

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hüseyin UZUNOĞLU

EPIĞRAFİK BELGELER IŞIĞINDA GÜNEY VE GÜNEY BATI ANADOLU'DA SU VE
SU YAPILARI

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2018

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hüseyin UZUNOĞLU

EPIĞRAFİK BELGELER IŞIĞINDA GÜNEY VE GÜNEY BATI ANADOLU'DA SU VE
SU YAPILARI

Danışman

Prof. Dr. Nalan Eda AKYÜREK ŞAHİN

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2018

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hüseyin UZUNOĞLU'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Eskiçağ Dilleri ve Kùltür-leri Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Güler ÇELGİN	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Prof. Dr. Nalan Eda AKYÜREK ŞAHİN	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Hüseyin Sabri ALANYALI	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. İsa KIZGUT	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Nihal TÖNER ÖNEN	(İmza)

Tez Başlığı: Epigrafik Belgeler Işığında Güney ve Güney Batı Anadolu'da Su ve Su Yapıları

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 17/09/2018

Mezuniyet Tarihi : 11/10/2018

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Epigrafiik Belgeler Işığında Güney ve Güney Batı Anadolu’da Su ve Su Yapıları” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(imza)

Hüseyin UZUNOĞLU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Hüseyin UZUNOĞLU
Öğrenci Numarası	20128603301
Enstitü Ana Bilim Dalı	Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri
Programı	Doktora
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Nalan Eda AKYÜREK ŞAHİN
Tez Başlığı	Epigrafik Belgeler Işığında Güney ve Güney Batı Anadolu'da Su ve Su Yapıları
TurnItIn Ödev Numarası	1003987805

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 289 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 18/09/2018 tarihinde tarafımdan TurnItIn adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 3

alıntılar dahil % 9 'tur.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

18/09/2018

(imza)

Prof. Dr. N. Eda AKYÜREK ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

METİNDE KULLANILAN KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
Ö Z E T.....	vi
SUMMARY.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞDA SU, SU TEMİNİ VE SU YAPILARINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Su Kuyuları.....	11
1.2. Sarnıçlar.....	12
1.3. Kehriz	13
1.4. Akvadükt ve Onunla Bağlantılı Diğer Yapılar	14
1.4.1. Tünel.....	17
1.4.2. Castellum.....	19
1.5. Çeşmeler	20
1.6. Hamamlar	21
1.7. Latrinalar ve Kanalizasyon Sistemi.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

SU YÖNETİMİ VE SU KULLANIMININ YASAL DURUMU

2.1. Yunan Su Hukuku ve İdaresi.....	25
2.2. Roma Su Hukuku ve İdaresi.....	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SU YAPILARININ FİNANSMANI

3.1. Hellenistik Dönem.....	45
3.2. Roma İmparatorluk Dönemi.....	46
3.2.1. Σεβαστὸν Ὑδραγωγίον	51

3.3. Geç Antik Dönem.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚ BELGELERDE SU VE SU YAPILARI TERMİNOLOJİSİ

4.1. Akvadükt	55
4.2. Çeşmeler	62
4.2.1. Her Çeşme Yapısı Bir Nymphaion mudur?.....	62
4.2.2. Κρήνη ve Πήγη Sorunu	74
4.2.3. Τὸ ὑδρεκδοχῖον	80
4.2.4. Τὸ ὑδρεῖον	83
4.2.5. Τὸ φρέαρ, ἡ δεξαμενή, τὸ λάκκον	86
4.3. Hamamlar	90
4.3.1. <i>Gymnasion</i> – <i>Balaneion</i> İlişkisi.....	91
4.3.2. Hamamın İç Mekânlarına Bir Örnek: <i>Aleipterion</i> Sorunu	94
4.3.3. Kadınlar Hamamı	95
4.3.4. Yazlık – Kışlık Hamam	96
4.3.5. Varia	98
4.4. Ek Konu: κατασκευάζω fiili ve Yapıların İlk İnşa Evresi.....	99

BEŞİNCİ BÖLÜM

SU VE SU YAPILARININ BÖLGELERE GÖRE GENEL DEĞERLENDİRMESİ

5.1. İonia	104
5.1.1. Didyma	104
5.1.1.1. Festus Çeşmesi ve Kutsal Kaynak.....	106
5.1.2. Ephesos.....	110
5.1.2.1. Aqua Iulia ve Aqua Throessitica	111
5.1.2.2. Flavius'lar Dönemi'nde Ephesos Su Yapıları	113
5.1.2.3. Sıradışı Bir Euergetes: Tiberius Claudius Aristion	116

5.1.2.4. Memmius Anıtı.....	119
5.1.2.5. Ephesos'un Hamamları.....	119
5.1.2.6 Latrina.....	124
5.1.3. Erythrai	125
5.1.3.1. Sibylla Mağarası ve Su Kaynağı	126
5.1.4.Magnesia ad Maeandrum.....	127
5.1.5. Metropolis.....	129
5.1.6. Miletos	130
5.1.6.1. Faustina Hamamı.....	132
5.1.7. Notion	136
5.1.8. Priene	137
5.1.9. Smyrna.....	141
5.1.10. Teos	147
5.2. Karia	149
5.2.1. Su Yolları.....	152
5.2.2. Çeşmeler	159
5.2.3. Hamamlar	163
5.3. Lykia.....	168
5.3.1. Su Kaynakları ve Lokalizasyon Sorunları	169
5.3.2. Lykia Sarnıçları	172
5.3.3. Lykia Su Yolları	173
5.3.4. Lykia'daki Su Yapı Yazıtları ve Vespasianus ile Olan İlişkisi	175
5.4. Pamphylia	179
5.4.1. Su Yolları.....	180
5.4.2. Çeşmeler	182
5.4.3. Hamamlar	187
5.5. Kilikia	189
5.5.1. Su Kaynakları	189
5.5.2. Su Yolları.....	191

5.5.3. eřmeler	192
5.5.4. Hamamlar	193
SONUÇ	196
KATALOG.....	200
ANTİK KAYNAK EDİSYONLARI ve KISALTMALAR LİSTESİ	370
METİNDE KULLANILAN EPİGRAFİK VE DİĞER YAYINLARA İLİŞKİN KISALTMALAR LİSTESİ	379
KAYNAKÇA.....	384
TABLolar.....	423
FİĞÜRLER LİSTESİ	442
FİĞÜRLER.....	444
DİZİN.....	452
EPİGRAFİK İNDEKS	457
KONKORDANS	483
ÖZGEÇMİŞ	489

METİNDE KULLANILAN KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	Adı geçen eser	S.	Sayfa
A.g.y.	Adı geçen yerde	Str.	Satır
Aşağ.	Aşağıda	T.	Testimonia
Bk.	Bakınız	Vac.	Vacat
Böl.	Bölüm	Vs.	Vesaire
Cm	Santimetre	Y.	Yükseklik
Col.	Kolon, sütun	Yak.	Yaklaşık
Çev.	Çeviren	Yuk.	Yukarıda
D.	Derinlik	Yy.	Yüzyıl
Diss.	Dissertasyon (doktora tezi)		
Dn.	Dipnot		
Ed.	Edisyon/editit		
Ed. Pr.	Editio princeps		
Et al.	Et alii		
Fasc.	Fasikül		
Fig.	Figür		
Fr.	Fragment, parça		
G.	Genişlik		
Hy.	Harf yüksekliği		
İ. Ö.	İsa'dan önce		
İ. S.	İsa'dan sonra		
Km	Kilometre		
Krş.	Karşılaştırınız		
Lev.	Levha		
M.	Metre		
No.	Numara		
Non vidi	Görmedim		

Ö Z E T

Canlıların hayatta kalabilmesi için vazgeçilmez bir öneme sahip olan ve tüm yaşamı deyim yerindeyse ayakta tutan suyun bu özelliğiyle en eski toplumlardan günümüze kadar var olmuş tüm kültürlerde büyük bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmada, Küçük Asya'nın güney ve güney batı bölümlerine suyun bıraktığı izi Eski Yunanca ve Latince yazılı belgeler ışığında ele almak hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Ionia, Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia Bölgeleri'nden su ve akuadükt, çeşme, su kaynağı, su kuyusu, sarnıç, hamam gibi su yapıları ile ilgili toplam 234 tane yazıt bir araya getirilmiş ve yorumlanmıştır. Suyun antik Yunan ve Roma insanı tarafından nasıl algılandığı, onların toplumsal ve kamusal yaşamlarını nasıl etkilediği gibi konularda genel bir bilgilendirme ile başlayan çalışma, sonrasında her bir su yapısı hakkında kısa ve öz bilgiler vermektedir. Suyun yönetimi ve kullanımı konusunda çıkarılmış olan yasalar hem antik Yunan hem de Roma dünyası için ayrı ayrı ele alınmaktadır. Çalışmanın temelini ise su yapıları ile ilgili yaşanan terminolojik karmaşa ve bu karmaşanın çözümü için getirilmiş olan bazı öneriler oluşturmaktadır. Zira su yapıları ve özellikle çeşme yapıları epigrafik belgelerde çok farklı sözcüklerle belgelenmiş olup, çalışmada bunlar arasında semantik bir ayrım olmadığı sorgulanmıştır. Bu bağlamda örneğin tüm çağdaş kaynaklarda *nymphaion* olarak bilinen çeşme yapıları üzerinde durulmuş ve bu terimin gerçekten tüm çeşme yapıları için ortak olarak kullanılıyor olmasının ne ölçüde tutarlı olduğu üzerine yorumlarda bulunulmuştur. *Nymphaion*'un yanı sıra terminolojik olarak araştırılmaya değer bir niteliğe sahip $\pi\eta\gamma\eta$ ve $\kappa\rho\eta\nu\eta$ sözcükleri de mercek altına alınarak daha önce bazı araştırmacılar tarafından savunulan tezler revize edilmiştir. Çalışmamızın bir diğer bölümü su yapılarının hangi kaynaklar aracılığıyla finanse edildiğinin araştırılmasına ayrılmıştır ve büyük ölçüde *euergetes*'lerin bu rolü üstlendiğinin altı çizilerek imparatorların özellikle akuadükterin inşasındaki rolünün ne olduğu “σεβαστὸν ὑδραγωγίον” ifadesi özelinde sorgulanmıştır. Çalışmamız her bir bölge özelinde tüm antik kaynakları ve yazıtları derleyerek söz konusu bölgelerin ve kentlerinin Hellenistik Dönem'den Geç Antik Dönem'e kadar olan hidrografik tarihini ayrıntılı bir biçimde ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Su, Nymphaion, Akuadükt, Hamam, Epigrafi, Güney-Güney Batı Anadolu, Terminoloji

SUMMARY

WATER AND WATER-RELATED CONSTRUCTIONS OF SOUTH AND SOUTH ASIA MINOR FROM THE EPIGRAPHIC EVIDENCE

It is an indisputable fact that water is of vital importance for the survival of all known life forms and for biological diversity and has played a significant role in the development of all cultures from the remotest past to the present day. The aim of this dissertation has been to investigate the role of water in antiquity in its different aspects through collecting all the Ancient Greek and Latin epigraphic evidence documented from the south and south-western parts of Asia Minor. To this purpose, this thesis presents a collection of and a commentary upon 234 inscriptions concerning water in general and water related constructions such as aqueducts, fountains, wells, cisterns, and bath-buildings discovered to date from the regions of Ionia, Caria, Lycia, Pamphylia and Cilicia. The study begins with the recorded perception of water by the Greek and Roman communities and inquires into the role and extent of water in the social and public life of these communities and then offers a brief introduction to each of the various water related structures employed in antiquity. The dissertation then discusses the laws concerning the use of water and its management enacted by the ancient Greeks and Romans respectively. The core of this dissertation primarily concerns the terminological confusion concerning water related constructions and some suggestions are put forward to provide some at least partial solutions to this issue. Water constructions, especially buildings with fountains, have been documented in inscriptions through a wide range of different terms and this study aimed to understand if there is a semantic difference amongst all of the terms recorded. For instance, modern sources have, to date, termed all of the fountains *nymphaions*. However, this study suggests that the distinctions between the terms employed were made in antiquity for a specific reason and it emphasizes that such a pervasive use of the term *nymphaion* for all of these fountains is not correct. In addition to the *nymphaion* issue, the words *πήγη* and *κρήνη* have been scrutinized in detail and the *communis opinio* established by previous researchers on these words has been revised and their remarks have been questioned where necessary. A further part of this study deals with the financing of water constructions and it underlines the role of the benefactors in accord with earlier studies, but it also brings into question the role of the emperors, particularly in respect to aqueducts on the basis of the expression “σεβαστὸν ὑδραγωγίον”. Following the financing of water related construction,

this study, from the collected epigraphic evidence, focuses upon the detailed hydrography of each region.

Keywords: Water, Water Constructions, Nymphaeum, Aquaduct, Bath-house, Epigraphy, Southa and Southwest Asia Minor, Terminology

ÖNSÖZ

Antik Dönem’deki su yapıları hakkındaki araştırmalar son yıllarda büyük bir ivme kazanmış olmasına rağmen bu yapıların yazıtları hakkında bugüne kadar derli toplu bir çalışma yapılmamıştır. Bu eksikliği kısmen de olsa gidermek üzere, bir kez daha saygı ve özlemle andığım merhum hocam Prof. Dr. Sencer Şahin’in tavsiyesi ile Küçük Asya’nın su ve su yapı yazıtları toplanarak bir *corpus* haline getirme girişimi başlatılmıştır. Merhum hocamızın kendisinin de beklemediği ölçüde çok sayıda yazılı belge olduğu görülünce bölgesel bir kısıtlamaya gidilmiş ve sadece Ionia, Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia bölgeleri ele alınarak çalışmaya son şekli verilmiştir.

Bu çalışmanın hedefine ulaşabilmesi için pek çok kişi ve kurum/kuruluş desteğini esirgememiştir. Tezimin şekillenmesinde görüş ve önerileriyle her zaman yanımda olan, yaklaşık 4 yıl süren bu çalışma sırasında zaman zaman yaşadığım zor ve kasvetli zamanlarda güler yüzü ve pozitif enerjisiyle çalışma motivasyonumu her zaman en üst seviyede tutan sevgili hocam Prof. Dr. Nalan Eda Akyürek Şahin’e ne kadar teşekkür etsem azdır. Tez izleme komitesinde yer alarak fikirleri ve önerileri ile çalışmamızın ilerleyişine önemli katkı sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. İsa Kızılgut’a ve Doç. Dr. Nihal Tüner-Önen’e en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Bu tez çalışması Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından (Proje No: SDK-2015-489) ve Koç Üniversitesi Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) tarafından desteklenmiştir. Kendilerine bu destekleri için minnettarım. Bu çalışma için gerekli olan kaynakça çoğunlukla Almanya Münster Westfälische-Wilhelms Üniversitesi’nde yukarıda adını andığım kurumlardan alınan destekler ile gerçekleştirebildiğim 1 aylık araştırma gezisi sırasında tedarik edilmiştir. Bu üniversitenin imkanlarını kullanabilmem ve çalışmalarımı yürütebilmem için beni üniversitenin araştırma merkezi “Forschungstelle Asia Minor”’a davet eden ve merkezin tüm imkanlarından yararlanmamı sağlayan Prof. Dr. Klaus Zimmermann’a da gösterdiği misafirperverlik ve yardımseverlikten ötürü çok teşekkür ederim.

Hüseyin UZUNOĞLU
Antalya, 2018

GİRİŞ

Epigrafi, hem Antik Çağ insanının düşünce yapısını hiçbir aracı olmadan doğrudan bizlere aktarması, hem de sürekli yeni belgeler sunarak kendini güncellemesi ve bu yolla Eskiçağ tarihine şekil vermesi bakımından Eskiçağ bilimlerinin vazgeçilmez disiplinlerinden bir tanesidir. Eskiçağ bilimleri temel alanında yapılan hemen hemen bütün çalışmaların, ister büyük çapta isterse de kenarından köşesinden bir şekilde mutlaka epigrafiye de temas ettiği ya da temas etmesi gerektiği bugün artık üzerinde hemen herkesin uzlaştığı bir konudur. İster bir kentin tarihi, ister imparatorluk kültürü vs. gibi daha spesifik bir konu olsun, konu ile ilgili tüm antik kaynakların ve yazıtların biraraya getirilerek oluşturulan *testimonia*’lı çalışmaların daha sağlıklı sonuçlar ürettiği inkar edilemeyecek bir gerçektir.

Henüz doktora ders aşamasına başladığım andan itibaren yazıtları toplanmamış, üzerinde derin analizler yapılmamış ve güzel sonuçlar çıkarılmaya aday olan bir konu arayışı içerisine gimiştim. Üniversite yıllarımdan hemen başından itibaren fikirleriyle, duruşuyla, bizlere aşılama çalıştığı son derece güçlü ve sağlam karakteriyle hayatıma yön veren ve ne yazık ki 2014 yılında aramızdan ayrılan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Sencer Şahin’in öngörüsü ve aynı zamanda çok değerli danışman hocam Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin’in de onayıyla Küçük Asya’daki su ve su yapılarıyla ilgili tüm yazıtları toplamaya ve değerlendirmeye karar verdik. Gerçekten de henüz daha doktora çalışmalarına başladığım ilk zamanlarda, konusu “Antik Çağ’da Su” olan ve Berlin’de düzenlenen bir sempozyuma, sayın Prof. Dr. Sencer Şahin hocamla beraber bir bildiriyle katıldığımızda, su ile ilgili her konuya temas edildiğini ancak epigrafinin bir nevi göz ardı edilmiş olduğunu gördük. Bu gözlemlerimiz, bize seçtiğimiz konunun ne kadar doğru ve hedefe yönelik olduğunu bir bakıma kanıtlamış da oldu.

Çalışmamıza başlarken esasen herhangi bir bölge ayrımı yapmaksızın Küçük Asya’dan belgelenmiş olan tüm su ve su yapılarını dâhil etmeyi amaçlamıştık. Bu amaçla, gerek PHI Greek Inscriptions, Epigraphische Datenbank Heidelberg, ConcEyst gibi online veritabanlarını, gerekse de Supplementum Epigraphicum Graecum (SEG), L’Année épigraphique (AE), Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien (IK), Tituli Asiae Minoris (TAM), Monumenta Asiae Minoris Antiqua (MAMA) vs. gibi yazıt *corpus*’ları çok sıkı bir taramadan geçirildi. Bu tarama yapılırken, R. Ginouves ve pek çok diğer bilim insanının katkılarıyla hazırlanmış bir sözlük olan “Dictionnaire méthodique de l’architecture grecque et romaine”nin 2. cildindeki “7.2 Aménagements hydrauliques” bölümü ve aynı eserin 3. cildindeki “2.5 Architecture de l’eau” bölümünden büyük ölçüde yararlanıldı. Bütün bu taramaların ve ön çalışmanın sonucunda karşımıza bir değil, en az 2 hatta 3 doktora çalışmasına yetecek miktar-

da belge olduğu ortaya çıktı. Çünkü bu doktora çalışmasının konusunu sadece su ve su yolları değil, su ile bağlantılı tüm yapılar (pınarlar, su yolları, su kemerleri, su dağıtım kuleleri, su rezervuarları, sarnıçlar, çeşmeler, hamamlar) oluşturmaktaydı. Dolayısıyla bu handikap ancak ya zamansal ya da bölgesel bir sınırlamayla ortadan kaldırılabilirdi. Ancak belgelerin büyük bir kısmının Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenmesi zamansal bir sınırlama girişiminin de pratikte uygulanamaz olacağı anlamına geliyordu. Dolayısıyla herhangi bir zaman aralığı koymadan, yani Arkaik Dönem'den Geç Antik Dönem'e kadar bilinen tüm belgeleri alarak ve sadece bölgesel bir ayırım yapıp İonia'dan Kilikia'ya kadar uzanan sahil şeridini çalışmaya karar verdik. Bu seçimi yaparken temel motivasyonumuz hem birbirine komşu olan bu bölgeleri incelemektir, hem de doktora çalışmamızın soracağı sorular ve alacağı yanıtlar için muazzam öneme sahip çoğu belgenin bu bölgelerden çıkmış olmasıydı. Ephesos'tan bulunan ve su yollarının yönetimi, korunması vs. hakkında eşine az rastlanır tarzda bilgiler veren bir vali kararnamesi (T.26); veyahut Lykia eyaletinin başkenti Patara'nın yak. 6 km doğusunda yer alan basınçlı su yolunun bugün hâlâ üzerinde fırtınalar koparan yazıtı (T.196) bunlara sadece küçük bir örnektir.

Bu doktora çalışması, büyük ölçüde epigrafik metinlerin sunduğu verilere dayanmaktadır. Konumuzun özünü oluşturan su yapılarını arkeolojik boyutlarıyla da ele almak kuşkusuz ömür boyu sürecek bir araştırmayı da beraberinde getirmek anlamına gelirdi. Bizim amacımız, yazıtları derleyerek ve yorumlayarak, yazılı kaynakların sağlam ve güvenilir bir arkeolojik temele oturtulmasını sağlayabilmek ve gelecekte yapılacak daha kapsamlı araştırmalar için epigrafik bir altyapı oluşturabilmektir. Bu, arkeolojik verileri tamamen safdışı ettiğimiz anlamına kesinlikle gelmemektedir. Elbette ki, arkeoloji ve epigrafi birbirinin ayrılmaz iki parçası olarak bu tarz çalışmalarda her zaman birlikte ele alınmalıdır ve biz de bu bilinçle çalışmamızın içinde arkeolojiden olabildiğince istifade etmeye çalıştık. Arkeolojiye olduğu kadar, elbette klasik filolojiye de bu çalışmamızın amacına ulaşması yolunda sürekli başvurmak durumundaydık. Zira özellikle tezimizin önemli bir kısmını oluşturan su yapıları terminolojisi Antik Yunan ve Latin edebî metinlerini enine boyuna irdelemeden başarıya asla ulaşamazdı.

Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, Antik Çağ'da su temini araştırmaları son yıllarda büyük bir ivme kazanmış gibi görünmektedir ve konuya ilişkin sayısız arkeolojik eser mevcuttur. Özellikle son yıllarda birbiri ardına yayımlanan "Cura Aquarum" başlıklı sempozyum dizisinde ya da ismini İ. S. 1. yüzyılda yaşamış Romalı bir senatör ve "De aquaeductu urbis Romae" isimli başyapıtın yazarı olan Sextus Iulius Frontinus'dan alan "Frontinus Gesellschaft"ın çıkarmış olduğu monografi serisinde yapılan yayınlar, burada altı çizilmeye değer niteliktedir. 1996 yılında "Cura Aquarum in Campania" sempozyum cildiyle yayın hayatına

atılan Cura Aquarum dizisi su teminine interdisipliner bir bakış açısıyla yaklaşması bakımından dikkat çekici olup daha sonra “Cura Aquarum in Sicilia”, “Cura Aquarum in Israel”, “Cura Aquarum in Ephesos” ve son olarak “Cura Aquarum in Jordanien” ile bu konuya çok değerli katkılar sağlamışlardır. Almanya merkezli bir kuruluş olan ve 1976 yılında kurulan Frontinus Gesellschaft, günümüze kadar çıkardığı ve tamamen su temini ve su yapıları odaklı basılmış neredeyse 50’ye yakın monografi, sempozyum bildirisi vs. ile “Antik Çağ’da Su Temini” konusunda yapılan araştırmalarda öncü bir konuma yerleşmiştir. Söz konusu kuruluş tarafından 1991 ve 1993 yıllarında “Die Wasserversorgung antiker Städte” başlığı altında çıkan iki ciltlik eser, hamam, çeşme gibi suyla bağlantılı yapılardan, su hukuku ya da su mühendisliğine kadar alanında uzman pek çok bilim insanının işlediği pek çok konuya temas etmiştir. Frontinus Gesellschaft, son olarak 2014 yılında Antalya’da bir toplantı düzenlemiş ve sonuçları 2016 yılı içinde “De Aquaeductu Atque Aqua Urbium Lyciae Pamphylicae Pisidiae. The Legacy of Sextus Julius Frontinus” adı altında bilim dünyasıyla paylaşılmıştır. Başlık her ne kadar Lykia, Pamphylia ve Pisidia’daki su yolları ve su yapıları ile ilgili olsa da, içerisindeki makaleler sadece bu bölgelerle sınırlı kalmayıp tüm antik dünyayı kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Hatta sempozyum kitabının içindeki 34 makalenin sadece 2 tanesi Lykia, 1 tanesi Pamphylia ve 1 tanesi de Pisidia’dan olmak üzere toplam 4 tanesinin başlık ile doğrudan uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

Su ile yapılan çalışmalar, tarımdan dine, jeolojiden mühendisliğe ve sağlığa kadar pek çok değişik alanda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, D. Crouch 1993 yılında çıkardığı “Water Management in Ancient Greek Cities” adlı eserinde Antik Yunan kentlerinin yerleşim yerlerini seçerken mevcut su kaynakların tercihlerinde ne kadar etkili olduğunu övgüye değer bir şekilde derlemiş ve karstik alanlardaki jeolojik koşulların da bir kent kurulurken Antik Çağ insanı tarafından dikkate alındığını yalın ve anlaşılır bir üslupla ortaya koymuştur.

Yunan ve Roma dini hayatında ve kültürlerle ilgili yapılan uygulamalarda suyun önemi tartışılmazdır. Bu konuda tarafımızdan bilinen iki monografi vardır. Bunlardan ilki M. Ninck tarafından 1921 yılında yayımlanan “Die Bedeutung des Wassers im Kult und Leben des Altertums”, diğeri ise Robert A. Wild tarafından 1991 yılında yayımlanan “Water in the Cultic Worship of Isis and Sarapis” dir. Elbette ki kültür ve su arasındaki ilişki pek çok bilimsel makalede de kendisine yer bulmuştur. S. G. Cole’ün “The Uses of Water in Greek Sanctuaries”, E. Dunant’ın “Natural Water Resources and the Sacred in Attica” ya da B. Longfellow’un “Roman Fountains in Greek Sanctuaries” adlı makaleleri örnek olarak verilebilir (Cole 1988; Dunant 2009; Longfellow 2012). Dinle bağlantılı olarak özellikle su ve kehanet arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı olarak ele alacak çalışmalara ihtiyaç olduğu bir gerçektir.

Yayın politikasını tamamen su ve insanlık arasındaki tarihsel ilişkiyi anlamaya ve yorumlamaya adanmış ve ilk sayısını 2009 yılında okuyuculara sunan “Water History” adlı süreli yayının varlığı da su çalışmalarının Eskiçağ bilimleri içerisinde aldığı yeri göstermesi bakımından önemlidir. Tamamen interdisipliner bir anlayışla ve herhangi bir zaman ya da mekân ayrımı yapmaksızın hazırlanan bu dergi, Eskiçağ bilimlerini, sosyal bilimlerinin diğer alanları ve doğa ve hatta fen bilimleri ile harmanlayarak su ile ilgili değişik ve bizce de olması gereken bir bakış açısı sunmaktadır.

Övgüyle anılması gereken ve tarafımızdan da sıklıkla gönderme yapılan bir çalışma ise Brown Üniversitesi’nde 2011 yılında yapılmış bir doktora tezidir ve henüz yayımı gerçekleştirilmemiştir. Cecelia F. Weiss tarafından kaleme alınan ve “Living Fluidly- Uses and Meanings of Water in Asia Minor (Second Century BCE – Second Century CE)” başlığı taşıyan bu tez, üç büyük kent Ephesos, Pergamon ve Hierapolis odaklı yapılmıştır. Weiss, tezinde Ephesos’un urbanistik yapılanmasında suyun ve su yapılarının önemini; Hierapolis’in bir üretim merkezi olmasında suyun rolünü ve son olarak da Pergamon’daki kültleri, kutsal ritüellerin ve dini örgütlenmenin suyla olan bağlantısını tartışmıştır. Weiss, ayrıca çalışmanın ilk bölümlerinde su yapılarındaki teknolojik gelişim, terminoloji, finansman ve su hakkındaki yasal düzenlemeler gibi konulardan kısaca bahsetmiştir. Weiss, tezinde ağırlıklı olarak Roma İmparatorluk Dönemi’nde yaşanan hidrolojik gelişimlerin yukarıda andığımız üç mega kent üzerindeki etkisi üzerinde durmuştur.

Suyu bir bütün olarak ele alıp çeşitli kullanım alanlarına göre inceleyen çalışmaların yanı sıra, ayrı ayrı su yapıları hakkında da bugüne dek pek çok bilimsel eserin var olduğunu görmekteyiz. Su yolları hakkında Hodge (1992)’un; çeşmeler hakkında Glaser (2003), Dorl-Klingenschmid (2001), Uğurlu (2004), Longfellow (2011) ve Richard (2012)’in; hamamlar hakkında genel olarak Ginouvès (1962), Yegül (1992), Brödner (1983), Nielsen (1993), Manderscheid (1988) ve Fagan (1999)’ın ve latrinalar için Neudecker (1994) ve Hobson’un (2009) eserleri temel bir kaynak niteliğindedir ve bu çalışmada da sıklıkla faydalanılmıştır.

Eskiçağ bilimlerinin çok farklı disiplinlerinin, başta arkeoloji olmak üzere, konuyu detaylı olarak ele aldığı kolayca gözlemlenmekteyken, epigrafinin bu konuda zayıf kaldığını söylememiz yanlış olmaz. Zira yukarıda bahsedilen çok sayıda eserin içeriğine bakıldığında epigrafik yayınlar bir elin parmağını geçmeyecek kadar azdır. Bunlar arasından yukarıda anılan “Cura Aquarum in Ephesos” adlı sempozyum cildinde P. Scherrer’in yazıtlar aracılığıyla Ephesos su yollarına ilişkin yaptığı çalışma güzel bir örnektir (Scherrer 2006). Antik kentlerin su teminini anlama ve yorumlamada epigrafinin yaptığı katkıya ilişkin en değerli çalışmalardan birisi ise hiç kuşkusuz S. Şahin tarafından yapılmıştır. Şahin, “Die Bauinschrift auf dem

Druckrohraquädukt von Delikkemer bei Patara” adlı makalesinde Lykia’nın başkenti Patara’nın uzun yıllardan beri bilinen su yolunun tüm yapı kronolojisini açığa kavuşturmuştur. Buna göre Lykia’nın ilk eyalet valisi Quintus Veranius’un (İ. S. 43-48) hemen ardından görev başlayan Vilius Flaccus döneminde (İ. S. 49-50) Patara’nın yak. 11 km kuzeydoğusundaki kaynaklardan su getiren muazzam bir su yolu projesine başlanmış, proje eyaletin bir sonraki valisi Eprius Marcellus tarafından bitirilmiş, 68 yılında meydana gelen depremin ardından Vespasianus ve valisi Sextus Marcius Priscus tarafından onartılarak 69 yılında tekrar faaliyete geçirilmiştir. Patara su yoluyla ilgili bu çok önemli bilgileri bugün bilmiyor olmamızın tek kaynağı olan bu yazıt, bir hattı basınca dayanaklı taş borulardan oluşan su yolunun τὸ θλειμματικὸν ὕδραγωγίον olarak tanımlanması ya da Latincesi “fistula” olan su künklerinin Eski Yunanca karşılığı olan “σωλήν”in ilk defa belgelenmesi ve “σωλήν λίθινος/σωλήν ὀστράκινος şeklinde birbirinden ayrılması gibi terminolojik bilgiler içermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu bu yazıtın önemi yayımının ardından 11 yıl gibi bir süre geçmesine rağmen bilim çevrelerince hâlâ ateşli bir şekilde tartışılmasından da kolayca anlaşılmaktadır (bk. Schuler 2014; Şahin 2014b, 131-146; Deeg 2014; İşkan 2015).

Bu tez çalışması, Giriş bölümünü saymazsak toplam beş ana bölümden oluşmaktadır. “Antik Çağ’da Su, Su Temini ve Su Yapılarına Genel Bir Bakış” adlı birinci bölümde suyun kentler için önemine değinilmekte ve suyun temizlik, sağlık, tarım, din, ticaret gibi pek çok alanda hayatın temel vazgeçilmezi olduğunun altı çizilmektedir. Bu bölümde, çeşme, hamam vs. su yapıları fiziksel ve sosyo-politik açıdan genel hatlarıyla tanıtılmakta ve bu yapıların genel bir tipolojisi yapılarak çalışmanın devamında ele alınan başlıklar için okuyucunun bir ön fikir edinmesi amaçlanmaktadır.

İkinci bölüm su kullanımının yasal bir çerçevesini çizmektedir. Eski Yunan ve Roma olarak ikiye ayrılan bu bölümde içerisinde su kaynağı bulunan arazilerde suyun özellikle tarımsal kullanımda komşularla paylaşımı, su kaynağının satın alınması ya da kiralanması hakkında gerek Yunan kentlerinin gerekse de Roma’nın çıkardığı yasaların genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, suyun kent içinde hem özel şahıslara hem de kamusal alanlara dağıtımının nasıl yapıldığı sorusuna yanıt aranmış ve su yollarının ve su yapılarının korunması için nasıl tedbirler alındığı; bu yapılarla kentlerin hangi memurlarının ilgilendiği gibi konulara ağırlık verilmiştir.

Üçüncü bölüm, su yapılarının finansmanının nasıl sağlanmış olduğunu anlamaya yöneliktir. Bu bölümde, oluşturduğumuz tabloların da yardımıyla, ilk yazıtlarımızın belgelendiği Hellenistik Dönem’den başlayarak Geç Antik Dönem’e kadar geçen süreçte su yapılarının inşa edilmesinde, *euergetes*’lerin, kentlerin kendi kurumlarının ve imparatorluk fonlarının

rolünün ne olduğu ve bunların epigrafik belgelere nasıl yansıdığı araştırılmaktadır. Bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar, genel olarak yapı projelerinin büyük bölümünün hayırseverlerce üstlenildiğini, özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte dönemin politik ve toplumsal şartlarının da elverişli olmasıyla *euergesia* sisteminin en parlak zamanını yaşadığını göstermektedir. Buna karşın, söz konusu dönemde imparatorların da özellikle çok zorlu topografik koşulları aşarak kentlere ulaşan akuadükt vs. gibi büyük projelere destek verdiği yaygın bir görüş olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla kimi belgelerde “σεβαστὸν ὑδραγωγίον” ya da Latincesiyle “Aqua Augusta” geçen ifade imparatorun su yolunu finanse ettirdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bölümde söz konusu yorumlamanın neden sağlam temellere oturmadığı belgeleriyle ortaya konulmakta ve özellikle su yolu inşasında imparatorun rolü bir kez daha sorgulanmaktadır.

Dördüncü bölüm, tez çalışmasının omurgasını oluşturmaktadır. Su yapılarının kapsamlı bir terminolojisini ortayan çıkaran bu bölümde su kaynakları, çeşme, su yolları, rezervuar ve su depoları, hamam gibi her bir su yapısıyla ilgili yazıtlarda verilen terimler tek tek irdelenmiş ve antik kaynaklarca da desteklenerek önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Her bir yapıyla ilgili en az 5-6 değişik terimin yazıtlar aracılığıyla saptanabiliyor oluşu, akıllara haliyle tüm bu sözcüklerin gerçekten tamamen eşanlamlı mı olduğu yoksa aralarında bazı farklılıklar mı bulunduğu sorusunu beraberinde getirmiştir. Bu bölümün temel amacı mümkün olduğunca söz konusu terimler arasında yazıtlara yansıyan bu çeşitliliğin altında yatan sebepleri açıklamaya çalışmak olmuştur. Esasen bu bölümün ilham kaynağı R. Tölle-Kastenbein'in 1985 yılında yayımladığı “Der Begriff Krene” adlı makalesidir. Eski Yunanca'da her ikisi de kaynak suyu anlamına gelen κρήνη ve πηγή sözcükleri arasında bir anlam farkı olup olmadığı uzun yıllar gizemini korumuş ve ancak Tölle-Kastenbein'in yukarıda adını andığımız çalışması sayesinde iki terimin hangi anlamları karşıladığı çözülebilmiştir. Buna göre πηγή doğal ve insan eli değmemiş bir kaynağı işaret ederken (örneğin nehirlerin kaynakları vs.), κρήνη kaynak suyunu ortaya çıkarmak ve ondan faydalanmak için çeşme vs. gibi bir yapının da var olduğunu göstermektedir. Buna karşın bilim çevrelerince neredeyse *communis opinio* haline gelmiş olan bu yerleşik görüşün, Tölle-Kastenbein'in çalışmasında daha çok merkezi Yunanistan'a odaklandığı ve en başta Küçük Asya olmak üzere diğer antik coğrafyayı göz ardı ettiği için sorgulanması gerektiği düşüncesiyle mevcut veriler eleştirel bir süzgeçten geçirilerek daha iyi analiz edilmiş ve Tölle-Kastenbein'in çıkardığı sonucun aslında kısmen doğru, kısmen de hatalı olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu bölümün ikinci ilham kaynağı ise bir üst terim olarak tüm çeşme yapıları için ortak olarak kullanılan *nymphaion* sözcüğüdür. Bu tez çalışmasına başlayana kadar, dürüst olmak

gerekirse, ben de tüm çeşmelerin bir *nymphaion* olduğu düşüncesindeydim. Doğal olarak, *nymphaion* için tarama yaparken Anadolu’da ve genel olarak tüm antik dünyada pek çok çeşme yapısının varlığını da dikkate alarak sözcüğün çok sayıda belgelenmiş olacağını tahmin ediyordum. Ancak ulaşılan ilk sonuçlar, bu ön düşüncenin hiç de gerçekçi olmadığını açıkça gösterdi. Çünkü en az onlarca kez belgelenmiş olması gereken bu sözcük yazıtlarda sadece birkaç kere karşımıza çıkmaktaydı. Bu sorunun üzerine gidildiğinde daha farklı bir manzara bizleri bekliyordu. Bu problemler, her bir terime daha analitik yaklaşma ve sorgulama gerekliliğini doğurdu. Bu bölüm, yukarıda kısaca değinilen sorunların ve soruların her bir su yapısı için de ayrı ayrı sorulması ve bunlara getirilmeye çalışılan çözüm önerilerinden oluşmaktadır.

Beşinci bölüm ise çalışma içine dâhil edilen bölgelere tek tek odaklanarak genel değerlendirmeler yapmaktadır. Böylelikle her bir bölgenin yazıtlarının bu kapsamda tek tek incelenmesine ve toplu bir bakış açısıyla sorunlu noktalara ışık tutulmasına çalışılmıştır. Her bir bölge için yapılan işin tanımı (akuadükt inşası, hamam onarımı, kaynaktan su getirilmesi vs.), tercih edilen terminoloji, hangi yerleşimden belgelendiği, katalog numarası, işi finanse eden ya da denetleyen kurum ya da kuruluşlar ya da özel şahıslar ve yazıtın tarihi ayrı ayrı oluşturulan tablolarda verilmiş ve çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Son olarak, çalışmaya dahil edilen bölgelerden bugüne kadar belgelenmiş olan tüm epigrafik metinler bir araya getirilmiş ve Türkçe’ye çevrilerek bir *testimonia* oluşturulmuştur. Bu *testimonia* Ionia’dan 115, Karia’dan 58, Lykia’dan 33, Pamphylia’dan 15 ve Kilikia’dan 13 olmak üzere toplam 234 yazıttan oluşmaktadır. Pergamon’da bulunan *astynomos* yasasının konumuzla ilgili bölümleri de tezimizin hemen her yerinde bolca atıf aldığı için kataloğa ek olarak dâhil edilmiş ve 235. yazıt olmuştur. Bu yazıtlar arasında 6 tanesi Latince (4 tanesi Ephesos, 2 tanesi ise Perge’den), 3 tanesi ise Eski Yunanca-Latince çift dillidir. Kataloğa bir kaynaktan alınan suyun kente getirilişi ve kent içindeki kullanım alanları ile bağlantılı yazıtlar alınmıştır. Bu bağlamda akarsular ve göller konu dışında bırakılmıştır.

Bazı yazıtlarda doğrudan su ya da herhangi bir su yapısı anılmamış olsa da içerik ve buluntu yeri itibarıyla konuyla bağlantılı olanlar kataloğa alınmıştır. Bunlar arasında imparatorlara yapılan ithaflar başı çekmektedir. Sözcüğü, katalogtaki bir yazıtta τὸ βαλανεῖον ya da τὸ λουτρόν sözcüğü geçmeyebilir, ancak yazıt bir arşitrav parçası olarak herhangi bir hamam kompleksi içinde bulunmuşsa ve imparatora adanmışsa katalogta kendisine yer bulmuştur. Ancak özellikle hamamlarda çok sayıda onurlandırma ve tanrı adakları da yapılmaktadır. Doğrudan ilgili yapının inşası, onarımı ya da işleyişi ve faaliyetleri ile ilgili olmadıkça bu tip yazıtlar dışarıda bırakılmıştır. Katalog için yazıt taraması yapılırken, bugün kayıp olan ve sadece Anthologia Palatina’dan bilinen belgelere de yer verilmiştir.

Her bir yazıt ile ilgili edisyon bilgileri çok sade olarak verilmiştir. Kimi zaman eserin ilk yayımladığı yer bulunamadığı ya da bulunsa bile çok eski bir yayın olduğundan orada da eksik verildiği için, eserin tanımı, ölçüleri gibi bir katalogta olmazsa olmaz olan bilgiler maa- lesef eksik kalmıştır ancak bu oran çok azdır. Okuyucuyu yazıtla ilgili farklı tartışmalara yön- lendirebilmek amacıyla yazıtın temel alındığı ana edisyon (SEG, CIG vs. gibi) haricinde ilgili diğer tüm kaynakçalara da atıf yapılmıştır. *Editio princeps*'in ya da ilgili yazıtla daha sonra uğraşanların tarihlendirme yapmadığı ya da yapamadığı durumlarda, eğer eserin fotoğrafı verilmişse harf karakterleri ya da içerikten genel bir tarihleme yapılmaya çalışılmıştır. Ancak tarihlendirmelerde, diğer yazarların kaba ve bariz bir hatası görülmedikçe, mevcut tarihlen- dirmelere uyulmaya özen gösterilmiştir.

Bazı çok uzun ve aslında içeriği konumuzdan tamamen bağımsız olan yazıtların sade- ce ilgili satırları *testimonia*'ya konulmuş, böylece hem yer israfından kaçınılmış, hem de oku- yucunun sadece konuya odaklanması sağlanmıştır. Katalogtaki yazıtlar, hem bölgeler, hem de kentler bazında alfabetik olarak sıralanmışlardır. Her bir kente ait yazıtlar, kendi içinde sırala- nırken önce su kaynakları, sonra su yolları ve onunla bağlantılı tesisler (*castellum*, *rezervuar* vs.), daha sonra çeşme, sarnıç ve kuyular, bunların ardından hamamlar ve son olarak da latri- na yazıtları şeklinde değerlendirmeye alınmıştır. Özellikle su kaynağı, su yolu ve çeşme yapı- ları birbirleriyle çok ilişkili olduğundan katalogta kategorize edilirken zaman zaman zorluklar yaşanmıştır. Örneğin Ephesos'taki bir çeşmeye ait sütun parçası üzerinde sadece suyun Mar- nas kaynağından getirildiği yazmaktadır (T.25). Sahip oldukları bu organik ilişkiden ötürü bu yazıtın sözgelimi hem su kaynakları hem de çeşme kısmına konulması mümkün olsa da, bu gibi durumlarda yazıt taşıyıcısından ya da ilişkili olduğu yapıdan ziyade yazıtın içeriğini dik- kate alarak katalog oluşturulmasına özen gösterilmiştir.

Çok eksik olan ve içeriği tam belli olmayan yazıtlar ise en sona konulmuştur. Çalış- manın ilk aşamalarında yazıtların bölgelere göre değil, türlerine ya da bağlı oldukları yapıya göre sınıflandırılması da düşünülmüş, ancak kent ya da bölge bazında değerlendirme yapmak isteyenlerde kafa karışıklığı yaratacağı düşünüldüğü için bundan vazgeçilmiştir. Okuyucuya kolaylık sağlaması bakımından bu yazıtlar çalışma içerisinde ilgili yerlere T kısaltmasıyla yerleştirilmiştir. Metinde kullanılan süreli yayınlara ilişkin kısaltmalar, kullanılan antik kay- nak edisyonları ve modern kaynakça çalışmanın sonunda verilmiştir. Antik kaynaklar için kullanılan kısaltmalarda "Brill's New Pauly"nin birinci cildinden (2006, s. X- XLVIII), süreli yayınlar için ise *L'Année philologique*'teki (LXIV [1996], s. 17-39) kısaltma listesinden ya- rarlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTİK ÇAĞ'DA SU, SU TEMİNİ VE SU YAPILARINA GENEL BİR BAKIŞ

Su hakkında genel bir yazı kaleme almış olan bilim insanları neredeyse ağız birliği etmişcesine Pindaros'un şu meşhur dizelerine gönderme yaparlar: “ Ἀριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσοῦς αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ μέγανυρος ἔξοχα πλούτου = *Su en iyi şeydir, altın ise yüce zenginliği gece vakti parıl parıl parlayan tutuşmuş bir alev!*”¹ Bu sadece modern yazarlarda rastlanan bir durum değildir; örneğin Platon Euthydemos diyalogunda suyun en ucuz şey olmasına rağmen “tıpkı Pindaros'un dediği gibi en iyi şey olduğuna” dikkat çekmektedir². Pindaros'un bu sözü kendisinden neredeyse bin sene sonra Stratonikeia'da yazılmış olan bir epigramın dâhi konusunu oluşturmuştur (T.167). Pindaros'tan başlayarak Roma Dönemi'ne kadar uzanan süreçte antik yazarlar su ile ilgili çeşitli anekdotlar aktarmışlardır. Örneğin Romalı ünlü yazar Yaşlı Plinius, Roma'daki Aqua Claudia'dan bahsederken hamamlar, evler, bahçeler vs. için dağları delerek, vadileri aşarak kemerlerle getirilen suyu düşünecek olan bir kimsenin bunun tüm dünyadaki her şeyden daha mükemmel olduğunu düşünmekten kendini alıkoyamacağını dile getirmektedir³. Pindaros'tan beş yüzyıl sonra yaşamış olan Romalı mimar ve mühendis Vitruvius, “De Architectura” adlı on kitaplık eserinin 8. kitabını tamamen suya ayırmış ve bunun gerekçesi olarak da suyun hayat, hayatın zevkleri ve günlük kullanım için son derece lüzumlu bir şey olmasını göstermiştir⁴. Suyun önemi hakkında sözlerine devam eden Vitruvius, sudan daha gerekli bir şey olmadığını; insanların tahıl, meyve et ya da balıktan mahrum kalırsa bir şekilde hayatını devam ettirebileceğini, ancak su olmadan hayatta kalmanın imkânsız olduğunu söylemiştir⁵. İ. S. 2. yüzyılda yaşayan ve Yunanistan'ın bir tasvirini de yapmış olan ünlü coğrafyacı Pausanias'a göre, tiyatrosu, *agora* 'sı, *gymnasion* 'u ve çeşmeden akan suyu olmayan hiçbir yere *polis* denmemelidir⁶.

¹ Pindar. *Ol.* 1.1. Bu formülasyon *Anthologia Graecae*'da da karşımıza çıkmaktadır. Kyros isimli birisi Pindaros'un heykelini diktirmiş ve kaidesine de şu yazıyı yazdırmıştır, AG IX, no. 809: Πίνδαρον ἱμερόεντα παρ' ὕδασι Κύρος ἐγείρει οὐνεκα φορμιζῶν εἶπεν· Ἀριστον ὕδωρ. Krş. Staab 2009, 39.

² Pl. *Euthd.* 304b: τὸ γὰρ σπάνιον, ὃ Εὐθύδημε, τίμιον, τὸ δὲ ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὡς ἔφη Πίνδαρος.

³ Plin. *HN.* 36.123: “*quod si quis diligentius aestumaverit abundantiam aquarum in publico, balineis, piscinis, euripis, domibus, hortis, suburbanis villis, spatia aquae venientis, exstructos arcus, montes perfossos, convalles aequatas, fatebitur nil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum*”.

⁴ Vitruvius. *De Arch.* 8.1.1: “*est enim (sc. aqua) maxime necessaria et ad vitam et ad delectationes et ad usum cottidianum*”.

⁵ Vitruvius. *De Arch.* 8.3.28: “*nulla enim ex omnibus rebus tantas habere videtur ad usum necessitates quantas aqua, ideo quod omnium animalium natura si frumenti fructu privata fuerit arbustive aut carne aut piscatu aut etiam qualibet ex his, reliquis rebus escarum utendo poterit tueri vitam, sine aqua vero nec corpus animalium nec ulla cibi virtus potest nasci nec tueri nec parari*.”

⁶ Paus. 10.4.1.

Gerçekten de hayatın vazgeçilmez bir unsuru olan su, henüz yerleşik hayata geçilme-yen dönemlerden başlayarak günümüze kadar tüm toplumların hayat biçimlerini şekillendir-miş, doğanın tüm canlılara sunduğu en büyük nimet olarak Mısırlılardan Hititlere, Yunanlı-lardan Romalılara kadar bütün kültürleri derinden etkilemiştir⁷. Suyun kurak ya da yarı kurak bölgelerde elde edilmesi zor bir şey olması⁸, bunun yanı sıra su taşkınları sırasında ortaya çıkan korkunç güç Antik Çağ insanı tarafından ona büyük bir saygı gösterilmesine ve kutsanmasına sebep olmuştur⁹. Su, bu yüzden Antik Dönem inanç biçimleri üzerine de büyük bir etki bırak-mış; özellikle tatlı su kaynakları kutsal sayılarak buralarda bir kaynak kültü oluşturulmuştur. *Naiades* olarak adlandırılan ve kaynaklarla ilişki içinde olan *Nymphe*’ler bu anlamda Yunan mitolojisinde büyük bir rol oynamıştır ve tüm antik dünyada yaygın olarak tapınım görmüşler-dir¹⁰. Yunan mitolojisinde olduğu gibi, Roma’da da kaynak kültürünün izlerine rastlanmaktadır ve hatta kaynak tanrısı “Fons” adına, Ekim ayının 13’ünde kentte “Fontinalia” adıyla bir şenlik düzenlenmiştir¹¹. Su kaynakları kutsal olarak kabul edildikleri için sıklıkla kehanet veren yerler olarak da kabul edilmişler ve Didyma, Delphoi, Klaros gibi meşhur kehanet merkezleri bu an-lamda ön plana çıkmışlardır. Su kaynakları gibi, göller, denizler ve nehirler de sürekli tanrılar ile ilişkilendirilmiş ve personifike edilmiştir. Özellikle nehirlerin, Uranos ve Gaia’nın en büyük oğlu Okeanos’tan doğduğuna inanılır ve onlara bir tanrı olarak tapınılırdı¹². Bu bağlamda, nehir kültü tıpkı kaynak kültü gibi Antik Çağ mitolojisinde geniş bir yer tutmaktaydı.

İ. Ö. 6. yüzyılda Ionia Okulu’nun da kurucusu olarak kabul edilen ünlü doğa filozofu Miletoslu Thales, ilk defa suyu mitolojik öğelerden bağımsız olarak düşünmüş ve felsefesinin temeline oturtmuştur. Kendisinin herhangi bir eseri günümüze kalmamasına rağmen, fikirleri Aristoteles aracılığıyla öğrenilen Thales’e göre yeryüzü suyun üzerinde durmaktadır ve su her

⁷ Örneğin Mısır için Nil nehrinin önemi yadsınamaz ve ülke, Herodotos tarafından Nil’in bir armağanı olarak gösterilir. Çünkü Haziran ve Eylül ayları arasında taştan nehir, bıraktığı verimli toprak örtüsüyle Nil kıyısındaki arazilere büyük bir bereket getirmektedir. Su, hayatın temel unsuru olmasının yanı sıra Mısır’da adeta ülkenin zenginliğinin bir simgesi olmuştur. Dolayısıyla Mısırlılar her yıl coşkun şekilde taştan Nil’i tanrılaştırmışlar ve ona Hapi adıyla tapmışlardır. Nil Nehri’nin her yıl tekrar eden bu hareketlerini önceden tespit edebilmek adına verilen uğraşlar, Mısır’da astronomi, matematik gibi bilimlerin gelişmesine de katkı sağlamıştır. Hititler’in suya verdiği önem ve suyu kutsamaları Beyşehir Gölü yakınlarındaki Eflatun Pınar kaynağında apaçık gözler önüne serilir. Güçlü bir su kaynağının üzerine kurulan ve dikdörtgen taş bloklardan oluşan 7 m genişliğinde, 3 m yük-sekliğindeki bu anıt, büyükçe bir su havuzuna da sahiptir ve tanrı ve tanrıça kabartmalarıyla süslüdür. Muhteme-len İ. Ö. 14./13. yüzyıla ait olan bu eser, Hititler’den günümüze kadar ulaşmış görkemli bir su anıttır. Hititlerde su kültü ve su yapıları ile ilgili olarak bk. Erol 1999, 2-9 ve Murat 2012.

⁸ Örneğin Herodotos’un bildirdiğine göre Persler, duydukları büyük saygıdan ötürü nehirlerle idrar yapmayı, tükürmeyi ve nehirlerde ellerin yıkanmasını yasaklamışlardır, Hdt. I.138.

⁹ Mezopotamya coğrafyasında sellerin verdiği zararlar zaman zaman korkunç boyutlara ulaşmıştır ve bu durum tarımsal üretim için ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sebepten ötürü, Garbrecht’in deyişiyle Antik Çağ’da başka hiçbir yerde olmadığı kadar çok sayıda suyla ilgili tanrı/tanrıça tasvirleri bu coğrafyada belgelen-miştir, Garbrecht 1988, 25.

¹⁰ *Nymphe*’ler ve *Nymphe* kültleri hakkında bk. Larson 2001, *passim*.

¹¹ Varro, *Ling.* 6.22.

¹² Kaynak tanrıları hakkında bk. Gardner 1878; Klementa 1993; Altınoluk 2005; Altınoluk 2010; Avcu 2016.

şeyin kaynağıdır.¹³ Thales'in ardından gelen diğer doğa filozofları da atmosferdeki doğal döngü ile su arasındaki ilişki üzerine uzun süre kafa yormuşlardır. Örneğin, İ. Ö. 570-480 yılları arasında yaşamış Kolophonlu Ksenophanes'e göre deniz, bulut ve rüzgârların; onlar da nehirlerin kaynağıdır. Yine Ionia'dan, Klazomenai'lı Anaksagoras'ın felsefesine göre ise denizler, yer altı suları ve ırmaklar sayesinde oluşur; ırmaklar ise var oluşlarını yağmurlara ve yer altı sularına borçludurlar. Sokrates öncesi doğa filozoflarının veya daha sonraki filozoflarının hidrolojik teorilerini tartışmak ve yorumlamak elbette ki bu bölümün konusu değildir¹⁴. Burada öne çıkardığımız nokta suyun öneminin felsefe tarihine yön veren bu filozoflarca ön plana konulması ve mitleri bir kenara bırakarak tamamen rasyonel bir düşünce biçimiyle hidrolojik-meteorolojik gözlemler yapmış olmalarıdır.

İnsanlar, göçebe hayattan yerleşik hayata geçerek sistematik olarak tarımsal faaliyetlere başladıktan sonra oluşturdıkları yerleşimlerin su teminini de sağlamak zorunda oldukları gerçeğiyle yüzleşmişlerdir. Esasen Antik Dönem insanı yerleşimlerini kurarken dahi suyun bol olduğu yerleri tercih etmişlerdir. D. Crouch, Yunanlı kolonistlerin karstik kaynakları bol olan Ionia ve Aiolia bölgesine bilinçli olarak yerleştiklerini düşünmektedir¹⁵. Yerleşim yerleri çevresinde su kaynakları az da olsa çok da olsa her durumda o suyun yerleşimde kullanılır hale getirilmesi için büyük bir çaba gösterildiği, dönemin teknik imkânlarının elverdiği ölçüde, hatta zaman zaman sınırları da zorlayarak çeşitli su yapıları inşa edildiği gerek arkeolojik gerekse de epigrafik belgelerden açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Su temini için tasarlanan yapıların tarihi, Yunan hegemonyasının başladığı tarihlerden çok daha önceye gider. Mısır, Hitit, Pers gibi uygarlıklarda o dönemin koşulları düşünüldüğünde hayranlık uyandıran su yapılarına rastlanır. Ancak bu bölüm içinde zaman zaman bu yapılara yeri geldikçe gönderme yapacak olsak da, burada genel hatlarıyla ele alınacak yapılar elbette ki Yunan ve Roma dünyasından olacaktır.

1.1. Su Kuyuları

Antik Çağ insanının su elde etmek için başvurduğu en eski yöntemlerden birisi hiç kuşkusuz su kuyularıdır. Henüz uzak kaynaklardan su getirmenin yaygın olmadığı ve sadece Roma, Pergamon gibi önemli merkezlerin su yolları inşa edebilecek kapasiteye sahip olduğu İmparator-

¹³ Aristot. *Metaph.* 1.983b: ἀλλὰ Θαλῆς μὲν ὁ τῆς τοιαύτης ἀρχηγὸς φιλοσοφίας ὕδωρ φησὶν εἶναι (διὸ καὶ τῇ γῇ ἐφ' ὕδατος ἀπεφῆνατο εἶναι). Thales'in bu teorisini Mısır ve Babil'e yaptığı seyahatler sırasında oralardaki yerel mitlere dayandırdığı kabul edilmektedir, bk. Biswas 1970, 39-41. Jones'a (2006) göre Thales, suyun buz halinden sıvı hale ve sıvı halden gaz haline geçerken uğradığı fiziki dönüşümden etkilenerek bu görüşünü oluşturmuştur.

¹⁴ Bu konu hakkında detaylı bilgi için bk. Biswas 1970.

¹⁵ Crouch 1993, *passim*. Ayrıca krş. Weiss 2011, 19-22. Buna karşın Garbrecht (1988, 13-14) ve Winkelmann (1988, 159) yerleşimlerin kuruluş aşamasında suyun ya da sulak alanların belirleyici bir rol oynamadığı, arka planda daha çok ulaşım bağlantıları ya da basitçe politik sebepler yattığı düşüncesindedirler.

luk öncesi dönemde, yer altı suyunun olduğu yerlerde sudan istifade etmek için kazılan bu kuyular çoğunlukla 15 m derinliğe kadar inmiş olsa da, su yatağının olduğu derinliğe bağlı olarak 25-30 ve hatta 80 metreye kadar inebiliyordu¹⁶. Bu kadar derine açılan kuyular için en büyük sorun insanların suyu oradan nasıl çıkartacağı olmuştur. Çünkü kuyulardan su çekmenin en basit yolu, bir ipin ucuna bağlanan kovanın aşağı sarkıtılması şeklindedir. Ancak örneğin 60 ya da 80 m derinlikteki bir kuyudan suyu yukarı çıkarmak son derece zahmetli bir iş olsa gerektir. Dolayısıyla bu sorun ya suyu yukarı kaldıran bir mekanizma yardımıyla aşılmış, ya da kuyudaki su seviyesine kadar giden bir merdiven inşa edilmiştir¹⁷. İnsanların düşmemesi için kuyunun başı genellikle kapatılırdı¹⁸. Buna rağmen bazı talihsiz kazaların yaşandığı örnekler de mevcuttur. Ionia'nın Notion kentinde bulunan bir mezar şiiri, küçük bir çocuğun kuyuya düşüp boğularak can vermesini trajik bir şekilde aktarmaktadır (T.94). Yerleşimlerin kendi imkânlarıyla kazdığı¹⁹ ve kamunun kullanımına açık kuyuların yanı sıra, evlerin avlularında da günümüzde örneklerine rastladığımız özel kuyular bulunmaktaydı. Ancak herkesin istediği gibi istediği yerde bir kuyu açmasına en azından İ. Ö. 6. yüzyıl Atina'sında müsaade edilmediği anlaşılmaktadır, çünkü Atinalı ünlü devlet adamı Solon'un çıkardığı yasalardan birinde 4 *stadia* mesafede halka açık bir kuyu olması durumunda kuyu kazılmasına yasak getirilmiştir²⁰.

1.2. Sarnıçlar

Yeterli yer altı suyunun olmadığı ve kurak/yarı kurak yerlerde ya da daha önemlisi kuyulara alternatif olarak antik yerleşimlerde çok sayıda sarnıcın inşa edildiğini görmekteyiz. Yer altında bulunan bir su deposu olarak da nitelendirebileceğimiz sarnıçların temel amacı yağmur suyunu depolamak ve büyüklüğüne göre çeşitli şekillerde (içme suyu, tarımsal veya endüstriyel kullanım vs.) bu suyun kullanımını sağlamaktır. Derinlikleri 3 ila 7 metre arasında değişen sarnıçlar su geçirmemesi ve sızıntı yapmasını engellemek amacıyla bir duvarla sağlamlaştırılmaktaydı²¹. Roma Dönemi ile birlikte harçlı moloz duvar tekniğinin ve tonozun kullanılmaya başlaması, beşik tonozlu veya çapraz tonozlu çatısı olan ve daha büyük kapasiteli ve çok odalı sarnıçların gelişmesine imkân tanımıştır. Bu teknik gelişmelerle birlikte, duvar-

¹⁶ Hodge 2000, 30.

¹⁷ Wilson 2008, 286.

¹⁸ Fahlbusch 1987, 136.

¹⁹ Halikarnassos'ta bulunan ve İ. Ö. 2. yüzyıla tarihlenen bir yazıt (T.129), kuyu kazılması ve çevrelenmesi için halktan toplanan bağışları ve miktarlarını listelemektedir. Vatandaşların pek çoğu 2 *drakhme* ile 10 *drakhme* arasında değişen miktarlarda maddi katkıda bulunurken, bazıları ise işçi (ἐργάτης) ya da usta (τεχνίτης) yardımında bulunmuşlardır.

²⁰ Plut. *Sol.* 23.6.

²¹ Pergamon'daki *astynomos* yasası bunu zorunlu kılmaktadır (T. 235). Yasaya göre sarnıç sahipleri, sarnıçlardaki su sızmalarına karşı gerekli önlemleri almayıp komşularına zarar veriyorlarsa, sarnıçların bakım ve onarımıyla görevli *astynomos*'lar tarafından hem cezaya çarptırılıyorlar hem de sarnıçlara gerekli bakımı yapmak için zorlanıyorlardı.

ların daha güçlü ve dayanıklı olması sarnıçların kısmen ya da tamamen yer üstünde de yapılmasına ve böylelikle depolanan suyun, sulama amaçlı kullanımına da olanak sağlamıştır²².

Sarnıçlarda depolanan suyun kalitesi uzun süre beklediğinden ötürü akarsulara göre daha kalitesiz olarak kabul edilmektedir. Bu konuda detaylı bir bilgi veren Plinius, sarnıç suyunun sertliğinden dolayı doktorlar tarafından tavsiye edilmediğini ve bu suyun boğaza ve bağırsaklara zararlı olduğunu ifade etmektedir²³. Sarnıç suyu, yer altında depolandığı için hem kokma hem de kirlenme riskiyle de karşı karşıyaydı. Bunun için sarnıçların temizliğinin düzenli olarak yapılması da son derece mühimdi. Bu soruna dikkat çeken Vitruvius, sarnıçların iki ya da üç bölmeli olmasını tavsiye etmekte; bu şekilde suyun bir bölmeden diğerine süzdürülerek temiz ve sağlıklı kalacağını söylemektedir²⁴. Vitruvius, sarnıç suyunu arıtmak için içine tuz atılmasını da ayrıca önermektedir. Wilson, Kuzey Afrika'da Thysdrus ve Leptiminus kentlerinde evlerde bulunan sarnıçlarda büyük miktarda kömüre rastlanmış olmasını, kömürün kötü kokuyu gidermek için sarnıçlara konulmuş olabileceği şeklinde yorumlamaktadır.²⁵ Günümüzde dahi kömür özellikle vahşi doğada mecbur kalındığında su arıtma amacıyla kullanılabilen bir yöntemdir.

1.3. Kehriz

Yunan ve Roma öncesi devirlerde, özellikle suyun çok az hatta hemen hiç olmadığı İran, Irak ya da Arap Yarımadası gibi kurak alanlarda geliştirilen ve Türkçe'de adına kehriz (batı dillerinde qanat diye bilinmektedir) denen su taşıma sisteminden kısaca bahsetmekte fayda vardır. Kısaca toprak altından galeriler açarak suyun uzak bölgelere taşınması anlamına gelen kehriz, su mühendisliği bakımından gerçekten o zamanın koşullarına göre hayranlık uyandıracak bir gelişmedir. Bu teknik, dağ eteklerinde bir yer altı suyu keşfedilmesi (ki buna ana kaynak denir) ve birbirine yakın aralıklarla kuyular açıp suyu yer altından bir tünel oluşturacak şekilde taşımaktan ibaretti. Kurak alanlarda bugün dahi kullanılan bu sistemle 70 km'ye kadar uzaklığa kadar su getirilebilmektedir²⁶.

²² Wilson 2008, 288-289. Topografik dezavantajlarından dolayı uzak kaynaklardan su getiremeyen kentler, içme suyu dışındaki diğer tüm su ihtiyaçlarını (örneğin hamam) da sarnıçlardan sağlamak durumundaydı. Örneğin Batı Lykia'da Kadyanda kenti coğrafya müsaade etmediği için sadece sarnıç suyuna bağımlıydı ve dolayısıyla kent içine kurdukları muazzam bir sarnıç sistemi ile hamamlara su tedarik etmekteydiler. Kadyanda gibi bir Orta Likya kenti olan Kyaneai da su temini için sadece sarnıçlara başvurmak durumundaydı. Kent ve teritoryumunda yapılan sistemli yüzey araştırmalarının sonuçlarına göre Kyaneai çevresinde bini aşkın sarnıcın varlığı saptanmıştır, bk. aşağı, s. 173-174 Böyle örnekleri çoğaltmak mümkündür; Fahlbusch (1987, 138-139) Delos Adası'nda da su temininin hemen hemen sadece sarnıçlar vasıtasıyla sağlandığını not düşmektedir.

²³ Plin. HN. 31.21.34: "*nam cisternas etiam medici confitentur inutiles alvo duritia faucibusque, etiam limi non aliis inesse plus aut animalium, quae faciunt taedium*".

²⁴ Vit. De Arch. 8.6.15: "*ea autem si duplicia aut triplicia facta fuerint uti percolationibus transmutari possit, multo salubriorem et suaviorem aquae usum efficient. limus enim cum habuerit quo subsidat, limpior fiet et sine odoribus conservabit saporem, si non, salem addi necesse erit et extenuari*".

²⁵ Wilson 1997, 81; Wilson 2008, 290.

²⁶ Wilson 2008, 291; Grewe 2008, 322-323. Kehrizler hakkında ayrıca krş. Tölle-Kastenbein 1990, 39-42.

1.4. Akvadükt ve Onunla Bağlantılı Diğer Yapılar

Uzak kaynaklardan yerleşimlere üstü açık veya kapalı kanallar aracılığıyla su taşımak Samos'taki meşhur Eupalinos Tüneli'nin de açıkça gösterdiği gibi Arkaik Dönem'den beri bilinmekte ve uygulanmakta ise de bunlar tekil örnekler olup su yolları inşası genellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nin bir uygulaması olarak kabul edilmektedir. Roma'nın aşağıda daha detaylı göreceğimiz üzere bu sisteme olan en büyük katkısı, hiç kuşku yoktur ki su yolu bir vadiye girdiği zaman kemerlerle taşınmasına olanak sağlayan bir teknik geliştirmiş olmasıdır.

Arkaik Dönem, Yunan Dünyası'nda büyük su yapı projelerinin gerçekleştirildiği bir dönemdir. Bunda dönemin politik koşullarının da büyük etkisi vardır, çünkü tiranlar bu ve benzeri gösterişli inşa faaliyetleriyle halkı yanlarına çekmek ve onların desteğini kazanmak istemişlerdir. Megara tiranı Theagenes'in inşa ettirdiği çeşme, Atina tiranı Peisistratos'un pişmiş toprak künklerden yaptırdığı su yolu ya da Samos tiranı Polykrates'in Megaralı bir mühendis olan Eupalinos'a yaptırdığı su yolu ve ona ait olan ve görenleri günümüzde bile hayrete düşüren dağın iki yakasından açılan tüneli bunlardan sadece birkaçıdır. Yunan kentlerinde Hellenistik Dönem sonlarına kadar bu tip su yolu projelerinin hayata geçirilmeye devam ettiğini ve dolayısıyla kentlere uzak kaynaklardan su getirmenin Roma öncesi bir geçmişi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Söz konusu dönemde su, çoğunlukla pişmiş toprak künkler aracılığıyla yer altından ya da üstü genellikle kapatılmış bir kanal içinden getiriliyordu. Kanalların üstünün kapatılması ya da yer altından taşınması, dönemin son derece çalkantılı politik koşullarında düşman saldırılarından korunması için standart bir uygulamaydı. Çapları genellikle 15-25 arasında değişen künklerle taşınan su miktarı doğal olarak sınırlıydı.

Kaynaktan alınan su, kente gelene kadar arazi durumuna göre çeşitli engelleri geçmek zorundaydı. Bu engellerden ilki kuşkusuz su yolunun derin vadilerle karşılaşmasıydı. Bu engel, örneklerine daha çok Roma Dönemi'nde rastladığımız ters sifon yöntemiyle aşılacak zorundaydı, aksi takdirde ya bir kemerle vadinin geçilmesi (ki o dönemde henüz bu teknik uygulan[a]mıyordu) ya da vadinin etrafını dolaşmak gerekecekti. Ters sifon, vadinin bir yakasından öteki yakasına aynı su seviyesini muhafaza ederek basınca dayalı künklerle aktarılması anlamına gelmektedir ve Hellenistik Dönem için en bilinen örneği Pergamon'dadır. Kentin yak. 42 km kuzeyinde, Madradağ'ın güney eteklerindeki su kaynağı kral II. Eumenes (İ. Ö. 197-159) zamanında, çapı 16-19 cm çapındaki 3 sıra kurşun künkle kraliyet sarayının da yer aldığı akropole ulaştırılmıştır. Su yolu, akropole ulaşmadan önce yak. 200 m derinliğindeki bir alanı geçmek zorunda kalmış ve dolayısıyla burada Hellenistik Dönemde örneğine az rast-

lanan önemli bir ters sifon yöntemi kullanılmıştır²⁷. Uygulanan sistem bu dönemdeki su temini teknolojisinin adeta doruk noktasını oluşturmuştur²⁸.

Aynı zaman dilimi içinde daha henüz İtalya yarımadası ve civarında gelişimini sürdüren Roma'ya baktığımızda da su yapıları bakımından önemli gelişmeler yaşandığını görmekteyiz. İ. S. 1. yüzyılda yaşamış olan ve Roma'daki su yapılarından sorumlu en üst düzey memuriyet olan *curator aquarum* görevini de yerine getirmiş olan Sextus Iulius Frontinus yazdığı eserinde bize bu konuda güzel bilgiler sunmaktadır. Frontinus'a göre, Roma'nın kuruluşundan İ. Ö. 312 yılına değin, 441 yıl boyunca Romalılar lokal kaynaklardan, kuyulardan ve Tiber nehrinden aldıkları suyu kullanmışlardır ve Cumhuriyet Dönemi'nin ortalarında (İ. Ö. 312) *Aqua Appia* adı verilen bir su yoluna kavuşmuşlardır²⁹. *Aqua Appia*'yı ondan 40 yıl sonra inşa edilen *Aqua Anio Vetus* ve İ. Ö. 146 yılında Korinthos'un yağmalanmasından gelen paralarla yapılan ve 90 km mesafedeki kaynaklardan *praetor* Quintus Marcius Rex tarafından getirilen *Aqua Marcia* izlemiştir. Tamamen yer altından giden diğer iki su yolundan farklı olarak *Aqua Marcia*, Roma kent merkezine ulaşmadan önceki 10 km'yi kemerler üzerinde geçmiştir. *Aqua Marcia*, böylelikle su yolu sisteminde kemer teknolojisinin kullanıldığı ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma İmparatorluk Dönemi öncesi Pergamon ve Roma'dan bilinen bu görkemli su yollarını tüm antik dünya için genellemek ise yanlış bir çıkarım olur. Zira doğuda büyük bir krallık olan Pergamon, batıda ise önce İtalya yarımadasında yayılmaya başlayıp gelişimine büyük bir coğrafyada devam eden Roma, dönemin egemen güç merkezleri olarak bu tip su yapılarına yatırım yapabilmişlerdir. Ancak Hellenistik Dönem sonlarına kadar akuadükt kullanımının, Roma ve Pergamon hariç olmak üzere, çok yaygın olduğunu gösteren hiçbir delil yoktur. Kentler, surlarının yakınlarında ya da hemen dışındaki sarnıç, kuyu ve yerel su kaynaklarına bağlı kalmaya devam etmişlerdir. Ancak İmparatorluk Dönemi ile başlayan *Pax Romana* sonrasında akuadükt yapımının eyaletlerde geliştiğini görmekteyiz. Augustus Dönemi ile başlayan bu gelişim ve dönüşüm hızla devam etmiş ve özellikle İ. S. 2 yüzyılda büyük bir ivme kazanmıştır. Bu, aynı zamanda Roma hamamlarının da yaygınlaştığı bir dönemdir. Su için sadece yerel kaynaklara bağlı kalınmaması yerleşimlere taşınan su miktarının da artmasına yol açmış ve bu da zaten imparatorluk çapında bir moda haline gelmeye başlayan Roma tipi hamamların daha fazla yerleşimde yapılması için bir motivasyon kaynağı olmuştur. Hamam sayısı

²⁷ Smyrna'ya su ileten hatlardan birisi olan Karapınar su yolunda kullanılan sifon sisteminin Madradağ'ın bir benzeri olduğu ve hatta "mütevazı bir tekrarı" olduğu ileri sürülmektedir, bk. Alatepli 2015, s. 38-39.

²⁸ Madradağ su yolu, Pergamon'un diğer 7 su yoluyla birlikte Alman bilim adamlarınca son derece detaylı bir şekilde çalışılmış ve bilim dünyasına tanıtılmıştır, bk. Garbrecht 2001, *passim*.

²⁹ Frontin. *Aq. I. 4*: "Ab urbe condita per annos quadringentos quadraginta unum contenti fuerunt Romani usu aquarum quas aut ex Tiberi aut ex puteis aut ex fontibus hauriebant."

arttıkça daha fazla su ihtiyacı doğmuştur ve bu organik ilişki Roma Dönemi urban hayatının önemli bir unsuru haline gelmiştir.

Roma Dönemi'nde inşa edilen su yolları ve ona bağlı olan diğer yapılar öncüllerine göre çok daha sofistike idi. Yukarıda da vurguladığımız gibi, vadileri aşmak için su kemerlerinin kullanılmaya başlanması, su kanallarının yapımında Roma betonu olarak adlandırılan *opus caementicium*'un kullanılmaya başlanması, kanallarının üstünün kapatılmasında tonozlu çatının uygulanması bunun en temel sebeplerindendir. Özellikle su kemerleri Roma dönemi su yollarının bir simgesi olarak adeta imparatorluğun emperyal bir güç gösterisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İki hatta zaman zaman üç katlı olarak inşa edilen su kemerleri arasında en gösterişli olanlarının başında Fransa'nın güneyinde, antik Nemausus (Nimes) kentine 50 km uzaktaki kaynaklardan su taşıyan ve 49 m yüksekliğiyle dikkatleri üzerine toplayan Pont du Gard gelmektedir (Fig. 1).

Romalı mühendislerin vadileri geçerken kullandıkları bir diğer yöntem ise ters sifon'dur. Bazı örneklerine Hellenistik Dönem'den de rastladığımız ters sifon, Roma Dönemi'nde özellikle derinliği 50 metreyi aşan vadileri geçmek için tercih edilmekteydi³⁰. Bu sistemin en önemli mantığı, suyu vadinin bir yakasında bir havuzda toplayıp basınçlı su borularıyla vadinin öteki yakasındaki havuza iletmek ve su yolunun oradan devam etmesini sağlamaktır. Bu sistemde toprak ya da kurşun künkler kullanıldığı gibi özellikle Akdeniz havzasındaki yerleşimlerde taş boruların tercih edildiği görülmektedir. Bu taş borular, kare olup bir erkek yüzün dişi yüze monte edilmesi şeklinde döşenmekte ve üzerlerinde boruları havalandırmak ve basınç dalgalarını ayarlamak için açılmış delikler bulunmaktadır³¹. Patara'nın yak. 6 km kuzeydoğusunda yer alan ve basınca dayalı taş boru sisteminin en güzel örneklerinden birisini sunan Delikkemer akuadüktü, ters sifon yöntemiyle ve yüksekliği yak. 10 metreye ulaşan bir *analemma* duvarı üzerinde taş borularla suyun taşındığı bir mühendislik harikasıdır (Fig. 12). Yapımına imparator Claudius Dönemi'nde İ. S. 48-50 yılları arasında vali Vilius Flaccus zamanında başlanan bu akuadükt, İ. S. 50-55 yılları arasında valilik yapan Eprius Marcellus zamanında bitirilmiş ve İ. S. 68 yılı depremiyle yıkılınca temelinden itibaren yeniden inşa edilmiştir. Bütün bu yapı kronolojisini açığa çıkaran yazıtı (T.196) sayesinde daha da ünlenen bu görkemli yapı, yeni bir deprem ve su kesilmesi olasılığına karşı 3 sıra toprak künkle de desteklenmiştir.

Roma Dönemi'nde inşa edilen bazı su yollarında tıpkı Patara'da olduğu gibi (ancak orada su yolu *analemma* adı verilen düz bir duvar üzerindedir) hem kemerlerin hem de ters

³⁰ Fahlbusch 1987, 153; Aicher 1995, 17; Viollet 2007, 137; Wilson 2008, 299.

³¹ Bu delikler, Vitruvius'da (8.6.6) geçen *colliviarum* sözcüğünün karşılığı olarak anlaşılmaktadır: bk. Schwarz 2006, 327-333. Ayrıca krş. İşkan 2015, 164.

sifonun eş zamanlı olarak kullanıldığı da görülmektedir. Bunun en güzel örneklerinden birisine sahip olan Aspendos su kemerleri, 19 km kuzeydoğudaki Gökçepınar kaynağından İncegedik Tepesine gelen suyu, yak. 1.7 km genişliğinde bir ovadan aşırarak akropole iletmekteydi³². Aspendos kemerlerinin önemli noktalarından birisi, kemer geçkisi üzerinde birbirinden 900 m uzakta inşa edilmiş ve yükseklikleri 30 metreyi bulan iki adet hidrolik kuleye sahip olmasıdır³³. Suyun, örneğine başka hiçbir yerde rastlanmayan bu kulelere çıkarılıp sonra tekrar indirilmesi tüm sistemi birbiri ardına üç ayrı sifona bölmekteydi. Fonksiyonu bugün hâlâ tam olarak açıklığa kavuşturulamamış olsa da, kulelerin, üzerinde üstü açık olarak bulunan su tankları vasıtasıyla oluşacak büyük bir su basıncının etkisini kırmak üzere tasarlandığı düşünülmektedir³⁴.

1.4.1. Tünel

Eğer su yolunun karşısına vadi değil de dağlık bir yer çıktıysa bu durumda yapılacak şey dağı bir tünel aracılığıyla geçmektir. Antik Dönem’de bunun en güzel örneklerinden birisi yukarıda da sözünü ettiğimiz Samos’taki Eupalinos Tüneli’dir³⁵. Herodotos’un Samosluların Yunanlılara kazandırdığı 3 büyük eserden birisi olarak bahsettiği³⁶ ve 1000 metreden fazla bir uzunluğa sahip olan bu tünel, dağın giriş ve çıkış noktalarından açılması ve orta noktada birleşmesi şeklinde planlanarak tamamlanmıştır. Her iki noktanın bu şekilde birleşmesi üst düzey bir geometri bilgisi gerektirdiğinden Eupalinos’un ortaya koyduğu bu eser gerçek bir mühendislik harikası olarak nitelendirilmektedir³⁷.

Görüldüğü üzere Antik Çağ’da su mühendisleri, önlerine çıkan engelleri adeta hiçe sayarak büyük eserler meydana getirmişlerdir. Roma İmparatorluk Çağı’na gelindiğinde, bu dönemin gelişmiş teknolojisi çok daha fazla sayıda bu ve benzeri mühendislik dehası eserlerin ortaya çıkmasına aracılı olmuştur. Tünel yapımı, sadece su yoluna değil, yine suyla bağlantılı

³² Hem su kemeri hem de sifon tekniğinin kullanıldığı bir başka örnek ise Fransa’nın Lyon (Lugdunum) kentinden bilinmektedir, bkz: Burdy 1991; Burdy 1996; Burdy 2002.

³³ Büyükyıldırım 1994, 156-160.

³⁴ Kessener ve Piras 1998, 152; Kessener 2000, 104-132.

³⁵ Bu tünelden daha önce Kudüs’te, Eupalinos tüneliyle aynı kazı tekniği (dağı her iki yandan eş zamanlı olarak açma) kullanılarak inşa edilen ve Hezekiah (Hezekiya) adıyla bilinen bir tünel daha vardır, bk. Grewe 1998, 45-52; Grewe 2008, 324.

³⁶ Hdt. 3. 60: ἐμήκυνα δὲ περὶ Σαμίῳν μάλλον, ὅτι σφί τρία ἐστὶ μέγιστα ἀπάντων Ἑλλήνων ἐξεργασμένα, ὄρεός τε ὑψηλοῦ ἐς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀργυίας, τοῦτου ὄρυγμα κάτωθεν ἀρξάμενον, ἀμφίστομον. τὸ μὲν μήκος τοῦ ὀρύγματος ἑπτὰ στάδιοι εἰσὶ, τὸ δὲ ὕψος καὶ εὖρος ὀκτὼ ἐκάτερον πόδες. διὰ παντὸς δὲ αὐτοῦ ἄλλο ὄρυγμα εἰκοσίπηχυ βάθος ὀρώρουται, τρίπουν δὲ τὸ εὖρος, δι’ οὗ τὸ ὕδωρ ὀχετευόμενον διὰ τῶν σωλήνων παραγίνεται ἐς τὴν πόλιν ἀγόμενον ἀπὸ μεγάλης πηγῆς. ἀρχιτέκτων δὲ τοῦ ὀρύγματος τοῦτου ἐγένετο Μεγαρεὺς Εὐπαλῖνος Ναυστρώφου.

³⁷ Eupalinos Tüneli hakkında yapılmış en detaylı çalışma için bk. Kienast 1995.

olarak nehirlerin yatağını değiştirme, sele karşı koruma sağlama ya da göl boşaltma³⁸ gibi başka amaçlar için de uygulanmıştır³⁹. Günümüzde Hatay'ın Samandağ ilçesinde yer alan Seleukia Pieria antik kentinde Vespasianus zamanında yapımına başlanan ve oğlu Titus tarafından bitirilen tünel bu bağlamda sözü edilmeye değerdir. Antiokheia'nın (Antakya) liman kenti olan Seleukia Pieria'nın hemen üzerinde bulunan Musa Dağı'ndan gelen sel ve getirdiği alüvyon antik limanın kapanmasına ve işlevini getirmesine sebep olduğu için Vespasianus ve Titus büyük bir projeye başlayarak dağdan gelen derenin yönünü değiştirip yak. 1400 m uzunluğundaki bir tünelden denize akmasını sağlamıştır⁴⁰. Yer yer 50 metre yüksekliğe kadar ulaşan bu tünelin Antik Çağ'dan günümüze kalan tüneller arasında en görkemlilerinden birisi olduğuna hiç şüphe yoktur (Fig. 6).

Bugünün çok gelişmiş teknolojik şartlarında bile tünel yapımının çok zahmetli bir iş olduğu, çok detaylı ve hassas bir planlama gerektirdiği bilinmektedir. Antik Dönem mühendisleri için durum kuşkusuz daha zordu. Tünel yapımında yaşanan teknik sıkıntılar, Kuzey Afrika'nın Mauretania Caesarensis eyaleti içinde yer alan Saldae kentinde (Bejaia/Cezayir) bulunan bir yazıta tüm çıplaklığıyla yansımıştır. İ. S. 2. yüzyılın ilk yarısında kentlerine bir su yolu yaptırmak isteyen Saldae sakinleri, su yolunun geçiş noktasındaki dağlık alan nedeniyle sıkıntı yaşamışlar ve Mauretania valisine kendilerine bu konuda yardımcı olacak uzman bir mühendis göndermesi için başvurmuşlardır. O da topu komşu eyalet olan Numidia valisine atmış ve en sonunda bölgede konuşlanmış olan III. Augusta lejyonunda görevli Nonius Datus isminde ölçüm işlerinde uzman bir mühendis (*librator*) Saldae sakinlerine gönderilmiştir. Tünel projesi, Nonius Datus'un planları doğrultusunda başlamış ve Datus kendi birliğine geri dönmüştür. 10 yıl sonra yine valinin emriyle inşaat alanına giden Datus, tünel inşaatında çalışan işçilerle projeyi tartışmış, gerekli kontrolleri yapmış ve hastalığı sebebiyle oradan tekrar ayrılmıştır. Projenin sonlarına doğru işçiler büyük bir sorunla karşı karşıya kaldıklarını far-

³⁸ Göl boşaltma amaçlı tünel yapılmasının çeşitli örnekleri bulunmaktadır. Bunların arasından en ünlüsü, Roma'nın 80 km doğusunda bulunan Fucinus gölünün (Lacus Fucinus) imparator Claudius tarafından kısmen boşaltılmasıdır. Gölün sürekli taşması ve çevredeki arazilere zarar vererek tarımı engellemesi dolayısıyla imparator Claudius tarafından Salviano dağı arasından açılan tünelle gölün seviyesi ayarlanmaya çalışılmıştır. Yapımı 11 sene süren ve toplam 30000 işçinin çalıştığı bu tüneli detaylı olarak tasvir eden yaşlı Plinius, yapılan bu işin imparator Claudius'un en büyük başarılarından birisi olduğunu söylemektedir, Plin. HN., 36.124: "*Eiusdem Claudi inter maxime memoranda equidem duxerim, quamvis destitutum successoris odio, montem perfossum ad lacum Fucinum emittendum inenarrabili profecto impendio et operarum multitudine per tot annos, cum aut contrivatio aquarum, qua terrenus mons erat, egeretur in verticem machinis aut silex caederetur quantaque intus in tenebris fierent, quae neque concipi animo nisi ab iis, qui videre, neque enarrari humano sermone possunt!*".

³⁹ Hezekiya Tüneli'nden başlayarak Geç Antik Dönem'e kadar yapılmış olan belli başlı tünellerin yararlı bir tablosu için bk. Grewe 2008, 320-321, Tab. 12.1.

⁴⁰ Bu tünelin doğu ucunda duvara kazınmış bir yazıt tünelin Vespasianus ve Titus tarafından yaptırıldığını göstermektedir, CIL III, no. 6702: *divus Vespasianus et divus Titus f(aciendum) c(uraverunt)*. Antoninus Pius Dönemi'nde IV. Scythica ve XVI. Flavia Firma lejyonlarına bağlı *vexillatio* birliklerince tünelde bazı çalışmalar yapıldığı orada bulunan bir başka yazıttan daha anlaşılmaktadır: Chapot 1902, 165, no. 2. Tünel hakkında ayrıca bk. Butcher 2003, 164; Grewe 2008b, 10-12.

ketmişlerdir. Tıpkı Eupalinos tüneli gibi dağın her iki yakasından kazılmaya başlanan tünel plandan bir şekilde sapmış ve orta noktadaki buluşma noktası kaçırılmıştır. Büyük bir hayal kırıklığı yaşayan işçiler projeden tamamıyla vazgeçme noktasına gelmişlerdir. Bunun üzerine bir kez daha Saldae'e görevlendirilen Nonius Datus, ordu içinden yanına aldığı diğer askeri personelle birlikte (donanma askerleri de dâhil olmak üzere) tünel sahasına gelerek yapılan hatayı tespit etmiş ve iki nokta arasına yan bir kanal açtırarak soruna çözüm bulmuştur. Bütün bu tünel yapım aşaması Nonius Datus'un memleketi Lambaesis'te 3 yanı yazılı yarım sütun şeklinde bir taşa kazınmıştır⁴¹. Yazıtın başındaki 3 sözcük, *Patientia* (Sabır) – *Virtus* (cesaret) – *Spes* (Umut) tünel kazım aşamasında yaşanan bu sıkıntıların çözümünde bu 3 erdemin oynadığı rolü vurgular gibidir. Bu yazıt bizlere kentlerin taze ve temiz su getirmek için nasıl zahmetli yolları denediğini, tüm imkânlarını adeta seferber ettiğini göstermekte; hatta eyalet yönetiminin de vali ve *procurator* düzeyinde, yani en üst seviyede, askeri personeli de en etkin şekilde kullanarak bu işe müdahil olduğunu kanıtlamaktadır. Bu ve benzeri yazıtlar su temininin kentler için ne ifade ettiğini bir kez daha üstüne basa basa vurgulamaktadır.

1.4.2. Castellum

Su, bütün bu engelleri aşarak kent kapısına kadar dayandığında onun kent içindeki çeşitli alanlara (çeşme, hamam vs.) ve evlere dağıtımını sağlayacak su depoları ya da *castellum* adı verilen su kuleleri inşa edilmekteydi⁴². *Castellum*, aynı zamanda kullanıma sunulmadan önce suyu ızgara sistemiyle arıtma fonksiyonuna da sahiptir. Su, bu kulelere bağlanan künkler aracılığıyla kentin çeşitli alanlarına iletilmektedir. İmparatorluğun batısında kurşun künkler daha yaygınken, doğusunda toprak künkler daha çok tercih edilmektedir⁴³. *Castellum divisorium* adı verilen bu su dağıtım merkezleri Yunan dünyasında bilinmemektedir ve su yolu sistemine ilk defa Romalılar tarafından adapte edilmiştir⁴⁴. Bilinen ilk örneği Augustus Dönemi'nde inşa edilen Pompeii'deki *Castellum Aquae*'dir⁴⁵. Fransa'da Nimes su yoluna ait yuvarlak planlı *castellum*, 10 tanesi suyun toplandığı havuzun kenarlarına, diğer 3'ü ise havuz tabanına açılmış toplam 13 dağıtım noktasıyla Pompeii ile birlikte Antik Çağ'dan günümüze kalan en iyi *castellum* örneklerindendir (Fig. 7). Bu *castellum*'da tabana açılmış üç büyük deliğin

⁴¹ Yazıt için bk. CIL VIII, no. 2728 = ILS II,1, no 5795. Tünel ve yazıtı hakkında daha detaylı bilgi için bk. Eck 1987, 77-78; Grewe 2008, 329-332.

⁴² Vit. *De Arch.* 8.6.1-2. Vitruvius bu pasajında *castellum*'dan öncelik sırasına göre ana hattan önce çeşmelere, sonra hamamlara ve evlere olmak üzere birbirinden bağımsız üç dağıtım hattının olduğundan söz etmektedir. Arkeolojik olarak böyle bir *castellum* şeması tespit edilemediği için Vitruvius'un bu önerisinin pratikte uygulanmadığı görüşü ağır basmaktadır, bk. Wilson 2008, 302-303.

⁴³ Wilson 2008, 303.

⁴⁴ Tölle-Kastenbein 1990, 143.

⁴⁵ Ohling 2001.

havuzun boşaltılması, temizlenmesi ve aynı zamanda *castelluma* bağlanan bir kanalizasyon kanalına akıtılmasına yaradığı düşünülmektedir⁴⁶.

1.5. Çeşmeler

Kent içine *castellum* adı verilen dağıtım noktalarından ulaşan suyun öncelikle yönlendirildiği yerler kuşkusuz çeşmelerdir. Roma Dönemi'nde uzak kaynaklardan su getirmek ve halka sunmak yaygın bir uygulama olduğu için çeşmeler ve aşağıda da göreceğimiz üzere hamamlar ana su iletim alanlarıydı. Bununla birlikte erken dönem çeşme yapıları doğrudan yer altı kaynağıyla beslenen ve herhangi bir dış kaynağa gerek kalmayan yapılardı. Kendi kaynağından beslenen bu tip çeşmelerin havuz bölümüne suyun derinde olması durumunda genellikle bir basamak aracılığıyla ulaşıldı⁴⁷. Basamaklı çeşme yapıları daha çok bir kutsal alan içinde yer almaktadır ve dışarıdan gelen su kaynaklarının artmasıyla birlikte İ. Ö. 4. yüzyıldan sonra artık görülmemeye başlanmıştır⁴⁸. Arkaik Dönem'den başlayarak Hellenistik Dönem sonlarına kadar değişik tiplerde pek çok çeşme yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bunlar genel itibariyle 2 grup altında incelenmektedir. İlki, suyun çörtenlerden bir havuza boşaldığı ve insanların suyu oradan bir kova vs. ile aldıkları çeşme yapılarıdır (Alm. Schöpfbrunnen)⁴⁹. Bu çeşme yapılarının bir başka tipinde ise su, çörtenler aracılığıyla değil, ancak yapının arkasında ona bağlı olan bir rezervuardan gelerek direkt havuza akmaktadır⁵⁰. Rezervuarlı çeşmelerin bilinen en iyi örneği Megara'da bulunmaktadır. Kare ya da dikdörtgen planlı ve genellikle çatılı olan bu tip yapıların önünde bir sütun dizisi ve avlu da olurdu. Bu dönemdeki Yunan çeşmelerinin tipik özelliği ise suyun giriş yaptığı arka duvarın bir dağa, kayaya ya da teras duvarına yaslanmasıdır⁵¹. Bu gruba giren çeşmelerde suyun havuzlarda toplanması kirlenme riskini de beraberinde getirmekteydi ve dolayısıyla kent yönetimleri çıkardıkları yasalarla bu konuda bazı tedbirler almaktaydılar. Örneğin çeşmelerde kap-kacak ya da çamaşır yıkama yasaklanmış ve bu yasağı uygulamak için bazı memurlar atanmıştır (bk. aşağı. s. 31-33). İkinci grup ise suyun çörtenlerden küçük bir tekneye aktığı ve geniş havuzların olmadığı çeşme yapılarıdır (Laufbrunnen)⁵². Herhangi bir mimari dekorasyon gerektirmeyen ve tamamen pratik bir amaç güden bu çeşmelerin kent içlerinde çok fazla sayıda yapıldığı tahmin edilmektedir. Eschebach'ın Pompeii'de yaptığı hesaplamalara göre 160 kişiye bir tane çeşme düşmektedir⁵³.

⁴⁶ Tölle-Kastenbein 1990, 143-144.

⁴⁷ Dorl-Klingenschmid 2001, 24-28 (Stufenbrunnen).

⁴⁸ Glaser 1987, 106; Glaser 2000, 417.

⁴⁹ Glaser 1987, 108-112; Glaser 2000, 420-429.

⁵⁰ Glaser 1987, 112-114; Glaser 2000, 429-431.

⁵¹ Erol 1999, 17.

⁵² Glaser 1987, 115.

⁵³ Eschebach 1982, 21-26.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde, sayısı hızla artan su yollarıyla bağlantılı olarak çok sayıda çeşme binasının inşa edilmeye başladığı görülmektedir. Bu dönemin en temel karakteristiği gösterişe önem veren anıtsal çeşme yapılarının hızla çoğalmasındır. Bu tip yapılar, heykelleri ve süslemeleriyle sadece su içilen alanlar değil, aynı zamanda kentlerin birer simgesi olarak düşünülmelidir. Anadolu'da çok sayıda örneği bulunan anıtsal çeşme yapıları 2 ana tipe ayrılır. Bunlardan ilki yarım daire formunda bir cephe mimarisine sahip olan ve literatürde *sigma* biçimli çeşme ya da *eksedra* çeşme olarak bilinen yapı grubudur⁵⁴. İki veya daha fazla kata da sahip olabilen bu tip çeşmelerin cephe nişlerinde tanrıların, imparator ve ailesinin ya da yapıya finansal destek veren kentin ileri gelenlerinin heykelleri bulunurdu. Su, çörlenlerden yarım daire biçimli bir havuza akardı. Bu tipe ait kimi çeşmelerde dikdörtgen bir ikinci havuzun daha var olduğu görülmektedir. *Sigma/Eksedra* biçimli çeşmelerin en bilindik örneklerinden birisi Olympia'da Herodes Atticus ve karısı Regilla tarafından inşa edilmiştir⁵⁵.

Anıtsal çeşme yapıları arasında özellikle Anadolu coğrafyasında düz cepheli ya da fasadlı çeşme olarak bilinen yapılar çok sayıda örnekle temsil edilmektedir. Bu çeşmelerde cephe, tiyatroların sahne binasını andırmakta; cephenin her iki yanında kanatlar ve ortada dikdörtgen bir havuz yer almaktaydı. Çeşmenin fasadında, sütunlarla birbirinden ayrılan nişlerin içinde tıpkı *eksedra* tipi çeşmelerde olduğu gibi heykeller sergilenirdi⁵⁶. Anadolu'dan en iyi bilinen örnekleri Miletos'da Traianus'un babası Ulpius Traianus tarafından inşa edilen çeşme, Ephesos'taki Traianus, Perge'deki Aurelia Paulina ve Sagalassos'taki Antonin'ler çeşmeleridir. Her iki tip anıtsal çeşme yapısı ve aslında tüm çeşmeler literatürde sıkça *nymphaion* olarak anılmaktadır. Ancak burada bu terimden özellikle kaçınmaya çalıştık, zira aşağıda 3. bölümde daha detaylı olarak göreceğimiz üzere çeşme terminolojisi son derece kompleks bir konu olup, *nymphaion*'un her tip çeşme yapısı için ortak bir terim olmadığı önerilmektedir.

1.6. Hamamlar

Hamamlar, kuşkusuz suyla ilişkili yapılar arasında ilk sıralarda gelmektedir. Yıkanma, vücudu rahatlatmak ve suyla temas ederek yorgunluğu atmak amacıyla tarihsel süreç içerisinde tüm kültürlerde insanların vazgeçemediği bir uygulama olmuştur. Klasik anlamda bildiğimiz hamam kültürünün temelini aslında Yunanlılarla birlikte atılmaya başladığını söyleyebiliriz. Çünkü Yunan kentlerinin bir eğitim ve fiziksel alıştırma alanı olan ve *gymnasion* ve *palaiestra* adı verilen mekanlarında, bedensel aktiviteler sonrası kullanılan ve *loutron* denilen yıkanma odaları olurdu. Bu yıkanma odaları genellikle yuvarlak bir plana (tholos) sahip olup

⁵⁴ Glaser 1987, 124-126; Glaser 2000, 439-443; Dorl-Klingenschmid 2001, 39-47.

⁵⁵ Herodes Atticus çeşmesi ve heykelleri hakkında bk. Bol 1984, *passim*.

⁵⁶ Glaser 1987, 121-124; Glaser 2000, 443-446; Dorl-Klingenschmid 2001, 48-60.

bir grup odadan oluşmaktaydı ve her birinin ayrı yıkanma küvetleri bulunmaktaydı⁵⁷. *Palaistra*'da alıştırma yapan sporcular, bu küvetlere oturur; suyu üzerilerine bir başkası dökerdi⁵⁸. Bu hamamlarda ilk başlarda sadece soğuk suyla yıkanma imkânı varken, İ. Ö. 3. yüzyıldan itibaren sıcak su küvetlerinin ve terleme odalarının da Yunan hamamlarına eklendiği bilinmektedir⁵⁹. Ancak gerçek manada hamam kültürünün Romalılarla başladığı konusunda ise bir kuşku yoktur. Hamam geleneği Romalılarda Güney İtalya'da ve Sicilya'daki Yunan kolonileriyle kurdukları ilişkiler sayesinde başlamış ve İ. Ö. 3. yüzyıldan itibaren gelişimine başlayarak İ. S. 1. ve 2. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşmıştır⁶⁰. Özellikle İmparatorluk Dönemi'nde Roma ve eyaletlerdeki hamamlar insanların buluştukları, sohbet ettikleri, gülüp eğlendikleri sosyal mekânlar olup Antik Dönem toplumsal hayatı içinde önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Hamamların en temel gereksinimi su olduğu için, İmparatorluk Dönemi ile başlayan geniş çaplı akuadükt inşalarının hamam sayılarında bir patlama yaratmış olması sürpriz değildir. Arkeolojik olarak ilk örneklerine Pompeii'deki Stabia Hamamlarında rastladığımız Roma hamamları, değişik ısı derecelerine sahip ve birbirine geçiş imkanı veren çeşitli odaları ve *hypocaust* adı verilen tabandan ısıtma sistemleriyle oldukça kompleks ve kentler için simgesel anlam taşıyan yapı gruplarıdır. Genel itibarıyla *tepidarium* (orta ısıdaki oda), *caldarium* (sıcak oda) ve *frigidarium* (soğuk oda) gibi çeşitli mekânlardan oluşan Roma hamamlarında *aleipterion* adı verilen yağlanma ve masaj odalarının ve *laconicum* adı verilen terleme odalarının da yer aldığı görülmektedir. Ephesos'taki Varius Hamamı'nda görüldüğü üzere bazı hamamların içinde bir *latrina* (θάκοç) ve hatta genelev (παιδισκεῖον) bile bulunabilmektedir (T.68). Yıkanma, genellikle ılıktan sığağa giden bir düzen içinde gerçekleşmekte ve *frigidarium*'daki soğuk su havuzlarında son bulmaktadır⁶¹.

Roma'nın gösterişli ve büyük imparatorluk hamamları *thermae*, daha mütevazı olanları ise *balneum* olarak adlandırılmıştır⁶². *Balneum*, Eski Yunanca'ya βαλανεῖον şeklinde geçmiş olup hamam yazıtlarının büyük çoğunda λουτρόν sözcüğüyle birlikte belgelenmektedir. Yunanlılarda köklü bir geleneğe sahip olan *gymnasion* kültürü, Anadolu'da tonozlu büyük salonları olan Roma hamamıyla bir sentez yaparak imparatorluğun doğusuna ve özellikle Anadolu'ya özgü bir mimari tarz olan hamam-*gymnasion* kompleksinin doğmasına yol açmıştır⁶³.

⁵⁷ Yegül 2010, 58.

⁵⁸ Fagan 2013, 1064.

⁵⁹ Fagan 2013, 1064.

⁶⁰ Roma hamamlarının gelişim süreci için bk. Yegül 1992, 48-91; Nielsen 1993, 20-23; Fagan 1999, 40-74.

⁶¹ Yegül 2010, 34-35.

⁶² *Thermae* ve *balneum* arasındaki terminolojik ayrım için bk. Fagan 1999, 14-19.

⁶³ Hamam-*gymnasion* kompleksleri hakkında genel bilgi için bk. Yegül 1992, 250-313.

Bu sentezin, *gymnasion* ile βαλανεῖον terimleri arasında yazıtlarda anlamsal bir karışıklığa yol açtığını söylemek mümkündür⁶⁴.

Anadolu'daki Roma tipi hamamların, Roma hâkimiyetinin başlamasıyla birlikte ve elbette ki bununla bağlantılı olarak su temini alanında yaşanan gelişmeler sayesinde oldukça fazla sayıda olduğu, yazıtlar ve arkeolojik kalıntılar aracılığıyla rahatlıkla tespit edilebilmektedir. İlk örnekler şaşırtıcı olmayan bir şekilde ilk Roma eyaletinin kurulduğu Asia eyaleti kentlerinden gelmektedir (bk. örneğin Miletos'taki Capito hamamı = T. 87). Anadolu'nun Romalılaşmasına bağlı olarak diğer eyaletlerde de hamam kültürünün yerleştiğini söyleyebiliriz. Örneğin, Lykia İ. S. 43 yılında ilhak edildikten hemen sonra bölgeye Roma yatırımları başlamış ve özellikle Vespasianus'un imparatorluğuyla birlikte adeta hamam yapıları zirve yapmıştır⁶⁵.

1.7. Latrinalar ve Kanalizasyon Sistemi

Su ihtiyacının belki de en çok hissedildiği yerlerin başında tuvaletler gelmektedir. Günümüzde altyapısal bazı problemlere bağlı olarak suların bir müddet kesildiği zamanlarda hemen herkesin ortak sorunu tuvaletlerdeki hijyenin su olmadan nasıl sağlanacağıdır. Kimisi bu tip problemlere hazırlıksız yakalanır ve su gelene kadar deyim yerindeyse kıvranır durur; kimisi ise evinde bir yerlerde böylesi acil durumlarda kullanmak üzere bir miktar su depolar. Antik Çağ'da ise ancak Roma Dönemi'nde bir mimari öge olarak gelişmeye başlayan halka açık tuvaletlerden önce insanlar kişisel ihtiyaçlarını kaplara yapmaktaydı. Bu kaplar köleler tarafından çoğunlukla şehir surlarının dışında belli alanlara atılmaktaydı. Aristoteles'in "Atinalıların Devleti" adlı eserinden Atina'da bu işten sorumlu olan ve κοπρόλογοι (= pislik toplayıcılar) adı verilen görevlilerin bulunduğunu öğrenmekteyiz⁶⁶. Roma Dönemi'ne kadar daha çok evlerde, yani özel mekânlarla bağlantılı olan tuvalet kavramı, bu dönemle birlikte umumi bir şekle dönüşmüştür. Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde umumi tuvaletler yok denecek kadar azdır. Sadece Pergamon'da İ. Ö. 2. yüzyıla ait *astynomos* yasasında geçen δημόσιος ἀφαιδρών ifadesinden Hellenistik Dönem'de Pergamon'da kamuya ait bir *latrina* bulunduğu kesin olarak bilinmektedir⁶⁷.

İnsanların oturma sıraları üzerinde yan yana ihtiyaçlarını gidermiş olmaları ve bu esnada siyasetten, günlük hayata kadar pek çok konuda yaptıkları sohbetler dolayısıyla tıpkı hamamlar gibi sosyal mekânlar olarak tanımlanan *latrina*'lar, şehir planlamacılığı içinde ge-

⁶⁴ Detaylar için bk. aşağı. s. 92-95.

⁶⁵ Lykia'daki Roma hamamları ile Vespasianus arasındaki ilişki için bk. aşağı. s. 176-180.

⁶⁶ Aristot. *Ath. Pol.* 50.1. *Koprologoi* hakkında detaylı bilgi için bk. Owens 1983.

⁶⁷ Yazıt için bk. T. 235. Bu konuda ayrıca bk. Zuchtriegel 2008, 86.

nellikle hamamlarla bağlantılı yapılar olarak karşımıza çıkarlar ve genellikle kentin merkezi bir yerine konumlanırlardı. Bu konuda günümüze kadar yapılan bilimsel çalışmalar arasında en başarılı olanlarından birisi olan R. Neudecker'in "Die Pracht der Latrine" eseri, *latrina*'ları tüm boyutlarıyla ele almıştır. Neudecker'in yaptığı bu çalışmada *latrina*'lar tipolojik olarak "Düz ya da tek sıralı tip; Kare ya da dikdörtgen olan tip; Peristilli tip; 4- Eksedral tip; 5- Yuvarlak planlı tip" olmak üzere 5 ana şekilde kategorize edilmiştir⁶⁸.

Latrina'ların konumuz olan su ile ilgisi kuşkusuz ki bu tuvaletlerde biriken atıkların bir şekilde boşaltılması zorunluluğunda yatmaktadır. Umumi tuvaletlerin yaygınlaşmasıyla beraber, kentlerin bu konuyla ilgilenmesi toplum sağlığı açısından bir zorunluluk haline gelmiştir. *Latrina*'ların içinde hemen oturma sıralarının altından akan bir kanal sayesinde kentler bu pislikten kurtulmuşlardır. Çoğunlukla çeşme ya da hamamdan gelen atık suyun bu kanala sevk edilmesiyle tuvaletlerin genel temizliği sağlanmaktaydı. Oturma sırasının hemen önünde de tuvaleti kullananların taharet temizliğini yaptığı ve suyu dolayısıyla temiz olan bir kanal daha bulunurdu. Bu kanallar, genellikle yağmur suyunun boşaltılması için açılan kanallarla birleşip kent içinden ana bir kanal oluşturmak suretiyle kent dışındaki müsait bir yere (ki bunlar genellikle varsa hemen yakınlardaki bir çay, dere, akarsu ya da göldür) akıtılmaktaydı. Hellenistik Dönem sonlarına kadar bu kanalların üstü açıktır ve ancak Roma Dönemi'nde üstü tonozlu çatıyla kapatılarak daha hijyenik bir hale getirilmiştir.

Bu bölümü kısaca özetlemek gerekirse; ilk olarak Antik Çağ yazarları tarafından suya atfedilen önem belgeleriyle ortaya konulmuş; Thales ve diğerlerinin evrenin yapısı ve döngüsü ile su arasında kurdukları bağlantı ortaya konulmuş ve suyun varlığının ve onu elde etmenin Antik Çağ insanı için ne ifade ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu ana girişten sonra, suyun fiziki olarak yerleşimlere nasıl yansıdığı ve bu yerleşimlerin hangi su yapılarıyla donatıldıkları her bir yapı özelinde tek tek kısa ve öz biçimde aktarılmıştır. Bütün bu bilgilerin, çalışmanın devamında okuyucular için sağlam bir altyapı zemini oluşturması bu bölümün en önemli hedefidir. Şimdi ise suyun yerleşim merkezine girene kadar ve girdikten sonra nasıl ve kimler tarafından yönetildiği, suyun kullanımıyla ve dağıtılması ile ilgili hangi yasaların olduğu Yunan ve Roma dünyası özelinde aydınlatılmaya çalışılacaktır.

⁶⁸ Neudecker 1994, 40-41; Gülbay 2003, 6-14; Topaloğlu 2010, 18-19.

İKİNCİ BÖLÜM

SU YÖNETİMİ VE SU KULLANIMININ YASAL DURUMU

2.1. Yunan Su Hukuku ve İdaresi

Yaşam için en önemli unsurların başında gelen su ve suyun temin edilmesi, tıpkı günümüzde olduğu gibi Antik Dönem’de de kent yönetimlerinin en önemli gündem maddelerinden birini oluşturunuyordu. Çünkü birinci bölümde belirttiğimiz gibi tarımsal faaliyetlerden sağlığa, dini ritüellerden daha pek çok şeye kadar suyun önemi herkes için tartışılmazdı. Bununla beraber her yerde herkes için yetecek bol su ve su kaynakları doğal olarak yoktu ve dolayısıyla, mevcut suyun yönetilmesi için bir takım yasal düzenlemelere ihtiyaç vardı. Birazdan ayrıntılarıyla da göreceğimiz üzere Romalılarda oturmuş bir hukuk sisteminin olması ve su yönetimi, Roma hukukunun içinde önemli bir yer tutmuş olmasına rağmen, Yunanlılar için benzer bir çerçeve çizmek çok mümkün değildir. M. Wörrle, 1981 yılında verdiği “Wasserrecht und Verwaltung in Griechischer Zeit” başlıklı bir sempozyum bildirisinde bu konuda dinleyicilerin beklentilerini karşılayacak bir sunum yapamamaktan endişe etmiş ve bunun sebebi olarakta Yunanlılar için bir su hukuku olmayışını, dahası zaten herkesi kapsayan bir Yunan hukuku olmayışını göstermiştir⁶⁹. Gerçekten de Yunan dünyasının birbirinden bağımsız otonom kent devletleri kendilerine ait yasalarca yönetildikleri için Roma Dönemi’ne kadar tümleşik bir hukuk düzeninden söz etmek pek mümkün değildir. Bununla birlikte, gerek Platon’un “*Nomoi*” adlı eserindeki bazı pasajlarından gerekse de değişik pek çok Yunan *polis*’inden ele geçen çeşitli yazıtlar aracılığıyla, Arkaik Dönem başlarından Hellenistik Devir sonlarına kadar, yani tüm Yunan dünyasında Roma hegemonyası başlayana kadar geçen süre sarfında suyla ilgili ne tür yasal düzenlemeler olduğuna dair genel bir fikir edinebiliyoruz⁷⁰.

Antik Çağ’ın en önemli filozoflarından Platon, ideal devlet arayışları içinde yasalar belirlerken su ile ilgili de bazı konulara değinir⁷¹. Platon, *Nomoi* adlı eserinin suyla ilgili bö-

⁶⁹ Wörrle 1981, 71. Bu hususta Körner’in (1974, 156) şu değerlendirmesi dikkat çekicidir: “Hier spürt man, daß die Griechen kein durchgearbeitetes System entwickelt haben, sondern nur eine Sammlung des Rechtsguts konnten.”

⁷⁰ Klingerberg 1976, 62-123; Wörrle 1981; Louis 1982; Bruun 2000, 557-573. Platon’un yasalarını yorumlayan Schöpsdau’un konuya ilişkin görüşleri için ayrıca bk. Schöpsdau 2011, 222-227.

⁷¹ Pl., *Nomoi*, 844 a-d: ἐπεὶ καὶ τῶν ὑδάτων περὶ γεωργοῖσι παλαιοὶ καὶ καλοὶ νόμοι κεῖμενοι οὐκ ἄξιοι παροχετεύειν λόγοις, ἀλλ’ ὁ βουλευθεὶς ἐπὶ τὸν αὐτοῦ τόπον ἄγειν ὕδωρ ἀγέτω μὲν ἀρχόμενος ἐκ τῶν κοινῶν ναμάτων, μὴ ὑποτέμνων πηγὰς φανεράς ἰδιώτου μηδενός, ἥ δ’ ἂν βούληται ἄγειν, πλὴν δι’ οἰκίας ἢ ἱερῶν τινῶν ἢ καὶ μνημάτων, ἀγέτω, μὴ βλάπτων πλὴν αὐτῆς τῆς ὀχεταγωγίας. αὐδρία δὲ εἴ τισι τόποις σύμφυτος ἐκ γῆς τὰ ἐκ Διὸς ἰόντα ἀποστέγει νάματα, καὶ ἐλλείπει τῶν ἀναγκαίων πωμάτων, ὀρυττέτω μὲν ἐν τῷ αὐτοῦ χωρίῳ μέχρι τῆς κεραμίδος γῆς, ἐὰν δ’ ἐν τούτῳ τῷ βάθει μηδαμῶς ὕδατι προστυγχάνῃ, παρὰ τῶν γειτόνων ὑδρευέσθω μέχρι τοῦ ἀναγκαίου πώματος ἐκάστοις τῶν οἰκετῶν. ἐὰν δὲ δι’ ἀκριβείας ἢ καὶ τοῖς γείτοσι, τάξιν τῆς ὑδρείας ταξάμενος παρὰ τοῖς ἀγρονόμοις, ταύτην ἡμέρας ἐκάστης κομιζόμενος, οὕτω κοινωνεῖτω τοῖς γείτοσιν ὕδατος.

lümünde sözlerine suyla ilgili eski ve güzel yasalar olduğunu söyleyerek başlar, ancak bunların detaylarına girip konudan sapmayacağını belirtir. Dolayısıyla bu gerçek anlamda bir talih-sizliktir, zira Platon eğer bu yasaları bize anlatmış olsaydı hiç kuşkusuz şu anki bilgilerimizi çok daha genişletme imkânına sahip olacaktık. Platon'un bu eserinde dikkat çektiği hususların başında tarımsal kullanımda su gelmektedir ve ilgili pasajın hemen ilk kısmı arazi sahiplerinin ekip biçebilmeleri için gerekli olan suyu elde etmeleriyle ilgilidir. Her ne kadar Platon'un bu ifadeleri kendi ideal devlet görüşünün bir parçası olarak değerlendirilse de su ve tarım arazisi arasındaki ilişki yazıtlar aracılığıyla da doğrulanmaktadır. Epigrafik belgeler, herhangi bir araziye sahip olan ya da devletle yaptığı antlaşma gereği araziye belli bir süreliğine kiralayan bir kimsenin otomatik olarak o arazi içindeki su kaynaklarına da sahip olduğunu göstermektedir. Attika'da İ. Ö. 302/1 yıllarına tarihlenen bir sınır yazıtında suyun araziye ait olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır⁷². Buna devlet tarafından ya da bir özel şahsa veya konsorsiyuma kiraya verilen arazilerde suyun kullanım hakkının kiracıya ait olduğunu gösteren çok sayıda örneği de ekleyebiliriz.⁷³

Ekip biçmek isteyen bir çiftçinin en çok ihtiyaç duyduğu şey kuşkusuz sudur. Çiftçi, kendi arazisinde yeterli suyu bulamadığı zaman olasılıkla yakınlardaki ırmaklardan, göllerden, barajlardan su taşımak durumunda kalmaktaydı. Bu durum, suyun başka kimselerin arazisi üzerinden taşınmasını bir tür zorunlu kılmaktadır ancak bunun hangi kurallar çerçevesinde yapıldığına dair elimizde net bir veri yoktur.

ἐὰν δὲ ἐκ Διὸς ὕδατα γιγνόμενα, τὸν ἐπάνω γεωργοῦντα ἢ καὶ ὁμότοιχον οἰκοῦντα τῶν ὑποκάτω βλάβη τις μὴ διδοὺς ἐκροήν, ἢ τοῦναντίον ὁ ἐπάνω μεθιεὶς εἰκῇ τὰ ρεύματα βλάβη τὸν κάτω, καὶ περὶ ταῦτα μὴ ἐθέλωσιν διὰ ταῦτα κοινωνεῖν ἀλλήλοις, ἐν ᾧ μὲν ἄστὺ νόμον, ἐν ἀγρῷ δὲ ἀγρονόμον ἐπάγων ὁ βουλόμενος ταξάσθω τί χρὴ ποιεῖν ἐκάτερον ὁ δὲ μὴ ἐμμένων ἐν τῇ τάξει φθόνου θ' ἅμα καὶ δυσκόλου ψυχῆς ὑπέχεται δίκην, καὶ ὁφλὼν διπλάσιον τὸ βλάβος ἀποτινέτω τῷ βλαφθέντι, μὴ ἐθελήσας τοῖς ἀρχουσιν πειθεσθαι. = *Su hakkında çiftçiler için eski ve yararlı olan, (ancak) sözünü edip konudan saptmaya değmeyecek yasalar mevcuttur. Ama (yine de), her kim kendi toprağına su götürmek isterse, ortak kaynaklardan ve hiçbir özel şahsın açıktaki su kaynaklarını kesmeyerek götürsün; bir evden, tapıktan ya da mezarlardan geçmedikçe, kanalın ilk kazılması hariç herhangi bir zarar vermeden her nereye isterse (suyu) oraya götürsün. Eğer bazı yerlerde toprağın doğal kuruluşu Zeus'dan gelen suları (= yağmuru) engelliyorsa ve gerekli içme suyu eksikse, (arazi sahibi) kendi arazisinde killi tabakaya kadar kazsın, eğer bu derinlikte su bulamazsa, aile bireylerinden her birinin (ihtiyaç duyduğu) kadarını komşularından tedarik etsin. Eğer komşuları için de ucu ucuna (yetecek) kadar su varsa, çiftlik idarecileri (= agronomoi) tarafından tespit edilen suyu her gün gidip o alsın ve suyu böylece komşularıyla paylaşsın. Eğer yağmur yağarsa, daha aşağı (kotta) ikamet eden bir kimse fazla suyun (boşaltılmasına izin) vermeyerek daha üstte ya da bitişğinde oturan kişiye zarar verirse, tersine üstte oturan kişi de düşüncesiz bir şekilde (suyu) akıtarak aşağıda oturana zarar verirse, ve bu konular hakkında birbirleriyle uzlaşmaya istekli olmazlarsa, kentte kent yasası geçerli olsun; kırsalda ise isteyen çiftlik yöneticisine başvurup her bir tarafın ne yapması gerektiği ile ilgili yapılacak düzenlemeyi (belirlesin). Bu düzenlemedeki (hükümlere) uymayan, haset ve kötü huylu olmakla suçlansın ve eğer suçlu bulunursa, yöneticilere itaat etmeyi reddettiği için, zarar gören kişiye iki misli ceza ödesin.* [Aksi belirtilmediği sürece çalışmadaki tüm antik kaynak ve yazıt çevirileri tarafıma aittir.]

⁷² IG II², no. 2657: “ὄρο- [ς] χωρίων καὶ οἰ[κ]ίας καὶ τοῦ ὕδα[τ]ος τοῦ προσόν[τ]ος τοῖς χωρίοι[ς] --- = arazilerin, evin ve arazilere ait olan suyun sınırı.....”. Bu noktada farklı bir yorum için bkz Bruun 2000, s. 561.

⁷³ Örneğin bk. IG I², no. 94. Bu yazıt, araziye kiralayan kişiye su arama için kazı yapmasına ve yağmur suyunu kullanma hakkı vermesi (τῷ τὰ πόρο καὶ τῷ ὕδατος κρατῶν το ἐγ Διὸς τὸν μιστοσάμενον) bakımından ilginçtir.

Arazide su bulunmadığı ya da tarımsal faaliyetleri gerçekleştirmek için yeterli su olmadığı durumlarda, arazi sahibine kente giden ana su hattını kullanma izni dahi verilmekteydi⁷⁴. Ancak bu hak, Platon'un da bahsettiği üzere, arazi sahiplerine suyu sınırsız bir şekilde kullanma hakkı, daha doğrusu suyu tek başına sahiplenme imkânı sunmuyordu. Çeşitli örnekler, özellikle de araziyi kiralayan şahısların suyu üçüncü kişilerle paylaşmak durumunda kaldığını göstermektedir. Kıta Yunanistan'da Aitolia bölgesinde yer alan Thestia kentinde bulunan ve İ. Ö. 2. yüzyıla tarihlenen bir yazıtta, arazi kiralamasında varılan antlaşma uyarınca, arazideki çeşmenin komşular tarafından kullanılmasına kiracının engel olamayacağı açıkça belirtilmektedir⁷⁵. Ephesos kentinden ele geçen ve yak. İ. Ö. 290 yılına tarihlenen bir sur inşası yazıtına göre kent, sur genişletme çalışmaları için satın aldığı bir araziye çalışma bitene kadar kiraya vermiş ancak inşaa işleri sırasında suya ihtiyaç duyulacağını da bildirerek kiracının suyu kullanım hakkına sınırlama getirmiştir (T.14).⁷⁶

Pek çok yazıt bize arazi sahiplerinin suyu satma hakkına da sahip olduğuna işaret etmektedir. İ. Ö. 4. yüzyılda Pire'de bir Thrak tanrıçası olan Bendis'in kült derneği tarafından dikilmiş olan yazıtta, derneğin sahip olduğu arazi üzerindeki kutsal alanın bakımının yapılabilmesi için arazideki evin kiraya verilmesinden ve ayrıca suyun satışından bahsedilmektedir⁷⁷. Yine aynı tarihten (İ. Ö. 4. yüzyıl) ve yine Attika civarından (Akarnai'nın kuzeyinde, Parnes dağı etekleride) ele geçen bazı satış sözleşmelerinde yer altı suyunun (ένναία)⁷⁸ satışı da söz konusu edilmektedir. Yazıttan anlaşıldığına göre arazi sahibi, araziye değil ancak arazinin mevcut su potansiyelini 700 *drakhme* karşılığında satışa çıkarmış, hatta alıcılara (τοῖς κοινωνοῖς τοῦ | [Ἀχ]αρνικοῦ ὀχετοῦ = Akarnia su kanalı girişimcileri) su çıkarmak için istedikleri derinlikte kazı yapmak hakkını tanımıştır.⁷⁹ İ. Ö. 440/430 yıllarına tarihlenen ve Atti-

⁷⁴ IG XII Supp., no. 353: ὁ μισθωσάμενος τὸν κῆπον τοῦ Ἡρακλέος τὸν | [πρὸς τὰς πύλας(?)] ὕδατι χρήσεται τῷ παρὰ τὸν κῆπον ῥέοντι ὅταν μὴ ἡ πόλις χρήται.

⁷⁵ Klaffenbach 1936, 381-385, no. 1b.

⁷⁶ Maier (1959, 240) burada bahsi geçen suyun kaynak suyu (Quellwasser) olduğunu söylerken, Wilamowitz-Möllerndorf (1899, 212) sur civarında bir ırmak ya da su kaynağı bulunması zor olduğundan burada kastedilenin yağmur suyu olduğunu iddia etmektedir. Körner'e (1974, 167) göre sadece ὕδωρ ifadesinden bu konuda bir yargıya varmak zordur. Bruun (2000, 570) bu konuda bir görüş belirtmemiştir. Bizce söz konusu suyun yağmur suyu olma ihtimali çok zayıftır. Burada kastedilen olasılıkla Maier'in ifade ettiği gibi doğal bir kaynak suyudur.

⁷⁷ IG II², no. 1361: Str 8-10: ὅπως δ' ἂν ἡ οἰκία καὶ | τὸ ἱερὸν ἐπισκε[υ]ᾶζηται, τὸ ἐν[οῖκιον τῆς οἰκίας] καὶ τὸ ὕδωρ ὅσου ἂμ πραθῇ, εἰ[ς τὴν ἐ]πισκευὴν τοῦ ἱεροῦ [καὶ τῆς] οἰκίας, εἰς ἄλλο δὲ μηδὲν ἀναλίσκειν... = *Evin ve kutsal alanın onarılması için, evin kirasından ve sadece tapınak ve evin onarımı için gereken miktarda su satışı(ndan gelecek gelir bunun için) harcanmalıdır.*

⁷⁸ Sadece bu yazıttan bilinen ένναία sözcüğünün “yeraltı suyu, kaynak suyu, akıntı” anlamlarına gelmesine ilişkin bk. Theodoridis 1985, 51-52.

⁷⁹ SEG 19, no. 181: ὅρος ένναίας πεπρα- | μένης καὶ ὀχετῷ δια- | γωγῆς παρὰ Κτήμονος | Συπαληττίου ἐκ τοῦ χω[ροῦ] τοῦτου εἰς τὸν ἀπ- | [αν]τα χρόνον HH δραχμ[ῶν] τοῖς κοινωνοῖς τοῦ | [Ἀχ]αρνικοῦ ὀχετοῦ ὥσ- | [τ'] ἐξ[εῖναι αὐτοῖς ἀγει- | [ν τὸν ὀ]χετὸν βάθος | [ὅσον ἂν] βούλωνται. Bu konsorsiyumun suyu hangi gerekçeyle satın aldığı yazıttan anlaşılamamaktadır. Söz konusu girişimciler, istedikleri derinlikte kazı yapma hakkına sahip

ka'da Sounion civarında ele geçen bir belgede Nymphe'lerin kutsal alanında Halykos isimli bir çeşmenin suyunu kullanmanın ücrete tabii olduğu anlaşılmaktadır⁸⁰. Buna göre söz konusu çeşmeden 1 yıl boyunca su içmenin bedeli 1 *obolos* iken, bu parayı ödemedi içmenin cezası 5 *obolos*'tu. Bu çeşmeden suyu eve taşımanın bedeli de amphora başına 1 *obolos* iken, kaçak kullanımın cezası amphora başına 50 *obolos*'a kadar çıkabilmekteydi. Körner'e göre cezaların 5 ve 50 kat olarak belirlenmiş olması, kutsal alan idarecilerinin muhtemel su sıkıntısından dolayı insanları daha az su kullanmaya teşvik etmesiyle açıklanabilir⁸¹. Görüldüğü gibi su satışına ait tüm belgeler Attika civarından elimize geçmiştir. Dolayısıyla bu durumun sadece adı geçen bölgeye özgü olabileceği düşünülse de⁸², yine de böyle bir çıkarım yapmak için mevcut verilerin çok yetersiz olduğunu belirtmeliyiz.

Bir Yunan *polis*'inde kent idarecilerinin en önemli sorumluluklarından birisi de hiç kuşkusuz yurttaşlarına yeterli içme suyunu sağlamak ve bu konuda önlemler almaktır. Dolayısıyla kentler, yurttaşların su ihtiyaçlarına önem ve öncelik vermiş ve buna yönelik tedbirler almıştır⁸³. Platon'un yasalarında buna özellikle dikkat edildiği ve yeterli içme suyu olmayan kimselerin bu ihtiyaçlarını komşularından karşılayabilmesine olanak tanındığı görülmektedir⁸⁴. Epigrafik olarak bu husustaki belgelerden birisi IEpheos I, 4 no'lu yazıttır (T.13). İ. Ö. 3. yüzyılın başlarına tarihlenen ve arazilerin yeniden paylaştırılmasını konu edinen bu yazıtta, sulara⁸⁵ (πρὸς τὰ ὕδατα) giden yolların bu paylaşımdan hariç tutulması gerektiği ifade edilmektedir. Yazıtın ilgili satırlarından, Ephesos kentinde su yapılarına giden yolların kimin arazisinde olursa olsun kullanıcılar için geçilebilir olduğu ve yasal bir engel bulunmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır⁸⁶.

oldukları için bütün yer altı suyu rezervini tüketme imkânını da ele geçirmiş oluyordu. Dolayısıyla modern literatürde bu grubun suyu kendileri için satın almadığı, aksine resmi bir karar gereği olasılıkla da Atina'ya su getirmek için böyle bir girişimde bulunduğu fikri daha ön plana çıkmaktadır, bu konuda bk. Vanderpool 1965, 173-174; Körner 1974, 172; Bruun 2002, 566. Behrend 1970, 74-75 ve Wörrle 1981, 84, dn. 28'de bu görüşe karşı çekimserdir.

⁸⁰ IG I³, no. 256, str. 3-12. Ayrıca bk. Horster 2004, 202.

⁸¹ Körner 1974, 174. Bununla birlikte çeşmeden suyun az da olsa zaten her daim aktığını göz önünde bulundursak, çeşme suyunun paralı ya da parasız olmasının su sıkıntısıyla çok da fazla bir ilgisi olmasa gerekir. Bu, olasılıkla kutsal alanın gelirlerini arttırmayla açıklanabilir.

⁸² Körner 1974, 174; Klingenberg 1976, s. 80; Bruun 2000, 562.

⁸³ Körner 1974, 177'de Yunan su hukukunun temel prensibini şöyle ifade etmiştir: "Niemand darf an der Benutzung des Wassers gehindert werden". Ayrıca bk. Bruun 2000, 563.

⁸⁴ Benzeri bir hak, Solon yasalarında da görülmektedir. Solon, özellikle kırsalda yaşayan ve su teminini çoğunlukla kazdığı artezyen kuyular aracılığıyla sağlayan kimselerin, 10 *orguiiai* (yak. 18,5 m) derinlikte kazdıkları halde su bulamazlarsa ve 4 *stadia* mesafede bir kamu çeşmesi yoksa, günde iki defaya mahsus olmak üzere maksimum 6 *khous*'luk (= yak. 20 litre) su kaplarıyla komşularından su almalarına izin verildiğini belirtmektedir, bk. Plut. *Solon* 23.5. Konuya ilişkin ayrıca krş. Walser 2008, 219.

⁸⁵ Körner'e göre (1974, 177, dn. 3) τὰ ὕδατα ifadesi bilinçli olarak seçilmiştir ve her tür su tesisine (su yolu, çeşme, sarnıç vs.) giden yolu kapsamaktadır.

⁸⁶ Bu yazıt bağlamında ve de pek çok yerde epigrafik olarak belgelenen kamu çeşmeleri vs. de dikkate alınarak Yunan kentlerinde su kullanımının ücretsiz olup olmadığını tartışması için bk. Walser 2008, 220-221.

Kentler, su kanalları, sarnıç, çeşme vs. gibi su tesislerinin temiz tutulması ve korunmasına özel bir önem vermiş ve bu konuda çıkardığı yasalara uymayanlara ciddi cezalar uygulamıştır. Kentlerin aldığı bu önlemler epigrafik belgelere çok iyi yansımıştır. Bu konuda en iyi örneğimiz ise hiç kuşkusuz Pergamon antik kenti Aşağı Agora'sında 1900'lü yılların başında bulunan ve bilim dünyasında "Astynomos'ların Yasası" olarak bilinen ve İ. Ö. 2. yüzyılda yazılıp İ. S. 2. yüzyıla kadar hâlâ geçerli olduğu kabul edilen⁸⁷ 237 satırlık bir yazıttır. Kent içindeki yapıların korunması ve denetlenmesinden birinci derecede sorumlu olan bu memurların görevlerinin uzun uzun anlatıldığı yazıtın bir bölümü⁸⁸ (str. 170-232) tamamen çeşmelere ve sarnıçlara ayrılmıştır. Üzerine çok sayıda makale yazılan ve en son 2012'de bir monografisi çıkan bu kanun⁸⁹, *astynomos*'ları su kanallarını temizliğinin sağlanmasından ve kent ve civarındaki çeşmelerin bakımından sorumlu tutmakta; ayrıca onları evlerdeki sarnıçların kaydını tutarak sahiplerinin sarnıçlarını temiz tutmaları için gerekli önlemleri almaya yöneltmektedir. Bu yasada su tesislerinin temizliği ile ilgili olarak göze çarpan en dikkat çekici hususlardan biri ise çeşme başlarında uyulması gereken kuralların anlatıldığı bölümdür. Buna göre hayvanların çeşmelerden su içmesi yasaklanmakta ve hiç kimseye çeşme başında kap-kacak ya da çamaşır yıkamaya izin verilmemektedir. Bütün bu önlemler Hellenistik Dönem Pergamon'unda su hijyenine verilen önemi göstermesi bakımından önemlidir. Çeşmelerdeki hijyenin sağlanmasına yönelik önlemler Pergamon yazıtıyla da sınırlı değildir. İ. Ö. 5. yüzyıl'da Delos'taki Minoe çeşmesinde de benzer şekilde çamaşır yıkamak ve banyo yapmak yasaklanmıştır⁹⁰. İ. Ö. 3. yüzyılın başlarında Keos'ta da benzer hijyenik önlemler alınmıştır ve bu doğrultuda çeşmeye giden su kanallarının temiz tutulması için 2 *epimeletes* görevlendirilmiş, çeşmede yıkanmak ve çamaşır yıkamak ise yasaklanmıştır⁹¹. İ. Ö. 3. yüzyıla ait bir Lindos yazıtında çeşmelerin ve su kanallarının bakım ve onarımıyla ve inşasıyla ilgili ne olduğu ilgili satırların eksik olmasıyla tam anlayamadığımız bazı önlemler alınmış ve ayrıca çeşmenin içine hiçbirşey atılmaması ve yanına da çadır kurulmaması kararlaştırılmıştır⁹². 2012 yılında

⁸⁷ Saba 2012, 17-18.

⁸⁸ Bu bölümün Türkçe çevirisi için bk. Kat. No. T. 235.

⁸⁹ Bk. Saba 2012.

⁹⁰ IDelos I, no. 69: μή πλύνεν ἐπὶ τὴν κρήνην | μηδὲν μηδὲ κολυμβᾶν ἐν τῇ-|εἰ κρήνῃ μηδὲ [...]λ[.] κ[α]- τὰ τὴν κρήνην ...

⁹¹ IG XII,5, no. 569, str. 1-5: τὸν] ἐπιμελ[η]τήν,δ[τ]αν ἐπιμελ[ή]σ[η]ται τῆς κρήνης τῆς ἐπ[ὶ] τὸ ἀνωτάτ[ω](?), ὅπως ἂν εἴ κ[α]- [θ]α[ρὸς ὁ ὄχ]ετὸς ὁ κρυπτός, ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῆς κάτ[ω] κρήνης, ὅπως [ἄ]ν μήτ[ε] λόγωνται μήτε πλύ[ν]ωσιν ἐ[ν] ταῖς κρήναις, ἀλλὰ κα[θ]α[ρὸν τὸ ὕδωρ εἴσεισιν ἐς τὸ ἱε[ρὸν] τῆς Δήμητρος[.

⁹² Kontorini 2007, 779-784 = SEG 57, no. 764: [---] [Λ]ιδίοι ποτὶ τὰ[ν] τοῦ ὕδατος ἐπίσκεψιν ἢ κατασκή[ευα]ν ἢ ἐπισκευὰν τᾶν κρανᾶν ἢ τῶν ὑπ[ονό]μων· μή ἐξέστω δ[ὲ] μη[δ]ενὶ μη[δ]ὲ σκανοῦν ἐπ[ὶ] τᾶν κρανᾶν μηδὲ τιθέ[μ]ειν ἐπ' αὐτάς μηθεν παρενρέ[σ]ει μηδε[μ]αί· εἰ δὲ τίς κα παρὰ ταῦτα πο[ι]ῇ τὸμ με[ν] δούλον ἐξέστω μασ[τι]γοῦν τῷ χ[ρ]ήζοντι [Λι]νδίων ὁ δὲ ἐλεύθερος ἂν ποτεισάτω δραχμὰς πεντακοσίας ἱερὰς Νυμφ[ᾶν] ΚΑ -- οὐ κωλύοντος τοῦ[ς] τοῦ[των] τι πράσσοντας κτλ.

Priene kentinden yayımlanan İ. Ö. 3. yüzyıla ait yeni bir belgede (T.97) çeşmede çamaşır yıkamanın yanı sıra dini bir temizlenme/arınma da (καθαρός) yasaklanmaktadır. Bu yasağa uymayanlara 50 *drakhme* para cezası verilirken, isteyenlerin suç işleyenleri ortaya çıkarma yasası gereğince (κατὰ τὸν νόμον τὸμ φασικόν⁹³) bu kişileri ihbar edebileceğinden bahsedilmektedir⁹⁴.

Su tesislerinin temizliği kadar korunması da büyük bir önem arz etmekteydi ve bu konuda yine çok sayıda örnek vermek mümkündür. İ. Ö. 5. yüzyılda, bir Argolis kenti Kynouria'da su kanalına ve olasılıkla da bir sarnıca kimsenin zarar vermemesine yönelik bir yasa çıkarılmıştır⁹⁵. Sicilya'daki Halaesa kentinde İ. Ö. 1. yüzyıla ait bir yazıtta ise su yolundan aktığı çeşmeye kadarki mesafe boyunca 70 ayaklık genişlikte herhangi bir tarımsal faaliyet yapılması yasaklanmaktadır⁹⁶. Bu önlemin ağaç köklerinin ve sabanların su yoluna zarar vermemesine yönelik olduğu açıktır⁹⁷. Pergamon *astynomos* yasasına göre sarnıçların, su sızmalarına karşı korunaklı bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu yasa, her ne kadar kişilere ait özel sarnıçlar için belirlenmiş olsa da, aynı önlemlerin kamuya ait sarnıçlar için de alındığını söylemek yanlış olmaz. Bundan çok farklı bir içerikte olsa da Yunanistan'ın Aigina kentinde üzerinde “μὲ κίνε τόδε = bunu hareket ettirme” yazılı uzunca dikdörtgen bir taş, sarnıçların korunmasına yönelik önlemlere bir başka örnek oluşturmaktadır. Bu taşı ve üzerindeki yazıyı yorumlayan Iriotis⁹⁸, söz konusu taşın sarnıçtan su çekmek için yapılan bir mekanizmaya ait olduğunu ve su kovasına bir denge olduğunu ortaya çıkarmıştır⁹⁹. Taşın yerinden çıkartılması mekanizmaya zarar vereceğinden üzerine böyle bir yazı yazılmış olmalıdır¹⁰⁰.

Kentlerin çıkardığı bu yasalara uymayanlar için çoğu zaman para cezası uygulanmaktaydı. Ceza tutarı kentten kente değişmekte ve özgür bireylerle köleler arasında ise ayırım yapılmaktaydı. Bu konuda yine *astynomos* yasası bize önemli bilgiler vermektedir. Zira İ. Ö. 2. yüzyıl Pergamon'unda özgür bir kimse çeşme başında kap-kacağını ya da çamaşırını yıkarsa 50 *drakhme* ceza öderken, bir köle eğer sahibinin onayıyla bu suça ortak olmuşsa 50 kırbaç

⁹³ φασικός sözcüğü ilk defa Priene'deki bu yazıtta belgelenmiştir. Kah (2012, 60) haklı olarak sözcüğün “suçlama, ihbar” anlamına gelen φάσις'ten türetilmiş olduğunu söylemektedir. Bir suçluyu ihbar etmenin bir yasa ile düzenlenmesi ilk defa bu yazıtta açıkça beyan edilmektedir. Benzer yasa örnekleri için krş. Kah 2012, 60-61.

⁹⁴ Bu şekilde adlandırılan bir yasa ilk defa bu yazıtta ortaya çıkmaktadır. Yasa hakkındaki tartışmalar için bk. Kah 2012, 60-62.

⁹⁵ Körner 1993, 86-84, no. 30.

⁹⁶ IG XIV, no. 352, str. 7-9: τὸ ὑπὸ τὸν ὀχετὸν ἄχρι ποτὶ τὰν κράναν | [τὰν Ἰπύ]ρραν οὐκ ἐργαξέῃται καὶ περίστασιν ἀφηρεῖται[ι] | πό(δας) ο' παντᾶ ...

⁹⁷ İ. S. 2. yüzyıl Ephesos'unda bu mesafe 10 ayak olarak belirlenmiştir. Bu konuda bk. aşağı. s. 40488 ve ilgili yazıt için bk. Kat. No. T.26.

⁹⁸ Iriotis 1914, 92-93.

⁹⁹ Taş, sarnıç yanında bulunduğu için bu yorum doğru görünmektedir, bk. Körner 1974, 178. Ayrıca bk. Bruun 2000, 567.

¹⁰⁰ Benzer bir örnek için krş. IG XII 5, no. 247: Νυμφ[ῶν] | μὴ κί[ναι].

yemekle, eğer sahibinden de gizli böyle bir suç işlemişse 100 kırbaç yemekle cezalandırılıyor; ayrıca 10 gün zincirlere bağlandıktan sonra ancak bir kez daha 50 kırbaç yemek şartıyla serbest kalabiliyordu. Benzer cezalandırma şekilleri daha pek çok yerde karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz İ. Ö. 3. yüzyıla ait Lindos yazıtında ceza miktarı özgür kişiler için 50 *drakhme*, köleler için kırbaç olarak belirlenmiştir. İ. Ö. 3. yüzyıla tarihlenen Priene yazıtında da ceza miktarı 50 *drakhme* olarak görülmektedir. Yine benzer şekilde İ. Ö. 3. yüzyılda Keos'ta da benzer uygulamalara rastlamak mümkündür. Çeşmede yıkanan ya da herhangi bir şey yıkayan özgür birisi 10 *drakhme* ceza alırken, köleler ve çocuklara yine sayısını bilmediğimiz miktarda kırbaç cezası verilmektedir¹⁰¹. İ. Ö. 92/1 yılında Messenia Bölgesi'nde küçük bir kent olan Andania'da yapılan şenliklerde kimsenin tapınağa giden su kanallarına zarar vermemesi ve su dağıtımının engellenmemesi için bir kanun çıkarılmış, bu hükümlere uymayan özgür yurttaşlara 20 *drakhme* ceza verilirken, kölelerin kırbaçlanmasına karar verilmiştir¹⁰². Ancak Pergamon'daki örnekten farklı olarak burada kaç kırbaç atılacağına dair bir bilgi bulunmamaktadır. 50 *drakhme*'lik ceza miktarı yazıtlarda daha fazla karşımıza çıksa da, oranların kenten kente ve dönemden döneme değişiklik gösterdiğini söyleyebiliriz¹⁰³.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere temiz su temini ve su tesislerinin korunması önem arz etmektedir ve dolayısıyla sudan sorumlu bir kurumun ya da konuyla ilgili bir memurun var olması şaşırtıcı değildir. R. Körner, çalışmasında bu kurumları ve memurlarını, görevi sadece su yönetimiyle ilgili olanlar ya da bağlı olduğu kurumun ya da memuriyetin bir parçası olarak su yönetimiyle ilgilenenler olarak ikiye ayırmıştır¹⁰⁴. Kendisinin de gözlemlediği gibi tek görevi su ve su yapılarıyla ilgilenmek olan bir kurum yoktur. Ancak işi sadece

¹⁰¹ IG XII,5, no. 569, str. 5-8.

¹⁰² SIG, no. 736, str. 103-106 = Gawlinski 2012, 86.

¹⁰³ Yazıtlardan bağımsız olarak Platon'un ideal devleti için düşündüğü yasalarda bu konu üzerine ne yazıp çizdiğine de bir göz atılmasında yarar vardır. Platon, eserinin (Nomi) 845 d-e bölümünde suyun zarar görmemesi, çalınmaması vs. için bir yasaya ihtiyaç olduğundan bahseder ve bu konuda bize şu bilgileri sunar: “Υδωρ δὲ πάντων μὲν τὸ περὶ τὰς κηρείας διαφερόντως τρόφιμον, εὐδιάφθαρτον δέ· οὐτε γὰρ γῆν οὐτε ἥλιον οὐτε πνεύματα, τοῖς ὕδασι σὺντροφα τῶν ἐκ γῆς ἀναβλαστανόντων, ῥάδιον φθεῖρειν φαρμακεύσεσιν ἢ ἀποτροπαῖς ἢ καὶ κλοπαῖς, περὶ δὲ τὴν ὕδατος φύσιν ἐστὶν τὰ τοιαῦτα σύμπαντα δυνατὰ γίγνεσθαι· διὸ δὴ βοηθοῦ δεῖται νόμου. ἔστω τοίνυν ὁδε περὶ αὐτοῦ· Ἄν τις διαφθεῖρῃ ἐκὼν ὕδωρ ἀλλότριον, εἴτε καὶ πηγαῖον εἴτε καὶ συναγυρτόν, φαρμακεῖαις ἢ σκάμμασιν ἢ κλοπαῖς, ὁ βλαπτόμενος δικάζεσθω πρὸς τοὺς ἀστυνόμους, τὴν ἀξίαν τῆς βλάβης ἀπογραφόμενος· ἂν δὲ τις ὀφλῇ φαρμακεῖαις τισὶν βλάπτων, πρὸς τῷ τιμῆματι καθηράτω τὰς πηγὰς ἢ τὰ γαίον τοῦ ὕδατος, ὅππῃ ἂν οἱ τῶν ἐξηγητῶν νόμοι ἀφηγῶνται δεῖν γίγνεσθαι τὴν κάθαρσιν ἐκάστοτε καὶ ἐκάστοις (= Bahçeler için özellikle su herşeyden daha yararlıdır, ancak kolay kirlenir. Çünkü topraktan çıkan (bitkileri) suyla birlikte besleyen toprak, güneş ve de rüzgâr zehirleme, yönünü değiştirme ya da hırsızlık yoluyla zarar görmez. Suyun doğası gereği bütün bu şeylerin olması mümkündür. Bu yüzden bir yasanın desteğine ihtiyaç vardır. O halde bu husus hakkında şöyle (bir yasa) olsun: Eğer bir kimse, ister kaynak suyu olsun ister sarnıç, başka birine ait suya zehirli maddelerle, kazarak veya çalarak zarar verirse, zarar gören kişi onu astynomos'lara (kentin yöneticilerine) zararın boyutunu da yazılı olarak kaydederek dava etsin; eğer birisi, bazı zehirler yoluyla zarar vermektен dolayı suçlu bulunmuşsa, yorumcularının kanunlarının her defasında herkes için açıkladıkları arındırma yöntemine göre, suyun kaynaklarını ya da su deposunu temizlesin).”

¹⁰⁴ Körner 1974, 190-192 (Die Wasserverwaltung als Alleinaufgabe einer Institution); s. 193-200 (Die Wasserverwaltung als Teilaufgabe einer Institution).

bu olan bazı memuriyetler bilinmektedir. İ. S. 1. yüzyıl yazarı Plutarkhos, “Bioi Paralleloi” isimli eserinde İ. Ö. 6.-5. yüzyılda yaşamış Atinalı ünlü devlet adamı Themistokles’in hayatını anlatırken, onun vaktiyle ὑδάτων ἐπιστάτης olarak suyu çalanlardan ceza topladığını söylemektedir¹⁰⁵.

İ. Ö. 333/2 yılında Pytheas isimli bir Atinalı “çeşmelerden sorumlu bir memur = αἰρεθεὶς ἐπὶ τὰς κρήνας” olarak seçilmiş ve bu görevi boyunca Ammon Tapınağı için bir çeşme yaptırmış, Amphiaros Tapınağı’ndaki çeşmeyi onartmış ve oradaki yeraltı su kanalları ve su yoluna ihtimam göstermiş ve yaptığı bu işlerden ötürü onurlandırılmıştır.¹⁰⁶ Bu memuriyetten Aristoteles de ἐπιμελητὴς τῶν κρηνῶν şeklinde bahsetmiş ve onu askeri fonların ve oyunlar için ayrılan fonların haznedarı ile birlikte kura yoluyla değil de el kaldırma usulü seçilen 3 memuriyetten birisi arasında göstermiştir¹⁰⁷.

Ancak bu görev bir iki örnek dışında yazıtlarda karşımıza hiç çıkmamaktadır ve su idaresi daha çok *astynomos*, *agronomos* gibi bazı genel memuriyetlerin bir parçası olarak görünmektedir. Platon, ideal devletinde *agronomos* ve *astynomos*’ların görevlerini anlatırken bu konuda bilgilendirici detaylar vermektedir¹⁰⁸.

Platon’un *astynomos*’ların görev ve yetkilerine ilişkin ifade ettiği hususlar, Pergamon’daki *astyonomos* yazıtında daha somut olarak karşımıza çıkmakta ve bu memurların caddelerin bakım ve temizliği vs. gibi görevlerinin yanında su yönetiminde de çeşmelerin ve

¹⁰⁵ Plut. *Themistokles* 31.1.

¹⁰⁶ IG II², no. 338. Bu yazıt ve yorumu hakkında detaylı olarak bk. Habicht 1989, 83-87.

¹⁰⁷ Aristot. *Ath. Pol.* 43.1. Memuriyetin kura yoluyla değil de el kaldırma usulü ile belirlenmesi bu görevin önemini göstermekte ve işi bilen ve liyakatlı kişilerin atanmasının önemini göstermektedir, bk. Wörrle 1981, 92-93.

¹⁰⁸ Pl. *Nomoi*, 761 a-d: καὶ τῶν ἐκ Διὸς ὑδάτων, ἵνα τὴν χώραν μὴ κακοῦργῃ, μᾶλλον δ’ ὠφελῇ ρέοντα ἐκ τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι νάπας ὅσαι κοῖλαι, τὰς ἐκροὰς αὐτῶν εἵργοντας οἰκοδομήμασί τε καὶ ταφρεύμασιν, ὅπως ἂν τὰ παρὰ τοῦ Διὸς ὕδατα καταδεχόμεναι καὶ πίνουσαι, τοῖς ὑποκάτωθεν ἀγροῖς τε καὶ τόποις πᾶσιν νάματα καὶ κρήνας ποιοῦσαι, καὶ τοὺς αὐχηροτάτους τόπους πολυῦδρους τε καὶ εὐδῦρους ἀπεργάζωνται· τὰ τε πηγαῖα ὕδατα, ἔαντε τίς ποταμὸς ἔαντε καὶ κρήνη ᾗ, κοσμοῦντες φυτεύμασί τε καὶ οἰκοδομήμασιν εὐπρεπέστερα, καὶ συνάγοντες μεταλλείαις νάματα, πάντα ἄφθονα ποιῶσιν, ὑδρείαις τε καθ’ ἐκάστας τὰς ὥρας, εἴ τίς ποῦ ἄλλος ἢ τέμενος περὶ ταῦτα ἀφειμένον ᾗ, τὰ ρεύματα ἀφιέντες εἰς αὐτὰ τὰ τῶν θεῶν ἱερά, κοσμῶσι = “(*Agronomoi*), (suyun) yükseklerden dağlardaki derin vadilere doğru akarken ülkeye zarar vermekten çok fayda vermesi için Zeus’un sularıyla (yağmurla da) ilgilenmelidir: Yağmur suyunu depolayıp tutmak ve böylece aşağıda bulunan bütün tarlalar ve yerler için akarsu ve çeşmeler oluşturup kurak yerlere bol ve iyi su sağlamak için yağmur suyu akıntılarını duvar ve hendeklerle kapatmalılar. Kaynak sularını, ister bir akarsu olsun isterse de çeşme, bitkiler ve yapılarla iyi bir görünüme büründürmeliler; suları kanallarla biraraya getirip bollaştırmalı ve eğer bunların yakınında bir koru ya da kutsal alan varsa, suyu tanrıların tapınaklarına sevk ederek her mevsim (onları) güzelleştirmeliler”; Pl., *Nomoi*, 763 c-d: ἐποιντο δ’ ἂν ἀγρονόμοις γε ἀστυνόμοι τρεῖς ἐξήκοντα οὔσιν, τριχῇ δώδεκα μέρη τῆς πόλεως διαλαβόντες, μιμούμενοι ἐκείνους τῶν τε ὁδῶν ἐπιμελούμενοι τῶν κατὰ τὸ ἄστυ καὶ τῶν ἐκ τῆς χώρας λεωφόρων εἰς τὴν πόλιν αἰετταμένων καὶ τῶν οἰκοδομιῶν, ἵνα κατὰ νόμους γίγνωνται πᾶσαι, καὶ δὴ καὶ τῶν ὑδάτων, ὅπως ἂν αὐτοῖς πέμπωσι καὶ παραδιδῶσιν οἱ φρουροῦντες τεθεραπευμένα, ὅπως εἰς τὰς κρήνας ἱκανὰ καὶ καθαρὰ πορευόμενα, κοσμῇ τε ἅμα καὶ ὠφελῇ τὴν πόλιν: “Üç *agronomos*’un ardından 60 *astynomos* gelsin. Bunlar kentin 12 bölümünü üçe ayırarak diğerleri gibi kent içindeki ve kırsaldan kente uzanan yollarla ve yapılarla ilgilensin, böylece her şey yasalara göre olsun. Gözcüler tarafından bakımı yapılarak kendilerine iletilen ve teslim edilen suyla da ilgilensinler, böylelikle çeşmelere yeterli miktarda ve temiz su akarak kenti güzelleştirsün ve yardımı dokunsun.”

sarnıçların temiz tutulmasından su yollarının kontrolü ve denetimine kadar etkin bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Andania'daki ünlü kült yazıtında (bk. yuk. s. 31) festival döneminde *agoranomos*'ların su sistemine ve su kanalına zarar gelmemesi için görevli oldukları ve suyun paylaşımını düzenledikleri görülmektedir¹⁰⁹. *Agoranomos*'ların ayrıca Platon'un yasalarında *agora*'da bulunan çeşmelerden de sorumlu olduğu görülmektedir¹¹⁰. *Epimeletes*, *agronomos* ve *agoranomos* gibi su ve su yapılarıyla ilgilenen başka görevlilerin de var olduğu yazıtlardan anlaşılmaktadır. İ. Ö. 204/3 (ya da 197/6) yıllarına tarihlenen bir yazıtta göre, III. Antiokhos'un Teos'lulara yazdığı uzunca bir mektupta kral, agorada bulunan çeşmenin yeniden faaliyete geçirilmesini ve kızkardeşinin adına izafeten Laodike çeşmesi olarak adlandırılmasını emretmektedir. Kral, çeşmenin onarımıyla ve yazıtta bahsedilen ritüellere hazır hale getirilmesiyle ilgili olarak 2 adet *epistates* görevlendirmiştir¹¹¹.

Bu bölümü sonuç olarak şöyle özetlememiz mümkündür: İ. Ö. 6 yüzyıldan başlayarak Roma Dönemine kadar uzanan epigrafik belgeler ve edebi kaynaklar, Yunan dünyasında su yönetimiyle ilgili ortak ve her yere uygulanabilir bir yasa olmadığını, belgelerin hem zamansal hem de coğrafik olarak çok dağınık olduğunu göstermektedir. Su hakkı, özel ve kamu olarak ikiye ayrılmıştır. Arazi sahipleri, satın aldıkları/kiraladıkları toprak parçası üzerinde bulunan su kaynaklarına da sahip olmakla birlikte, kent ve alıcı/kiracı arasında yapılan antlaşmalar bu suyun kullanımında onların sınırsız bir yetkiye sahip olmadığını göstermekte ve böylece gerekli suyu bulamayan komşuların bu sulardan faydalanabilmesinin önü açılmaktadır. Kamusal alanda ise su çeşmeler ve sarnıçlar aracılığıyla çoğunlukla ücretsiz olarak vatandaşlara sağlanmaktaydı. Teknik imkânların kısıtlı olması yüzünden kentler Roma Dönemi'ndeki gibi uzak su kaynaklarına yönelmemiş, daha çok yakın yerlerdeki kaynaklardan suyu kentlerine taşımış ve özellikle de yağmur suyundan da yararlanmak için çok sayıda sarnıçlar inşa etmişlerdir. Urban hayat ve tarımsal faaliyetler için gerekli olan suyun temini, her kentin kendi koşulları çerçevesinde oluşturduğu bir takım kurallarla düzenlenmiştir. Kentler özellikle su kanallarının korunmasına, çeşme ve sarnıçların temiz tutularak su hijyenin sağlanmasına önem vermiştir. Suyun yönetimiyle ilgilenen memurlar kentten kente değişiklik göstermekle birlikte çoğunlukla bu iş *astynomos* adı verilen ve bir çeşit kentin altyapısından sorumlu bir memura

¹⁰⁹ SIG, no. 736, str. 103-106: ἐχέτω δὲ ἐπιμέλειαν ὁ ἀγορανόμος καὶ περὶ τοῦ ὕδατος, ὅπως κατὰ τὸν τὰς παναγύριος χρόνον μῆθεις κακοποιεῖ μήτε | [τὸ β]ήλημα μήτε τοὺς ὀχετοὺς μήτε ἄν τι ἄλλο κατασκευασθεῖ ἐν τῷ ἱερῷ χάριν τοῦ ὕδατος, καὶ ὅπως, καθὼς ἂν μερισθεῖ, ῥεῖ τὸ ὕδωρ καὶ μη-|[θ]ε[ις ἀ]ποκωλύει τοὺς χρωμένους.

¹¹⁰ Pl., *Nomoi*, 764 b: τοὺς δὲ δὴ ἀγορανόμους τὸν περὶ τὴν ἀγορὰν κόσμον διαταχθέντα ὑπὸ νόμων φυλάττειν, καὶ ἱερῶν καὶ κρηνῶν ἐπιμελεῖσθαι τῶν κατ' ἀγορὰν (= *agoranomos*'lar ise yasalar tarafından düzenlenen agoradaki düzeni koruma görevini yerine getirmeli ve agoradaki tapınak ve çeşmelere ihtimam göstermelidir.)

¹¹¹ Kat. no. T. 114. Themistokles'in de benzer şekilde ὕδάτων ἐπιστάτης olarak görev yapmasıyla ilgili bk. yuk. s. 33.

ya da zaman zaman *agronomos* – *agoranomos*’lara bırakılmış gibi görünmektedir. Elimizdeki kaynaklar, genel olarak sudan sorumlu kişiler ile (örneğin: ὑδάτων ἐπιστάτης, ἐπιμελητῆς τῶν ὑδάτων) belli bir su yapısıyla ilgilenen görevlilerin de (ἐπιμελητῆς τῶν κρηνῶν vs.) birbirinden ayrıldığına işaret etmektedir.

2.2. Roma Su Hukuku ve İdaresi

Roma Hukuku, İ. Ö. 5. yüzyılın ortalarına tarihlenen 12 Levha Kanunlarından itibaren süregelen ve İ. S. 6. yüzyılda Doğu Roma imparatoru Iustinianus tarafından derlenerek “Corpus Iuris Civilis” adıyla bir külliyat haline getirilen ve bu haliyle Avrupa hukuk sistemini derinden etkileyen yasalar bütününe verilen addır. Antik Dönem insanı için temin edilmesi ve yönetilmesi/korunması hayati önem taşıyan su da bu yasalar içinde kendine her daim yer bulmuştur. Bu anlamda yasalar suyun özel şahıslar için tedarik edilmesinden kamusal kullanımına, suyun kent içi dağıtımından su yollarının ve su yapılarının korunmasına kadar pek çok başlık altında incelenebilmektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz ve esasen *Codex*, *Digesta*, *Institutiones* ve *Novellae* olarak 4 kısma ayrılan *Corpus Iuris Civilis*, Roma su yasaları hakkında başvurulması gereken en önemli kaynaktır. Bunun yanı sıra, İ. S. 1. yüzyılda yaşamış ünlü ve seçkin bir Roma senatörü olan ve bizzat kendisi de Roma’da “curator aquarum” görevini yerine getirmiş olan Sextus Iulius Frontinus’un “De Aquaeductu Urbis Romae” isimli eseri hem Roma’daki su yolları hakkında hem de su yollarının ve su yapılarının yönetimi/korunması için kendi dönemine kadar çıkarılan yasalar hakkında yeri doldurulamayacak öneme sahip bir kaynaktır. Özellikle İ. Ö. 3. yüzyıldan itibaren konu hakkında bilgi veren epigrafik belgeler de günümüze kalmış bu iki yararlı eserle birlikte Roma su hukukunu ve idaresini anlamamız ve yorumlamamız bakımından büyük önem arz etmektedir. Hem *Corpus Iuris Civilis*, hem de Frontinus’un eseri adından da anlaşılacağı üzere Roma kent merkezi içindeki düzenlemelerle ilgilidir; bu düzenlemelerin ne kadarının eyaletler için de geçerli olduğunu bilmek çok zordur¹¹².

Sadece Roma eyaletlerinden çıkan yazıtlar vasıtasıyla bazı değerlendirmelerde bulunabilmek mümkün olabilmektedir. Roma Hukuku, oldukça kapsamlı ve bir o kadar da karışık yasalar bütünüdür ve karşı karşıya kaldığımız neredeyse bin yıllık zaman dilimi göz önüne alındığında her konunun burada detaylı olarak işlenmesine imkân yoktur. Dolayısıyla bu bölümde, sadece belli başlıklar altında konunun genel çerçevesini ortaya koymaya çalışacağız.

¹¹² Krş. Weiss 2011, 51: “When dealing with Roman water legislation in the provinces, one must be careful not to assume that legal arrangements would have operated on a local provincial level in exactly the same manner as in Rome itself”.

Öncelikle akarsular, göller ve deniz kamunun ortak malı sayılmaktaydı ve isteyen herkes bir başkasının hakkını kısıtlama yapmadan bu kaynakları kullanabilirdi¹¹³. Örneğin, arazisinin yakınından bir nehir geçen kişi, bu suyu kendi arazisine yönlendirebilir, ancak tüm suyu alarak diğer arazi sahiplerinin sudan yararlanma hakkını gasp edemezdi. Ancak su kaynakları, nehir ve göllerden farklı bir yapıya sahipti. Bu kaynaklar, kimin arazisinde çıkıyorlarsa, o kişinin malı sayılıyordu ve özel mülkiyete giriyordu. Dolayısıyla arazi sahibi bu suyu istediği gibi kullanma ve hatta satma hakkına sahipti. Bununla ilgili çeşitli örnekler sıralamak mümkündür: *Municipium* statüsünde olan ve *Forum Novum* (günümüzde Vescovio) olarak bilinen bir yerleşimde, *duumvir* P. Faianus Plebeius kendi topraklarından yerleşime hiçbir karşılık beklemezsizin su getirmekle övünmektedir. Plebeius, ayrıca yerleşimdeki hamamın bulunduğu alanın satılması ve hamama su teminiyle ilgili bir sıkıntı yaşanması durumunda bu suyun hamama sevkedilebilmesine de müsaade etmektedir¹¹⁴. Etruria bölgesinde, Viterbo yakınlarında bulunan bir yazıtta suyun satın alınması hem de suyun istenilen yere taşınması ile ilgili yasal prosedür hakkında detaylı bilgiler verilmektedir¹¹⁵. İ. S. 1. yüzyıl sonlarında senatör sınıfa mensup Mummius Niger Valerius Vegetus isimli bir şahıs, villasına su temin etmek için 5,95 mil (= 9 km) mesafede Publius Tullius Varro'ya ait bir su kaynağı bulur ve kaynağın çıktığı yer ile birlikte suyu satın alır. Ancak bu suyun söz konusu villaya taşınabilmesi için sekiz değişik sahibi bulunan toplam 11 araziden geçirilmesi gerekmektedir. Vegetus, her bir arazi sahibinden su yolunun yapılması için gerekli genişlikte toprak parçasını satın almak zorunda kalır¹¹⁶. Yazıtta bu genişlik, toprak ya da kurşun künkler için 6 ayak (yak. 1, 80 m), su yolunun bir kemerle geçmek zorunda kaldığı ve bir inşa işi gerektiren yerler içinse 10 ayak (yak. 3 m) olarak belirlenmiştir. Su yolu ayrıca bir kamu yolunu da (via publica) geçmek zorundadır ve Vegetus ancak Roma senatosunun özel izniyle (senatus consultum) bunu yapabilmıştır. Kendisi de senatonun bir üyesi olan Vegetus'un bu izni alabilmesi mümkün olmuştur, ancak bu haktan herkesin yararlandığını söylemek yanlış bir çıkarım olur. Bu yazıt, bize özel şahıslara ait bir su kaynağının satın alınması ve taşınmak istenen yere getirilirken uygulanması gereken işlemlerin neler olduğunu tüm çıplaklığıyla anlatmaktadır¹¹⁷.

¹¹³ Dig. XLIII. 20,3,1. Bununla birlikte, *Digesta*'da eğer nehirde taşımacılık yapılıyorsa, nehrin su miktarını korumak adına suyun kullanılamayacağından da bahsedilir. Ayrıca bk. Dig. XXXIX. 3.10.2.

¹¹⁴ CIL IX, no. 4786 = ILS II, no. 5767. Yazıtın detaylı yorumlanması ve kaliteli bir fotoğrafı için bk. Coarelli 2005, s. 85-98.

¹¹⁵ CIL XI, no. 3003 = ILS II, no. 5771.

¹¹⁶ Bu işleme Roma hukukunda "servitus" denmektedir. Bu sistemde, arazinin ilk sahibi, *servitus* olur ve suyun yeni sahibine ulaşmasına, su yolu üzerinde herhangi bir tamirat ya da restorasyon yapmasına engel olamaz. Daha çok tarımsal faaliyetlerin aksamaması ve su kaynaklarının herkes için ulaşılabilir olması ve suyu olmayan komşularla paylaşım yapılması mantığı üzerine kurgulanmış olan "servitus" kavramı Roma hukukunda oldukça kompleks bir yapıya sahiptir ve dolayısıyla burada çok kısa bir dipnotla değinilmek zorunda kalınmıştır. Daha detaylı bilgi için bk. Bruun 2000, 582-585; Bannon 2009, 194-233; Bruun 2015a, 145-149.

¹¹⁷ Yazıt ve yorumu hakkında detaylı bilgi için bk. Bannon 2009, 73-75; Bruun 2015a, 136-141.

Bireylerin kendilerine ait su yolu inşa etmesiyle kamuya ait inşa projeleri arasında ise elbette bir ayrım vardır. Her ne kadar *servitus* sistemi uyarınca arazi sahipleri, suyun taşınması için topraklarının bir kısmını kullanıma açmaya yönlendirilse de, yasal olarak topraklarını satmaya zorlanamazdı¹¹⁸. Ancak teknik olarak su yolunun bir araziden geçmek durumunda kalması ve arazi sahibinin satışa yanaşmayarak bütün bir su yolu projesini tehlikeye atması düşünülemezdi. Böyle bir terslikle karşılaşması durumunda¹¹⁹, arazi sahibinin malına el konulmaz ancak piyasadaki ederine göre istimlak edilerek su yolu tamamlanır ve arazi devlet tarafından tekrar satışa sunulurdu¹²⁰. Böylesi bir problem sadece kişilerle değil zaman zaman kentler arasında da yaşanabilmekteydi. Özellikle Roma İmparatorluk Çağı'nda son derece uzak mesafelerden kentlere su getirildiği için, bu su başka kentlerin teritoryumları içine de girebilmekteydi. Böylesi bir durumda öncelikle suyun topraklarından geçtiği kent/kentlerin ilgili yönetim kurullarından müsaade alınmaktaydı. Eğer kentler buna müsaade etmezlerse, o zaman devreye eyalet valisi girmektedir. Antoninus Pius Dönemi'nde Kartaca'ya 130 km'den su getirilmiş ve dolayısıyla su başta Uthina olmak üzere çeşitli kentlerin sınırlarından geçmek zorunda kalmıştır. Bu ancak ilgili kentlerin izin vermesi ya da valinin doğrudan müdahalesi şeklinde mümkün olabilmekteydi¹²¹. İ. S. 2./3. yüzyıla tarihlendirilmiş olan ve Lydia'nın Saittai kenti sınırları içinde ele geçen bir yazıtta¹²², Saittai'a bağlı bir *kome*'ye gelen su, isimleri yazıtta belirtilmeyen diğer kentlerin arazisinden de geçmiştir. Bu, yazıtta su yolu ile ilgili yapılan düzenlemelerin sadece Saittai kentinin değil aynı zamanda diğer kentlerin arşivine de konulacak olmasından anlaşılmaktadır.

Kaynakları satın alıp belli arazilerden geçirerek evlerine/villalarına su getirmenin yanı sıra özellikle aristokrat kesimin kente gelen ana su ağından evlerine özel su hattı döşetmeleri de Roma'da oldukça yaygın bir uygulamadır¹²³. Frontinus'un verdiği hesaplamalara göre aküadüktlerden gelen suyun %44'ü kamunun hizmetine sunulurken, % 38'i özel kullanıma verilmekte, %17'si ise imparatorun ve sarayın özel ihtiyaçları için ayrılmaktadır¹²⁴. Kentlerin nüfusu, kente gelen su miktarı ve suyun kentin tümünde birçok alanda (hamamlarda vs.) yoğun

¹¹⁸ Eck 1987, 60.

¹¹⁹ Eck'e (1987, 61) göre arazi sahipleri, içinden su yolu geçtiği için arazilerinin değerinin düşeceğinden korktundan ve ayrıca alanın kullanımının kısmen aküadükt tarafından engellenmesinden dolayı buna karşı çıkabilmektedir.

¹²⁰ Frontin. *Aq.* 128,1; ayrıca krş. Eck 1987, 60; Bruun 2000, 596-597.

¹²¹ Eck 1987, 61.

¹²² Petzl 1990, 61-64, no. 20 = SEG 40, no. 1064, str. 11-14: ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς | ἐξσφράγισμα ἀπετέθη | εἰς τε τὰ Σαιττηνῶν καὶ | [τῶν(?)] ἐτέρων πόλεων ἀρχεῖα.

¹²³ Bu uygulama, özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte yoğunlaşmıştır. Frontinus (*Aq.* 94,3), eski dönemlerde yasa gereği suyun ortak kullanıldığına dikkat çeker ve özel kullanımın yasak olduğunu vurgular. Agrippa Dönemi'nde Roma'nın yeni su yollarına kavuşması, suyun özel kullanımına fırsat verdiği ve bu hakkın imparatorlar tarafından verilen bir *beneficium* haline dönüştüğü iddia edilmektedir, bk. Eck 1982, 245; Bruun 2000, 587.

¹²⁴ Frontin. *Aq.* 78,3.

olarak kullanılması düşünüldüğünde bu herkese bahşedilen bir hak ve ayrıcalık değildi. Su az, kullanım miktarı ise çoktu¹²⁵. Frontinus tarafından nakledilen ve İ. Ö. 11 yılında senato tarafından alınan bir kararda hiç kimsenin ana su hattından özel mülkiyetine su götüremeyeceğinin altı çizilmektedir. Alınan senato kararında, kendilerine özel mülkiyetlerine su götürme izni verilen vatandaşların, suyu doğrudan akuadükten almak yerine ana dağıtım rezervuarından almaları gerektiği özellikle vurgulanmaktadır¹²⁶.

Roma'da böyle bir imtiyazı elde edebilmek için herşeyden önce finansal olarak güçlü bir konumda olmak (zira ana hattın su hattı döşenmesi masraflı bir iştir) hem de imparatorla yakın bir ilişki içinde olmak gereklidir¹²⁷. Frontinus'un söylediğine göre, mülküne özel su götürmek isteyen bir kişi, öncelikle imparatora talebini bildiren bir mektup yazmaktaydı¹²⁸. Eğer imparator nezdinde talebi kabul görürse, ilgili şahsın bu defa mali ve teknik detayları görüşmek üzere *curator aquarum*'a başvurması gerekmektedir. W. Eck'in Roma'daki su künkleri (*fistula*) üstüne yaptığı bir çalışma bu kişilerin sosyal statüsünü ortaya çıkarmış olması bakımından oldukça önemlidir. İ. S. 1-4. yüzyıl zaman aralığına tarihlenmiş olan tüm künklerin üzerinde bulunan isimleri tek tek inceleyen Eck, bu isimlerin yak. % 77'sini tespit edebilmiş; bu oranın % 47'sini senatör sınıfa ait kimselerden, % 16'sı kesin olmamasına rağmen isimleri dolayısıyla yüksek olasılıkla yine senatör sınıftan kimselerden, % 6'sı atlı sınıfa ait kimselerden, % 7'si ise imparator azatlılarından oluştuğunu ortaya çıkarmıştır¹²⁹. Özel su hattına sahip olan bu üst düzey kimseler öldükleri zaman hakları da iptal edilmekteydi. Bu haktan ne mirasçılar faydalanabiliyordu ne de bu hak, ilgili şahıs tarafından satılabiliyordu¹³⁰.

Roma kenti, özellikle *fistula* yazıtları bakımından son derece zengin olduğundan bu çıkarımları yapmak eyaletlere göre nispeten daha kolay olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun değişik bölgelerinden günümüze az sayıda belgenin kalmış olması, Roma harici diğer yerler için genel değerlendirmeler yapılmasının önüne geçmektedir. Bizim çalışma bölgelerimiz için konuşmak gerekirse, katalogta ele alınan 234 yazıtın sadece 8 tanesi¹³¹ bir şekilde su künkleriyle ilgili olup içerik olarak Roma'dakine benzer bir sonuç çıkartacak veriler içermemektedir.

¹²⁵ Ünlü *rhetor* Libanios İ. S. 4. yüzyılda Antiokheia'da her evin kendi su bağlantısı olduğunu ve çeşmelerin sadece kentin dış görünüşüne hizmet ettiğini iddia etmektedir: *Lib. Or.* 11, 245-247. Eck (1987, 84), Libanios'un bu sözlerini retorik bir fantazi ve patriotik bir gurura bağlamaktadır.

¹²⁶ Frontin. *Aq.* II. 106: "*ne cui privato aquam ducere ex rivis publicis liceret, utique omnes ei quibus aquae ducendae ius esset datum ex castellis ducerent, animadverterentque curatores aquarum, quibus locis intra urbem apte castella privati facere possent, ex quibus aquam ducerent quam ex castello communi acceperissent a curatoribus aquarum*".

¹²⁷ Eck 1987, 85.

¹²⁸ Frontin. *Aq.* 99,3; 103,2; 105,1.

¹²⁹ Eck 1982; Ayrıca bk. Eck 1987, 85.

¹³⁰ Frontin. *Aq.* 107: "*lus impetratae aquae neque heredeni neque emptorem neque ullum novum dominum praediorum sequitur*". Krş. ayrıca Weiß 1925, 110, dn. 2; Bruun 2000, 588.

¹³¹ T. 4; 7; 9; 23; 100; 101; 181; 234.

Her ne kadar kataloğa bölge sınırlaması dolayısıyla dâhil etmemiş olsak da, su künkleri üzerindeki yazıtlar tarafımızdan yüzeysel olarak araştırılmıştır ve bu ön araştırma su künkü yazıtı bakımından Küçük Asya'nın sayısal olarak diğer eyaletlerin çok gerisinde kaldığı göstermektedir. Elbette ki, çok daha kapsamlı bir tarama gereklidir ve Küçük Asya su künkleri ve yazıtları daha detaylı bir şekilde ayrıca ele alınmalıdır.

Roma kolonilerinde ve eyaletlerde nispeten su dağıtımıyla ilgili daha nitelikli epigrafik belgelerin ele geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Campania bölgesinde Augustus tarafından kurulmuş bir Roma kolonisi olan Venafrum'da *duumvir*'ler akuadüktün suyunu satmaya yetkili kılınmışlardır¹³². Burada Roma'dan farklı olarak özel bir su hattına kavuşmak için imparatora başvurmak yerine parası olanın suyu direkt satın alabildiği bir sistem geliştirilmiştir.

Bazı şahıslar, kentlerine yaptıkları hizmetler dolayısıyla da bu haktan faydalanabilmekteydiler. İtalya yarımadasından bu konuda 2 ilginç belge bilinmektedir. Bunlardan ilki Napoli yakınlarında bulunmuştur ve Quintus Paconius Lepta isimli bir şahsın vatanına yaptığı hizmetler nedeniyle (quod | is de r. p. saepe numero bene | meritis mereturque) bir *lacus* (su dağıtım rezervuarı) ve künk yardımıyla evine temiz su getirilerek onurlandırılmıştır¹³³. Yazıt, Paconius Lepta'nın hangi hizmeti karşılığında böyle bir imtiyaz elde ettiğini söylememektedir. Buna karşın Suessa kentinden C. Titius Khresimos isimli bir *augustales*, tüm gün boyu kendi cebinden gladyatör oyunları düzenlediği için 1 *digitus* çapındaki bir künkten özel su hattına kavuşmuştur¹³⁴.

Suyun özel şahıslara dağıtımının yanında, akuadüktlerden gelen suyun kent içindeki kamusal alanlara dağıtımının düzenlendiği az sayıda belge de mevcuttur. Buna en güzel örneklerden birisi kuşkusuz Roma'nın kuzeyinde yer alan Lucus Feronia yerleşiminin tiyatrosunda bulunmuş olan bir yazıttır. Söz konusu yazıt, dağıtım merkezinden (*castellum*) çeşitli yapılara suyun dağıtımını ve *castellum*'dan ilgili yapılara olan uzaklığı kaydetmektedir¹³⁵. Küçük Asya'da konuyla ilgili örnekler ise sadece 2 fragman yazıttan ibarettir. Ephesos'ta tiyatro yakınlarında ele geçen ve İ. S. 4-14 yılları arasına tarihlenen bir fragmanda (T.18) su hakkında bazı düzenlemeler yapıldığı ve suyun olasılıkla kentin çeşitli alanlarına dağıtımı (ἀπομερισμός) konu edilmiştir. Ancak yazıt çok eksik olduğu için daha fazla bilgi edinme şansı yoktur. İ. S. 200'e tarihlenen bir Sardeis yazıtında ise kentteki çeşmelerin listesi sunul-

¹³² CIL X, no. 4842 = ILS II, no. 5743.

¹³³ CIL X, no. 4654 = ILS II, no. 5779.

¹³⁴ CIL X, no. 4760 = ILS II, no. 6296.

¹³⁵ AE 1978, no. 296. Yazıtın fotoğrafı için bk. Eck 1987, 86.

makta ve bu çeşmelerin her birinden günlük akacak su miktarının kaydedildiği görülmektedir¹³⁶.

Su kaynağının satın alımı, suyun bireylere özel olarak dağıtılması ve kent içi su paylaşımı hakkında olduğu kadar su yapılarının korunması ve güvenliği üzerine çıkarılan yasalar ve bu işlerle ilgilenen yöneticiler de epigrafik kaynaklara yansımıştır. Özellikle su yollarının güvenliği, suyun hijyenik kalması ve ayrıca hırsızlığa karşı alınması gereken önlemler yazıtlarda ön plana çıkan konular arasındadır¹³⁷. İ. S. 113/114 yılında kısa bir süre önce Tiberius Claudius Aristion tarafından Ephesos'ta yapılmış ünlü su yoluna zarar verildiği gerekçesiyle su yolunun gözetçileri (ἐπιμεληταὶ ὁδῶν) Aikhmokles ve Antonius dönemin valisi Aulus Vicirius Martialis'e başvururlar (T.26). Başvurunun konusu su yolunun her iki yandan ekip biçilmesine izin verilmeyen 10 ayaklık mesafenin ihlal edilmesi ve ayrıca su kanalının açılarak uygun olmayan amaçlar için (yüksek olasılıkla hırsızlık) kullanılmış olmasıdır. Vali bunun üzerine bir kararname yayımlar ve arazi sahiplerinin 10 ayaklık ekip biçme yasağına uymalarını, kenttekilerin ise ne evlerine ne de başka bir amaç doğrultusunda kanala dokunmalarını emreder. Bu emre uymayanların ödemesi gereken ceza miktarı ise 12.500 dinar kent kasasına, bir o kadar da imparatorluk kasasına olmak üzere toplam 25.000 dinar olarak belirlenir. Lakin bundan sadece 6 sene sonra aynı sorunlar devam eder ve bu defa Rutilius Bassus ve Iulius Maximus 119/120 yılı valisi Sextus Subricius Dexter Cornelius Priscus'a aynı şikâyetleri bildirirler. Yazıt bu defa daha sert bir tonla kaleme alınmış izlenimi vermektedir. Çünkü söz konusu mesafeye uymayıp çeşitli meyve ağaçları diken çiftçiler, hem bu ağaçların köklerinin uzamasıyla hem de sürdürdükleri sabanlarla su yoluna büyük zararlar vermişlerdir. Vicirius Martialis'in kararnamesini aynen onaylayan Cornelius Priscus, işlerini iyi yapamaz ve ihmal ederlerse bu gözetçilerin de aynı cezaya çarptırılacağına hükmetmiştir. Bu edikte belirlenen ve su yolunun sağından ve solundan belli mesafelerde ekip biçme yasağı hem Roma'da hem de diğer eyaletlerden bilinmektedir. 15 ayaklık bu mesafe bazı istisnaları olsa da genellikle standarttır¹³⁸. Örneğin, İ. Ö. 11'de Roma'da senatonun aldığı bir karar uyarınca su kemerlerinin, su yoluna ait duvarların ya da su kaynaklarının her iki yanında tarım yapma

¹³⁶ Buckler ve Robinson 1932, no. 17. Yazıt hakkında bk. aşağı. s. 85.

¹³⁷ Küçük Asya'dan çalışmamızda bahsedilen Ephesos yazıtı haricinde konuyla doğrudan ilgili 2 adet önemli yazıt daha bilinmektedir. Bunlardan ilki Bithynia'daki Nikaia kentindendir. İmparator Hadrianus'un Nikaia'lılara yazdığı bir mektupta (INikaia I, no.1), su yolu çevresinde oturanların hiçbir şekilde su yoluna girmeleri ve su yoluna ait köprülerin üzerinden arabaların ve hayvanların geçeceği bir genişlikte yapılması emredilmektedir. Hadrianus'un mektubunda su yolu civarında yetişmiş olan 10 dirsek boyundaki ağaçların kesilmesi ve su yolu çevresinde açılan hendeklerin hiçbir şekilde su yoluna zarar vermemesi gerektiği de vurgulanmaktadır. Diğer örneğimiz ise Kibyra kentindendir, bk. IKibyra I, no. 19. Antoninus Pius'un Kibyralılarına yazdığı bu mektupta da yine su yolunun korunması amaçlanmakta, suyun çalınıp kent sakinlerinin ve çiftçilerin mağdur edilmemesinin üzerinde durulmaktadır. Herkesin görebilmesi için Kibyra'daki hamama asılan bu önemli mektup, fragman şeklinde günümüze kaldığı için daha fazla bilgiye ulaşmak maalesef mümkün görünmemektedir.

¹³⁸ *Codex Theodosianus*'ta (15.2.1) mesafe 15 ayak; *Codex Iustinianus*'ta (11.43.6) ise 10 ayaktır.

yasağı yine 15 ayakken, suyun yer altından sevk edildiği yerlerde ve kent içinde ise bu mesafe 5 ayak olarak belirlenmiştir¹³⁹. Ama aynı yıl içinde kaleme alınan Venafrum (Molise/İtalya) yazıtında ise bu mesafenin 8 ayak olduğu görülmektedir¹⁴⁰. Bu mesafelere uyulması için aku-adükt boyunca çoğunlukla sınır taşları yerleştirilirdi¹⁴¹. İ. S. 6. yüzyıla tarihlenen ve Kudüs yakınlarında ele geçen bir yazıtta mesafe 15 ayak olarak ilan edilmiş ve bu yasağa uymayanların ölüm cezasına çarptılacağı ve tüm malvarlığına el konulacağı belirtilmiştir¹⁴². Bu sertlikte bir ceza türünün tek örneğidir. Ancak yazıtın son satırları yine benzeri başka bir epigrafik belgede bulunmayan ilginç bir hususa değinmektedir. Buna göre yazıt üzerine kazındığı taşın altına 1 ayaklık mesafe resmedilmiş ve bu yazıtta da ayrıca belirtilmiştir (τὸ δὲ μέτρον τοῦ ποδὸς ὑποτέτακται τούτοις τοῖς τύποις). Böylelikle insanların ekip biçme için hangi mesafe aralığında uzak durmaları gerektiğinin daha iyi hesaplanması düşünülmüş olmalıdır.

Su yollarının ve diğer su yapılarının yönetimi ile kimlerin görevlendirildiği de yazıtlardan çıkarılabilmektedir. Roma'da Cumhuriyet Dönemi'nde bu işle ilgili özel bir memurun olmadığı ve su yolu inşa, bakım ve onarım işiyle görev sahası oldukça geniş olan *aedilis*'lerin ve hatta zaman zaman *censor*'ların ilgilendiği görülmektedir¹⁴³. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise İ. Ö. 12 yılında Agrippa'nın ölümü üzerine görev alanı tamamen su yollarıyla ilgilenmek olan *curator aquarum* memuriyeti kurulmuştur ve o tarihten itibaren Roma'nın tüm su yollarından ve su dağıtım şebekelerinden sorumlu en üst düzey görevlisi olmuştur. Tek başına görev yapmayan *curator aquarum*'un ekibinde *castellarii* (rezervuar sorumluları), *circitores* (gözcüler) ve *vilici* adı verilen denetçiler bulunmaktaydı¹⁴⁴. W Eck, Roma kent merkezi dışında, özellikle İtalya'nın diğer yerlerinde belli bir memuriyetin bu işle yetkili kılınmadığını ve kentin danışma meclisi vs. gibi yetkili organlarının üst karar mercii olarak bazı memurları (örneğin İtalya'nın Arpinum kentinde *aedilis*; Bononia kentinde *quaestor*) su ile ilgili işlerde görevlendirdiklerini söylemektedir¹⁴⁵. Su yönetimi kentler için yukarıda da görüldüğü üzere son derece önemli bir konu olduğundan, her kent suyun korunması için önlemler almış ve bu işle mutlaka bir memurun ilgilenmesini sağlamış olmalıdır. Bizim çalışma bölgelerimizde de bu konu ile ilgili bazı ipuçlarını yakalayabiliriz. Yukarıda bahsi geçen Ephesos yazıtında

¹³⁹ Frontin. *Aq.* 2. 127: “cum ad reficiendos rivos specusque per quae opera publica comimpantur, placere circa fontes et fornices et muros utraque ex parte quinos denos pedes patere, et circa rivos qui sub terra essent et specus intra urbem et urbi continentia aedificia utraque ex parte quinos pedes vacuos relinqui ita ut neque nionumeutuni in eis locis iueque aedificium post hoc tempus ponere neque couserere arbores liceret.”

¹⁴⁰ CIL X, no. 4842 = ILS II, no. 5743, str. 21-23: “Dextra sinistraque circa eum rivom circaque ea o[pera, quae eius aquae ducendae causa facta sunt, octonos pedes agrum...”

¹⁴¹ Örneğin bk. ILS II, no. 5745.

¹⁴² SEG 8, no. 171. Yazıt için ayrıca bk. Di Segni 2002, 58-60; Eck 2007, 47.

¹⁴³ Eck 1987, 67.

¹⁴⁴ Bruun 1991, 190-194; Bruun 2015b, 283.

¹⁴⁵ Eck 1987, 69.

Aristion su yolunun korunması için kent tarafından iki adet *epimeletes* görevlendirildiğini görmüştük. Ephesos teritoryumunda (Tire/İzmir) bulunan ve tarihi bilinmeyen fragman bir yazıtta daha bu memuriyet doğrulanmaktadır (T.32). İ. S. 125 yılında Aphrodisias'lı başrahipler, imparatora başvurarak gladyatör dövüşleri yerine kent için bir su yolu yaptırılmasını talep etmişlerdir. İmparator Hadrianus kentin danışma ve halk meclisine hitaben yazmış olduğu mektubunda, paraların su yolu için harcanmasını uygun bulmuş ve Aphrodisiaslılar tarafından seçilmiş olan su yolu denetçilerini destek alması için *procurator*'u Pompeius Severus'a sevk etmiştir (T.117). Söz konusu denetçiler yine Ephesos'taki gibi ἐπιμεληταὶ τοῦ ὕδραγωγίου olarak adlandırılmışlardır. Bu örnekler, Roma'daki *curator aquarum* memuriyetinin eyaletlerde de bir şekilde uygulandığını göstermektedir. Aphrodisias örneği, bu memurların *boule* ve *demos* tarafından seçildiğini de gözler önüne sermesi bakımından değerlidir. Elbette ki bu memurlar, sadece su yolu ve onunla bağlantılı yapılarla ilgileniyorlardı. Çeşmeler ve hatta su kaynakları için de korumasını ve bakımını sağlamak üzere bazı *epimeletes*'lerin görev yaptığı yazıtlarda gözlemlenmektedir. Örneğin, Side kenti *boule* ve *demos*'u çeşmenin *curator*'u Aurelius Mandrianus Longinus'u onurlandırırken (T.208), günümüzde Aydın ili Germencik ilçesi sınırları içinde bulunan Magnesia ad Maendrum kenti ise İ. S. 2. yüzyıla tarihli bir yazıtta su kaynaklarından iki yıl boyunca sorumlu olmuş olan (ἐπὶ τῶν ἐπι-- πηγῶν διετίαν) Moskhion isimli bir *euergetes*'i onurlandırmaktadır (T.78).

Sonuç olarak kısa bir değerlendirme yapmak gerekirse; bu bölümde özellikle su kaynakları ve su yollarının oldukça kompleks bir yapıya sahip olan Roma Hukuku içinde nasıl bir yerde bulunduğunu gerek derlenmiş yasa metinleri, gerek Frontinus'un verdiği eşsiz bilgiler gerekse de yazıtlar aracılığıyla araştırmaya çalıştık. Şunu elbette hatırlatmakta fayda görüyoruz: bu bölüm Roma'nın yayıldığı tüm alanları ve oralardan ele geçen kaynakları değerlendirmeye almamıştır; ancak tüm bu kaynaklar arasından özellikle en bilgilendirici olanlar seçilerek genel bir resim çizilmeye çalışılmıştır. Bu, hem bir önceki bölümde Yunan dünyasında su hukuku hakkında verdiğimiz bilgilerle bir karşılaştırma imkânı sunmuş, hem de kataloğumuzda yer verdiğimiz bazı yazıtların daha iyi anlaşılabilmesine olanak tanımıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SU YAPILARININ FİNANSMANI

Su ve yaşam arasındaki organik ilişkinin antik kentlerde suyla bağlantılı yapılara büyük miktarlarda yansımış olduğu kataloğumuzdaki yazıtlardan açıkça görülmektedir. Hellenistik Dönem’de daha sınırlı ve mütevazı bir niteliğe sahip olan akuadükt, çeşme, hamam vs. gibi su yapılarının inşası Roma İmparatorluk Dönemi’nde zamanın politik ve elbette ki teknolojik gelişmelerine de paralel olarak büyük bir ivme kazanmış; buna karşın yine dönemin zor ekonomik koşullarına bağlı kalarak Geç Antik Çağ’da yeni bir yapılaşmadan ziyade mevcut yapıların fiziki şartlarını iyileştirmek adına daha çok onarım ve restorasyon projeleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu bölüm, tüm bu yapılaşma sürecinin çalışma bölgelerimiz bağlamında hangi finansal kaynaklardan karşılandığını yazıtların verdiği bilgiler ışığında irdelemeyi amaçlamaktadır.

Su yapılarının ya da daha genel hatlarıyla antik yerleşimlerdeki her türlü yapı faaliyetlerinin, ağırlığı dönemsel olarak değişmekle beraber, çoğunlukla kentlerin kendi gelirlerinden olmak üzere bizzat kendi kurumları (*demos*; *boule*; *gerousia*) tarafından ya da özellikle Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte hızla ortaya çıkan hayırhahlar veya imparatorların ya da imparatorun eyaletlerdeki vali, *procurator* vs. gibi temsilcileri aracılığıyla gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar genel hatlarıyla diğer inşaa faaliyetlerinin finansman kaynakları ile örtüşse de su yapılarını burada ayrı bir değerlendirmeye tabi tutmamızın bazı konularda bugüne kadar doğruluğu konusunda şüphe duyulmamış bazı sorunlara da dikkat çekme amacını güttüğünü söylemeliyiz. Bu düşünceler doğrultusunda, öncelikli olarak bazı istatistikî bilgilerle konuya giriş yapabiliriz.

Kataloğumuzda ele aldığımız toplam 234 yazıt arasından doğrudan bir inşaa ya da onarım faaliyeti içeren toplam 135 yazıt yer almaktadır.¹⁴⁶ Dönemsel olarak 10 yazıt Hellenistik, 104 yazıt Roma İmparatorluk ve 23 yazıt Geç Antik Çağ’a aittir, bir yazıtın ise tarihi belli değildir. Yapı çeşitlerine göre kategorik olarak ise şöyle bir istatistik ortaya çıkmaktadır:

¹⁴⁶ Bu istatistiklerde bir yapının aynı kişi ya da kurumlarca aynı zamanda yaptırıldığını gösteren özdeş yazıtlar ayrı ayrı ele alınmamış ve tek olarak değerlendirilmiştir. Yani değerlendirme yazıt başına değil, doğrudan ilgili yapının bir zaman dilimi içerisindeki inşaa ya da onarım faaliyeti temel alınarak yapılmıştır. Örneğin Didyma’da *prophetis* İason ve eşi Mnemosyne’nin yaptırdığı çeşitli su tesisleri değişik yazıtlarda karşımıza çıkmakta ancak bunlardan sadece T. 7 istatistiğe dâhil edilmektedir.

Akuadükt:

<u>Finansör</u>	<u>İlgili Yazıtlar</u>
İmparator ve aile üyeleri	T. 15; T. 16; T. 19; T. 196
İmparatorun temsilcileri (vali, <i>procurator</i> vs.)	T. 34; T. 101; T. 172
Yerleşimin kendi birimleri/kaynakları (polis/ <i>boule, demos, gerousia</i> vs.);	T. 20; T 21a/b; T. 33; T.79; T. 176; T. 232
<i>Euergetes</i> 'ler	T. 17; T. 26; T. 27; T. 28; T. 31; T. 39; T. 96; T. 118; T. 144; T. 150; T. 156; T. 207; T. 218; T. 228
Hellenistik Kral	T. 131
Kollektif Kaynaklar	T. 117 (imparator başrahipleri);
<i>Pater, comes, dux</i> vs. gibi Geç Antik Dönem memurları	T. 167; T. 226
Kilise	T. 233

Çeşme

<u>Finansör</u>	<u>İlgili Yazıtlar</u>
İmparator ve aile üyeleri	T. 86
İmparatorun temsilcileri (vali, <i>procurator</i> vs.)	T. 4; T. 34; T. 43; T. 120
Yerleşimin kendi birimleri/kaynakları (polis/ <i>boule, demos, gerousia</i> vs.);	T. 20; T. 33; T. 35; T. 79; T. 114 ? ; T. 177; T. 223
<i>Euergetes</i> 'ler	T. 38; T. 39; T.40; T. 41; T. 42; T. 75; T.119; T. 133; T. 137; T. 155; T. 159; T. 209; T. 210;
Kutsal alan gelirleri	T. 148
<i>Pater, comes, dux</i> vs. gibi Geç Antik Dönem memurları	T. 213
Belirsiz	T.45; T. 221

Hamam

<u>Finansör</u>	<u>İlgili Yazıtlar</u>
İmparator ve aile üyeleri	T. 174; T. 182; T. 193; T. 194; T. 197; T. 230
İmparatorun temsilcileri (vali, <i>procurator</i> vs.)	T. 62; T. 65; T. 87; T. 90; T. 109; T. 125; T. 173; T. 206
Yerleşimin kendi birimleri/kaynakları (polis/ <i>boule, demos, gerousia</i> vs.);	T. 186; T. 190; T. 202; T. 214
<i>Euergetes</i> ler	T. 51; T.52/53; T. 58; T.64; T. 89; T.92; T. 98; T. 104; T. 105; T. 115; T. 122; T. 123; T. 124; T. 126; T. 134; T. 136; T. 141; T. 143; T. 145; T. 146; T. 147; T. 153; T. 160; T. 178; T. 183; T. 184; T. 185; T. 188; T. 191; T. 195; T. 198; T. 199; T. 201; T. 203; T. 204; T. 205; T. 215; T. 216; T.217; T. 229;
<i>Pater, comes, dux, strategos</i> vs. gibi Geç Antik Dönem memurları	T. 225; T. 227; T. 231
Kollektif Kaynaklar	T. 60; T. 83; T. 121; T. 180; T. 189

Su Kuyusu / Su Deposu / Sarnıç / Latrina vs.

<u>Finansör</u>	<u>İlgili Yazıtlar</u>
İmparatorun temsilcileri (vali, <i>procurator</i> vs.)	T. 103
<i>Euergetes</i> ler	T. 6; T. 7; T. 31; T. 68; T. 96; T. 116
<i>Pater, comes, dux, strategos</i> vs gibi Geç Antik Dönem memurları	T. 110
Kollektif Kaynaklar	T. 129

Bu tablolara göre akuadüktler için toplam 31 (2'si Hellenistik, 26'sı Roma İmparatorluk, 3 tanesi Geç Antik Dönem), çeşmeler için toplam 29 (3'ü Hellenistik, 21'i Roma İmparatorluk, 5 tanesi Geç Antik Dönem), hamamlar için toplam 67 (3'ü Hellenistik, 51'i Roma İmparatorluk, 13 tanesi Geç Antik Dönem), su kuyusu / su deposu / sarnıç / latrina vs. gibi diğer yapılar için de toplam 9 (2'si Hellenistik, 6'sı Roma İmparatorluk, 1'i Geç Antik Dönem) olmak üzere toplamda 135 örnek ele alınmıştır. Tüm dönemler için su yapılarının inşa edilme-

sine en çok katkı veren ve büyük oranda finansman yükünü çeken grup hiç kuşkusuz *euergetes*'lerdir. Zira 135 yazıt arasından 73 tanesi, yani yaklaşık olarak % 55'lik bir bölümü hayırseverlerin tüm yapının inşası/onarımının ya da yapının bir bölümünün inşası/onarımının masraflarının tamamını ya da bir kısmını karşılamasıyla ilişkilidir. Bu oran örneğin kentlerin kendi kaynaklarını kullanarak yaptırdığı yapılarda 18 örnekle % 13'te kalırken, genel algının tam aksine imparatorların bizzat desteklediği su yapıları toplamda 12 örnekle sadece % 9 civarında seyretmektedir.

3.1. Hellenistik Dönem

Küçük Asya başta olmak üzere doğu bölgelerinde Hellenistik Dönem başlarından itibaren kralların bir bağışı olarak ya da daha çok kentlerin kendi inisiyatifleriyle gerçekleşen yapılaşma faaliyetleri, özellikle İ. Ö. 1. yüzyıldan itibaren yerini *euergetes*'lerin hâkimiyetine bırakmaya başlamış gibi gözükmemektedir. Bunu su yapıları bağlamında yukarıda tablodan da okumak gayet mümkündür. Örneğin İ. Ö. 196-193 yılları arasında Herakleia Salbake kentinde su yolunun tamirâtı için bizzat III. Antiokhos'un yaptığı katkı göze çarparken (ki bu bir su yapısı için bir kralın maddi destek sağladığı tek örnektir), özellikle İ. Ö. 1 yüzyıl ile birlikte Asia'nın bir eyalet olarak Roma hâkimiyetine girmesiyle bu eyalete bağlı yerleşimlerde değişik yapı patronlarının ön plana çıkmaya başladığını söyleyebiliriz. Priene'de İ. Ö. 84 yılında yaptığı çeşitli hayırların yanında kentine bir de hamam yaptıran Zosimos ve aşağı yukarı yine aynı dönemlerden ismi bilinmeyen bir kadın *stephanephoros*'un su yolları ve depoları yaptırması buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. İ. Ö. 2. yüzyıl ile İ. S. 1. yüzyıl arasında vatandaşların Klasik Dönem geleneğini devam ettirerek kolektif bağışlar yoluyla da bazı su yapılarıyla ilgilendiği gözlemlenmektedir. Halikarnassos'ta bir su kuyusu kazılması için vatandaşların yaptığı bağışların listesi bu konuda oldukça bilgilendiricidir (T.129). Bu listeye vatandaşların büyük bölümü 2 ila 5 *drakhme* arası bir katkı sağlarken, kimileri para yerine iş için usta veya işçi tedarik ederek katkıda bulunmuşlardır. Lykia kenti Hippukome'de Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir yazıtta göre yapılacak olan hamamın inşasına sadece Hippukome vatandaşları değil çevre yerleşimlerin de destek verdiği ve dolayısıyla hamamın ortak bir kullanıma sahip olması gerektiği ortaya çıkmaktadır (T.180).

Sonuç olarak elimizdeki tüm Hellenistik Dönem örneklerinin yarısı (10 örnekten 5 tanesi) *euergesia* çerçevesinde gerçekleşen yapı faaliyetleri ile ilgili olup onu yerleşimlerin ya

da vatandaşların oluşturduğu kolektif kaynaklar¹⁴⁷ izlemekte ve esasen *euergesia* dışında dengeli bir dağılım izlenmektedir.

3.2. Roma İmparatorluk Dönemi

Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte hem oluşan yeni huzur ve refah dönemi sayesinde kentlerde bir zengin sınıf oluşması hem de başkaca nedenler hayırseverlik faaliyetlerinin katlanarak büyümesinin önünü açmıştır¹⁴⁸. Bunu diğer yapılarda olduğu kadar su yapılarında da gözlemek mümkündür. Roma Dönemi'ne tarihlenen 104 yazıt arasından 63 tanesinin yani yaklaşık olarak % 60'lık kısmının *euergetes*'lere ait olması dikkat çekicidir. Hemen her kentten çeşitli hayırseverler kentlerinin fiziki gelişimi için ön ayak olmuş ve büyük paralar harcamışlardır. Bu paraların azımsanmayacak bir kısmının da su yapılarına harcanmış olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır. Rhodiapolis'li ünlü hayırsever Opramoas'ın özellikle İ. S. 141 yılı depreminden sonra çeşitli Lykia kentlerine yaptığı bağışların arasında hamamlar da kendisine fazlasıyla yer bulmuştur. Opramoas, Telmessos'a 35 bin dinar (T.203), Tlos'ta tiyatronun ve hamamın *eksedra*'sının yapımı için 60 bin dinar (T.205) ve yine Gagai'da hamam ve başka yapıların inşası için 18 bin dinar para bağışı yapmıştır (T.178). İmparatorluk Dönemi boyunca Opramoas kadar geniş boyutlu olmasa da sayısız hayırsever bu ve benzeri faaliyetlerle karşımıza çıkmıştır. Örneğin Pamphylia'nın Aspendos kentinden Tiberius Claudius Euryrneus isimli bir hayırsever su yolu için 2 milyon dinarı bulan para bağışı yaparak memleketinin su ihtiyacının giderilmesine muazzam bir katkı yapmıştır (T.207)¹⁴⁹. Doğrudan para bağışı yapmak yerine kimi hayırseverlerin, faizi değişik inşaa faaliyetlerinde kullanılmak üzere miras bıraktıkları da sıklıkla görülmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Patara'dan yayımlanan bir heykel kaidesi Tiberius Claudius Flavianus Eudemos isimli bir hayırseveri ve eşi Claudia Anassa'yı onurlandırmaktadır (T.198). Eudemos, İ. S. 2. yüzyılın ortalarında gerçekleştiği tahmin edilen ölümünden önce faizi, vatani Patara'nın inşasında kullanılmak üzere 250 bin dinarlık bir miras bırakmış; bu ana paranın faizi *terminus post quem* İ. S. 150'de (Mettius Androbios'un *arkhiereus*'liğinde) 350 bin 534 dinar olmuştur. Anaparaya dokunmaksızın bu

¹⁴⁷ Örneğin Metropolis'te kadın ve erkek yurttaşlar biraraya gelerek yaptıkları para bağışıyla ön avlusu ve yağlanma odası da dâhil olmak üzere bir hamam inşa ettirmişlerdir (T.83). Benzer şekilde Neisa'daki bir hamamın onarımı için açılan *epidosis*'e çok sayıda vatandaş katkıda bulunmuştur (T.189).

¹⁴⁸ Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki *euergesia* hakkında sayısız makaleye ve pek çok kitaba başvurulabilir. Bazı önemli çalışmalar için bk. Cramme 2001; Zuiderhoek 2009; Beck 2015.

¹⁴⁹ Herodes Atticus'un Aleksandria Troas (bk. yuk. s. 50) için, Tiberius Claudius Euryrneus'un Aspendos su yolu için yapılan bu tip bağışlar, İ. Ö. 144 yılında tamamlanan ve yapımına 180 milyon *sestertia*'nın harcadığı *Aqua Marcia* ile birlikte değerlendirilerek bir su yolunun ne kadara mal olacağı konusunda çeşitli tahminler yapılmıştır. W. Eck (1987, 78-78) hem her yapının farklı büyüklüklerde yapılmasını hem de aralarındaki zaman farkından dolayı değişken olan kurları gerekçe göstererek böyle tahminler yapmanın sağlıklı olmadığı görüşünü öne sürerken, Leveau (1991, 153-154 ve 2001, 85-101) bunun Eck'in söylediği gibi imkânsız olmadığını belirterek bazı tahminler yürütmüştür.

faiz tutarından *gymnasion* ve *stoa* onarımı gibi çeşitli işlerin yanı sıra kutsal korudaki su kanalları ve agora yanındaki hamam (Nero/Vespasianus hamamı) onartılmıştır. Teos'ta olasılıkla Augustus dönemine tarihli bir onurlandırma yazıtında ismi bilinmeyen bir hayırseverin babası tarafından kente bırakılan paranın faiziyle *gerousia*'ya ait *stoa*'yı ve tüm süslemeleri ile birlikte bütün *probalaneion*'ları yaptırdığının belgelendiği yazıt da bu konuda gösterebileceğimiz bir başka örnektir (T.115).

Euergetes'lerden sonra en büyük pay tablodan da anlaşıldığı üzere imparatorlara düşmektedir. Toplam 28 yazıt doğrudan imparatorların veya imparatorların eşinin ya da valili/*procurator* vs. gibi bir temsilcisinin su yapılarını finanse ettiğini göstermektedir. Her ne kadar tabloda iki ayrı sütun halinde göstermiş olsak da (yazıtların orijinaline bağlı kalarak) yapıların valilerin ya da *procurator*'ların kendi ceplerinden değil, büyük oranda yine imparatorluk kaynaklardan yaptırıldığını söylememiz gerekir. Herhangi bir inşa yazıtında bir valinin ismi *nominativus casus*'unda durduğunda dahi o yapıyı valinin kendi parasıyla mı, yoksa imparatorluk gelirleri ile mi yaptırdığı konusunda kesin çizgilerle bir yorumda bulunmak, eğer finansmanın nasıl sağlandığı konusunda yazıttan bilgi çıkarılamıyorsa, çok zordur. Bu tespiti Ephesos'ta bulunmuş 2 yazıt aracılığıyla gayet güzel bir şekilde örneklendirebiliriz. Bu yazıtlar Ephesos güney caddesinde “*nymphaion*” olarak tanımlanan bir çeşme yapısının onarımını konu edinmektedir (T.43 ve 44). Bunlardan birisi bir heykel kaidesi olup Lucius Caelius Montius isimli bir valinin *nymphaion*'un onarılmasının ardından imparator Constans'ın heykelini diktirmesi ile ilgilidir. Diğer yazıt ise bir arşitrav üzerine kazanmıştır ve onarım işinin imparatorlar Constantius ve Constans'ın emri üzerine gerçekleştiğini söylemektedir. Bu iki yazıttaki bilgileri bir araya getirince pek çok başka inşa yazıtındaki standart bir uygulama ile karşı karşıya olduğumuzu görürüz; yani imparatorlar bir yapının inşa edilmesi için bir girişim başlatır ve işin denetimini kendisi yapamayacağı için eyaletteki temsilcisi, yani valisi aracılığıyla yaptırır¹⁵⁰. Buna karşın modern kaynaklar ısrarla *nymphaion*'un vali Montius tarafından finanse edildiğini söylemektedir¹⁵¹, ancak yukarıda yazıtlardan böyle bir çıkarımı nasıl yaptıklarını anlamak mümkün değildir. Bahsettiğimiz ilk heykel kaidesindeki yazıtta vali Montius'un ismi *nominativus casus*'unda verilmiştir, ancak bunun sebebi onun heykeli yaptırmış olmasıdır, *nymphaion*'un onarımını değil! Zira *nymphaion*'un onarımı zaten *genetivus absolu-*

¹⁵⁰ Çoğunlukla διά / per edatları, zaman zaman da ἐπιμελέομαι, φροντίζω, ἐπιτελέω, συντελέω fiileri kullanılarak yazıtlarda verilen bu bilgi için sayısız belge mevcuttur, bk. Winter 1996, 150-155.

¹⁵¹ Dorl-Klingenschmid 2001, 182: “Wie dem Text zu entnehmen ist, wurde die Wiederherstellung des Baus vom Proconsul L. Caelius Montius finanziert” ; Longfellow 2011, 205: “During the 340, the proconsul Lucius Caelius Montius financed renovations to the so-called Fontäne”. Winter (1996, 159-160) ise “L. Caelius Montius ... renovierte und weihte das Nymphäum” diyerek yapının finansmanı konusunda belirsiz/muğlak bir yol izlemektedir, çünkü “renovieren” fiili “onartmak” anlamına gelip bu onarımının hangi kaynaklardan sağlandığı konusunda bir ipucu sunmamaktadır. Benzer bir tutum Foss 1979, 27 ve 79'da da görülmektedir.

tus kalıbıyla verilmiş olup *nominativus* haldeki Montius ile herhangi bir grammatik bağı bulunmamaktadır. Bu yazıtta onarım işini valinin üstlendiği gösterilmek istenseydi ἀνανεωθέντος τοῦ μέρους τοῦ νυμφείου yerine ἀνανεώθεις τὸ μέρος τοῦ νυμφείου ifadesi rahatlıkla tercih edilebilirdi. Oysa yazıtta böyle birşey söz konusu değildir. Arşitrav üzerindeki ikinci yazıt ise zaten bu işin yapılmasını imparatorların emrettiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır: [ο]ἱ δεσπόται ἡμῶν Κωνστάντιος καὶ Κώνστανς ἀνανεωθῆναι ἐκέλευσαν. Dolayısıyla bu örnek, yapı faaliyetlerinde aksi yazıt tarafından açık bir şekilde ifade edilmediği müddetçe, valilerin doğrudan maddi bir katkı sağlamaktan çok işin denetimi ile ilgilendiklerini ve kullanılan paranın imparatorluk kasasından (eyalet durumuna göre *fiscus* veya *aerarium*) ödendiğini varsaymamız gerektiğini göstermektedir¹⁵². Ancak şunu da göz ardı etmememiz gerekir ki valilerin *euergetes*, *patron* vs. gibi unvanlarla onurlandırıldıkları epigrafik belgeler bu kimselerin imparatorluk fonundan değil, bizzat kendi ceplerinden de maddi katkı sağlamış olabilecekleri yönünde bazı ipuçları vermektedir¹⁵³. Örneğin Asia valisi Gaius Laecanius Bassus, İ. S. 80/81 yılında kente bir *hydrekdokhion* yapılmasıyla ve bu çeşmeye su taşınmasıyla ilgilenmiş, bundan dolayı da heykeli dikilerek onurlandırılmıştır (T.34). Yazıttaki formülasyon (προνοήσαντα δὲ κατασκευασθῆναι καὶ τὸ ὑδρεγδοχῖον καὶ τὴν εἰσαγωγὴν [τ]ῶν εἰς αὐτὸ ὑδά[τ]ων) çok fikir verici olmasa da valinin yaptığı bu ve benzeri eylemlerin bir *euergesia* kapsamında değerlendirildiği, ilgili yazıttaki εὐεργετήσαντα πολλὰ τὴν πόλιν ifadesinden anlaşılmakta ve dolayısıyla çeşmenin yapılabilmesi için bizzat para vermiş olduğu varsayılmaktadır¹⁵⁴.

İmparator ya da vali doğrudan herhangi bir finansal destek sağlamamış da olsa yine de eyaletlerdeki kentlerin inşasıyla yakından ilgiliydi. Özellikle vali kentlerin ihtiyaçları doğrul-

¹⁵² Yine Ephesos'tan bulunmuş bir hamam yazıtında daha benzer bir durum söz konusudur (T.62). Aynı vali bu defa karşımıza Constantius hamamlarının onarılan *atrium* bölümünü Constans'a adarken görülmektedir. *Atrium* inşası yine *nymphaion* yazıtına benzer şekilde *ablatus absolutus* kalıbıyla verilmekte ve bu inşaa işinde valinin maddi bir payının olup olmadığı tam anlaşılamamaktadır. Winter 1996, 159'daki "L. Caelius Montius erbaute in Ephesos das Atrium der Constantiusthermen" ya da Scherrer 1995, s. 18'deki "L. Caelius Montius, who was in charge of the restoration of the harbour bath.." cümleleri tıpkı *nymphaion* onarımında olduğu gibi son derece genel ifadeler olup bu yazarların da işin finansal boyutunu enine boyuna düşünmemiş olabileceklerini göstermektedir.

¹⁵³ Örneğin Nikaia'daki Lefke Kapı'nın üzerinde yer alan yazıtlar Bithynia-Pontos *proconsul*'ü M. Plancius Varus'un kapıyı imparator ve ailesine adadığını göstermekte (Şahin 1978, no. 1); kapı üzerindeki başka yazıtlarda ise Varus kentin patronu olarak onurlandırılmaktadır (Şahin 1978, no. 2 ve 3). Körte'nin (1899, 402) aksi yöndeki yorumuna karşın Şahin kapıyı Varus'un finanse ettirdiğini tahmin etmektedir, bk. Şahin 1978, s. 15: "Da Plancius Varus in diesen Inschriften als Patron der Stadt genannt wird, ist anzunehmen, daß er den Bau des Tores finanziert hat". Bu konuda ayrıca krş. Winter 1996, 158.

¹⁵⁴ Bu konuda bk. Winter 1996, 158: "Eine finanzielle Beteiligung des Statthalters an dieser Baumaßnahme darf nach dem Wortlaut der Inschrift angenommen werden". Dräger 1993, 87, dn. 68'te bunun yapının inşasına verilen izinden dolayı valiye teşekkür anlamına geldiğini belirtmektedir. Buna benzer bir örnek yakın zamanda Tlos kentinden yayımlanmış bir hamam yazıtında daha görülmektedir (T. 206). İmparator Constantinus tarafından inşa edilen hamam, Flavius Terentius isimli bir vali tarafından onartılmıştır. Bu yazıtta Tloslular, Terentius'u *euergetes* olarak onurlandırmakta; yaptıkları işi de *euergesia* olarak tanımlamaktadır.

tusunda belirlenen yapı projeleri için maddi destek bulmak konusunda girişimlerde bulunur ve sonrasında bu projesini imparatorla paylaşarak onun iznini alırdı. İmparator doğrudan para ödememiş de olsa tüm yapıların asıl patronuydu ve bu sebepten ötürü pek çok inşa yazıtında bu işe aracılık eden valinin adı δία edatıyla birlikte verilirdi ve yapı kentlerin tanrı/tanrıçalarıyla birlikte imparator ve hanesine adanırdı. Genç Plinius'un Bithynia valiliği yaptığı sırada Traianus ile olan yazışmaları bu ve benzeri durumlar konusunda değerli bilgiler sunmaktadır. Mektuplarından birinde Plinius, Sinope'nin su sıkıntısı çektiğini bildirmekte ve 16 mil mesafede suyu bol ve kaliteli olan bir kaynaktan su taşıyacak bir akuadükt inşa etmek için Traianus'un onayını almak istemektedir¹⁵⁵. Plinius, bu iş için gerekli olan parayı toplayabildiği için imparatorun para istemediğinin özellikle altını çizmekte; imparator ise kentin kendisinin masrafları üstlenmiş olmasından ötürü su yolunun inşa edilmesinin uygun olduğu cevabını vermektedir¹⁵⁶.

Aphrodisias gibi *civitas libera* statüsüne sahip olan kentlere herhangi bir valinin müdahil olma hakkı olmadığı için bu tip meseleler doğrudan imparator ve kent arasında çözümlenmekteydi. Gün geçtikçe büyüyen kentlerinin su ihtiyacını gidermek üzere yak. 25 km mesafeden zor topografik koşulları da aşarak bir su yolu yaptırmak isteyen Aphrodisias'ta, başrahipler gladyatör dövüşleri için harcayacakları parayı bu su yolu projesine aktarmışlar ve bu öneri İ. S. 125 yılında Aphrodisias'lılara bir mektup gönderen Hadrianus tarafından da onaylanmıştır (T.117)¹⁵⁷.

İmparatorlar, zaman zaman sadece yapının inşasına onay vermekle kalmayıp aynı zamanda mali külfeti de ya tamamen ya da kısmen karşılamaktaydı. İmparator Hadrianus bu konuda özellikle ön plana çıkmaktadır ve bunun örneklerini pek çok değişik kaynaktan alıntılamak mümkündür. Ünlü retor Philostratos *Vita*'sında Hadrianus'un katkılarıyla Aleksandria Troas kentinde inşa edilen büyük bir su yolu ve çeşme projesini anlatmaktadır¹⁵⁸. Buna göre o sıralar Asia'nın özgür kentlerinin *corrector*'u olan Herodes Atticus, kentin hamamlarının yetersiz olduğu, kent sakinlerinin kuyulardan çamurlu su içtiği ve sarnıçlara bağımlı kaldığı gibi olumsuzlukları göz önünde bulundurarak bu tesislerin inşası için imparatorun 3 milyon *drakhme*'lik bir yardım almıştır. Atticus'un bu yardımı isterken sahip olduğu motivasyon dikkat çekicidir, çünkü onun iddiasına göre imparator bu meblağı pek çok defa köyler için dahi

¹⁵⁵ Plin. Ep. 10.90: "Sinopenses, domine, aqua deficiuntur; quae videtur et bona et copiosa ab sexto decimo miliario posse perducı. Est tamen statim ab capite paulo amplius passus mille locus suspectus et mollis, quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere et sustinere opus possit. Pecunia curantibus nobis contracta non deerit, si tu, domine, hoc genus operis et salubritati et amoenitati valde sitientis coloniae indulseris."

¹⁵⁶ Plin. Ep. 10.91: "Ut coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille quem suspectum habes sustinere opus aquae ductus possit. Neque dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo et viribus suis assequi potest, cum plurimum ea res et salubritati et voluptati eius collatura sit."

¹⁵⁷ Bu önemli mektup ve Aphrodisias su yolu hakkındaki tartışmalar için bk. aşağı. s. 155-156.

¹⁵⁸ Philostr. VS. 549.

bağışlamıştır. Ancak evdeki hesap çarşıya uymamış, masraflar 7 milyon *drakhme*'yi aşınca Asia eyaleti yöneticileri konuyu imparatora taşıyarak “500 kentin vergi gelirlerinin” bir kentin çeşmesi için harcanmasını şikâyet etmişlerdir. İmparator Hadrianus, Atticus’un babasına deyim yerindeyse sağlam bir fırça atınca baba fazla miktarı cebinden karşılamak durumunda kalmıştır.

Philostatros’un bu anekdotundan da anlaşıldığı gibi imparatorların verdiği katkı genellikle eyaletlerin vergi gelirlerinin bu tip projelere aktarılması yoluyla gerçekleşmektedir ve özellikle Lykia Bölgesi’nden belgelenmiş bazı yazıtlar bunu açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Örneğin Patara’nın ünlü su yolu İ. S. 68’teki depremin ardından yıkılınca imparator Vespasianus su yolunun ve Delikkemer’deki basınçlı köprüsünün onarım masraflarının kent için tasarruf edilmiş olan kelle vergilerinden (ἐκ τῶν συντηρηθέντων τῇ πόλει χρημάτων ἀπὸ κεφαλαίων) ödenmesine karar vermiş¹⁵⁹; Lykia Birliği de, o an için belli olmadığından yazıta kazınmamış ancak olasılıkla daha sonra boya ile eklenmiş bir miktarda bu restorasyona destek olmuştur¹⁶⁰. Yine Lykia bölgesinden bu kapsamda değerlendirilebilecek iki ilginç Vespasianus dönemi yazıtı daha mevcuttur. Bu yazıtlar, Patara Delikkemer akuadükt yazıtındaki finansman kaynağı bilgisine benzer ifadeler içermeleri bakımından ilgi çekicidir. Vespasianus’un Lykia’daki su yapılarına (özellikle de hamamlara) özel bir ihtimam gösterdiği açıktır¹⁶¹ ve onun hükümdarlık yılları içerisinde çeşitli inşa ve onarım faaliyetleri gerçekleşmiştir. Bunlardan bir tanesi de Kadyanda kentinden belgelenmiş olan bir hamamdır. Yazıtında verilen bilgiye göre hamam Vespasiasus’un kent için ayırmış olduğu paralardan (ἐκ τῶν ἀνασωθέντων χρημάτων ὑπ’ αὐτοῦ τῇ πόλει) yaptırılmıştır. İkinci örneğimiz ise Patara kentindendir (T.197). Her ne kadar bu hamamı yaptıran kişinin Vespasianus olup olmadığı şüpheli ise de¹⁶² kullanılan kaynaklar bizim için önemlidir. Zira burada da işi yaptıran ister Nero isterse de Vespasianus olsun kendi isimleri *nominativus* casus’unda olmasına rağmen hamamın Lykia ulusunun ve Patara kentinin topladığı paralardan inşa edildiği (ἐκ τῶν συντηρηθέντων χρημάτων ἐκ [τε τ]οῦ ἔθνους ^{vac.} καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Παταρέων πόλεως) belirtilmektedir. Lykia, kurulduğu İ. S. 43 yılından itibaren askeri bir eyalet olduğuna göre eyaletin

¹⁵⁹ Şahin 2008, 9-18 = T. 196. Yazıtın 10. satırında bu su yolu restorasyonun finansmanına ilişkin bir başka detay daha mevcuttur. Şahin tarafından μηδεμιᾶς ΚΑΤΑΝΑΛΙΑ ἐπιγραφῆς γενομένης olarak bırakılan bu satır, Işkan-Işık vd. (2008, 118) tarafından μηδεμιᾶς κατ’ ἄνδρα ἐπιγραφῆς γενομένης şeklinde değiştirilerek “kişi başına başka hiçbir vergi olmaksızın” şeklinde tercüme edilmiş ve Roma yönetiminin Likyalılardan ayrı bir vergi toplamadığının bir ilanı olarak yorumlanmıştır. Ancak Şahin (2008, 13-14), bu yoruma haklı bir itirazda bulunarak zaten deprem dolayısıyla mağdur olmuş Likyalılara Roma yönetiminin ekstra bir vergi koymayı düşünmüş olmasının mantıklı olmadığını dile getirmiştir.

¹⁶⁰ Işkan-Işık vd. 2008, 118.

¹⁶¹ Bunun muhtemel sebepleri için bk. aşağı. s. 176-180.

¹⁶² Bu tartışma için bk. aşağı. s. 104.

vergi gelirleri doğrudan imparatorun özel kasasına yani *fiscus*'a akmaktaydı. Bu durumda Vespasianus yine kendisine gelecek olan vergilerden feragat ederek Kadyanda ve Patara'daki hamamların inşasını finanse etmiş olmalıdır¹⁶³.

Patara hamamı için hem ulustan hem de kentten para toplanmış olması aslında imparatorun tüm masrafları karşılamadığının, hamam inşasının bir bölümünün de kentin kendisi tarafından finanse edildiğinin bir göstergesidir ve bu tekil bir örnek olmayıp başka örnekleri de mevcuttur. İ.S. 1/2. yüzyılda Aphrodisias'ta bir hamam yaptırılmıştır ve yapının yazıtı yapım giderlerinin çeşitli kalemler tarafından sağlanmış olduğunu göstermektedir (T.121). Bunlardan birincisi yıkılmış bir hamamın malzemesinin kullanılması, diğeri Attalis isimli bir hayırseverin maddi desteği ve sonuncusu da imparatorların lütfudur (ὕπο τῶν Σεβαστῶν χάριτος καὶ ἐκ τῆς ὕλης τοῦ Εὐσεβianoῦ βαλανείου καὶ ἐκ τῶν Ἀτταλίδος τῆς Μενεκράτους χρημάτων). ὕπο τῶν Σεβαστῶν χάριτος ifadesi ile ya tüm imparator hanesi ya da bir imparatorun ölümünün ardından yarım kalan işin diğeri tarafından bitirildiği kastedilmektedir¹⁶⁴; her durumda Attalis'in parasına bir ek olarak hamamın yapımı için emperyal bir fonun da kullanıldığı görülmektedir.

3.2.1. Σεβαστὸν Ὑδραγωγίον

Yukarıdaki örnekler ve istatistikî veriler imparatorların kentlerdeki su yapıları ile meşgul olduklarını şüpheye yer bırakmayacak şekilde ispat etmektedir. Özellikle yapımı oldukça pahalı olan akuadüktler tek başına bir kent ya da hayırsever tarafından finanse edilemeyeceği için bu işi genellikle imparatorların üstlendiği konusunda bilimsel çevrelerde genel bir görüş hâkimdir¹⁶⁵. Bu çerçevede Eski Yunanca yazıtlarda σεβαστὸν ὕδραγωγίον, Latince yazıtlarda da *Aqua Augusta* olarak karşımıza çıkan ifade imparatorun su yolunun yapım masraflarını üzerine aldığı şeklinde yorumlanmaktadır¹⁶⁶. Ancak bu yorumun ne ölçüde doğruyu yansıttığı bizim düşüncemize göre şüphelidir, çünkü bu hususta son derece ikna edici karşı argümanlar bulunmaktadır.

¹⁶³ Krş. Fagan 1999, 329: "The best explanation is that the provincial money was considered the emperor's property or, at least, that it was not released without his permission".

¹⁶⁴ Bu konuda bk. aşğ. s. 167-168.

¹⁶⁵ Eck 1987, 72; Mitchell 1987, 352-353; Winter 1996, 180. Coulton (1987, 81), bunun sebebini ekonomik sebeplerden ziyade hayırseverlerin kentten uzakta ve kimse tarafından görünmeyen bir noktadaki bir yapıdan ziyade kent içindeki bir yapıya yatırım yapmaya daha gönüllü olmasıyla açıklamaktadır. Bu görüşe göre hayırseverler böylece kendi prestijlerini daha iyi yansıtabacak ve halk sürekli kullandığı onlara daha fazla ün kazandıracak yapılara para harcamayı tercih etmekteydiler.

¹⁶⁶ Winter 1996, 73; IAnazarbos, s. 30.

Σεβαστὸν ὑδραγωγίον Küçük Asya genelinde bugüne kadar Balboursa ve Anazarbos olmak üzere sadece 2 yazıtta¹⁶⁷ (T.176; 223); ifadenin Latince karşılığı ise özellikle imparatorluğun Batı bölümündeki pek çok yazıtta belgelenmiştir¹⁶⁸. Ancak tüm bu yazıtlar detaylı olarak mercek altına alındığında ortaya çıkan tablonun, imparatorun finansal desteğinden ziyade onu su yolunun yapımına verdiği izinden ötürü bir çeşit onurlandırma ve ona karşı bu vesileyle sadakat bildirme amacını güttüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Yukarıda bahsettiğimiz Anazarbos ve Balboursa yazıtlarını ele alacak olursak, bu iki örnekte de kentlerin *demos*'larının *nominativus casus*'unda yer alarak su yolunun yapımını birinci elde üstlendiği açıkça gözlemlenmektedir. Phrygia'daki Synnada kentinden bilinen bir Latince yazıtta göre Lucius Arruntius Aciamus kendi cebinden (de suo) bir su yolu yaptırmıştır¹⁶⁹. Yazıtta su yolu "aqua Augusta" olarak adlandırılmasına rağmen imparatorun burada hiçbir maddi desteğinin olmadığı kesindir. Italia'daki bir Sabin yerleşimi olan Amiternum'dan belgelenmiş bir yazıt aslında yapılar için "Augusta" ifadesinin bir imparatoru onurlandırma vesilesiyle verilmiş olduğunun en belirgin kanıtlarından bir tanesidir. Bu yazıtta göre beş yıllığına seçilen (quinquennales) *aedilis*'ler Paulus ve Florus, *Aqua Augusta*'yı *in honorem [Ti(beri) Cae]/saris Augusti* olarak yaptırmışlardır¹⁷⁰. Peltuinum ve Igabrum gibi diğer İtalyan yerleşimlerden de çeşitli kanıtlar göstermek mümkündür¹⁷¹. Hatta değil "Sebastos", doğrudan imparatorun ismiyle adlandırılan kimi yapıların dahi onun tarafından finanse edilmediği yazıtlardan anlaşılmaktadır. Ephesos'a Calvisius Ruso'nun *proconsul*'lüğü döneminde (İ. S. 92/93) getirilen su yolu ὑδωρ [[Διομυτιανόν]] şeklinde adlandırılmasına rağmen, benzer şekilde Ephesos *demos*'unun bu aküadükt inşasının masraflarını üstlendiği ortadadır (T.20). Bir diğer örneğimiz ise Caesar tarafından yeniden kurulduktan sonra Colonia Iulia Concordia (Augusta) Apameia adını alan Apameia Myrleia antik kentindendir. Bu kentte imparator Hadrianus zamanında bir hamam

¹⁶⁷ Bu iki belgeden hariç olarak bir Kibyra yazıtında Lykia eyaletinin ilk valisi Q. Veranius, ἐπιμεληθέντα τῶν σεβαστῶν ἔργων olarak onurlandırılmıştır, bk. IKibyra, no. 36. Şahin (1991, 126) ve onu izleyen Winter (1996, 80) Kibyra'daki inşa faaliyetlerinde imparatorun maddi katkısının olduğunu iddia etmişlerdir. Th. Corsten (IKibyra, s. 49) "vielleicht" ve "teilweise finanziert" gibi ifadeler kullanarak bu hususun net olmadığına vurgu yapmıştır.

¹⁶⁸ Belgeler için bk. Horster 2001, 110-119.

¹⁶⁹ MAMA IV, no. 70: "L. Arruntius [A]ciamus aquam Augustam de suo civitati dedit." Ayrıca krş. Barresi 2003, 312.

¹⁷⁰ CIL IX, no. 4209: "Aquam August[am] / in honorem [Ti(beri) Cae]/saris Augusti n[epo]/tumq(ue) eius Pelt[ui(n)um] / adduxer(unt) pr(o) ae[tern(itate)] / Caesarum / Salvieni Paul[us] et] / Florus / aed(iles) q(uin)[q(uennales)]".

¹⁷¹ AE 1904, no. 51: "Sex(tus) Vitulasius L(uci) f(ilius) / Qui(rina) Nepos co(n)s(ul) / aquam Aug(ustam) adiect(is) / fontib(us) novis sua pec(unia) / perduxit et arcus / novos fecit."; 4) CIL II, no. 1614: Aquam / Augustam / M(arcus) Cornelius [G]al(eria) Nova[tus(?)] / Baebius Balbus / praefectus fabr(um) / trib(unus) mil(itum) leg(ionis) VI / Victricis [pr]ae[f(ectus?)] iur(e) dic(undo?) / c(olonorum) c(oloniae) P(atriciae) flamen provinc(iae) / Baeticae perducendam / d(e) s(ua) p(ecunia) curavit.

inşa edilerek ona ve eşi Sabina'ya adanmıştır.¹⁷² Hamamın adı, yazıtında açık bir şekilde görüldüğü üzere *balneum Hadrianum*'dur, ancak hamam *colonia* tarafından *ex p(ecunia) publ(ica)* olarak inşa edilmiştir.

Yapıların yanındaki “Sebastos” ifadesi elbette ki sadece akuadüktler veya diğer su yapıları bağlamında değerlendirilmemelidir. Bu konuda elimizde başka kanıtlar da mevcuttur. Örnek vermek gerekirse, Flavius Iosephos'un aktardığına göre imparatorun onuruna izafeten “Caesarea” olarak adlandırdığı bir kent kuran (Caesarea Maritima) Yahudi kral Herodes, kente bir de liman inşa ettirmiştir¹⁷³. Aynı Iosephos eserinin bir başka yerinde ise bu limanı σεβαστός λιμὴν olarak adlandırmıştır, lakin limanın Herodes'in parasıyla inşa ettirilmiş olduğu konusunda bir şüphe yoktur.

Sonuç olarak; tüm bu veriler gerek su yapılarının gerekse de başka yapıların “Sebastos/Augustus” unvanıyla beraber kullanılmaları imparatorların söz konusu yapılara doğrudan bir maddi destek sağladığı şeklinde kesinlikle değerlendirilmemelidir. Bu tip ifadeler, en yalın haliyle ve imparatorluğa bağlı kentlerde çok sık gördüğümüz şekliyle Roma imparatorlarına bir adak niteliği taşımakta ve onları bu vesileyle onurlandırmayı amaçlamaktadır. İmparatorun gerçekten para desteği sağladığı bir yapıda bir başka kurumun (kent *demos* 'u vs.) ya da kişinin isminin *nominativus* pozisyonunda durmasının Roma eyalet yönetimi kapsamında geçerli olan teamüllere pek uygun olmadığı açıktır.

3.3. Geç Antik Dönem

Son olarak Geç Antik Dönem'e gelecek olursak, elimizdeki 135 belgenin 23 tanesi yani yaklaşık olarak %17'sinin bu döneme ait olduğunu görürüz¹⁷⁴. Geç Antik Dönem'de yaşanan köklü idari değişimler ve özellikle Hristiyanlığın yaygınlaşmasıyla birlikte kilisenin ön plana çıkması gibi sebeplerden ötürü dönemin yapı politikaları ve finansmanı konusunu burada yeterince ele almak mümkün değildir ve bu başlı başına ayrı bir çalışma konusudur. Kısaca bir yorumda bulunmak gerekirse; bu dönemde yapılmış yeni bir yapı sayısı çok azdır ve bu dönemin ekonomik koşullarıyla doğru orantılı olarak zaten sürpriz olmayan bir durumdur. Roma İmparatorluk Dönemi gibi yoğun olmasa da bu dönem için yine de hayırseverlerin aktif olduğunu söyleyebiliriz. Aphrodisias'ta hamamları onartan Rhodopaios (T.126; 127) ya

¹⁷² IApameia-Pylai, no. 4: Numini domus Augustor[um] / et / Imp(eratori) Caesari divi Traiani Parthic[i] fil(io) / divi Nervae nepoti Traiano Hadriano Au[g(usto)] / pont(ifici) max(imo) trib(unicia) pot(estate) XIII co(n)s(uli) III p(atri) p(atriciae) Sabinae Au[g(ustae)] / senatui populoq(ue) Rom(anorum) col(onia) Iul(ia) Conc(ordia) Apamea / balineum Hadrianum ex p(ecunia) publ(ica) dedicavit.

¹⁷³ Ioseph. *Bell. Iud.* 1.410.1-4: ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τοῖς ἀναλώμασιν καὶ τῇ φιλοτιμίᾳ νικήσας τὴν φύσιν μείζονα μὲν τοῦ Πειραιῶς λιμένα κατεσκεύασεν.

¹⁷⁴ Geç Antik Çağ'ın tam olarak ne zaman başlaması gerektiği tartışmalı bir konu olsa da çalışmamızda genel bir kabul gören İ. S. 284 yılı başlangıç noktası olarak alınmıştır.

da benzer şekilde Miletos'taki Faustina hamamlarını onartan Makarios ve Hesykhios (T.89; 92; 93), Aphrodisias'taki hamama bin altın *solidi* bağış yapan Hermias (T.124) bunlara birer örnektir. Geç Antik Dönem'deki yapılaşma hareketlerinde *euergetes* ya da sıklıkla karşımıza çıkan eyalet valilerinin haricinde, onlardan daha fazla aktif bir görünüm veren *pater*'ler ön plana çıkmıştır. C. Rouché'nin yaptığı çalışmaya göre özellikle Aphrodisias, Smyrna vs. gibi bazı kentlerde yoğunlaşan *pater*'ler çoğunlukla kentin gelirlerinden, hatta zaman zaman kendi keselerinden kentlerindeki yapıların onarımına ciddi katkılar sağlamışlardır¹⁷⁵. Su yapıları bağlamında Elaioussa Sebaste su yolunu onartan Illus (T.226), Stratonikeia su yolunu onartan Apollinarios (T.167) ve Perge'deki çeşmenin mermer dekorasyonu ile ilgilenen Stephanos ve Gerontios'un (T.213) adını burada zikredebiliriz. Bu dönemde dini görevlilerin de birtakım yapı faaliyetlerinde rol oynadığı görülmektedir. Kilikia'daki Olba kentinde İ. S. 6. yüzyılda Kosmas adındaki bir piskopos su yolunun dörtte birlik kısmının tamiratını üstlenmiştir (T.233). Bu yazıt, dini bir görevlinin seküler bir kamu binasının restorasyonu konusunda girişimde bulunmuş olması bakımından önem arz etmektedir. Yazıtın ilk satırında geçen σ[πουδῆ] Κοσ[μᾶ]? (= Kosmas'ın gayretiyle) ifadesinden tam olarak ne anlaşılması gerektiği açık olmadığından su yolunun tamirat ücretini Kosmas'ın kendi cebinden mi verdiği, yoksa bu masrafın kilisenin kasasından mı karşılandığı belli değildir¹⁷⁶.

¹⁷⁵ Rouché 1979.

¹⁷⁶ Viyana Üniversitesi'nin "Institut für Byzantinistik und Neogräzistik" bölümünde doktora çalışmasını yürüten ve Geç Antik Dönem'deki yapı politikası ve kilisenin bu konudaki rolü üzerine tezini hazırlayan Canan Onur'a bu konuda verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ederim.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EPIGRAFİK BELGELERDE SU VE SU YAPILARI TERMİNOLOJİSİ

Su yapıları yazıtlarda çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin bir çeşme yapısı en az 6 farklı şekilde, yine bir su yolu en az 8 farklı şekilde ifade edilebilmektedir. Bu bölüm, Eski Yunanca ve Latince terminolojide karşımıza çıkan bu çeşitliliğin altında yatan nedenleri sorgulamayı, bu terimlerin arasında zamansal ya da fonksiyonel bir farklılık olup olmadığını araştırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda tüm terimler sadece yazıtlar bağlamında değil, edebi kaynaklar yardımıyla da tek tek incelenek, tanımlanacak ve bütün bu veriler yardımıyla genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

4.1. Akvadükt

Roma İmparatorluk Dönemi'ne gelene kadar Küçük Asya'daki yerleşmelerin büyük çoğunluğu yerleşmelerinin civarındaki kaynaklara, yağmur suyunu kullanmak için inşa ettikleri sarnıçlara ya da yer altı sularını ortaya çıkarmak için kazdıkları kuyulara bağımlı kalmışlardır. Ancak Roma Dönemi ile başlayan *Pax Romana*, kentlere refah getirmiş, kentler büyüyüp gelişmiş, nüfusları katlanarak artmış ve artık geleneksel su temini yöntemleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Dolayısıyla, kentler yalnızca yakın bölgelerdeki değil uzaktaki su kaynaklarından da istifade etmişler ve zaman zaman büyük paralar harcayarak su yolları yaptırmışlardır. Bu durum, antik yerleşimlerdeki çok sayıda fiziksel kalıntının yanı sıra epigrafik metinlere de yeterince yansımıştır. Kataloğa aldığımız toplam 234 yazıttan 47 tanesi su yolları ile ilişkilidir. Bu 47 yazıtın yalnızca 4 tanesi Hellenistik Dönem'e aitken, geri kalan 43'ü Roma İmparatorluk Dönem'indendir. Ele aldığımız bu 47 epigrafik belge bize terminolojik bakımdan oldukça zengin bir dökümantasyon sunmaktadır. Çalışmamızın bu bölümü, sadece bu belgelerden yola çıkılarak hazırlanmış olduğundan su yollarının terimsel olarak tam ve eksiksiz bir listesini sunmamaktadır¹⁷⁷.

Yazıtlarda karşımıza en sık çıkan terim Eski Yunanca ὕδραγωγέω (τὸ ὕδωρ ve ἄγω; suyu taşımak, getirmek, sevk etmek) fiilinden türeyen τὸ ὕδραγωγίον (= Lat. aquaeductus)'dur. Bu sözcük 47 yazıt içinden 12 kez belgelenmektedir. Kimi yazıtlarda bu sözcük substantif olarak doğrudan yer almamakta olup, çoğu zaman ὕδωρ'un, εἰσάγω fiili ya da εἰσαγωγή ismi ile birlikte kullanılmasıyla oluşturulan bir kombinasyon ile de kendini göster-

¹⁷⁷ Bu konuda krş. Ginouvès 1992, 205-206.

mektedir¹⁷⁸. Örneğin, İ. S. 80/81 yılında C. Laecanius Bassus, Ephesos'a bir çeşme yaptırmış ve aynı zamanda çeşmeye su getirilmesi işini de üstlenmiştir. Ancak bu yazıtta su yolu, doğrudan ὑδραγωγίον olarak anılmamış, söz konusu inşa faaliyetleri κατασκευασθῆναι καὶ τὸ ὑδρεγδοχίον καὶ τὴν εἰσαγωγὴν [τ]ῶν εἰς αὐτὸ ὑδά[τ]ων şeklinde ifade edilmiştir (T.34). ὕδωρ εἰσάγω kalıbı, çoğunlukla su yolunun inşasıyla ilgili olmakla beraber, bu formülasyonu gördüğümüz her yerde onu yeni bir akuadükt inşası şeklinde yorumlamamız her zaman doğru olmayabilir. Çünkü, esasen su temin etmek/getirmek anlamına gelen ὕδωρ εἰσάγω, halihazırda zaten var olan bir su yoluna, suyun düzenli ve sorumsuz akması için bakım/onarım yaptırtmak anlamında da kullanılmış olabilir¹⁷⁹. Katalogumuzda, su yolunun bu şekilde ifade edildiği toplam 15 adet örnek yer almaktadır¹⁸⁰. Bu sayıya, birer kez belgelenmiş olan ὕδωρ ἄγω¹⁸¹ ve ἡ τοῦ ὕδατος καταγωγὴν¹⁸² kalıplarını da ekleyebiliriz. Bütün bu örneklerin tamamı ὕδωρ sözcüğü ve ἄγω fiiliyle bağlantılı olduğundan dolayı bunları bir bütün kabul edip, yazıtlarda su yolunun ekseriyetle bu tarzda ifade edildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Azınlık da olsa daha başka ifade şekilleri de bulunmaktadır. Örneğin, kimi zaman sadece ὕδωρ (= Lat. aqua) sözcüğüyle dahi su yolunun kastedildiği bilinmektedir¹⁸³. Bu durumlarda genellikle su yolu, *Aqua Iulia*, *Aqua Throessitica*, ὕδωρ Τραιανόν, ὕδωρ Δομιτιανόν gibi ya su yolunun adandığı imparatorun ya da su kaynağının adıyla birlikte anılmaktadır¹⁸⁴. Bazı örneklerde hiçbir şekilde ὕδωρ sözcüğüne başvurulmaksızın, sadece suyun getirildiği kaynağın adıyla bile su yolunun kastedildiği görülmektedir. Roma Dönemi'nde Küçük Asya'nın en büyük ve kalabalık kentlerinden birisi olan Ephesos'un su ihtiyacını karşılamak üzere çeşitli kaynaklardan su getirilmekteydi. Bunlardan ikisi Marnas (günümüzde Derbentdere) ve Klaseas nehirleriydi. Ephesos'tan ele geçmiş olan iki yazıtta, sadece bu nehirlerin/su kaynaklarının adları geçmektedir: Μάρναντα καὶ Κλασέαν ἢ νεωκόρος Ἑ[φεσίων πόλις - -] ἐκ τῶν ἰδίων κατεσκεύασεν¹⁸⁵. Görüldüğü gibi yazıtta κατασκεύαζειν fiilinin kullanılmış olması, eğer Marnas ve Klaseas'ı da

¹⁷⁸ Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki diğer belgeler için bkz: MAMA IX, no. 10, str. 3: ἡ Αἰζανειτῶν πόλις τὸ ὕδωρ εἰσαγαγοῦσα ... (Aizanoi); MAMA IV, no. 333, str. 1: ἡ πόλις τὸ ὕδωρ εἰσήγαγεν ... (Eumeneia); IHadrianoi, no. 44, str. 4: ... τῆς τοῦ ὕδατος εἰσαγωγῆς ... ; IPrusias ad Hyprium, no. 19, str. 8: ... ὕδωρ τῇ πόλει εἰσαγαγόντα ...; MAMA VII, no. 11, str. 13-15: ἐπιμεληθέντα εἰσαγωγῆς ὕδατος (Laodikeia Combusta); Sayar 1998, no. 72, str. 3: ... τὸ ὕδωρ εἰσαγείωχεν (Perinthos-Herakleia).

¹⁷⁹ Habermann 2000, 116.

¹⁸⁰ T. 9; 21a ve b; 22; 24; 28; 34; 100; 101; 118; 156; 157; 158; 207; 229.

¹⁸¹ IMylasa I, no. 21 = T. 149.

¹⁸² SEG 50, no. 1096 = T. 117, str. 31-32.

¹⁸³ Jones 1991, 112-113.

¹⁸⁴ T. 15; 16; 20; 100; 101.

¹⁸⁵ IEphesos II, no. 415 ve 416 = T. 21a/b.

göz önünde bulundurursak, burada bir su yoluyla karşı karşıya olduğumuzun göstergesidir. Ancak bu tarz bir kullanıma, başka bir epigrafik metinde henüz rastlanmadığını da söylememiz gerekir.

Yazıtlarda nadiren tercih edilmiş olsa da su yolu anlamına gelen pek çok sözcük olduğunu daha önce söylemiştik. Katalogumuzda yazıtlarda ó ὄλκος dört, ó ὄχετος ve ó ἀγωγος ise ikişer kez belgelenme oranlarıyla ön plana çıkmaktadırlar. Sözcük anlamı esasen “yol, rota, iz vs.” olan ó ὄλκος¹⁸⁶, *genetivus* haldeki τοῦ ὕδατος / τῶν ὑδάτων ile birlikte kullanıldığında suyun izlediği yol, rota = akuadükt anlamına gelir¹⁸⁷. Belgenen 4 örneğin tamamının epigram olması (T.93; 167; 172; 218), 3 tanesinin İ. S. 4. yüzyıl ve sonrasına tarihlenmiş olması, sözcüğün daha çok Geç Antik Dönem’de şiirsel bir kullanımının olduğuna işaret etmektedir¹⁸⁸. Bu 4 belgenin haricinde Anadolu’dan bilinen tek örnek ise Ankyra’dandır. Iohannes isimli bir *euergetes*’in kentin değişik yapılarını onartmasının söz konusu edildiği ve iki yanından kırık olan bu yazıtta ὄλκος sözcüğü iki defa geçmektedir¹⁸⁹. Bosch, özellikle 1. satırdaki τὰς τοῦ ὀλκοῦ καμάρας τὰς παρακιμένας τῷ Πολυείδῳ cümlesinden hareketle ὄλκος’u kemerli sütunlarla çevrili bir salon olarak yorumlamıştır¹⁹⁰. Foss, Miletos’taki epigramı örnek göstererek (T.93) Bosch’un burayı yanlış anladığını ve aslında yazıtta akuadüktün kastedildiğini iddia etmiştir¹⁹¹. τὰς τοῦ ὀλκοῦ καμάρας her ne kadar su yolunun üstü örtülü/tonozlu kapağı olarak anlaşılabilirse de cümlemin hemen devamındaki *dativus locativus* olarak verilen τῷ Πολυείδῳ yani Polyeides (*gymnasion*’unda) ifadesinden dolayı Foss’un bu yorumunun pek mümkün olmadığını söyleyebiliriz, zira bir *gymnasion* içinde üstü örtülü su yolu yapımının hiçbir mantıklı izahı yoktur. Aynı yazıtın 5. satırında Iohannes adlı şahsın zaten su yoluyla

¹⁸⁶ LSJ, s.v.: *furrow, track, trace; aqueduct*; Geç Dönem sözlükleri de sözcüğün bu anlamına değinmişlerdir: Suda, *omicron* 176.1: Ὀλκός· ὁδός· ἢ ἀγωγός ρεύματος; Etym. Magn., 622: Ὀλκός· ... Λέγεται δὲ καὶ ὀλκός, ὁδός, συρμός, ἀγωγός, ἢ πόρος ὕδατος.

¹⁸⁷ ITralleis-Nysa, no. 152 = T. 172, str. 4-5: κατ’ οὐδεὸς ὕδατος ὀλκόν; Von Gerkan – Krischen, 1928, s. 169-171, no. 343 = T. 94. 10: ὀλκοὶ καλλιρό[ων] ὑδάτων. Bazı Bizans dönemi yazarlarının eserlerinde de aynı kullanıma rastlanmaktadır, örneğin bkz: Socr. 4.8: Συνέβη δὲ μετὰ χρόνον τὸν ὀλκὸν τοῦ ὕδατος ὑπὸ Οὐάλεντος κατασκευασθέντα δαψιλὲς παρασχεῖν τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸ ὕδωρ; Men. Prot., *ELRG*, 5.19-21: ἐνταῦθα τὸν κατὰ πόλιν ὀλκὸν τοῦ ὕδατος ἐπεσκεύασε καὶ ὑδροχεῖα ἐπενόησε; Theodorotus’ta (Prov. 596) geçen ὀλκῶν ὕδραγωγῶν ifadesinin ne olduğu ise tam anlaşılamamaktadır.

¹⁸⁸ Ayrıca krş. Foss 1977b, s. 63, dn. 146. Epigramlarda, dolaylı yoldan su yolunun kastedildiği başka örnekler de vardır. Side’de Bryonianus Lollianus’un yaptırdığı su yolu için kaleme alınan şiirde su yolu πόρος ρεέθρου şeklinde tasvir edilmektedir (T. 218, str. 10).

¹⁸⁹ Bosch 1967, no. 306.

¹⁹⁰ Bosch 1967, 370: “Das im Text gebrauchte Wort ὄλκος bedeutet etwas das sich lang- hinzieht, was in Verbindung mit den im Text erwähnten Gewölben und Säulen gebälken nur eine überwölbte nach einer Seite offene und mit Säulen versehene Halle sein kann. Aus dem Text muss man schliessen, dass das Polyeidon von einer solchen Säulenhalle umgeben war.”

¹⁹¹ Foss 1977b, 63-64, dn. 146.

ilgilendiğinin yazılmış olması (ἐπιμεληθεὶς καὶ τοῦ δημοσίου φρουρίου· καὶ τοῦ ὑδραγωγίου καὶ ὑδρίου) ve burada ὄλκος değil de ὑδραγωγίον denilmiş olması da Foss'un hatalı olabileceğinin bir kanıtı olarak gösterilebilir.

ὄλκος'u ὄχετος¹⁹² ve ἀγωγός sözcükleri takip etmektedir. Her ne kadar bunlar epigrafik olarak τὸ ὑδραγωγίον ve türevlerine göre daha az görülmüş olsa da (en azından bu çalışmanın dâhil ettiği coğrafi sınırlar içerisinde), antik kaynaklarda da bu sözcüklerin kullanımına sık sık başvurulmaktadır. ὄχετος ve ἀγωγός arasında semantik olarak bir fark olmasa gerektir. Sözcüğün türediği ve “yöneltmek, yönlendirmek, götürmek” anlamındaki ὀχετεύω fiili ile ἀγωγός'un türediği ἄγω fiili arasında bu bağlamda bir fark yoktur. Zaten iki sözcük de Ephesos'ta, su yoluyla ilgili yapılan bir düzenlemeyi ve kuralları içeren ünlü vali kararnamesinde eş zamanlı olarak kullanılmışlardır. Yazıtlara pek yansımamış olsa da, ὄχετος'un su borusu/künkü anlamına da gelebildiğini de belirtmemiz gerekir. Plutarkhos, Yaşlı Cato'nun biyografisini anlatırken, onun kendisini suçlayanlara hiç kulak asmadığını ve onların evlerine ve bahçelerine giden su borularını kestiğini söylemektedir¹⁹³. İ. S. 5./6. yy'da yaşamış Aleksandreia'lı bir gramerci olan Hesykhios'un *lexikon*'unda ὄχετος, en iyi örneğine Patara Delikkesmer akuadükt yazıtında (T.197) rastladığımız ve “su künkü” anlamına geldiğine hiçbir şüphe bulunmayan σωλήν ile eş anlamlı olarak verilmiştir¹⁹⁴.

Su, yer üstüne açılan kanallar vasıtasıyla yerleşimlere getirilebildiği gibi, yer altındaki kanallar vasıtasıyla künklerle de taşınmaktadır. ὑδραγωγίον, ὄχετος vs. yer altı-yer üstü diye bir ayırım yapmaksızın su yolu için kullanılan genel sözcüklerdir. ὑπόνομος ise başındaki ὑπό edatının da işaret ettiği çoğunlukla yer altı su kanallarını ifade eder¹⁹⁵. Yer altıyla ilgili olduğundan zaman zaman künk anlamında da kullanıldığı görülür. Bu anlamıyla, yine “su kanalı” anlamına gelen διώρυξ¹⁹⁶ ile çoğu zaman iç içe belgelenir¹⁹⁷. ὑπόνομος terimine Küçük Asya'da sadece 4 yazıtta rastlanmaktadır¹⁹⁸.

¹⁹² Elaioussa Sebaste'de Illus'un yaptırdığı su yolunda, ὄχετος'un sıfatlaştırılmış bir şekli olan ὀχετάριος kullanılmıştır ve bu haliyle ilk defa söz konusu yazıtta belgelenmiştir (T.226). Yazıtı yeniden yorumlayan Hunger (1986, 133-134) ὀχετάριος'un Latince *aquilex*'e karşılık geldiğini belirtmektedir.

¹⁹³ Plut., *Cat. Mai.*, 19.1: Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἐγκαλούντων ἐλάχιστα φροντί ζων ὁ Κάτων ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινεν, ἀποκόπτων μὲν ὄχετους οἱ τὸ παραρρέον δημόσιον ὕδωρ ὑπολαμβάνοντες ἀπὸ τῆς οἰκίας ἰδίας καὶ κήπους. Ayrıca bk. Cass. Dio. 42. 38: τὴν γὰρ αὐτόθεν ὑδρείαν ὁ Ἀχιλλᾶς σφας ἀφῆρητο, τοὺς ὄχετους διακόψας.

¹⁹⁴ Hescy. *Lex. omicron* 2016: ὀχετός· σωλήν, ἀγωγός, ρύαξ κτλ.

¹⁹⁵ Krş. TAM III, no. 16. ὑπόνομος'un yer altı su kanalı olarak anlaşılmasına dair Polybios'un (10.28) verdiği bilgiler oldukça önemlidir.

¹⁹⁶ Bu sözcük saptayabildiğimiz kadarıyla epigrafik olarak Küçük Asya'da sadece 2 defa belgelenmiştir: IApameia-Pylai, no. 5 ve 6. Tanrı Asklepios'a adak mahiyetindeki bu yazıtlarda tanrının ek sıfatlarından birinin de

Son olarak kataloğumuzda sadece birer kez belgelenmiş olan, başka bir epigrafik ya da edebi kaynakta da izlerine hemen hemen hiç rastlanmayan bazı sözcüklere değineceğiz. Bunlardan ilki Mylasa'dan İ. S. 1. yüzyıla ait bir yazıtta görülen τὸ παραγωγίον'dur¹⁹⁹. Söz konusu yazıtta Aristomenes isimli bir Zeus rahibinin, atalarından kalma çeşmelere su getirdiği anlatılmaktadır. Barresi, Aristomenes ismindeki bu *euergetes*'in su yolunu yeni baştan yaptırmadığını, sadece ana su yolundan çeşmelere giden yan bağlantıyı finanse ettirmiş olduğunu iddia etmektedir²⁰⁰. Παρά edatı Barresi'nin bu fikrini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Παραγωγίον'a başka hiçbir Eski Yunanca kaynakta rastlanmazken, sözcük sürpriz bir şekilde Latince bir yasa derlemesi olan *Corpus Iuris Civilis*'in bir bölümü olan *Codex Iustinianus* içinde Latinceleştirilmiş şekliyle ortaya çıkmaktadır²⁰¹. Söz konusu yasa maddesi, gizli ve açık bir şekilde akuadükten ve çeşmelerden suyu izinsiz götürenlere uygulanacak yaptırımla ilgilidir. Burada da konu, ana kanaldan suyu başka yan bir kanala aktarmakla ilgili olduğu için, yasa maddesi Mylasa yazıtı için Barresi'nin tezini destekleyecek bir nitelik kazanmaktadır.

Su yolları için kullanılmış olan bir diğer sözcük ise ὑδραγωγῆμα'dır. Sözcük, epigrafik olarak sadece bir yazıttan bilinmektedir²⁰². Aslında henüz yayımsız olan, ancak Knidos kazı başkanı Prof. Dr. Ramazan Özgan'ın KST'de yayımladığı bir arşitrav bloğu fotoğrafı üzerinden Th. Corsten tarafından okunarak SEG'e dâhil edilen bu yazıtın sadece ilk üç satırı okunmaktadır ve yazıt oldukça eksiktir. Okunan kısımda Boulakrates isimli birisinin bir çeşme yaptırdığı anlaşılmakta ve yazıtın ikinci satırında bu sözcük yer almaktadır. Corsten, SEG'te yaptığı yorumda bu terimin yeni olduğunu ve su yolu, su kanalı anlamına gelmesi gerektiğini söylemektedir. Corsten yorumunda haklıdır, ancak terim yeni değildir; zira Homeros *skholia*'sında “su kanalı, yolu” anlamına gelen ἡ ἀμάρα'nın tanımı yapılırken ὑδραγωγῆμα'nın da kullanıldığı görülmektedir²⁰³.

διώρυγα κατοικῶν ve Διορυγείτης yani “kanalda oturan” olduğu anlaşılmaktadır. IApemeia-Pylos editörü Corsten, bunu tanrının tapınağına giden kutsal suyun taşındığı kanal olarak yorumlamaktadır.

¹⁹⁷ Aristot. *Mete.* 349 b.35 - 350 a.2: δηλοῖ δ' αὐτὸ τὸ ἔργον· οἱ γὰρ τὰς ὑδραγωγίας ποιοῦντες ὑπονόμοις καὶ διώρυξι συνάγουσιν, ὥσπερ ἂν ιδιούσης τῆς γῆς ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν; Ioseph. *Bell. Iud.* 4.9-10: Οὕτως οὖσαν φύσει δυσμήχανον τὴν πόλιν τειχιζὼν ὁ Ἰώσηπος ἐποίησεν ὀχυρωτέραν ὑπονόμοις τε καὶ διώρυξιν.

¹⁹⁸ IDidyma, no. 140 = T. 7 = IDidyma, no. 327 = TAM III, no. 16 = Saba 2012 = T. 235, str. 170; 174.

¹⁹⁹ IMylasa I, no. 504 = T. 150.

²⁰⁰ Barresi 2003, 361.

²⁰¹ Cod. Iust.11.43.10: “Sed et si quis clam vel palam auctoritate confisus de isdem *paragogiis* vel fontibus aquam transduxerit vel clandestinis insidiis forte subripuerit, publicis aquaeductibus eam restituere compellatur.” Παραγωγίον için LSJ'de *Codex Iustinianus*'taki bu maddeye gönderme yapılarak verilen “well, source” tanımlaması kanımızca hatalıdır.

²⁰² SEG 55, no. 1124 = T. 137.

²⁰³ Schol. Iliad. 21.259 d-1-2: ἀμάρα τὸ ὑδραγωγῆμα διὰ τὸ μὴ μαραίνεισθαι τὰ παραπεφυκότα.

Su yolları, suyunu aldığı kaynaktan yerleşime gelirken zaman zaman derin vadilerden geçmek zorunda kalmaktadır. Teknik olarak böyle bir şey mümkün olmadığı için özellikle Roma Dönemi'nde büyük ve görkemli su kemerlerinin yapıldığı iyi bilinmektedir (bk. yuk. s. 15-17). Su kemeri, özellikle bazı popüler Türkçe yayınlarda son derece hatalı olarak bütün bir su yolunu ifade edecek şekilde kullanılabilmektedir²⁰⁴. Oysa, su kemeri, sadece su yolunun bir bölümüdür ve yazıtlarda esasen bir köprü vazifesi gördüğü için γέφυρα (Lat. pons) diye geçmektedir. İ. S. 4/14 yılları arasında Gaius Sextilius Pollio tarafından *Aqua Throesstica*'yı Ephesos kentine ulaştırmak için yaptırılmış olan su yolu kemeri tüm heybetiyle bugün İzmir'in Selçuk ilçesinde görülmektedir. Bu kemerin üzerinde duran çift dilli inşa yazıtında γέφυρα ve pons sözcükleri okunmaktadır²⁰⁵. Su kemeri/köprüsü denilince akla ilk olarak Patara'ya yak. 6 km mesafedeki Delikkemer basınçlı su köprüsü gelmektedir. Patara'ya Potamya (İslamlar) köyündeki kaynaklardan su taşıyan akuadüktün en önemli ve üzerinde adeta fırtınalar kopan bu bölümünün²⁰⁶ batı ve doğu tarafına kazınmış yazıtı, terminolojik olarak bize son derece önemli bilgiler aktarmaktadır (T.197). Yazıtta basınçlı su yolunu taşıyan ve orta kısmı yak. 9,60 m olan duvar, ἀνάλημμα olarak geçmektedir²⁰⁷. Yazıt, *analemma* olarak anılan duvarın üstünde tek sıra basınçlı taş künkler (οἱ λίθινοι σωλῆνες) ve yedek olarak üç sıra halinde pişmiş toprak künkler (οἱ τρίστιχοι σωλῆνες ὀστράκινοι) yerleştirildiği bilgisini vermektedir. Latincesi *fistula* olan bu künkler ilk defa bu yazıtta taş künk ve pişmiş toprak künk diye birbirinden ayrılmış bir şekilde belgelenmektedir. *Analemma* üstünde hem taş künklerle hem de pişmiş toprak künklerle yer olmadığı için Şahin, pişmiş toprak künklerin taş künklerle metal bir konstrüksiyonla bağlanmış olabileceğini, akuadüktün taş blokları üzerindeki deliklerin de bu amaçla açılmış olması gerektiğini iddia etmiştir. Buna göre künk sıralarından birisi taş blokların üstüne, diğer ikisi blokların yanındaki dar şeride yerleştirilmiş oluyordu²⁰⁸. Ancak İşkan, taş ve pişmiş toprak künkler ile akuadüktün üst genişliğinin birbirine uyuşmadığını ve arala-

²⁰⁴ Bunun en güzel yansıması Vitruvius'un "De Architectura" isimli 10 ciltlik eserinin Suna Güven tarafından yapılan çevirisinde (Mimarlık Üzerine On Kitap, Ankara 2013¹⁵ [Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları; Mimarlığın Uluslararası Kaynakları:1] karşımıza çıkmaktadır. Vitruvius eserinin 8. kitabını tamamen su ve su yapılarına ayırmıştır. Bu kitabın 4. bölümünde su yolları, su kuyuları ve sarnıçlar hakkında bilgi verilmektedir. Ancak çevirmen bölümü, "Su kemerleri, Kuyular ve Sarnıçlar" şeklinde başlıklandırmıştır. Bu başlığa inanan herhangi bir okuyucunun ilgili bölümde sadece su kemerleri ile ilgili bilgi verileceğini sanması sürpriz olmaz. Ancak bölümü biraz dikkatle okuyan herkes çevirmenin, metin içinde geçen tüm *aquaeductus* sözcüklerini hatalı bir şekilde "su kemeri" diye çevirdiğini görecektir. Bu, Türkçe literatürdeki diğer hatalı kullanımları da göz önüne alırsak, yanlışlıkla yapılmış basit bir hata değil aksine bilinçli olarak yapılmış bir tercih gibi durmaktadır. Fikret Yegül gibi değerli bir bilim insanı dahi "Roma Dünyasında Yıkanma" başlığını taşıyan kitabının sonuna koyduğu sözlükte *aquaeductus*'un karşılığı olarak su kemeri yazmıştır, Yegül 2010, 309. Kürkçü 2016, 108'de bu hatalı kullanımı haklı olarak eleştirmektedir.

²⁰⁵ IEphesos VII.1, no. 3092 = T. 17.

²⁰⁶ Yazıt ve ilgili tartışmaları hakkında bk. aşağı. s. 174.

²⁰⁷ *Analemma* için bk. Ginouvès 1992, 21.

²⁰⁸ Şahin 2014b, 135.

rında yak. 12 cm fark olduğunu belirterek Şahin'in bu tezine itiraz etmiştir²⁰⁹. Her halükarda, bu 3 sıra pişmiş toprak künk çözölmeyi bekleyen bir bilmece olarak durmaya devam etmektedir. Patara su yolu üzerine çalışmalar devam ettiğinden dolayı, gelecekte bu konunun çözüme ulaştırılmasını umuyoruz.

Künkler için yazıtlarda belgeleyebildiğimiz bir diğer terim ise σίφων'dur ve katalogta sadece bir örnekle temsil edilmektedir (T.23). İ. S. 1. yüzyıla ait bir Ephesos yazıtında Peplos isimindeki bir şahsın mezar anıtındaki dini ritüeller için bazı eşyalar listelenmektedir. Yazıtın 16. satırında geçen σείφωνες ifadesi IEphesos editörleri Meriç et al. tarafından söz konusu şahsın mezar anıtına giden su yoluna ait künkler olarak yorumlanmıştır. σίφων'un künk olarak geçtiği pek çok antik kaynak da ayrıca bilinmektedir²¹⁰.

Sonuç olarak; su yolu terminolojisi görüldüğü gibi oldukça çeşitli ve zengindir. Akuedüktler için çoğunlukla τὸ ὑδραγωγίον'un tercih edildiği ve bunun kaynağından son dağıtım noktasına kadar üstü açık ya da kapalı, yer altı ya da yer üstü farketmesizin tüm su yolu sistemi için kullanılan genel bir terim olduğu anlaşılmaktadır. ὁ ὄχετος, ὁ ἀγωγος genellikle τὸ ὑδραγωγίον ile sinonim olarak yazıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Yine su yolu anlamına gelen ὁ ὄλκος'un sadece epigramlarda belgelenmiş olması ilgi çekicidir. Epigramlardaki şiirsel üslup, kimi zaman su yolunu πόρος ῥεέθρου gibi değişik ifade tarzlarının olduğunu da göstermektedir. ὁ ὑπόνομος yer altı su kanal sistemi ile ilgiliyken, τὸ παραγωγίον daha çok ana kanaldan evlere, bahçelere vs. açılan yan kanallar anlamına gelmektedir. Bu yorumlarda belirleyici olan ise sözcüklerde kullanılan ὑπό ve παρά edatlarıdır. Yer altında açılan kanallardan künklerle su getirilmesi zorunlu olduğu için, künkler de yazıtlara nadiren de olsa yansımışlardır. Patara Delikkemer basınçlı su yolu yazıtı, bu konuda elimizdeki en iyi örneklerden biridir. Bu yazıtla epigrafik olarak ilk defa belgelenmiş olan σωλήν, ayrıca σωλήν ὀστράκινος ve σωλήν λίθινος şeklinde birbirinden ayrılmış olması bakımından da ayrıca önem arz etmektedir.

Burada üstünde durduğumuz terimler, sadece katalogumuzda belgelediğimiz yazıtlar ekseninde gittiği için, Anadolu'nun tamamını, hatta tüm antik dünyayı da içine alacak şekilde yapılacak daha geniş çaplı bir araştırmanın bu listeyi çok daha genişleteceği muhakkaktır. Bu durum, sadece su yolu için değil, aşağıda detaylarına girdiğimiz her türlü su ve su ile bağlantılı tesisler için de aynen geçerlidir.

²⁰⁹ Işkan 2015, 165.

²¹⁰ Örneğin bk. Strab. 5.3.8.

4.2. Çeşmeler

4.2.1. Her Çeşme Yapısı Bir *Nymphaion* mudur?

Nymphaion, günümüzde hemen hemen bütün eskiçağ bilimcileri tarafından çeşme yapılarına verilen genel bir adlandırmadır. Genellikle literatürde “anıtsal çeşme yapısı” olarak tanımlanan *nymphaion*’ların yazıtlardaki belgelenme oranlarına bakıldığında çok şaşırtıcı bir durum ile karşı karşıya kaldığımız görülür. Anadolu’da ve daha doğrusu tüm antik dünyada sayısı binleri aşkın çeşme yapısı bulunurken, bunların yazıtlara yansması son derece azdır. Anadolu’dan *nymphaion* sözcüğünün belgelendiği sadece 4 adet yazıt bilinmektedir²¹¹. Tüm antik dünyada bu sayı Eski Yunanca yazıtlar için [Anadolu’daki yazıtlar da dahil olmak üzere] 27, Latince yazıtlar içinse sadece 11’dir²¹². Bu durum aklımıza ilk olarak neden terminolojiye *nymphaion* sözcüğünün böylesine derinden yerleştiği sorusu gelmekte ve bu tanımlamanın hakikaten gerçeği yansıtıp yansıtmadığı araştırılmaya değer bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tespit, bu güne kadar bazı bilim adamlarının dikkatinden kaçmış değildir. İtalyan araştırmacı S. Settis, 1973 yılında yaptığı çalışmada *nymphaion* sözcüğünü geniş bir edebi kaynak taraması yaparak ve kronolojik olarak incelemiş ve özellikle *nymphaion* sözcüğünün geçtiği yazıtları arkeolojik bir kontekste oturtarak büyük bir çoğunluğunun Nymphe’ler ile bir bağlantısı olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Settis’in yaptığı bu değerli çalışma, aslında Eskiçağ bilimcilerini, özellikle de arkeologları, bir yapıyı arkeolojik olarak *nymphaion* şeklinde tanımlamadan önce daha dikkatli olmaya sevketmesi gerekirken, *nymphaion* sözcüğünün özensiz bir şekilde literatürde çok daha sık kullanıldığı görülmüştür. F. Glaser, bu sorunun farkında olan ilk bilim insanlarından. 1983 yılında çıkan “Antike Brunnenbauten (KRHNAI) in Griechenland” isimli çalışmasının giriş kısmında Glaser, antik literatürde *nymphaion* olduğu kesin olarak bilinen çeşmeler haricinde bu sözcüğü kullanmamaya özen göstermiştir²¹³. Dorl-Klingenschmied, 2001 yılında yayımladığı doktora çalışmasında bizim yukarıda yaptığımız tespitin farkında olduğunu, buna rağmen sadece terminolojiye böyle yerleştiği için kitabının tümünde bilinçli olarak *nymphaion* sözcüğünü kullandığını ifade etmiştir²¹⁴. Buna karşın, N. Banu Uğurlu tarafından 2004 yılında tamamlanan ve 2009 yılında bası-

²¹¹ Londeis/Karia (Kat. No. T. 148); Sardeis (SEG 39, no. 1290, str. 59); Laodikeia Combusta (MAMA VII, no. 11); Ephesos (Kat. No. T. 43).

²¹² Bu istatistikler, PHI Epigraphic Database, ConcEyst, Epigraphic Database Heidelberg, Epigraphik-Datenbank Clauss / Slaby gibi veri tabanları yardımıyla ve elbette ki tüm basılı *corpus*’lar taranarak elde edilmiştir. Bununla birlikte tek tük de olsa bazı yazıtların gözümüzden kaçmış olabileceğini unutmamak gerekir. Ancak böyle olsa bile, yine de burada çizilen genel çerçevenin değişmesi çok zordur.

²¹³ Glaser 1983, 5: “Das Wort Nymphäum für gewisse Brunnenanlagen wird nach Möglichkeit vermieden, da der Begriff in der Antike nicht einheitlich gebraucht wurde. Er wird nur dann manchmal verwendet, wenn für eine Anlage die Bezeichnung „Nymphäum“ in der Literatur gebräuchlich ist”.

²¹⁴ Dorl-Klingenschmid 2001, 20.

lan bir yüksek lisans tezi “Roman Nymphaea in the cities of Asia Minor: Function in Context” gibi yanlış bir başlıkla çıkabilmiştir²¹⁵. Uğurlu’nun ve diğer pek çoklarının yaptıkları [ancak bizce yanlış olan] bu tip başlıklandırmalar esasen çeşme yapılarının Roma İmparatorluk Dönemi’nde bir değişime uğradığı ve daha urbanistik bir karakter kazanarak anıtsal çeşme yapılarına dönüşmesi görüşünü benimsemiş olmalarından kaynaklanmaktadır²¹⁶. Bu dönüşümü iddia edenlerin, neden Roma Dönemi’ne ait çeşme yapılarının büyük çoğunluğunun yazıtında *nymphaion* yerine *krene*, *hydreion* vs. gibi daha seküler ifadeler kullanıldığını da açıklamaları gerekir. Oysa böyle bir açıklamayı şu ana kadar hiç kimse yap(a)mamıştır ve doğal olarak savundukları bu dönüşüm tezi sağlam bir temel üzerine oturtulamamıştır. Çeşme yapıları hakkında 2011 yılında yayımlanan “Roman Imperialism and Civic Patronage” adlı kitabında B. Longfellow, Soada Dionysiade yerleşiminde bulunan ve İ. S. 102-114 yıllarına tarihlenen *nymphaion* yazıtını bu terimin geçtiği ilk örnek olarak göstermiş ve bu sözcüğün çok nadir belgelendiğini vurgulamıştır. Longfellow, İ. S. 2. yüzyılda 3 *nymphaion* yazıtı daha bulunduğunu söylemekte, birbirinden çok uzakta olan bu *nymphaia*’nın arasındaki tek ortak noktanın üçünün de bir kutsal alan içinde olması olarak göstermektedir. Longfellow, aslında sorunun çözümüne yaptığı bu tespit ile çok yaklaşmış olmasına rağmen, bu önemli veriyi tesadüf olabilir diye yorumlamıştır²¹⁷. Longfellow’un bu kafa karışıklığı aslında çalışmasının tamamında gözlemlenebilmektedir. Örneğin, birçok yayında *nymphaion* olarak bilinen Perge’deki Aurelia Paulina çeşmesini doğru bir şekilde *hydreion* olarak başlıklandırırken, aynı kentteki kuzey çeşmesini ortada ne bir yazıt ne de başka bir belge varken *nymphaion* diye tanımlamıştır. Bilimsel literatürde bu konuda Settis’in çalışmasına, Glaser’in uyarısına ve en önemlisi de yazıtların açık tanıklığına rağmen büyük bir kaos süregelmektedir. Ephesos’ta ünlü Traianus Çeşmesi bu karmaşaya güzel bir örnek oluşturmaktadır. İ. S. 102-114 yılları arasında Tiberius Claudius Aristion ile eşi Lydia Laterane tarafından yaptırılarak İmparator Traianus’a adanan ve kentin adeta simgelerinden biri sayılan çeşme yapısı hakkında son çıkan ve U. Quatember tarafından yayımlanan monografinin başlığı “Das Nymphaeum Traiani in Ephesos”tur²¹⁸. Söz konusu yapının yazıtında ise sadece ama sadece τὸ ὑδρεκδοχεῖον sözcüğü geçmektedir. Bütün bu kaos arasında kimsenin dikkat etmediği ve gözden kaçan bir yazıt aslında bize büyük bir ipucu sunmaktadır. Stratonikeia teritoryumu içinde kalan Londeis isimli

²¹⁵ Uğurlu 2004 ve 2009.

²¹⁶ Bk. özellikle Uğurlu 2004, 2: “Apparently a considerable shift both in the meaning and application of nymphaea occurred in the Roman republican period which continued and became prominent in the imperial period. The reason for this shift can be examined in the difference of political approaches to the city and the urban ideals of the Greek and Roman cultures.”

²¹⁷ Longfellow 2011, 100: “Located in disparate parts of the empire, the obvious commonality between these nymphaea is their location in sanctuaries. Yet, this apparent unifying feature may simply be an accident of preservation...”

²¹⁸ Quatember 2011.

bir *kome*'de²¹⁹ İ. Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısında Zeus Karios Tapınağı'nın haznedarları olduğu anlaşılan Antiphanes ve Melas isimli iki kişi (tapınağın) gelirlerinden bir çeşme (*krene*) ve bir de *nymphaion* inşa ettirirler (T. 148). Dolayısıyla bu yazıt bize Hellenistik Dönem sonlarında Antik Dönem insanı için *nymphaion*'un *krene*'den farklı bir yapıyı ifade ettiğini göstermektedir. Tüm Roma dönemi çeşme yazıtları içinde *nymphaion*'un *krene*'ye nazaran çok daha az bir şekilde belgelenmiş olması bu ayrımın Roma dönemi için de geçerli olduğunun en büyük ispatı niteliğindedir. Bu yazıt, aynı zamanda *nymphaion*'ların anıtsal bir çeşme yapısı olarak da tanımlanmasının önünde büyük bir engeldir. Çünkü *kome* statüsündeki küçük bir yerleşimde heykelleri, süslemeleri ile monumental bir yapı beklemek çok düşük bir olasılıktır. Bu, yukarıda belirttiğimiz problem ile bağlantılı olarak, özellikle Roma döneminin görkemli çeşme yapılarına yakıştırılan yanlış bir tanımlamadır. Çünkü hemen hiçbir Roma dönemi anıtsal çeşme yapısına, Antik Çağ insanı tarafından *nymphaion* denmemiştir.

Çeşme yapıları için *krene* sözcüğü tercih ediliyorsa, o halde *nymphaion* tam olarak neydi ve nasıl bir yapıydı? Bu sorunun yanıtını sadece belli bir coğrafyaya bağlı kalarak değil, tüm antik dünyadan bilinen ve somut bilgiler veren *nymphaion* örneklerini ele alarak bulmaya çalışacağız. Bu yanıt aranırken, her ne kadar ana kaynağımız yazıtlar olsa da mümkün olduğunca antik kaynaklar ve elbette ki arkeolojik veriler de değerlendirilmeye alınacaktır.

Nymphaion için, LSJ'de verilen ilk tanım “Nymphelerin Tapınağı”²²⁰, ikinci tanımı ise “fountain with architectural background” yani “mimari bir arka planı olan çeşme'dir”. Edebi kaynaklarda ilk defa İ. Ö. 5. yüzyılda Sophokles'in Antigone adlı tragedyada oyununda görülen *nymphaion* sözcüğü bu tip metinlerde hep “gelin odası” anlamında kullanılmış ve çoğunlukla evlilikle ilişkili kutsal ritüellerin yapıldığı bir yer ile ilişkilendirilmiştir²²¹. *Nymphaion* özellikle Klasik ve Hellenistik Dönemlerde, genellikle içinde bir su kaynağı da olan, çoğunlukla doğal bir mağara etrafında şekillenen ve Nymphe'lerle bağlantılı olan bir kutsal alan olarak işlev görmüştür. *Nymphaion* sözcüğünün geçtiği en erken epigrafik kayıt, Kyklad adalarından birisi

²¹⁹ Bu yerleşimin *kome* statüsüne sahip olduğu İ. Ö. 3./2. yüzyıla tarihli bir yazıtta geçen Λωνδοκομήτης *ethnikon*'undan hareketle kesindir, Bresson vd., 2001: no. 1d, str. 10 ve 13-15. Ayrıca krş. Uzunoğlu 2017.

²²⁰ LSJ, s.v. νυμφαῖον, τό; Gemoll'de sözcüğü “Nymphe'lere adanan kutsal bir yer = Den Nymphen geweihte Stätte” olarak vermektedir.

²²¹ Soph. *Ant.* 891; 1204-1205; Anth. Gr. VII. 507b. Edebi kaynaklarda, *nymphaion*'un kutsal bir mağara anlamında kullanıldığı ilk örnek ise İ. Ö. 4. yüzyılın ünlü komedyacı Menandros'a aittir. Türkçe'ye “Huysuz Adam” diye çevrilen “Dyskolos” adlı komedyada Pan, Attika'da Phyle isimli bir yerde içinden henüz çıktığı oldukça kayalık bir kutsal alanı “*nymphaion*” olarak anmaktadır. Men. *Dys.* 92 : τῆς Ἀττικῆς νομίζετ' εἶναι τὸν τόπον, Φυλὴν, τὸ νυμφαῖον δ' ὅθεν προέρχομαι Φυλασίῳ καὶ τῶν δυναμένων τὰς πέτρας ἐνθάδε γεωργεῖν, ἱερὸν ἐπιφανὲς πάνυ. Bu *nymphaion*, Attika bölgesindeki Parnes Dağı'nda keşfedilmiştir, bk. Lolling 1880, 291-293; Settis 1973, 696-699.

olan Siphnos'ta belgelenmiştir²²². Yak. İ. Ö. 500'lü yıllara tarihlenen bu yazıtta Νυφέων *hierón* yani "Kutsal Nymphaion" yazılıdır. Bu ifade burada bir Nymphe kutsal alanının varlığının en büyük delilidir. Yine İ. Ö. 5. yüzyılın özellikle ilk yarısına ait olması gereken bir yazıt, Atina'da ele geçmiştir. Agora'da bulunan bu yazıtta da Siphnos yazıtına benzer şekilde [N]υνφα-|[í]o *hierō hóros* yani "kutsal nymphaion'un sınırı"ndan bahsedilmektedir²²³. Pan kutsal alanının yakınında olan bu Nymphe kutsal alanında önceleri Empedo olarak da anılmış olan Klepsydra isminde bir kaynak²²⁴ ve Themistokles ve Kimon Dönemi'ndeki yapı programının bir parçası olarak inşa edilmiş olan bir çeşme yapısı da yer almaktadır²²⁵.

Kronolojik olarak sonraki örnekler Delos Adası'ndan gelmektedir. Bu adadan, içinde *nymphaion* sözcüğünün geçtiği birisi İ. Ö. 4. yüzyıl sonundan; diğerleri İ. Ö. 3. yüzyılın ilk yarısından 3 tane yazıt bilinmektedir. İlk yazıt, oldukça fragman şeklindedir ve yazıtın içeriği tam anlaşılamamaktadır. Buna karşın yazıt bize önemli bir ipucu vermektedir. Yazıtın 90. satırında ... εἰς τὸ Ἡρακλεῖον καὶ εἰς τὸ Νυμφαῖον... ifadesi geçerken, 91. satırında τὸ πρόπυλον καὶ τῆς κρήνης τῆς Μινώης yer almaktadır²²⁶. Bu yazıtta da tıpkı yukarıda bahsettiğimiz Londeis yazıtında olduğu gibi *nymphaion* ve *krene* birbirinden ayrılmışlardır. Bu ayrımı bir başka Delos yazıtında daha gözlemlemek mümkündür. Bu yazıtın 46. satırında *nymphaion*'dan *palaistra*'ya ληνὸν, 50. satırında da λίθος götürülmesinden bahsedilirken, 47. satırda tapınağın önündeki çeşmenin (burada dimunitif formu olan κρήνις kullanılmakta) çatısının onarımı söz konusu edilmektedir²²⁷.

İ. Ö. 3. yüzyılın ikinci yarısına geldiğimizde, karşımıza bir tanesi Pire (Attika), diğeri Girit, geri kalan 3 tanesi ise Boiotia'daki Thespiiai kentinden olmak üzere 5 tane *nymphaion*

²²² DNP 8, s.v. *Nymphäum* maddesinde, bu maddenin yazarı I. Nielsen tarafından hatalı olarak IG XI², 144 nolu yazıtın 91. satırındaki *nymphaion* sözcüğünün ilk defa belgelendiği söylenmektedir. Siphnos ve Atina'da bulunan bu erken yazıtlar, anlaşılan Nielsen'in gözünden kaçmıştır.

²²³ SEG 10, no. 357.

²²⁴ Hesych. *Lex.*, s. v. Κλεψύδρα. Ayrıca bk. Larson 2001, 126-127.

²²⁵ Settis 1973, 694. Çeşme yapısı hakkında detaylı bilgi için bk. Parsons 1943, 191-267; Glaser 1983, 8-9.

²²⁶ IG XI², no. 144. Yazıtta geçen *nymphaion*'un yeri tam tespit edilememiş olsa da, Minoe çeşmesi, içinde bir nehir tanrısı ve 3 *Nymphe* kabartması ve bunlardan birinin üstüne kazınmış olan Νύμφαις Μινωίσι adak yazıtı sayesinde bilinmektedir. Bu konuda bk. Glaser 1983, 15-16; Larson 2001, 183.

²²⁷ IG XI², no. 159.; str. 46: ἐκ τοῦ Νυμφαίου εἰς παλαιστράν ληνὸν κατακομίασι μισθωτοῖς; str. 47: τῆς κρήνιδος τῆς πρὸς τῷ ἱερῷ τὸ τέγος ἐπισκευάσαντι; str. 50: ἐκ τοῦ [N]υμφαίου λίθον κατακομίασιν. İ. Ö. 250'li yıllara tarihlenen bir başka Delos yazıtında ise Omaneas ve onunla birlikte çalışan işçilere *nymphaion*'un temizliğini yaptıkları için bir para ödemesinin yapıldığını; aynı yazıtın bir başka yerinde ise Isodikos isimli birisinin *nymphaion*'a bir destek duvarı (ἀνάλημμα) inşa ettirdiğini öğrenmekteyiz, bk. IG XI², no. 287, str. 78: Ὀμανεαὶ καὶ τοῖς μεθ' αὐτοῦ τὸ Νυμφαῖον ἐκκαθάρασιν; str. 103: τὸ ἀνάλημμα τὸ ἐν τῷ Νυμφαίῳ οἰκοδομήσαι ἡργῶνησεν Ἰσόδικος. İ. Ö. 115/4 yıllarına tarihlenen bir Delos yazıtı ise *nymphaion*'ların mimari özellikleri hakkında bize bilgi vermektedir. Nausias'ın *arkhonluk* yılına tarihlenen bu yazıtta, *nymphaion*'un sorumlusu olarak görevlendirilmiş bir kişi olan Ptolemaios oğlu Ptolemaios Athmoneus, Atina *demos*'u adına *nymphaion*'a bir kemer (ψαλῖς) ve antre (θύρωμα) yaptırarak bunları Pan ve Nymphe'lere adanmıştır: IDelos VI, no. 1839.

yazıtı çıkmaktadır. Pire'deki yazıtın konusu Atina'ya yeni yerleşen Trakya'lı bir grubun *prtyaneion*'dan başlayıp Pire'deki Bendis Tapınağı'nda son bulacak olan yürüyüş alayına iştirak etmeleridir. Yazıtta, Pire'de *epimeletes*'lerin katılımcılara *nymphaion*'da su, çelenk, sünger ve kap tedarik edileceği söylenmektedir²²⁸. Larson'a göre Trakya'lı bir ay tanrıçası olan Bendis'in kültü ile Nymphe kültü arasında yakın bir ilişki vardır ve Pire'de ele geçmiş bir kabartmada Bendis ve Nympheler beraber resmedilmişlerdir²²⁹. Thespiae'da bulunan yazıtlar ise *nymphaion*'un kiralanmasını konu edinmektedirler. Bir *nymphaion*'un kiraya verilmiş olması, haklı olarak söz konusu *nymphaion*'un sadece bir kutsal alan olmayıp aynı zamanda verimli arazilere sahip olduğu şeklinde de yorumlanmaktadır²³⁰. İ. Ö. 217 ile 209 arasında konulan Girit yazıtı ise yine terminolojik olarak ilginç bilgiler vermektedir. Girit Adası'nın Itanos kentinde *phourakhos*'lık yapan Gaius oğlu Lucius, bir *nymphaion* ile bir ὕδρευμα yaptırarak bunları kral IV. Ptolemaios Philopator'a ve eşi Arsinoe'ye adamaktadır²³¹. Burada yine iki ayrı su ile ilişkili yapı karşımıza çıkmaktadır. LSJ'ye göre²³² “su deposu/tankı” anlamına gelen ὕδρευμα sözcüğü buradaki *nymphaion*'la bağlantılı olan bir su depolama yapısını ifade etmektedir. Anlaşılan Itanos'taki *nymphaion*'a su buradaki su tankından gelmekteydi. Hellenistik Dönem'e ait son iki yazıt Küçük Asya'dan bilinmektedir. Bunların ilki yukarıda değindiğimiz ve Bresson vd. tarafından İ. Ö. 150-100 yıllarına tarihlenen Londeis (Çiftlik) yazıtı, diğeri ise İ. Ö. 44 yılı öncesine tarihlenen bir Sardeis yazıtıdır. Caesar tarafından kentin *asylia* hakkının bir kez daha onaylandığı ve *asylia* hakkının genişletildiği bu Sardeis yazıtının 59. satırında geçen “ἱερὸν Νυμφαίων” ifadesi, esasen *nymphaion*'ların kült içerikli mekânlar olduğunun en çarpıcı örneğini bizlere sunmaktadır²³³. Hellenistik Dönem'den vereceğimiz son örnek ise yine bir Karia kenti olan Halikarnassos'a aittir. Bu kentin sınırları içinde, Kaplan Kalesi adındaki bir burunda bulunan heyecan verici bir yazıt, *elegeia* vezninde yazılmış uzun bir şiir olup 1998 yılında Danimarkalı bilim insanı Signe Isager tarafından yayımlanmıştır²³⁴. Kentin mitolojisine ve yerel mitlerine dair önemli bilgiler de içeren ve ed. pr. tarafından İ. Ö. 2. yüzyılın ortalarına ya da sonlarına yerleştirilen söz konusu epig-

²²⁸ IG II² 1283: τ[οὺς δὲ ἐ]-|ν τῷ Πειραιεὶ ἐπιμελητὰς ὑποδέχεσθαι τοῦτου[ς παρέ]-|χοντας ἐν τε τῷ Νυμφαίῳ σφ<ό>γγους καὶ λεκάνας κ[αὶ ὕδωρ] | καὶ στεφάνους καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ἄριστον καθάπερ [καὶ ἑαυ]-|τοῖς παρασκευάζουσιν.

²²⁹ Larson 2001, 134-135.

²³⁰ Settis 1973, 700.

²³¹ Guarducci 1942, no. IV, 18: βασιλεῖ Πτολεμαίῳ Φιλοπάτορι | καὶ βασιλίσσηι Ἀρσινόῃ | τὸ ὕδρευμα καὶ τὸ Νυμφαίον | Λεύκιος Γαῖου Ῥωμαῖος φρουράρχων. Reinach (1911, s. 411), buradaki *nymphaion*'u bir Nymphe kutsal alanı değil, bir su kulesi (un château d'eau) olarak anlamaktadır. Buna karşı olarak krş. Settis 1973, 700.

²³² LSJ, s.v. ὕδρευμα: watering-place, well, tank.

²³³ SEG 39, no. 1290.

²³⁴ Isager 1998, 1-23. Yazıt ve yazıtla ilgili tüm literatür ve tartışmalar için bk. T. 128.

ram sayesinde, daha önce Vitruvius ve Ovidius tarafından da²³⁵ bahsedilen Salmakis pınarının lokalizasyonu tam olarak yapılabilmektedir. Çeşme yapısının duvarında *in situ* olarak korunan epigramın ilk satırlarında şair, Aphrodite'ye seslenmekte ve Halikarnassos'un neyiyle meşhur olduğunu sormaktadır. Şiirin geri kalanı Aphrodite'nin bu soruya verdiği bir cevap niteliğindedir. Özellikle 16. ve 21. satırlarda, Halikarnassos şehrinin, yerel Nymphe Salmakis'in pınarının yanıbaşında bulunduğundan bahsedilmekte ve Nymphe'nin burada bir evinin olduğu ve mağarasındaki suyla kızgın ruhları yatıştırdığı anlatılmaktadır. Bu bir epigram olduğu için doğrudan *nymphaion* terimini göremesek de şiirsel bir dille νόμφης δόμος olarak geçen yerin bir *nymphaion* olması gerekir²³⁶.

Klasik ve Hellenistik Dönem'deki *nymphaion* anlayışının Roma İmparatorluk Dönemi'nde değişmediğinin önemli bir göstergesi olarak İ. S. 43-44 yıllarında yazıldığı düşünülen "De chorographia" adlı eserin sahibi coğrafyacı Pomponius Mela'yı örnek gösterebiliriz. Mela, Kırım'ın güneybatısında günümüzde Sivastopol olarak bilinen Khersonesos kentini anlatırken, kentin özellikle Nymphe'lere adanmış kutsal bir mağara biçimindeki *nymphaion*'u ile ünlü olduğunu yazmaktadır²³⁷. Mela'nın bu pasajı, Eski Yunanca *nymphaion* sözcüğünün Latince şekli olan "nymphaeum"un ilk defa belgelendiği yer olması bakımında da ayrı bir öneme sahiptir. İ. S. 1. yüzyıl ortalarından İ. S. 2. yüzyıl başlarına kadar yaşamış olan ünlü biyografi yazarı Plutarkhos da Büyük İskender'in yaşamını anlattığı eserinde Mieza yakınlarında bir *nymphaion*'dan bahseder²³⁸. Arkeologlar tarafından keşfedilmiş olan ve aynı zamanda Aristoteles'in ders verdiği bir okulu da barındıran bu *nymphaion* benzer şekilde doğal mağaralardan oluşan bir komplekstir²³⁹. İ. S. 2. yüzyılda yaşamış olan antik roman yazarı Longus'un Daphnis ve Khloe isimli eserinde de *nymphaion*'un nasıl bir yer olduğuna dair önemli bilgiler sunulmaktadır²⁴⁰. Longus, romanın birinci bölümünde büyük bir kayalık olarak ifade ettiği bir Nymphe mağarasını anlatır. Yazara göre, bu mağaranın içinde Nymphe'lerin taştan heykelleri vardır. Mağaranın ağzında, büyük bir kayanın orta yerinden bir su kaynağı fişkir-

²³⁵ Ov. *Met.* 4.285-388; Vit. *De Arch.* 2.7.11-12.

²³⁶ Buna karşın Strabon (XIV. 2.16), bu çeşme yapısını ή Σαλμακίς κρήνη şeklinde adlandırmıştır. Strabon'un bu pasajında epigramdakine benzer şekilde suyun yatıştırıcı etkisinden bahsedilmektedir.

²³⁷ Mela 2. 3: "oppidum adiacet Cherrone<sus>, a Diana, si creditur, conditum, et nymphaeo specu quod in arce eius nymphis sacratum est maxime inlustre". Esasen Mela'dan bir nesil önce yaşamış olan Amasyalı ünlü coğrafyacı Strabon'da da benzer izleri yakalamak mümkündür. Örneğin 7. kitabında bugün Arnavutluk'ta bulunan Apollonia kentindeki bir *nymphaion*'dan söz ederken Strabon, buranın kayadan ateş çıkan bir yer olduğunu ve altında sıcak su kaynaklarının yer aldığını ifade eder (Strab. VII. 5.8). Coğrafyacı, 16. kitabında Seleukeia kentinden ayrıldıktan sonra Orontes Nehri'nin ağzında bir *nymphaion* olduğunu söyler ve orayı kutsal bir mağara olarak tasvir eder, Strab., XVI. 2.8: ἔτι δὲ πρότερον μετὰ τὴν Σελεύκειαν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ὀρόντου• εἶτα τὸ νυμφαῖον, σπηλαῖόν τι ἱερόν.

²³⁸ Plut. *Alex.* 7.3: σχολὴν μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ διατριβὴν τὸ περὶ Μιέζαν Νυμφαῖον ἀπέδειξεν, ὅπου μέχρι νῦν Ἀριστοτέλους ἔδρας τε λιθίνας καὶ ὑποσκίους περιπάτους δεικνύουσιν.

²³⁹ Bk. <http://www.livius.org/articles/place/mieza-naousa/> (Erişim tarihi: 23.05.2016).

²⁴⁰ Longus, I. 4.

maktadır ve bu su, bir çay ya da dere olarak akmaktadır. Longus, uzun uzun mağarayı tasvir ettikten sonra burada bir koyunun avare avare dolaştığını ve dolasıyla çobanın onun kaybolmuş olduğunu düşündüğünü aktarmaktadır. Bu kısımda Longus'un, söz konusu yer için "Εἰς τοῦτο τὸ νυμφαῖον" ifadesini tercih ettiğini görmekteyiz. Longus bir roman yazarı olduğu için gerçekten böyle bir mağaranın var olup olmadığını bilemiyoruz ancak yazarın bu *nymphaion*'u tasvir ederken kullandığı ifadeler, İ. S. 2. yüzyılda *nymphaion* teriminin nasıl bir mak-satla anlaşıldığını sanırız en iyi şekilde göstermektedir.

Roma İmparatorluk Dönemi yazıtlarına geldiğimizde ise elimizdeki ilk örnek İ. S. 19 yılı öncesine tarihlenen bir erken Roma dönemi sınır antlaşması metnidir²⁴¹. Karadeniz kıyılarındaki Dionysopolis ile Kallatis kentleri arasındaki bir sınır çizilmesi işinin anlatıldığı bu yazıtta ἔξω Ἀκράς ἐπὶ τὸ Νυμφαῖον şeklinde verilen ifade burada yine bir mağara ya da kayalık bir alan kastedildiğini işaret etmektedir. İ. S. 70 yılında Makedonia'nın küçük bir kenti olan Kalindoia'da Lalos isimli bir köle Dionysos için bir *nymphaion* adar. Bu belge de yine *nymphaion*'un dini bir çerçeve içinde ele alındığını ve yapının yine Nymphe'lerle ilişkisi olduğunu gösterir. Zira burada hem dini bir içeriğe sahip olan ἀνατίθημι fiili kullanılmış; hem de yapı Nymphe'lerle olan bağlantısı çok iyi bilinen Dionysos'a adanmıştır²⁴². Yerleşimdeki kilisenin duvarında kullanılmış olan bir mermer bloğa kazınmış bu yazıtın ilk yayımcıları M. B. Hatzopoulos ve L. D. Loukopoulou da, söz konusu kilisenin yakınlarında termal bir su kaynağının ve kutsal bir bahçenin olduğunu belirtmektedirler²⁴³. *Nymphaion*'ların kült içerikli kutsal mekanlar olduğunu ispatlayan belgelerden bir diğeri ise Syria'daki Soada Dionysiade (günümüzde Şam'ın 100 km güneyinde) kentine aittir. Bu yerleşimde belgelenen ve İ. S. 102/114 yıllarına tarihlenen bir yazıtı göre, kent Syria eyaleti *legatus Augusti*'si Aulus Cornelius Palma zamanında bir *nymphaion* ve *temenos* yaptırarak bunları İmparator Traianus'a adanmıştır:

IGR III, no. 1273:

Αὐτοκράτορι Νέρουα Τραιανῶ Καίσαρι, Σεβαστοῦ υἱῷ Σεβαστῶ

2 Γερμανικῶ Δακικῶ τὸ τέμενος καὶ τὸ νύμφαιον ἀφιέρωσεν ἡ πόλις τὸ ἀγωγὸν τῶν ὕδατων κατασκευάσασα

ἐπὶ Α. Κορνηλίου Πάλμα πρεσβευτοῦ Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου

4 ἐπισκοπούσης φυλῆς Σομαιθηνῶν.

²⁴¹ SEG 47, no. 1120.

²⁴² Dionysos ve Nymphe'ler arasındaki ilişki için bk. Larson 2001, 91-96.

²⁴³ Hatzopoulos ve Loukopoulou 1992, 83-84, no. K5. Ayrıca krş. SEG 42, no. 587.

Görüldüğü gibi burada kutsal alan anlamındaki *temenos* sözcüğü *nymphaion* ile ilişkili olarak kullanılmış²⁴⁴ ve tıpkı yukarıda bahsi geçen Kalindoia yazıtı gibi dinsel bir içeriğe sahip “ἀφιέρω” fiiline yazıtta yer verilmiştir. Bu yazıtla bağlantılı olarak aynı döneme tarihlendirilen bir Ephesos yazıtını (T.39) ele alacak olursak, *nymphaion* ile diğer seküler çeşme yapıları arasında kasıtlı bir terminolojik ayırım yapıldığını daha iyi anlayabiliriz.

T.39 nolu yazıt, literatürde “Nymphaeum Traiani” diye bilinen Traianus çeşmesi üzerindeki arşitrav bloklar üzerine kazılıdır. Traianus *nymphaion*’u olarak kabul edilen bu çeşmenin yazıtında yapıyı *nymphaion* olarak tanımlayabileceğimiz herhangi bir veri yoktur²⁴⁵. Her ikisi de (hem Soada Dionysiade hem de Ephesos) aynı zaman dilinde yapılmış olmasına karşın, her ne kadar coğrafyalar birbirinden uzakta kalsa da, bir yapının *nymphaion*, diğerinin ise *hydrekdokhion* olarak tanımlanması ikisi arasında mutlak bir ayrıma işaret etmektedir.

İ. S. 2. yüzyılın ikinci yarısının hemen başlarında Bulgaristan’ın Augusta Traiana (= Stara Zagora (Türk. Eski Zağra) kentinde Nikomedeia’lı Ulpius Hieronymos isimli bir başrahip kendi cebinden hamam, tüm süslemeleri ve heykelleri ile birlikte temelinden itibaren bir *nymphaion* ve bir de *hydreion* yaptırmış ve bu yapıları besleyecek bir su yolu yaptırarak bütün bu kompleksi önce Nymphe’lere, daha sonra da kente adamıştır²⁴⁶. İçinde *nymphaion*’un da olduğu bir tesisin Nymphe’lere adanmış olmasını ise bir tesadüf olarak açıklamak mümkün değildir. Kyrene’de ele geçen, birisi Roma İmparatorluk Dönemi’ne ait, diğeri ise İ. S. 284 ya da 287 tarihine ait olan 2 yazıt, buradaki *nymphaion*’un Nymphe’lerle olan bağlantısını yüzyıllar boyu koruduğunu ve İ. S. 3. yüzyılın sonunda dahi yapılan tanımlamada bu bağlantının dikkate alındığını işaret etmektedir²⁴⁷. Günümüzde Libya’da bulunan Kyrene antik kenti, adını

²⁴⁴ T. Ritti tarafından Hierapolis’ten yayımlanan ve İ. S. 352-354 yıllarına ait olduğu belirtilen bir yazıtta benzer şekilde Νυμφῶν τέμενος ifadesine rastlanmaktadır; yazıt için bk. Ritti 1986, 691-716, özellikle 701 = SEG 36, no. 1198. Yazıt için ayrıca krş. Jones 1997, 207-208. Bol su kaynaklarına sahip olan kent, bu özelliğiyle Antik Dönem’de de ün sahibiydi ve kente “Nymphelerin efendisi” unvanı yakıştırılmıştı. İ. S. 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına ait olan ve tiyatronun *diazoma* duvarı üzerine yazılan bir epigramda kent verimli toprakları ve zengin su kaynaklarıyla övülmektedir; bk. CIG, no. 3909 = Humann vd., 1898: 68, no. 1: Ἀσίδος εὐρείης | προφερέστατον | οὐδας ἀπάντων | χαίροις, Χρυσόπο-|λι Ἱερ<ά>πολι, πότνια | νυμφῶν, νάμασιν | ἀγλαΐῃσι κεκασμένη = Ey Asia’nın bütün kentlerinden daha verimli toprakları olan altın kent Hierapolis, Nymphelerin efendisi, görkemli akıntılarla süslü!.

²⁴⁵ Krş. Weiss 2011, 46: “The hydrekdokheion Trajan at Ephesos (often erroneously referred in contemporary scholarship as the Nymphaeum Traiani) is also called hydrekdokheion in its dedicatory inscription”.

²⁴⁶ SEG 26, no. 784, str. 5-10: θεαῖς Νύμφαις καὶ τῇ λαμπροτά-|τῃ Τραιανέων πόλει Οὐλπίος Ἱερώνυμος Νεικομηδεὺς ἀρχιερῶ-|μενος κατεσκεύασεν ἐκ τῶν ιδίων λουτρῶνα καὶ τὰ δύο ἀποδυτή-|ρια καὶ τὸ φριγδάριον καὶ τὸ Νυμφαῖον ἐκ θεμελίων σὺν παντὶ τῷ | κόσμῳ αὐτῶν καὶ τοῖς ἀγάλασιν καὶ τὸ ὕδρεϊον καὶ τὸ ὕδωρ τὸ | ψυχρὸν εἰσήγαγεν... Hieronymos’un bu komplekse soğuk su getirmesi ise ilginç bir durumdur. Campbell (2012, 367), soğuk su kanalı inşasının sebebini, bu yerde sıcak su kaynakları üzerine yapılan termal bir hamam yapısı var olduğu ve suyun yıkanmak için çok sıcak olduğu şeklinde yorumlamaktadır.

²⁴⁷ SEG 9, no. 266 (İ.S. . 284-287: ἔτου(ς) α Διοκ[λητιανοῦ] | καὶ Μαξιμιαν[οῦ] | [Και]σάρων [— —] | [ἐ]ν τῷ Νυμφαίῳ ; SEG 9, no. 278 (İ.S. 1-3. yüzyıl): 1 ἐπὶ ἱερέως τοῦ Κτίστου Ἀπόλ[λωνος Πομπηῖον Γρανίου Μάγ(νου) | ἰσῆλθεν ἰς τὸ νυμφαῖον M[— —] | [μ]ετὰ τῶν ἀδελφῶν. Yine aynı yazıt grubuna ait olan SEG 9, no.

Apollon ile bir ilişki yaşayan bir Nymphe olan Kyrene'den almaktadır. Erken dönemlerden itibaren bu yerleşimin kuzey batısında bir Apollon Tapınağı ve onun hemen yakınlarında da tapınağın içine akan bir su kaynağı yer almaktadır. Apollon kaynağı olarak da bilinen bu su kaynağında Kyrene'nin yanı sıra diğer yerel Nymphe'lere ait bazı graffiti resimlerde bulunmuştur. Hatta Apollon burada "Nymphagetes" *epithetonu*yla da tanınmaktadır²⁴⁸. Burası, Kyreneli bir yazar ve filozof olan Synesios'un mektuplarında, örneğine pek çok başka antik yazarda daha rastladığımız bir ifade olan τὸ δὲ τῶν Νυμφῶν ἄντρον²⁴⁹ (= Nymphe'lerin mağarası) şeklinde verilmektedir²⁵⁰. İşte yukarıda sözünü ettiğimiz 2 yazıt da bu kaynakta ele geçmiştir ve her ikisinde de *nymphaion* teriminin kullanıldığı görülmektedir.

Epigrafik olarak belgelenen bir diğer *nymphaion* ise Side'nin anıtsal giriş kapısının hemen karşısında 12 m yüksekliğiyle kentin adeta bir simgesi olan anıtsal çeşme yapısıdır²⁵¹. İ. S. 3. yüzyılın ilk yarısında yapımı tamamlanan, 269 yılındaki Got saldırılarının hemen ardından ise büyük bir onarım geçirmiş olan bu *nymphaion*'a ait bir epigramda, yapı νηὸς Νυμφάων olarak verilmektedir (T.218). Bu ifade, söz konusu yapının normal bir çeşme yapısı değil, bir *nymphaion* olduğunun kesin kanıtıdır. Side'nin komşu kentleri olan Kasai ve Karallia'da bulunan iki yazıt ise, bu yapının aynı zamanda *hydreion* olarak da adlandırılmış olabileceği iddialarını beraberinde getirmiştir. Yazıtlardan ilkinde, Side danışma ve halk meclisleri kentlerinde pek çok memuriyet görevini yerine getirmiş olan Aurelius Mandrianos Longinus'u onurlandırmaktadır (T.208). Longinus'un Side'de icra ettiği görevlerden biri ise ἐπιμελητὴς τοῦ ὕδρειου'dur. Benzer şekilde Kasai kenti (Taşahır kalesi/Gündoğmuş/Antalya) Side'deki *hydreion*'un inşasına para bağışı yapan Marcus Aurelius Oribrianus Konon'u onurlandırmaktadır (ἱς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὕδρειου | τοῦ κατασκευαζομένου ἐν τῇ | λαμπροτάτῃ καὶ ἐνδόξῳ Σιδητῶν | πόλιν) (T.209). Kasai yazıtının ilk editörleri G. Bean ve T. Mitford, *hydreion* sözcüğünün muğlak olduğunu, burada yüksek olasılıkla bir rezervuar kastedildiğini söylemektedirler²⁵². P. Weiss, bu yazıtları Side'de *nymphaion* ile ilişki içine sokmuş ve *hydreion* sözcüğü ile aslında Side'deki *nymphaion*'un kastedildiği sonucuna varmıştır²⁵³. Bu öneri, Nollé,

293'te de bir *nymphaion* sözcüğü vardır ancak tamamen tamamlama olduğu için ve SEG editörleri tarafından soru işaretiyle bırakıldığı için çalışmadaki istatistiklere dâhil edilmemiştir.

²⁴⁸ SEG 9, no. 175; SEG 38, no. 1900. Krş. Larson 2001, 190, dn. 243.

²⁴⁹ Örneğin bk. Plut. *Arist.* XI.4; Strab. IX. 2.25.34; Strab. IX. 3.1.45; Strab. X. 3.17.8; Philostr. *VA*, VI.27.36.

²⁵⁰ Synes. *Epist.* 114.

²⁵¹ Bu *nymphaion* hakkında detaylı bilgi için bk. Mansel 1978, 95-108; Dorl-Klingenschmid 2001, 242-244, Kat. No. 106.

²⁵² Bean ve Mitford 1970, 45: "Presumably a 'reservoir' is here meant, but excavation has revealed nothing with which it can convincingly be identified".

²⁵³ Weiss 1981, 341-343.

Dorl-Klingenschmied ve son olarak da Gliwitzky tarafından aynen kabul edilmiştir²⁵⁴. Weiss'ın bu eşleştirmeyi yaparken öne sürdüğü iki gerekçe vardır: a) yazıtta kent unvanlarının [kast edilen λαμπροτάτης καὶ ἑνδοξος] detaylı bir şekilde verilmiş olması yapının prestijini gösterir b) ilgili satıra iç τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδρείου ifadesine ek olarak bir de τοῦ κατασκευαζομένου *participium*'unun eklenmiş olması uzun süreli bir inşa evresine işaret ettiği için yapının büyüklüğünü simgeler. Weiss'ın bu düşüncelerini biz de makul bulmakla birlikte, bir başka olasılığı daha gündeme getirmek istiyoruz: Weiss'ın ilk argümanı olan kente ait olan λαμπροτάτης καὶ ἑνδοξος unvanlarının bir yapının büyüklüğü ya da gösterişiyle doğrudan ilişki içine sokulması pek olası değildir. κατασκευαζομένου *participium*'u ise inşa faaliyetinin hâlâ devam ettiğini vurgulamakta, ne yapının büyüklüğü ne de uzun süreli bir inşa evresine işaret etmektedir. Dorl-Klingenschmied'in kataloğuna göre Side'de bu büyük *nymphaion* haricinde 5 tane başka çeşme yapısı daha kayıtlıdır²⁵⁵. Bunlardan 4 tanesi stilistik sebeplerle İ. S. 4. yüzyıl ve daha sonrasına tarihlendikleri için İ. S. 3. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiş olan yukarıdaki yazıtlarla bir ilgisi olamaz. Ancak, kent kapısından agoraya devam eden sütunlu caddenin kuzey batı bitiminde yer alan ve Mansel tarafından yine stilistik sebeplerle İ. S. 3. yüzyılın ikinci yarısına konulan, Wegner tarafından²⁵⁶ ise biraz daha erken bir tarihe çekilen 3 havuzlu çeşme, yazıtlarda geçen *hydreion*'u özdeşleştirmek için bir başka aday olabilir. Elbetteki, *hydreion* sözcüğü *nymphaion*'un seküler bir ifade şekli de olabilir. Bu konuda bazı örnekler de yok değildir. Örneğin İ. S. 5. yüzyıl ortalarında yazılmış olan *Notitia Urbis Constantinopolitanae*'da Konstantinopolis'in 4 tane *nymphaion*'undan bahsedilir²⁵⁷. Aynı dönemde yaşamış bir kilise tarihçisi olan Konstantinopolisli Sokrates ise Thodosius Forum'unda yer alan ve "praefectus urbi" Klearkhos tarafından inşa ettirilen bir çeşmeden ὑδρεῖον μέγιστον olarak bahseder²⁵⁸. *Notitia*'da geçen *nymphaion*'ların bu *hydreion* ile özdeş olduğu tahmin edilmektedir²⁵⁹. Bunun yanı sıra *nymphaion*'ların seküler karakterini açığa çıkaran başka örnekler de bilinmektedir ve dolayısıyla Kasai ve Karallia yazıtlarındaki *hydreion* sözcüğü gerçekten de Side'deki anıtsal *nymphaion*'u simgeliyor olabilir²⁶⁰.

²⁵⁴ ISide I, s. 206; Dorl-Klingenschmid 2001, 244; Gliwitzky 2010, 97.

²⁵⁵ Dorl-Klingenschmid 2001, 242, Kat. No. 105 (tarih: İ. S. 3. yüzyıl); 244-246, Kat. No. 107 (tarih: terminus post quem İ. S. 4. yüzyıl); 246, Kat. No. 108 (tarih: terminus post quem İ. S. 4. yüzyıl); 246, Kat. No. 109 (tarih: Iustinianus Dönemi); 246-247, Kat. No. 110 (terminus post quem İ. S. 4. yüzyıl).

²⁵⁶ Wegner 1989, 166.

²⁵⁷ Not. urb. Const. V 9; VI 14; XI 14; XV 15 (Seeck).

²⁵⁸ Socr. IV. 8.

²⁵⁹ Settis 1973, 735; ISide I, s. 206.

²⁶⁰ Örneğin, Kyrene'deki *nymphaion*'a, Antonin'ler dönemine ait bir yazıtta göre Dionysios Sota isimli bir rahip bir *krene* yaptırmıştır, bk. CIG III,1, no. 5134 = Διονύσιος Σώτα τὰν κράναν ἐπεσκεύασεν. Ayrıca karşı Wright 1957, 310, dn. 8.

Epigrafik olarak doğrudan bir veri olmasa da Letoon'daki çeşme yapısı da *nymphaion* terminolojisine ilişkin yaşanan tartışmalarda bizim öne sürdüğümüz teze önemli bir argüman olarak kullanılabilir. Letoon'da, kutsal alan kompleksi içinde bir Roma dönemi yapısı olan anıtsal bir çeşme yapısı yer almaktadır²⁶¹. Bu yapıya ilişkin herhangi bir yazıt yoktur. Ancak üzerine bir çeşme inşa edilen kaynak oldukça eski dönemlerden beri iyi bilinmektedir. Bu kaynağı konumuz açısından ilginç kılan şey ise Letoon'daki tapınakta Leto, Apollon ve Artemis ile birlikte Nymphe'lerin de tapınım görmüş olmasıdır. Eski Yunanca, Likçe ve Aramca olmak üzere 3 dilde kaleme alınarak Letoon'a dikilmiş olan İ. Ö. 4. yüzyıl ortalarından devasa bir stel üzerinde, yazıtın Eski Yunanca kısmının 32.-35. satırlarında şunlar yazılıdır²⁶²: “ἄν δέ τις μετακινήσῃ, ἁμαρτολὸς <ᾗ>στῶ τῶν θεῶν τούτων καὶ Λητοῦς καὶ ἐγγόνων καὶ Νυμφῶν = *her kim bir değişiklik yaparsa, bu tanrılara, Leto'ya ve onun soyundan gelenlere ve Nymphe'lere karşı sorumlu olsun*”. Stelin Likçe yazılan kısmında Nympheler, Eliyâna olarak anılmaktadır²⁶³. Dolayısıyla bu yazıt, en azından İ. Ö. 4 yüzyıldan itibaren Letoon'da bir Nymphe kültürünün varlığına sağlam bir kanıt oluşturmaktadır. Eliyâna sözcüğünün Luvice'de su, nehir vs. gibi anlamlar taşıyan *ali(ya)* kökünden türemiş olması²⁶⁴ ise bu kültürün Letoon'da daha eski devirlerden itibaren tanındığına işaret etmektedir. Letoon'da Nymphe tapınımı yine İ. Ö. 4. yüzyıl başlarına tarihlenen Lykia dynast'ı Arbinas'ın yazıtında da karşımıza çıkmakta²⁶⁵ ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam ettiği görülmektedir. Nitekim bu devre tarihlenen bir yazıtta Philetairos oğlu Alekson'un, Leto, Artemis, Apollon ile birlikte Nymphe'lere adak adadığı kayıtlıdır²⁶⁶. Bütün bu veriler, Roma Dönemi'nde inşa edilen çeşme yapısıyla, hemen yanıbaşındaki kutsal alanda tapınım gören Nymphe'ler arasında çok yakın bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, şunu rahatlıkla iddia edebiliriz ki, eğer bu çeşmeye ait bir yapı yazıtı elimize geçmiş olsaydı, bu yazıtta *krene* ya da bir başka sözcük değil, büyük ihtimalle doğrudan yapının külte olan bağlantısını gösteren *nymphaion* sözcüğü yazılmış olacaktı.

Gerek Roma İmparatorluk Dönemi'nde gerekse de Geç Antik Dönem'de *nymphaion* sözcüğünün geçtiği epigrafik ve edebi başka metinler de bulunmaktadır²⁶⁷. Ancak bu bölümde

²⁶¹ Kaynak hakkında detaylı bilgi için bk. aşağı. s. 170-171.

²⁶² Metzger 1979, 30-48.

²⁶³ Laroche 1979, 54, str. 40.

²⁶⁴ Tiryaki 2006, 35.

²⁶⁵ SEG 39, no. 1414, str. 53: Ἀρτεμ[ις ἡδὲ Ν]ύμφαι μὴ κάκ[ι]ον πατέρω[ν] = Bousquet 1992, 156-159.

²⁶⁶ Bousquet ve Gauthier 1994.

²⁶⁷ Örneğin bunlardan birisi Konya'nın Ladik ilçesi sınırlarında Klaudiolaodikeia olarak da bilinen Laodikeia Combusta yerleşiminden ele geçmiştir. Tarihi, yayınlarda verilmeyen, fotoğrafı da olmadığı için harf karakterinden bir tarih aralığı öngörülemez, buna karşı Roma Dönemi'ne ait olduğu konusunda bir şüphe bulunmayan bu yazıtta, Plution oğlu Bassus kente yaptığı hizmetlerin yanı sıra agorada bulunan *nymphaion*'a su getirilmesi işiyle ilgilendiği için onurlandırılmaktadır, bk. MAMA VII, no. 11, str. 12-17: ἐ-|πιμεληθέντα εἰς-|αγωγῆς ὕδατος τοῦ | ἐπὶ τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ νύμ-|φαι[ο]ν ἀναλώμασιν | ἰδί[ο]ις. Yazıttan anlaşıldığı kadarıyla Bassus, *nympha-*

sadece çalışmamıza katkı sağlayacak örnekleri seçmeye özen gösterdiğimiz için hepsini burada irdeleme gereği duymadık.

Yukarıdaki örnekler ışığında *nymphaion* olgusuyla ilgili olarak şu sonuçlara varabiliriz: Bir çeşme yapısını, hem Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde, hem de sonrasında *nymphaion* olarak adlandırabilmemiz için ya yapının bizzat yazıtı tarafından *nymphaion* diye tanımlanması gerekir, ya da söz konusu yapının içinde o yapının Nymphe'lerle ya da su tanrıları ile ilişkisini gösteren bir belirti olması gerekir. *Nymphaion*'lar sakral bir karaktere sahip yapı kompleksleridir. Hem kült içerikli olarak kullanılmıştır hem de Antik Çağ insanının suyu kullanabildiği pratik amaçlı mekanlar olmuşlardır²⁶⁸. Dolayısıyla bazı *nymphaion*'ların *krene* (ya da belki *hydreion*) olarak da adlandırıldığı örnekler az da olsa karşımıza çıkabilmektedir. Klasik Dönem'den itibaren bir doğal kayalık ya da mağara etrafında şekillenen ve içinde çoğunlukla bir kaynak suyu da barındıran *nymphaion*'ların asıl işlevi kült amaçlıdır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde de bu işlev devam etmiş ve birçok örnekte gördüğümüz üzere sadece geçmişinde Nymphe kültürüyle ilişkili olan yerler bir çeşme konstrüksiyonu da eklenerek [elbette ki zamanın yeni teknolojik gelişmeleri ile bağlantılı olarak daha kompleks yapılar olarak] *nymphaion* diye tanımlanmıştır. Yazıtların birçoğunda geçen *krene* sözcüğünün kendisini *nymphaion*'lardan ayıran en önemli özelliği seküler bir niteliğe sahip olmasıdır. Nymphe kültürü ile herhangi bir bağlantı kurulamayan tüm *krene*'ler seküler çeşme yapılarıdır ve *nymphaion* olarak tanımlanmamaları gerekir. Dolayısıyla modern literatürde sıklıkla kullanılan *nymphaion* sözcüğünün kullanımına özen gösterilmeli ve küçük büyük, anıtsal ya da anıtsal olma-

haion'un yapımını değil, sadece oraya su getirilmesini finanse etmiştir, bu konuda krş. Habermann 2000, 115, dn. 99. Küçük Asya'dan verilebilecek en son örnek Ephesos'tandır. Yayınlarında "Sogenannte Fontäne" diye adlandırılan ve İ. S. 92/93 yılında inşa edilen bu *nymphaion*'un bir bölümü (ἀναγεωθέντος τοῦ μέρους τοῦ Νυμφείου) İ. S. 337/350 yılları arasında Constantius ve Constans zamanında restore ettirilmiş ve *proconsul* Lucius Caelius Montius tarafından bu imparatorların heykeli diktirilmiştir (T. 43) Yazıtında açıkça *nymphaion* diye nitelendirilen bir yapı literatürde genel bir ifade olan "Fontäne" diye bilinirken (Dorl-Klingenschmid 2001, 182, Kat. No. 20: Ephesos, sog. Fontäne), Traianus çeşmesinin büyük puntolarla *nymphaion* diye her yerde karşımıza çıkması ise tam anlamıyla bir ironi olsa gerektir. Anadolu dışından verecebileceğimiz en iyi örnek ise hiç kuşku yok ki Roma'da Septizodium olarak bilinen *nymphaion*'dur. İ.S. 202 yılında Roma imparatoru Septimius Severus tarafından inşa ettirilen, ancak günümüze çok az izi kalan 3 katlı bu anıtsal çeşme Via Appia'nın Circus Maximus'a ulaştığı bir noktada konumlanmıştır ve Severus'un Roma'da gerçekleştirdiği en görkemli hidrolik yapı olarak bilinmektedir. Gerek isminden gerekse de bu yapıya öykünen diğer Septizodium örneklerinde ele geçen heykellerden yapının gezegenlerle ilgili 7 tanrıyı (Saturnus, Iupiter, Sol, Venus, Mercurius, Mars, Luna) simgelediği düşünülmektedir. Roma'daki bu ünlü Septizodium, Ammianus Marcellinus tarafından *nymphaion* diye adlandırılmıştır; Amm. Marc. XV. 7.3: Diebusque paucis secutis eum itidem plebs excita calore quo consu- evit, vini causando inopiam, ad Septemzodiuni convenisset, celebreni locum, ubi operis ambitiosi Nymphaeum Marcus condidit imperator. Ginouvès (1969, 153-154) haklı olarak Septizodium'ların sadece gezegenle ilgili tanrılarla değil aynı zamanda suyla ilgili, özellikle de Nymphe'lerle bağlantılı yapılar olduğunu belirtmektedir. Septizodium'lar hakkında detaylı bilgi için bk. Longfellow 2011, 164-182.

²⁶⁸ Bu tespiti örneklendirmek gerekirse; yukarıda bahsetmiş olduğumuz ve tarihi İ. Ö. 5 yüzyıla uzanan bir *nymphaion*'da aynı zamanda Klepsydra isminde bir de su kaynağı bulunmaktaydı ve bu yerin bir çeşme olarak İ. S. 5/6. yüzyıla kadar hâlâ kullanıldığı İskenderiyeli gramerci Hesychios tarafından da aktarılmaktadır, Hesych. Lex., s. v. Κλεψύδρα: κρήνη, ἥτις τὸ πρότερον <Εμπεδῶ> προσηγορεύετο. ἔχει δὲ τὰς ῥύσεις ἀνατελλούσας εἰς τὸν Φαληρέων δῆμον.

yan tüm çeşme yapıları için geçerli bir terminoloji olmadığına farkına varılarak bundan sonraki bilimsel çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yazıtında açıkça farklı bir terminoloji kullanıldığı halde, bir yapının hâlâ *nymphaion* diye adlandırılmasının; ve hatta sırf gelenek böyle diye bir monografinin başlığında kullanılması hatalıdır. Elbette ki, her ikisi de benzer bir işleve sahip yapılardır: insanların akuadüktlerden gelen suyu kullanmalarını sağlamak. Ancak, iki yapıyı birbirine eşitleme ve denk tutma yukarıda sıraladığımız veriler ışığında hatalı bir yaklaşım olacaktır.

4.2.2. Κρήνη ve Πήγη Sorunu

Yukarıda değinildiği gibi çeşme yapıları Antik Dönem’de çok çeşitli şekillerde adlandırılmaktaydı. Bu terminolojik çeşitliliği tamamen rastlantısal bir olgu olarak algılayamayacağımız gibi tüm bu terimleri eşanlamli olarak da düşünmemiz pek mümkün gözükmemektedir. Bunlara bir başka örnek olarak ise πήγη ve κρήνη sözcüklerini gösterebiliriz. 1937 yılında Wycherley’in “ΠΗΓΗ and ΚΡΗΝΗ” başlıklı kısa araştırmasına kadar bu iki terim neredeyse aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktaydı²⁶⁹. Ancak bu çalışmanın yeterli olmadığı çok açıktı ve 1985 yılında R. Tölle-Kastenbein kapsamlı bir araştırma yaparak bu iki sözcük arasındaki farkı ortaya koymaya çalışmıştır²⁷⁰. Tölle-Kastenbein’in övgüye layık olan ve bilim dünyasında haklı olarak genel kabul gören²⁷¹ bu çalışmasının en önemli özelliği mevcut yazılı kaynakları arkeolojik gözlemleri ışığında değerlendirerek analiz etmesidir. Yazılı kaynaklarda var olan ancak herhangi bir arkeolojik kalıntısı bulunmayan çeşmeler Tölle-Kastenbein’in çalışmasına dahil edilmemiştir. Buna göre πήγη doğal su kaynakları için kullanılan bir sözcük iken, κρήνη bu su kaynağından insanların istifade etmesini kolaylaştıracak, kimi zaman üzeri örtülü ve bir duvarla çevrili yapısal bir konstrüksiyonu ifade etmektedir²⁷². Κρήνη su kaynağının hemen yanı başında ya da yakınlarında olabileceği gibi uzaklarda da bulunabilir, bu durumda kaynaktan çeşme yapısına uzanan bir su yolu vasıtasıyla su ilgili çeşmeye iletilir.

Tölle-Kastenbein’in yaptığı bu çalışma her ne kadar övgüye layık da olsa, yine de eksiktir. Bunun birinci sebebi “Der Begriff Krene” gibi çok kapsayıcı bir başlık olmasına rağmen çalışmada sadece erken dönemleri (Arkaik ve Klasik, kısmen de Hellenistik) ele alma-

²⁶⁹ Wycherley 1937, 2-3.

²⁷⁰ Tölle-Kastenbein 1985, 451-470.

²⁷¹ Örneğin bk. Glaser 2000, 413; Dorl-Klingenschmid 2001, 18-20; Weiss 2011, s. 42.

²⁷² Tölle-Kastenbein 1985, 452: “Jede κρήνη stellt eine Wasserentnahmestelle dar, und diese ist dadurch charakterisiert, dass sie in irgendeiner Weise gefaßt, gemantelt, geschützt war- *arte factus*”; Tölle-Kastenbein 1990, 130: “Voraussetzung und Charakteristikum für die Belegung einer Wasserstelle mit dem Wort Krene ist die Tatsache, daß diese Stelle in irgendeiner Weise von Menschenhand gefaßt, ummantelt, geschützt ist, *arte factus est*”.

sı; coğrafi olarak da Kıta Yunanistan'a odaklanmış olmasıdır. Bunun yanında antik yazarların ve yazıtların da çok efektif olarak kullanılmadığı, genel olarak Pausanias'ta verilen bilgilerle yetinildiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu bölümde biz de hem tüm epigrafik kaynakları hem de olabildiğince tüm antik yazarları dikkate alarak Tölle-Kastenbein'in bu çalışmasına katkıda bulunmaya, onu daha da geliştirmeye ve elbette mümkün olduğunca eksik yanlarını düzeltmeye çalışacağız.

Tölle-Kastenbein'in dikkat çektiği gibi, πήγη'nin doğal su kaynakları (pınar) olduğuna dair bir şüphe yoktur. Bu konuda çok sayıda epigrafik ve edebi kanıt vardır²⁷³. Πήγη özellikle pek çok antik eserde nehirlerin kaynağı anlamında kullanılmıştır²⁷⁴ ve nehirler pek çok irili ufaklı kaynaktan meydana geldiği için bu tip metinlerde sözcüğün sıklıkla çoğul şekli olan πήγαι'a rastlanmaktadır. Örneğin Pergamon kralı I. Attalos'un Kaikos ırmağı civarında bir Galat kavmi olan Tolistobog'lara karşı kazandığı zafer Pergamon'da ele geçen bir yazıtta şu şekilde anılmıştır: [βασιλεὺς Ἀτταλος, νικήσας μ]άχηι Τολιστο[αγίους Γαλάτ]ας π[ερὶ πηγὰς] Καῖκ[ου ποταμοῦ, χ]αριστήρ[ιον Ἀ]θην[αί]²⁷⁵. Yine Sardeis kentinden kaydedilmiş bir akua-dükt yazıtında, suyun kaynağından (ἀπὸ πηγῆς) alınarak kente getirildiği (πρὸς τὴν Σαρδιανῶν πόλιν) görülmektedir²⁷⁶. Oysa kent içindeki çeşmelerin envanterinin kaydedildiği ve her birinden günlük alınabilecek su miktarının listelendiği; bu haliyle resmi bir karakter taşıyan bir başka Sardeis yazıtında tüm bu çeşmeler κρήνη diye verilmektedir²⁷⁷. Dolayısıyla Sardeis kenti bu konuda güzel bir örnek oluşturmaktadır. İ. S. 5./6. yüzyıllara tarihlenen bir epigramda ise Basiliskos isimli bir valinin, çeşmenin oluşunu bir ejderha başıyla donattığından bahsedilmektedir. Bu epigramda da açıkça görüldüğü üzere yapı κρήνη, oraya akan suyun kaynağı ise πήγη olarak karşımıza çıkmaktadır²⁷⁸.

²⁷³ Örneğin bkz: Aristid. *Or.* 17.11: λουτρὰ μὲν γε τοσαῦτα ὥστε ἀπορήσας ἂν οὗ λούσαιο, δρόμοι δὲ ἀπάσης ιδέας, οἱ μὲν ἐν βάθει τῆς πόλεως, οἱ δ' ἐπὶ τέρμασιν, ἄλλος ἄλλον κωλύων τὸν κάλλιστον εἶναι, **κρήναι δὲ καὶ πηγαὶ** κατ' οἰκίας τε καὶ πλείους ἢ κατ' οἰκίαν.

²⁷⁴ Bu konuda sayısız örnek mevcuttur; Küçük Asya'dan bazı örnekler için bk. Strab. 12.2.8 (Melas Irmağı kaynakları): Ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς ἐν τῷ πεδίῳ τῷ πρὸ τῆς πόλεως Μέλας καλούμενος, ὅσον τετταράκοντα σταδίου διέχων τῆς πόλεως, ἐν ταπεινοτέρῳ τῆς πόλεως χωρίῳ **τὰς πηγὰς** ἔχων; Strab. 12.3.7 (Sangarios'un kaynağı): ἔχει δὲ **τὰς πηγὰς** κατὰ Σαγγίαν κώμην ἀφ' ἑκατὸν καὶ πεντήκοντά που σταδίων οὗτος Πεσσινοῦντος; Strab. 12.3.12 (Halys Irmağı kaynakları): ἔχει δὲ **τὰς πηγὰς** ἐν τῇ μεγάλῃ Καππαδοκίᾳ τῆς Ποντικῆς πλησίον κατὰ τὴν Καμισσηνὴν, ἐνεχθεὶς δ' ἐπὶ δύσιν πολὺς, εἴτ' ἐπιστρέψας πρὸς τὴν ἄρκτον διὰ τε Γαλατῶν καὶ Παφλαγόνων ὀρίζει τούτους τε καὶ τοὺς Λευκοσύρους.

²⁷⁵ Fränkel 1895, no. 20. Benzer bir yazıt için a.g.e., no. 24.

²⁷⁶ Buckler ve Robinson 1932, no. 10.

²⁷⁷ Buckler ve Robinson 1932, no. 17.

²⁷⁸ Merkelbach ve Stauber 1998, no. 04/02/03: οἱ κρήνης ποτ' ὑπερθε μέσην κατ' ἄγνιαν ὁδοῖο πέμποντας ἐπὶ στόμα χεύματα πηγῆς.

Antik metinler titiz bir şekilde incelendiğinde yukarıdaki tablonun o kadar da sorunsuz olmadığı hemen anlaşılmaktadır. Esasen Tölle-Kastenbein da, antik yazarların ama özellikle de Pausanias'ın aktarımlarında kendi teziyle çelişen bazı sıkıntılar olduğunu tespit etmiş (örneğin pek çok antik kaynakta κρήνη olarak anılan Klepsydra kaynağının Pausanias'ta πηγή olarak geçmesi gibi²⁷⁹) ve teorisiyle çelişen bu tip komplikasyonlara tek tek çözümler bulmaya çalışmıştır²⁸⁰. Tölle-Kastenbein, eğer sadece Pausanias ile sınırlı kalmayıp diğer antik kaynakları da derinlemesine araştırmış olsaydı, bu tip belirsiz ve kafa karıştırıcı pasajların birçok başka yerde daha karşımıza çıktığını görebilirdi. Bunların tamamını örneklendirmenin gereksiz olduğu düşüncesiyle sadece belli başlı ve en önemli olanlarını burada ele alacağız. Bunlar arasından en ilginç olanlarından bir tanesi hiç kuşkusuz Sicilya'da karşımıza çıkmaktadır. İ. Ö. 1. yüzyılda yaşamış Sicilyalı Diodoros, kendi vatanı olan bu adada Nymphe'lerin Tanrıça Artemis'i memnun etmek için Arethousa adı verilen ve içinde bolca balık bulunan bir pınar (πηγή) çıkarttığını aktarmaktadır. Eski zamanlardan beri var olan bu balıklar Diodoros'a göre kutsallardı ve onlara dokunulması yasaktı²⁸¹. Bu pınarın eskiden beri var olduğu ünlü filozof Aristoteles'ten de öğrenilmektedir²⁸². Buna karşın İ. Ö. 2. yüzyılın ünlü tarihçisi Polybios, bir başka tarihçi Timaios'un Sicilya hakkında yalan yanlış bilgiler verirken Arethousa çeşmesinin kaynaklarını da Peloponnesos'taki Alpheiios ırmağından aldığını söylediğinden yakınmaktadır²⁸³. Coğrafi olarak böyle bir şey zaten mümkün değildir, ancak burada bizim dikkatimizi çeken nokta Polybios'un Arethousa isminde bir çeşmeden (κρήνη) bahsediyor olmasıdır. Polybios zamanında bu kaynağın başında ya da yakınlarında bir yapılaşma varsa; o zaman bu neden en az 1 yüzyıl sonra hem de oranın yerlisi Diodoros tarafından dile getirilmemiştir? Buradaki kaynağın κρήνη mi, yoksa πηγή mi olduğu konusunda Roma Dönemi yazarlarının aynı kargaşa devam ettirilmiştir. Strabon'dan²⁸⁴ başlayarak Aelius Herodianus²⁸⁵, Stephanos

²⁷⁹ Paus. I. 28.4.

²⁸⁰ Tölle-Kastenbein 1985, 464-469.

²⁸¹ Diod. 5.3.5-6: ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἀνεῖναι τὰς Νύμφας ταύτας χαρίζομένας τῇ Ἀρτέμιδι μεγίστην **πηγὴν τὴν ὀνομαζομένην Ἀρέθουσαν**. ταύτην δ' οὐ μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔχειν μεγάλους καὶ πολλοὺς ἰχθῦς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἡλικίαν διαμένειν συμβαίνει τούτους, ἱεροὺς ὄντας καὶ ἀθίκτους ἀνθρώποις.

²⁸² Aristot. *Mir.* 847a.3-4: Τὴν ἐν Συρακούσαις τῆς Σικελίας **πηγὴν Ἀρέθουσαν** διὰ πενταετηρίδος κινεῖσθαι λέγουσιν.

²⁸³ Pol. 12.4d: φησὶ τοιγαροῦν **τὴν Ἀρέθουσαν κρήνην** τὴν ἐν ταῖς Συρακούσαις ἔχειν τὰς πηγὰς ἐκ τοῦ κατὰ Πελοπόννησον διὰ τε τῆς Ἀρκαδίας καὶ διὰ τῆς Ὀλυμπίας ῥέοντος [ποταμοῦ] Ἀλφειοῦ. Polybios'tan daha önce yaşamış olan [İ. Ö. 3. yy.] Antigonos Karystios isimli bir yazar da "Historiarum mirabilium collectio" adlı eserinde benzer hikâyeden bahsetmekte ve yine buradaki kaynaktan τὴν ἐν τῇ Σικελίᾳ κρήνην şeklinde bahsetmektedir, Antig. 140.1-2.

²⁸⁴ Strab. 6.2.4: ἡ δ' Ὀρτυγία συνάπτει γεφύρα πρὸς τὴν ἡπειρον [ὅμορ]οῦσα, **κρήνην δ' ἔχει τὴν Ἀρέθουσαν** ἐξιεῖσαν ποταμὸν εὐθὺς εἰς τὴν θάλατταν.

²⁸⁵ Hdn., 3,1.268: Ἀρέθουσα, **κρήνη Σικελίας**. αὕτη Κυπάρᾳ ἐλέγετο.

Byzantios²⁸⁶, Hesykhios²⁸⁷ burayı κρήνη olarak, Eusthathios²⁸⁸, Etymologicum Genuinum²⁸⁹ ve Suda²⁹⁰ ise πηγή olarak kaydetmişlerdir.

Vurgulamış olduğumuz gibi, πηγή ve κρήνη ile ilgili terminolojik sıkıntılar yalnızca bu örneklerle sınırlı değildir. Kıta Yunanistan'ı bir kenara bırakıp Anadolu coğrafyasına baktığımız zaman bu konuda kafamızı karıştıracak başka örneklerin mevcut olduğunu görürüz: İ. S. 3. yüzyılda Didyma'da Got saldırıları sırasında Apollon Tapınağı'na sığınan ve büyük bir su sıkıntısına düşen kentin imdadına Apollon yetişir ve yeni bir kaynak suyu çıkartır. Bu olaydan yak. 25-30 sene sonra eyalet valisi Tiberius Flavius Festus bu kaynağı bir yapı ile güzelleştirir ve bu olay 3 ayrı epigramın konusu olur (T. 3)²⁹¹. Apollon tarafından çıkartılan bu yeni kaynağın kentte yüzyıllardır bilinen en eski kaynak olup olmadığı sorusu bir yana²⁹², bizim için burada dikkat edilmesi gereken husus söz konusu kaynağın hem Festus'un yapı faaliyeti henüz gerçekleşmeden hem de gerçekleştikten sonra πηγή diye tanımlanmış olmasıdır. Daha çarpıcı bir örnek ise Kyaneai'daki kaynak için söz konusudur. Bir Lykia kenti olan Kyaneai'daki yüzey araştırmaları sırasında bir çeşme yapısı (Stufenbrunnen) keşfedilmiş ve yüzey araştırmasının ekip üyelerinden A. Thomsen tarafından yayımlanmıştır²⁹³. Thomsen, söz konusu yapıyı Klasik Dönem'e tarihlemiş²⁹⁴ ve İ. S. 2. yy. yazarı Pausanias'ta geçen Apollon Thyrkseus kehanet kaynağıyla (πηγή²⁹⁵) özdeşleştirmiştir²⁹⁶. Bu eşleştirme doğruysa (ki öyle görünmektedir, zira Kyaneai teritoryumunda Pausanias'ın anlatımlarına uyan bir baş-

²⁸⁶ Steph. Byz., s.v. Ἀρέθουσα: πόλις Συρίας καὶ Θράκης καὶ Εὐβοίας καὶ κρήνη Σικελίας.

²⁸⁷ Hescy. Lex., s.v. Ἀρέθουσα· κρήνη ἐν Ἰθάκῃ, καὶ ἐν Σικελίᾳ.

²⁸⁸ Eust., I.433: Ἀρεθούσης, ἥς ὁμώνυμος ἡ προρρηθεῖσα πηγή Ἀρέθουσα.

²⁸⁹ Et. Gen. s.v. Ἀρέθουσα· ἡ πηγή· παρὰ τὸ ἄρδω, ἄρσω, ὃ σημαίνει τὸ ποτίζω, ἢ ἡ ποτίζουσα. οὕτως Ἡρωδιανός (fr. novum; cf. II 919, 28) παρὰ τὸ ἄρδεν πάσας τὰς κρήνας καὶ τοὺς ποταμοὺς λέγεται.

²⁹⁰ Suda, s.v. Ἀρέθουσα· πηγή κατὰ τὴν νήσον Σικελίας, ἐν ἣ εἰσβάλλει Ἀλφειὸς, ποταμὸς τῆς Ἀρκαδικῆς πόλεως, δυόμενος διὰ τῆς Ἀδριάδος θαλάσσης τὸ πέλαγος καὶ μηδαμῶς τῇ ἄλμυρίδι μιγνύμενος, ὥς ἂν τῆς τοιαύτης πηγῆς ἐρώμενος.

²⁹¹ IDidyma, no. 159 = Merkelbach ve Stauber 1998, no. 01/19/37. Yazıt hakkındaki en son değerlendirmeler için ayrıca bk. Uzunoğlu 2016. Ayrıca krş. Weiss 2011, 42-43.

²⁹² Bu tartışma için bk. aşağı. s. 107-111.

²⁹³ Thomsen 1995, 43-48. Bu çeşme yapısı için ayrıca bk. Dorl-Klingenschmid 2001, Kat. No. 49.

²⁹⁴ Kolb (2008, 275), mevcut kalıntıların en erken Hellenistik Devre, daha olası olarak da İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu fikrindedir: "Die jetzt noch sichtbare antike Gestaltung ist wohl frühestens hellenistisch, eher kaiserzeitlich, mit weiteren Umbauten in spätantiker oder byzantinischer Zeit, bei denen das Heiligtum zerstört wurde".

²⁹⁵ Paus. 7. 21: τούτῳ μὲν τῷ ὕδατι ἐς τοσοῦτο μέτεστιν ἀληθείας, Κυανέων δὲ τῶν πρὸς Λυκία πλησιαίτατα χρηστήριον Ἀπόλλωνός ἐστι Θυρξέως· παρέχεται δὲ ὕδωρ τὸ πρὸς ταῖς Κυανέαις ἔσω ἐνιδόντα τινὰ ἐς τὴν πηγήν ὁμοίως πάντα ὅποσα θέλει θεάσασθαι = Bu suda böylesi bir gerçek vardır; Lykia'daki Kyaneai kentinin çok yakınında Apollon Thyrkseus'un bir kehanet merkezi vardır. Kyaneai yakınındaki bu su, kaynağın içerisine bakan kimseye aynı şekilde istediği her şeyi görme olanağını sağlar (Çev. Onur 2002a, 95).

²⁹⁶ Thomsen 1995, 47: "Da Quellen in Kalksteinkarstgebieten wie dieser Region ohnehin selten sind und wir in der Yavu Ebene die einzige Quelle im Umland von Kyaneai vor uns haben, die in der Antike mit größerem Aufwand architektonisch ausgetaltet wurde, liegt es nahe, dieses Monument mit der literarischen Überlieferung in Verbindung zu bringen und das Quellorakel des Apollon Thyrxes an dieser Stelle zu lokalisieren".

ka kaynak bilinmemektedir) burada πήγη yerine κρήνη sözcüğünü beklememiz gerekir. Klasik Dönem'e ait bir çeşme yapısının İ. S. 2. yüzyılda, hem de Tölle-Kastenbein'in baş referans kaynağı olarak kullandığı Pausanias tarafından πήγη olarak zikredilmesi gerçekten ilginçtir.

Sikyonlu Menaikhmos (FGrHist IIb, 676 = Steph. Byz. s.v. Telephou Krene) Patara'dan 7 *stadion* mesafede (yak. 1300 m), Troia Savaşı'nın kahramanlarından Telephos'un (Akhilleus tarafından kalçasından vurulunca) yarasını yıkadığı ve bu yüzden de suyunun kirlendiği bir kaynaktan söz etmektedir²⁹⁷. Literatürde *Telephos Krene* olarak bilinen bu kaynak, S. Şahin tarafından Kısık Boğazının yak. 1 km kuzeydoğusunda keşfedilmiştir²⁹⁸. Lakin, bu kaynak da antik metinde κρήνη olarak anılmasına rağmen, kaynağın lokalize edildiği yerde bu tanıma uygun herhangi bir yapı kalıntısının izine dahi rastlanmamaktadır (Fig. 11). Elbette ki modern yol kaynağın hemen yanı başından geçtiğinden, *Telephos Krene* olarak lokalize edilen yerde kaynakla bağlantılı bir antik konstrüksiyon yok edilmiş de olabilir²⁹⁹. Ancak kaynak başında yaptığımız gözlemler, burada zamanında bir yapı olmasının çok az bir olasılık olarak görülmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Burada sayamayacağımız kadar çok sayıdaki vakaya, Tölle-Kastenbein gibi tek tek bir çözüm üretmeye çalışmak mümkün görünmemektedir. Tölle-Kastenbein'in yaptığı gibi, genel bir resim içerisinde, aradaki tekil sorunları mantıksal bir çerçevede ele alarak çözmeye çalışmak elbette ki anlaşılır bir durumdur. Ancak, burada tekil sorunlar değil, adeta bir sorunlar yumağı olduğu görülmektedir. Anlaşılan odur ki, Tölle-Kastenbein'in sınırlarını çizdiği ve yukarıda özetlediğimiz κρήνη ve πήγη arasındaki ayrımı bizzat Antik Çağ yazarları tarafından özenle yaklaşılmamıştır.

Bilindiği gibi Nymphe'ler doğal su kaynakları başında yaşayan mitolojik varlıklardır ve doğal olarak hep πήγη ile ilişki içerisinde olurlar (örneğin Magnesia ad Maeandrum'dan bir yazıt için bk. T. 77). Buna karşın, İ. Ö. 8. yüzyılda eserlerini yazmış olan ünlü ozan Homeros, Odysseia'nın 17. kitabında, Nymphe'leri κρήνη ile ilişkilendirir³⁰⁰ ve Priene'den G. Staab tarafından yayımlanan bir mezar epigramında da aynı ilişki tekrarlanır (T. 95). Yine Herodotos, eserinin IV. kitabında Skythia'daki Hypanis nehrini anlatırken, bu nehre suyu acı olan bir

²⁹⁷ FGrHist IIb, s. 676: “Τηλέφου κρήνη Λυκίας. Μέναιχμος γάρ φησιν ὅτι „ἀπὸ ἐπτὰ σταδίων Πατάρων Τηλέφου κρήνη δείκνυται, διὰ τὸ Τήλεφον ἀπονίψασθαι ἐκεῖ τὸ τραῦμα, θολερὰν δὲ εἶναι = *Likya'nın Telephos Kaynağı. Menaikhmos, Telephos kaynağının Patara'dan 7 stadia uzaklıkta görüldüğünü söyler. Telephos yarasını orada yıkadığı için (suyu) kirlidir*”.

²⁹⁸ Şahin 2014a, 131.

²⁹⁹ Uzunoğlu 2016.

³⁰⁰ Hom. *Od.* 17. 240: νύμφαι κρηναῖαι, κοῦραι Διός (ey Zeus'un kızları, kaynağın Nympheleri!).

kaynağın aktığından ve bunun nehrin suyunu acı yaptığından bahseder.³⁰¹ Herodotos bu kaynağı κρήνη olarak zikreder, ancak elbetteki burada kastedilen bir yapı değil, πήγη diye açıkladığımız kaynak suyunun kendisidir. Aristoteles, *Meteorologia* adlı eserinde ırmakların yüksek dağlardan aktığını ve kaynakların büyük çoğunluğunun bu dağlarda bulunduğunu nakleder. Yukarıda, nehirlerin doğduğu kaynakların ekseriyetle πήγη, daha doğrusu çoğul halinde πήγαι olarak karşımıza çıktığını görmüştük. Lakin Aristoteles burada şaşırtıcı şekilde πήγη yerine κρήνη'yi tercih etmektedir³⁰². İ. S. 3. yüzyıl yazarı Athenaios, *Deipnosophistai* adlı eserinin ikinci kitabında, Polemon ya da Skylaks'ın "toprağın, su kanalları ve su kaynaklarıyla sulandığını" yazdığını aktarmaktadır³⁰³. Burada da κρήνη diye verilen sözcükten doğal kaynak suyunu anlaşılmaktadır. Sicilyalı Diodoros, Hindistan'da Silla isminde bir ırmaktan bahseder ve bu ırmağa, kendisiyle aynı adı taşıyan bir kaynaktan su aktığını anlatır. Diodoros da tıpkı Herodotos gibi bir nehre akan bu su kaynağını πήγη değil, κρήνη diye tanımlamıştır³⁰⁴. Bu örnekler ışığında, her ne kadar geç dönemde de oluşturulmuş olsalar, bazı sözlüklere göz atmakta fayda olduğuna inanıyoruz. Örneğin, İ. S. 5-6. yüzyılda Aleksandreialı Hesykhios tarafından yazılmış olan sözlükte ilgili maddeler şöyle sıralanmıştır:

κρήνη· πηγή, ὕδωρ ἀγώγιμον

Aynı sözlükte "su kaynağı, çeşme" anlamına gelen πίδαξ sözcüğü için verilen tanım da aşağıdaki gibidir:

πίδαξ· λιβάς, κρήνη, ἀναβολή ὑδάτων, πηγή, ἄκρα ὕδατος

Bizans Dönemi'ne ait bazı sözlüklerde de durumun hiç farklı olmadığını görüyoruz:

Lexicon Artis Grammaticae 448:

Κρηνίς· ὑποκορυστικόν· σημαίνει δὲ τὴν πηγήν· κρήνη γὰρ ἡ πηγή.

Yukarıda sıralamış olduğumuz, çeşitli dönemlerden çok sayıda belge bir yana, tek başına Augusta Traiana (bugünkü Stara Zagora/Bulgaristan) kentinden ele geçen aşağıdaki Roma Dönemi yazıtı³⁰⁵, Tölle-Kastenbein'in vardığı sonuçla aslında doğrudan doğruya çelişmektedir:

³⁰¹ Hdt. IV. 52: ἐκδιδοί γὰρ ἐς αὐτὸν κρήνη πικρή, οὕτω δὲ τι ἐοῦσα πικρή, ἥ μεγάθει σμικρὴ ἐοῦσα κινῶ τὸν ὕπανιν ἐόντα ποταμὸν ἐν ὀλίγοις μέγαν. Bu aktarıma, Athenaios'da *Deipnosophistai* adlı eserinde aynen yer vermiştir, Ath. 2.18.

³⁰² Aristot. *Mete.* 350 a1: ὁμοίως δὲ καὶ αἱ κρήναι αἱ πλείσται ὄρεσιν καὶ τόποις ὑψηλοῖς γειτνιάσιν.

³⁰³ Ath. 2.82: Σκύλαξ δὲ ἡ Πολέμων (IV) γράφει· "εἶναι δὲ τὴν γῆν ὑδρὴλὴν κρήνησι καὶ ὀχετοῖσιν

³⁰⁴ Diod. II. 37.7: ἴδιον δὲ τι συμβαίνει περὶ τινὰ τῶν κατὰ τὴν Ἰνδικὴν ποταμῶν τὸν ὀνομαζόμενον Σίλλαν, ῥέοντα δ' ἐκ τινος ὁμωνύμου κρήνης. Arrianus'da da aynı bilgiler yer almaktadır, Arr. *Ind.* 6.2-3: ἐπεὶ καὶ τότε λέγει <Μεγασθένης> ὑπὲρ ποταμοῦ Ἰνδικοῦ, Σίλλαν μὲν εἶναι οἱ ὄνομα, ῥέειν δὲ ἀπὸ κρήνης ἐπωνύμου τοῦ ποταμοῦ διὰ τῆς χώρας τῆς Σιλαίων, καὶ τούτων ἐπωνύμων τοῦ ποταμοῦ τε καὶ τῆς κρήνης, τὸ δὲ ὕδωρ παρέχεσθαι τοιόνδε.

³⁰⁵ IGBulg III,2, no. 1714.

ἀγαθῇ [τύχῃ].

Νύμφαις καὶ Ἀφροδείτῃ Τ(ίτος) Φλ(άβιος) Κυρεῖνα Βειθύκενθος Ἐσβένε-

ιος καὶ Κλ(αυδία) Μ[α]ντάνα ἡ γυνὴ αὐτοῦ τὴν πηγὴν ποιήσαντες ἀφιέρωσαν.

Çeviri: “Hayırlı uğurlu olsun! Kyreina tribus’undan Titus Flavius Beithykenthos Esbeneios ve eşi Claudia Mantana çeşmeyi inşa ederek Nymphe’lere ve Aphrodite’ye adadılar”.

Πηγὴ sözcüğü, ilk defa bu yazıtla birlikte bir inşa faaliyeti bağlamında kullanılmaktadır. Netice itibarıyla yukarıdaki belgeler ve özellikle de son yazıt Tölle-Kastenbein’in gözünden kaçmış gibi görünmektedir. Bütün bu gözlemler ışığında varılabilecek sonuç ise şudur: Antik kaynaklar bu iki sözcüğü birbirinden kesin hatlarıyla ayırmamıştır ve bu iki terim metinlerde zaman zaman iç içe geçmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Doğal su kaynağı πηγὴ’dir. Ancak bunun üzerine bir yapı yapılırsa bu Tölle-Kastenbein’in dediği gibi κρήνη haline gelir. Dolayısıyla bu oluşum metinlerde hem κρήνη hem de πηγὴ olarak belirtilir. Sözlüklerde “κρήνη, πηγὴ anlamına gelmektedir” şeklinde verilen bilgi ya da Augusta Traiana yazıtında olduğu gibi bir πηγὴ inşa edilmesinin başka türlü bir izahı mümkün görünmemektedir. Ancak κρήνη, suyunu aldığı kaynaktan bağımsız bir yapıysa ve bu yapıya su, kanallar, künkler vs. ile taşıyorsa ilgili yapı sadece κρήνη olarak anılır. Aynı kaynağın/çeşmenin kimi metinlerde πηγὴ, kimi metinlerde κρήνη olarak geçmesi ise birbiriyle oldukça yakın ilişki içinde olan bu iki kavramın antik yazarlara da özensiz bir şekilde kullanılmış olduğunun önemli bir göstergesidir.

4.2.3. τὸ ὕδρεδοχῖον

Etimolojik olarak “suyun tutulduğu/saklandığı yer” anlamına gelen bu sözcük³⁰⁶, tıpkı τὸ ὕδρεῖον’da (bk. aşağı.) olduğu gibi hem çeşme yapısı olarak hem de akuadukt aracılığıyla gelen suyu bir mekânda tutmak, temizliğini sağlamak ve kent içi şebekelerine aktarmak için

³⁰⁶ Weiss (2011, 45-46), bu sözcüğün kabaca “water-spectacle = su gösterisi; vision of water = su imgesi, suyun görüntüsü vs.” şeklinde tercüme edilebileceğini, çünkü bu terimin suyun tiyatral bir şov içinde kullanıldığı anıtsal çeşme yapılarının karşılığı olduğunu belirtmektedir. Ona göre, ilk defa Roma Dönemi’nde kullanılan ὕδρεδοχῖον, Latince *nymphaeum* için kullanılmış Eski Yunanca bir terimdir. Weiss, Yunanlıların Latince bir sözcük olan *nymphaeum*’u kullanmayıp yerine Eski Yunanca bir sözcük icat etmelerini, linguistik olarak kültürel bir gurur ve Roma kültürüne direniş olarak yorumlamaktadır. Weiss’in yaptığı bu yorumların elle tutulur hiçbir yanı yoktur. Öncelikle, ὕδρεδοχῖον sözcüğünün etimolojik olarak anlamı onun yaptığı gibi değildir. Bu terim, τὸ ὕδωρ ve τὸ δοχεῖον sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. δοχεῖον (krş. LSJ, s.v.) “holder” yani “tutacak, içine bir şey konulan nesne” vs. gibi anlamlara gelmektedir. Weiss, olasılıkla sözcüğün “vision of water” anlamına Eski Yunanca δοκέω = görünmek fiiliyle bağlantı kurarak ulaşmıştır, ancak ikisi birbirinden ayrı şeylerdir. Linguistik olarak mümkün görünmeyen bu anlam, terimin fonksiyonel kullanımı açısından da Weiss’in iddiasına karşı durmaktadır. Çünkü Weiss, ὕδρεδοχῖον’u sadece anıtsal çeşme yapısı olarak ele almış; onun hiçbir gösteri olmayan basit bir su deposu anlamını ise göz ardı etmiştir.

kullanılan bir su deposu/su tankı (Lat. *castellum*³⁰⁷) şeklinde anlaşılmaktadır³⁰⁸ ve epigrafik ve edebi kaynaklarda nadir olarak belgelenmektedir. Tüm Eski Yunanca yazıtlar içinden sadece 7 tanesinde³⁰⁹ ve sadece 2 edebi kaynaktaki³¹⁰ (ancak τὸ ὑδροδοχεῖον şekliyle ve çeşme anlamında) bu sözcüğe rastlanmaktadır. Bu 6 yazıttan 5 tanesinin Küçük Asya’da ele geçmiş olması ise dikkat çekicidir. Bunların arasından yalnızca 2 tanesi çeşme yapısı anlamında kullanılmıştır³¹¹: Ephesos’taki Gaius Laecanius Bassus ve Traianus Çeşmeleri (T.34 ve 39). Diğer örneklerde ise sözcüğün bir su deposunu işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bu ayrımı yapabilmek elbette ki her zaman kolay bir iş değildir. Bu gibi durumlarda sözcüğün geçtiği yazıtın, [eğer mevcutsa] ilgili arkeolojik kalıntı ile birlikte değerlendirilmesinin soruna çözüm bulmada en etkili yöntem olduğu muhakkaktır. Örneğin yukarıda andığımız Trainus Çeşmesi yazıtında, açıkça bir ὑδρεκδοχεῖον inşa edildiğinin söylenmiş olması, bu konuda herhangi bir tartışmaya yer bırakmamaktadır. Bu konuda başka bir örnek de bir Pisidia kenti olan Termessos’tan bilinmektedir³¹². Marinos isimli bir şahsın kendisi ve eşi Oa için yaptırdığı mezar anıtının ilgili yazıtının 11.-12. satırlarında şöyle bir bilgi verilmektedir: “Μαρεινός Ἑρμαίου ἐσημῴσατο ἐπὶ τοῦ χρ(εωφυλακίου), ὅτι ἐν τῇ οὔσῃ σορῶ ἐν πέτρα ψαλιδωτῇ ἐπάνω ὁδοῦ τ<ῆ>ς ἐπὶ τὰ ὑδρεκδοχεῖα ἐν ἧ ἀπόκειται καὶ Οας = *Hermaios oğlu Marinos, su depolarının hemen üzerindeki yolun yukarısında bulunan tonozlu kaya mezarında karısı Oa ile birlikte yattığını buraya kaydettirdi*”. Burada su depolarının yeri açıkça tarif edilmiştir ve TAM III editörü Heberdey, ilgili yere şöyle bir açıklama yapmıştır: “ia est, quae a porta A2 ad cisternas D4 et D3 ferebat = Bu yol, A2 kapısından D4 ve D3 nolu sarnıçlara giden yoldur”³¹³. Dolayısıyla buradaki τὰ ὑδρεκδοχεῖα ifadesiyle bir su deposu mu, yoksa çeşmenin mi kastedildiği

³⁰⁷ *Castellum*, genel olarak suyun yerleşim içine dağıtımını yapılmadan depolandığı yerler olarak bilinmektedir. Buna göre akuadüklerden gelen su, *castellum* adı verilen yapılarda depolanır ve özellikle gece gelen suyun boşa gitmesi engellenmiş olurdu. Ancak, Romalıların suyun sürekli aktığı bir sistemi kullandığını iddia eden Peleg (2007, 343-347) bugüne kadar iddia edilen aksine *castella*’nın su depolama tankları/rezervuar değil, suyu bölmek ve dağıtmak için kullanılan kontrol mekanizması olduğunu iddia etmektedir.

³⁰⁸ Hellmann 1988, 259.

³⁰⁹ IErythrai I, no. 151 = T.73 (İ. Ö. 340 yılına tarihli bir yazıtta tamamlanmıştır; eğer bu tamamlamayı doğru kabul edecek olursak, Weiss’in [2011, 46] sözcüğün ilk defa Roma Dönemi’nde belgelendiği savı yanlış olacaktır); IEphesos II, no. 424 = T. 39; IEphesos II, no. 695 = T. 34; IAphrodisias 2007, no. 12.314 = T. 116; IDidyma, no. 264 = T. 8; TAM III, no. 590 (Termessos); SEG 18, no. 740 (Kyrene).

³¹⁰ Nic. Chon. 329: οὐδὲ γὰρ ἄπαν τὸ ὑδροδοχεῖον ἐπεσκεύαστο, ἵνα καὶ κατὰ μέσῃν τὴν ἀγορὰν ἐκδίδωσι τὸ ὕδωρ διαυλῶ νιζόμενον; Alex. Mon. 834-838: τὸν δὲ ὑδραγωγὸν ἐνέγκας ἀπὸ μακρόθεν, ἀναβλύσαι πλουσίως πεποίηκε, ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς ὑδροδοχεῖον κάλλιστον οἰκοδομήσας, ὅπως οἱ παροικοῦντες ἐν τῷ τόπῳ καὶ οἱ ξένοι ἔχωσιν ἀφθόνως τὴν τοῦ νάματος ἀπόλαυσιν.

³¹¹ Her iki çeşme yapısı da literatürde hatalı olarak *nymphaion* diye tanımlanmaktadır, bk. yuk. s. 63-74.

³¹² TAM III, no. 590.

³¹³ Tölle-Kastenbein’a (1990, 123-124) göre yağmur sularının depolandığı sarnıçlarla akuadükt aracılığıyla gelen taze suyun depolandığı yerler birbirinden farklıdır: “Manche Leitungsreservoir, die Endstationen der Zuleitungen, werden immer wieder als Zisternen bezeichnet... Doch ist es ein wesentlicher Unterschied, ob man abgestandenes Regenwasser mit der Hand aus einer Zisterne schöpft, oder ob frisches Leitungswasser fließend seinen Zielort erreicht.”

konusunda şüphe edilecek bir durum yoktur. Arkeolojik kontekstin bu gibi durumlarda oynadığı role ilişkin en güzel örneklerden birisi Priene'dendir. Priene kent surları yakınında Wiegand tarafından keşfedilen³¹⁴ ve birbiriyle teknik olarak ilintili 3 su deposunun hemen yanında bir yazıt *in situ* olarak ele geçmiş, ismi tam okunamayan kadın bir *stephanephoros*'un kendi cebinden su rezervuarı (τὸ ἐγδόχιον) ve su yolları (ὕδραγωγία) yaptırdığı anlaşılmıştır (T. 96). τὸ ὑδρεκδοχίον ile aynı anlama sahip olan (bk. aşağı.) τὸ ἐγδόχιον'nun, hemen yakınından geçen su yoluyla bağlantılı bir su deposu olduğu böylece ortaya çıkmıştır³¹⁵.

Τὸ ὑδρεκδοχίον hakkında Aphrodisias'taki bir yazıt bizlere ilginç bilgiler aktarmaktadır (T. 116). Domitianus'un imparatorluk yıllarına tarihlendirilen bu yazıt, Helios ve imparator kültü rahipliği yapan Adrastos isimli bir hayırseverin kente yaptırdığı su tesislerinden bahsetmektedir. Buna göre Adrastos, kızı Ammia ile birlikte kent boyunca su kanalları, su depoları/çeşme (?) ve onların içinde sarnıçlar/havuzlar? (τὰ ὑδρεγδοχεῖα καὶ τ[ὰς] ἐν αὐτοῖς δεξαμενὰς καὶ τὰ ὕδα[τα κα]θ' ὅλην ῥέοντα τὴν πόλιν) inşa ettirmiştir. Ἡ δεξαμενή, sözcük anlamı olarak ὑδρεκδοχίον'a oldukça yakındır ve LSJ'de "receptacle for water, tank, cistern" olarak tanımlanmaktadır (krş. aşağı.)³¹⁶. Dolayısıyla bir ὑδρεκδοχίον içindeki δεξαμενή'nin nasıl anlaşılması gerektiği, bunun nasıl bir yapı kompleksi olduğu çok açık değildir. A. Chanotis, δεξαμενή'nin Hadrianus hamamları önünde duran küçük su havuzlarına benzer havuzlar olabileceğini not düşmüştür³¹⁷. Ἡ δεξαμενή, R. Ginouvès'e göre aynı zamanda suyun toplandığı yalak tarzı bir konstrüksiyon anlamına da gelmektedir³¹⁸. ὑδρεκδοχίον yukarıda da değindiğimiz gibi çeşme anlamına da geldiği için burada δεξαμενή çeşme suyunun aktığı havuz ya da çeşmenin deposu anlamlarında da kullanılmış olabilir. Buna karşın ilgili alanda henüz bir çalışma yapılmadığı için şu aşamada fikir yürütmek zordur.

Antik kaynaklarda ὑδρεκδοχίον ile birebir eş anlamlı olan bir başka sözcük daha karışımıza çıkmaktadır: τὸ ἐγδόχιον. Semantik ya da fonksiyonel olarak ὑδρεκδοχίον'dan herhangi farkı olmayan bu sözcük, sadece 3 adet yazıtta belgelenmiştir³¹⁹. Bunlardan ikisi yine Küçük Asya kökenli, diğeri ise Makedonya'nın Beroia kentindendir. ὑδρεκδοχίον ile birlikte

³¹⁴ Wiegand 1904, 70-73.

³¹⁵ Wiegand'a (1904, 71-72) göre I ve II numaralı rezervuarlar, suyu filtrelemek, temizlemek ve kent içine dağıtmak için; III numaralı rezervuar ise I ve II'nin temizliği sırasında ya da suyun bol olduğu zamanlarda onların aşırı dolmasını önlemek için yedek bir depo olarak kullanılmış olmalıdır. Fahlbusch (2003, s. 66) 10 m³lük su hacmi ile III nolu depoya böyle bir işlev yüklenemeyeceğini iddia etmektedir.

³¹⁶ LSJ, s.v. δεξαμενή.

³¹⁷ Chanotis 2008, 75.

³¹⁸ Ginouvès 1998, 94.

³¹⁹ IPriene, no. 305 = T. 96; ILaodikeia, no. 12; Gounaropoulou ve Hatzopoulos 1998, no.40.

ele aldığımızda mevcut 10 yazıtın 8 tanesinin Anadolu coğrafyasından olması ilginç bir tesadüf olsa da, bu iki sözcüğün Küçük Asya sakinlerince daha yaygın olarak kullanılmış olduğu açıktır.

4.2.4. Τὸ ὕδρεϊον

Basitçe suyun olduğu yer anlamına gelen bu sözcük, tıpkı ὕδρεκδοχῖον'da olduğu gibi hem anıtsal ya da anıtsal olmayan her tür çeşme yapısı için hem de su deposu olarak kullanılmıştır. Epigrafik olarak toplam 14 belgede ὕδρεϊον teriminin geçtiği görülmektedir. Bunun yanında bir tane *hydreion* da *Anthologia Palatina*'dan bilinmektedir³²⁰. Smyrna'yla ilişkili bu epigramı da dâhil edersek *hydreion*'un toplam belgelenme sayısı 15'e çıkmaktadır. Bu 15 belgenin 14 tanesi Küçük Asya'dan³²¹, diğeri ise Bulgaristan'daki Augusta Traiana (bugünkü Stara Zagora) kentinde³²² kaydedilmiştir. Dolayısıyla hem ὕδρεκδοχῖον hem de ὕδρεϊον'un Küçük Asya'da oldukça sevilen iki sözcük olduğu açıktır.

ὕδρεϊον terimiyle bir çeşmenin mi yoksa su deposu/rezervuarın mı kastedildiğini anlamada en sağlıklı yöntem hiç kuşkusuz yukarıda da belirttiğimiz gibi arkeolojik kalıntılardır. Ancak tıpkı Perge'deki Aurelia Paulina çeşmesinde olduğu gibi doğrudan yazıtın kendisi de bu konuda ipucu sunabilir. Söz konusu yazıtta (T.210) kentin varlıklı ve saygın bir vatandaşı olan Aurelia Paulina'nın, kendi cebinden bir *hydreion*'u bütün süslemeleriyle beraber temelinden itibaren yaptırdığı belirtilmektedir. Kentte, ilgili çeşme yapısı bilinmektedir. Ancak bu yapı bilinmese dahi burada bir çeşmenin söz konusu edildiği σὺν παντὶ τῷ περὶ αὐτὸ κόσμῳ ifadesinden, yani yapının donanımsal özelliklerinin yazıtta belirtilmiş olmasından kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Çeşmeler ile su depolarının birbiriyle bu kadar ilişki içinde olması anlaşılır bir durumdur. Çünkü çeşmeler, genellikle hemen arkasındaki depolardan gelen suyun aktığı yerlerdir. Bu duruma en güzel örneklerden birisi hiç kuşku yoktur ki Sardeis kentinin içindeki çeşmelerin listelendiği meşhur yazıttır³²³:

[-----]

καὶ ὅσοις ἀπενεμ[ήθη ὕδωρ· κρήνη]

³²⁰ AP IX, 615 = T. 103.

³²¹ Bk. T. 31 (Ephesos teritoryumu); T. 41 (Ephesos); T. 7; 8; 9 Didyma); T. 177 (Balboursa); T. 208 (Karallia); T. 209 (Kasai); T. 210; 213 (Perge); Buckler ve Robinson 1932, no. 17 (tamamlama); SEG 6, no. 181 (Sebastephrigia); MAMA I, no. 170 (Laodikeia Combusta). Şahin (2007, 109), Nikaia teritoryumundan, girlandlı bir arşitrav üzerinde henüz yayımsız olan ve üzerinde [ὁ δεινὰ τοῦ --]ίου Νίκαια τὸ ὕδρεϊον σὺν τῷ ὕδατι κα[τεσκεύασεν] yazan bir yazıttan bahsetmektedir.

³²² SEG 26, no. 784.

³²³ Buckler ve Robinson 1932, no. 17.

- γυμνασίῳ γερουσι[ακῶ ἐναντία· κρήνη]
 μυστηρίοις δυσί[ν ἐναντία· κρήνη]
- 4 Δομιτίας, (ἐκατοντά)χ(ους) ε'· κρήνη Ε [c.12 ---]
 κρήνη Ληναεῖτ(ις) πρὸς τοῖς [--- c.10 ---]
 κρήνη μυστηρίῳ Ἄττει ἐνα[ντία ἀπόρρου]-
 τος εἰς τὸ Διός· συναγωγῇ[ς κρήνη ---]·
- 8 κρήνη πρὸς τῷ Ὡδεῖῳ, (ἐκατοντά)χ(ους) γ'· {γ} [κρήνη ----]
 του πρὸς τῇ διστέγῳ τῆς [-- c.6-- οὗ καὶ]
 πύργοι, (τετρ)ά(μφορα) β'· ἀνδροφυλακίῳ[ν κρήνη ἢ ἐπὶ]
 τῇ καθόδῳ ἀγορᾶς πρὸς τ[-- c.8 -- ὕδωρ]
- 12 πέμπει· κρήνη ἐν τοῖς [-- c.13 --]
 ρίου· ^{vac.} ἀπὸ ὕδρείῳ[ν κρήνη -----]
 κτλ.

İ. S. 200 civarına tarihlenen bu yazıt, görüldüğü üzere kent çeşmelerinin bir envanteri niteliğindedir ve Sardeis büyüklüğündeki bir kentin, çok sayıda çeşmesinin olması şaşırtıcı bir durum değildir. Listede, çeşmeler ya isimleriyle ya da bulundukları lokasyona göre kaydedilmişlerdir ve yazıttan her bir çeşmenin günlük kullanım miktarlarının belirlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bizim için oldukça önemli olan 13. satır maalesef kırıktır. Buckler ve Robinson ilgili yeri ἀπὸ ὕδρείῳ[ν κρήνη şeklinde tamamlamıştır. Dorl-Klingenschmied, yazıttaki genel formülasyonu dikkate alarak bu tamamlamanın mümkün olduğunu savunmuş ve bu ifadenin araştırılmasının bir *desideratum* olduğunu belirtmiştir³²⁴. Eğer bu tamamlama gerçekten doğruysa, yazılı kaynaklarda bu tarz bir ifade şekli ilk defa belgelenmiş olmaktadır. Ancak, söz konusu ifadenin, Dorl-Klingenschmied'in iddia ettiği gibi derin araştırmalara konu olacak bir şey olmadığını söylememiz gerekir. Yazıtın edisyonunu yapan Buckler ve Robinson, bu satırı “the fountain flowing from the reservoir” şeklinde çevirerek zaten gerekli açıklamayı yapmıştır³²⁵. Bir rezervuara bağlı çeşme yapıları özellikle Yunan dünyasında iyi bilinmektedir³²⁶. Bu tip çeşmelerde akuadükten gelen su bir depoda toplanır ve bir çörtenden akarak insanların hizmetine sunulur. Suyun herhangi bir yerde depolanmadan doğrudan kullanıma yönlendiril-

³²⁴ Dorl-Klingenschmid 2001, 19, dn. 65. Dorl-Klingenschmid'in benzer bir yazıt diye gönderme yaptığı Curtius 1859, 16, no 2885 b, esasen IDidyma 327 nolu (= T. 9) yazıttır ve Sardeis yazıtındaki durumla uzaktan yakından alakası yoktur.

³²⁵ Dorl-Klingenschmied'in s. 19, dn. 56'da ilgili satırları benzer şekilde “der Brunnen am Reservoir” şeklinde tercüme etmiştir.

³²⁶ Bk. Glaser 2000, 429-431.

diği ve Almancada “Laufbrunnen”, İngilizce’de “Running water fountain” olarak bilinen çeşme yapıları da vardır. Zaten Dorl-Klingenschmied de bu çeşmelere eserinde fazlasıyla yer vermiştir. Sardeis yazıtında, rezervuarla bağlantısı olan bir çeşmeyi diğerlerinden ayırt etmek için böyle bir tanımlama yapılmıştır. Diğer çeşmelerin nasıl bir yapıda olduklarını bilemiyoruz, ancak burada belki de birbirine yakın iki çeşmenin tarifi yapılmış, biri rezervuarlı, diğeri rezervuarsız olduğu için ikisini birbirinden ayırmanın yolu olarak eşine başka bir yerde rastlanmayan böyle bir ifade tercih edilmiştir.

Balboursa kenti, İmparator Vespasianus Dönemi’nde bir su yoluna kavuşmuş (T. 176) ve onunla bağlantılı olarak bir çeşme (ὕδρεϊον) ve hamam inşa edilmiştir. Bu çeşme, daha sonra İmparator Septimius Severus Dönemi’nde onarım görmüştür (T. 177). Yazıtta geçen ὕδρεϊον σὺ|[ν τῷ - ca. 6 -]|ω καὶ τῷ ὀπισθοδόμῳ|[ω ifadesi ilgi çekicidir. “Arka oda” anlamına gelen *opisthodomos* sözcüğü³²⁷ genellikle tapınak mimarisi ile bağlantılıdır. Dolayısıyla Milner, bu çeşme yapısını dini bir kontekst içine oturtarak bir *nymphaion* ile karşı karşıya olabileceğimiz ihtimali üzerinde durmaktadır³²⁸. Bu mümkün olmakla birlikte, bu durumda yukarıda da işaret ettiğimiz gibi yapının neden doğrudan *nymphaion* diye tanımlanmadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Coulton’un alternatif olarak öne sürdüğü “the cisterns behind the façade of the hydreion = hydreion’un arkasındaki sarnıçlar” önerisi ise daha makul gibi görünmektedir³²⁹. Coulton’un sarnıç (cistern) olarak tanımladığı *opisthodomos*, böylece bir nevi Sardeis yazıtındaki *hydreion*’a denk düşmektedir. Balboursa yazıtındaki *hydreion* ise Sardeis yazıtındaki *krene*’nin eş anlamlısıdır. Görüldüğü gibi çeşme terminolojisi oldukça kompleks bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Antik yazarlar da ὕδρεϊον terimini zaman zaman kullanmışlardır. Ancak Hellenistik ya da daha önceki dönemlerden hiçbir edebi metinde terimin geçmediği görülmektedir ve tamamen Roma Dönemi ve Geç Antik Dönem yazarlarınca bahsedilmektedir. Strabon bu noktada özellikle ön plana çıkmaktadır ve *Geographika* adlı eserinin birçok pasajında ὕδρεϊον sözcüğüne başvurmaktadır³³⁰. Bu pasajlarından birinde Strabon, memleketi Amaseia’da Sagylian ismindeki bir kalede Pontos krallarına yararı dokunmuş bir *hydreion* olduğunu aktarmaktadır³³¹. İ. Ö. 1. yüzyılda Pontos’ta krallığını ilan eden Arsakes, yaptığı başarısız isyan girişimi-

³²⁷ LSJ, s.v.

³²⁸ Milner 1991, 52.

³²⁹ Coulton 2012, II, 184.

³³⁰ Strab. 15.2.3-6; Strab. 16.1.2; Strab. 16.1.27; Strab. 12.3.39 vs.

³³¹ Strab. 12.3.38: ὑπέρκειται δὲ τῆς τῶν Ἀμασέων τὰ τε θερμὰ ὕδατα τῶν Φαζημωνιτῶν ὑγιεινὰ σφόδρα, καὶ τὸ Σαγύλιον ἐπὶ ὄρους ὀρθίου καὶ ὑψηλοῦ πρὸς ὀξείαν ἀνατείνοντος ἄκραν ἔρυμα ἰδρυμένον ἔχον καὶ ὕδρεϊον δαψιλές, ὃ νῦν ὠλιγώρηται, τοῖς δὲ βασιλεῦσιν ἢ χρησίμους εἰς πολλὰ. ἐνταῦθα δὲ ἐάλω καὶ διεφθάρη ὑπὸ τῶν Φαρνάκου τοῦ βασιλέως παίδων Ἀρσάκης, δυναστεύων καὶ νεωτερίζων, ἐπιτρέψαντος οὐδενὸς τῶν ἡγεμόνων.

nin ardından bu kaleye sığınmış; kalede mahsur kalan Arsakes aç ve susuz kaldığı için daha fazla dayanamamış ve yakalanmıştır. Strabon’a göre Pompeius, haydutların bu kaleye çıkıp suyu kullanmamaları için bu *hydreion*’u büyük kayalarla kapatmıştır. Strabon’un aktarımlarından burada kastedilenin aslında su kuyusu ya da sarnıç olduğu anlaşılmaktadır. Zira olayın Sagyion isimli dik bir kalede geçiyor oluşu burada klasik anlamdaki bir su rezervuarından daha çok bir sarnıç kastedildiğinin en büyük göstergesidir.

Hydreion sözcüğü, bölümün başında da belirttiğimiz gibi temel olarak “suyun olduğu yer” anlamına geldiği için ve yukarıda gördüğümüz üzere çeşme, su deposu ve hatta sarnıç anlamlarına da gelebildiği için bazı modern yazarlarca zaman zaman anlam kargaşası yaratılabilmektedir. Bunun güzel bir örneğini İ. S. 4. yüzyılda yaşamış olan Kapadokyalı bir piskopos olan Nysa’lı Gregorius’un “Epistulae” adlı eserinin çevirisini yapan ve yorumlayan A. M. Silvas vermektedir. Gregorius eserinde, *hydreion* sözcüğünü kullanarak ilginç benzetmeler yapar. Piskopos, *Epistulae* adlı eserinde şöyle bir soru yöneltir: “τί κέρδος ἐστὶ τοῖς διψῶσι τῆς τοῦ ὕδρειου μεγαλουργίας, ὕδατος ἐν αὐτῷ μὴ ὄντος = *İçinde su yoksa kocaman bir hydreion ne işe yarar susuz kimseler için?*” Yine aynı eserinde Gregorius, eğer bir insanın gerekli niteliklere sahip değilse, sadece sahip olduğu arkadaşlar ya da elde ettiği onurlar dolayısıyla övünmesini kuru bir *hydreion*’la yetinmeye benzetir. 2007 yılında Brill gibi saygın bir yayınevinden çıkan “Gregory of Nyssa: The Letters. Introduction, Translation and Commentary” adlı kitabında Silvas, her iki mektupta geçen *hydreion*’u akuadükt şeklinde anlamakta ve öyle tercüme etmektedir³³². Halbuki ne epigrafik metinler, ne bununla bağlantılı arkeolojik veriler ne de başka herhangi bir antik kaynakta *hydreion*’u akuadükt şeklinde yorumlamamıza olanak verecek bir bilgi bulunmaktadır.

4.2.5. Τὸ φρέαρ, ἡ δεξαμενὴ, τὸ λάκκον

Su temini bakımından Antik Çağ insanı için en önemli konulardan bir diğeri ise kuşkusuz yer altı sularından ve yağmur sularından istifade etmektir. Çünkü yukarıda da gördüğümüz üzere büyük oranda ancak Roma İmparatorluk Dönemi’nde akuadükt yoluyla kentlere

ἑάλω δὲ οὐ βίᾳ τοῦ ἐρύματος ληφθέντος ὑπὸ Πολέμωνος καὶ Λυκομήδους, βασιλέων ἀμφοῖν, ἀλλὰ λιμῷ· ἀνέφυγε γὰρ εἰς τὸ ὄρος παρασκευῆς χωρὶς εἰργόμενος τῶν πεδίων, εὖρε δὲ καὶ τὰ ὕδρεια ἐμπεφραγμένα πέτραις ἡλιβάτοις·

³³² Greg. Nyss. 17.27 : τί κέρδος ἐστὶ τοῖς διψῶσι τῆς τοῦ ὕδρειου μεγαλουργίας, ὕδατος ἐν αὐτῷ μὴ ὄντος = Of what benefit to the thirsty is a **magnificent aqueduct** if there is no water in it? Greg. Nyss. 17.28: καὶ εἴ τις κομᾷ φίλοις καὶ καταλόγοις ἀξιομάτων ἀβρύνεται καὶ πολλὰς ἐτησίους ἀπαιθμεῖται προσόδους καὶ πρὸς τὸ γένος ἑαυτοῦ βλέπων περιογκοῦται καὶ πανταχόθεν τῷ τύφῳ περιαντί ζεται, τὸν τοιοῦτον ἔαν ὡς ξηρὸν ὕδρεϊον, εἴπερ μὴ ἔχοι ἐν τῷ βίῳ τὰ προηγούμενα, ἀναζητεῖν δὲ καθὼς ἂν ᾖ δυνατόν = Indeed, if a man boasts of his friends or preens himself on the list of his honours or tallies his multiple annual profits or is puffed up at the thought of his ancestry or brags on all sides in his conceit, they should have no more to do with him than with a **dry aqueduct**, if he does not possess in his own life the qualities required.

su getirilebilmiştir. Topoğrafyanın uygun olmadığı kimi yerler (örneğin Kyaneai) sadece Roma öncesi dönemde değil sonrasında da yağmur suyuna bağımlı kalmışlardır. Ya da Pergamon gibi Roma Dönemi'nde altın çağını yaşayan ve adeta bir nüfus patlamasına sahne olan kentler sahip oldukları çok sayıdaki akuadükte rağmen yine de geleneksel su temin yöntemlerini kullanmaya devam etmişlerdir. Bu, hem antik kaynaklarda hem de epigrafik belgelerde iyi bir şekilde gözlemlenmektedir. Bu bağlamda yer altı suyundan istifade etmek için açılan artezyen kuyuları ile yağmur suyunu depolamak için inşa edilen sarnıçlar birbirinden ayrılmıştır³³³. Su kuyuları yazıtlarda ve antik belgelerde sıklıkla τὸ φρέαρ şeklinde geçmekte; sarnıçlar ise daha çok ἡ δεξαμενή ya da τὸ λάκκον olarak anılmaktadır. Ancak bu 3 sözcüğün tek bir anlamı olduğunu ve Antik Çağ boyunca bu anlamını muhafaza ettiğini iddia etmek mümkün görünmemektedir. Zira ἡ δεξαμενή yukarıda da dikkat çektiğimiz üzere ayrı bir yapı olarak yer üstündeki su deposu/tankı ya da basitçe yalak anlamına gelebildiği gibi, suyu biriktirmek için yer altına açılan sarnıç anlamına da gelmektedir. τὸ λάκκον'un da çeşitli anlamlara geldiğini iddia etmek mümkündür. Temel anlamı “çukur” olan bu sözcük, “sarnıç, rezervuar ve hatta göl” manasında dahi kullanılmaktadır³³⁴. Dolayısıyla ilgili arkeolojik kontekst bilinmeden ya da ne oldukları hakkında ilgili antik kaynakta açık bir bilgi bulunmadan bu sözcüklerin ne anlama geldiği konusunda kesin hükümler verilmemelidir.

Yer altı suyunu gün yüzüne çıkarmak için kazılan kuyular (φρέαρ), edebi metinlerde sık sık doğal su kaynağı olan πηγή ile ilişkilendirilmektedir. Pausanias, örneğin, eserinde Antikyra kentini tasvir ederken “ἔστι δὲ ὑπὲρ τὴν ἀγορὰν ἐν φρέατι ὕδατος πηγή = agora'nın ötesindeki kuyuda doğal su kaynağı vardır” diyerek bu durumu tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır³³⁵. Yine İ. S.1 yüzyıl tarihçisi Flavius Iosephos φρέαρ'ı πηγή ile özdeşleştirmektedir³³⁶. Orta Lykia'da balık kehanetiyle ünlü Sura kaynağı İ. S. 2.-3. yüzyıl yazarı Athenaios tarafından πῆγη diye adlandırılırken; aynı kaynak daha geç dönemde Stephanos Byzantios'da

³³³ Su kuyuları ve sarnıçlar hakkında bk. Tölle-Kastenbein 1990, 28-34; 106-114; Hodge 2000, 29-33.

³³⁴ Hdt. 4.195.15-16: ἐσχέουσι δὲ ἐς λάκκον ὀρωρυγμένον ἀγχοῦ τῆς λίμνης· ἐπεὶ δὲ ἀθροίσωσι συχνήν, οὕτω ἐς τοὺς ἀμφορέας ἐκ τοῦ λάκκου καταχέουσι (çukur anlamında); Strab. 12.2.5: τρίτη δ' ἐστὶν ἱερωσύνη Διὸς Ἀσβαμαίου λειπομένη ταύτης, ἀξιόλογος δ' ὅμως. ἐνταῦθα δ' ἐστὶ λάκκος ἀλμυροῦ ὕδατος, ἀξιολόγου λίμνης ἔχων περίμετρον (göl anlamında). τὸ λάκκον, Tölle-Kastenbein (1990, 109) tarafından yer üstünde inşa edilen sarnıçlara verilen bir adlandırma olarak değerlendirilmektedir. Ancak bunu açık bir şekilde ispatlayacak bir kanıt bildiğimiz kadarıyla henüz yoktur.

³³⁵ Paus. 10.36.10. Benzer bir kullanım, Plutarkhos'da da vardır: Plut. *Mor.*, (*Quaestiones Convivales*), 6.4.1: ἐν τῷ φρέατι τῆς πηγῆς.

³³⁶ Ioseph. *Ant. Iud.* 7.159-160: ἐξ ὀλίγου γὰρ φρέατος ἤρτηντο καὶ ταμείας ὡς μὴ τελέως αὐτοὺς ἐπιλιπεῖν τὴν πηγήν· δαψιλέστερον χρωμένους.

τὸ φρέαρ şeklinde verilmektedir³³⁷. Her ne kadar birisi insan eliyle kazılarak, diğeri ise tamamen kendiliğinden ortaya çıkmış olsa da ikisi de doğal su kaynağı olduğu için aralarındaki bu ilişki anlaşılır bir durumdur. Doğal su kaynakları (πήγαι) çoğu zaman kutsal olarak algılanmış; Antik Çağ insanları buralarda balıkların hareketlerini yorumlayarak ya da örneğin *prophetis*'lerin suyun buharını soluması yoluyla kehanet almışlardır³³⁸. Bu su kaynakları, doğal olarak tanrı Apollon ile ilişkilendirilmiştir. Tıpkı πήγη'de olduğu gibi, φρέαρ'ın da kutsal olarak algılandığı metinler mevcuttur. Bunlar arasında en meşhuru kuşkusuz Pergamon'daki Asklepion'da yer alan kuyu hakkında Mysia'lı ünlü retor Aelius Aristides'in verdiği söylevidir³³⁹. Söylevine 'Τί δ' ἂν εἶποις τὸ φρέαρ τὸ ἱερόν = Kutsal kuyu hakkında ne söyleyebilirsin?' diye başlayan Aristides, söylevin devamında suyun kalitesinden, sağlık için ne kadar faydalı olduğuna kadar pek çok hususta kuyu hakkında övgüler düzmüştür³⁴⁰. Asklepios Tapınağı'nın tam merkezinde çıkan bu kaynağın, diğerleri gibi bir kehanet işlevi olmadığı ve daha çok sağlıkla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır³⁴¹. Bu söylevin başlığı "Εἰς τὸ φρέαρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ" olmasına rağmen, metnin bir bölümünde Aristides, kaynak için πήγη ifadesini kullanmıştır³⁴². Aralarındaki küçük nüansa rağmen, πήγη ve φρέαρ'ın birbirine neredeyse denk iki sözcük olduğu bu örnekle daha iyi anlaşılmaktadır.

Antik kaynaklar, τὸ φρέαρ'ı ἡ δεξαμενή ya da τὸ λάκκον'dan belirgin bir şekilde ayırmışlardır³⁴³. Sözcüklerin kullanımlarında çeşitlilik olsa da, τὸ φρέαρ her zaman su kuyula-

³³⁷ Bk. aşağı. dn. 745.

³³⁸ Sura balık kehaneti için bk. aşağı. s.172 ; Didyma'da *prophetis*'lerin buhar yoluyla kehanet vermesi hakkında bk. aşağı. s. 109.

³³⁹ Aristid. *Or.* 18.

³⁴⁰ Örneğin Aristides, bu kuyudan su içenlerin tıpkı Homeros'un *lotus*'unu yemiş gibi olduğunu ve suyun başından ayrılmak istemediğini aktarmaktadır. Suyu içenlerin artık şarap istemediğini dile getiren Aristides, kaynağın suyunun hiç bitmediğini ve her daim dolu olduğunu, çünkü suyun kaynağının tanrı Asklepios olduğunu söylemektedir. Aristides'in özellikle kuyu suyunun sağlıkla ilgili sağladığı faydaları anlattığı kısmı ilginçtir. Ona göre, bu suda banyo yapanların görünüşleri düzelmekte; suyu içenlerin göğüs ağrıları dinmektedir. Su, insanların ayaklarını ve vücudunun herhangi başka bir bölümünü iyileştirebilmektedir.

³⁴¹ Kuyuların da tıpkı doğal kaynaklar gibi kehanet bildirdiği Pausanias'ın (9.2.1) Boiotia'da Hysiai isimli bir yerleşimde Apollon tapınağının yakınlarında olduğu anlaşılan bir kutsal kuyudan bahsettiği pasajından bilinmektedir: καὶ νῦν ἔτι ἐν τοῖς ἐρείπιοις τῶν Ὑσιῶν ναός ἐστιν Ἀπόλλωνος ἡμίεργος καὶ φρέαρ ἱερόν: πάλαι δὲ ἐκ τοῦ φρέατος κατὰ τὸν Βοιωτῶν λόγον ἐμαντεύοντο πίνοντες. Bu kaynaktan kehanet almak isteyenlerin sudan içmesi gerekmektedir; ancak Pausanias kehanet ile ilgili daha fazla bilgi vermemektedir.

³⁴² Aristid. *Or.* 18. 12: οἶαν χρή τὴν Ἀσκληπιοῦ πηγήν ἱερὰν εἶναι.

³⁴³ Bu ayırım için çok çeşitli örnekler vermek mümkündür: Ioseph. *Ant. Iud.* 2.258-260: ἐκ τοῦ φρέατος ἀνέσπασαν ὕδωρ τοῖς ποιμνίοις εἰς δεξαμενάς, αἱ πρὸς ἐκδοχὴν τοῦ ὕδατος ἐγεγόνεισαν; Strab. 3.5.7: ἡκούμεν δὲ καὶ φρέατα εἶναι, τὰ μὲν πρὸ τῆς πόλεως ἐν τοῖς κήποις τὰ δὲ ἐντός, διὰ δὲ τὴν μοχθηρίαν τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν πόλιν δεξαμενάς ἐπιπολάζειν τοῦ λακκαίου ὕδατος; Philo, *De Posteritate Caini* 151: ὅσα οὖν ἠπίστατο, καθάπερ εἰς δεξαμενὴν τὴν τοῦ γνωρίμου προχέασα διάνοιαν ἔρχεται πάλιν ἐπὶ τὸ φρέαρ ἀντλήσαι; Procop. *Aed.*, 5.9.14: Φρέατα δὲ ἡ δεξαμενάς ψκοδομήσατο οὕτως Aristot. *Problemata* 899b: ἐὰν φρέαρ ἢ λάκκος ἢ ἐν τῇ

rı; ἡ δεξαμενή ve τὸ λάκκον ise anlamsal olarak sarnıçları ya da su depolarını karşılayacak şekilde antik metinlerde kendisine yer bulmuştur³⁴⁴. Bu 3 terime edebi metinlerde sıkça yer verilmiştir. Ancak epigrafik olarak aynı şeyi söylemek çok mümkün değildir. Örneğin τὸ φρέαρ Küçük Asya'da toplam 11 yazıtta³⁴⁵, ἡ δεξαμενή³⁴⁶ ve τὸ λάκκον³⁴⁷ yazıtlarda sadece ikişer defa belgelenmiştir. 1908 yılında Adolf Wilhelm tarafından yayımlanan, 2002 yılında ise S. Isager tarafından yeniden ele alınan Halikarnassos kökenli bir yazıtta³⁴⁸, bir φρέαρ kazılması ve duvarla çevrelenmesine yardım eden kişilerin bir listesi verilmektedir. Isager, yazıttaki φρέαρ sözcüğünü açıklarken, sözcüğün yazıtlarda nadiren belgelendiğinden bahsetmekte, bunun sebebi olarak da φρέαρ kazmanın daha çok şahısları ilgilendirdiğini ve bu sebepten ötürü yazıtlara pek yansımadığını söylemektedir³⁴⁹. Isager'in fikrinde haklılık payı olmakla birlikte kamuya ait su kuyularının var olduğunu da unutmamak gerekir. Plutarkhos, Solon'un hayatını anlatırken, Solon'un halkın kullanımı için yapılmış olan kamuya ait bir su kuyusu (δημόσιον φρέαρ) hakkında bir kanun çıkardığından bahsetmektedir³⁵⁰. Nitekim, Halikarnassos yazıtında bahsi geçen su kuyusu da özel bir mülkiyet değil, muhtemelen Aphroditte Tapınağı'nın içerisinde birçok kişinin katkılarıyla açılan ve tapınağa ait bir kuyudur.

οἰκία; Apollodoros of Geta, *Fragmenta* 1.1-3: ἀγωνιώσα τὸν τε τοῦ λάκκου κάδον λύσασα καὶ τὸν τοῦ φρέατος εὐτρεπείς τὰς ἰμυνιάς πεποίηκα.

³⁴⁴ Prokopios (*Goth.* VI. 27. 1-13) özellikle δεξαμενή'nin nasıl anlaşılabacağına dair açıklayıcı ve detaylı bilgiler verir. Auksimos isimli bir yerleşimin kuzeyindeki dik yamaçlarında bulunan bir kaynak, yerleşimin sur duvarlarına yakın bir yerdeki sarnıcı dolmaktadır. Doğu Roma'nın ünlü generali Belisarius, Got'ların bu sarnıçtan su alamaması için sarnıcı yıkmaya karar verir. Bu amaç doğrultusunda Belisarius tarafından görevlendirilen Isauria'lı bir grup asker, sarnıcın duvarlarını ve suyu güneşten korumak için inşa edilmiş olan tonozlu konstrüksiyonu (τὸ κύρτωμα) yıkarlar. δεξαμενή suyunu ya yağmurdan ya da bu örnekte açık ve seçik bir şekilde görüldüğü gibi onu besleyen bir kaynaktan almaktadır.

³⁴⁵ IDidyma, no. 51 = T. 10; IDidyma, no. 406 = T.6; IDidyma, no. 140 = T.7; IDidyma, no. 264 = T.8; IDidyma, no. 327 = T.9; Demangel ve Laumonier 1923, 378-380, no. 8 = Merkelbach ve Stauber 1998, s. 365-366, no. 03/05/04 = T. 94; Wilhelm 1908, 61-63, no. 4 = Isager 2002, 153-158 = T. 129; Blümel 2004, 5, no. 6 = SEG 54, no. 1098 = T. 152; IMylasa I, no. 206, str. 11; IMylasa II, no. 814, str. 15; Kolbe 1902, 47-77 = Saba 2012, 20-26, str. 203 vdd. = T. 235. IEphesos, no. 417 = T.25 nolu ve tiyatro yakınlarındaki çeşmede bulunmuş olan bir yazıtı Dorl-Klingenschmid (2001, 180) ἐκ τοῦ <φρεαρὸς> Μάρναντος şeklinde tamamlamak istemekte; buna gerekçe olarak da çeşmenin Hellenistik dönemden itibaren bir kaynaktan beslendiğini göstermektedir. Buna karşı olarak bk. aşağı. dn. 477.

³⁴⁶ Kolbe 1902, 47-77 = Saba 2012, 20-26, str. 203 vdd. = T.235; MAMA VIII, no. 449 = I Aphrodisias 2007, no. 12.314 = T.116.

³⁴⁷ SEG 26, no. 1235 = T.2; IEphesos V, no. 1813 = T.48 Ancak bu yazıt çok eksik olduğundan dolayı sarnıç vs. gibi herhangi bir su yapısıyla ilgisi olup olmadığı belli değildir.

³⁴⁸ Wilhelm 1908, 61-63, no. 4 = Isager 2002, 153-158 = T.129.

³⁴⁹ Isager 2002, 156.

³⁵⁰ Plut. *Sol.* 23.6: Ἐπεὶ δὲ πρὸς ὕδωρ οὔτε ποταμοῖς ἐστὶν ἀενναῖοις οὔτε λίμναις τισὶν οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖς ἡ χώρα διαρκής, ἀλλ' οἱ πλείστοι φρέασι ποιητοῖς ἐχρῶντο, νόμον ἔγραψεν, ὅπου μὲν ἐστὶ δημόσιον φρέαρ ἐντὸς ἱππικοῦ, χρῆσθαι τούτῳ· τὸ δ' ἱππικὸν διάστημα τεσσάρων ἡν σταδίων· ὅπου δὲ πλεῖον ἀπέχει, ζητεῖν ὕδωρ ἰδιον· ἐὰν δ' ὀρύξαντες ὀργυῶν δέκα βάθος παρ' ἑαυτοῖς μὴ εὕρωσι, τότε λαμβάνειν παρὰ τοῦ γείτονος, ἐξάχουν ὕδριαν δις ἐκάστης ἡμέρας πληροῦντας.

τὸ φρέαρ ve ἡ δεξαμενὴ terimleri Pergamon'daki *astynomos* yasasında sıkça anılmaktadır ve terminolojik açıdan hem ilginç hem de aydınlatılmaya muhtaç bilgiler vermektedir. İ. Ö. 2. yüzyılda yazılan ve Hadrianus Dönemi'nde hâlâ geçerliğini koruduğuna inanılan bu yasanın 203.-232. satırları arası tamamen kentteki sarnıçların bakımı, korunması ve onarımıyla ilgilidir (T.235). Yazıtın 203. satırı φρεάτ[ρ]ων diyerek başlar ve devamında görev başındaki *astynomos*'ların sarnıçlarla ilgili yapmaları gereken görevleri anlatılır. Ancak, başlıktan sonra φρέαρ sözcüğü terkedilmiştir ve 222. satıra kadar yazıtta ısrarla ἡ δεξαμενὴ görülmektedir. Bu satırdan itibaren ise yazıtta tekrar φρέαρ sözcüğü görülmeye başlanmıştır. Bu ilginç durum, yazıtın edisyonunu yeniden yapan S. Saba tarafından iki sözcüğün eşanlamı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Saba, bunun en büyük kanıtı ve gerekçesi olarak kentte hemen hemen bilinen hiç su kuyusu olmamasını; buna karşın arkeologlar tarafından kentin çeşitli alanlarında keşfedilmiş toplam 149 tane sarnıcın mevcudiyetini göstermiştir³⁵¹. Saba, kentte sayıca fazla olduğu bilinen sarnıçların çok az sayıdaki kuyunun önüne geçtiğini ve bundan dolayı yazıtta bu tip bir linguistik anlam birleşmesi yaşanmış olabileceğini dile getirmektedir³⁵². Saba'nın bu düşüncelerinin mantıklı olduğunu biz de kabul etmekle birlikte bazı çekincelerimizi de burada ifade etmek gerektiğini düşünmekteyiz. Öncelikle bu kadar önemli bir yasa metninde aslında sinonim olmayan iki sözcük hangi gerekçeyle sinonim olarak kullanılmışlardır? Başka hiçbir yazılı kaynakta benzeri bulunmayan, aksine sürekli birbirinden ayrılan bu iki terimin sadece bu yazıtta, hem de resmi karakterli bir metinde aynı anlama gelecek şekilde kullanılmış olması ilginç değil midir? G. Garbrecht, yaptığı hesaplamalar neticesinde kent içinde keşfedilen 149 sarnıcın 4000 m³lük bir su temini sağladığını ve bunun aslında olması gerekenin az bir kısmı olduğunu belirtmiştir³⁵³. Eksik kalan bu sayının en azından bir bölümünün sarnıç değil de kuyu olmadığı nereden bilinmektedir? Pergamon kentinde gelecekte yapılacak yeni arkeolojik kazı ve araştırmaların bu soruya yanıt vermesini umuyoruz.

4.3. Hamamlar

Hamam terminolojisi hakkında tüm Yunan ve Latince epigrafik ve edebi kaynakları irdeleyerek hepsini kapsamlı bir şekilde ele almak bu çalışmanın kapsamını fazlasıyla aşacaktır. Bunun sebebi gerek epigrafik gerekse de edebi kaynak bakımından bu konuda binlerce belge olması ve bunların hepsinin çalışmamızın bu bölümünde incelenmesinin ve değerlendiril-

³⁵¹ Saba 2009, 253-255; Sara 2012, 77. Kentteki sarnıçlar için bk. Garbrecht 2001, 18-19.

³⁵² Saba 2012, 77: "The linguistic conflation might have depended on the fact that these two types of water deposits were respectively poorly and extremely well represented in town, or in other words, one term absorbed the other".

³⁵³ Garbrecht 2001, 35-36. Brinker (1990, 120-121) Pergamon kentinin 13,500 m³ su ihtiva edecek toplam 500 civarı sarnıca sahip olması gerektiğinden bahsetmektedir.

rilmesinin mümkün olmamasıdır. İnterdisipliner bir yaklaşımla sadece hamam terminolojisini odak noktasına alan kapsamlı bir monografi esasen Eskiçağ bilimlerinde bir *desideratum*'dur. Biz ise çalışmamızın bu bölümünde kataloğa aldığımız yazıtlar üzerinden genel bir çerçeve çıkarmaya çalışacağız.

Bu çalışma kapsamında ele aldığımız toplam 234 yazıtın 113 tanesi hamamlarla ilişkilidir ve dolayısıyla katalogtaki toplam yazıt sayısının oldukça önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu yazıtların 3 tanesi Latince, 1 tanesi bilingual geri kalanları ise Eski Yunanca yazılmışlardır. Eski Yunanca yazıtlarda, tüm hamam kompleksini ifade eden iki sözcüğün var olduğu görülmektedir: βαλανεῖον ve λοετρόν/λουτρόν³⁵⁴. Bu iki sözcüğün dışında hamamın iç mekânlarının (caldarium = θερμόν; alipterium; ἀποδυτήριον vs.) belgelendiği yazıtlar da bulunmaktadır³⁵⁵.

4.3.1. *Gymnasion* – *Balaneion* İlişkisi

Hamam terminolojisi için en büyük sorunlardan bir tanesi hiç kuşkusuz hamamın *gymnasion* ile olan yakın ilişkisidir. Bilindiği gibi Yunan dünyası için eğitim ve sportif faali-

³⁵⁴ *Balaneion* ve *loutron* arasında anlamsal olarak herhangi bir fark olmadığı açıktır. Örneğin Aphrodisias'taki Hadrianus hamamlarında aynı yapı değişik yazıtlarda hem *loutron* hem de *balaneion* diye tanımlanmıştır, bk. T.121; 124; 126; 127.

³⁵⁵ Hamamın iç mekânları arasında en çok belgeleneni toplam 8 kez yazıtlarda geçen *aleipterion*'dur. *Aleipterion*'u 4 belge ile *atrium*, 3 belge ile *kapnistērion* [buhar odası], 2'şer belge ile *probalaneion* [ön avlu], *thermon* (caldarium) [sıcak oda], *apodyterion* [soyunma odası] ve birer belge ile *lakonikon* [terleme odası] ve *himatiophylakeion* [elbise saklama odası] izlemektedir. *Aleipterion*, *probalaneion* ve *kapnistērion* hariç kataloğumuzdaki yazıtlarda belgelenen bu iç mekânların tipolojisi ve karakteristik özellikleri çok iyi bilindiği ve işlevleri hakkında herhangi bir şüphe bulunmadığı için burada ayrıca ele alınmayacaktır. *Aleipterion* işlevi bakımından tartışmalı olanıdır ve aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır. *Probalaneion* sözcüğü kataloğumuzda 2 yazıtta belgelenmektedir (T. 83; 115). Bunun haricinde sadece fragman bir Pergamon yazıtını örnek olarak gösterebiliyoruz: Fränkel 1895, no. 287. Antik kaynaklarda ise sadece bir defa anılmaktadır: Gal. *De comp. med. sec. loc.* 13.168: ἔν τε τῷ προβαλανείῳ χλιαρὸν ὕδωρ πίνοντες ἀπερευγέτωσαν πάντα τὰ εἰς τὸν στόμαχον συναθροισθέντα φλέγματα, ὀλιγοσιτία τε καὶ ὀλιγοποσία τῇ πρώτῃ χρήσθωσαν. Sözcüğün tanımı etimolojisine uygun olarak LSJ, s.v. “ante-room before the bath” olarak verilmektedir ancak çok az belgelenmiş olması ve bu belgelerin ilgili arkeolojik kontekste alakasız yerlerde olması bu mekanın tam işlevini anlamamızı zorlaştırmaktadır. Sözcüğün hem Teos hem de Pergamon yazıtında *plural* halde verilmesi de ayrıca kafa karıştırıcıdır. Teos yazıtı bu açıdan daha dikkat çekicidir, çünkü yazıtın ismi bilinmeyen öznesi, tüm *probalaneion*'ları yıkanma odası ve ek donanımıyla birlikte inşa ettirdiği için övülmektedir. Ön avlu olarak tanımlanan bu *probalaneion* mekânının bir de *loutron*'u ve ek süslemelerinin olması, her ne kadar Metropolis yazıtında *balaneion* ve *probalaneion* birbirinden ayrılmışsa da, burada acaba tüm hamam kompleksinin mi ima edildiği sorusunu akıllara getirmektedir. Ancak, bizim kanaatimize göre sütunlu geniş bir salon olarak tanımlanan ve içinde genellikle bir de havuzun yer aldığı *atrium*'un (bk. Reynolds 1995, 399) bu yazıtlarda geçen *probalaneion* ile özdeş olması daha olası gözükmektedir. *Kapnistērion*, eski Yunanca κάπνιστος “dumana maruz kalma” isminden türetilmiş bir kelime olup bu bağlandıktan hareketle buhar banyosu anlamına geldiği tahmin edilmektedir. Ancak belgelendiği tüm yazıtlarda terimin “yakmak, tutuşturmak” anlamındaki “καίω” fiiliyle birlikte “ἐκαύσε τὸ καπνιστήριον” kalıbıyla kullanılması καπνιστήριον'un hamamların kazan dairesi anlamına gelebileceğini de düşündürmektedir. Nitekim, Delorme (1960, 192 ve 195, dn. 2 ve 4) bu terimin hamamları ısıtmaya yarayan, olasılıkla da portatif bir mekanizma olduğunu iddia etmiştir. Bu konuda krş. Trümper 2015, 212. Hamamların ısıtılması genel olarak καύσις βαλανείου şeklinde de verilebilmektedir, bk. T. 81 (Magnesia). Hamamların içinde sütunla çevrili bazı alanların olduğu hamam yazıtlarında geçen *stoa*, *peristoon*, *eksedra*, *peristyon* gibi terimlerden anlaşılmaktadır. Milner 2016, s. 98 ve 99'da tüm bu mimari terimler toplanmış ve yorumlanmıştır.

yetlerin yürütüldüğü *gymnasion* kültürünün önemi büyüktür. Erken dönemlerden itibaren Yunanlıların olmazsa olmaz bir aktivite alanı olan *gymnasion*'larda doğal olarak sporcuların temizliği için *loutron* denilen küçük yıkanma odaları da mevcuttu ya da *gymnasion*'un hemen yakınlarında mütevazı hamam yapıları yer almaktaydı³⁵⁶. Hamam, bir kültür olarak Roma Dönemi karakteristiği olsa da Yunanlıların da özellikle Hellenistik Dönem'den itibaren sıcak hamamlarda banyo yaptığı edebi kaynakların aktardığı bilgilerle sabittir³⁵⁷. Ayrıca Hellenistik Dönem yazıtlarında çok sık olmasa da hamam yapılarının olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu elbette arkeolojik olarak da herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak derecede açıktır. Ancak özellikle İ. Ö. 1. yüzyıldan itibaren Roma'da yeşermeye başlayan hamam kültürü Roma'nın emperyal gücünün bir sonucu olarak eyaletlere de sıçramış ve Yunan tipi *gymnasion*'ların yerini Roma'nın komplike ve sofistike hamam yapıları ile *gymnasion*'un karışımı olan yeni bir tür almıştır. Eski *gymnasion*ların yeniden dizayn edilmesi ya da birbirinden bağımsız ayrı yapılar olan hamam ve *gymnasion*'un birleştirilmesi şeklinde kendini gösteren bu tür özellikle de Küçük Asya'nın Batı bölgelerinde yoğunlaşmıştır.³⁵⁸ *Gymnasion* ve hamam arasında oluşan bu organik bağın izlerini yazıtlarda fazlasıyla bulmak mümkündür. Ephesos'ta Tullia adında bir *prytanis*'in γυμνασίων λουτροῖς'a bağış yapması (T. 58); Tralleis'te Khresimos isimindeki bir imparator azatlısının çift dilli bir yazıtta caldariam gymnasii = τὸ θερμὸν τοῦ γυμνασίου'yu yaptırması (T. 173) ve olabilecek en açık şekliyle bir Ksanthos yazıtında geçen εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ βαλανεῖον ifadesi (T. 184) sanırız yeterli olacaktır.

Gymnasion ve hamamın bu örneklerden de gayet açık şekilde görüldüğü gibi içiçe geçmesi terminolojide bazı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Örneğin, Miletos'da Capito tarafından yaptırılan ve yazıtında *balaneion* olarak adlandırılan yapı bir başka yazıtta bu defa *gymnasion* diye tanımlanmıştır³⁵⁹. Yine Panamara ve Lagina'da ele geçen iki ayrı yazıtın birinde Tiberius Flavius Menandros ve eşi Flavia Leontis'in *balaneion*'un *atrium*'unu yaptırdığı anlatılırken, bir diğerinde bu defa *gymnasion*'un *atrium*'unu yaptırdığından bahsedilmektedir³⁶⁰. Yine Sardeis, Ephesos vs. gibi kentlerin büyük hamam-*gymnasion* komplekslerindeki

³⁵⁶ *Gymnasion*'daki hamamlar hakkında detaylı olarak bk. Ginouvès 1962, 124-150.

³⁵⁷ Örnekler için bk. Delorme 1960, 245-246.

³⁵⁸ Küçük Asya'daki hamam-*gymnasion* kompleksleri hakkında detaylı olarak bk. Yegül 1992, 250-313.

³⁵⁹ T. 87: Καπίτων ... τὸ βαλανεῖον ἀνέθηκεν; IDidyma, no. 85, str. 17-19: "προστάτης τοῦ μεγάλου γυμνασίου ἔτεσι δυσὶν καὶ τοῦ Καπίτωνος (sc. γυμνασίου) ἔτεσι δυσὶν".

³⁶⁰ T. 160 = IStratonikeia I, no. 15, str. 7: κατεσκεύασεν ... μέγιστον ἔργον ἄτρειον βαλανεῖω; IStratonikeia II.1, no. 664, str. 4: σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ τὸ ἄτρειον τοῦ ἄνω γυμ[νασίου].

inşa yazıtları bu yapıları sadece *gymnasion* diye tanımlamaktadır³⁶¹. Letoon'da bulunmuş olan bir bağış yazıtında ismi bilinmeyen bir hayırseverin ünlü 141 yılı depremi sonrası Lykia kentlerindeki çeşitli yapılara yaptığı maddi yardımlar anlatılmaktadır. Bu yazıtta hayırsever Ksanthos'taki *gymnasion*'a ve içindeki hamama (εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ βαλανεῖον!) 45 bin dinar yardım yaparken, kadınlar hamamına (εἰς γυναικεῖον βαλανεῖον) 10 bin dinar ve Tlos'luların hamamına (εἰς μὲν βαλανεῖον) 30 bin dinar yardım yapmıştır (T. 184). Görüldüğü gibi buradaki örnekte de hamam-*gymnasion* ve sadece hamam birbirinden açık bir şekilde ayrılmaktadır. Bütün bu örnekler *gymnasion* ve *balaneion/loutron* arasında özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde ciddi bir anlam benzeşmesi ya da kargaşası yaşandığının göstergeleridir. Dolayısıyla, yazıtında *gymnasion* olarak geçen bir yapı aslında bir hamamı da içerebileceği gibi tam tersi olarak yazıtında *balaneion* olarak verilen bir yapının *gymnasion*'un bir parçası da olabileceği unutulmamalıdır. Bu soruna daha önce Delorme ve Yegül tarafından dikkat çekilmiş³⁶²; Fagan Yunan dünyasındaki Roma hamamları hakkında bu terminolojik problemleri ele alan kapsamlı bir çalışma yapılmadıkça bu terimlerin ihtiyatlı bir şekilde kullanılması gerektiğinin altını çizmiştir³⁶³. Lykia hamamlarını inceleyen Farrington, bundan dolayı her *gymnasion* olmasa bile en azından bir kısmının bir hamam da içermesinin yüksek olasılık olduğunu belirterek kataloguna yazıtlarda *gymnasion* olarak belirtilen yapıları da koymuştur³⁶⁴. Ancak bu terminolojik belirsizlik henüz devam ettiği için biz çalışmamızda *gymnasion* yazıtlarını dâhil etmeyi uygun görmedik.

Farrington'un da daha önce dikkat çektiği üzere³⁶⁵, bu karmaşaya mevcut şartlarda getirilebilecek en mantıklı yanıt şudur: Bir *gymnasion* eğer herhangi bir hamam ile organik bağlantıya sahip değilse, o halde yazıtında sadece *gymnasion* olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde *gymnasion* ile uzaktan yakından alakası olmayan tekil ve müstakil hamam yapıları da yazıtlarda sadece *balaneion/loutron* şeklinde verilmektedir. Eğer *gymnasion* ve hamam iç içe geçmiş bir kompleks ise o zaman yazıtlardaki bu dualite belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durumda yapılması gereken şey, yazıt taşıyıcısı ve buluntu yeri ile ilgili yapı arasında bir bağlantı kurmak olacaktır. Eğer yazıt taşıyıcısının konteksten çok farklı bir yerde

³⁶¹ Ephesos'taki Vedium gymnasium-hamam kompleksi yazıtı: IΕphesos II, no. 438, str. 6-9: Πό[π]λιος | [Οὐ]ήδιος Ποπλίου υἱός[ς] | Χυ[ρεί]να Ἀν[τ]ων[εῖ]νος τὸ γυμν[ά]σιον | [ἐ]κ θεμελίου σ[τ]ὺν [παντὶ τῷ] κόσμῳ | κατ[ασκ]εῦάσα[ς] ἀνέθηκεν; SEG 36, no. 1093: str. 6: .. περὶ τὸ γυμνάσιον... (Sardeis hamam-gymnasium kompleksi).

³⁶² Delorme 1960, 241-250; Yegül 1992, 23.

³⁶³ Fagan 1999, 227: "Such terminological uncertainties as these caution against fully exploiting the Greek texts until a more thorough inquiry into Roman bathing in the Greek East has been undertaken."

³⁶⁴ Farrington 1995, 149-173 (catalogue).

³⁶⁵ Farrington 1995, 135.

ele geçmiş olması gibi sebeplerden dolayı bu mümkün değilse, o zaman bu sorunu çözmek maalesef şu aşamada elimizdeki verilerle mümkün gözükmemektedir.

4.3.2. Hamamın İç Mekânlarına Bir Örnek: Aleipterion Sorunu

Yukarıda da belirttiğimiz gibi hamam yazıtlarında kullanılan terminoloji çoğunlukla *balaneion* ve *loutron*'dur. Bunların dışında hamamın iç mekânlarının da bazı yazıtlarda anılmış olduğunu görmekteyiz. Bunlardan en çok belgeleneni 8 tane ile τὸ ἀλειπτήριον'dur³⁶⁶. Etimolojik olarak Eski Yunanca “ἀλείφω = zeytinyağı ile yağlanmak” fiilinden türeyen *aleipterion* sözcüğü epigrafik olarak ilk kez İ. Ö. 274/3 yılına tarihlenen bir Delos yazıtında ortaya çıkmakta³⁶⁷ ve *gymnasion* ile hamamlarda vücudun yağlanması için tasarlanan bir oda işlevi görmektedir. C. Foss, 1975 yılında *aleipterion* ile ilgili bilinen tüm edebi kaynakları ve epigrafik verileri toplayarak sözcüğün İmparatorluk Dönemi'nde hamam-*gymnasion* yapısı içinde sadece bir oda işlevinden tüm kompleksi ifade edecek şekilde bir anlama evrildiği fikrini önermiştir³⁶⁸. Foss'un bu iddiası temel olarak şu 3 gerekçeye dayanmaktadır: a) Sardeis hamam-*gymnasion* kompleksinin mermer avlusunda ele geçen bir yazıt kentin tüm süslemeleri ile birlikte bir *aleipterion* yaptırıp imparator Septimius Severus ve ailesine adadığını göstermektedir. Oysa yazıtın bulunduğu mermer salon ve civarında ve hatta tüm komplekste *aleipterion*'un işlevi ile uyumlu bir salon bulunmamaktadır. Söz konusu bu mermer salon daha çok imparator kültü ile ilgili bir mekândır³⁶⁹. b) Smyrna'da ele geçen bir yazıtta *aleipterion*'un çatısının altın kaplama yapıldığı ve İmparator Hadrianus tarafından 98 sütun bağışlandığı görülmektedir. Sadece yağlanma işlevi olan bir odanın altın kaplama bir çatıya ve 98 sütunlu bir yapıya sahip olması düşük bir ihtimaldir³⁷⁰. c) Yazıtlar incelendiğinde *aleipterion* yaptırımların kentin elit kesimi olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu zümrenin devasa bir yapı kompleksinin içinde küçük bir odanın inşasını üstlenmeleri onların saygınlıkları ve cömertliğiyle çok uyumlu bir davranış değildir.

Foss'un bu önerisine L. Robert³⁷¹, D. Feissel³⁷², F. Rumscheid³⁷³, P. Herrmann³⁷⁴ ve P. Barresi³⁷⁵ tarafından şüpheyile bakılmış ve son olarak A. V. Pont tarafından tüm bu iddialar

³⁶⁶ Bk. T. 49; 83; 104; 118; 123; 154; 215. Sözcük Pont'un (2008, 170) yaptığı listeye göre epigrafik olarak toplam 17 yazıtta belgelenmiştir. Metropolis'te Dreyer tarafından Pont'un makalesinden hemen sonra yayımlanan hamam yazıtı (T. 83) bu sayıyı toplamda 18'e çıkarmıştır.

³⁶⁷ IG X I, 2, no. 199, str. 105.

³⁶⁸ Foss 1975, 217-226.

³⁶⁹ Yazıt için bk. Foss 1986, 170, no. 3 = Herrmann 1993, 232-248.

³⁷⁰ Smyrna yazıtı için bk. T. 104.

³⁷¹ BE 1976, no. 133.

³⁷² Feissel 1998b, 97.

³⁷³ Rumscheid 1999, 51-52.

³⁷⁴ Herrmann 1993, 234-235, dn. 5.

tek tek çürütülerek reddedilmiştir³⁷⁶. Pont'un Foss'un argümanlarına karşı yaptığı yorumları burada tekrar etmeye gerek duymuyoruz; özetle Pont *aleipterion*'un Roma Dönemi monumental hamam-gymnasion kompleksleri içinde özellikle *palaistra* ve hamam arasında bağlantıyı sağlayan görkemli bir salona dönüştüğünü ve dolayısıyla altın kaplamalı çatı, sütunlar ve elit kimselerin yaptıkları bağışların bu kapsamda anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir³⁷⁷. Pont'un bu ikna edici makalesini yazmasından 2 yıl sonra B. Dreyer tarafından Metropolis kentinden yayımlanan yeni bir yazıt en azından Nero Dönemi'ne kadar olan süre için Pont'u kesin olarak haklı çıkartmaktadır (T. 83). Zira Metropolis halk ve danışma meclisleri ile birlikte bazı yurttaşlar *probalaneion*³⁷⁸ ve *aleipterion*'uyla birlikte bir *balaneion* (τὸ βαλανεῖον σὺν τῷ προβαλανείῳ καὶ ἀλειπτηρίῳ) inşa ettirerek imparatora adanmışlardır. Böylece en azından İ. S. 54-68 arasında *aleipterion*'unun tüm hamamı kapsamadığı ortaya çıkmıştır. Bu son belgeden bağımsız olarak Foss'un yukarıda belirttiğimiz son argümanının çok da tutarlı olmadığını özellikle vurgulamak gerekir. Zira, sadece *aleipterion* değil aynı zamanda hamamın değişik mekanlarının tekil olarak bazı üst sınıf vatandaşlar tarafından yaptırıldığını yine yazıtlar belgelemektedir. Örneğin, kendisini Lykia ulusunun önde gelen bir *lykiarkhes*'i olarak tanıtan Tlos vatandaşı Tiberius Claudius Ktesikles, Tlos kenti güney hamamının tonozlu *eksedra*'sını ve *apodyterium*'unu inşa ettirmiştir (T. 204). Panamara'dan ele geçen bir başka yazıt Tiberius Flavius Menandros isimli bir hayırseverin hamamın *atrium* kısmını yaptırdığını aktarmaktadır (T. 160). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür ve Foss'a bu anlamda katılmak mümkün değildir.

4.3.3. Kadınlar Hamamı

Hamam yazıtlarında göze çarpan bir başka husus ise kadın ve erkekler için ayrı mekanların bu yazıtlara terminolojik olarak da yansımalarıdır. Kadınlar hamamı (= τὸ γυναικεῖον βαλανεῖον) toplam 6, erkekler hamamı (τὸ ἀνδρεόν βαλανεῖον) ise her ne kadar bir kısmı tamamlama da olsa 1 yazıtta karşımıza çıkmaktadır. Ksanthos'taki kadınlar hamamı dışında diğer tüm belgeler Karia'dan olup bunların da birer tanesi Keramos ve Labraunda, dördü ise Panamara'dan belgelenmiştir. Yazıtlarda ve birazdan da göreceğimiz üzere antik kaynaklarda böyle bir cinsiyet ayrımı yapılmış olması ister istemez akıllara iki ayrı mekân olup olmadığı sorusunu getirmiş olsa da genel olarak kabul edilen görüş tek hamamın içinde kadınlar için

³⁷⁵ Barresi 2000, 314, dn. 11.

³⁷⁶ Pont 2008, 151-174.

³⁷⁷ Pont 2008, 168: "Il suffit d'admettre, comme le montrent les sources, que de simple salle d'onction, ou servant à des bains de vapeur à l'époque hellénistique, elle est devenue aussi, ou avant tout, une salle d'apparat, souvent à la jonction entre une palestre ou un ensemble gymnique et des salles thermales".

³⁷⁸ Bk. yuk. dn. 355.

ayrı bir alanın yer almasıdır. Her ne kadar hamamların sadece belli saatlerde kadınlara açılmış olması bir başka seçenek olsa da³⁷⁹ τὸ γυναικεῖον βαλανεῖον kalıbı bizce daha çok bir mekânın varlığını işaret etmektedir. Bunun en belirgin ve göze çarpan örneğini iki epigram ile gösterebiliriz: İlk epigram Samsun'un Havza ilçesindeki meşhur θερμὰ ὕδατα τῶν Φαζιμονιτῶν³⁸⁰ termal hamamının inşa yazıtı olup İ. S. 4. yüzyılda Iovinus isimli bir valinin hem erkekler hem de kadınlar için hamamlar inşa ettirdiği ve her ikisi için de suyun iletilmesini ve boşaltılmasını sağlayan [kanallar] yaptırdığını anlatmaktadır³⁸¹. Diğer örneğimiz ise Anthologia Palatina'dandır (AG IX, 620). Epigramın içeriğinden ziyade başlığı bizim için daha bilgilendiricidir: Εἰς λουτρὸν δίδυμον, ἐν ᾧ λούνται καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες = Kadınların ve erkeklerin yıkandığı çifte hamam. δίδυμον ifadesi erkekler ve kadınlar için iki ayrı bölme olduğunu gösterirken λουτρὸν'un tekil kullanılması tek bir kompleks olduğunun göstergesidir. Bu epigramların haricinde çok sayıda Eski Yunanca ve Latince edebi kaynakta kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı yerlerde yıkandıklarına dair izler bulmak ve bu örnekleri çoğaltmak mümkündür³⁸².

4.3.4. Yazlık – Kışlık Hamam

Kadın ve erkekler için ayrı bölümler olabildiği gibi kimi hamamlarda mevsimsel bazı düzenlemelerin de yapıldığı göze çarpmaktadır. Aphrodisias'ta İ. S. 5/6. yüzyılda yaşamış olan Rhodopaios isimli bir vatandaşın yaptığı işlerden bir tanesi de ünlü Hadrianus hamamının yazlık kısmının onarılması için bir girişimde bulunmuş olmasıdır. θερμὸν λουτρὸν (= Lat. *thermae estivales*) ve χειμερινὸν λουτρὸν (= Lat. *thermae hiemales*) şeklinde karşımıza çıkan yazlık ve kışlık hamam terimlerinin paralel örneklerini çeşitli kaynaklarda bulmak mümkündür. Tespit edebildiğimiz kadarıyla tüm yazıtlar arasında yazlık hamam 2 Eski Yunanca, 8 tane de Latince yazıt olmak üzere toplam 10 yerde belgelenirken³⁸³, kışlık hamam

³⁷⁹ Ginouvès 1962, 221.

³⁸⁰ Bu hamam için bk. Strab. 12.3.38.

³⁸¹ Anderson vd. 1910, 41, no. 27 = Merkelbach ve Stauber 2001, 360, no. 11/04/03, str. 8-9: [ὥ]πασε λουτρά γυναῖξ καὶ ἄνδράσιν ἄλλα καὶ ἄλλ[α] | [ἡ]δ' ἔτι νάμασιν ἀμφοτέρην ἐκάθηρε κέλευθον.

³⁸² Örneğin bk. Poll. 7.66: τὸ δὲ περὶ τοῖς αἰδοίοις, οὐ μόνον γυναικῶν ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν, ὅποτε σὺν ταῖς γυναιξὶ λούοιντο, ᾧαν λουτρίδα ἔοικε Θεόπομπος ὁ κωμικὸς ἐν Παισὶ καλεῖν, εἰπὼν τὴν δὴ περιζωσάμενος ᾧαν λουτρίδα κατὰδεσμον ἥβης περιπέταστον; Vitr. *De Arch.* 6.10.1: “*et item est animadvertendum uti caldaria muliebria et virilia coniuncta et in isdem regionibus sint conlocata*”. Kadınlar ve erkekler hamamı arasındaki ayrım için ayrıca krş. Robert 1948, 82-84; Ginouvès 1962, 197-198; 220-223

³⁸³ Yazlık hamamlar: T. 127 (Aphrodisias); BE 1946/1947 (Berytos); ILS II, no. 5698 (Liri nehri kıyısında Interemna/Casino yakınları/İtalya); AE 1916, no. 20bis (Thuburbo Maius/Tunus); AE 1916, no. 87 (Thuburbo Maius/Tunus); ILAlg I, no. 2101 (Madaurus/Cezayir); CIL VIII, no. 948 (Tubernuc/Tunus); AE 1979, no. 323 (Cuglieri/Sardinia); AE 1917/1918, no. 91 (M'daourouch/Cezayir); AE 1911, no. 217 (Khenchela/Mascula/Numidia).

terimi 3 Eski Yunanca ve 5 de Latince olmak üzere toplam 8 defa belgelenmiştir³⁸⁴. Yukarıda andığımız Aphrodisias yazıtı dışında Anadolu'dan gösterebileceğimiz tek örnek Ankyra kentindendir. İ. S. 4. yüzyıla tarihli olan bu yazıtta Iohannes isimli bir *euergetes* kentin çeşitli yapılarının haricinde bir de οἶκον τοῦ χιμερίου δημοσίου'yu onartmıştır. Bu ifade Ankyra *corpus*'unda Bosch tarafından tam anlaşılamamış ve δημοσίου'dan dolayı kentin resmi bir kurumuna ya da bir memura hizmet eden bir yapı olduğu tahmin edilmiştir;³⁸⁵ buna karşın L. Robert, χιμερίου δημοσίου'nun *sicilicet* olarak χιμερίου δημοσίου [λουτροῦ] şeklinde yorumlanması gerektiğini Bosch'un yayınından daha önce ikna edici bir şekilde göstermiştir.³⁸⁶ Robert'in bu yorumunu hâlâ geçerli kılan 2 temel nokta vardır: birincisi Ankyra yazıtı incelendiğinde özellikle su yapılarına yönelik büyük bir çalışma yapıldığı hemen anlaşılmaktadır. Nitekim yazıtın 5. satırı bir *hydragogion* ve *hydreion* onarımı ile ilgilidir. Dolayısıyla bunlarla birlikte hamam içinde bir onarım gerçekleştirildiğinden söz edebiliriz. Ayrıca kamu hamamı terimi antik kaynaklarda sıklıkla belgelenmektedir. 2. nokta ise *oikos*'un buradaki işlevi tam olarak bilinmese de hamam içinde bir mekan olarak da değerlendirilebileceği iki Ephesos yazıtından açık şekilde görülmektedir (T. 52; 53) Bu düşünceler ışığında, χιμερίου δημοσίου'nun gerçekten de kışlık hamam olarak anlaşılmasını sağlayacak yeterli delilin olduğunu düşünmekteyiz.

Hamamların bölümlerinin mevsimlere göre düzenlemesiyle ilgili antik kaynaklarda da bilgiler mevcuttur. Örneğin İ.S. 4. yüzyılda yaşamış bir hatip olan Libanius 11 nolu söylevinde hamamın bölümlerinin mevsimlere uygun bir şekilde inşa edildiğini, yazlık bölümünün rüzgârlara açık, kışlık bölümünün ise tam korunaklı olarak tasarlandığını aktarmaktadır³⁸⁷. Ancak Libanius ve bu konuda yüzeysel bilgi veren diğer antik kaynaklar³⁸⁸ bu terimlerden tam olarak nasıl bir konstrüksiyon anlaşılması gerektiği veyahut bu hamamların dizaynı, fiziki özelliği/karakteristiği konusunda net bir ipucu vermemektedir. Yazıtların çok azının ilgili hamam yapısının içinde bulunduğunu ve bunların da bir fikir vermekten uzak olduğunu iddia eden F. Yegül, İmparator Aurelianus'un hayatının anlatıldığı *Historia Augusta*'ya bir atıf yaparak hamamlar arasındaki bu ayrımın belki de gelen suyun sıcaklık derecesi ile alakalı olabi-

³⁸⁴ Kışlık hamamlar: Bosch 1967, no. 306 (Ankyra); SIG II, no. 783, str. 48-49 (Mantineia); Mouterde ve Mondésert 1957, 284-287 (Hama/Syria); ILS II.1, no. 5695 (Viddo yakınları/Dalmatia); CIL XI, no. 4095; 4069; 4097 (Oriculum/Umbria/İtalya) AE 1921, no. 30 (Sbeitla/Tunus); AE 1914, no. 57 (Thuburbo Maius/Tunus)

³⁸⁵ Bosch 1967, 370.

³⁸⁶ BE 1946/1947, no. 207.

³⁸⁷ Lib. Or. 11.220: “ἀλλὰ τὰ <λουτρά> τίς οὐκ ἂν ἀγασθεῖη; τὰ μὲν γὰρ ἀρμόδια χεμῶνι, τὰ δὲ συμ βαίνοντα θέρει, τὰ μὲν ἔξω πνευμάτων σφοδρῶν, τὰ δ' ὥσπερ μετέωρα καὶ οὐ κοινωνοῦντα τῆς γῆς”.

³⁸⁸ Örneğin bk. Ioh. Mal. 14.12: “καὶ ἀνήγειρεν ἔξ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος, ὃ ἐστὶ δύο σχήματα τοῦ δημοσίου, θερινοῦ καὶ χιμερινοῦ, τῶν κτητῶρων τῆς αὐτῆς πόλεως αἰτησάντων αὐτόν.

leceğini ifade etmektedir³⁸⁹. *Historia Augusta*'da İmparator Aurelianus'un Trans-Tiberis yani Tiber'in öte yakasındaki bir yerde kışlık hamam yaptıracağı söylenmekte ve bunun sebebi olarak orada soğuk suyun olmaması gösterilmektedir³⁹⁰. Suyun yeterince soğuk olmaması kışın banyo yapacaklara daha konforlu bir ortam sağlayacağı için bu pasajda anlaşılması güç çelişkili bir durum olduğu görülmektedir. *Historia Augusta* yazarının burada anlatmak istediği muhtemelen yazlık hamamlar için suyun yeterince soğuk olmaması dolayısıyla bölgenin suyunun bu tip hamamlar için uygun olmadığı ve bu yüzden de imparatorun kışlık hamam yaptırmak istemesiyle açıklanabilir. Her durumda su sıcaklık derecesinin hamamların kışlık ya da yazlık diye ayrılmasında etkisi olduğu bellidir. Libanius'un verdiği bilgiyi de göz önünde tutacak olursak, yazlık hamamların daha çok rüzgar alan, havadar ve serin sularla banyo yapılan bir alan olarak tasavvur edilmesi gerekirken, kışlık hamamların soğuk havanın etkisini kırarak bir fiziki ortama sahip korunaklı mekanlar olarak düşünülmüş olması mevcut veriler ışığında yapabileceğimiz tek yorumdur.

4.3.5. Varia

Epigrafik olarak hamamlarla ilgili geçen terimlerin ekseriyeti yukarıdaki dört maddede genel olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Bunların yanında hamamların isimlendirilmesinden boyutlarına varıncaya kadar çeşitli niteliklerinin de yazıtlar aracılığıyla tespit edilebildiğini söyleyebiliyoruz. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Hamamların isimlendirilmesi: Hamam, çoğunlukla yapımını finanse ettiren *eu-ergetes*'lerin ya da imparator/ya da imparatorun eşinin adına izafeten adlandırılmaktadır: *thermai Constantianarum* (Ephesos, T.62); Οὐαρῖὸν βαλανεῖον (Ephesos, T.51); Φαυστίνης λοετρὸν (Miletos, T. 93); Εὐσεβιανὸν βαλανεῖον (Aphrodisias, T. 121); Ἀδριανεῖον βαλανεῖον (Lagina, T.147); Δομιτεῖον βαλανεῖον (Prusias ad Hyprium; IPrusa ad Hyprium, no. 20).

- Hamamların temizliği: λούσας δὲ καὶ τὸ βαλανεῖον (Kys, T.140); λοῦσιν τοῦ βαλανείου (Limyra, T.187); τὸ βαλανεῖον λούειν (Hypaipa, SEG 30, no. 1382c) ; εἰς τὴν λοῦσιν τῶν βαλανείων (Delphoi, SIG II, no. 901, str. 17).

- Hamamların ebatı, fiziki özelliği ve niteliği: τοῦ μεγάλου βαλανίου (Ephesos, T. 60); ἱεροῦ λουτροῖο (Halikarnassos, T.130); τὸ κοινὸν βαλανεῖον (Iotape, T.229); καλὰ λοετρὰ (Korykos, T.231).

³⁸⁹ Yegül 1992, 43.

³⁹⁰ SHA, *Aurel.* 45.2: “thermas in Transtiberina regione Aurelianus facere paravit hiemales, quod aquae frigidioris copia illic deesset.”

4.4. Ek Konu: κατασκευάζω fiili ve Yapıların İlk İnşa Evresi

Şüphesiz ki Eski Yunanca yazılmış yazıtların dikkate değer bir bölümü yapı yazıtları ile ilgilidir ve bu yazıtlar bir arkeolojik yerleşmede tipolojik olarak tanımlanamayan ya da tanımlanması çok zor olan yapıların ve yapı kalıntılarının işlevinin ne olduğunun ortaya çıkarılması, yapıyı kim ya da kimlerin finanse ettiği, yapıda gerçekleştirelen onarımlar vs. gibi pek çok konuda bizleri aydınlatmaktadır. Bu yapı yazıtlarında ποιέω, δέμω, οἰκοδομέω gibi fiiller zaman zaman tercih edilse de, çoğunlukla bir yapı konstrüksiyonunun yeni baştan yapıldığını ifade etmek için κατασκευάζω, onarım gördüğünü göstermek için de ἐπισκευάζω fiili kullanılmaktadır. Dolayısıyla yapıların kronolojisi üzerine görüş belirten epigrafistler bir yapı yazıtı içinde “κατασκευάζω” fiilini gördüklerinde sürekli yapının ilk inşasını, söz konusu yazıtın taş üstüne kazıldığı tarihle doğru olarak göstermektedirler. Taş üstündeki bilgi kesin olarak kabul edildiği için arkeologların da yapının mimari öğelerini tarihlerken haklı olarak bu bilgiden yola çıktıklarına zaman zaman tanık olmaktadır. Bu bölümde κατασκευάζω fiilinin başka hangi anlamlara geldiğini/gelebileceğini sorgulamaya ve sadece yazıt üzerinden yapıların kronolojisi yapılırken neden dikkatli olunması gerektiğini ortaya koymaya çalışacağız³⁹¹.

Öncelikli olarak ἐπισκευάζω fiili tereddütsüz olarak “onarmak, tamir etmek” anlamına gelmektedir ve bu konu hiçbir şüpheye yer bırakmayacak derecede açıktır³⁹². κατασκευάζω fiili ise sözlüklerde “construct ve build” gibi anlamlara sahip olarak verilmekte³⁹³ ve epigrafistlerin yukarıda bahsettiğimiz yorumu yapmalarında kilit bir rol oynamaktadır. Buna rağmen henüz 1921 yılında Fransız araştırmacı Courby’nin özellikle Delos yazıtları bağlamında yaptığı çalışma κατασκευάζω fiilinin epigrafik olarak sadece “inşa etmek” değil aynı zamanda “geniş çaplı bir restorasyon ya da mevcut binayı temelinden itibaren yeniden yaptırmak” anlamlarında da kullanılabileceğini göstermiş³⁹⁴ ve bu dikkat çekici keşif daha sonra Vallois³⁹⁵, Garlan³⁹⁶, Michaud³⁹⁷, Knoepfler³⁹⁸, Nollé – Schindler³⁹⁹, Migeotte⁴⁰⁰, Hellmann⁴⁰¹, Corsten⁴⁰², Winter⁴⁰³ ve son olarak Cramme⁴⁰⁴ gibi pek çok bilim insanı tarafından da kabul edile-

³⁹¹ Bu konu ayrıntılı olarak tarafımızdan Uzunoğlu 2018a’da ele alınmıştır.

³⁹² Maier 1960, 85.

³⁹³ LSJ, s.v. κατασκευάζω.

³⁹⁴ Courby 1921, 174-241, özellikle bk. s. 224.

³⁹⁵ Vallois 1924, 426-427.

³⁹⁶ Garlan 1965, 346, dn. 4.

³⁹⁷ Michaud 1969, 76, dn. 1.

³⁹⁸ Knoepfler 1986, 75.

³⁹⁹ ISelge, s. 93, dn. 24.

⁴⁰⁰ Migeotte 1992, 333.

⁴⁰¹ Hellmann 1992, 196-197; Hellmann 1994, 176 = SEG 44, no. 1681.

⁴⁰² IPrusa ad Olympum II, s. 94.

⁴⁰³ Winter 1996, 188, dn. 1717.

⁴⁰⁴ Winter 1996, 188, dn. 1717.

rek yeni argümanlarla zenginleştirilmiştir. Bu esasen büyük öneme sahip bir keşif olsa da epigrafistler ve arkeologlar tarafından ya göz ardı edilmiş ya da yeteri kadar ikna edici bulunmamıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Side'deki *nymphaion*'un yapım tarihiyle ilgili olarak sadece J. Nollé kendi görüşlerini desteklemek amacıyla κατασκευάω argümanını kullanmış ve 2010 yılında basılan doktora tezinde Chr. Gliwitzky tarafından şiddetli bir eleştiriye uğramıştır⁴⁰⁵. Lakin Gliwitzky, Courby ve diğerlerinin ortaya koyduğu hiçbir kanıtı aksini düşünmemizi sağlayacak ve ikna edici herhangi bir yorum getirmemiştir. Biz de burada Courby ve ardıllarının tezini doğrulamak ve geliştirmek adına bugüne kadar yapılmış eski yorumlarla bizim yaptığımız bazı yeni gözlemleri harmanlayıp Gliwitzky'nin yanıldığı noktaları gözler önüne sermeye çalışacağız.

κατασκευάω ve κατασκευή ekseriyetle “bir yapının temelinden itibaren” inşa edilmesi anlamına gelmektedir; bunda bir sorun yoktur, sayısız örnekleri vardır ve yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu manasıyla ἐπισκευάω ve ἐπισκευή'den net bir şekilde ayrılmaktadır⁴⁰⁶. Sorun, söz konusu bu ifadelerle kimi zaman bir restorasyonun da kastedilip edilmediğidir. Nitekim epigrafik belgeler, κατασκευάω'nun semantik olarak ἐπισκευάω ile bazen eş anlamlı olarak kullanılabileceğine işaret etmektedir. Buna en güzel örnek Delphoi'dan Hellenistik bir yazıtta karşımıza çıkmaktadır. Pergamon kralı II. Eumenes, Delphoi kentinde bir tiyatro yaptırmış ve bu yapım işi birbirine benzer 2 Delphoi yazıtına farklı olarak (περί τε τᾶς τοῦ θεάτρου κατασκευᾶς ; εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ θεάτρου) yansımıştır⁴⁰⁷. Hellenistik Dönem kıta Yunanistan'ından Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya'sına geçtiğimizde de ilginç örnekler bizleri beklemektedir. Ephesos'ta İ. S. 2. yüzyılın hemen başlarında Traianus Dönem'inde Tiberius Claudius Aristion isimli ünlü bir hayırsever tarafından bir su yolu yapılmış ve su yolunun korunması ile ilgili iki kararname taş üzerine kazınmıştır (T. 26). Bu kararnamelerden ilki Traianus Dönemi valisi olan Aulus Vicirius'a, diğeri ise Hadrianus Dönemi valisi olan Sextus

⁴⁰⁴ Cramme 2001, 82-83.

⁴⁰⁵ Gliwitzky 2010, 103-105.

⁴⁰⁶ Her iki fiilin ya da onlarla bağlantılı sözcüklerin kimi yazıtlarda yan yana kullanılmış olması aralarındaki ayrımın en net göstergesidir. Fournier – Prêtre 2006, s. 488'te Artemis Tapınağı'nda ele geçmiş bir Thasos yazıtında bu ayrımı çok iyi gözlemlemek mümkündür: str. 1-4: [ἀναδέχεται] | τὰ τε δεόμενα ἐπισκευῆς ἐπι[σκευ]-[άσαι] καὶ τὰ δέοντα κατασκευῆ[ς] | κατασκευάσαι κτλ. Ayrıca bk. T. 145: εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν βαλανείου; T. 198: ἐπεσκευάσθη δὲ καὶ τὸ πρὸς τῇ ἀγορᾷ βαλανεῖον, κατασκευάζεται δὲ καὶ τὰ πρὸς τῇ πύλῃ ἔργα.

⁴⁰⁷ Daux 1932, no. 237, str. 1-8: ἐπειδὴ βα[σιλεὺς] Εὐμένης | φίλος [ὑπάρχων] τοῦ δάμου καὶ εὐεργέτας διὰ προγό-|νων κα[ὶ] εὐσεβέ|ων ἔν τε τὸ θεῖον καὶ τὴν πόλιν ἀπέ-|στειλε γράμματα ποτὶ τὴν πόλιν καὶ ἀργυρίου τάλαν-|τα τρία ἀλεξάνδρεια καὶ μνᾶς τριάκοντα ὅπως | ὑπάρχει τῇ πόλει ἐν σιτωνίαν διὰ παντός, ἀπελογίξα-|το δὲ διὰ τῶν γραμμάτων περί τε τᾶς τοῦ θεάτρου | κατασκευᾶς... Daux 1932, no. 239, str. 11-12: αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἀπέσταλκε ἄλλο ἀργυρίου τάλαντον ἀλεξάνδρειον εἰς τε τὰς τι-|μὰς καὶ θυσίας τὰς ἐψαφισμένας αὐτῷ προ[ό]τερον καὶ σώματα εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ θεάτρου..

Subrius Dexter Cornelius Priscus'a aittir. Bu iki kararnameden ve Aristion'un başka yazıtlarından da anlaşıldığı üzere su yolunun yapımının Traianus Dönemi'nde bitirildiği kesindir⁴⁰⁸. Hadrianus dönemi kararnamesinde arazi sahiplerinin εἰς κατασκευὴν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ ἁγωγοῦ, yani su yolunun bakımı ve güvenliği için boş bırakmak zorunda oldukları 10 ayaklık mesafede ekim ve biçim işlemi yaptıkları görülmektedir. Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi su yolunda herhangi bir arıza olması durumunda onarılması için su yolunun her iki yanından belirli bir mesafe bırakılması gerekmektedir. Dolayısıyla εἰς κατασκευὴν burada "inşası" için değil "onarımı için" diye çevrilmelidir.

Lykia'lı ünlü hayırsever Opramoas, İ. S. 141 yılında tüm bölgeyi sarsan büyük depremin ardından çok sayıdaki kentin yeniden imarı için bir takım bağışlarda bulunmuştur. Bu bağışlardan payını hamam yapıları da fazlasıyla almıştır. Opramoas, örneğin Gagai'daki hamam ve havuzu için 18 bin dinar (T. 178); Ksanthos'taki kadınlar hamamı için 10 bin dinar (T. 184); Oinoanda için ise yine 10 bin dinar (T. 192) ve Telmessos hamamı için ise 35 bin dinar para desteği sağlamıştır (T. 203). Ksanthos'taki kadınlar hamamı hariç diğer tüm örneklerde εἰς κατασκευὴν βαλανείου kalıbı kullanılmaktadır. Buna karşın tüm bu miktarlar bir hamamın yeni baştan yapımına yetecek derecede büyük değildir ve hamamların yeni baştan yapımını konu ediyormaz. Zaten Opramoas'ın yaptığı asıl amacının tüm kentleri yeni baştan yapılarla donatmak değil, deprem dolayısıyla zarar gören yapıların tamir edilmesi olduğu bilinen bir gerçektir.

Bu ve benzeri örnekler arkeolojik bulgularla birlikte değerlendirildiğinde κατασκευάζω fiilinin kullanıldığı kimi yapıların aslında restorasyondan ibaret olduğu ortaya daha somut bir şekilde çıkmaktadır. İlk örneğimizi Stadiasmus Patarensis olarak bilinen yol anıtından verebiliriz. Bu anıta göre imparator Claudius, İ.S. 43 yılında Lykia'yı eyaletleştirdikten sonra tüm Lykia boyunca valisi Quintus Veranius aracılığıyla yollar inşa ettirmiştir. Bu inşa ettirme eylemi Patara'da ele geçen anıtın sol yüzünde ποιέω fiili ile verilirken⁴⁰⁹, Bonda tepesi'nde ele geçen bir başka Claudius dönemi anıtında περὶ τῆς κατα[σκευ]ῆς τῶν ὁδῶν şeklinde verilmektedir⁴¹⁰. Hem Patara hem de Bonda Tepesi anıtlarındaki ifadeler, sanki Lykia'da Claudius öncesi yol yokmuş ve tüm yolları Veranius baştan inşa ettirmiş gibi bir izle-

⁴⁰⁸ Bk. aşağı. s. 119.

⁴⁰⁹ Şahin 2014a, 43: Τιβέριος Κλαύδιος Δρούσου υἱὸς Καῖσαρ Σεβαστὸς Γερμανικὸς ὁ τῆς οἰκουμένης Αὐτοκράτωρ ὁδοὺς καθ' ὅλην Λυκίαν ἐποίησεν διὰ τὴν Κοῖντου Οὐρηανίου τοῦ ἰδίου πρεσβευτοῦ ἀντιστρατήγου ὑπηρεσίαν ὣν ἔστιν μέτρον τὸ ὑπογεγραμμένον.

⁴¹⁰ Marksteiner – Wörrle 2002, 555-564.

nim vermektedir. Oysa böyle bir şey elbette söz konusu değildir ve Veranius'un yaptığı şey en eski zamanlardan beri mevcut olan yolları genişletmek ve onarımını yapmaktan ibarettir⁴¹¹.

Atina'da bulunmuş olan ve İ.S. 396-401 yılları arasına tarihlenen epistil üzerindeki bir inşa yazıtına göre Severus Aetius isimindeki bir *proconsul*, ilgili kısım okunamadığı için niteliği belli olmayan bu yapıyı temelinden itibaren yaptırmıştır: [Φλ(άβιος)] Σεουήρος Ἀέτιος κατεσκεύασεν ἐκ θεμελίων τὸ . [-- ca. 9 μετὰ τῶν πρ]οπυλαίων⁴¹². Yapıyı ve yazıtını yeniden ele alan A. Frantz'a göre epistil, yazıtın tarihinden çok daha eskidir ve ἐκ θεμελίων ifadesi burada temelinden itibaren binanın yeniden yapılmış olabileceğine işaret etmektedir⁴¹³. Bu yazıt bize “κατασκευάζειν ἐκ θεμελίων” kalıbı kullanıldığında dahi sıfırdan bir inşa faaliyeti olmayabileceğini ve bir sebepten dolayı çöken bir yapının yeni baştan inşa edilmiş olabileceğini göstermesi bakımından hayati bir öneme sahiptir.

Bir başka örneğimiz ise Ephesos kentindendir. Septimius Severus Dönemi'nde Titus Flavius Menandros isimli bir *asiarkhes* kentine bir *hydreion* yaptırmaya söz vermiş ve bunu gerçekleştirmiştir (T. 41). Bu eylem *hydreion*'unun inşa yazıtına ἐκ τῶν ιδίων καθὰ ὑπέσχετο τὸ ὑ[δ]ρεῖον τῇ γλυκυτάτῃ πατρίδι κατεσκεύασεν şeklinde yansımıştır. İlk olarak ünlü Romalı general Sulla'nın torunu olan C. Memmius'un *heroon*'u olarak dizayn edilen bu yapının yüksek ihtimalle Augustus zamanında ama en geç Flavius'lar Dönemi'nde çeşmeye dönüştürülmüş olduğu arkeolojik olarak kanıtlanmıştır⁴¹⁴. Dolayısıyla her ne kadar yazıtında “κατασκευάζω” fiili kullanılmış olsa da Menandros'un yaptığı işin bir restorasyondan ibaret olduğu açıktır.

Son örneğimiz ise Patara'daki ünlü Nero/Vespasianus hamamıdır (T. 197). Bu hamamın kronolojisi hakkında yoğun tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmaların odak noktasını hamam yazıtının 2.-5. satırlarının kazınmış olması ve ilk satırında ise imparator Vespasianus'un isminin bulunması oluşturmaktadır. Şahin, bu durumu Vespasianus'un imparator ilan edilmesinin hemen akabinde yazıldığı için imparatorun unvanlarının hatalı olarak taş üstüne kazındığı ve daha sonra bu hatanın Vespasianus'un kente gelişi sırasında bizzat kendisi tarafından farkedilerek düzeltilirdiği şeklinde açıklanmaktadır⁴¹⁵. Buna göre kazınan yerlere daha sonra imparatorun doğru unvanları boya ile yazılmıştır. Eck ise taş üstünde kazınan yerlerde Ne-

⁴¹¹ Bu konuda bk. Onur 2016, 97-98; Onur 2016b, 92-93.

⁴¹² IG II², no. 13292

⁴¹³ Frantz 1979, 194-203, özellikle s. 199.

⁴¹⁴ Miltner (1960, 24-25) çeşmeyi Augustus dönemine, Alzinger (1970, col. 1606) ise Flavius'lar dönemine tarihlemektedir. Dorl-Klingenschmid (2001, s. 186), Scherrer (2006, 47) ve Weiss (2011, 93) ise çeşmenin suyunu Augustus Dönemi'nde yapılan *Aqua Throessitica* adlı su yolundan aldığından Miltner'in tezini daha olası görmektedir.

⁴¹⁵ Şahin 2008, 1-32, özellikle s. 19-26.

ro'nun adının durduğunu ve *damnatio memoriae*'ya uğramasının ardından isminin silinerek yerine yeni imparator olan Vespasianus'un eklendiğini iddia etmektedir⁴¹⁶. Bu iddianın temel dayanaklarından birisi ise silinen yerlerde okunan δημαρχικῆς ἐξουσίας [τὸ ι]α'dır. Buna göre hamam, en geç İ.S. 70 yılı başlarına kadar Lykia'da valilik yapan Sextus Marcius Priscus'un denetiminde inşa edildiği için, 11. hâkimiyet yılı Nero ile özdeşleştirilmiştir ve hamamı inşası ona atfedilmiştir. Tüm bu tartışmalardan bağımsız olarak, ister Nero isterse de Vespasianus olsun τὸ βαλανεῖον κατεσκευάσεν ifadesi sabittir. M. Koçak ve S. Erkoç, bu hamamdaki mevcut arkeolojik kalıntılar üzerinden detaylı bir gözlem ve analiz yapmıştır . Bu araştırmacıların yaptıkları ilk değerlendirmelerde, hamamda Nero öncesine ait bir mekanın (3 nolu mekan) var olduğu tespit edilmiştir⁴¹⁷. Bu yeni duruma göre Nero Dönemi'nde hamama başka bir oda (2 nolu mekan) daha eklenmiş; son aşamada ise 1 numaralı yani frigidarium olarak tanımlanan bir mekanın daha eklenmesiyle hamama son şekli verilmiştir. Bu arkeolojik gözlemler, yazıtta verilen bilgilerle ilk bakışta ters düşüyor gibi görünse de, κατασκευάζειν fiilini yukarıda bahsettiğimiz bağlamında ele aldığımızda bu problem kendiliğinden çözüme kavuşmuş olacaktır. Burada κατασκευάζειν fiili bir onarım/tamirat anlamıyla değil, mevcut yapının bazı yeni donanımlarla (örneğin havuz vs.) genişletilmesi şeklinde değerlendirilmelidir. Bu durumda ἐκ θεμελίων'un sadece ekleme yapılan mekan için kullanıldığını varsayabiliriz

Sonuç olarak bu bilgiler ışığında “κατασκευάζω” fiilinin her zaman bir yapının ilk yapım evresine işaret etmediği, bu fiille kısmi ya da geniş çaplı bir restorasyonun da kastedilmiş olabileceği açıktır ve sadece bu ifadeyi dikkate alarak yapılacak tarihlemelerin söz konusu yapının kronolojisi hakkında bazı yanlış çıkarımlar yapılmasına sebebiyet vereceği unutulmamalıdır.

⁴¹⁶ Eck 2008, 269-275.

⁴¹⁷ Koçak ve Erkoç 2016. Bu hamamda 2017 yılı itibariyle arkeolojik kazı çalışmaları başlamıştır ve dolayısıyla olası yeni bulgular yapının kronolojisi hakkında daha fazla bilgi verebilecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SU VE SU YAPILARININ BÖLGELERE GÖRE GENEL DEĞERLENDİRMESİ

5.1. Ionia

Ionia Bölgesi, kısaca Maiandros (Büyük Menderes) nehri ile Hermos (Gediz) nehri arasında kalan ve kuzeyde Aiolis, güneyde Karia ve doğuda Lydia ile sınırlı Batı Anadolu sahil şeridinde verilen bir isimdir. Bölgenin Ionia diye adlandırılmasının sebebi ise kendilerini "Ἰωνες = Ion" olarak tanımlayan bir Yunan kabilesinin Tunç Çağı'nın (İ.Ö. 3300-1200) biti-miyle beraber Kıta Yunanistan'dan gelerek bu topraklara yerleşmiş olmasıdır⁴¹⁸. Herodotos, Ionia'lının yeryüzündeki en güzel iklimde yaşadığını söylemektedir⁴¹⁹. Gerçekten de içinden akan üç büyük nehriyle (Maiandros, Hermos ve Kaystros) ve bu nehirle aynı adları taşıyan verimli ovalarıyla Ionia, Antik Dönem'in en zengin bölgelerinden birisi olmuştur. Ionia'nın sahip olduğu bu zenginlik su kaynakları bakımından da kendisini göstermekte, bu hem edebi hem de epigrafik kaynaklara fazlasıyla yansımaktadır. Zira, kataloğa aldığımız 235 yazıtın 115 tanesi, yani neredeyse yarısı Ionia'dan çıkmıştır. Bu bölümde, Ionia kentlerinin (Samos ve Khios hariç) su ve su yapıları bakımından sahip oldukları bu zenginliği mevcut epigrafik veriler ışığında incelemeye çalışacağız. Bu inceleme, kentlerin büyüklüğü/küçüklüğüne ya da verilerin azlığı/çokluğuna göre değil, alfabetik olarak yapılacaktır.

5.1.1. Didyma

Antik Dönem'in en meşhur kutsal alanlarından biri olan ve Miletos'un yak. 17 km güneyinde yer alan Didyma, Ionia bölgesi su yapı yazıtları içinde 12 örnek ile temsil edilmektedir. Bunlardan 4 tanesi Hellenistik Dönem'e, diğerleri ise Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Yazıtların 1 tanesinin içeriği tam değildir; onun dışında 1 tanesi hamamla, bir tanesi olasılıkla bir su künküne ait bir parça ile ilgili olup geri kalan 9 tanesi Didyma kutsal alanının içi ve çevresindeki su kuyularından bahsetmektedir. Hellenistik Dönem'e ait olan yazıtların iki tanesi fragman olduğu için bunlardan herhangi bir bilgi edinmek mümkün olamamaktadır⁴²⁰. Hellenistik diğer iki yazıttan ilki bir epigramdır ve bir çeşme yapısının yanına dikilmiş olan Artemis Pythia heykelinin ağzından dile gelmektedir. Tanrıçanın heykelini diken Diodo-

⁴¹⁸ Uzunoglu 2012, 29.

⁴¹⁹ Hdt. I. 142.

⁴²⁰ T. 10 ve T. 11. T. 11'daki yazıtta geçen χεῦμα sözcüğü temel olarak "akıntı" anlamına gelmektedir. Bununla bağlantılı olarak sözcüğün "kaynak suyu, kaynak suyunun akıntısı" gibi anlamları da vardır, bk. LSJ, s.v. χεῦμα. Ayrıca krş. SEG 26, no. 1317; SEG 36, no. 1098: ἐπὶ στόμα χεῦματα πηγῆς. Bir şiir olduğu düşünülen bu yazıtın içeriğini tam olarak bilemesek de sözcük su ya da su kaynağıyla olan ilişkisi göz önünde tutarak kataloğa eklenmiştir.

ros'un bu dindarlığına bir nevi övgü olarak *elegaia* vezninde yazılmış olan bu şiirde, çeşme yapısı “Ναϊάδων δῶμα” yani su kaynaklarındaki *Nymphe*'leri simgeleyen “Naiad'ların evi”; suyu ise kutsal (νᾶμα ἁγνόν) olarak nitelendirilmiştir (T.1)⁴²¹.

Hellenistik Dönem'e ait olan ve *editio princeps* tarafından İ. Ö. 2. yüzyıla tarihlenen diğer yazıt ise, Apollon Tapınağı'nda büyük bir inşa faaliyetini ve yapılan işlerin ölçüsünü kaydetmektedir (T.2). Yazıtın 21. satırında, τὸ λάκκον olarak adlandırılan ve yüksek olasılıkla bir sarnıç olarak yorumlayabileceğimiz (bk. yuk. s. 89) yapının duvarları ve temeli için kullanılan kireç taşından blok taşların (πετρίνων λίθων) miktarları verilmektedir. Günther, bu ilginç ve çok fazla da örneği olmayan yazıtta geçen sarnıcı Apollon Tapınağı'nın doğu yakasındaki sarnıç ile özdeşleştirmektedir⁴²².

Kronolojik olarak bir sonraki yazıt, Erken İmparatorluk Dönemi'nden gelmektedir (T.6). Yazıtta göre haznedar (ταμίαι) olarak görev yapan baba ve oğul Antigonos'lar, Angelos⁴²³ Tapınağı'nın *peribolos*'unu inşa ettirmişler ve ayrıca su yokluğundan dolayı (λιπόντος δὲ ὕδατος) yeni kuyular (τὰ καινὰ φρέατα) kazdırmışlardır.

İ. S. 1. yüzyılın sonuna gelindiğinde Didyma Apollon Tapınağı'nda özellikle *propheetes* Iason'un çabalarıyla su temini bakımından önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Aşağı yukarı 1. yüzyılın sonu ya da 2. yüzyılın başlarına tarihlendirilen 3 ayrı yazıt (T.7-9), Iason'un eşi Mnemosyne, çocukları Iason ve Theogenis⁴²⁴ ile birlikte yeni su künkleri, kuyular, su depoları ve çeşmeler inşa ettirdiğini ve tapınağın su ihtiyacının karşılandığını göstermektedir. T.9 nolu yazıt, bu yapıların tapınağın neresinde konumlandığına da işaret edebilir, çünkü Rehm tarafından rekonstrüksiyonu yapılan bu yazıtta Iason ve diğer aile üyelerinin yaptırdığı çeşmelerin tapınağın önünde (κρήνας ἔνπροσθε τ[οῦ ναοῦ]), diğerlerinin ise kutsal alanın içinde (ἐν τῷ ἁλσει) olduğu bilgisi verilmiştir. Ancak her 3 yazıtta da hem ἐν τῷ ἁλσει, hem de ἔνπροσθε τοῦ ναοῦ ifadesinin tamamlama olduğunu göz önünde tutarsak çeşmelerin Apollon Tapınağı'nın önünde yapıldığını iddia etmek çok sağlıklı olmayabilir. Ayrıca

⁴²¹ Şiir dilinde çeşme yapıları çoğunlukla “Nymphe'lerin evi” olarak isimlendirilmektedir.

⁴²² Günther 1969-70, 245. Günther, söz konusu alanda Hellenistik döneme ait bir yapı olmaması dolayısıyla bu özdeşleştirmeden kesin emin değildir.

⁴²³ Angelos isminde bugüne kadar belgelenmiş bir tanrı ya da tanrıça bulunmamaktadır. Yazıtta τῆς Ἀγγέλου denilmesi burada tanrıdan ziyade bir tanrıçadan söz edildiğini göstermektedir. Angelos bilim çevrelerinde Hekate ya da Artemis ile özdeşleştirilmektedir, bk. Arnold 1995, 77-78. Fontenrose (1988, 159) bu özdeşleştirmeye karşı çıkmakta ve onu Euangelos ile birlikte Apollon kehanetlerinin kutsal aracısı olarak görmektedir.

⁴²⁴ Theogenis, aynı zamanda tanrıça Artemis'in *hydrophoros*'u olarak görev yapmaktadır. *Hydrophoros*, tanrıça Artemis'in onuruna düzenlenen kutsal ayinlere başkanlık eden ve su taşıyan rahiplere verilen addır, bk. Fontenrose 1988, 126-129. T.8 nolu yazıtta göre Iason'un Iulius Capito isminde *gymnasiarkhos*'luk yapan bir başka oğlu daha vardır. Ancak ne Capito'nun ne de Theogenis'in babası, annesi ve diğer kardeşleri Iason ile birlikte aktif olarak inşa faaliyetine destek verdiği yazıtlardan anlaşılmaktadır.

yapılan bu su tesislerinin sadece Apollon Tapınağı ile sınırlı olmadığı T. 8'deki ἡγαγον εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Δ[ιδυμέως καὶ] τῇ Ἀρτέμιδι ifadesinden anlaşılmaktadır. Didyma'da bu su tesislerinin yapımından yak. 30 sene sonra *prophetes* Lucius Apidianus Kallikrates'in onuruna dikilmiş bir yazıttan yerleşimde en az 2 hamamın mevcut olduğu bilinmektedir. Çünkü Kallikrates, yaptığı diğer tüm hayırseverliklerin yanında *Anoigmoi* şenlikleri⁴²⁵ sırasında tüm hamamlarda (ἐν πᾶσι τοῖς βαλανείοις) kadınlar için zeytinyağı dağıtmış olmasından ötürü övülmektedir. Bu hamamların ne zaman yapıldığına dair bir bilginiz yoktur; ancak Iason ve ailesinin Didyma'ya getirdiği su yollarıyla bağlantısı olması ihtimal dâhilindedir.

5.1.1.1. Festus Çeşmesi ve Kutsal Kaynak

Didyma'da suyla bağlantılı yazıtlar arasında en çok bilgi vereni ise hiç şüphesiz Asia Eyaleti valisi Tiberius Flavius Festus⁴²⁶ tarafından yaptırılan çeşme ile ilgili olan epigramdır (T.3). Epigram, esas itibarıyla Got akınlarından kaçan Didymalıların Apollon Kutsal Alanı'na sığınmaları ve susuz kaldıkları bir sırada tanrı tarafından kendilerine bir su kaynağı bahşedilmesini konu almaktadır. Epigrama göre vali Festus, daha sonra bu kaynağa bir de çeşme yaptırmış ve bu 3 ayrı şiir halinde aynı taşta kazınmıştır⁴²⁷. Ancak epigramda geçen bu olayları daha iyi anlayabilmek için kutsal alanın içinde tarihi çok eskilere giden kutsal kaynağa da kısaca değinmek gerekmektedir.

Pausanias'a göre tarihi, İon kolonizasyonundan (İ. Ö. 1000 yılları) daha önceye giden Didyma Apollon kutsal alanı⁴²⁸, İ. Ö. 494 senesinde Miletos'u tamamen yakıp yıkan Persler tarafından yağmalanmış ve içerisindeki kült heykeli tapınak hazineleriyle beraber Ekbattana'ya götürülmüştür⁴²⁹. Kallisthenes'ten alıntı yapan Strabon, bu olay üzerine tapınak içindeki kutsal kaynağın kuruduğunu ve uzun bir müddet kehanet vermediğini aktarmakta; buna karşın Büyük İskender'in Persleri yenmesinin ardından suskunluğunu bozup İskender'in Arbela'da zafer kazanacağını ve Dareios'un ölümünü müjdelediğini belirtmektedir⁴³⁰. Persler tarafından

⁴²⁵ *Anoigmoi* festivali hakkında bk. Fontenrose 1988, 75-76.

⁴²⁶ Tiberius Flavius Festus hakkında bk. PLRE I 335 (Festus 7); Barnes 1982, 157.

⁴²⁷ Merkelbach ve Stauber (1998, 108), aynı konu üzerinde 3 ayrı şiir yazılmış olduğu için yüksek olasılıkla bu konuda bir yarışma açıldığını, bu üç şiirin hepsinin güzel olması ve beğenilmesi nedeniyle taş üstüne kazındığını belirtmektedir, bk. ayrıca IDidyma, s. 137. Preuner'e göre (1927, 331), üç şiir de aynı kişi tarafından yazılmıştır. Yani yarışmaya üç farklı şiirle giren şairin bütün şiirleri övgüye layık bulunmuş ve hepsi birden taş üstüne yazılarak ölümsüzleştirilmiştir.

⁴²⁸ Paus. 7.2.6.

⁴²⁹ Hdt. 6.19.3; Paus. 1.16.3.

⁴³⁰ Strab. 17.1.43: προστραγηθεὶ δὲ τούτοις ὁ Καλλισθένης, ὅτι τοῦ Ἀπόλλωνος τὸ ἐν Βραγχιδαῖς μαντεῖον ἐκλελοιπὸς, ἐξ ὅτου τὸ ἱερὸν ὑπὸ τῶν Βραγχιδῶν σεσύλητο ἐπὶ Ξέρξου περσισάντων, ἐκλελοιπυίας δὲ καὶ τῆς κρήνης, τότε ἢ τε κρήνη ἀνάσχοι καὶ μαντεῖα πολλὰ οἱ Μιλησίων πρέσβεις κομίσαιεν εἰς Μέμφιν περὶ τῆς ἐκ Διὸς γενέσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἐσομένης περὶ Ἀρβηλα νίκης καὶ τοῦ Δαρείου θανάτου καὶ τῶν ἐν Λακεδαιμόνι νεωτερισμῶν.

yıkılan tapınak Hellenistik Dönem’de Artemis Tapınağı’nın da mimarlarından olan Ephesoslu Paionios ve Miletoslu Daphnis tarafından yeniden yapılmış⁴³¹ ve gelişimine Roma Dönemi’nde de devam etmiştir. İ. S. 262/3 yılına gelindiğinde Küçük Asya’nın büyük bölümü kuzeydoğudan gelen barbar kavimlerin (en yayılmacı olanları Got’lar) istila ve yağmalarına sahne olmuş⁴³² ve Didyma Apollon Tapınağı da bundan nasibini almıştır⁴³³. Bunun üzerine insanlar çareyi, yüksek sütunlarıyla bugün dahi ziyaretçileri büyüleyen tapınağın içine kaçmakta bulmuşlardır. Gothlar her ne kadar tapınağa giremse de ahali için daha büyük bir sorun baş göstermiştir: içme suyu. Ancak devreye hemen Apollon girmiş, oraya sığınanlar için bir kaynak suyu çıkararak onları susuzluk nedeniyle ölmekten kurtarmıştır. Bu olaylardan yak. 25-30 sene sonra Festus tarafından yaptırılan bir yapıyla (çeşme) birlikte kaynak yenilenmiş, dekoratif ve daha işlevli bir hâle gelmesi sağlanmıştır. Vali Festus, yaptığı bu işin taş üzerine kazınmasını isteyerek sözünü ettiğimiz üç epigramı mermer bir stel üzerine kazıtmış, söz konusu stel ise Bizans Dönemi’nde tapınak içine inşa edilen bazilikanın zemininde tekrar kullanılmıştır. Festus’un 286-293 yılları arasında Asia *proconsul*’u olması dolayısıyla bu yıl aralığına tarihlenen⁴³⁴ epigramlar ilk olarak Th. Wiegand tarafından 1924 yılında yayımlanmış⁴³⁵ ve sonrasında çeşitli *corpus* çalışmalarına dâhil edilerek pek çok bilimsel yayına konu olmuştur.

⁴³¹ Vitr. *De Arch.* VII. Praef. 16.

⁴³² Küçük Asya’daki Goth saldırılarına ilişkin bk. Salamon 1971, 109-139. Ayrıca krş. Robert ve Robert 1948, 117-122.

⁴³³ Merkelbach ve Stauber (1998, 108) Gothların Miletos ve sonrasında da Didyma’ya yaptığı bu saldırının muhtemelen 268 yılında gerçekleştiğini söylemektedir. Ama bilimsel çevrelerde daha çok 262/263 yılları tercih edilmektedir, örneğin bk. Schneider 2009, 165 ya da Weber 2009, 305. Edebi kaynaklarda bu iki kente yapılan Goth saldırıları ile ilgili bir bilgi yoktur. Buna karşın aşağıda tanıtılan epigramlar ve ayrıca Miletos’tan belgelenen bir başka epigram (Merkelbach ve Stauber 1998, no. 01/20/16; bu epigram içinde “ἀνδροφόνων = insan katledenler” ifadesi geçmesi nedeniyle haklı bir şekilde Gothlarla ilişkilendirilmiştir) bu saldırıları kesin olarak doğrulamaktadır, krş. Robert ve Robert 1948, 120. Miletos ve Didyma’da Goth saldırılarına ilişkin arkeolojik veriler de vardır. Her iki yerleşim de bu saldırılardan kendilerini korumak için kısa sürede bir sur inşa etmişlerdir. Miletos için bk. von Gerkan 1935, 81-83. Didyma Apollon Tapınağı’nın doğu cephesinde yer alan sur duvarı için bk. Knackfuß 1941, 19-21. Bumke (2009, 78-80) ise bu duvarın Goth saldırılarıyla herhangi bir ilişkisi olduğunu reddetmektedir. Krş. Tuchelt 2000, 339-346.

⁴³⁴ A. Rehm 1938 yılında olayları doğru bir kronolojiye oturtana kadar, bu epigramlar ile Goth saldırıları aynı döneme yerleştirilmiş ve dolayısıyla epigramlar hemen bu saldırıların sonrasına, yani 263 yılına tarihlenmiştir (örneğin ed. pr. Wiegand 1924, 22-25 ve onu takiben SEG 4, 1929, no. 467). Rehm (1938, 74-84), yazıtta bahsi geçen Vali T. Fl. Festus’un, Diocletianus - Maximianus’un imparator olduğu yıllarda Zeus, Leto ve onların çocukları Apollon ve Artemis’in heykelini diktiren vali (IDidyma, no. 89 ve 90 = Günther 2007, 149-150, no. 137, Taf. 36, 1-2) ile aynı olduğunu ortaya çıkararak bu yazıtları onun Asia *proconsul*’u olduğu yıllara (İ. S. 286-293) tarihlenmiştir. Ancak 2. epigramda Festus için söylenen δῖς ὅς ὕπατος ifadesi, Festus’un iki senedir bu görevde olduğu şeklinde yorumlanmaktadır; örneğin bk. PLRE I 335 (Festus 7): “i.e. in office for two years”; Merkelbach ve Stauber 1998, 109’de ilgili kısmı şöyle çevirmektedir: “aber Festus, zwei Jahre lang Proconsul der berühmten Asia”). Bu durumda, vali eyaletteki görevine 286 yılında başladığı için, epigramların tam olarak 287 yılına tarihlenmesi gerekmektedir. Krş. IDidyma, s. 138: “In unserer Inschrift heißt er II 3 mit ungenauem Ausdruck δῖς ὕπατος κλεινῆς Ἀσίης (das korrekter ἀνθύπατος steht dagegen in III 12), sie fällt also ein Jahr später”. Buna karşın, Merkelbach ve Stauber epigramların tarihini 286 – 293 olarak göstermektedir. Bu düşüncüler göz önüne alındığında, Festus’un kaynağa yaptırdığı yapıyı Athanassiadi’nin neden 290’lı yılların başına tarihlediği ise anlaşılmazdır (1989-1990, 273: Until in the early 290s the proconsul Festus had the neglected spring cleared and a fountain built for the sake of the people).

⁴³⁵ Wiegand 1924, 22-25.

Didyma Apollon Tapınağı'nın içinde yer alan ve Vali Festus tarafından çevrelenen bu kaynak suyunun yukarıda bahsettiğimiz, tapınağın *adyton* (= girilemez) olarak adlandırılan bölümünde bulunan “Kutsal Kaynak” ile aynı olup olmadığı sorusu akademik çevrelerce uzun süredir tartışılmaktadır. Daha önce de kısaca değindiğimiz gibi, “Kutsal Kaynak” Didyma Kehanet Merkezi'nin en önemli unsurlarından bir tanesidir. İ. S. 3.-4. yy'ın Neoplatoncu filozoflarından birisi olan Iamblikhos'un verdiği bilgilere göre, *prophetis* kutsal kaynağa eteğini sokarak ya da kaynaktan çıkan buharları soluyarak Apollon'dan kehanet almakta ve bu kehanet *prophetes* aracılığıyla *adyton*'un dışında bekleyen kişilere bildirilmektedir⁴³⁶. Buradan da kolayca anlaşıldığı gibi kehanet ile kaynak birbiriyle çok yakın bir ilişki içerisinde.

Kutsal Kaynak ile epigramlarda bahsi geçen kaynağın aynı olduğunu düşünenlerin⁴³⁷ en büyük dayanak noktalarından birisi, 1. epigramın son satırlarında, epigramı yazan şairin buradaki kaynağı Delphoi'daki Apollon Tapınağı'nda kehaneti ile ünlü Kastalia Kaynağı'na benzetmesidir⁴³⁸. Bunun yanında yine 1. ve 3. epigramın ilk satırlarında kaynak “τοῦ Πυθίου πηγῇ” ve “Ἀπόλλωνος ὕδωρ” olarak anılmaktadır. Bu öneri kabul edilecek olursa, bu durumda kaynağın, Goth saldırılarından bir süre önce kuruyarak artık akmamaya başladığını da kabul etmemiz gerekecektir. Bunun üzerine tapınıktaki sığınmacılar kuşatma sırasında kaynağın kanallarından birini temizleyerek suyun yeniden akmasını sağlamış olmalıdırlar. Fontenrose'a göre işte yazıtta bahsedilen mucize (θαῦμα) budur⁴³⁹.

Bu teoriye göre, kaynak kuruduğu için kehanet de en azından bir süreliğine son bulmuş olmalıdır. Buna karşın Didyma kehanet yazıtlarını inceleyen Parke, kehanet ocağının İ. S. 3. yy ortalarına kadar işlevine devam ettiğini ortaya çıkarmış, dolayısıyla bu iddiayı reddetmiştir⁴⁴⁰. Ona göre sığınmacıların kutsal olan suyu içme amaçlı kullanması dini açıdan zaten sakıncalı bir durumdu ve kutsala saygısızlıktı. Tapınağın içi kuşatma sırasında bütün

⁴³⁶ Iambl. *Myst.* 3.11: Καὶ μὴν ἢ γε ἐν Βραγχίδαϊς γυνὴ χρησμοδός, εἴτε ῥάβδον ἔχουσα τὴν πρῶτως ὑπὸ θεοῦ τινος παραδοθεῖσαν πληροῦται τῆς θείας αὐγῆς, εἴτε ἐπὶ ἄξονος καθημένη προλέγει τὸ μέλλον, εἴτε τοὺς πόδας ἢ κρᾶσπεδόν τι τέγγουσα τῷ ὕδατι ἢ ἐκ τοῦ ὕδατος ἀτμιζομένη δέχεται τὸν θεόν, ἐξ ἀπάντων τούτων ἐπιτηδεῖα παρασκευαζομένη πρὸς τὴν ὑποδοχὴν ἔξωθεν αὐτοῦ μεταλαμβάνει.

⁴³⁷ IDidyma, s. 138; Fontenrose 1988, 24; Merkelbach ve Stauber 1998, 109. Bu hususta ayrıca krş. Günther 2007, 150. Tuchelt (1973, 114), bu özdeşleştirmeye daha temkinli yaklaşmaktadır: “Der epigraphische Befund reicht m. E. nicht aus, um die Orakelquelle mit der Anlage des Festus zu identifizieren”.

⁴³⁸ Örneğin bk. Fontenrose 1988, 24. Fontenrose, ayrıca böyle bir ağır kuşatma esnasında yeni bir kaynağın bulunması için yeterli zaman olmadığına da dikkat çekmektedir. Rehm (IDidyma, s. 138), tapınağın doğusunda bulunan ve yazıtlarda “τὸ φρέαρ” olarak geçen artezyen su kuyusunu bir kenara bıraktığımızda zaten arkeolojik olarak da epigramlarda söz konusu edilen kaynağın “Kutsal Kaynak” olmasından başka bir çare olmadığını ifade etmektedir.

⁴³⁹ Fontenrose 1988, 24.

⁴⁴⁰ Parke 1985, 93-97. Kutsal Kaynak ile bu kaynağı özdeşleştirmek isteyen Rehm (IDidyma, s. 138), buradaki çıkmazı gördüğü için başka bir teori ortaya atmıştır. Buna göre, suyun kuruması üzerine kehanet en azından geçici olarak başka bir şekilde devam etmiştir. Parke (1985, 96), Rehm'in bu hipotezini destekleyecek herhangi bir veri bulunmadığını belirtmektedir.

ahali için bir yaşam alanına dönüştüğünden yetkililer böyle bir saygısızlığı göze alamazlardı, dolayısıyla acilen alternatif bir kaynak aramaya giriştiler ve bu girişimlerinde de başarılı oldular⁴⁴¹.

Ayrıca yine Parke’a göre çok zor şartlar altında bulundukları için suyu kullanmış olsalar dahi bu su yine de onlar için yetersiz kalırdı. Dolayısıyla ciddi bir kuşatma altındayken yeni bir su kaynağının keşfedilmiş olması ise yazıtta mucize diye adlandırılan olay olmalıdır. Parke’ın (ve her iki kaynağın birbirinden farklı olduklarını düşünenlerin⁴⁴²) bu görüşlerini destekler nitelikte olarak biz de şu ayrıntıyı ekleyebiliriz: 3. epigramın 9.-10. satırlarında, bizzat kaynak dile gelmekte ve insanların kendisine karşı olan kötülükleri yüzünden (με πονεῦσαν ἐφ’ ἡμετέρων κακότητι) sıkıntıya düştüğünü söylemektedir. Buradan tapınak içinde yaşayan (personel vb.) kimselerin kaynağı hor kullandıkları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan kutsal ve Apollon kehanetinin önemli bir simgesi olan bir kaynağın, tapınakta yaşayan ve doğal olarak dindar olduğundan kuşku duyamayacağımız kimselerce hor kullanılmış olması da akla yatkın görünmemektedir. Sonuç olarak epigramlarda bahsi geçen kaynağın, tarihi Arkaik Dönem’e (ve olasılıkla daha da eskiye) kadar giden “Kutsal Kaynak” ile bir ilişkisi olmasa gerektir⁴⁴³.

Son olarak biraz da bu kaynakların Didyma Apollon Tapınağı içerisinde tam olarak nerede yer aldıklarına değinelim. Kutsal Kaynak, Wiegand ve Knackfuß’a göre Bizans Bazilikası’nın bulunduğu alanda yer alıyordu⁴⁴⁴. Buna karşın H. Drerup, tapınağın *naiskos* olarak adlandırılan bölümünde bir tatlısu kaynağına ait olabileceğini düşündüğü bir çökelti keşfetmiş

⁴⁴¹ Didyma’da belgelenen çok sayıda kuyu, yerleşimin yer altı suları bakımından oldukça zengin olduğunun bir ispatıdır. Dolayısıyla Goth kuşatması altında kutsal alan sakinlerinin bir su kaynağı bulmuş olmaları çok da şaşırtıcı sayılmamalıdır.

⁴⁴² Hahland 1964, 224-225; Athanassiadi 1989-1990, 272-273; Steuernagel 2008, 132 = SEG 59, no. 1296. Son olarak bk. Schneider 2009, 165: “Während der Belagerung des Heiligtums durch die Goten in den Jahren 262/263 n. Chr. gab es im Tempelkastell offenbar existentielle Probleme mit der Wasserversorgung der Belagerten. Diese wurden durch die überraschende, auf göttliches Eingreifen zurückgeführte Erschließung einer neuen Quelle im Kulthof gelöst”.

⁴⁴³ Schneider (2009, 165) olayı daha ilginç bir şekilde yorumlamakta, Goth saldırıları sırasında yeni bulunan kaynağı aynı zamanda kehanet işlevi de yüklemektedir. Schneider, kehanet bildiren Kutsal Kaynak’ın yeni bir yere neden taşındığına ya da taşınması gerektiğine dair ise ikna edici bir açıklama yapmamaktadır. Yüzyıllardır kehanet bildiren Kutsal Kaynak’ın kurduğuna ya da işlevini yitirdiğine dair herhangi bir bilgi yoktur. Burada söz konusu olan, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, ne kadar sürdüğünü bilemediğimiz bir kuşatma boyunca insanların kullanımı için yeni bir kaynak keşfedilmesi durumudur (kehanet kaynağının dinsel açıdan kullanılamaz oluşu veya olsa bile suyun yetersiz oluşu nedeniyle). Schneider, bu düşüncesinin sorunlu olduğunun farkında olduğu için (çünkü bu durumda kaynağı aynı anda hem içme suyu hem kehanet işlevi yükleniyor), A. Furtwängler tarafından kendisine sözlü olarak iletilen bir öneriyle sorunu çözmeye çalışmaktadır. Buna göre, yeni bulunan ve Vali Festus tarafından düzenlemesi yapılan kaynak (orada Brunnen 3 olarak tanımlanıyor) sadece kehanet fonksiyonuna sahipken, 10 m güneyinde bulunan bir diğer kaynak (Brunnen 4) yerleşim yeri sakinlerine içme suyu olarak hizmet vermektedir.

⁴⁴⁴ Knackfuß 1941, 46-47. Knackfuß (a.g.y.), bu kaynağın Türk köylerinde oturanlara ihtiyaç duyulan içme suyunu sağladığını söylemektedir (1941 senesi için).

ve Kutsal Kaynak'ı buraya lokalize etmiştir⁴⁴⁵. Bu lokalizasyon bilim çevrelerince genel bir kabul görmüştür⁴⁴⁶. Bu durumda Bizans Kilisesi'nde yer alan kaynağın da Apollon'un mucizevi (!) bir şekilde çıkararak Goth saldırısından kaçan vatandaşların hizmetine sunduğu, Vali Festus'un özen göstererek güzelleştirdiği (üzerine bir çeşme yaptırdığı) ve adına şiirler yazılarak ününü günümüze kadar taşıyan kaynak olduğu düşünülmektedir⁴⁴⁷.

5.1.2. Ephesos

İonia'nın en büyük ve önemli kentlerinden birisi olan ve en erken yerleşim izleri Kalkolitik Devre kadar giden Ephesos, efsaneye göre Anadolu sahillerindeki Yunan kolonizasyon hareketinin de önderi olan Kodros oğlu Androklos tarafından kurulmuştur. Kehanete göre onlara kentlerini kuracakları yeri bir balık gösterecek, bir yaban domuzu da onlara rehberlik edecekti. Athenaios'a göre, Hypelaïos adındaki bir kaynağın başında kahvaltı yapan balıkçılar, bir balıkla birlikte yanan bir kömür parçasını çalığa düşürürler ve çıkan yangından korkan bir domuz kaçar. Domuzun arkasından kovalayan balıkçılar onu Athena Tapınağı'nın olduğu yerde öldürürler ve o civarda kentlerini kurarlar⁴⁴⁸. Ephesos'un bu kuruluş efsanesinde önemli bir yer oynayan Hypelaïos pınarının yeri ise henüz tam olarak lokalize edilememiştir ve çeşitli tartışmalara konu olmaya devam etmektedir⁴⁴⁹.

Sadece Küçük Asya'nın değil, tüm antik dünyanın da en görkemli kentlerinden birisi olan Ephesos'un, Augustus ile birlikte çok hızlı bir urbanistik gelişime sahne olduğu görülmektedir⁴⁵⁰. Bu dönemde Pergamon ve Smyrna ile birlikte Asia eyaletinin adeta parlayan bir yıldızı olan Ephesos, aynı zamanda eyalet başkenti unvanını da Pergamon'un elinden almıştır.

⁴⁴⁵ Drerup vd. 1964, 358 (non vidi, Hahland 1964, 225, dn. 164'ten alınmıştır). Konu hakkında ayrıca bk. Günther 1971, 15; Tuchelt 1986, 43 ve 49.

⁴⁴⁶ Krş. Tuchelt 1991a, s. 18; Tuchelt 1991b, 86.

⁴⁴⁷ Hahland 1964, 223-229; Schneider 2009, s. 165-166. Schneider'e (*loc. cit.*) göre, kaynağın Vali Festus tarafından çevreninmesi işi, kısmen geç dönemde yıkılan *naiskos*'un yapı malzemeleriyle gerçekleşmiştir.

⁴⁴⁸ Ath. 8.62: Κρεώφυλος δ' ἐν τοῖς Ἐφεσίων Ὀροῖς οἱ τὴν Ἐφεσον, φησί, κτίζοντες καὶ πολλὰ ταλαιπωρηθέντες ἀπορία τόπου τὸ τελευταῖον πέμπαντες εἰς θεοῦ ἡρώτων ὅπου τὸ πόλισμα θῶνται. ὁ δ' αὐτοῖς ἔχρησεν ἐνταῦθα οἰκίζειν πόλιν ἢ ἂν ἰχθὺς δεῖξῃ καὶ ὅς ἄγριος ὑφηγήσεται. λέγεται οὖν ὅπου νῦν ἡ κρήνη ἐστὶν Ὑπέλαιος καλουμένη καὶ ὁ ἱερὸς λιμὴν ἀλιείας ἀριστοποιεῖσθαι. Hypelaïos kaynağı Strabon tarafından da 2 yerde anılmaktadır (Strab. 14.1.4; 14.1.21). Hypelaïos ile birlikte antik kaynaklarda 3 tane daha pınar ismi geçmektedir. Bunlar Plinius tarafından anılan Calippia (Plin. *H.N.*, 5. 31: **fons** in urbe **Callippia** et templum Dianae complexi e diversis regionibus duo Selenuntes); Pausanias tarafından anılan Halitaia (Paus. 7.5.10: ἡ δὲ Ἰωνία παρέξ τῶν τε ἱερῶν καὶ τῆς τοῦ ἀέρος κράσεως παρέχεται καὶ ἄλλα ἐς συγγραφὴν, ἡ μὲν γε Ἐφεσία χώρα τόν τε Κέγχριον ποταμὸν καὶ τοῦ Πίονος τοῦ ὄρους τὴν φύσιν καὶ **πηγὴν τὴν Ἀλιταίαν**) ve Akhilleus Tattius tarafından anılan Styks (Ach. Tat. 8.12: Τὸ δὲ **τῆς Στυγὸς ὕδωρ** εἶχεν οὕτως. παρθένος ἦν εὐειδής, ὄνομα Ῥοδῶπις, κυνηγίων ἐρῶσα καὶ θήρας.... καὶ αὐτοὺς ὁ Ἔρως ἐλαύνει κατὰ τοῦτ' ἄντρον, οὗ νῦν **ἐστὶν ἡ πηγή**, ... ὅταν τις αἰτίαν ἔχῃ Ἀφροδισίων, εἰς τὴν πηγὴν εἰσβάσα ἀπολούεται πınarlarıdır.

⁴⁴⁹ Scherrer 2001, 66'da limanın hemen kuzeydoğusunda bulunan bir tapınaktaki kaya yarığının kutsal bir kaynak olarak hizmet gördüğünü ve dolayısıyla bunun Hypaleia kaynağı ile aynı olabileceği görüşünü savunmuştur. Bu konuda krş. Weiss 2011, 73-74.

⁴⁵⁰ Öziş ve Atalay'ın (1999, 410) da belirttiği gibi Ephesos su yapıları bakımından dünyanın önde gelen açık hava müzelerinden birisidir.

Roma İmparatorluk Dönemi Ephesos için aynı zamanda muazzam yapı projelerinin başlatıldığı bir dönem olmuştur. Fiziki olarak her geçen gün büyüyen kent, Anadolu'daki en kalabalık nüfusa da sahip olmuştur. Kent, gelişiminin adeta zirve yaptığı İ. S. 2. yüzyılda sahip olduğu tahmin edilen yak. 200-225,000 nüfusla Roma ve Aleksandria'nın hemen ardından gelmektedir⁴⁵¹. Günümüzdeki pek çok kenti dahi gerisinde bırakan böylesi yüksek bir nüfusun su ihtiyacının ne kadar büyük olacağını söylemeye dahi gerek yoktur. Avusturya Arkeoloji Enstitüsü ve Frontinus Gesellschaft ortaklığıyla 2001-2013 arasında yürütülmüş olan araştırmalar kentin Roma Dönemi'nde en az 6 su yoluyla beslendiğini ortaya koymuştur. Yapılan bu kapsamlı arkeolojik araştırmaları epigrafik veriler de doğrulamaktadır. Bu, kataloğa aldığımız 234 yazıtın 71 tanesinin Ephesos'ta bulunmuş olmasından da anlaşılmaktadır. Bu yazıtların sadece 2 tanesinin Roma öncesine ait olması ise dikkat çekicidir. İ. Ö. 3. yüzyılın başlarına ait olan bu yazıtlardan ilki arazi paylaşımıyla ilgili yasal bir düzenleme olup genel bir ifadeyle su (kaynaklarına) giden yolların bu paylaşımdan hariç tutulmasına yöneliktir (T.13). Yine benzer dönemden bir başka yazıt, Ephesos kentinin kiraya vermiş olduğu bir arazideki suyu, Lysimakhos surlarının inşası sırasında kullanmak istemesiyle ilgili bir sözleşme metnidir (T.14). Çok genel ifadelerin yer aldığı her iki yazıttan (πρὸς τὰ ὕδατα; χρῆσόμεθα ὕδατος) su kuyusu veya pınarların, yani lokal su kaynaklarının söz konusu edildiği anlaşılmaktadır. Bunların dışında Hellenistik Dönem'e ait bir su yolu ya da herhangi bir su yapı yazıtının olmayışı Roma öncesinde Ephesos'a dış kaynaklardan su getirilmediğini göstermez. Zira İ. Ö. 3. yüzyılın ilk çeyreğinde, Büyük İskender'in haleflerinden birisi olarak İ. Ö. 281 yılındaki ölümüne değin o dönemde tüm Küçük Asya'nın egemeni olan Lysimakhos önce Ephesos'u bugünkü yerine taşımış, daha sonra da kente pişmiş toprak künklerle 1 km kadar bir mesafedeki kaynaklardan su getirmiştir⁴⁵². Kentte ayrıca Hellenistik Dönem'e ait 3 tane de çeşme yapısı vardır⁴⁵³.

5.1.2.1. Aqua Iulia ve Aqua Throessitica

Kentin su teminine ilişkin ilk yazılı belgeler Augustus dönemine aittir. Bu döneme ait toplam 4 epigrafik belge vardır. Bunlardan ilki Augustus'a ait herhangi bir unvan vs. bilgisi verilmemiş olması ve işin denetimini üstlenen *proconsul*'un isminin okunamaması nedeniyle genel olarak İ. Ö. 27 - İ. S. 14 yılları arasına tarihlenen Latince bir yazıttır (T.15). Tetragonal agora'nın güneybatısındaki bina yıkıkları içinde ele geçirilen heykel kaidesine ait bir parça

⁴⁵¹ White 1995, 41. Bu dönemde Roma 800 bin ila 1 milyon arasında değişen nüfusuyla ilk sırada yer alırken onu 300 binlerde seyreden Aleksandria takip etmektedir.

⁴⁵² Wiplinger 2006b, 121-126; Wiplinger 2008, 313-315; Wiplinger 2010, 594-595.

⁴⁵³ Dorl-Klingenschmid 2001, Kat. No. 15-16-17.

üzerinde imparatorun Ephesos kenti için *Aqua Iulia* adını taşıyan bir su yolu yaptırdığı yazılıdır. Bu su yolunun, Ephesos'un yak. 43 km güney-batısında yer alan Değirmendere mevkiinden (bugün Kuşadası'nın bir mahallesi) başlayarak ve birçok vadiyi çok sayıdaki kemerlerle (birçok yerde çok kemerli, en uzun 400 m ile Arvalya; en yüksek ise 20 m ile Bahçecik) geçerek Bülbül Dağın kuzey eteğinden kente giren su yolunun bir bölümü olduğu tahmin edilmekteyse de⁴⁵⁴, Wiplinger ve ekibinin yaptığı son çalışmalar bunun aksini işaret etmektedir⁴⁵⁵.

Aqua Iulia ile hemen hemen çağdaş bir başka su yolu ise *Aqua Throessitica*'dır⁴⁵⁶. Vedius *Gymnasion*'unun batı cephesinin önünde bulunan bir mermer bloğun üzerine yazılmış olan Latince – Eski Yunanca çift dilli bir yazıt sayesinde belgelenen bu su yolu, İmparator Augustus ve oğlu Tiberius tarafından, denetimini Gaius Sextilius Pollio ve Gaius Ofillius Proculus'un üstlenmesiyle, kente getirilmiştir (T.16). Bu su yolu ile bağlantılı olan bir diğer yazıt ise Selçuk'un yak. 4 km kadar dışında bir zeytin bahçesinin içinde bugün tüm görkemi ile duran su kemeri üzerinde bulunmaktadır (T.17). Ephesos su yollarının adeta bir simgesi konumunda olan ve *Aqua Throessitica*'nın Marnas nehrini (Derbentdere) geçmesini sağlayan bu su kemeri⁴⁵⁷, C. Sextilius Pollio, eşi Ofillia Bassa ve oğlu C. Ofillius Proculus tarafından inşa ettirilmiştir. Bu iki yazıtın ilginç olan yanı, tüm akuadükt bizzat imparator tarafından finanse edilirken, bu sistemin en göze çarpan bölümünün bir *euergetes* tarafından üstlenilmiş olmasıdır⁴⁵⁸. Böylelikle Küçük Asya'da yapılmış kemerli ilk akuadükt köprüsüne de sahip olan bu su yolu⁴⁵⁹, kısmen yer altından taşınarak, kısmen de yer üstünde kayalara oyulmuş kanallar aracılığıyla iki küçük köprüyü daha aşarak Magnesia Kapısı'ndan kente giriş yapmaktadır⁴⁶⁰. *Throessitica* su yolu haricinde kente uzak mesafelerden getirilmiş olan en az 2 su yoluna daha sahip olan Ephesos'ta bu suyun kent içi dağıtım hatlarıyla ilgili bazı düzenlemeler yapıldığı da bilinmektedir (T.18). Maalesef oldukça eksik bir şekilde ele geçmiş olan ve *prytanis* Aleksandros Passalos sayesinde Augustus Dönemi'nin sonlarına tarihlenen yazıtta kullanılan ifadeler (περὶ τῶν ὑδάτων; διατάξεις; ἀπομερισμὸν τῶν ὑδάτων) gelen suyun kamu binalarına dağıtımının sağlanmasıyla ilgili olması gerektiğini işaret etmektedir⁴⁶¹. P. Scherrer,

⁴⁵⁴ Alzinger 1970, 1605; Öziş ve Atalay 1999, 409; Cramme 2001, 136-137; Öziş vd. 2005, s. 213-219; Değirmendere akuadüktü ile ilgili geniş bilgi için bk. Wiplinger 2008, 316-317; Wiplinger 2010, 598-600; Wiplinger 2013, 105-129; Wiplinger 2016, 55-64.

⁴⁵⁵ Wiplinger 2013, 125-126.

⁴⁵⁶ *Throessitica*'nın anlamı üzerine bk. Keil 1943, 105-106.

⁴⁵⁷ Scherrer'e (2006, 53,) göre Pollio su kemerinin geçtiği vadinin ve nehrin adı Marnas değil, ismi Plinius'ta (H.N. 5. 115) geçen Selinous'tur.

⁴⁵⁸ Bu konuda bk. Cramme 2001, 138.

⁴⁵⁹ Coulton 1987b, 73.

⁴⁶⁰ Öziş ve Atalay 1999, 406.

⁴⁶¹ Scherrer 2006, 47.

Aqua Iulia'nın liman bölgesini ve özellikle de oradaki yaşlılar *gymnasion*'unu; *Aqua Throessica*'nın ise devlet agorası yakınındaki *gymnasion*'u beslemiş olduğunu tahmin etmektedir⁴⁶².

Augustus'un ardından su temini Ephesos için önemini korumaya devam etmiştir. İlk örnek Nero Dönemi'nden gelmektedir (T.19). Mermer bir bloğun ön ve arka yüzlerine kazınan bir yazıt, Nero zamanında Bonoî (ἐκ Βωνων) adı verilen bir bölgeden su getirildiğini ve Artemis'e adandığını kaydetmektedir. Yazıtta ismi geçen bu yer, kuşkusuz Kaystros Vadisi'nde Ephesos'a bağlı *katoikia* tipi bir yerleşim yeri olan ve bu yazıttan başka en az 6 kez daha belgelenmiş olan Βονιτῶν κατοικία'dır⁴⁶³. Yazıtın ön yüzünde su yolunun Artemis'e adanmış olması, haklı bir şekilde konunun Artemis Tapınağı'na su götürülmesi ile ilgili olduğu şeklinde yorumlanmıştır⁴⁶⁴.

5.1.2.2. Flavius'lar Dönemi'nde Ephesos Su Yapıları

Flavius'lar Dönemi, su yapıları bakımından Ephesos için bir dönüm noktası olmuştur. Vespasianus'un son yıllarıyla başlayan ama esasen Domitianus zamanında tavan yapan inşaa faaliyetleri kente adeta yeni bir çehre kazandırmıştır. İ. S. 79/80 yılı Asia valisi C. Laecanius Bassus Caecina Paetus⁴⁶⁵, devlet agorasının güneybatı köşesinde fasadlı bir çeşme yapısının su yoluyla birlikte (καὶ τὸ ὑδρεγδοχίον καὶ τὴν εἰσαγωγὴν [τ]ῶν εἰς αὐτὸ ὑδά[τ]ων) inşaa edilmesini sağlamıştır (T.34)⁴⁶⁶.

İ. S. 89, Ephesos'un ilk defa *neokoros* unvanını elde etmiş olması vesilesiyle kent tarihi için son derece önemli bir yıldır. İmparator kültünün ana merkezlerinden birisi olarak Ephesos, agoranın hemen kuzeyinde Domitianus onuruna bir tapınak inşaa ettirmiştir. Augustus ile birlikte Asia Eyaleti başkenti unvanını kazanmış olan Ephesos, *neokoros* unvanının da alınmasıyla mega yapı projelerinin adeta merkezi olmuştur. Su yolları ve çeşmeler bu dönemde özellikle ön plana çıkmaktadır. İ. S. 92-93 yıllarına tarihlenen ve Domitianus'a adanan 2 yazıtla birlikte onunla aynı yerde ele geçen ve içinde barındırdığı ὕδωρ [[Δομιτιανόν]] ifadesinden dolayı dikkat çeken diğer bir yazıt, Ephesos'un Pollio anıtının hemen üzerinde ve Domi-

⁴⁶² Scherrer 2006, 47. Ayrıca krş. Weiss 2011, 84.

⁴⁶³ Schuler 1998, 298, no. 11.

⁴⁶⁴ Cramme 2001, 139; Halfmann 2001, 38; Scherrer 2006, 47.

⁴⁶⁵ Bassus'un Asia *proconsul*'lüğü'nün tarihlenmesi için bk. Dräger 1993, 233-237.

⁴⁶⁶ C. Laecanius Bassus Caecina Paetus'un şimdiye kadar bu çeşme yapısının finansörü olduğu düşünüldüğünden, çeşmenin ismi literatürde hep Bassus çeşmesi olarak bilinmektedir (bk. örneğin Dorl-Klingenschmid 2001, 186-188). Ancak H. Tauber'in yaptığı son çalışma (2011) yazıtta kullanılan προνοεῖν κατασκευασθῆναι ifadesinin Latince *faciendum curavit*'e denk geldiğini ve yapının bizzat *proconsul* tarafından finanse edilmesinden ziyade, onun inşaa için imparatorundan izin alarak yapıya harcanan parayı denetleme ve bu yolla çeşme ve su yolunun tamamlanmasını sağladığını iddia etmektedir. Bu çeşme yapısının arkeolojik detaylı bir tasviri için bk. son olarak Jung 2006, 79-86.

tianus Tapınağı'nın yanbaşında inşa ettirdiği çeşmeyi Domitianus'a adadığını kanıtlamaktadır (T.20)⁴⁶⁷.

Yazıttaki ὕδωρ [[Δομιτιανὸν]] εἰσήγαγεν ifadesi burada hem çeşmenin hem de ona su getirecek hattın yapılmış olduğunu göstermektedir. Yazıttan, İ. S. 92/93 yılı Asia *proconsul*'u olan Publius Calvisius Ruso'nun bu projelerin denetimini üstlendiği anlaşılmaktadır. Calvisius Ruso'nun Ephesos'un su teminine ilişkin projelerinin bununla sınırlı kalmadığını birbiriyle paralel iki önemli yazıt ortaya koymaktadır (T.21a/b). Bu yazıtlara göre, Ephesos kenti Marnas (Derbentdere⁴⁶⁸) ve Klaseas⁴⁶⁹ nehirlerinden kente su getirmiş⁴⁷⁰, benzer şekilde bu yapım işleriyle ve ayrıca su yolunun Domitianus'a adanmasıyla vali Ruso ilgilenmiştir⁴⁷¹. Marnas su yolunun Hellenistik bir geçmişinin de olduğunu ve *Aqua Throessitica* ile özdeş olduğu görüşüne sahip olan bazı bilim insanları vali Ruso tarafından yapılan bu su yolunun bir yenileme ya da onarım çalışması olduğunu düşünmektedirler⁴⁷². Buna karşılık P. Scherrer, bu yaygın görüşün doğru olmadığını, yak. 80 sene önce yapılmış olduğu için *Aqua Throessitica* ile Marnas su yolunun aynı olamayacağını söylemektedir⁴⁷³. Scherrer, yüksek olasılıkla Ruso yazıtlarındaki Μάρναντα καὶ Κλασέαν ἢ νεωκόρος Ε[φε]-[σίων πόλις - -] ἐκ τῶν ιδίων κατεσκεύασεν ifadelerinden hareketle Marnas su yolunun ilk yapılış tarihini İ. S. 92/93 yılı

⁴⁶⁷ Bu, Ephesos kentinde bir imparatora adanmış olan ilk yapı niteliğini de taşımaktadır. Çeşmede yapılan kazılarda ortaya çıkan ve bugün Selçuk Müzesi'nde sergilenen heykellerde Odysseus'un Kyklop Polyphemos'un mağarasında tutsak kalışı ve yoldaşlarıyla beraber onu sarhoş ederek gözünü kör etmesi sahnesi canlandırılmaktadır. Bu sahnenin Roma ve çevresindeki imparatorluk saraylarında sevilen bir motif olduğundan yola çıkan Longfellow (2011, 68-76), kendisi de Roma kökenli soylu bir aileye sahip olan Ruso'nun bunun önemini iyi bildiğini ve imparatoru onurlandırmak için ona adanan bir çeşmenin dekorasyonunda bu sahnenin bilinçli olarak tercih edildiğini ifade etmektedir.

⁴⁶⁸ Tischler 1977, 96.

⁴⁶⁹ Tischler 1977, 81. Klaseas su yolu, daha önceleri Şirince'den gelip Ayasuluk tepesindeki yerleşimi ve Artemision'u besleyen ve Bizans Dönemi'ndeki izlerine bugün Selçuk ilçe merkezinde rastlanan su yolu ile özdeşleştirilmekteydi, bk. Alzinger 1987, 184; Öziş ve Atalay 1999, 406-407. Ancak bu özdeşleştirme sorunlu hale gelmiştir, çünkü bu Şirince-Selçuk istikametinde bulunan ve Knibbe vd. (1993, 122, no. 12 = SEG 43, no. 792) tarafından yayımlanan bir yazıtta Manthites nehri üzerindeki baraj çalışmasından bahsedilmektedir. Buradaki nehrin adı Manthites olduğuna göre Klaseas başka bir yerde aranmalıdır, bk. Cramme 2001, 143, dn. 534.

⁴⁷⁰ Bu, Domitianus zamanında kentte basılan sikkelere de yansımıştır. Sikkelerin arka yüzlerinde Marnas ve Klaseas nehir tanrıları olarak resmedilmiştir, bk. Stroka 1989, 79, dn. 16 ve 17; Altınoluk 2005, 103-104 (Klaseas); 137-140 (Marnas). Bu konuda son olarak ayrıca bk. Karwiese 2006, 17-19.

⁴⁷¹ Vali Ruso'nun isminin geçtiği bir diğer yazıt fragmanı (T.22), 19. yüzyılda bölgede araştırma yapan Wood'un not defterine göre (bk. IEphesos II, no. 419A) "akuadüktün yanında gömülü" olarak ele geçmiştir. Yazıtın ilk satırında sadece tek tük bazı harfler okunmuş, ancak ikinci satırın başındaki --γωγην, "εἰσαγωγῆν" şeklinde IEphesos editörleri tarafından tamamlanmıştır. Hem yazıtın buluntu yeri, hem tamamlanan bu sözcük hem de su yapılarına büyük bir ihtimam gösteren Calvisius Ruso'nun isminin okunması burada yine tam anlaşılamayan ama olasılıkla su yoluna ait bir yazıt ile karşı karşıya olduğumuzun göstergesidir, bk. Scherrer 2006, 49. Cramme (2001, 145) ise, --γωγην'i hatalı bir şekilde IEphesos'u referans göstererek συναγωγῆν olarak anlamakta ve burada Marnas ve Klaseas nehirlerinin birleşmesinin konu edilmiş olabileceğini söylemektedir. Ancak Cramme'nin sunduğu ve diğerinden daha mantıklı olan bir fikre göre de işin denetimini Artemis tapınağındaki görevlilerin (neopoioi) üstleniyor olması Nero Dönemi'nde Artemis Tapınağı'na götürülen su yolunda yapılan bir tamirata işaret etmektedir.

⁴⁷² Keil 1943, 103-105; Alzinger 1987, 184; Stroka 1989, 79; Öziş ve Atalay 1999, 406.

⁴⁷³ Scherrer 2006, 53.

olarak vermektedir. Ancak κατασκευάζειν fiili her zaman inşa etmek değil, zaman zaman da onarmak, tamir etmek anlamında kullanılmaktadır⁴⁷⁴ ve Scherrer'in iddiası için yeterince sağlam bir delil oluşturmamaktadır. Buna karşın, *Aqua Throesstica* ve Marnas su yolunun özdeş olduğunu iddia edenlerin ise neden aynı su yolunun iki farklı isim altında yazıtlara yansıdığı sorusunu sormadığını görmekteyiz. Eğer denildiği gibi bu iki su yolu özdeş ise yüksek ihtimalle İ. S. 92/93 yılında Marnas nehrinden alınan su, eski su hattı olan *Aqua Throesstica* ile birleşmiş ve tek bir adlandırmayla (Marnas) yoluna devam etmiş olmalıdır. Ancak hipotetik olarak masa başında verdiğimiz bu cevaptan bağımsız olarak, Avusturya ekibinin Değirmendere su yoluna ilişkin yaptığı çok kapsamlı arazi araştırmalarının bir benzeri henüz bu bölgede yapılmadığından, daha somut ve sağlam temellere dayanarak bu soruya ikna edici bir cevap henüz verilememektedir. Dolayısıyla biz de Scherrer'in fikrinin şimdilik doğru sayılması gerektiğini düşünmekteyiz. Yine Ruso zamanında yapılan ὕδωρ [[Δομῆτιανόν]] ise büyük ihtimalle Marnas su yolu ile özdeştir⁴⁷⁵, çünkü aynı dönemde 2 ayrı su yolunun inşa edilmiş olması düşük bir ihtimaldir⁴⁷⁶.

Marnas Irmağı'ndan getirilen bu su kentin çeşitli çeşmelerinde kullanılmıştır. Örneğin, literatürde "Fontäne" olarak bilinen, yukarı agoranın güneyinde, cephesi güney caddesine bakan çeşmenin doğu kanadındaki arşitrav üzerinde çeşmenin suyunun Marnas'tan getirildiği yazılıdır (T.24). Yukarıda sözünü ettiğimiz, Marnas ve Klaseas su yoluyla ilgili birbirinin kopyası iki yazıttan birisinin de bu çeşmede ele geçmiş olması yazıtta geçen bilgiyi desteklemektedir. Marnas suyunun tiyatronun yanındaki çeşme yapısına kadar ulaştığı çeşmenin sütunlarından birindeki ἐκ τοῦ Μάρναντος yazısından anlaşılmaktadır⁴⁷⁷. Marnas su yolu İ. S. 2.

⁴⁷⁴ Bu konuda bk. yuk. s. 100-104. Bu konunun ayrıntılı analizi için bk. Uzunoğlu 2018a.

⁴⁷⁵ Stročka 1989, 79; Dräger 1993, 157-158.

⁴⁷⁶ Cramme'ye (2001, 143-144) göre Domitianus su yolunun ὁ Ἐφεσίων δῆμος, Marnas-Klaseas su yolunun ise ὁ Ἐφεσίων πόλις tarafından yaptırılmış olması, bu iki su yolunun özdeş olmadığına işaret etmektedir. Ancak δῆμος teknik olarak zaten πόλις'in kendisini temsil ettiği için sadece bu sebepten dolayı böyle bir ayırıştırma hatalı olabilir.

⁴⁷⁷ Dorl-Klingenschmid (2001, 179-180) çeşmeden akan suyun kaynağının Marnas Nehri olmadığını iddia etmektedir. Çünkü ona göre harf karakterleri uyarınca İ. S. 2. yüzyıla tarihlenen bu yazıtta, söz konusu tarihlerde su yolunun başına gelen καὶνός sıfatı yoktur. Üstelik Marnas kaynağına Domitianus Dönemi'nde bir de Klaseas nehri eklenmiş ve her ikisi yazıtlarda ortak olarak yazılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla tiyatro yakınındaki çeşme, suyunu İmparatorluk Dönemi'nde hizmete sokulan Marnas su hattından değil, Hellenistik dönemdeki orijinal kaynağından almaktadır ve yazıtın ἐκ τοῦ <φρέαρος> Μάρναντος şeklinde tamamlanması gerekmektedir. Dorl-Klingenschmid'in sunduğu ilk argüman hatalıdır. Çünkü καὶνός sıfatının Marnas kaynağına eklendiği ilk belge (T.) en erken geç Traianus Dönemi'ne, daha yüksek olasılıkla ise Hadrianus ya da Antoninus Pius Dönemi'ne ait olup (bk. Scherrer 2006, 51), tiyatro çeşmesindeki yazıtta καὶνός sıfatının olmaması son derece normal olarak karşılanmalıdır. Bunun yanında hem nehrin hem de çeşmenin yer altı su kaynağının Antik Dönem'de Marnas adını taşımış olması büyük bir tesadüf olsa gerektir. Dorl-Klingenschmid'in öne sürdüğü ikinci argüman ise ikna edici sayılabilir, zira gerçekten de Domitianus Dönemi Ruso yazıtlarının gösterdiği gibi bu tarihten itibaren Marnas ve Klaseas birleşerek tek bir hat halinde kente giriş yapmıştır ve eğer tiyatro çeşmesi hakikaten bu hattan besleniyorsa bunun yazıtta belirtilmesi beklenirdi. O yüzden bizim önerimiz eğer yazıtta bir ekleme yapılacaksa

yüzyılın ortalarından itibaren “καὶνός (yeni)” sıfatını da taşımaya başlamaktadır⁴⁷⁸. Claudius Diogenes isimli bir *epimeletes* tarafından getirilen bu yeni su hattının önceki Marnas kaynağıyla olan ilişkisi bilinmemektedir. İki seçenek akla gelmektedir, ya mevcut su yolu yeni künk hatları eklenerek güçlendirilmiştir ya da eskisi bir deprem vs. gibi bir sebepten dolayı kullanılamaz hale geldiği için yerine tamamen yeni bir su yolu yapılmıştır.⁴⁷⁹

Çeşme İ. S. 340-350 yılları arasında imparatorlar Constantius ve Constans’ın emriyle Asia *proconsul*’ü Lucius Caelius Montius⁴⁸⁰ tarafından onartılmıştır (T.43). Vali Montius, daha sonra imparator Constans’ın heykelini diktirerek yapının onarılmasını imparatora adanmıştır. Normalde sıradan bir çeşme onarım yazıtı olarak değerlendirilebilecek olan bu yazıt, Ephesos’taki çeşmeler arasında “νυμφαῖον” sözcüğünün belgelendiği ilk ve tek belge olması nedeniyle apayrı bir önem taşımaktadır ve çalışmanın terminoloji kısmında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir (bk. yuk. s. 62-73).

5.1.2.3. Sıradışı Bir Euergetes: Tiberius Claudius Aristion

İ. S. 2. yüzyıl ile Ephesos artık tam bir *metropolis*’e dönüşmüştür. Kentin eyalet başkenti olması, Ege’nin en büyük limanlarından birine sahip olarak gelişen ticari hacmi, Antik Çağ’ın en kalabalık şehirlerinden birine dönüşmesi ve tüm bunların sonucu olarak birbiri ardına yürürlüğe konulan inşa projeleri bunun en açık göstergesidir. Kentin en elit yurttaşlarından birisi olan Tiberius Claudius Aristion’un⁴⁸¹ bu anlamda çok faal olduğu ve yaptığı pek çok hayırseverliklerle ön plana çıktığı görülmektedir. İ. S. 1. yüzyıldan 2. yüzyıla geçilirken Aristion, Ephesos’un urbanistik anlamda yaşadığı bu gelişimin ve dönüşümün simge isimlerinden birisi olmuştur. Aristion, birazdan göreceğimiz üzere sadece bir akuadükt ve bitiş noktasındaki anıtsal çeşme yapısını yaptırmamış, bunun dışında liman *gymnasion*’unun *palaistra*’sına mermer bir salon eklemiştir⁴⁸² ve son olarak da Ephesos’un gösterişli yapılarından birisi olan Celsus kütüphanesinin tamamlanmasında da küçük bir pay sahibi olmuştur⁴⁸³.

bunu örneği başka bir yerde bilinmeyen bir şekilde yaparak değil (zira yer altı kaynaklarına özel bir ad verilmesi hiçbir kaynakta geçmemektedir), yazıtta Klaseas nehrini de ekleyerek sorunu çözmektir: ἐκ τοῦ Μάρναντος <καὶ Κλασέου>.

⁴⁷⁸ Roma’daki Anio Vetus ve Anio Novus şeklinde eski ve yeni su yollarının birbirinden ayrıldığı örnek buradaki durumla paralellik göstermektedir, bk. IEphesos V, s. 57; Dorl-Klingenschmid 2001, 179, dn. 757.

⁴⁷⁹ Krş. Alzinger 1987, 184; Scherrer 2006, 53.

⁴⁸⁰ Lucius Caelius Montius hakkında bk. PLRE I, s. 608.

⁴⁸¹ Aristion’un hayatı ve kariyeri hakkında bk. Kirbihler 2003, 288-289. Aristion’un soyu ve ailevi bağlantılarına ilişkin ayrıca krş. Scherrer 1997, 123-125.

⁴⁸² IEphesos II, no. 427.

⁴⁸³ Aristion’un Ephesos’ta yaptırdığı yapılara ilişkin detaylı olarak bk. Quatember 2007. Aristion’un yaptığı bu *euergesia*’lar ve halk tarafından seviliyor olması rakipleri tarafından hazmedilememiş ve kendisine dava açılmıştır. Bu olay hakkında bize bilgi veren genç Plinius (*Ep.* 6.31.3) Aristion’un imparatorun önünde kendini savunduğunu ve kendisine yöneltilen suçlamalardan beraat ettiğini aktarmaktadır. Plinius’un Aristion’dan “princeps Ephesiorum = Ephesos’lular arasından en önde gelen kişi” “homo munificus = cömert bir insan” ve “innoxie

Kentin eşraf sınıfından olan ve 3 kez *asiarkhes* olmuş olan Tiberius Claudius Aristion'un Ephesos'a yaptığı en büyük hizmetlerden birisi kuşkusuz suyunu Kaystros Vadisi'nden, yani bugünkü Tire civarlarındaki kaynaklardan alan bir akuadükt yaptırmış olmasıdır (T.39). Traianus Çeşmesi'nin frizli arşitravı üzerine kazınan yazıta göre Aristion bu suyu yak. 210 stadia mesafeden (yak. 39-40 km) getirmiş ve tüm donanımıyla (heykelleri vs.) beraber çeşme yapısını (ὕδρεκδοχίον) da inşa ettirmiştir. Eşi Iulia Lydia Laterane Varille ile birlikte İ. S. 102-114 tarihleri arasında yaptırdığı bu işleri Artemis Ephesia, İmparator Traianus ve vatanına adanmış Aristion, imparator tarafından finanse edilen su yolunun sadece kemerli köprüsünün sponsoru olan Pollio'dan farklı olarak tüm sistemin masraflarını kendi cebinden karşılamıştır⁴⁸⁴. Bazı yerlerinde kayaların oyulmasıyla oluşmuş kanallar aracılığıyla Ephesos'un kuzeydoğusundaki Kayapınar kaynaklarından alınan su yolu, Belevi Mausoleum'unun önünden geçerek, bugünkü İzmir-Selçuk karayoluna paralel, Panayır Dağ'ın kuzeydoğu eteğinden kent merkezine girmektedir ve izleri bugün pek çok yerde görülebilmektedir⁴⁸⁵. Bu su yolundan getirilen suyun, ilk hedefi yine Aristion tarafından yaptırılan ve kentin ana caddesi olan Kureterler caddesinin orta kısmında yer alan, Anadolu'da ön cephe mimarili anıtsal çeşmelerin en erken örneklerinden sayılan ve literatürde "Nymphaeum Traiani"⁴⁸⁶ olarak bilinen Traianus Çeşmesi'dir (Fig. 8). Gelen suyun, aynı dönemde kentin diğer zenginlerinden birisi olan Publius Quintilius Valens Varius tarafından çeşmenin hemen yanında inşa ettirilen hamam (T.50-51) ve ona bağlı *latrina* için de kullanılmış olduğu tahmin edilmektedir⁴⁸⁷.

Su yolu, yapıldıktan kısa bir süre sonra bazı zararlar görmüş olsa gerek ki aynı stel üzerinde birbiri ardına kaleme alınan iki vali ediktine konu olmuştur (T.26). İlk bölüm 113-

popularis = masum bir hayranlığa sahip" olarak bahsetmesi Aristion'un kişiliği ve Ephesos'taki konumu hakkında bize değerli bilgiler sunmaktadır. Bu davanın İ.S. 103-107 yılları arasında görüldüğü tahmin edilmektedir (Scherrer 1997, 120). Sherwin-White (1966, 391) İ.S. 107 yılını önermektedir.

⁴⁸⁴ Yak. 9,50 m yüksekliğinde ve iki kattan oluşan Traianus Çeşmesi'nin tiyatroların sahne binasına benzer biçimde tasarlanmış ön cephesindeki nişlerde Aphrodite, Dionysos gibi tanrı ve tanrıçaların, Ephesos'un efsanevi kurucusu Androklos'un, yapıyı finanse eden Aristion ve eşinin heykelleri yer almaktaydı. Cephenin tam ortasında devasa boyutlarda Traianus'un bir heykeli durmaktaydı. İmparator çıplak olarak tasvir edilmiştir, sadece sol omzunun üstünde bir *chlamys* giymektedir ve muhtemelen de bir kılıç tutmaktadır. Su, imparatorun ayaklarının altından merkezdeki geniş havuza akmaktadır. İmparatorun bu kolosal heykeli ve heykelin çeşme fasadındaki konumu, Aristion'un çeşmenin yapıldığı tarihlerde Ephesos'a olan ziyareti de dikkate alınarak Traianus'a olan saygısını ilan etme aracı olarak yorumlanmıştır, Longfellow 2011, 94-95. Longfellow'a göre (a.g.y), Traianus'un kent üzerindeki etkisi ve gücü ikonografik bir anlatımla çeşme üzerinden vurgulanmakta ve böylece emperyal bir simge taşımaktadır.

⁴⁸⁵ Wiplinger 2006c. Öziş ve Atalay (1999, 410) suyun bu istikametten Traianus Çeşmesi'ne ulaşabilmesi için tiyatro civarında bir ters sifon sisteminin ya da tiyatronun altından geçen bir tünelin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Öziş – Atalay, eğer böyle bir sistem bulunamazsa, o zaman belki Aristion tarafından yapılan su yolunun Değirmendere su yoluyla özdeş olabileceği olasılığının değerlendirilmesinin gerekli olduğunu ifade etmektedirler. Ancak özellikle su yolunun korunmasına yönelik *proconsul* ediktlerinin kazındığı taşların Kaystros Ovası'nda keşfedilmiş olması Öziş ve Atalay'ın bu önerisini imkansız kılmaktadır. Konu hakkında ayrıca krş. Cramme 2001, 148, dn. 552.

⁴⁸⁶ Bu adlandırmanın neden yanlış olduğuna dair bk. yuk s. 63-74. Yapının en son ve kapsamlı yayını hakkında bk. Quatember 2011.

⁴⁸⁷ Scherrer 2006, 55.

114 yılı valisi⁴⁸⁸ olan Aulus Vicirius zamanında yazılmıştır. Buna göre su yolunu gözetleyen Aikhmokles ve Antonius ismindeki iki şahıs valiye başvurarak su yolunun çevresindeki ahalinin tarla sürmek için su yolunun her iki yanından olmak üzere belirlenmiş 10 ayaklık (1 ayak = yak. 30 cm = 300 cm = 3 m) mesafeyi dikkate almadıklarına, su yolunu açarak kendi amaçları için haksız bir şekilde kullandıklarına dair bir şikâyetle bulunmuştur. Bunun üzerine söz konusu vali su yolu gözcülerini haklı bularak bu eylemleri yasaklamış ve buna karşı davrananların da toplam 25 bin dinar (12, 500'ü kent kasasına, diğer yarısı da imparatorluk kasasına ödenmek üzere) ceza ödemesini emretmiştir. Vali tarafından alınan bu önlemlere rağmen yaklaşık 7 sene sonra da aynı olaylar cereyan etmiştir. Bu yıl içinde bu sefer de isimleri Rutilius Bassus ve Iulius Maximus olan iki gözcü 119/120 yılı valisi⁴⁸⁹ Sextus Subrius Dexter Cornelius Priscus'un yanına giderek aynı şikâyetlerde bulunmuşlardır. Vali bu gözcüleri de verdiği kararların uygulanması için yetkili kılmış ve ihmalkâr davranmaları durumunda aynı cezaya çarptırılacaklarını belirtmiştir.

Ephesos Maria Kilisesi'nin kuzey yan duvarında devşirme olarak kullanılan bir yazıt fragmanında (T.27), Aristion'un tapınağa (εἰς τὸ ἱερόν) su götürdüğünden bahsedilmektedir. Scherrer'e göre burada kastedilen tapınak yüksek ihtimalle Artemision olmalıdır ve yazıtta bahsedilen su yolu bizzat Aristion tarafından yapılan akuadükten ek bir bağlantı hattıdır⁴⁹⁰.

Aristion ve eşinin su yapılarına yaptıkları yatırımlar bunlarla da sınırlı değildir. Magnesia kapısı ile devlet agorası arasında kalan çeşmenin (Straßenbrunnen) yapımı da yine onların sponsorluğunda gerçekleşmiştir⁴⁹¹ (T.41). Çeşmenin alt katındaki fascialara kazınmış olan yazıtta göre Aristion ve eşi, bu yapıyı da su yolu ve Traianus çeşmesi ile aynı tarihlerde yaptırmıştır⁴⁹². Ancak bu çeşme, suyunu Kaystros Vadisi'nden gelen su hattından değil yüksek ihtimalle Marnas kaynağından almaktadır. Çünkü topografik olarak bu çeşme, yak. 22-25 m daha yüksek bir kotta yer aldığı için kente doğu yönünden gelen bir su kaynağından beslenmesi daha makul olarak görülmektedir⁴⁹³.

⁴⁸⁸ Eck 1982b, 355.

⁴⁸⁹ Eck 1983, 154.

⁴⁹⁰ Scherrer 2006, 55. Scherrer (a.g.y.), yazıttaki tapınak ifadesinin tetragonal agoranın batısındaki Serapeion olma ihtimalini göz ardı etmemekte; böyle bir durumda Aristion'un Traianus Çeşmesi'ne gelen su hattını uzatarak suyu Serapis Tapınağı'na taşıtmış olabileceğini iddia etmektedir. Aristion su yolunun korunmasına yönelik ediktin İ.S. 113/114 yılında kaleme alınan ilk bölümünde ἐπιμελητῶν ὑδάτος εἰσηγμένου ὑπὸ Κλαυδίου yazılı iken, İ.S. 119/120 yılında yazılan ikinci bölümünde ἐπιμεληταὶ ὑδάτων τῶν εἰσηγμένων ὑπὸ Κλαυδίου Ἀριστίωνος yazılmış olması Cramme (2001, 149, dn. 555) tarafından Aristion'un en az iki su yolu yaptırdığı şeklinde yorumlanmakta ve bu durum haklı olarak tapınağa giden su yoluyla ilişkilendirilmektedir.

⁴⁹¹ Çeşme hakkında detaylı olarak bk. Quatember 2008, 219-264.

⁴⁹² Keil (1964, 138) çeşmenin yapım tarihini İ. S. 102-117 olarak vermektedir. Ancak Traianus'a İ. S. 114 yılında verilen *Optimus* unvanının buradaki yazıtta yer almaması; İ. S. 102'de aldığı *Dacicus* unvanının ise yer alması dolayısıyla yazıtın tarihi 102-114 aralığına konulmalıdır, bk. ayrıca Quatember 2008, 227.

⁴⁹³ Cramme 2001, 149; Scherrer 2006, 56; Longfellow 2011, 80. Bundan dolayı Quatember (2008, 255) Magnesia kapısı yakınındaki çeşmenin Traianus çeşmesinden biraz daha erken yapıldığını iddia etmektedir. Quatem-

5.1.2.4. Memmius Anıtı

Devlet agorasının kuzeybatı köşesinde Sulla'nın torunu Gaius Memmius anısına İ. Ö. 30 yılından önce bir kenotaf yaptırılmış ve bu anıt mezara bir havuz eklenerek Augustus Dönemi'nde çeşme yapısına dönüştürülmüştür⁴⁹⁴. Literatürde Memmius Anıtı olarak da bilinen bu çeşme yapısı İ. S. 2. yüzyılın sonlarına doğru muhtemelen bir tamirat görmüş ve Titus Flavius Menandros tarafından verdiği söz gereği (καθὰ ὑπέσχετο) Septimius Severus ve ailesine ve ayrıca Ephesos kentine adanmıştır (T.41). Menandros'a çeşmeyi adama işinde olasılıkla kardeşi ya da oğlu olan Titus Flavius Lucius Hieraks'ın da eşlik etmiş olduğu aynı yapıdan çıkan bir başka yazıttan daha anlaşılmaktadır (T.42). Menandros'un adak yazıtında yapı τὸ ὑδρεῖον olarak geçtiği için bilimsel yayınlarda *hydreion* diye anılmaktadır. Çeşme stilistik sebeplerden dolayı yapıyı kazan arkeologlar tarafından Augustus Dönemi'ne tarihlenmesine rağmen, Menandros'un adak yazıtında κατασκευάζειν fiilinin kullanılmış olması yapıları tarihlerken epigrafik bilgilerin arkeolojik bir süzgeçten geçirilmesinin ne kadar önemli olduğunun en iyi göstergelerinden birisini oluşturmaktadır⁴⁹⁵.

5.1.2.5. Ephesos'un Hamamları

Yukarıda görüldüğü gibi İ. S. 2. yüzyılda patlama yapan su yollarının sonucu olarak Ephesos'ta hamam ve hamam-gymnasion komplekslerinin yapılmaya başlanması sürpriz sayılmamalıdır⁴⁹⁶, zira hamamlar, doğal olarak büyük miktarlarda suya ihtiyaç duymaktadır. Epigrafik olarak ilk örnek P. Quintilius Valens Varius tarafından yapılan hamamdır (T.50-51)⁴⁹⁷. Bu hamamın Traianus Çeşmesi'nin yakınında olması ve suyunu olasılıkla Aristion'un

ber'e göre su temini ile ilgili faaliyetlerine hemen başlamak isteyen Aristion, öncelikli olarak mevcut bir su hattının ulaştığı yere bir çeşme inşa ettirmekle işe başlamış olmalıdır.

⁴⁹⁴ Miltner 1960, 24-25; Dörl-Klingenschmid 2001, 186; Weiss 2011, 93. Memmius anıtına bir havuz eklenmesini Augustus dönemine bağlayan bu yazarların ortak görüşü çeşmenin suyunu bir Augustus dönemi su yolu olan *Aqua Throessitica*'dan aldığıdır.

⁴⁹⁵ Bu konu hakkında bk. yuk. s. 103.

⁴⁹⁶ Roma hamamları ile geleneksel Yunan *gymnasion*'unun bir birleşimi olan bu kompleksler çeşitli terminolojik problemleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin yazıtlar, kimi zaman aynı yapıyı hem βαλανεῖον hem de γυμνάσιον diye tanımlayabilmektedir. Temel sorun her γυμνάσιον'un aynı zamanda bir de βαλανεῖον'u kapsayıp kapsamadığının (ya da tam tersi) kolay kolay belli olmamasıdır. Ancak arkeolojik olarak bilinen hamam ya da *gymnasion* yapılarında bu sorun kısmen çözülebilmektedir. Örneğin Ephesos'ta İ.S. 147/148 yılında Publius Vadius Antoninus Phaedrus Sabinianus tarafından inşa edilen ve onun adına izafeten Vadius *Gymnasion*'u olarak adlandırılan yapının bir hamam içerdiğine şüphe yoktur, bk. Steskal ve La Torre 2008, *passim*. Ancak yazıtlarda γυμνάσιον olarak geçen her yapı Vadius *Gymnasion*'u kadar iyi bilinmediği için her *gymnasion* yazıtına hamam diyemiyoruz. Dolayısıyla bu çalışma sadece βαλανεῖον ya da λούτρον gibi doğrudan hamamı işaret eden yazıtları kapsamaktadır. Hamam terminolojisi ve *gymnasion* sorununa ilişkin bk. yuk. s. 93-94.

⁴⁹⁷ Hamam hakkındaki en erken belge olan IEphesos II, no. 500 = T. 50 nolu yazıt esasen fragman şeklinde olup hamamı finanse eden kişinin Varius olduğuna dair doğrudan bir kanıt oluşturmamaktadır. İlgili yazıtın başında, sadece *nominativus* halde Varius'un ismi yazılmakta ve ὑπὸ τὸ βαλαν[εῖον --] şeklinde manası tam anlaşılamayan bir şekilde sonlanmaktadır. Ancak daha sonra kaleme alınmış belgeler bu yazıtın içeriği hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. İlk ipucunu hemen hamamın önündeki caddenin yıkıntıları arasında ele geçmiş olan

su yolundan alması hamamın ilk yapılış tarihinin İ. S. 2. yüzyıl başlarına ait olması gerektiğine işaret etmektedir. Hamam, finansörüne izafeten “τὸ Οὐάριον βαλανεῖον = Varius Hamamı” olarak adlandırılmıştır (T.52-53). İ. S. 166-167 yılında Ephesos’lu ünlü sofist Titus Flavius Damianus yaptığı diğer işlerin yanı sıra Varius Hamam’ına bir “oikos” yaptırdığı için onurlandırılmaktadır. Varius hamamı İ. S. 4. yüzyılda büyük bir onarım geçirdiği için (bk. aşağı.) arkeolojik olarak yazıtta sözü geçen bu *oikos*’un hamam içinde nasıl bir fonksiyona sahip olduğu tam anlaşılamamıştır⁴⁹⁸.

Hamamın tonozlu salonunun doğu duvarındaki nişin önünde ele geçen bir kadın heykeli ve ona ait olan yazıtlı kaidesi (T.64)⁴⁹⁹, Skholastikia adında bir Hristiyan kadının hamamın yıkık olan bir bölümünün onarılması için para bağışı yaptığını göstermektedir. Bu onarım hamamda kazı yapan Alzinger tarafından İ. S. 368 yılındaki deprem ile ilişkilendirilmiş ve yazıt, dolayısıyla İ. S. 4. yüzyılın sonuna tarihlendirilmiştir⁵⁰⁰. Hamam bilimsel çevrelerde bu onarımı yaptıran “Skholastikia”nın adıyla tanınmaktadır, ancak bu modern bir adlandırma olup henüz Varius ile olan ilişkisi bilinmediği zamanlarda kazıyı yapan Avusturya ekibi tarafından konulmuştur. Hakkında başka bir bilgi bulunmayan Skholastikia, yazıtta dindar ve bilge bir kadın olarak tanıtılmaktadır. İlk satırın başına kazınmış olan haç onun bir Hristiyan olduğunu ve dindar sıfatının onunla ilişkisi olduğuna bir işaret; “bilge” sıfatı ise kuşkusuz kadının ismi Skholastikia ile etimolojik olarak bağlantılıdır⁵⁰¹.

Varius hamam kompleksinin içine Varius ve eşi Varille tarafından bir *latrina* eklenmiştir (T.68). Yazıt oldukça eksik olsa da [ἐκ θε]μελίων τὸν θάκον⁵⁰² bunu açık bir şekilde

bir heykel kaidesi üzerindeki yazıt vermektedir. Yazıtta, Varius vatanını büyük ve gösterişli yapılarla süslediği için ([μ]εγάλοις καὶ ἐπισήμοις ἔργοις κ[ε]κ[ο]ομηκότα τὴν ἑαυ[τοῦ] πατρίδα.) övülmektedir: IEphesos III, no. 712b, str. 19-20. Daha sonra Varius Hamamı güneybatı köşesinde bulunan bir başka heykel kaidesinde Varius’un kızı Quintilia Varilla onurlandırılmakta; Varilla yazıtta, “bu eseri kendi cebinden vatanı için inşa eden Publius Quintilius Valens Varius’un kızı” olarak anılmaktadır (T.51). Yazıtın buluntu yeri göz önünde tutulursa ἔργα [τ]αῦ[τ]α ifadesinden hamamın kastedildiği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bütün bu belgelerden hariç olarak Ephesos’lu ünlü sofist Titus Flavius Damianus’un onurlandırma yazıtlarında (T.52;53) hamamın adının τὸ Οὐάριον βαλανεῖον şeklinde geçmiş olması bu konuda hiçbir şüpheye yer bırakmamaktadır.

⁴⁹⁸ Cramme 2001, 162. Kalinoswki (2006b, 122) hamamın içindeki en büyük oda olan tonozlu salonun Damianus yazıtında bahsedilen *oikos* için en uygun seçenek olduğunu iddia etmektedir. Bu salonun ne olduğu açık değildir; Scherrer (1995, 15) ve Knibbe (2002, 211) yazıtta *oikos* olarak geçen sözcüğün Damianus tarafından hamama eklenen ve imparator kültüne ait bir yapı olduğu görüşündedirler, ancak bu görüşü temellendirecek bir argüman sunmamışlardır. Kalinowski (a.g.e., 128), *oikos* sözcüğünün “kulüp, dernek vs.” anlamlarına geldiğini de belirterek, bu yapının belki de derneklerin üyeleri için tahsis edilen bir mekân olabileceğini de bir başka ihtimal olarak vermektedir.

⁴⁹⁹ Skholastikia’nın başsız bir heykeli stilistik olarak yazıtlı heykel kaidesine uyduğu için tekrar üstüne dikilmiştir. Ancak heykel, Strocka (1985, 229-232) tarafından işçiliği göz önünde tutularak Marcus Aurelius Dönemi’ne tarihlenmiş; bu eski malzeme Skholastikia’nın yüz hatlarına uygun hale getirilerek yeniden kullanılmıştır.

⁵⁰⁰ Alzinger 1970, 1619-1620. Foss (1979, 188-192), söz konusu depremin Ephesos’u doğrudan etkilediğinden emin değildir ve Strocka, hamamın onarımı için önerilen İ.S. 4. yüzyıl sonuna şüpheyle yaklaşmaktadır.

⁵⁰¹ Krş. Busch 1999, 186

⁵⁰² Aslen “sandalye, koltuk, oturma” anlamına gelen θάκος sözcüğü burada kuşkusuz umumi bir tuvalet anlamında kullanılmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu terimin “latrina” anlamıyla kullanıldığı tek yazıt budur.

göstermektedir. Bu yazıtın ilgi çekici yanlarından birisi, *latrinanın* üzerinde inşa edildiği söylenen παιδεσκεῖον'lardır. παιδεσκεῖον hamamın yakınındaki peristil bir ev ile özdeşleştirilerek ve sözcük Athenaios'un bir pasajına⁵⁰³ da göndermede bulunularak Miltner tarafından "genelev" diye yorumlanmıştır⁵⁰⁴. Bu yorum Jobst tarafından alanda yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde reddedilmişse de⁵⁰⁵, Fagan hamamlarda cinsel ilişkiye girmenin yaygın bir uygulama olduğunu örnekleri ile sıralayarak temel anlamı genelev olan bir sözcüğün burada neden şüpheyile karşılandığına anlam veremediğini söylemektedir⁵⁰⁶.

Varius hamamının inşa edildiği tarihlerde, belki ondan biraz önce, kentin zenginlerinden Tullia isimli bir *prytanis*'in *gymnasion*'ların hamamlarına para bağışı yaptığı, onun onuruna yazılmış olan ve Ayasoluk tepesi Bizans Dönemi kent surunda devşirme olarak ele geçen bir epigram sayesinde bilinmektedir (T.58)⁵⁰⁷. Tullia'nın yaptığı bu bağış, hamamların bakım masrafları veyahut yağ temini vs. gibi çeşitli ihtiyaçları için kullanılmış olmalıdır. Yazıtın tarihi belirli değildir, ancak Büyükkolancı ve Engelmann harf karakterine göre İ. S. 1. yüzyıl sonu İ. S. 2. yüzyıl başını önermektedirler⁵⁰⁸. Yazıtta hamamın yanında bir de *gymnasion* söz konusu edildiği için, Tullia'nın bağış yaptığı hamamlar için akla gelen ilk seçenek limandaki büyük hamam-*gymnasion* kompleksidir. Eğer epigramda plural olarak kullanılan hamam sözcüğü "γυμνασίων λουτροῖς" şiirsel bir anlatım ve vezni tutturmanın bir gereği olarak değil de, gerçekten Tullia'nın bir değil birkaç hamam-*gymnasion*'a destek olduğu şeklinde yorumlanırsa, o zaman İ. S. 2. yüzyıl ortalarına tarihlenen doğu hamam-*gymnasion*'u⁵⁰⁹ ve Vedius hamam-*gymnasion* kompleksi de Tullia'nın yardım programına dâhil edilebilir. En azından İ. S. 2. yüzyılın ikinci çeyreğinde Ephesos'ta birden fazla hamamın bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz, çünkü Ephesos kentinin danışma ve halk meclisleri bu döneme tarihlendirilen bir onurlardırma yazıtında (T. 54), Nikephoros oğlu Dionysos isimli bir hayırseveri *Katagogia* şenlikleri (Dionysos onuruna yapılan şenlik) sırasında kentteki tüm *gymnasion* ve hamamlara yağ bağışı yaptığı için övmektedir (τῇ τῶν Καταγωγίων ἡμέρᾳ ἀγοραίας ἀγομένης ἔλαιον θέντα δρακτῶ ἔν τε τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν τοῖς βαλανείοις τοῖς οὖσιν ἐν'Εφέσῳ πᾶσιν).

⁵⁰³ Ath. 10.50: καί ποτε πορευόμενος μετὰ τινων γνωρίμων ὡς ἐγένετο κατὰ τὸ παιδισκεῖον, εἰς ὃ τῇ προτεραίᾳ παρεληλυθὼς ὤφειλε χαλκοῦς.

⁵⁰⁴ Miltner 1956, Beibl. 20-21, dn. 14.

⁵⁰⁵ Jobst 1976-1977, 61-84, özellikle bk. 83-84. IEphesos (II, no. 455) editörleri de Jobst ile hemfikirlerdir.

⁵⁰⁶ Fagan 1999, 34-36 (hamamlarda cinsel ilişki örnekleri); 335-336, no. 309.

⁵⁰⁷ Tullia'nın zenginliğini her fırsatta ifa ettiği *prytanis*'lik görevi için kullandığı, ona her zaman yardımcı olması için Artemis'e edilen bir duadan da bilinmektedir: IEphesos IV, no. 1064, str. 5-6: ἀνθ' ὧν προθύμως ἐπρυτάνευσ' ὑμῶν ἄδην | ὅν πλοῦτον εἰς πᾶν πράγμ' ἀναλοῦσ' ἀφθόνως.

⁵⁰⁸ Büyükkolancı ve Engelmann 1998, 65, dn. 2; Busch (1999, 104) bu tarihlendirmeyi kabul etmiş görünmektedir.

⁵⁰⁹ Nielsen 1993, Vol. II (Catalogue) C. 297 ve 298.

Ephesos hamamları ve yazıtları arasından dikkat çekici bir grup βαλανεῖα τῶν Σεβαστῶν/ου ifadesinin geçtiği yazıtlardır (T.55-56;59) ve “imparator/ların hamamı” ifade-
siyle ne kastedildiği ve bunların bilinen hangi hamam/hamamlarla özdeş olduğu konusunda bazı bilimsel münakaşalar yaşanmıştır. İ. S. 6. yüzyıl tarihçisi Iohannes Malalas’ın aktardığına göre Antoninus Pius, Ephesos’ta bir hamam yaptırmış ve bu hamama kendi ismini vermiştir⁵¹⁰. Vedius hamam *gymnasion* kompleksinde bulunan bir Antoninus Pius yazıt fragmanını dikkate alan Alzinger, Vedius *gymnasium*’unun söz konusu üç yazıtta geçen βαλανεῖα τῶν Σεβαστῶν/ου olabileceği konusunda bir öneri getirmiştir⁵¹¹. Bu konuyu detaylı olarak inceleyen S. J. Friesen ise, yazıtlarda geçen τοῦ σύνπαντος ξυστοῦ ifadesinin liman hamam kompleksindeki büyük salonu temsil ettiğini, çünkü Ephesos’tan bilinen hiçbir hamam-*gymnasion*’un ξυστός terimine uygun bir salona sahip olmadığını ifade etmektedir⁵¹². Friesen, liman hamamını Domitianus tarafından verilen *neokoros* unvanı ile ilişkilendirmiş; imparator kültürünün başlamasıyla birlikte kentte onun onuruna düzenlenen Olympia şenlikleri için inşa edilmesinden dolayı bu hamamın “Sebastoi” diye adlandırıldığını iddia etmiştir. Ancak S. Cramme, Friesen’in σύμπας ξυστός ifadesini yanlış anladığını, burada söz konusu olan şeyin bir atletler birliği olduğunu belirterek ona karşı çıkmış ve ξυστός ile liman hamamındaki salon arasında bir bağlantı olmadığını ortaya koymuştur⁵¹³. Dolayısıyla şu aşamada bu hamamın İ. S. 4. yüzyıl ortalarına kadar nasıl adlandığı tam açık değildir. İ. S. 340/350 yıllarına tarihlendirilen bir heykel kaidesi üzerindeki yazıt (T.62), aynı dönemde *nymphaion*’da da bazı onarım çalışmaları yapmış olan Asia valisi Lucius Caelius Montius’un liman hamamına’da bir *atrium* inşa ettirdiğini ve İmparator Constans’a adadığını göstermektedir. Bu yazıtta ve onunla benzer ifadeleri içeren bir fragmanda (T.62) daha hamamın adı “Thermae Constantianae” olarak geçmektedir.

Ephesos’ta yukarıda bahsi geçen çok sayıdaki kamu hamamının yanında özel hamamlar da mevcuttur. Severus Alexander devrine tarihlenen bir yazıttan Ephesos’ta özel hamam işletmecilerinin bir dernek açtığı bilinmektedir (T.61). Yazıtta συνεργασία βαλανέων⁵¹⁴

⁵¹⁰ Ioh. Mal. 11.25.

⁵¹¹ Alzinger 1970, 1620-1621.

⁵¹² Friesen 1993, 121-137, özellikle 135 ve 137.

⁵¹³ Cramme 2001, 288-290. σύμπας ξυστός merkezi Roma’da olan ve uzun adı “σύνοδος ξυστική τῶν περὶ τὸν Ἡρακλέα ἀθλητῶν ἱεροδικῶν στεφανείων” olan birliğin adıdır, krş. Robert ve Robert 1950, 26; Çokbankir 2010, 83.

⁵¹⁴ Βαλανεύς sözcüğü iki türlü yorumlanmaktadır. Benndorf (1906, 41, dn. 3), Dittmann-Schöne (2001, s. 155) ve IEphesos (VI, no. 2078) editörlerine göre βαλανεύς hamamı işleten kimseler iken; Broughton (1938, 842)’a göre hamamda çalışan personel anlamına gelmektedir. Meusel (1960, 27, dn. 4) bu konuda çekimser kalmaktadır. Ayrıca bk. Cramme 2001, 166; Doğan 2015, 138, dn. 66.

πρεβάτων τῶν ἐν Ἐφέσῳ olarak geçen bu derneğe dönemin en soylu isimlerinden birisi olan Marcus Fulvius Publicianus Nikephoros⁵¹⁵ 1 adet *diastylon* bağışı yapmıştır. Kentin ticari bağlantıları için büyük önem taşıyan limanın güney kapısını da yaptırmış olan Nikephoros'un Ephesos için yaptığı diğer bir hayırseverlik ise tiyatro ve stadion arasındaki caddede yer alan, büyük olasılıkla yangın ya da depremde zarar görmüş sütunların yeniden ayağa kaldırılması- nı üstlenmiş olmasıdır. Nikephoros caddedeki *diastylon*'ları pek çok mesleki derneğe tahsis etmiş; bu alandaki sütunların üzerine ise Nikephoros'un yaptığı bağışlar onu onurlandırmak üzere kazınmıştır⁵¹⁶. Böylece diğer dernekler ile birlikte hamam işletmecileri de bu cadde üzerinde bir yere sahip olmuştur.

Görüldüğü gibi hamamlar, Roma Dönemi'ndeki pek çok kent gibi Ephesos urban yaşamında da vazgeçilmez bir yer tutmuştur⁵¹⁷. Epigrafik ve arkeolojik belge yoğunluğu açısından Anadolu'daki en verimli kent olan Ephesos'ta, kentte varlığı bilinen çok sayıdaki akua- düktle doğru orantılı olarak yıkanma kültürünün oldukça gelişmiş olduğunu görmekteyiz. Bu düşünceler doğrultusunda Philostratos'un Vita Apollonii eserinde bizlere aktardığı şu ilginç ve sarkastik pasajla Ephesos'taki hamamlar konusuna son noktayı koyabiliriz: Philostr. *VA* 1.16: Ἐφεσίων δὲ βουλομένων καταλιθῶσαι τὸν ἄρχοντα ἐπὶ τῷ μὴ ἐκπυροῦν τὰ βαλανεῖα "ὁμοῖς μὲν τὸν ἄρχοντα" ἔφη "αἰτιάσθε, ἐπειδὴ πονηρῶς λοῦσθε, ἐγὼ δὲ ὁμᾶς, ὅτι λοῦσθε = Ephesoslular hamamı ısıtmadığı için yöneticilerini taşlamak isteyince, o da (yönetici) şöyle dedi: Siz yöneticinizi suçluyorsunuz, çünkü kötü bir şekilde yıkaniyorsunuz. O halde ben de sizi yıkadığınız için suçluyorum".

5.1.2.6. Latrina

Ephesos özelinde suyla bağlantılı yapılar ve yazıtları bağlamında ele alacağımız son konu kentte toplamda altı tane belgelenmiş olan *latrina*'lardır. Kronolojik olarak ilk yazıtlar, 2 nolu yamaç evlerin tuvaletlerindeki duvarlara kazınmıştır ve içerikleri hem komik (ἀγαθὰ τῷ χέζο(ν)τι) hem de biraz müstehcendir (özellikle T.66; 67)⁵¹⁸.

⁵¹⁵ Nikephoros hakkında ayrıntılı olarak bk. Knibbe 1985.

⁵¹⁶ Bk. Doğan 2015, 135-136.

⁵¹⁷ Yukarıda andığımız yazıtlara ek olarak, tiyatro ile stadion arasındaki caddede bulunmuş olan bir heykel kaidesindeki yazıt üzerinde bir hamamdan daha bahsedilmektedir (T.65). Yazıt çok eksik olduğu için tam içeriğinin belirlenmesi zordur. Her halükarda İtalya kökenli bir *consul* ya da *proconsul*'ün hamama sütunlar yaptırdığı ve zeminini de mozaikle kaplattığını söyleyebiliriz. Yazıtın tarihi İ.S. 4-6. yüzyıl aralığına konulduğu için bir renovasyon söz konusu olmalıdır ve buluntu yeri itibarıyla Vedius *gymnasion* hamamı ya da liman hamamı ile özdeş olabilir.

⁵¹⁸ 2 nolu yamaç evde bulunan ve İ.S. 5. yüzyıla tarihlenen bir *latrina* graffitisinde felsefik bir tema seçilmiştir. τὴν ὥραν ἢ τὸν θάνατον yani "Ya (uygun) zamanı ya da ölümü (seç?)" denilerek doğru zamanda tuvalete gitme- nin hayati bir önem taşıdığına dikkat çekilmiş olmalıdır (IEphesos II, no. 561 = T.72). Antik Dönem'de Ephesos yamaç evlerde olduğu gibi hem villalardaki özel tuvaletlerin hem de umumi tuvaletlerin duvarlarına kazınan

Vedius *Gymnasion*'unda yer alan *latrina* içinde bazı mesleki derneklere rezerve edilen yerlerin kaydedildiği ve *latrina*'daki oturakların karşısına dikilen sütunlar üzerine kazınan yazıtlar vardır (T. 69). Buna göre kenevir işçileri, yün satıcıları gibi derneklere sadece 1 yer ayrılmışken, dövizcilere 3 yer verilmiştir. Derneklere *latrina*'larda özel yer ayrılmasının sebebi olarak iki görüş ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki ve en muhtemel olanı, söz konusu derneklerin *latrina* inşasına maddi destek vermeleridir; diğerleri ise derneklerin *latrina*'nın bakım giderleri için yapmış oldukları düzenli katkılardır⁵¹⁹.

Ephesos özelindeki su yapılarındaki belge zenginliğini genel hatlarıyla yorumlayacak olursak; kentin, Augustus ile birlikte Asia Eyaleti başkenti gibi üst düzey bir konuma yükselmesinin avantajını kentte birbiri ardına yapılan çok sayıda inşa projeleriyle sonuna kadar kullanmış olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Su yapıları bundan aslan payını almış gibi görünmektedir. Küçük Asya'ya su yapısı bakımından ilk yatırımlar bizzat Augustus Dönemi'nde Ephesos'a yapılmıştır ve kent 2 adet yeni su yolu hattına kavuşmuştur. Bu yatırımlar Domitianus Dönemi'nde devam etmiş; kente *neokoros* unvanı verilmesiyle ve vali Calvisius Russo'nun da etkin çabasıyla Ephesos, en az bir yeni su hattına ve dönemin en modern ve gösterişli çeşmesine sahip olmuştur. İ. S. 1. yüzyılda daha çok imparatorların ya da imparatorları temsilen valilerin özel girişimleriyle tamamlanan bu tip projelerin, İ. S. 2. yüzyıl ile birlikte daha çok *euergetes*'lere bırakıldığı görülmüştür. Bu dönemin kent hidrolik tarihi için en göze çarpan karakteri, büyük bir su yolunu başından sonuna kadar anıtsal çeşmesiyle beraber tüm masraflarını kendi cebinden karşılayarak yaptıran Tiberius Claudius Aristion'dur. Aristion'u, Ephesos'a bir hamam ve hamam-*gymnasion* kompleksi hediye eden Publius Quintilius Valens Varius ve Publius Vedius Antoninus takip etmektedir. İ. S. 2. yüzyıl, tıpkı diğer Küçük Asya kentlerinde olduğu gibi, su yapılarının tavan yaptığı bir dönemdir. İ. S. 3. yüzyıldan itibaren yeni inşa projeleri dönemin kriz ortamına da bağlı olarak daha çok renovasyon ya da mevcut yapıların genişletilmesi ama daha çok onarım ve tamiratına dönüşmüştür. Varius hamamının Skholastikia adındaki bir kadın tarafından geniş çaplı bir restorasyona tabi tutulması; *nymphasion* olarak adlandırılan güney caddesindeki çeşmenin (Fontäne) bir bölümünün *proconsul* Lucius Caelius Montius tarafından yenilenmesi ya da Celsus kütüphanesinin yeniden dizayn

graffitiler oldukça yaygındı. İçerikleri oldukça değişiktir ve özellikle imparatorluğun batısında (özellikle Pompeii ve civarında) çok sayıda örneği bulunmaktadır. Herculeum'daki lüks bir villanın tuvaletine kazınmış olan şu graffiti, *latrina* yazıtları arasında en meşhur örneklerden birisi olarak kabul edilmektedir: CIL IV, no. 10619: "Apollinaris, medicus Titi Imperatoris hic cacavit bene = İmparator Titus'un doktoru Apollinaris buraya güzelce pisledi". *Latrina* duvarlarına bu tarz kısa ve özlü (?) yazılar yazılabildiği gibi yine komik ve hatta bazen hayata dair öğretici mesajlar veren (T.70) bazı şiirlerin de yer aldığını görmekteyiz. Ephesos'ta geç dönemde *latrina*'ya çevrilen agora yakınındaki koridorun duvarlarına siyah mavi renkte kazınan bir şiirin (T.71) Homeros destanlarındaki bazı ifadelerden esinlenilerek oluşturulmuş olması ise oldukça dikkat çekicidir.

⁵¹⁹ Dittmann-Schöne 2001, 129; Doğan 2015, 133.

edilerek bir çeşmeye dönüştürülmesi⁵²⁰ (T.45) gibi çeşitli örnekler bu konuda zengin bir dokümantasyon sunmaktadır. Ephesos, Asia'nın metropol bir kenti olarak çok kalabalık bir nüfusa sahipti ve bu durum, katalogtaki toplam yazıt sayısının neredeyse dörtte birine denk gelecek belge yoğunluğunun da gösterdiği üzere kentte çok yoğun bir su temini ve su yapı inşaatı faaliyetlerinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

5.1.3. Erythrai

İzmir'in Çeşme ilçesinin yak. 17 km kuzeyinde, Ildırı köyünün içinde bir tepeye ve yamacına konuşlanmış olan antik Erythrai kentinden 400'ün üzerinde yazıt bilinmesine rağmen bunlardan su ve su yapılarıyla ilgili olanlarının sayısı sadece 4 tanedir⁵²¹. Bunlardan 3 tanesi ise Sibylla mağarası ve kaynağıyla (bk. aşağı.) ilişkili olup benzer içeriğe sahiptir.

Kentte bir çeşme ve su kaynakları olduğunu bildiren en erken belge İ. Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısına ait bir yol listesidir (T.73). Fragmanlar halinde günümüze kalmış olan bu listede, genel hatlarıyla kentteki bazı noktalardan diğerlerine giden kamu yolları ve yaya yolları kaydedilmiştir. Listede kayıtlı olan yollardan birisi Malyeie⁵²² adında bir yerdeki sulara (ἐμ Μαλυείῃ ὕδατα⁵²³) ve su depolarına (? [ὕ]δρο[δόχεια]); bir diğeri ise çeşmeye ([ἐπὶ] τὴν κρήνην) gitmektedir. Bu listede bahsi geçen su tesisleri hakkında daha fazla bir şey söyleyebilmek mümkün değildir.

⁵²⁰ Celsus Kütüphanesi İ.S. 3. yüzyılda, olasılıkla da İ.S. 262 yılındaki depremin ardından çıkan yangınla beraber oldukça tahrip olmuş ve en erken İ.Ö. 4. yüzyıl ya da en geç İ.S. 6. yüzyıl gibi fonksiyonu ve görünümü tamamen değiştirilerek bir çeşmeye dönüştürülmüştür, bk. Foss 1979, 65; Jacobs ve Richard 2012, 14. Kütüphanenin fasadında yer alan bir yazıtta bu dönüşümün Stephanos isimli birisi tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (T.45). Buradaki Stephanos, L. Robert (BE 1961, no. 536) tarafından İEphesos, no. 1310'da onurlandırılan aynı isimli vali ile özdeşleştirilmek istense de, bu valinin heykelinin stilistik sebeplerle İ.S. 6. yüzyıla konulması nedeniyle Foss (1979, 65, dn. 38; Foss 1983, 202, dn. 22) tarafından bu dönüşüm işleminin bu kadar geç bir tarihe kalmış olmasının hiçbir sebebi olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Foss'a göre, Stephanos ismi yaygın olarak kullanılmakta olduğu için burada sadece bir isim benzerliği söz konusudur.

⁵²¹ Antik kaynaklar da bu konuda sessiz kalmaktadır. Erythrai ve çevresindeki su yapıları hakkında sadece Pausanias'ta sınırlı bir bilgi bulmak mümkündür. Pausanias'a göre Erythrai'nın Kalkhis adı verilen bir yerinde, denize uzanan burunda Ionia'daki en faydalı hamamlar olan deniz hamamları bulunmaktadır, Paus. 7.5.12: Ἐρυθραῖος δὲ ἔστι μὲν χώρα Χαλκίς, ἀφ' ἧς καὶ τῶν φυλῶν σφισιν ἡ τρίτη τὸ ὄνομα ἔσχηκεν, ἔστι δὲ τῆς Χαλκίδος κατατείνουσα ἐς τὸ πέλαγος ἄκρα καὶ ἐν αὐτῇ λουτρὰ θαλάσσια, μάλιστα τῶν ἐν Ἰωνίᾳ λουτρῶν ὠφέλιμα ἀνθρώποις. Sağlık için yararlı olduğu düşünülen deniz banyoları Aristophanes (*Plut.* 656.8) ve Plinius (*H.N.*, 31.33) gibi başka antik yazarlara da söz konusu edilmiştir.

⁵²² Malyeie hakkında ne yazıtı ilk kez yayımlayan Fontrier'de (1884, 346-351) ne de İErythrai editörleri Engelmann ve Merkelbach tarafından bir yorum yapılmıştır. Zgusta (1984, §756-8) burasının bir yer, alan ya da mahalle adı olabileceğini tahmin etmektedir.

⁵²³ Benzer bir kullanım yine bir Hellenistik yazıtta Ephesos'tan bilinmektedir (bk. yuk. s. 112). Genel bir ifadeyle "sular" denmesi burada her türden su yapısı olabileceğinin işaretidir: Krş. Walser 2008, 218, dn. 64: "Mit ὕδατα sind wohl Wasserentnahmestellen jeglicher Art gemeint; der unspezifische Begriff dürfte – ebenso wie bei den ἱερά – bewusst gewählt sein".

5.1.3.1. Sibylla Mağarası ve Su Kaynağı

Erythrai antik kentinin bulunduğu tepenin doğu yamacında 1891 yılında keşfedilen yarım daire biçiminde ve 2 m çapında mermer kaplamalı bir mağarada üç adet ilginç yazıt ortaya çıkarılmıştır (T.74). Söz konusu yazıtlar ve aynı alanda ele geçmiş olan iki heykel kaidesi⁵²⁴, mağaranın Antik Çağ'da kehanetleriyle ünlü olan Sibylla'nın kutsal alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Mağarada aynı zamanda bir su kaynağının olduğu bu yazıtların içeriğinden anlaşılmaktadır. Sibylla'nın kimliği hakkında verdiği bilgilerle⁵²⁵ ünlü kâhin hakkında yapılan araştırmaların odak noktası olan ve mağaranın kapı sövesi olarak kullanılmış bir mermer üzerine kazınmış bir epigramda Sibylla, tatlı sularından (ἀγανοῖς ὕδασι) keyif alarak bu kayanın başında oturduğunu kendi ağzından söylemektedir. Aynı alanda bulunan ve 8 mermer parçasının birleştirilmesiyle rekonstrüksiyonu yapılabilen bir adak yazıtında ise Marcus Claudius P... isimli birisi kaynağın suyunun bulunduğu yere olasılıkla bir çeşme yaptırmış⁵²⁶ ya da yenilemiş⁵²⁷ ve bu yapıyı Demeter Thesmophoros, Marcus Aurelius ile Lucius Verus'a adanmıştır (T.75). Yukarıda sözünü ettiğimiz epigramın son satırlarında Sibylla'nın ağzından şair şöyle terennüm etmektedir: “Ne mutlu bana ki geldi söylediğim doğru zaman, Erythrai'nın tekrar kalkacağı ayağa ve kavuşacağı tümenden bir düzene, zenginliğe ve fazilete, gelince yeni bir Erythros sevgili vatanına”. Lucius Verus'un İ. S. 162 yılında Parth seferine çıkmak üzere Anadolu'nun batı sahillerinden geçtiği bilindiği için⁵²⁸ epigramdaki “yeni Erythros⁵²⁹”, Verus

⁵²⁴ IErythrai II, no. 226.

⁵²⁵ Sibylla bu epigramda bir Nymphe olan Nais'ın ve bir ölümlü olan Theodoros'un kızı olarak tanıtılmakta ve vatanının Erythrai olduğu iddia edilmektedir. Buna karşın Sibylla'nın doğum yeri konusunda başka yerler de hak iddia etmektedir. Erythrai'ın bu konudaki en büyük rakibi Troas'da Gergis/Gergithos'un teritoryumunda bir köy olan Marpossos'tur, bk. Paus. 10.3: ἐτέρωθι δὲ εἶπε τῶν χρησμῶν ὡς μητρὸς μὲν ἀθανάτης εἶη μᾶς τῶν ἐν Ἰδη νυμφῶν, πατρὸς δὲ ἀνθρώπου, καὶ οὕτω λέγει τὰ ἔπη εἰμὶ δ' ἐγὼ γεγαυῖα μέσον θνητοῦ τε θεᾶς τε, νύμφης [δ'] ἀθανάτης, πατρὸς δ' αὖ κητοφάγοιο, μητρόθεν Ἰδογενῆς, πατρὶς δέ μοι ἐστὶν ἐρυθρὴ Μάρπησος, μητρὸς ἱερῆ, ποταμός <τ> Ἀιδωνεύς. Sibylla'nın vatanı hakkındaki tartışmalar için bk. Parke 1988, 25-30; Larson 2001, 125-127.

⁵²⁶ Str. 3: τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος εἰσίγαγεν καὶ τὸ ὕδρα[γῳγιον σ]ὺν τοῖς ἀγάλμασιν]. Çeşmenin ὕδρα[γῳγιον] şeklinde tanımlanması gerçekten ilginçtir ve başka hiçbir yerden bilinmemektedir. Çeşme terminolojisi üzerine bk. yuk. böl. 4.2. Yazıtın içeriği burada bir çeşme yapısı beklememizi zorunlu kılmaktadır. -ὕδρα ile başlayan başka bir sözcük bilinmediğinden yazıtın editörleri eksik kısmı τὸ ὕδρα[γῳγιον] olarak tamamlamak zorunda kalmışlar, ancak emin olamadıklarından sözcüğü soru işaretiyle “die Brunnenanlage (?)” olarak çevirmişlerdir. τὸ ὕδρα[γῳγιον] tamamlamasının doğru olduğu hemen hemen kesindir ancak bunu illa da çeşme olarak yorumlamak zorlama olur ve gerek de yoktur. Çünkü, Buresch'in (1892, 17) verdiği bilgiye göre mağaranın arka duvarında iyi korunmuş antik bir akuadükt kalıntısı mevcuttur. Dolayısıyla yazıttaki ὕδρα[γῳγιον] sözcüğünün Buresch'in bahsettiği bu akuadükt kalıntısıyla özdeş olması yüksek ihtimaldir. Ayrıca yazıtın 3. satırında ἀν ile başlayan kısım Corssen (1913, 15) tarafından ἀν[ασκευάσας κρήνην] εἰσίγαγεν şeklinde tamamlanmak istenmiştir. Bu tamamlama doğrusa, ki gayet olası görünmektedir, sorun böylece çözüme kavuşmuş olmaktadır.

⁵²⁷ Corssen 1913, 14'te yapının Marcus Claudius tarafından yaptırılmadığından ve sadece yenilediğinden oldukça emindir: “Alles spricht vielmehr dafür, dass das Monument nicht von Claudius gegründet, sondern nur erneuert war”.

⁵²⁸ Lucius Verus'un Erythrai'a uğrayıp uğramadığı kesin olarak bilinmese de bu yazıtlardan böyle bir beklentinin olduğu anlaşılmaktadır, bk. Corssen 1913, 4. Verus'un en azından Ephesos'ta kalmış olduğu kesindir, bk. IEphesos III, no. 728.

ile özdeşleştirilmekte⁵³⁰ ve dolayısıyla her iki yazıt haklı olarak İ. S. 162 yılına tarihlenmektedir⁵³¹. İ. S. 4./5. yüzyıla gelindiğinde Eutykhianos isimli eski bir *eirenarkhes* ve *agoranomos* mağaradaki su kaynağında bazı düzenlemeler yapmış ve resimlerle mağarayı süslemiştir (T.76). Buresch'in yorumuna göre kaynak kuruduğu için artık eski popüleritesini yitirmiş ve kullanılmamaya başlanmış; Eutykhianos ise hem suyun yeniden akmasını sağlamış, hem de mağarayı daha güzel ve kullanışlı bir hale getirerek eski ününü yeniden kazanmasına vesile olmuştur⁵³².

5.1.4. Magnesia ad Maeandrum

Bugün Aydın ili Germencik ilçesine bağlı Tekinköy sınırları içinde yer alan ve kendisiyle aynı adı taşıyan başka bir Magnesia'dan (ad Sipylum) ayırmak için yakınlarından geçen Büyük Menderes Irmağı ile tanımlanan Magnesia ad Maeandrum kentinin coğrafi olarak hangi bölgeye konulması gerektiği çok açık değildir. Çünkü soy olarak Thesellia'dan gelen Aioli kolonistleri tarafından kurulmuş ve Strabon tarafından πόλις Αιολίς olarak tanımlanmış olsa da⁵³³, coğrafi olarak Aiolia'dan ziyade Ionia, Karia ve Lydia bölgelerine sınır bir konumda bulunmaktadır. Bu kafa karıştırıcı durum modern kataloglar arasında Magnesia ad Maeandrum kentinin nereye dahil edilmesi konusunda bir birlik sağlanamamasına yol açmıştır⁵³⁴. Biz de modern *corpus*'ların çoğundaki tercihleri dikkate alarak Magnesia'yı Ionia içinde koymayı daha uygun bulduk.

Magnesia ad Maeandrum kentinden su ve su yapılarıyla ilgili sadece 6 adet yazıt bilinmektedir ve başka herhangi bir antik kaynakta bu konuda bilgi bulmak mümkün değildir. Bu 6 yazıtın 4 tanesi su kaynakları ve çeşmelerle, diğer ikisi ise hamamların ısıtılması ile ilgilidir. Yazıtların tamamı Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Bu yazıtlardan kentin çeşitli su kaynaklarına sahip olduğu anlaşılmaktadır ve kent, bu kaynakları koruması için bir memuriyet oluşturmuştur (T. 78). Üstlendiği çeşitli memuriyetlerle kentin üst sınıf bir vatandaşı olduğu

⁵²⁹ Rhadamanthys oğlu Erythros'un Girit'ten gelerek Erythrai'ı kurduğuna ve kentin adını kurucusuna izafeten aldığına dair bk. Diod. 5. 79; Paus. 7. 3.7.

⁵³⁰ Merkelbach ve Stauber'e (1998, 381) göre imparatorların kentlere düzen, zenginlik ve fazilet getirmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Yerine getirdikleri büyük yapı faaliyetleri sonrası *euergestes*'lerin de kentlerin efsanevi kurucularının adlarıyla onurlandırıldıkları bilinmektedir. Örneğin Teos'da İ.S. 1. yüzyılda yaşamış olan Tiberius Claudius Philistes isimli bir hayırsever kentin kurucusu Athamas'a izafeten “νέος Ἀθάμας” olarak adlandırılmıştır, bk. Herrmann 2000, 87-89.

⁵³¹ Corssen 1913, 4; IErythrai II, s. 378; Merkelbach ve Stauber 1998, s. 380.

⁵³² Buresch 1892, 35-36.

⁵³³ Strab. 14.1.39.

⁵³⁴ Örneğin, Magnesia ünlü sikke kataloğu BMC'in (= Catalogue of Roman Coins in the British Museum) 1892 yılında Head hazırlanan Ionia bandı içinde ya da aynı şekilde RPC'de Ionia bölgesi içinde kendisine yer bulurken, kent Lang'ın “Klassische Antike Stätten Anatoliens” adlı eserinde Karia Bölgesi altında verilmiştir. Ne DNP, ne de RE'de muhtemelen bu belirsizlikten ötürü Magnesia'nın hangi bölgeye ait olduğu konusuna girilmemiştir.

anlaşılan ve kent danışma, halk ve yaşlılar meclisleri tarafında onurlandırılan Moskhion oğlu Moskhion, yaptığı hizmetlere ve kendi cebinde harcadığı paralara ek olarak 2 yıl boyunca su kaynaklarından da sorumlu olmuştur⁵³⁵. Yazıtın bu bilgiyi veren 11.-12. satırının bir kısmı eksiktir, ancak ἐπὶ τῶν ἐπὶ[—] πηγῶν διετίαν'nın başka türlü anlaşılması ve yorumlanması için bir sebep yoktur⁵³⁶.

Magnesia yazıtları arasında en göze çarpanı katalogta T. 79 numarasıyla verilen yazıttır. Bu yazıtta göre kent, Aelius Demonikos adlı birisinin denetiminde Tabarnis isimli bir yerde bulunan kaynaktan bir akuadükt aracılığıyla su getirip heykellerle süslediği bir çeşme yapısı yaptırmıştır. Kaynağın bulunduğu Tabarnis, Magnesia kenti için oldukça önemli bir başka yazıtta daha karşımıza çıkmaktadır⁵³⁷. Kente ait eski bir *mythos*'un İmparatorluk Dönemi'nde Apollonios Mokoldes ismindeki birisi tarafından yeniden taş üstüne kazındığı bu yazıtta göre bir çınar ağacı yarılmış ve içinden bir Dionysos heykeli çıkmıştır. Kent, bunu yorumlaması için Delphoi'a elçi göndermiş ve aldıkları cevap uyarınca Thebai'dan Kadmos soyuna ait ve Dionysos'un kadın müritleri olarak kabul edilen 3 *Mainades*'i, Dionysos ritüellerini oluşturması için kente getirmişlerdir. Bu kadınlar öldükten sonra her biri için kentin çeşitli yerlerinde mezarlar yapılmıştır. Bu *Mainades*'lerden birisi olan Baubo, yukarıda bir kaynak suyuna da sahip olan Tabarnis'te gömülmüştür. Kentte yapılan arkeolojik araştırmaların öncüllerinden Humann, Thoraks Dağı'nın kuzey yamaçlarından kente su ileten bir akuadükt kalıntısından bahsetmekte ve kent surlarının önündeki vadiyi genişliği 4,30 m'yi bulan 3 kemerli bir köprüyle geçtiğini söylemektedir⁵³⁸. Yukarıdaki yazıtta, su yolunun Tabarnis'teki kaynaktan suyunu aldığı açık olduğuna göre Humann'ın bahsettiği akuadükt ile yazıttaki akuadükt büyük ihtimalle özdeş olmalı ve Tabarnis Thoraks dağı (Gümüş Dağ) eteklerinde aranmalıdır. A. Henrichs, Tabarnis sözcüğünün Latince'de *taberna* ile olan bağlantısına dikkat çekerek *mythos*'un Magnesia'nın Roma ile ilk ilişkilerinin başladığı Sulla sonrası dönemde yazıldığını ve mezarın yerinin, dükkanların olması (*taberna*) vesilesiyle bilindik bir yer olduğundan Tabarnis şeklinde tanımlandığını iddia etmektedir⁵³⁹. Bu, mantıklı bir yorum gibi durmamaktadır, zira Tabarnis isminin Latince bir sözcükten ziyade yerel bir adlandırma olduğu düşünülmektedir.⁵⁴⁰ Ama eğer Henrichs'in iddia ettiği gibi Tabarnis, bir şekilde *taberna* ile alakalı olsaydı,

⁵³⁵ Su yapılarının korunması ve güvenliği için kentlerin aldığı tedbirler için krş. yuk. s. 30-34; 40-41.

⁵³⁶ Kern, yazıtın tarihiyle ilgili herhangi bir yorum yapmamıştır. Asia Eeyaleti'ndeki kent başrahiplerinin propografik bir veritabanını yapan Pretres-civiques'de yazıt İ.S. 2. yüzyılın ilk yarısına konulmaktadır: <http://www.pretres-civiques.org/pretre/moschion> (Erişim Tarihi: 06.11.2016).

⁵³⁷ Kern 1900, no. 215 = Merkelbach ve Stauber 1998, 187-191, no. 02/01/02.

⁵³⁸ Humann 1904, 29.

⁵³⁹ Henrichs 1978, 130, dn. 24.

⁵⁴⁰ Zgusta (1984, § 1277-3). Krş. Thonemann 2011, 257: "On the territory of Magnesia, too, villages attested in the Roman imperial period seem almost all to have had indigenous, or at least very ancient Greek names: Myrsileia, Didassai, Koskobounos, Kadyie, Tabarnis, Attoukleis, Mandragoreis".

bu durumda su kaynağının kent içinde olduğunu düşünmemiz gerekecekti. Kentin içinde böyle bir su kaynağı varsa, su yeraltından künkler aracılığıyla doğrudan dağıtılır ve yazıtta belirtildiği gibi bir su yolu yapılmasına gerek kalmazdı⁵⁴¹.

5.1.5. Metropolis

İsmi ana tanrıça Meter'den alan Metropolis kenti⁵⁴², her ne kadar diğer İonia kentlerinin gerisinde kalmış olsa da verimli Kaystros ovasındaki konumu ve Ephesos - Smyrna ve Sardeis'e giden yolların merkezi noktasında olmasıyla stratejik bir öneme sahiptir. Metropolis kentinden de azımsanmayacak sayıda yazıt yayımlanmıştır⁵⁴³, ancak bizim çalışmamıza dâhil edebileceğimiz 2 hamam yazıtından başka elimizde herhangi bir veri bulunmamaktadır (T. 83-84).

Söz konusu iki yazıttan ilki vatandaşlar tarafından toplanan paralar ile inşa edilmiş ve Nero'ya adanmış olan hamamın yazıtıdır. Yurttaşlar, hamam ile birlikte Dreyer tarafından "Vorbad" olarak tercüme edilen ancak işlevi hakkında hiçbir yorum yapılmayan bir *probala-neion* (bk. yuk. dn. 355) ve *aleipterion* (yağlanma odası) da yaptırmışlardır. Kent merkezi içinde, stoa'nın ve Hellenistik *gymnasion*'un hemen bitişiğinde inşa edilmiş olan bu hamam, söz konusu alanın dar ve sıkışık olmasından dolayı *gymnasion*'ın bir bölümü ile birleştirilerek Anadolu'da Roma Dönemi'nde ortaya çıkan hamam-*gymnasion* yapısına dönüştürülmüştür. Hamam yazıtının yayımını yapan ve Metropolis kazılarının epigrafi olan B. Dreyer'e göre, aynı dönemde Patara'da inşa edilen ve eyaletleşmenin bir sonucu olarak doğrudan Roma yönetimi tarafından teşvik edilen hamamdan farklı olarak burada Metropolis yurttaşlarının kendi inisiyatifleriyle bir hamam inşa edilmiştir⁵⁴⁴. Bu doğrultuda, bir plan yapılarak kentin merkezinde uygun bir alan bulunmuş, daha sonra vatandaşların katkılarıyla hamam inşa edilmiştir. Bu, aynı zamanda kente bir su yolu yapımının inşasını da gerektirdiği için, Dreyer bunu Metropolis'in Nero döneminde kentin önemli bir pozisyonda olduğunu göstergesi olarak yorumlamaktadır⁵⁴⁵. Metropolis'in nüfusu diğer Roma İmparatorluk Dönemi kentleri gibi İ.S. 2. yüzyılda en yüksek seviyesine ulaşmış olmalıdır. Zira, kent İ.S. 2. yüzyılda yerleşimin doğu-

⁵⁴¹ Bu konuda krş. Saldana 2015, 36. Henrichs'in (1978 130, dn. 24) yazıtı ve burada yapılan işi ne kadar yanlış anladığı şu sözlerinden bellidir: "The same location occurs in IMagn. 251 (for which Kern gives no date), a dedication of a public well built διὰ ἐργεπιστάτου Αἰλίου Δημονείκου". Yazıtta herhangi bir adama işi yoktur ve ayrıca yapılan iş bir sarnıç ya da kuyu değil, çeşmedir.

⁵⁴² Metropolis kenti ve yapılan son araştırmalar hakkında detaylı olarak bk. Meriç 2004; Dreyer 2014.

⁵⁴³ Kent tarihi için en önemli belgelerden birisi sayılan Apollonios dekretine IK serisinin bir bandı ayrılmıştır. Kentin diğer yazıtları ise dağınık halde çeşitli yayınlarda bulunmakta (örneğin Engelmann 1999; Engelmann 2008; Dreyer 2014) ve kentte devam edelen arkeolojik kazılardaki verilerin de dâhil edildiği yeni bir *corpus* çalışması B. Dreyer tarafından hazırlanmaktadır (<http://www.boris-dreyer.de/forschungsprojekte.html>, Erişim Tarihi: 03.11.2016).

⁵⁴⁴ Dreyer 2014, 120.

⁵⁴⁵ Dreyer 2010, 120 = Dreyer 2015, 146.

sunda, merkezden hafif uzak bir konumda, içerisindeki mermer zemin kaplamasıyla ünik bir yapıya sahip⁵⁴⁶ bir de *palaistra* bulunan başka bir hamam daha inşa ettirmiş ve bunu imparator Antoninus Pius'a adanmıştır. Yukarıda da vurguladığımız gibi bu hamam yazıtları kentin su ve su yapılarıyla olan ilişkisinin yazılı belgelerle kanıtlanabildiği tek örneklerdir.

5.1.6. Miletos

Arkaik ve Klasik dönemlerde Ionia'nın en parlak kenti olan Miletos, Hellenistik Dönem'den itibaren bu ününü koruyamamış ve özellikle Asia Eyalet başkenti yapılan Ephesos'un gerisinde kalmıştır. Buna rağmen Miletos'un da çok sayıda yapıyla donandığı görülmektedir ve su yapıları bakımından da son derece görkemli bir çeşmeye ve iki büyük hamama sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Miletos gibi büyük bir kentten konumuzla ilgili bilinen toplam yazıt sayısı 2 tanesi anıtsal çeşme yapısı, 7 tanesi ise hamamlarla ilişkili olmak üzere sadece 9 ile sınırlıdır ve tamamı Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Dönem'e aittir⁵⁴⁷. Bunlardan 6 tanesi Faustina hamamı olarak bilinen kentin en büyük hamamı; diğeri ise Capito hamamı ile ilgilidir.

Miletos'ta epigrafik olarak belgelenmiş olan en erken su ile ilgili yapı Asia Eyaleti *procurator*'u ve Mısır'ın *praefectus*'u olan Gnaeus Vergilius Capito'nun⁵⁴⁸ İ. S. 47-52 yılları⁵⁴⁹ arasında inşa ettirmiş olduğu hamamdır⁵⁵⁰ (T.87). *Palaistra* ile hamam birleşiminin en

⁵⁴⁶ Aybek 2014, 108-112.

⁵⁴⁷ Epigrafik belgeler haricinde görebildiğimiz kadarıyla sadece 2 antik kaynakta Miletos'taki su kaynakları hakkında bazı bilgiler vardır: Athenaios (2.19), Miletos'da Akhilleos isminde bir kaynak olduğunu ve suyu tatlı olmasına rağmen tortusunun hafif acımsı olduğunu aktarır. Rivayete göre bu suda kentin kurucusu Miletos, Lelleg kralı Trambelos'u yendikten sonra banyo yapmıştır. Bunun dışında Pausanias'ın (7.5 ve 7.24) aktardığına göre Miletos teritoryumunda Byblis isminde bir su kaynağı bulunmaktadır. Ovidius (9. 439-516) kent kurucusu olan Miletos'un kızı Byblis'in erkek kardeşi Kaunos'a olan umutsuz aşkını ele alır. Buna göre Naiad'lar, üzüntüsünden gözyaşlarına boğulan Byblis'in akıttığı yaşları hiç kurumayan bir su kaynağına dönüştürerek olayı ölüm-süzleştirmişlerdir, bu konuda bk. Smith 1922, 365-366.

⁵⁴⁸ Aslen İtalya kökenli bir aileye mensup olan Cn. Vergilius Capito (bu konuda krş. Thonemann 2011, 252), Miletos'un son derece elit bir kesimine mensup olup Caligula Tapınağı'nın ilk başrahibi unvanıyla da ayrı bir öneme sahip olmuştur (IDidyma, no. 148). Hamam yazıtı ile Riel ve Akat (2007, 29-32) tarafından yakın zamanda yayımlanan bir onur yazıtına göre bir atlı sınıfı üyesi olarak *praefectus Aegypti* ve Asia Eyaleti *procurator*'luğu gibi önemli görevleri üstlendiği bilinmektedir. IDidyma 248 nolu yazıtta göre Miletos'lular Capito onuruna Καπιτώνεια adı verilen oyunlar dahi düzenlemişlerdir. Capito ile ilgili bilinen tüm belgeler Riel ve Akat 2007, 29, dn. 2'de bir araya getirilmiştir.

⁵⁴⁹ Yazıt ve dolayısıyla hamamın inşası Chr. Habicht (1960, 162-163) tarafından daha spesifik olarak İ.S. 47 yılına tarihlenmektedir; Habicht, buna gerekçe olarak Iohannes Malalas (10.23) tarafından bahsedilen ve Ephesos, Smyrna ve bir çok Asia kentini etkileyen büyük depremi göstermektedir. Buna karşılık McCabe (1986, 186-189) tiyatro sahne binasının Nero'ya adanmasında Capito'nun rolüne atıfta bulunarak hamam yazıtının ilk satırındaki [Τιβεριῶν Κλαύδιον] [Νέρωνι Κλαύδιον] olarak tamamlamış ve yazıtın tarihini Nero'nun imparator olduğu İ.S. 54 yılına çekmiştir. Bu konuda krş. Herrmann 1997, 211.

⁵⁵⁰ Hamamın *palaistra* bölümünde Vergilius *nomen*'inin okunduğu bir yazıt fragmanı hamam inşasıyla ilgili bir diğer belge olarak değerlendirilebilir. Fragman için bk. Von Gerkan – Krischen 1928, no. 329. Ehrhardt (1984, 390, dn. 60) bu fragmanın Hadrianus Dönemi'nden *arkhiprytanis*'lik yapan bir başka Vergilius Capito ile ilişkili olma olasılığına değinmektedir. Bk. ayrıca Herrmann 1997, 211. Ayrıca krş. McCabe 1986, 186, dn. 5; Cramme 2001, 225, dn. 874. Capito hamamıyla ilgili detaylı bilgi için bk. Tuchelt 1974, 147-169.

erken örnekleri arasında sayılan⁵⁵¹ Capito hamamının inşasından yak. 30 sene sonra kent, ön cephe mimarili ve anıtsal bir çeşme yapısına kavuşmuştur (Fig. 9)⁵⁵². Bu çeşmenin arşitravına ait 7 adet yazıt fragmanı, Dessau tarafından yapılan edisyonun⁵⁵³ ardından çok çeşitli tartışmalara ve tamamlama önerilerine konu olmuş⁵⁵⁴ ve nihayet 1998 yılında G. Alföldy'in yerinde yaptığı otopsi sayesinde yeniden birleştirilerek sağlam ve güvenilir bir rekonstrüksiyonu yapılabilmektedir (T.85)⁵⁵⁵. Buna göre çeşme yapısı İ. S. 79/80 yılı Asia *proconsul*'u olan ve İmparator Traianus'un da babası olan Ulpius Traianus tarafından İmparator Titus'un *auspicium*'u altında tamamlanmıştır. Alföldy, son derece haklı bir şekilde, bu büyüklükte bir çeşme yapısının 1 yıl içinde tamamlanmasının olası olmadığı düşüncesiyle inşa çalışmalarının Vespasianus Dönemi'nde başlamış olduğu ve işin sadece son bölümüyle *proconsul* Traianus'un ilgilenmiş olduğu görüşündedir⁵⁵⁶. Yazıtın Alföldy tarafından tamamlanan şeklinde çeşmeyi tam olarak kimin finanse ettiği açık değildir. Çünkü bu tamamlamaya göre fiil edilgen halde verilmiştir (*nymphaeum dedicatum est*). Aslen “işaret, alamet” anlamına gelen *auspicium* sözcüğüyle aynı zamanda imparatorun en yüksek yönetim ve idare gücünün de simgelendiğini belirten Alföldy, egemenliği altındaki kentlerin fiziki altyapısının geliştirilmesinin imparatorun ukdesinde olduğu düşüncesiyle çeşme inşa projesinin baş sorumlusunun İmparator Titus olduğunu ve *proconsul* Traianus'un bir vali olarak onun emrini yerine getirdiğini iddia etmektedir⁵⁵⁷.

Alföldy'nin yazıtın ikinci satırı için yaptığı [*cu*]m *amplius in eo crevit [aqua nymphaeum dedicatum est]* tamamlaması uygun görünmektedir. Ancak, çalışmamızın üçüncü bölümünde öne sürdüğümüz görüşler doğrultusunda eksik kısmı illa ki *nymphaeum* olarak tamamlamak gerekmez. Yazıt bir bütün olarak ele geçmediğinden tamamlanan kısımda kaç harfin eksik olduğunu bilmenin imkânı yoktur. Bu bir çeşme yapısı olduğuna ve yazıt Latince kaleme alındığına göre ilgili yer, haliyle ya *nymphaeum* ya da örneğin Latince'deki bir başka sözcük olan *fons* ile de tamamlanabilir. Miletos'taki çeşmeden bir yıl sonra Ephesos'ta *proconsul* C. Laecanius Bassus tarafından inşa edilen anıtsal çeşme yapısının *nymphaion* değil de τὸ

⁵⁵¹ Yegül 1992, 254.

⁵⁵² Aynı dönemde Ephesos'ta da *proconsul* Bassus tarafından anıtsal bir çeşme yaptırılmıştır (T.34) ve Miletos'taki bu çeşme ile birlikte fasadlı çeşme tiplerinin Anadolu'daki en erken örneklerinden birisi olarak kabul edilmektedirler. Miletos'ta Laodike yapısı olarak da tanınan ve İ. Ö. 3. yüzyılın ortalarına tarihlenen Hellenistik bir çeşme yapısı daha tanınmaktadır, bk. Dorl-Klingenschmid 2001, 214-215.

⁵⁵³ ILS III, no. 8970; İlk edisyon, Dessau tarafından Hülsen 1919, 53-54'de geliştirilmiştir.

⁵⁵⁴ Örneğin bk. Bowersock 1973, 134-135; Kreiler 1975, 32-38; Thomasson 1985, 136-138.

⁵⁵⁵ Alföldy 1998.

⁵⁵⁶ Alföldy 1998, 385-386. Stročka (1978, 909, dn. 100), üstünde “Αὐτοκράτορι [[Δομιτιανῶι]] Κ[αίσαρι]” yazılı olan bir arşitrav fragmanının bu çeşmeye ait olduğunu ileri sürerek çeşmenin tamamlanma tarihini Domitianus dönemine çekmektedir. Bu fikre karşı çıkan Herrmann (1997, 196), R. Körner'den aldığı bilgiye dayanarak bu bloğun çeşmenin mimarisiyle bir ilgisi olmadığını belirtmiştir. Tartışma için bk. ayrıca Cramme 2001, 221-222.

⁵⁵⁷ Alföldy 1998, 388-389. Buna karşı krş. Cramme 2001, 221, dn. 850.

ὕδρευδοχίον olarak anıldığını göz önünde tutarsak *fons* seçeneği de yabana atmamak gerektiği görüşündeyiz⁵⁵⁸.

Çeşme, üst arşitravındaki yazıttan anlaşıldığı kadarıyla İ. S. 3. yüzyılda, imparator Marcus Antonius Gordianus Dönemi’nde renove edilmiştir⁵⁵⁹. Arşitrav fragmanında yazıt tam olmasa da, renovasyonu kimin üstlendiği çeşmenin ilk inşasında olduğu gibi muğlak değildir. Çünkü yazıtta geçen “ἐπεκόσμησεν ἐκ τῶν θείων δωρεῶν” ifadesi imparatorun çeşmenin onarımı için sadece izin vermediği, bizzat destek sağladığını da açıkça göstermektedir⁵⁶⁰.

5.1.6.1. Faustina Hamamı

Miletos’ta 3 tane hamamın var olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki yukarıda bahsi geçen Capito Hamamı; diğeri yazıtı olmayan ve genel olarak İ.S. 1. yüzyılın sonuna tarihlenen Hümei Tepe’deki hamam⁵⁶¹; sonuncusu ise yüksek olasılıkla Marcus Aurelius’un karısı Faustina’nın katkılarıyla inşa edilen⁵⁶² ve aşağıda detaylarına gireceğimiz yarım düzine epigramda (T.89-T.93) imparatoriçenin adıyla anılan hamamdır.

Faustina Hamamı olarak bilinen bu yapı kompleksi⁵⁶³ İ.S. 262 yılından sonraki bir tarihte Makarios adındaki bir *asiarkhes* ve onun eşi Eukharia tarafından yenilenmiştir⁵⁶⁴. Bu

⁵⁵⁸ Çeşmede ortaya çıkarılan ve biri ayakta, öteki oturan iki Nymphe heykeli (Dorl-Klingenschmid 2001, 216) bu yapının gerçekten Antik Dönem’de de *nymphaion* olarak adlandırıldığının bir işareti olabilir.

⁵⁵⁹ Niewöhner (2016, 81) inşa yazıtında geçen ἐπεκόσμησεν ifadesini heykellerin onarımı ya da değiştirilmesi olarak yorumlamaktadır.

⁵⁶⁰ Cramme 2001, 222. Rehm (IDidyma, s. 106) söz konusu zamanda Miletos ve Didyma’da başka yapı projelerinde akrif rol almış olan *logistes* Iunius Quintianus’un isminin kayıp olan arşitrav bloğunda yer almış olabileceğini ve dolayısıyla onarım işinin de sorumlusunun Quintianus olmasının gayet mümkün olduğunu iddia etmiştir. Rehm, söz konusu *logistes*’in isminin anıldığı IDidyma 59 nolu yazıtta geçen ἐκ φιλοδωρίας τοῦ Σεβ(αστοῦ) ifadesinin çeşme onarım yazıtındaki ἐκ τῶν θείων δωρεῶν ifadesiyle özdeş olduğu belirterek bu savını desteklemektedir.

⁵⁶¹ Von Gerkan ve Krischen 1928, 141.

⁵⁶² Faustina ismi ya Antoninus Pius’un ya da Marcus Aurelius’un eşi olan Faustina’ya izafeten verilmiş olmalıdır. Ancak genel eğilim Marcus Aurelius’un eşi olan Faustina Minor üzerinedir, bk. IDidyma, s. 114; Kleiner 1970, 125-133. Buna karşın Merkelbach ve Stauber (1998, s. 132-133) yazıtlardaki Faustina isminin Miletos’lu zengin bir vatandaşı da simgelemiş olabileceğini düşünmektedir. S. Busch (1999, 153-154, dn. 149), hamamın “Musalar Salonu” apsisinde Manderscheidt (1981, 37) tarafından Marcus Aurelius ve eşi Faustina’ya ait olduğu düşünülen iki heykele atıf yaparak bu öneriye pek sıcak bakmamıştır. Merkelbach – Stauber’e karşı olarak ayrıca krş. Cramme 2001, 227, dn. 883. Katalogta T.88 numarasıyla verdiğimiz ve Faustina hamamı yakınlarından ele geçen fragman şeklindeki bir yazıt, ed. pr. Rehm tarafından tamamen harf karakterine göre İ.S. 2. yüzyılın hemen başına konulmak istenmektedir. Çok eksik olduğu için anlaşılamayan ama hamam ve *gymnasion* ile ilgili olduğundan şüphe duyulmayan bu yazıt gerçekten de Faustina hamamıyla ilişkili ise ve Rehm’in tarihlendirmesi doğruysa o halde bu hamamın yerinde Faustina’dan önce eski bir hamamın var olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu konuda krş. Busch 1999, 185.

⁵⁶³ IDidyma 84 nolu yazıtta *prophetes*, *kotarkhes* (Kabeiroi rahibi) ve büyük Didyma oyunlarının *agonothetes*’i olan Menandros isimli birisinin, Faustina *gymnanion*’undaki üçüncü *oikos*’u donattığından bahsedilmektedir: Μένανδρος προφήτης καὶ κωτάρ|χης καὶ πάλιν ἀγωνοθέτης τῶν | Μεγάλων Διδυμείων, ὑπὲρ τῶν τῆς| προφητείας ἀναλωμάτων κοσμή|σας τὸν τρίτον οἶκον τοῦ Φαυστ|ινείου γυμνασίου τῷ παντὶ κόσμῳ κτλ. Buradaki *gymnasion* kuşkusuz Faustina Hamamı olarak bilinen yapıyı simgelemektedir. Bu konuda bk. yuk. böl. 4.3. Faustina hamamları hakkında bk. Nielsen 1993, no. C 306; Dally 2012.

bilgi, hamamın “Musalar Salonu” olarak isimlendirilen mekanında ele geçen bir levha üzerinde *heksamentron* vezninde kazınmış 4 farklı şiir sayesinde bilinmektedir⁵⁶⁵ (T.89). Levha üzerindeki ilk şiir, tarihleme konusunda büyük bir ipucu vermektedir. Buna göre Makarios, insanları katleden düşmanların ([δ]ῆρων ἀνδροφόνων) saldırısını püskürttüğü için övülmektedir. Bu ifade otomatik olarak Miletos ve Didyma’ya yapılan Goth saldırılarını anımsatmakta⁵⁶⁶ ve saldırıların yapıldığı İ.S. 262/3 tarihi hamamın onarımı için bir *terminus post quem* olmaktadır. Makarios’un epigramda aynı zamanda *asiarkhes* olarak geçmesi, Diokletianus reformlarından sonra Asia eyaletinin çeşitli parçalara ayrılması ve Miletos’un Karia Eyaleti içinde yer almış olması da bu tarihlendirmenin haklı olduğunu göstermektedir⁵⁶⁷.

Hep iki *distykhon* olarak devam eden epigramların 3.sü üç *distykhon* olarak yazılmış ve içerdiği bilgiler bilimsel tartışmalara konu olmuştur. Çünkü ilk şiirde ve son şiirde Makarios’un hamamı tamir ettirmesi ön plana çıkarılırken, burada Tatianos isimli bir δικασπóλος’un işi tamamladığı kaydedilmektedir. Bu ilginç durumu yorumlayan Rehm, Tatianos’un mimar olması gerektiği savını ortaya atmış⁵⁶⁸, ancak bu savı gerekçelendirecek bir veri ortaya koymamıştır. Zira eyaletlerdeki görevlerinden birisi olarak *conventus* adı verilen bölgelerde kurulan mahkemelere başkanlık eden valiler, bu özellikleri dolayısıyla zaman zaman δικασπóλος olarak da anılmaktadır ve bu sözcüğün mimar anlamına geldiği bir örnek bilinmemektedir. Rehm’in bu savına karşı olan ve hamamın onarımıyla ilgili bir başka epigramda (T. 90) Tatianos’dan bu defa ἱθυντήρ (= yönetici, vali) olarak bahsedilmektedir. C. Rouché, Aphrodisias’ta ele geçmiş olan ve İ. S. 361-364 yıllarında görev yapan Antonius Tatianos isimli bir Karia valisinin (praeses) onurlandırıldığı bir yazıtta atıfta bulunarak Miletos yazıtındaki Tatianos ile Aphrodisias’taki valinin özdeş olması gerektiğini öne sürmüştür⁵⁶⁹. Bu mantıklı öneri, Goth’larla İ. S. 262 yılında savaşmış olan Makarios’un yaşadığı dönem ile ters düşeceği için Rouché, Tatianos’un adının geçtiği satırların ya sonradan eklendiğini ya da

⁵⁶⁴ Rehm (1928, 165), Makarios ve Eukharia isimlerinin Hristiyanlığı çağrıştırdığı görüşündedir. Ancak, Makarios’un *asiarkhes* olması bu görüşün yanlış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır, zira imparatorluk kültü kapsamında gerçekleştirilen agonlarda Hristiyanların katledildiği iyi bilinmektedir, bk. Busch 1999, 160, dn. 168.

⁵⁶⁵ S. Busch (1999, 156, dn. 153), T. Wiegand’ın, Makarios’un bu hizmetlerinin ölümsüzleştirilmesi için bir şiir yarışması açılmış olabileceğini önerisi reddetmektedir: “Th. Wiegand wollte sie als ‘Konkurrenzgedichte’ auf ein Preisausschreiben zurückführen, was sicherlich unzutreffend ist”. Busch, bu öneriye niçin bu kadar negatif yaklaştığını açıklamamaktadır, ancak muhtemelen şiirlerin birbirleri ile olan yakın ilişkisini göz önünde tutarak hepsinin tek elden çıkmış olması gerektiğini düşünmüş olmalıdır. Buna karşın benzer bir örnek Didyma’da Festus’un yaptırdığı çeşme için de bilindiğinden (bk. yuk. s. 108) bizce de bu şiirlerin bir yarışma sonucu oluşturulmuş olabileceği ihtimali pekala mümkündür.

⁵⁶⁶ Rehm 1928, 113-114. Ayrıca krş. Robert ve Robert 1948, 120-121; Herrmann 1997, 212; Busch 1999, 156-157.

⁵⁶⁷ Krş. Deininger 1965, 60; Busch 1999, 158; Cramme 2001, 228-229.

⁵⁶⁸ Rehm 1928, 165. Rehm’in bu önerisi Robert (1948, 86, dn. 3) ve Winter (1996, 183, dn. 1670) tarafından da kabul edilmiştir.

⁵⁶⁹ Rouché 1989, 39-42, no. 21.

hepsinin birden daha sonraki bir tarihte kaleme alındığını iddia etmiştir. Bu öneri genel bir kabul görmüş⁵⁷⁰ ve böylece İ. S. 2. yüzyılın ikinci yarısında Faustina tarafından inşa edilen hamamın, İ. S. 3. ve 4. yüzyılın ikinci yarısında sırasıyla önce Makarios, daha sonra da vali olan Tatianos tarafından onarıldığı fikri ön plana çıkmıştır. S. Busch ise, hamam epigramları hakkındaki geniş kapsamlı kitabında bu fikre karşı çıkmıştır⁵⁷¹. Busch'un bu itirazının temelinde şu yatmaktadır: Bir üst düzey Roma görevlisi olarak Tatianos, yaptığı bu hizmeti niçin Makarios'un kendisinden 100 yıl önce onarttığı hamamın yazıtının ara satırlarında, hem de ondan çok daha arka planda kalacak şekilde taş üstüne kazdırmak istemiştir?

Bu soruya yanıt arayan Busch, Tatianos'un, Rouché'nin önerdiği gibi, Aphrodisias yazıtındaki vali ile aynı kişi olmasının zorunlu olmadığını ifade etmiştir. Kentlerin büyük projelerinin, imparator, vali vs. gibi doğrudan imparatorluk destekli olduğu gibi zaman zaman yerel kaynakların ve kent zenginlerinin de bu projelere bir işbirliği içerisinde katkı sağladığını öne süren Busch'a göre vali Tatianos hamamın kendisini onartırken, Makarios hamamı besleyen su yolunun eksiklerini gidererek bu projeye ortak olmuş⁵⁷²; bundan ötürü epigrama her ikisinin de adı kazınmıştır. Makarios'un valinin bu projedeki rolünü gölgede bırakacak şekilde 4 şiirde de ön plana çıkmış olması ise yazıtın yerel karakteri ile açıklanmaktadır. Buna göre söz konusu epigramlar kentin kendi vatandaşı olan Makarios'un hizmetlerine karşılık onu onore etmek üzere planlanmış ve muhtemelen bizzat Makarios'un isteğiyle yazılmıştır; valinin projedeki rolünü de atlamamak için bir şekilde epigrama onun ismine de ekleme zorunluluğu doğmuştur. Vali Tatianos ise resmi bir yapıya sahip olan bir başka epigramda tek başına anılmış (T.90)⁵⁷³ ve kendisinden önceki valilerden daha iyi bir şekilde hamamı güzelleştirdiği için övülmüştür. Busch'un bu önerisi daha makul gibi görünse de çok sorunlu olduğunu belirtmemiz gerekir. Bunun sebebi her şeyden önce Makarios'un adının geçtiği 4'lü epigram grubunun içinde onun bir su yolu yaptırdığına dair hiçbir emare yoktur: Makarios sürekli olarak hamamı yenilettiği (λουτρὸν ἔτευν[ξε νέον]); hamamı eski güzelliğine geri getirdiği (Μακάριος τὸ λοετρὸν ἐς ἀρχαῖον θέτο κάλλος) için övülmekte, hamamdan ise Makarios'un bu yerdeki görkemli bir bir süsü olarak (οὗτος ὁ Μακάριοιο πελώριος ἐνθάδε κόσμος[ς]) bahsedilmektedir. Hatta epigramda hamamın artık Faustina hamamı olarak adlandırılmadığı ve Makarios'un adını aldığı vurgulanmaktadır Φαυστίνης τὸ παλαιὸν ἐπ[ώνυμον] ἦσθα, λοετρὸν

⁵⁷⁰ Örneğin bk. Merkelbach ve Stauber 1998, s. 133.

⁵⁷¹ Busch 1999, 175-178.

⁵⁷² Busch 1999, 177: "Makarios war für die Renovierung des Thermengebäudes zuständig, Tatianos dagegen für den Bau oder Wiederherstellung der Wasserversorgung, wodurch die Faustina-Thermen erst funktionstüchtig wurden."

⁵⁷³ Epigramın ilk satırlarında geçen "ἡ στήλη ἀπαν[γ]έλλι = bu stel ilan eder" epigramın resmi karakterini ortaya koymaktadır, bk. Busch 1999, 172.

| ἀλλά σε Μακαρίου νῦν κα[λέσει πατρ]ιά,). Dolayısıyla bizim düşüncemize göre eğer Makarios gerçekten de hamam için bir su yolu yaptırmış olsaydı tıpkı Hesykhios'un epigramında olduğu gibi (T. 93) buna epigramın bir yerinde mutlaka değinilmesi gerekirdi.

Faustina hamamının daha sonraki dönemlerde artık kullanılmadığına ve köklü bir onarım geçirmek zorunda kaldığına ikisi iyi korunmuş, biri ise çok eksik bir şekilde günümüze ulaşan toplam 3 adet epigram sayesinde tanık olmaktayız (T.91-93). Bu epigramlara göre Hesykhios isimli bir Miletos'lu, *praefectus praetorio orientis*'in sarayında, yani imparatorun yakın çevresinde bir hatip olarak 9 yıl boyunca görev yapmış olmasının avantajını kullanıp 100 yıldır yıkık halde bulunan ve dolayısıyla herhangi bir fonksiyonu kalmamış Faustina hamamını bizzat imparatorun maddi destek rica ederek yeni baştan yaptırmıştır. Hesykhios'un vatanı için yapmış olduğu bu hizmet, Miletos'lular tarafından bir sütunun üstünde heykelinin dikilerek onurlandırılmasına vesile olmuştur. Onuruna kaleme alınan bu epigramda Hesykhios'un tek bir sebepten dolayı değil, pek çok hizmetinden dolayı övüldüğü anlaşılmaktadır. Buna göre Hesykhios, sadece hamamı yeniden yaptırmamış, su yolunu da onartmış; imparatorun heykelini taşıyan devasa bir sütun ve ayrıca oldukça görkemli bir kilise inşa ettirmiştir. Söz konusu epigramın 8.-9. satırlarında geçen ἀρτιπαγοῦς ἀπὸ γαίης ifadesine göre hamamın, toprağın sağlamlaştırılmasının ardından yeniden hizmete açıldığı anlaşılmaktadır. Bundan ötürü Rehm bir deprem olasılığını gündeme getirmiş olsa da⁵⁷⁴, Busch haklı olarak diğer epigramlarda böyle bir depremin izlerine rastlanmadığını ve sadece hamamın zaman içinde eskimesinin ön plana konulduğunu söylemektedir. Onun açıklamasına göre burada kastedilen şey hamamın zemininin ve temelini sağlamlaştırılmasıdır⁵⁷⁵. Bu onarım faaliyetinin ne zaman gerçekleştirildiği belirsizdir. Hamamın 100 yıl kadar yıkıntılar içinde kaldığı bilgisine dayanarak en erken tarih olarak İ.S. 4. yüzyıl sonu İ.S. 5. yüzyıl başı verilebilir. Ancak Rehm, burada anılan Hesykhios'u Miletos'lu ünlü tarih yazarı olan Hesykhios Illustrius ile ya da daha az bir ihtimal olarak onun aynı adı taşıyan babası ile özdeşleştirmek istemektedir. Kataloğtaki T.92 nolu yazıtın 4. satırında geçen “ἀστράπτων” sıfatının, tarihçi Hesykhios'un Illustrius sıfatına uyduğuna dikkat çeken Rehm'in bu önerisi çekinceli de olsa Busch tarafından kabul edilmiştir⁵⁷⁶. Dolayısıyla eğer bu öneriyi kabul edecek olursak, tarih yazarı

⁵⁷⁴ Rehm 1928, 170.

⁵⁷⁵ Busch 1999, 184.

⁵⁷⁶ Bu öneri Thonemann (2011, 315) tarafından da makul bulunurken, Martindale (PLRE I, s. 429) epigramlarda geçen Hesykhios'u İ.S. 4./5. yüzyıla yerleştirerek bu öneriyi kabul etmemiş gibi görünmektedir.

Hesychios'un Iustianianus Dönemi'nde yaşadığı bilindiği için bizim epigramları da söz konusu döneme tarihleyebiliriz⁵⁷⁷.

Sonuç olarak; Miletos'un bu en büyük hamam kompleksi Marcus Aurelius'un eşi Faustina tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak finanse edilmiştir. Hamam, İ.S. 262/3 yılında ki Goth saldırıları sonrasında konumu itibarıyla belki de bizzat bu saldırılardan dolayı zarar gördüğünden Makarios isimli bir yerel *euergetes* tarafından eski haline döndürülerek yeniden hizmete açılmıştır. Makarios ile birlikte olasılıkla aynı dönemde görev yapan Tatianos isimli bir valinin de hamamın yenilenmesinde Makarios ile pay sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Tatianos'un Makarios ile eş zamanlı olarak hamamın onarımında nasıl bir rol oynadığı çok açık değildir. Busch tarafından yapılan öneriye göre Makarios hamamı değil, ona su temin eden akuadüktün onarımını üstlenmiştir; ancak bu da kanımızca tam kesin değildir. Hamam bir müddet sonra kullanılamaz hale gelmiş ve olasılıkla da İ.S. 6. yüzyılda Hesychios tarafından temelinden itibaren tekrar onartılarak yeniden faaliyete açılmıştır.

5.1.7. Notion

İzmir İli, Menderes İlçesi, Ahmetbeyli Köyü sınırları içinde yer alan Notion, deniz kenarındaki stratejik konumuyla erken dönemlerden itibaren Kolophon ile yakın bir ilişki içinde olmuş⁵⁷⁸ ve nitekim Hellenistik Dönem'de birleşerek tek bir kent haline dönüşmüştür⁵⁷⁹. Bundan böyle Notion, kendi ismini dahi kaybederek “Yeni Kolophon” adıyla anılmaya başlamıştır⁵⁸⁰. Bu bakımdan Kolophon, onun kehanet merkezi işlevini gören Klaros ve Notion bu bölümde ortak bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Bu üç yerleşim yerinden su yapılarıyla ilgili sadece tek bir yazıt bilinmektedir (T. 94). Epigram olarak bir mezar steline kazınmış olan bu yazıtta ismi bilinmeyen 3 yaşındaki bir çocuğun su kuyusuna düşerek ölümü trajik bir şekilde aktarılmaktadır. Buna göre çocuk ve Aleksandros isimindeki dayısı akşam yedikleri akşam yemeğinin ardından kuyuya su almaya giderler. Çocuk, muhtemelen kuyuya fazla yanaştığı için bir şekilde dengesini kaybedip düşer ve boğularak can verir. Talihsiz çocuk can çekişirken sesleri duyan dayısı onu kurtarmaya

⁵⁷⁷ Thonemann (2011, 309-314) yazıtın tarihlendirilmesi konusunda ilginç bir teori ortaya atmıştır. Bu teoriye göre; İ.S. 533 yılında Iustianianus tarafından çıkarılan bir kararnamede Maiandros nehrinin denize doldurduğu alüvyonlardan oluşan araziler vergilendirmeye tabi tutulmaya başlanmıştır (SEG 54, no. 1178). Bu arazilerden birine sahip olan Hesychios, henüz bu kararnamede çıkmadan ve arazilerin tüm geliri kendisine aitken hamamı yenilemiş olmalıdır. Thonemann'a göre (a.g.y.), bu durumda söz konusu epigramlar İ.S. 533 öncesine konulmalıdır. Krş. SEG 61, no. 931.

⁵⁷⁸ Kolophon bir kıyı kenti olmadığı için Notion limanını sıklıkla kullanmış ve böylece her iki kent arasında sıkı bir ilişki oluşmuştur. Muhtemelen bundan dolayı Thukydides (3.34) “Kolophonluların Notion'u = εις Νότιον τὸ Κολοφώνιον” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu konuda bk. Uzunoğlu 2012, 103, dn. 408.

⁵⁷⁹ Ancak Klasik Dönem'de Notion'un, Kolophon'dan ayrı olarak Atina'ya vergi ödemesi onun *polis* statüsüne sahip bağımsız bir liman kenti olduğunu göstermektedir, bu konuda bk. Uzunoğlu 2012, 103, dn. 408.

⁵⁸⁰ Bean 1966, 188.

çalışsa da başarılı olamaz. Olay yerine annesi ve teyzesi de gelir ve kuyunun başında bir trajedi yaşanır. Bu hüznü hikâyedeki olay örgüsü (yemeğin ardından kuyuya su almaya gidilmesi; çocuğun boğulmasının ardından yakınlarının derhal kuyuya ulaşması) kamusal büyük bir su kuyusundan ziyade evin avlusunda özel bir kuyunun varlığına işaret etmektedir.

Notion'un 3 km kadar kuzeyinde konumlanan ve Didyma'dan sonra Küçük Asya'daki en önemli Apollon kehanet merkezi olarak bilinen Klaros'ta tıpkı Didyma'dakine benzer kutsal bir kaynak olduğu (bk. yuk) ve *prophetes*'lerin buradan içtikleri su ile tanrının kehanetlerini bildirdikleri çeşitli antik kaynaklarca bilinmektedir⁵⁸¹. Bunlardan birisini Tacitus nakletmektedir⁵⁸². Augustus ve Tiberius'un evlatlığı olan ve erken Roma Dönemi'nin ünlü bir generali olan Germanicus, babası Tiberius tarafından İ.S. 18 yılında doğuya gönderilmiştir. Germanicus bu görevi sırasında Klaros'a gelerek Apollon'a geleceği hakkında kehanet danışmıştır. Tacitus'un anlatımına göre bir rahip (*prophetes*) bir mağaraya inerek orada bulunan sudan içerek tanrının düşüncelerini Germanicus'la paylaşmış ve onu erken bir ölümün beklediğini iletmiştir. Germanicus'un bu kehaneti nasıl karşıladığı bilinmese de gerçekten de bir yıl sonra hastalanarak 33 yaşında hayata veda etmiştir⁵⁸³.

5.1.8. Priene

Priene, hem konumu hem de kalıntılarıyla tüm Antik Çağ meraklılarının hayranlıkla ziyaret ettiği bir yerleşimdir. Bugün Aydın ili Söke ilçesinin Güllübahçe beldesi sınırları içinde yer alan kent, aynı zamanda sahip olduğu yazıt zenginliğiyle de Ionia kentleri arasında ön plana çıkmaktadır. Kentin yazıtları 1906 yılında F. von Gaertringen tarafından toplanmış, 100 seneyi aşkın zamanda biriken yeni malzemelerle birlikte tüm Priene yazıtlarının W. Blümel ve R. Merkelbach tarafından 2014 yılında yeni bir edisyonu yapılmıştır. Bu yeni *corpus*'ta Mykale Dağı (= Dilek Dağı) eteklerinde kime bağlı olduğu tam belli olmayan Thebai yerleşimindeki yazıtları da dâhil ettiğimizde toplam 432 epigrafik belgenin yer aldığı görülmektedir. Bu belgelerin ise sadece 5 tanesi su ve su yapıları ile ilgilidir. Kentteki yazıtların büyük çoğunluğunda olduğu gibi suyla ilişki 5 yazıtın 4 tanesi Hellenistik Dönem'e aittir. Diğeri ise Helle-

⁵⁸¹ Plin. *HN*. 2.232: “*Colophone in Apollinis Clarii specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium brevior vita. amnes retro fluere et nostra vidit aetas Neronis principis supremis, sicut in rebus eius retulimus*”; Iambl. *Myst.*, 3.11: Τὸ δὲ ἐν Κολοφῶνι μαντεῖον ὁμολογεῖται παρὰ πάνσι δι’ ὕδατος χρηματίζειν. εἶναι γὰρ πηγὴν ἐν οἴκῳ καὶ ταγείῳ καὶ ἀπ’ αὐτῆς πίνειν τὸν προφήτην ἐν τισὶ τακταῖς νυξίν, ἱερουργῶν πολλῶν γενομένων πρότερον, πίνοντα δὲ χρησιμεύειν οὐκέθ’ ὁρώμενον τοῖς παροῦσι θεωροῖς.

⁵⁸² Tac. *Ann.* 2.54: “*relegit Asiam adpellitque Colophona ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. non femina illic, ut apud Delphos, sed certis e familiis et ferme Mileto accitus sacerdos numerum modo consultantium et nomina audit; tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum et carminum edit responsa versibus compositis super rebus quas quis mente concepit. et ferebatur Germanico per ambages, ut mos oraculis, maturum exitum cecinisse.*”

⁵⁸³ Tac. *Ann.* 2.72.

nistik Dönem sonlarına ya da Roma Dönemi başlarına aittir. Priene su yapıları Th. Wiegand tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışma, son yıllarda ünlü Alman hidrolog H. Fahlbusch tarafından devam ettirilmektedir⁵⁸⁴.

Priene civarında bir su kaynağının tek yazılı kanıtı⁵⁸⁵ Priene'nin batısında, Güllübahçe-Tuzburgazı yolunun kuzeyinde yer alan Boynak köyündeki bir çiftlikte ele geçmiş, ancak oraya nereden getirildiği belli olmayan bir epigramdır (T.95). G. Staab tarafından yayımlanan ve ayrıntılı bir şekilde ele alınan epigramın harf karakteri göz önünde tutularak İ.Ö. 3./2. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir⁵⁸⁶. Epigram, ismi bilinmeyen bir kız çocuğunun erken yaşta ölümü üzerine⁵⁸⁷ babası Philistos tarafından yazılmış olan bir şiir olup, üzerinde muhtemelen çocuğunun resminin de yer aldığı taş kızın anısına Nymphe kutsal alanına [ἐς τέμεν] ὄσιν ὠφὼν dikilmiştir. Yazıtta geçen Nymphe kutsal alanı taşın geldiği civarda bir kaynak bulunduğunu göstermektedir. Pausanias, eserinin 7. kitabında Mykale Dağı'nda bir kaynaktan bahsetmektedir⁵⁸⁸. Mykale'den bulunan ve Nymphe'lerin resmedildiği bir kabartma⁵⁸⁹; Leto'yu Delos'a gitmeden önce ağırlayan Nymphe'lerin Kallimakhos tarafından Μυκαλησίδες diye adlandırılması⁵⁹⁰ ve Mykale'de Nymphe'lere kurban kesildiğini gösteren bir yazıtın varlığı⁵⁹¹ Mykale Dağı ile Nymphe'ler arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Pausanias'ta geçen su kaynağıyla bu yazıttaki Nymphe kutsal alanı aynı yer olmalıdır⁵⁹².

Priene'de bir su yolu ve onunla bağlantılı tesislerin de inşa edilmiş olduğu kent surları yakınındaki su depolarının altında ele geçen bir yazıt üzerindeki bilgilerden açık bir şekilde anlaşılmaktadır. İsmi tam okunamayan ancak H. von Gaertringen tarafından Phile şeklinde tamamlandığı⁵⁹³ için tüm literatüre böyle geçen kadın bir *stephanephoros*, kendi cebinden bir

⁵⁸⁴ Wiegand 1904, 68-80; Fahlbusch 2003, 65-84; Fahlbusch 2006, 117-126.

⁵⁸⁵ Ancak bu elbette ki Priene'de tek bir su kaynağı olduğu anlamına gelmez. Kentin İ.Ö. 4. yüzyıldan sonraki yeniden kuruluşundan sonra büyük oranda yerel su kaynaklarına bağımlı olduğu kent içindeki çeşitli karstik kaynakların varlığından saptanmaktadır. Bu kaynakların çeşitliliği kentin yağmur suyundan faydalanmak için sarnıç inşa etmesine lüzum bırakmamıştır. Bu konuda bk. Fahlbusch 2003, 60.

⁵⁸⁶ Staab (2012, 47), yazıtı kabaca Hellenistik Dönem'e tarihlerken, Blümel (IPriene, s. 539) daha spesifik olarak İ.S 3./2. yüzyılı önermektedir.

⁵⁸⁷ Staab (2012, 48), kızın muhtemelen boğularak can verdiğini söylemektedir. Yazıtın bir su kaynağı olduğuna şüphe olmayan Nymphe kutsal alanına dikilmiş olması bu önerinin gayet yerinde olduğuna bir işarettir. Kız, yüksek ihtimalle bu kaynağa düşerek yaşamını yitirmiştir.

⁵⁸⁸ Paus. 5.7.5: τοῦτου δὲ τοῦ ὕδατος πηγὴ μὲν ἔστιν ἐν Μυκάλῃ τῷ ὄρει.

⁵⁸⁹ Blümel 1960, 23-28.

⁵⁹⁰ Callim. h. 4,50: νύμφαι γείτονες Ἀγκαίου Μυκαλησίδες ἐξείνισσαν.

⁵⁹¹ IPriene, no. 146, str. 6. IPriene, no. 145'te de Mykale'de bir tapınaktan bahsedilmektedir. Bu tapınağın, IPriene, no. 146'daki ve burada bahsi geçen yazıttaki Nymphe kutsal alanı ile özdeş olması yüksek bir olasılıktır.

⁵⁹² Staab 2012, 48-48. Th. Wiegand (1904, 68-69), Mykale Dağı'nda yak. 850 m yükseltide bir kaynak alanı olduğunu ve Priene'nin su temininin buradan sağlandığını düşünmektedir. Bu alanda bir araştırma yapılmadığı için Pausanias'ta geçen kaynakla Wiegand'ın bahsettiği kaynağın özdeş olup olmadığı sorusuna şu anda bir yanıt verilememektedir.

⁵⁹³ Von Gaertringen 1906, no. 208. Ancak Blümel – Merkelbach (IPriene, no. 305), bu tamamlamaya şüpheyle yaklaşmışlar ve haklı olarak Κάλη, Νίκη, Τύχη gibi isimlerin de söz konusu olabileceğini belirtmişlerdir.

su deposu ve kentteki su yollarını yaptırmıştır (T. 96). Yazıt, Wiegand tarafından genel olarak Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmiştir. Çünkü yazıtta bahsi geçen su deposunun, yazıt taşıyıcısının bulunduğu yerin yakınlarındaki su depolarından birisi olduğu açıktır ve bu depolar Wiegand'a göre Hellenistik Dönem'de Priene'de örneğine rastlanmayan harçlı bir duvar yapısına sahiptir⁵⁹⁴. H. Von Gaertringen, Priene *corpus*'unda yazıtı harf karakterine göre en erken İ.Ö. 1. yüzyıla koymuştur. Bu tarihlendirme pek çok bilim insanı tarafından kabul edilmiş görünmektedir⁵⁹⁵. Buna karşın, H. Fahlbusch ἐγδόχιον sözcüğünün sadece İ.S. 1. yüzyıl yazarı Flavius Iosephos'ta görüldüğünü belirterek sözcüğün ortaya çıkışıyla bir paralellik kurmuş ve yazıtı İ.S. 1. yüzyıla tarihlemiştir; buna ilaveten Fahlbusch, söz konusu su tesislerinin Hellenistik Dönem'de de var olduğuna dikkat çekerek yazıttaki inşa faaliyetinin bir yenileme olduğuna hükmetmiştir⁵⁹⁶. Fahlbusch'un τὸ ἐγδόχιον'un sadece Iosephos'ta görüldüğü iddiası yanlıştır, çünkü Priene yazıtı hariç sözcük en az 2 defa daha epigrafik olarak belgelenmiştir (bk. yuk. s. 82). Buna karşın hem sözcüğün diğer bir variantı olan τὸ ὑδρεκδοχιον hem de τὸ ἐγδόχιον gerçekten de sadece Roma Dönemi'nden itibaren görünmeye başlamaktadır⁵⁹⁷. IPriene'de verilen yazıt fotoğrafından harf karakteri tam anlaşılamasa da sadece *pi* harfinin hafif kısa bacağı Hellenistik Dönem'e işaret etmekte; lakin bu, bazı başka erken dönem Roma Dönemi yazıtlarında da gözlemlenebilmektedir. Yapıyı finanse eden ve ismi belirsiz olan kadının *stephanephoros*'luk göreviyle anılması da yazıtın tarihi için bir işaret olabilir. Zira Van Bremen'e göre bu, Hellenistik Dönem'de Priene'de bir kadının *stephanephoros* olarak belgelendiği tek yazıttır⁵⁹⁸. Ancak bu istatistik tamamen Van Bremen'in, Hiller von Gaertringen'in yazıt tarihini İ.Ö. 1. yüzyıl olarak belirlemesine dayanmaktadır. Priene'de Hellenistik Dönem'den bilinen başka bir kadın *stephanephoros* olmadığı ve yukarıdaki diğer düşünceler göz önünde tutulduğunda, yazıtı Hellenistik Dönem'den ziyade erken Roma Dönemi'ne tarihlemek daha olası görülmektedir.

C. Dorl-Klingenschmied'in kataloğuna göre Priene'de toplam 6 tane çeşme yapısı bulunmaktadır ve tarihi belli olmayan *prytaneion* çeşmesi dışında tamamı erken Hellenistik Dönem'e aittir⁵⁹⁹. Bu çeşmelerden sadece batı kapısına doğru giden cadde üzerindeki çeşmenin

⁵⁹⁴ Wiegand 1904, s. 70.

⁵⁹⁵ Örneğin bk. Van Bremen 1996, 31; Meier 2012, 381.

⁵⁹⁶ Fahlbusch 2003, 67.

⁵⁹⁷ Bk. yuk. böl. 4.2.3-4.

⁵⁹⁸ Van Bremen 1996, 31. Van Bremen, yazıttaki σ[τ]εφανηφορήσα[σα] [πρ]ώτῃ γυναικῶν ifadesini ismi bilinmeye bu kadının, kadınlar arasından ilk defa *stephanephoros* olduğu şeklinde yorumlamıştır. Sherk'e göre ise kadının ilk defa *stephanephoros* olmasından ziyade burada onun, kentteki en saygın ve prestijli kadını olduğunun altı çizilmektedir, Sherk 1992, 242-243: "I take this to mean that she was not the first woman to become *stephanephoros*, but that she was the most illustrious woman of her time in Priene".

⁵⁹⁹ Dorl-Klingenschmid 2001, 233-237, no. 90-95.

yazıtı mevcuttur (T. 97). Bu yazıt, başta Pergamon olmak üzere birçok kentte örneğine rastlanılan ve suyun temiz tutulması için alınan yasal önlemler ve buna uyulmadığında verilen cezalar ile ilgilidir⁶⁰⁰. Çeşmenin ilk yapım tarihi İ.Ö. 4. yüzyıla kadar uzanmış olsa da⁶⁰¹, yazıt harf karekteri uyarınca *ed.pr.* D. Kah tarafından İ.Ö. 3. yüzyıla konulmaktadır⁶⁰². Çeşme İ.Ö. 130'lu yıllarda meydana gelen depremde dolayı yıkılmış ve yeniden yapımı sırasında yazıtın kazındığı blok taş tekrar kullanılmıştır⁶⁰³. Çeşmenin temiz tutulmasına yönelik alınan önlemlerin bir amacı da çeşmeden akan suyun bir başka yerde tekrar kullanılmasına imkân tanınması olabilir⁶⁰⁴. Ancak pek çok çeşmenin suyunun, kentlerin kanalizasyon sistemlerinde kullanıldığı bilinmektedir ve Priene için de bu durum geçerlidir. Dolayısıyla Priene'deki çeşmenin temiz tutulması için çıkarılan kanunun gerekçesi bu değildir. Kah'a göre en önemli sebep hijyenik koşulların sağlanmasıdır, zira insanlar suyu çeşmenin havuzundan almaktadır⁶⁰⁵. Bunun yanında çeşme başında su almak haricinde yapılacak diğer işlemlerin ve aktivitelerin bir kalabalık yaratacağı ve diğer kullanıcıların su almasını engelleyeceği için de böyle bir yasa çıkarıldığı tahmin edilmektedir⁶⁰⁶. Yazıtın ilk 4 satırı çok eksiktir ve bir anlam çıkartılması çok zordur. Dolayısıyla bu satırlarda çeşmenin korunmasına yönelik başka hangi tedbirlerin yazılı olduğunu bilemiyoruz. Ancak 4. satırın sonunda okunabilen τῶν πλυσίμω[v] çamaşır yıkamanın yasak olduğuna işaret etmektedir. Yazıtın 5. satırında geçen μηδὲ καθαρμὸν καθαιρέτω ifadesi çeşmede arınma işlemine de izin verilmediğini ortaya koymaktadır. Καθαρμός olarak anılan bu arınma işlemi temel olarak kutsal alana girişlerden ya da kurban kesiminden önce ya da cinsel ilişki sonrası yapılmaktaydı⁶⁰⁷.

Yukarıda değindiğimiz gibi Priene su yapıları ve yazıtları arasında sadece 2 tanesi hamamlarla ilişkilidir (T.98-99). Bu iki yazıt da İ.Ö. 84 yılından sonraki bir tarihte kaleme alınmıştır⁶⁰⁸ ve muhtemelen İtalik bir soya sahip olmakla birlikte Küçük Asya'ya gelerek Priene vatandaşlığı alan ve *paidonomos*, *grammateus*, *stephanephoros*, *gymnasiarkhos*'luk gibi ken-

⁶⁰⁰ Bk. yuk. s. 30.

⁶⁰¹ Dorl-Klingenschmid 2001, 236.

⁶⁰² Kah 2012, 57.

⁶⁰³ Kah 2012, 56.

⁶⁰⁴ Örneğin Keos adasındaki Karthaia yerleşiminden bilinen bir yazıtta çeşmeden akan suyun Demeter Tapınağı'na yönlendirilmesinden bahsedilmektedir, bk. IG XII⁵, no. 569, str. 4-5.

⁶⁰⁵ Crouch'ın (1996, 140, Abb. 4) ve son olarak Dorl-Klingenschmid'in (2001, 234) bu çeşmenin havuzu olmadığına dair iddiası kabul görmemiştir, bk. Rumscheid 2000, 105; Schmidt-Colinet 2003, s. 602; Fahlbusch 2006, 121-122. Krş. Kah 2012, 59, dn. 20.

⁶⁰⁶ Kah 2012, 59.

⁶⁰⁷ Kutsal arınmaya ilişkin epigrafik belgeler Kah (2012, 65-66) tarafından bir araya getirilmiştir. Yunan dini hayatındaki bu uygulama hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Stengel 1920, 162; Nilsson 1955, 102-103.

⁶⁰⁸ Yazıtların tarihiyle ilgili en büyük ipucu Zosimos'un savaştan sonra şenlik, yemek ziyafeti vs. gibi bazı uygulamaları yeniden başlattığının ifade edildiği satırlardır (IPriene, no. 69, str. 41-42; 60-61). Buradaki savaş I. Mithridates Savaşı olarak yorumlanmakta ve dolayısıyla yazıtların tarihi *terminus post quem* İ.Ö. 84 olarak verilmektedir, IPriene, s. 183.

tin en önemli görevlerini üstlenen Aulus Aemilius Zosimos'un kent tarafından yaptığı hizmetler karşılığında onurlandırılmasını konu almaktadır. Bu yazıtlarda Zosimos, *ephebos*'lara, öğretmenlere ve *ephebos*'lar ile birlikte yıkanan *neos*'lara ücretsiz olarak yıl boyunca; geri kalan yurttaşlara, *paroikos* ve *katoikos*'lara, yabancılara ve Romalılara da sadece şenlik günlerinde ücretsiz olarak açık olan bir hamam tedarik etmek ve yine şenlik günlerinde tüm misafirlerle yağ vermiş olmakla övülmektedir. Aynı yazıt içinde *gymnasion*, *loutron* ve *balaneion* terimleri bir arada kullanılmıştır ve bunların kentte varlığı bilinen iki *gymnasion* kompleksinin hangisine ait olduğu bilinmediği için birbirleriyle arasındaki ilişki tam olarak çözülememiştir⁶⁰⁹, burada *loutron*'un ayrı bir yapıdan ziyade *balaneion*'un içinde bir oda olarak anlaşılması gerektiği düşünülmektedir⁶¹⁰.

5.1.9. Smyrna

Günümüzde İzmir kenti sınırları içinde yer alan antik Smyrna, aslen bir Aiol kenti olmasına rağmen Herodotos'un aktardığına göre Dionysos festivali sırasında kent surları dışına çıktıkları bir sırada Ionia'lı olan Kolophon'lular tarafından ele geçirilmiş ve bir Ion kenti haline dönüşmüştür⁶¹¹. Tarihin tüm dönemlerinde parlak bir kent olan Smyrna özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde çok gelişmiştir ve Asia Eyaleti'nin en önde gelen kentlerinden birisi olarak Ephesos ve Pergamon ile rekabet etmiştir. Yanıbaşında akan Hermos Nehri'nin getirdiği alüvyonlar sayesinde oldukça verimli ovalara da sahip olan Smyrna'nın sahip olduğu coğrafik avantajlarının su yapılarına tam manasıyla yansıdığını ise söylemek mümkün değildir. Zira katalogtaki 234 yazıt içinde Smyrna, 8 tanesi *Anthologia Graecae* aracılığıyla bilinenler olmak üzere toplam 14 yazıt ile temsil edilmektedir. Bu yazıtların 3 tanesi su yolu; 6 tanesi hamam; 4 tanesi *latrina*, 1 tanesi ise olasılıkla küçük bir çeşmeye aittir. Yazıtların tamamı Roma İmparatorluk Dönemi ve Geç Antik Dönem'e aittir; Hellenistik Dönem'e ait elimizde herhangi bir belge bulunmamaktadır⁶¹².

Smyrna su yapı yazıtları içinde en erken olanları İmparator Traianus'un İ. S. 79/80 yılları arasında *proconsul* olan babası Ulpius Traianus tarafından Zeus Akraios Tapınağı için

⁶⁰⁹ Trümper 2014, 222.

⁶¹⁰ Trümper 2014, 222; Trümper 2015, 213.

⁶¹¹ Hdt. I. 150.

⁶¹² Epigrafik belgelerin dışında bazı edebi kaynaklar da Smyrna'daki su ve su yapılarından bahsetmektedir. Bunların arasından belki de en bilineni Meles Çayı'nın kaynaklarıdır. Pausanias'ın aktardığına göre ünlü ozan Homeros bu kaynaklarda yer alan bir mağarada şiirlerini yazmıştır, bk. Paus. 7.5.12: Συμρναίοις δὲ ποταμὸς Μέλῃς ὕδωρ ἐστὶ κάλλιστον καὶ σπῆλαιον ἐπὶ ταῖς πηγαῖς, ἔνθα Ὀμηρον ποιῆσαι τὰ ἔπη λέγουσι. Diğer belgeler için ise bk. aşağı. dn. 622;627-628. Bunun yanı sıra Philostratos (*VA* 613), "Vitae Sophistae" isimli eserinde Herakleides isimli Likya'lı bir sofistin Asklepios *gymnasion*'unda altın çatılı bir zeytin yağı çeşmesi (τοῦ εἶδους ἐλαίου κρήνη) yaptırdığını anlatmaktadır.

yaptırdığı su yoluna ait yazıttır (T.100)⁶¹³. Yazıtı ilk kopya eden D. Cosson'un verdiği ve ISmyrna'da gönderme yapılan küçük bilgidен (in marmore quodam) yazıtın kazındığı malzemenin ne olduğunu anlamak mümkün değildir. Petzl, Boeck'e atıf yaparak yazıtın muhtemelen su yoluna ait bir künk üzerinde durmuş olabileceğini tahmin etmektedir⁶¹⁴. Bu su yolu, yak. 30 sene sonra zarar görmüş olacak ki İ.S. 110/111 yılı *proconsul*'u Baebius Tullus tarafından onartılmıştır. Bu onarımın aktarıldığı ve birbirine tıpa tıp benzer içerikte olan iki yazıt (T.101-102)⁶¹⁵ su yolunun ismini Τραιανὸν ὕδωρ olarak vermektedir⁶¹⁶. Bu durumda su yolunun baba Traianus'a, mı yoksa İmparator Traianus'a mı izafeten adlandırıldığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Su yolunun yapıldığı dönemde bu şekliyle adlandırılmadığı ve ancak İmparator Traianus Dönemi'ndeki onarımdan sonra bu isimle anılmaya başlandığı konusunda genel bir görüş birliği vardır⁶¹⁷. G. Petzl, bunun sebebini Traianus'un babasının (anısına) verdiği büyük önem olarak açıklamaya çalışmıştır⁶¹⁸. Smyrna su yollarını detaylı olarak inceleyen G. Weber'e göre Zeus Akraios Tapınağı'na iletilen bu su hattı kaynağını İzmir'in yak. 20 km kadar güneydoğusundaki Kısık köyü yakınında bulunan Akpınar kaynağından almaktadır⁶¹⁹.

Smyrna'da bir çeşmenin ya da su deposunun varlığına ilişkin tek epigrafik belge *Anthologia Graecae*'de yer almaktadır (T. 103). Hakkında başka hiçbir şey bilinmeyen Venetius isimli bir vali, limanda bir mendirek ile bir *hydreion* yaptırmıştır ve bundan dolayı abartılı bir şekilde Smyrna'nın efsanevi kurucuları Theseus ve Pelops'dan daha üstün bir kişi olarak tasvir edilmektedir. Epigramın ilk iki *distykhon*'u bu eserleri yapan kişinin kim olduğunu övgüsel bir üslupla sormakta; son *distykhon*'da ise bu soruya yanıt verilmektedir. Buna göre Venetius'un yaptırdığı *hydreion* denizcilerin limana yanaştıklarında doğrudan gemilerinden su tedarik etmesine imkan veren bir yapıdır. Bölüm 4.2.4'de gördüğümüz üzere *hydreion* hem su deposu hem de çeşme anlamına gelmektedir. Burada kastedilenin ne olduğu açık değildir; Jones, Merkelbach – Stauber ve Rahtmayr'a göre bu bir rezervuar⁶²⁰, Feissel'e göre bir çeş-

⁶¹³ Ulpian Traianus aynı dönemlerde Miletos'ta da anıtsal bir çeşme yapısını tamamlayarak adamıştır (T.85).

⁶¹⁴ Boeck'in yorumu için bk. CIG II.2, no. 3146; Petzl'in yorumu için bk. ISmyrna II.1, s. 163.

⁶¹⁵ Her iki yazıtta profilili bir mermer levha üzerine kazınmıştır. Levhaların orta kısmında yer alan çentikler muhtemelen bu levhaların su yoluna bir şekilde monte edildiğini işaret etmektedir. Yazıtın iki kopyasının olması levhaların su yolunun yüksek ihtimalle baş ve son bölümünde bir yerlere konulduğunun göstergesi olmalıdır. Bu konuda krş. ISmyrna II.1, s. 164.

⁶¹⁶ Su yolunun bir imparatorun adıyla anılmasının benzer bir örneği için bk. T.20.

⁶¹⁷ Bu konuda benzer bir yaklaşım için bk. Cramme 2001, 79.

⁶¹⁸ ISmyrna II.1, s. 164: “Daß das Bauwerk den Namen Τραιανὸν ὕδωρ erhielt, mag dadurch zu erklären sein, daß der Sohn des Prokonsuls Kaiser geworden war und damit dem Vater nachträglich größere Bedeutung zukam”.

⁶¹⁹ Weber 1899b, 174; Cadoux 1938, 248. Weber'in yaptığı araştırmalara göre antik Smyrna kentine giden 5 su yolu daha bulunmaktadır, bk. Weber 1899 ve Weber 1899b. Smyrna su yollarına ilişkin ayrıca bk. Özdemir vd. 2008, 203-206; Gül Ocak 2009, 53-58; Alatepeli 2015.

⁶²⁰ Jones 1994, 220: “At Smyrna, on a mole built into the sea, in which there is also a **reservoir**”; Merkelbach ve Stauber 1998, 511: “Der Statthalter Venetios hat im Hafen eine Mole mit **Wasserbecken** erbaut; Rathmayr 2010, 39: “Ferner wird in einem Epigramm, das sich auf Smyrna bezieht und in der Anthologia Graeca 9,670

medir⁶²¹. Arkeolojik olarak yapı bilinmediğinden bu iki yorumu doğrulama ya da yanlışlama şansımız yoktur.

Smyrna’da belgelenen 6 hamam yazıtı vardır⁶²². Hamam yazıtlarından 4 tanesi epigram şeklinde olup İ.S. 5./6. yüzyıl civarlarına tarihlenmektedir. Bu epigramlar, Smyrna’daki hamamlar konusunda ilginç bilgiler aktarmaktadırlar. Örneğin, AG IX, 678 nolu epigrama göre (T.109) Smyrna’ya bağlı bir köyde büyük bir kuraklık oluşmuş ve Agakleides isimli birisi köye getirdiği suyla ve onunla bağlantılı olarak yaptırdığı hamamla memleketine refah getirmiştir. Epigramın bu önemli bilgiyi veren ikinci *distykhon*’unun (Νύμφης ἀρχαίης Βάσσης πολυκαγκέα χώραν | ὕδασι καὶ λουτροῖς θῆκας ἀφνειοτέρην) nasıl anlaşılması gerektiği biraz sorunludur. Gramer kurallarına göre birebir yapılan çeviride “eski Nymphe Bassa’nın kupkuru ülkesi⁶²³”nden ne kastedilmiş olabileceği tam belli değildir. S. Busch, ilgili kısmın “bir zamanlar/eskiden [burada oturan] Nymphe Bassa’nın kupkuru ülkesi” şeklinde çevrilmesini önermiştir⁶²⁴. Bu durumda Agakleides, artık akmayan bir su kaynağını tekrar kullanılabilir hale getirmiş ve oradan çıkan sularla ülkesini refaha kavuşturmuştur. Nymphe’lerin evinin mağara içlerindeki su kaynakları olduğunu değişik örneklerden daha önce görmüştük (krş. yuk. s. 126-127). Busch’un önerisi bu bağlamda makul görünmektedir. Epigram, Busch’un bu yorumuyla Kilikia’da Korykos teritoryumunda bulunan ve üç güzeller mozaïği olarak bilinen bir epigramı çağrıştırmaktadır. Orada da Poimenios isimli bir kimse, gizlenmiş olan (yani artık akmayan) bir su kaynağını ortaya çıkarmış ve bir hamam yaptırmıştır (T. 231). Kısacası, Smyrna’nın ismini bilmediğimiz bu *kome*’sinde Agakleides isimli bir yönetici ya da belki de bir vali⁶²⁵ artık kurumuş olan bir su kaynağının tekrar akmasını sağlamış ve yüksek ihtimalle hemen kaynağın yanı başına bir de hamam yaptırarak bu hizmetini taçlandırmıştır. Bundan dolayıdır ki epigramda Agakleides’in en yüksek ünü elde ettiğinin (κῦδος ἀριστον ἐλών) altı çizilmektedir.

überliefert ist, der Statthalter Venetios dafür gewürdigt, dass er im Hafen eine Mole mit **Wasserbecken** erbaut hatte.”

⁶²¹ Feissel 1998, 131: “À Smyrne, l’épigramme IX, 670 de Anthologie fait l’éloge d’un certain Vénétios, constructeur d’un môle avec une **fontaine**.”

⁶²² Ünlü hatip Aelius Aristides, verdiği söylevlerden birinde biraz da abartılı olarak Smyrna’daki hamamların sayısının çok fazla olduğunu ve bu yüzden insanların nerede yıkanacaklarına karar veremediklerini aktarmaktadır. Aynı pasajında Aristides, kanımızca yine abartılı bir şekilde her evin içinde bir, hatta bazılarında birden fazla çeşme olduğunu söylemektedir: Bk. Aristid. *Or.* 17.11: λουτρὰ μὲν γε τοσαῦτα ὥστε ἀπορήσαις ἂν οὗ λούσαιο, δρόμοι δὲ ἀπάσης ἰδέας, οἱ μὲν ἐν βάθει τῆς πόλεως, οἱ δ’ ἐπὶ τέρμασιν, ἄλλος ἄλλον κωλύων τὸν κάλλιστον εἶναι, κρῆναι δὲ καὶ πηγαὶ κατ’ οἰκίας τε καὶ πλείους ἢ κατ’ οἰκίαν.

⁶²³ Eski Yunanca’da βῆσσα “vadi” anlamına geldiği için Busch, epigramda Smyrna’nın bir köyü olarak verilen bu yerleşimi bugün İzmir’in Kemalpaşa ilçesi yakınlığında yer alan ve gümrük su kaynaklarına sahip olan Nymphasion (Nif Dağı) yerleşimi ile özdeşleştirmek istemektedir, bk. Busch 1999, 113-114. Ancak bu özdeşleştirme için Busch’un sunduğu argümanlar çok yetersizdir ve bu öneri son derece varsayımsaldır.

⁶²⁴ Busch 1999, 111-112.

⁶²⁵ Busch 1999, 112.

Troia Savaşı'nın Yunanlı önderi Agamemnon'un adını taşıyan ve bugün İzmir'in Balçova ilçesinde yer alan bir termal hamam halen yerliler ve turistler tarafından sıkça tercih edilmektedir. Agathias Skholastikos tarafından yazılan AG IX, 631 nolu epigram bu hamamın tarihine ilişkin değerli bilgiler sunmaktadır (T.108). Buna göre Agamemnon önderliğinde Troia'ya yelken açan Yunanlılar, yollarını kaybederek Troia yerine bir Mysia yerleşimi olan Teuthrania'ya gelirler ve Telephos önderliğindeki bu Mysia'lılarla çetin bir çatışmaya girerler⁶²⁶. İşte söz konusu epigramda verilen bilgiye göre bu savaşta yaralanan Yunanlılar yaralarını iyileştirmek için bu hamama gelirler ve hamam bu olaya izafeten Agamemnon ismini alır. Epigramda kendi ağzından konuşturulan hamam Troia Savaşı'na doktor olarak katılan Asklepios'un oğlu Podaleirios'tan daha iyi hekimlik sanatını icra ettiği için övülmektedir. Üç *distykhon*'dan oluşan epigramın son *distykhon*'un da hamamın teknik özelliğine de değinilir. Buna göre savaştan sonraki bir dönemde hamam genişletilmiş ve üzerine bir de çatı yapılmıştır. Ancak antik hamamdan günümüze herhangi bir iz kalmamış olduğunu söylemek gerekir. Epigramda anlatılan bu hikâyeyi antik yazarlar da konu edinmişlerdir. İ.S. 2./3. yüzyılda yaşamış olan ünlü sofist Flavius Philostratos, "Heroikos" isimli diyalogunda adı geçen savaşta pek çok kişinin yaralandığını ve söz konusu hamamın onları iyileştireceğine dair aldıkları bir kehanet üzerine oraya gittiklerini ve Mysia'lılardan ele geçirdikleri miğferleri hamama astıklarını bildirir⁶²⁷. Pausanias, Klazomenai'lıların sahip oldukları hamamda Agamemnon'u onurlandırıklarını aktarmaktadır⁶²⁸. Ancak Pausanias'ın bu eseri hakkında yazılan *skholion*'da (dipkenar notları) Κλαζομενίοις, Σμυρναίοις olarak düzeltilmiştir⁶²⁹.

Smyrna hamamlarına bir başka örnek AG, IX 615 nolu epigramda belgelenmiştir (T.106). Epigram, hamamın πατήρ πόλεως (Lat. pater civitatis) unvanını⁶³⁰ da taşıyan Theodoros isimli bir *tamias* tarafından onarımını konu almaktadır. Verilen bilgiye göre daha önceki zamanlarda bakımsız kalan ve çok kirli olduğu için kullanılamayan hamam Theodoros tarafından tekrar görkemli bir mekân haline getirilmiştir. İlk *distykhon*'da *vocativus casus*'unda verilen "χῶρος" sözcüğü, epigramın bir zamanlar gerçekten de taş üstünde durduğunun bir

⁶²⁶ Merkelbach ve Stauber 1998, s. 509; Busch 1999, 367.

⁶²⁷ Philostr. *Heroikos*, 22-24 (s. 160): ἐν ταύτῃ, ξένε, τῇ μάχῃ πολλοὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐτρώθησαν, καὶ λουτρὰ τοῖς τετρωμένοις μαντευτὰ ἐγένετο, πηγαὶ θερμαὶ ἐν Ἰωνίᾳ, ἃς ἔτι καὶ νῦν Ἀγαμεμνονεῖους καλοῦσιν οἱ Σμύρναν οἰκοῦντες. ἀπέχουσι δέ, οἶμαι, τετταράκοντα στάδια τοῦ ἄστεος καὶ ἀνῆπτό ποτε αὐτοῖς αἰχμάλωτα κράνη Μύσια.

⁶²⁸ Paus. 7.5.11: Κλαζομενίοις δὲ λουτρὰ ἐστὶν—ἐν δὲ αὐτοῖς Ἀγαμέμνων ἔχει τιμὰς.

⁶²⁹ Spiro 1894, 149. Reitzenstein'a (1894, 237) göre bu *skholion*'un yazarı bizzat Agathias'ın kendisi ya da onun yakın çevresinden birisi olmalıdır. Bütün bu tartışmalar için krş. Busch 1999, 368.

⁶³⁰ Geç Antik Dönem'de çoğunlukla kamu yapılarıyla ilgilenen kimselere verilen bu unvan hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Rouché 1979, 173-185.

kanıtı olarak değerlendirilmektedir⁶³¹. Epigramdaki ilgi çekici hususlardan bir tanesi Theodoros'un bir *tamias* olarak bu memuriyetin getireceği muhtemel haksız kazançlardan kaçındığıyla övülmüş olmasıdır. Hamamın onarımının yapılabilmiş olması epigrama göre ancak bu sayede mümkün olabilmiştir. Epigramda bizlere sunulan bu önemli bilgi, Smyrna'da Theodoros'un *tamias* olmasından önceki zamanlarda ciddi bir yolsuzluk sorunu olduğuna işaret etmektedir. PLRE'ye göre İ.S. 5./6. yüzyılda yaşamış olan Theodoros hakkında daha fazla bir şey söylememektedir⁶³².

Smyrna'daki hamamlar konusunda vereceğimiz son örnek bu defa bir şiirden ziyade resmi sayılması gereken önemli bir belgedir (T. 105). Yazıt, Smyrna yakınlarında bir çeşmede M. Landron'un yaptığı kopyaya dayanarak ilk defa Le Bas ve Waddington tarafından yayımlanmış ancak ISmyrna *corpus*'unda anlaşılamayan bir şekilde kendisine yer bulamamıştır. Yazıt taşıyıcısı hakkında Le Bas ve Waddington'da herhangi bir bilgi yoktur ve eserin çizimi ya da fotoğrafı da olmadığı için en azından harf karakterlerinden genel bir tarihlendirmeye yapmaya yardımcı olacak bir olanağımız maalesef bulunmamaktadır. Yazıtta geçen Latin isimleri ve Σεβαστῶν τὸ βαλανεῖον ifadesi⁶³³ eserin en azından kabaca Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olması gerektiğine işaret etmektedir. Yazıtın içeriği oldukça enteresandır; buna göre Proclus Bito isimli birisi tüm donanımı ile birlikte bir hamamı 3 yılda yaptırmıştır⁶³⁴. Bu bilgi, bir hamamın ortalama inşa süresi hakkında elimizdeki tek örnek olarak büyük önem taşımaktadır. Hamam, impator hamamı olarak anılmakta ve aynı zamanda Apollon ve Serapis'in ismini de taşımaktadır⁶³⁵. Yazıt, hamamın yapım aşamasıyla ilgili bir başka önemli bilgi daha vermektedir. Buna göre Proclus Bito, hayırseveri ve patronu olan Titus Carius'un verdiği yasa teklifinin ardından hamamı inşa ettirmiştir. Titus Carius'un kim olduğu ve Proclus Bito ile olan ilişkisi hakkında daha fazla bilgi ne yazık ki yazıttan çıkarılamamaktadır. Titus Carius, danışma meclisinde yasa önerisi sunan birisi olarak kent yönetiminde üst düzey bir memur olarak görülmelidir. Belki de Carius, danışma meclisinin *grammeteus*'u olarak bu öneriyi sunmuştur. Hamam yapımının mecliste oylanması, yapının finansmanının bizzat kent tarafından karşılandığı konusunda bizlere bir ipucu sunabilir⁶³⁶.

Smyrna su yapılarından bahsederken Geç Antik Dönem'in ünlü şair ve tarihçisi olan Agathias'dan ve onun tarafından sıkı bir onarımdan geçirilerek hakkında 4 epigram kaleme

⁶³¹ Busch 1999, 214.

⁶³² PLRE II, s. 1094, s.v. Theodoros (47); PLRE III, s. 1261, s.v. Theodoros (51).

⁶³³ Bu ifade için bk. yuk. s. 123.

⁶³⁴ Yazıtın sonundaki “λ(υ)κάσαντος γ” ifadesini Le Bas ve Waddington (1972, 18) görev başındaki imparatorun üçüncü hükümdarlık yılı olarak değerlendirmektedir; buna karşın Fagan (1999, 334) ilgili yeri “in 3 years” diye çevirerek binanın inşa süresinin kastedildiğini ifade etmektedir.

⁶³⁵ Tanrıların ismiyle anılan hamamlar başka örneklerden bilinmektedir; bk. Fagan 1999, 172.

⁶³⁶ Krş. Fagan 1999, 334.

alınmış *latrina*'dan bahsetmemek elbette ki olmaz⁶³⁷. Tahminen İ.S. 532 yılında bir Aiolia kenti olan Myrina'da dünyaya gelen Agathias, aldığı retorik ve hukuk eğitimin ardından Doğu Roma'nın başkenti Constantinopolis'te *advocatus* (avukat) olarak görev yapmaya başlamış ve ayrıca edebi ve tarihçi kişiliyle de ömrünün sonuna kadar çok sayıda esere imzasını atmıştır⁶³⁸. Bunların arasında yak. İ.S. 567 yılında II. Iustinianus Dönemi'nde yayımlandığı düşünülen 100'ü aşkın epigram daha sonra *Anthologica Graecae* külliyyatında bir araya toplanmıştır. Agathias, Smyrna'da *pater civitatis* olarak görev yaptığı sırada Smyrna'daki *latrina*'ları onartmıştır ve bu iş 4 adet şiire dökülerek günümüze kadar ulaşmıştır (T.110-T.113). Bu şiirlerin, özellikle de AG IX 662 nolu şiirin bizzat Agathias tarafından yazılıp yazılmadığı ise tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmayı başlatan isim olan P. Maas, Theodoros'un Smyrna'daki bir hamamı tamir ettirmesinin anlatıldığı AG IX 615 nolu yazıtı atıf yaparak her iki şiir arasındaki stilistik benzerlik dolayısıyla yazarı bilinmeyen AG IX 615 ile *latrina* şiiri AG IX 662'nin yazarlarının aynı kişi olduğunu iddia etmiştir ve dolayısıyla *latrina* epigramını Agathias'ın yazmadığını öne sürmüştür⁶³⁹. L. Robert ve daha sonra McCail ise hem AG IX 662'yi hem de diğer *latrina* epigramlarını (AG IX 642-644 = T.111-113) Agathias'ın yazdığı görüşünde birleşmişlerdir⁶⁴⁰. Agathias'ın bu şiirleri kaleme alıp almadığı filolojik bir konu olup bizim çalışmamızı doğrudan etkilememektedir. Her halükarda Agathias'ın kendi deyişiyle tiksiniç bir görünüme sahip (στυγερωπός) ve değersiz (ἀτιμώτατος) Smyrna *latrina*'sını onarttığı ve daha görkemli (ἀρίζηλος) bir yer haline getirdiği açıktır.

5.1.10. Teos

Teos antik kenti günümüzde İzmir ili, Seferihisar ilçesi, Sığacık beldesi sınırlarında yer almaktadır. Bir liman kenti olan ve Panionion'un (Ionia Birliği) önemli bir üyesi olan Teos, Arkaik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar Ionia Bölgesi'nin en önde gelen kentlerinden birisi konumundadır. Epigrafik veriler, antik kentin özellikle Hellenistik Dönem'de oldukça aktif olduğunu bizlere göstermektedir. 2010 yılında Teos'ta yeniden başlatılan arkeolojik kazılar sayesinde yerleşimden bilinen yazıtların sayısı neredeyse iki katına çıkmıştır. Bu yazıtlar Roma Çağı'nda Teos'un Ephesos ve Miletos kadar olmasa dahi bölge-

⁶³⁷ Smyrna *latrina*'larından söz açılmışken Strabon'un kentin kanalizasyon sistemi hakkında verdiği ilginç bilginin altının çizilmesi gerekir. Buna göre mühendisler kentin yollarını döşedikleri sırada büyük bir hata yaparak kanalizasyonu yol altından vermemişler ve özellikle yağmurlu havalarda caddeler pislikle dolup taşmıştır; bkz: Strab. 14.1.37: ἔστι δὲ πρὸς τῇ ἄλλῃ κατασκευῇ τῆς πόλεως καὶ λιμὴν κλειστός. ἐν δ' ἐλάττωμα τῶν ἀρχιτεκτόνων οὐ μικρόν, ὅτι τὰς ὁδοὺς στορνύντες ὑπορρύσεις οὐκ ἔδωκαν αὐταῖς, ἀλλ' ἐπὶ πολάζει τὰ σκύβαλα καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ὄμβροις ἐπαφιεμένων τῶν ἀποσκευῶν.

⁶³⁸ Agathias'ın hayatı hakkında bk. Cameron 1970, 1-11.

⁶³⁹ Maas 1922, 163-164.

⁶⁴⁰ Robert 1948, 132, dn. 3; McCail 1970, 148-151. Ayrıca bk. Busch 1999, 216.

deki önemini muhafaza ettiğini göstermektedir. Bu belge yoğunluğuna karşın kentte su yapılarına ait yazıt sayısı ise sadece iki ile sınırlı kalmıştır. Antik kaynaklar da bu konuda adeta bir sessizliğe bürünmüştür⁶⁴¹.

Teos'ta su yapılarıyla ilgili olduğunu söylediğimiz yazıtların ilki III. Antiokhos ve eşi Laodike'nin Dionysos Tapınağı kazıları sırasında 4 parça halinde ortaya çıkarılan ve parçaları bugün İzmir Arkeoloji Müzesi bahçesinde sergilenen ünlü kült yazıtıdır (T.114). Teos'lular kendilerini I. Attalos'un ağır vergi yüklerinden kurtaran ve kenti *asylos* ve *hiera* (= kutsal ve dokunulmaz) ilan eden III. Antiokhos için bir kült kurmuşlar, onu ve eşini tanrılarla denk tutarak (ἰσοθέοι τιμαί) çeşitli şekillerde onurlandırmışlardır. Buna göre kralî çiftin heykelleri kentin baş tanrısı olan Dionysos'un tapınağında dikilmiş; kralın heykeli ayrıca *bouleterion*'da da dikilmiş; *strategos*, *timoukhos* vs. gibi memurlarca meclis önündeki altar üzerinde her yılbaşında krala bir kurban kesilmesi sağlanmış ve ürünlerin ilk hasadı heykelinin önünde krala sunulmuştur. Teos'lular tüm bunlara ilaveten agoradaki çeşmeyi onararak⁶⁴² çeşmeye kralın eşi olan Laodike'nin ismini vermişlerdir. Bu durumda kült yazıtının tarihi olan İ.Ö. 204/3 ya da 197/6'dan önce günümüze ulaşmış herhangi bir arkeolojik kalıntı yoksa da kent agorasında bir çeşmenin var olduğu anlaşılmaktadır. Yazıtın 71.-72. satırlarındaki ἐπιμεληθήνα[ι ὁ]πως εἰς αὐτὴν τὸ ὕδωρ ἀχθῇ cümlesi burada sadece bir çeşme değil aynı zamanda bir su yolu yapım/onarım faaliyetinin de söz konusu olduğunu göstermektedir⁶⁴³.

Teos'taki bu kült yazıtının çeşmeyle ilgili olan 70.-90. satırlarının esas içeriği çeşme suyunun dini birtakım ritüellerde kullanılmasına ilişkin yapılan düzenlemelerdir. Buna göre, tanrıları onurlandıran ve arınmış kimselerin yaptıkları sunularda⁶⁴⁴ ve sıvı sunularında⁶⁴⁵ bu

⁶⁴¹ Teos ve çevresinde su yapıları ile ilgili tek edebi kaynak Pausanias'tır. Ünlü coğrafyacı, Teos teritoryumundaki Makria Burnu'nunda (Doğanbey Burnu) kimisi kayı yarıklarında bulunan kimisi de daha gösterişli olan bazı hamamlar olduğunu aktarmaktadır. Paus. 7.5: ἔστι δὲ καὶ Τηίοις ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ λουτρά τῇ Μακρίᾳ, τὰ μὲν ἐπὶ τῷ κλύδωνι ἐν πέτρας χηραμῶ, τὰ δὲ καὶ ἐς ἐπίδειξιν πλούτου πεποιημένα.

⁶⁴² Yazıtta çeşme için κατασκευάζειν fiili kullanılmış olmasına rağmen, ed. pr. P. Herrmann (1965, 74-75), çeşmenin artikel kullanılarak τὴν κρήνην τὴν ἐν ἀγορᾷ olarak tanımlanmasından yola çıkarak burada bir ilk inşaa faaliyeti olmadığını; muhtemelen mevcut bir çeşmenin onarımının söz konusu edildiğini, ya da en kötü ihtimalle zaten yapımına başlanmış olan bir çeşmenin kastedildiğini ifade etmektedir. κατασκευάζειν fiilinin her zaman bir yapının ilk inşaa evresine işaret edip etmediği hakkında bk. yuk. böl. 4.4.

⁶⁴³ “ὑδωρ ἄγω” kalıbı için bk. yuk. böl. 4.1. Bu kadar erken bir dönemde su yolu inşası ya da onarımının çok fazla örneği yoktur. Elbette ki kent çevresindeki yerel kaynaklardan bahsedilmiş olmalıdır. Teos'un Roma Dönemi'ndeki su temini, kentin yak. 22 km kuzeydoğusundaki Benler köyündeki kaynaklardan sağlanmaktadır, bk. Baran – Petzl 1977/1978, 303. Su yoluna ait köprü kalıntıları bugün söz konusu köyde görülebilmektedir.

⁶⁴⁴ Bu kısımda tercih edilen κατάρχω fiili “dini seremonilere başlamak” anlamına gelir. Burada çeşme suyuyla ilişkili bir durum olduğu için suyla arınma ritüelinin kastedilmiş olması gerekmektedir.

⁶⁴⁵ Yazıtın 78. ve 79. satırlarındaki λαμβάνειν δὲ [καὶ τοῦς] συντελοῦντας τὰ λουτρά ἐντεῦθεν ifadesi tartışmalıdır. Yazıtı ilk yayımlayan Herrmann (1965, 77-78), λουτρά ifadesini ölü kültüyle ilişkilendirerek ifadeyi muhtemelen mezar başında ölüler için yapılan sıvı sunuları olarak değerlendirmiştir. Ancak yazıt kontekstinde burada Herrmann'ın önerdiği gibi bir durum olmadığı açıktır. Nitekim, Sokolowski (1972, 172) bu öneriyi kabul etmeyerek συντελοῦντας τὰ λουτρά'yı “ritual washing” olarak anlamıştır. Ma (2002, 316) söz konusu yeri genel ola-

çeşmenin suyunu kullanmasının uygun olduğunun altı çizilmiş; rahip ve rahibelere kurban kestikleri sırada ihtiyaç duymaları halinde bu çeşmenin suyundan yararlanmaları bildirilmiş; gelinlik kızların da düğün banyolarını⁶⁴⁶ yine ismini Laodike'den alan bu çeşmenin suyundan yapmaları yönünde bir uygulamaya gidilmiştir⁶⁴⁷. Tüm bu uygulamalar için çeşmeye gidecek olanların, dini seremoniye uyumlu bir biçimde beyaz kıyafetlerini giymeleri ve taçlarını takmaları gerekmektedir. Çeşmenin onarımı ve olasılıkla bu ritüellerin gerçekleşmesi için vatandaşlar arasından iki görevlinin (epistatai) seçilmesi ve masrafların kent bütçesinden ödenmesi için *tamias*'ların sorumlu tutulması dekrette alınan diğer kararlar arasındadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Teos'ta bir hamamın varlığını gösteren tek epigrafik belge vardır (T.115). Sığacık'ın doğusunda bir limon bahçesinde duran üst kısmı eksik profilili bir heykel kaidesinin yazıtında ismi bilinmeyen birisi, yaptığı pek çok hizmetin yanında *loutron* (= yıkanma odası) ile birlikte tüm *probalaneion*'ları yaptırdığı için onurlandırılmaktadır. Bu, hamam terminolojisi için oldukça kafa karıştırıcı bir belge olup yukarıda bölüm 3'te tartışılmıştır. *Probalaneion* ve *loutron* sözcükleri ve yazıttaki çoğul kullanımları, her halükarda yazıtın yazıldığı devirde kentte en az 2 hamamın varlığını belgelemektedir. Bilimsel çevrelerde bu yazıtın tarihiyle ilgili tartışmalar süregelmektedir. Zira yazıtın 12. ve 13. satırlarındaki bilgiye göre ismi yazıtın ilgili kısmının eksik olmasından ötürü bilemediğimiz bir şahıs Augustus'un emri üzerine vatandaşları gönüllü olarak askere yazılmaya ikna etmiştir. Bir kısım bilim insanı bundan dolayı yazıtı ilk İmparator Augustus Dönemi'ne yani İ. Ö. 27 ile İ. S. 14 arasına tarihlemek isterken⁶⁴⁸; St. Mitchell, Marcus Aurelius Dönemi'ndeki yoğun askeri hareketlilikten ötürü yazıtın tarihini onun hükümdarlık yıllarına kadar ileri götürmektedir. Bunun dışında Mitchell'in kullandığı argümanlardan birisi de Küçük Asya'da hamam kültürünün ve hamam yazıtlarının Flavius'lar dönemi sonrasının bir özelliği olmasıdır⁶⁴⁹. Ancak katalogtaki çok sayıda Hellenistik ve erken Roma dönemi hamam yazıtından göreceğimiz üzere bu

rak "those who make offerings of water" şeklinde tercüme etmektedir. Chaniotis'in (2005, 190: Auch diejenigen, die Wasserspenden darbringen) de Ma'ya yakın bir çeviri yaptığı görülmektedir, ancak her ikisi de konunun detaylarına girmemişlerdir.

⁶⁴⁶ Gelinlik çağına gelmiş kızların evlenmeden önce su kaynaklarında yıkanmaları, bu suyun doğurganlığı arttıracacağı inancına dayanmaktadır, bk. Ninck 1921, 88; Ayrıca krş. Herrmann 1965, 78-79; Sokolowski 1972, 172. Antik kaynaklarda bu uygulamanın izlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin bk.: Porph. 12.2-4: ὁθεν καὶ τὰς γαμουμένας ἔθος ὡς ἂν εἰς γένεσιν συνεζευγμένας νύμφας τε καλεῖν καὶ λουτροῖς καταχεῖν ἐκ πηγῶν ἢ ναμάτων ἢ κρήνῶν ἀενάων εἰλημμένοις; Hescy. Lex. N 719: νυμφικὰ λουτρά· γαμήλια λουτρά· ἢν ἀπὸ κρήνης ἀποδεδειγμένης. Gelinlik kızların düğün önce arınma işlemini çeşmelerin yanı sıra ırmaklarda da yaptıkları bilinmektedir, bk. Herrmann 1965, 78, dn. 63.

⁶⁴⁷ Chaniotis'e göre genç kızların bu ritüel için gerek duyduğu saf su, Laodike'nin dindarlığı ve saflığıyla sembolize edilmektedir, bk. Chaniotis 2005, 200: "Die Frömmigkeit und Reinheit der Königin überträgt sich im symbolischer Weise auf die Reinheit des Wassers des nach ihr benannten und ihr geweihten Brunnens"

⁶⁴⁸ CIG 3080 (A. Böckh). Le Bas ve Waddington (1972, no. 107) ise yazıtta bahsi geçen yapının İ.S. 17 yılında gerçekleşen deprem sonucu yıkılmış olabileceğinden yola çıkarak söz konusu İmparator'un Tiberius olabileceği ihtimaline değinmiştir.

⁶⁴⁹ Mitchell 1994, 146: "bath houses are not a feature of Asian cities earlier than the late Julio-Claudian period".

bir argüman olarak kullanılamaz⁶⁵⁰. Ayrıca yazıtın harf karakteri bariz bir şekilde Augustus dönemini işaret etmektedir.

Sonuç olarak; İonia Bölgesi su yapıları bağlamında her bakımdan sahip olduğu bu epigrafik zenginliğiyle çalışmamızın önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Şunu da tekrar tekrar vurgulamamız gerekir ki burada her bir kent için ayrı ayrı yapılan değerlendirmeler sadece epigrafik verilere ve mevcut antik kaynaklara göre yapılmıştır. Dolayısıyla yazıtı olmadığı için ayrı bir başlık altında incelenemeyen ancak coğrafi olarak Küçük Asya'nın en verimli alanlarında konumlanan Klazomenai, Phokaia, Lebedos vs. gibi diğer İonia kentlerinin de tıpkı komşu olduğu kentler gibi hayatın vazgeçilmez unsuru olan suyu çeşitli şekillerde tedarik etmiş, toplumsal hayatın değişik alanlarında kullanmış olduklarını doğal olarak varsaymamız gerekmektedir⁶⁵¹.

5.2. Karia

Karia, kuzeyde Mykale (Beşparmak) ve Messogis (Aydın) Dağı'ndan güneyde Telmessos körfezine kadar uzanan ve doğusunda ise Lydia ve Phrygia ile komşu olan bölgeye verilen addır. Bölgeye adını veren Karia halkının kimliği konusu çok açık değildir, çünkü Herodotos, Kariyalıların Girit'ten Küçük Asya'ya sürgün edilen Lelegler olduğunu iddia ederken⁶⁵², bilimsel çevrelerde daha fazla ön plana çıkan görüş kendilerine ait bir dile de sahip olan Kariyalıların Anadolu'nun otokton yerli halklarından olduğudur⁶⁵³.

Hem sahil kesiminde hem de dağlık iç bölgelerde yoğun bir yerleşim hareketliliğine rastlanılan Karia Bölgesi'nde su yapıları ve yazıtları, tıpkı Lykia'da olduğu gibi bölge genelinde büyük bir dağılım göstermektedir. Bu dağılım, Karia için kataloğa alınan 58 yazıtın 15 değişik yerleşim yerinden ele geçmesinden rahatlıkla anlaşılmaktadır. Epigrafik belgelerin görüldüğü üzere sayıca bu kadar fazla olması, su yapı yazıtları bakımından istatistiksel olarak Karia'yı İonia'dan sonra ikinci sıraya yerleştirmiştir. Tüm bu yazıtların genel bir değerlendirilmesine geçmeden önce antik kaynakların bölgedeki su yapıları hakkında hangi bilgileri bizlere sunduğuna da genel hatlarıyla bir göz atmakta yarar görüyoruz.

⁶⁵⁰ Kaldı ki Teos kentinde bugüne kadar arkeolojik olarak ortaya çıkartılmış bir hamam kalıntısı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu yazıttaki hamamın gerçekten de İ.S. 1. yüzyılın sonundan başlayarak İ.S. 2. yüzyılda gelişiminin doruk noktasına çıkan Roma karakterli hamamlarla bir ilişkisinin olup olmadığı belirsizdir. Yazıt, Hellenistik Dönem'den kalan ve teknik imkânları daha kısıtlı eski hamamlardan birine ait olabilir.

⁶⁵¹ Nitekim edebi kaynaklarda bu konuda çeşitli ipuçları bulmak mümkündür. Örneğin Pausanias (7.5.11), Lebedos topraklarında yararlı ve kullanışlı hamamlar olduğunu ifade etmektedir. Bu hamamlar hastalık hastası ünlü hatip Aelius Aristides'in de şifa aradığı yerler olmuştur. Bu konuda krş. Uzunoğlu 2015, 169, dn. 11. Yine Strabon (14.1.36), Klazomenai topraklarında termal su kaynaklarının varlığından bahsetmektedir.

⁶⁵² Hdt. 1.171. Herodotos, bu kimselerin kıta Yunanistan'dan adalara göç eden Yunanlar tarafından kovulduğunu aktarırken; aynı senaryoyu doğrulayan Thukydides ise küçük bir farkla Karia halkının Girit kralı Minos tarafından ülkeden çıkartıldığını söylemektedir, Thuc. 1.4.

⁶⁵³ Örneğin bk. Bean 1971, 17.

Mevcut veriler, tüm Karia bölgesinde sadece 6 yerleşim (Knidos, Laubraunda, Halikarnassos, Mylasa, Aphrodisias ve Phausia) için 8 değişik edebi kaynakta su ve su yapılarının söz konusu edildiğini göstermektedir. Bu 8 antik eserin 3 tanesi Halikarnassos'taki ünlü Salmakis pınarı ile ilgilidir. Bu kaynaklardan en erkeni ve en bahsedilmeye değer olanı Ovidius'tur. *Metamorphoses* adlı ünlü yapıtının 4. kitabında Ovidius, bu çeşmede yıkananların niçin yumuşak bir karaktere büründüğünü ve bu yüzden kötü bir üne kavuşmuş olduğunu uzun uzun anlatmaktadır⁶⁵⁴. Ovidius'un oldukça meşhur olan bu hikâyesine göre Hermes ve Aphrodite'den olma bir erkek çocuğu, büyüdükten sonra doğduğu yeri terk ederek Karia'ya gelir. Buradaki bir kaynakta yaşayan Salmakis isimli Nymphé, ona âşık olur ancak çocuk bu aşka karşılık vermez. Salmakis, yaşadığı bu aşk acısıyla tanrılara yakararak, onları sonsuza değin bir bedende birleştirmesini diler. Böylece yarı kadın yarı erkek olan bir form oluşur ve ebeveynlerine izafeten Hermaphroditos adını alır. Bunun üzerine çocuk, bundan böyle her kim bu suya bir erkek olarak girerse oradan kadın olarak çıkmasını arzu ederek bu dileğinin gerçekleşmesi için anne ve babasına yalvarır. Ovidius'tan kısa süre sonra Amaseia'lı ünlü coğrafyacı Strabon, çeşmenin suyundan içen erkeklerin yumuşadığını ve feminen bir karakter kazandığını (μαλακίζουσαι) anlatır, ancak bunun sebebini açıklamaz⁶⁵⁵. Vitruvius ise hem bizzat bu mitlerle bağlantılı olan yazıta (T.128) hem de Ovidius ve Strabon'a karşı çıkarak suyu içen erkeklerin feminen bir hale büründüğüne dair söylenenlerin gerçeği yansıtmadığını söylemektedir. Vitruvius, çeşmenin erkekleri yumuşatıcı etkisini ve bundan dolayı elde ettiği kötü ünün sebebini bambaşka bir olayla bağlantı kurarak açıklamaktadır⁶⁵⁶. Bu yeni hikâyeye göre, Melas ve Arevanias önderliğinde Argos ve Troizen'den gelen kolonistler Kariyalıları kovar. Kolonistler, suyunun mükemmelliğinden ötürü hemen Salmakis çeşmesinin yanında, çevrede yaptıkları yağmaları satabilecekleri bir yer kurarlar. Vatanlarına tekrar dönmek isteyen yerli halk, bundan istifade ederek önceleri az sayıda, daha sonradan ise sayılarını gittikçe çoğalan bir şekilde yurtlarına tekrar yerleşirler. Yerli halkı “barbar” diye tanımlayan Ovidius, onların hiçbir zorlama olmadan kolonistlerden medeni olmayan davranışlarını törpülemeyi öğrendiklerini ve vahşi huylarını terkettiklerini aktarır. Ovidius'a göre çeşmenin yumuşatıcı ününün suyu ile bir alakası yoktur ve tamamen bu olay ile ilişkilidir.

Halikarnassos'ta bulunan ve yeri yazıtı sayesinde lokalize edilebilmiş olan bu pınardan başka, antik kaynaklarda Labraunda, Mylasa, Knidos, Aphrodisias ve Phausia olmak üzere 5

⁶⁵⁴ Ov. *Met.* 4. 285-387.

⁶⁵⁵ Strab. 14.2.16: καὶ ἡ Σαλμακίς κρήνη, διαβεβλημένη οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ὡς μαλακίζουσα τοὺς πίνοντας ἀπ' αὐτῆς. ἔοικε δ' ἡ τρυφή τῶν ἀνθρώπων αἰτιασθαι τοὺς ἀέρας ἢ τὰ ὕδατα: τρυφῆς δ' αἷτια οὐ ταῦτα, ἀλλὰ πλοῦτος καὶ ἡ περὶ τὰς διαίτας ἀκολασία.

⁶⁵⁶ Vitruv. *De Arch.* 2.8.11-12.

yerin daha adı geçmektedir ve söz konusu antik metinler yerleri günümüzde neresi olduğu bilinmeyen bu su kaynakları hakkında bilgiler sunmaktadır. Örneğin Plinius'a göre Labraunda Zeus Tapınağı'ndaki pınarda insanların ellerinden yem yiyen ve küpeleri⁶⁵⁷ olan balıklar bulunmaktadır⁶⁵⁸. Bir başka örnekte yine Plinius, Knidos'ta bulunan bir pınarın suyunun 8 aylık bir süre içinde toprağı taşıtırabilecek bir özelliğinin olduğundan bahsederken⁶⁵⁹, Pausanias Mylasa'da yerel dilde Osogoa olarak bilinen bir tanrının tapınağının yakınlarında deniz suyunun fışkırdığı bir kaynağın varlığından söz etmektedir. Mylasa, denizden 80 *stadion* içerde olduğu için Pausanias buna hafif şaşırılmış gibi görünse de⁶⁶⁰ iç bölgeler için bunun anormal olmadığını ifade ederek Aphrodisias'ı örnek göstermektedir. Pausanias'ın aktarımına göre Aphrodisias'taki kaynak güneyden rüzgâr estiğinde dalga sesleri çıkarttığı için görülmeye değerdir⁶⁶¹.

Antik kaynaklardan edinebildiğimiz bilgiler görüldüğü üzere yazıtlara oranla oldukça sınırlıdır. Yukarıda da değindiğimiz gibi Karia bölgesinden su ile ilgili toplam 58 yazıt vardır; bunlardan 8 tanesi su yolu, 2 tanesi su kuyusu, 1 tanesi su deposu ve sarnıç, 14 tanesi çeşme ve 33 tanesi ise hamamlarla ilgilidir. Bu bölümde tüm bu yazıtlar ışığında Karia su yapıları hakkında genel bir değerlendirme yapılacaktır.

5.2.1. Su Yolları

Su yapıları arasında akuadükter toplam 10 yazıt ile temsil edilmektedir. Bunların arasından en erken tarihli olanı Mylasa'dan bilinmektedir (T.149). İ.Ö. 317 yılına tarihli bir yazıtta göre Seleukos kralı III. Antiokhos Arrhidaios, Hermaios isimli birisine arazi hediye etmiş; ancak bu bağışı, arazideki suyun *palaistra*'ya getirilmesi koşuluyla yapmıştır. Bu suyun hangi şekilde *palaistra*'ya iletildiğini ve *palaistra*'nın araziye olan uzaklığını bilemiyoruz; ancak küçük ya da büyük çaplı bir su yolunun İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarında mevcut olduğu aşıkardır ve

⁶⁵⁷ Küpeden kastedilen yılan balıklarına özgü solungaçlar olmalıdır.

⁶⁵⁸ Plinius, *H.N.* 32.7: “*item in Labrayndi Iovis fonte anguillae et in aures additas gerunt, similiter in Chio iuxta Senum delubrum, in Mesopotamiae quoque fonte Chabura, de quo diximus, pisces.*” Benzer şekilde Aelianus (*N.A.* 12.30) da bundan bahsetmektedir.

⁶⁵⁹ Plin., *H.N.* 35.47. Karia Khersonesos'u olarak adlandırılan yerde konumlanan Phausia isimli bir yerleşimde bu örneğe benzer şekilde bir mağara içindeki suyun taşıdığı ve değişik renklerde sütunlar oluşturduğunu Plinius nakletmektedir, Plin. *H.N.* 31.20.

⁶⁶⁰ Paus. 8.10.4: θαλάσσης δὲ ἀναφαίνεσθαι κύμα ἐν τῷ ἱερῷ λόγος ἐστὶν ἀρχαῖος: εἰκότα δὲ καὶ Ἀθηναῖοι λέγουσιν ἐς τὸ κύμα τὸ ἐν ἀκροπόλει καὶ Καρῶν οἱ Μύλασα ἔχοντες ἐς τοῦ θεοῦ τὸ ἱερόν, ὃν φωνῇ τῇ ἐπιχωρίᾳ καλοῦσιν Ὀσογῶα. Ἀθηναῖοις μὲν δὴ σταδίους μάλιστα εἴκοσιν ἀφέστηκε τῆς πόλεως ἢ πρὸς Φαληρῷ θάλασσα, ὡσαύτως δὲ καὶ Μυλασεῦσιν ἐπίνειον σταδίους ὀγδοήκοντα ἀπέχον ἐστὶν ἀπὸ τῆς πόλεως. Pausanias'ın bu aktarımının mümkün olabileceğine dair krş. Clendenon 2009, 299.

⁶⁶¹ Paus. 1. 26.5: καὶ γὰρ ὅσοι μεσόγαιαν οἰκοῦσιν, ἄλλοις τε ἔστι καὶ Καρσὶν Ἀφροδισειῦσιν: ἀλλὰ τόδε τὸ φρέαρ ἐς συγγραφὴν παρέχεται κυμάτων ἥχον ἐπὶ νότῳ πνεύσαντι.

bu bakımdan söz konusu Mylasa yazıtı, tüm Anadolu'daki en erken su yolu yazıtı olarak büyük bir öneme sahiptir.

Latmos (Beşparmak) körfezinin önemli kentlerinden birisi olan ve günümüzde Muğla/Milas ilçesine bağlı bir mahalle olan Kapıkırı sınırları içinde yer alan Herakleia antik kentinden bilinen ve İ.Ö. 196-193 yılları arasına konulan bir kral mektubunda Seleukos kralı III. Antiokhos, kendisi, eşi Laodike ve oğulları Seleukos ve Mithridates'e verdikleri onurlara karşılık olarak su yolunun bakım ve onarım masraflarının 3 yıl boyunca kraliyet bütçesinden karşılanacağını müjdelemektedir. Böylelikle Hellenistik Dönem'deki nadir su yolu yazıtı örneklerinden birisi olduğu için kent urbanistiği hakkında da önemli bir fikir veren⁶⁶² bu yazıtın kaleme alındığı 196/193 yıllarından daha önce de kentte bir su yolu olduğu net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Daha önceki bölümlerde tartıştığımız gibi, Hellenistik Dönem'de uzak yerlerden getirilen su yolları Pergamon vs. gibi bazı büyük metropoller hariç bilinen ve yaygın bir uygulama değildir ve bu bakımdan Mylasa ve özellikle Herakleia örnekleri oldukça ilgi çekici bir niteliğe sahiptir.

Karia Bölgesi'nin en görkemli ve büyük kentlerinden birisi kuşkusuz tanrıça Aphrodite'nin kenti Aphrodisias'tır. Yazıtları, arkeolojik kalıntıları, zengin tarihiyle Antik Çağ'a ilgi duyan herkesin mutlaka ziyaret etmek istediği bu yerleşim Domitianus Dönemi'nde önemli hidrolojik gelişmelere tanıklık etmiştir. Kentin doğu surlarında fragmanlar halinde ele geçen ve Cormack tarafından yeniden rekonstrüksiyonu yapılan bir yazıtta göre (T.116) Adrastos isimli bir Helios rahibi kızı Ammia ile birlikte Aphrodisias kenti için çeşitli su tesisleri yaptırmıştır. Yazıtta bunlar ὕδρεκδοχίον, δεξαμενή⁶⁶³ ve τὰ ὕδα[τα κα]θ' ὅλην ῥέοντα τὴν πόλιν olarak sıralanmaktadır. Bu yapıların inşa edilebilmesi için Adrastos kentin caddesi boyunca uzanan alanda özel şahıslara ait olan yerleri satın almış ve bunları kente vermiştir. A. Chaniotis, Aphrodisias'ta yağmur sularının periyodik olarak taşkınlıklara sebep olarak kamusal alana zarar verdiğini ve Adrastos tarafından yaptırılan düzenlemelerin bu fazla suyu depolamaya ve boşaltmaya yönelik olduğunu iddia etmektedir⁶⁶⁴. Chaniotis bu bağlamda yazıtın 5. satırındaki τὰ ὕδα[τα κα]θ' ὅλην ῥέοντα ifadesini suyun akıtıldığı kanallar olarak yorumlamaktadır. Chaniotis'in aksine, J. Reynolds bu yazıtta “kesinlikle” bir akuadükt'ün söz konusu edildiğini

⁶⁶² Latmos ve bu kentin Hellenistik Dönem'deki devamı olan Herakleia kentlerinde yüzey araştırmalarını sürdüren A. Peschlow-Bindokat ve ekibinin bugüne kadar yaptıkları yayınlarda bu su yoluna dair herhangi bir bilgi yoktur. Dolayısıyla, su yolundan günümüzde kalan herhangi bir iz olmadığı ya da henüz keşfedilmemiş olduğu için Herakleia kentine su taşıyan bu akuadükt sistemi hakkında bir bilgi sahibi değiliz. Herakleia Latmos için çıkarılan rehber kitapta da bu hususta bir ipucu yoktur, bk. Peschlow-Bindokat 2005.

⁶⁶³ Yazıtta geçen τὰ ὕδρεκδοχία καὶ τ[ὰς] ἐν αὐτοῖς δεξαμενὰς ifadelerinin yorumlanması hakkında bk. yuk. s. 83.

⁶⁶⁴ Chaniotis 2008, 74-75. Chaniotis'in su taşkınlarına yönelik atıfta bulunduğu “Ratté, Late antiquity, 141-44” adlı eser, makalenin kaynakçasında yoktur ve Ratté'nin hangi eserine gönderme yapıldığı belli değildir.

belirtmiştir⁶⁶⁵. Henüz 1954 yılında Aphrodisias'ın su yollarını epigrafik olarak değerlendirmiş olan J. M. R. Cormack, tartışmasız bir biçimde yazıtın kent içi su dağıtım şebekesiyle ilişkisi olduğunu ifade ederek, G. Weber tarafından bulunmuş olan künklerin⁶⁶⁶ de söz konusu akuadükte ait olabileceğini önermiştir⁶⁶⁷. Aphrodisias su yolları hakkında uzunca ve kapsamlı bir makale kaleme alan A. R. Commito ve F. Rojas, Chaniotis'in bu düşüncesine katılma eğiliminde olsalar da Adrastos tarafından inşa ettirilen bu tesislerin bir akuadükt ile bağlantılı olmasının mümkün olduğunu ve bu akuadüktün arkeolojik olarak da muhtemelen Seki ya da Işıklar hattından gelen su hattı ile özdeş olabileceğini önermişlerdir.⁶⁶⁸ Bizim düşüncemize göre yazıtta hiçbir şekilde bir akuadükt kastedilmemektedir ve Adrastos'un yaptırdığı işlerin bir akuadükt inşasını da kapsadığına dair yazıtta herhangi bir ima yoktur. Chaniotis'in bu hususta haklı olduğunu gösteren bir başka ipucu ise şudur: Yazıtta verilen bilgiye göre Adrastos su kanalının her iki yanındaki yerleri ve caddeleri satın alıp daha sonra da kente devretmek suretiyle (ὠνησάμενος [τοὺς] περικειμένους τόπους πάντας [καὶ] τὰ ἄμφοδα καὶ ἀποκαταστήσας τῇ πόλει) bu inşa işini tamamlayabilmiştir. Eğer iddia edildiği gibi kent içi su ağıyla ilgili bir yapı faaliyeti olsaydı, bu durumda Adrastos'un neredeyse hattın geçtiği tüm caddeleri satın almak zorunda kalmış olması gerekirdi. Su, kente girdikten sonra urban alanın tamamına dağıtıldığı için bu açıkçası pek mümkün görünmemektedir.

Bu düşüncüler doğrultusunda, kente bu dönemde uzak kaynaklardan getirilen bir su yolu sistemi en azından yazılı belgeler ışığında şu anda söylenememektedir. Ancak Küçük Asya'daki diğer Yunan kentleri gibi Aphrodisias'ın da özellikle İ.S. 1. yüzyılın sonlarından itibaren nüfusu dramatik olarak artmış olmalıdır ve kentin o zamana kadar su ihtiyacını karşıladığı kuyular, sarnıçlar ve hemen yanibaşından akan Morsynus (Dandalas) Çayı yetersiz kalmaya başlamıştır. Nitekim, bazilikanın batısındaki caddenin kaldırım taşı olarak kullanılan çeşitli yazıt parçaları J. Reynolds tarafından birleştirilerek 2000 yılında yayımlanmış ve imparator Hadrianus'un Aphrodisias'lılara yazdığı 4 bölümden oluşan mektubun konu edildiği bu yazıtlarda Aphrodisias su yolunun yapımı, finansmanı ve konunun administratif yönü hakkında son derece önemli tarihsel içerikli bilgilerin yer aldığı görülmüştür (T.117). İ. S. 125 yılına tarihlenen bu imparator mektubu, hitap edilen kişi ve kurumların selamlanmasından ardından, Aphrodisias'lıların su yolu için ayırdıkları fonların onaylanmasıyla başlamaktadır. Sonraki satırlar, bu fonların niteliği hakkında kapsamlı bir bilgiye sahibi olmamızı sağlamaktadır. Fakat ondan önce imparator, bazı Aphrodisias'lıların başrahiplik için aday gösterilmeleri halinde

⁶⁶⁵ Reynolds 2000, 18, dn. 11.

⁶⁶⁶ Weber 1904, 91-92.

⁶⁶⁷ Cormack 1954, 10.

⁶⁶⁸ Commito ve Rojas 2012, 245; 291, dn. 112; 292.

isteksiz oluşlarının ve bu görevi kabul etmeyişlerinin sorgulanmasını istemektedir. İmparator Hadrianus, bu kişilerin ekonomik olarak gerçekten de bu görevi üstlenecek maddi bir kaynağa sahip olduklarının ortaya çıkarılması durumunda öncelikli olarak bu kişilerin başrahipliği üstlenmesini emretmektedir. Bu ara bilginin hemen ardından ise imparator gladyatör dövüşleri için harcanacak paranın su yolu yapımı için harcanmasına sadece hemfikir olmakla kalmakta, aynı zamanda bu öneriyi desteklediğini beyan etmektedir. İşte bu bilgi bilimsel çevrelerde ciddi tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmayı kısaca özetlemek gerekirse; yazıtın ed. pr. J. Reynolds, başrahiplerin gladyatör dövüşlerini finanse etmek yerine daha masraflı bir iş olan akuadükt inşasına para vermek durumunda kalmaları yüzünden bu göreve gönüllü olmadıklarını iddia etmektedir⁶⁶⁹. Tartışmanın odak noktasındaki diğer bir isim olan K. M. Coleman, Reynolds'ın tam tersi istikamette bir görüş bildirerek başrahip olmak için gerekli olan *summa honoraria*'nın gladyatör dövüşleri yerine akuadükte aktarılmasının başrahiplerin görevi kabul etmedeki isteksizliğine bir çözüm olduğunu ileri sürmüştür⁶⁷⁰. Coleman, akuadükt inşası ile gladyatör dövüşleri için gerekli parayı kıyaslamaya çalışmış; öne sürdüğü 3 sebepten dolayı (halkın her zaman çok daha gösterişli ve kanlı oyunlar istemesi ve bunun maliyetleri arttırması; gladyatörlerin ölmesi ya da sakatlanması durumunda bundan oyunlara sponsor olan başrahiplerin uğradığı zarar ve son olarak oyunların önemli bir parçasını oluşturan hayvan dövüşlerinin yapılabilmesi için gerekli hayvanların tedarik edilmesinde yaşanan zorluklar) akuadükt inşası için katkı sağlamanın başrahiplere daha hesaplı görünmüş olabileceğini belirlemiştir⁶⁷¹.

Olayı toparlamaya çalışırsak, kanımızca hem gladyatör dövüşleri hem de akuadükt yapımı finansal olarak oldukça fazla maliyetleri olan işlerdir. Gladyatör dövüşleri için toplamda ne kadar masraf yapıldığına dair bir bilgimiz yoktur. Bu elbette ki oyunların niteliğine, süresine, dönemine vs. göre değişkenlik gösterebilir. Akuadükt yapımı için standart bir ücret tarifi söylenemez ancak bazı yazıtlardan genel bir fikir edinilebilir. Örneğin Aspendos kentinin Tiberius Claudius Erymneus İ. S. 2. yüzyılda su yolu için 2 milyon dinarlık para bağışı yapmıştır (T.207). Dolayısıyla toplam tutar bundan daha fazla olmalıdır. Ünlü sofist Philostratos'un aktardığına göre ise Asia kentlerinin *corrector*'u olan Herodes Atticus, kent sakinlerinin sarnıçlardan çamurlu su içmek zorunda kaldığını gerekçe göstererek bir akuadükt ve hamam yapımı projesine girişmiş ve bizzat Hadrianus'tan 3 milyon dinarlık bir destek almıştır.

⁶⁶⁹ Reynolds 2000, 17-19.

⁶⁷⁰ Coleman 2008.

⁶⁷¹ Coleman 2008, 39.

Ancak projeye bir de hamam inşası eklenince toplam tutar 7 milyon dinarı bulmuş ve bu ek tutar diğer kentlerin imparatora olan şikayeti sonrası Atticus tarafından ödenmiştir⁶⁷².

Dolayısıyla birazdan göreceğimiz üzere kente yak. 25 km mesafeden, 50 m derinlikte açılan çeşitli tüneller ve çok sayıda köprüyle getirilmek zorunda kalınan su yolu yukarıdaki örneklere benzer bir inşa bütçesi gerektirmiş olsa gerektir. Bununla beraber, kentin artan su ihtiyacı yüzünden bir akuadükt yapımı elzem hale gelince, muhtemelen sadece bir kereye mahsus olmak üzere gladyatör dövüşleri yerine belki de ondan biraz daha masraflı olan akuadükt yapımı tercih edilmiştir. Bu, anlaşılan bazı başrahipler nezdinde huzursuzluk yaratmış⁶⁷³; konu imparatora taşınarak hem akuadükt yapımı için onun rızası alınmış hem de söz konusu rahiplerin bu cimri tutumu şikâyet edilmiştir. Kentlerin altyapı ve üstyapı olmak üzere fiziki olarak sıçrama yaptığı ve buna bizzat imparatorluğun da büyük destek verdiği bir dönemde imparator bu öneriyi memnuniyetle kabul etmiş⁶⁷⁴; para vermeye yanaşmayan diğer başrahiplerin de soruşturulması için kent yetkililerine talimat vermiştir. Dolayısıyla Coleman'ın önerdiği gibi başrahiplerin gladyatör dövüşü düzenlememek adına akuadükt inşasına sarılmış oldukları önerisi zayıf bir ihtimaldir.

Bu akuadükt yazıtıyla oldukça yakın ilişkiye sahip bir diğer yazıt ise Aphrodisias'ın kuzeybatı surlarında ele geçmiştir (T.118). Bu yazıtı göre, aslen Kadmos Dağı'nın (Babadağ) kuzeybatı eteklerinde yer alan Attouda (günümüzde Hisar Köy/Denizli) vatandaşı olan Marcus Ulpius Carminius Claudianus kariyerinin erken dönemlerinde Aphrodisias'a gelerek burada önemli görevler üstlenmiş ve yaptığı pek çok iyilik nedeniyle (tiyatro basamakları için para bağışı; nakit para dağıtımı vs.) onurlandırılmıştır⁶⁷⁵. Bu hayırseverliklerinden bir tanesi de yazıtı göre Timeles nehrinin kente getirildiği zamanlarda vatandaşlara sık sık zeytinyağı dağıtmış olmasıdır. Yazıtın yukarıdaki olayın anlatıldığı 39. satırı CIG editörü Böckh tarafından⁶⁷⁶ ἐλ[ειο]δ[ι]άκτο[υ]ς⁶⁷⁷ şeklinde tamamlandığı ve dolayısıyla hatalı anlaşıldığı için Carminius Claudianus'un su yolunu da finanse ettiği düşünülmüş⁶⁷⁸ ve yazıt Antoninler Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Ancak Liermann, bu sözcüğe küçük ama anlamını tamamen değiştiren

⁶⁷² Philostr. *VS.* 48-549. Ayrıca krş. Boatwright 2000, 116-117.

⁶⁷³ Krş. Chanotis 2005b, 58.

⁶⁷⁴ Hadrianus, su yoluyla ilgilenecek olan kimselerin *procurator* Pompeius Severus'tan destek ve tavsiye alabileceğini de mektubuna not düşmüştür. Bu destek, kuşkusuz böylesi kompleks bir yapı projesinin başarıyla yürütülmesi için sunulan teknik destektir, krş. Commito ve Rojas 2012, 291.

⁶⁷⁵ Carminius ailesine ilişkin bk. Thonemann ve Ertuğrul 2005; Pont 2008b; Bourtzinakou 2011, 227-228, no. 1469.

⁶⁷⁶ CIG II.1, no. 2782.

⁶⁷⁷ ἐλειοδιακτος sözcüğünün anlamı LSJ'de sadece bu yazıtı gönderme yapılarak "conduit for draining marshes" şeklinde verilmiştir.

⁶⁷⁸ Ramsay 1895, 189; Ruge 1936, col. 1250.

ren bir düzeltme yaparak gerçek içeriği ortaya çıkarmaya muvaffak olmuştur⁶⁷⁹. Sherard tarafından alınan el kopyalarını dikkate alarak ilgili yeri “ἐλα<ι>α δρακτοῖς” olarak yeniden düzenleyen Liermann, böylece yazıtta sadece akuadüktün yapıldığı sırada yapılan zeytinyağı dağıtım işinin kastedildiğini göstermiş ve bu bilimsel yayınlarda genel bir kabul görmüştür. Böylelikle Carminius Claudianus’un akuadükt inşası ile hiçbir alakası olmadığı ortaya çıkmıştır⁶⁸⁰. Carminius Claudianus’un hangi tarihler arasında bu faaliyetleri yaptığı ise prosopografik olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Akuadükt yapımının tarihi hakkında da son derece önemli bir ipucu verecek olan bu çalışmalarda Thonemann – Ertuğrul tarafından İ.S. 150-180; Pont tarafından ise İ.S. 130-160 yıl aralığı önerilmiştir⁶⁸¹. Commito – Rojas, Pont tarafından yapılan tarihlendirme önerisini daha ikna edici bulmaktadır⁶⁸². Bu durumda, Timeles nehrinin sularının bir akuadükt aracılığıyla Aphrodisias kentine taşınması işlemiyle yukarıda anlattığımız Hadrianus’un mektubu arasında yakın bir ilişki doğmuş olmaktadır ve dolayısıyla buradan her iki akuadüktün birbiriyle özdeş olması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Yazıtta bahsedilen bu Timeles nehri, Robert – Robert tarafından Denizli’nin Tavas ilçesi Güzelköy sınırlarından kaynaklarını alıp güneybatı istikametine doğru devam ederek Akçay ile birleşen Yenidere ile özdeşleştirilmiştir⁶⁸³. Bu özdeşleştirme, Commito – Rojas tarafından yapılan kapsamlı arazi çalışmalarında Timeles akuadüktüne ait olduğu saptanan çok sayıda iz sayesinde kesinlik kazanmıştır⁶⁸⁴. Nehrin doğuş yerinin Herakleia Salbake kentine de yakın olması ve ayrıca her iki kentin sikkelerinde nehrin bir tanrı olarak personifike edilmiş olması⁶⁸⁵ Timeles’in Aphrodisias ve Herakleia Salbake arasında doğal bir sınır oluşturduğunu göstermektedir⁶⁸⁶. Herakleia Salbake kenti, bulunduğu yükseltiden dolayı nehirden aktif olarak yararlanacak durumda değildir; Aphrodisias ise özellikle Hadrianus Dönemi’nde büyükçe bir hamam yapılmasının ardından artan su ihtiyacından ve kendisine daha yakın su kaynaklarının yetersiz gelmesinden dolayı 25 km uzaklıktaki bu nehrin sularını büyük topografik zorlukları da aşarak kullanmayı başarmıştır⁶⁸⁷.

⁶⁷⁹ Liermann 1889, 76. Ayrıca bk. Cormack 1954, 9.

⁶⁸⁰ Bu konuda krş. Thonemann ve Ertuğrul 2005, s. 80, dn. 20; Commito ve Rojas 2012, 289. Marzano 2015, 195, dn. 42’de ise hiçbir gerekçe göstermeksizin Carminius Claudianus’un akuadüktü finanse ettirmiş olduğu şeklindeki eski görüşü yinelemiştir.

⁶⁸¹ Thonemann ve Ertuğrul 2005; Pont 2008b.

⁶⁸² Commito ve Rojas 2012, 289.

⁶⁸³ Robert ve Robert 1954, 46-49.

⁶⁸⁴ Commito ve Rojas 2012, 288-291.

⁶⁸⁵ Imhoof-Blümer 1923, no. 291 ve 292, pl. IX (no. 28) [Aphrodisias]; no. 295, pl. X (no. 3) [Herakleia Salbake]. Ayrıca bk. Altınoluk 2005, 212-214, no. 2.71.

⁶⁸⁶ Commito ve Rojas 2012, 288. Herakleia ve Aphrodisias’ın değişik vadilerde yer alması ve aralarında bir dağ geçidinin bulunması yukarıdaki dipnotlarda belirtilen sikke buluntularıyla beraber Timeles nehrinin kimin sınırları içinde olduğu konusunda kafa karışıklığına yol açmıştır; bk. Ramsay 1895, 190; Tischler 1977, 148.

⁶⁸⁷ Timeles akuadüktünün kaynağından kente getirilişine kadar izlediği rota ve üzerindeki tüm kalıntılar için bk. Commito ve Rojas 2012, 253-286. Timeles’ten başka tarih boyunca Aphrodisias kentine su temin eden 5 akua-

Aphrodisias su yollarının epigrafik dökümantasyon bakımından Karia bölgesinin en önde gelen kentlerinden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Bunda elbette ki kentin hem arkeolojik hem de epigrafik olarak çok iyi araştırılmış olmasının payı büyüktür. Ancak bölgenin diğer kentlerinden bazılarının da Aphrodisias kadar olmasa bile su yolu yazıtları bakımından önemli verilere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu kentlerden birisi, Aphrodisias'ın ardından belki de bölgenin en önemli ikinci kenti olarak değerlendirebileceğimiz Stratonikeia'dır. Kent teritoryumu içinde bulunan kutsal yerleşim yerleri Panamara ve Lagina'yı da dâhil ettiğimizde⁶⁸⁸ kentten toplam 5 adet su yolu yazıtının olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan 3 tanesi Zeus Panamaros ve Hekate'nin rahipliği ile birlikte kentte özellikle İ.S. 2. yüzyılın sonu – İ.S. 3. yüzyılın başı gibi⁶⁸⁹ çok çeşitli dini ve politik görevler üstlenmiş olan Marcus Sempronius Clemens'in Lagina'daki Hekate tapınağına su yolu inşa ettirdiği yazıt grubuna aittir (T.156-158)⁶⁹⁰. Ancak Lagina'da Clemens'in bu yapı faaliyetlerinden çok daha önce bu tapınak yerleşiminde bir su yolunun ve onunla bağlantılı bir çeşmenin varlığı bilinmektedir (T.149). Bir çeşme kornişü üzerinde yer alan yazıttan Khrysaor isimli birisinin çeşmeye, yazıttaki ilgili kısım silik ya da kırık (?) olduğu için anlaşılamayan bir yerden su getirdiğini öğrenmekteyiz⁶⁹¹. Dolayısıyla Lagina gibi küçük ölçekli ve sadece dini amaçlı olarak düşünebileceğimiz bir yerleşim biriminde hem tapınağın kendisine hem de ayrıca bir başka çeşmeye bir su hattı sağlandığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, belki de Clemens ya kendisinden en aşağı 1 yüzyıl önce yapılmış olan su yolunun tapınağa da iletilmesini sağladı, ya da gerçekten başlı başına başka bir su yolunu yaptırdı. Lagina'dan çıkan bu iki yazıt, hem Hekate Tapınağı ve içindeki personel için hem de Hekate onuruna düzenlenen festivallerdeki su ihtiyacını karşılamak için gerekli önlemlerin alındığının bir kanıtıdır. Ana yerleşim olan Stratonikeia'dan ise şu ana kadar su yollarıyla ilgili tek bir yazıt belgelenebilmiştir (T.167). Bu tek yazıt ise İ.S. 5. yüzyılın sonlarında⁶⁹² kentin babası⁶⁹³ (pater civitatis) Apollinarios tarafından yaptırılan su yolunda

dükt daha bilinmektedir: Seki, Işıklar, Derince Dere, Kavaklıdere ve Ören Dere. Bu akuadütlerin de detaylı tanımları için bk. Comito ve Rojas 2012, 245-253.

⁶⁸⁸ Özellikle Panamara'nın Stratonikeia ile olan ilişkisi ve Hellenistik Dönem'de aralarında kurdukları *sympoliteia* hakkında bk. Labuff 2016, 49-50; 131-139.

⁶⁸⁹ Lozano 1998, s. 161; Barresi 2003, s. 362-363.

⁶⁹⁰ Clemens, su yolları yaptırmasının yanı sıra iki hamama her sınıftan ve yaştan insanının kullanımına açık olmak üzere iyi işlenmiş zeytinyağı bağıışı yapmıştır, bk. T.163.

⁶⁹¹ Yazıtın ilk editörü Hatzfeld (1920, 96, no. 34) τὸ ὕδραγώγιον tamamlamasını soru işareti koyarak yapmıştır. Çetin-Şahin, Stratonikeia *corpus*'unda bu soru işaretini kaldırmıştır. Taşın resmi olmadığı için kontrol edemesek de, ilgili kısmın τὸ ὕδραγώγιον şeklinde tamamlanması için yeteri kadar geniş alan olması dolayısıyla bu ufak revizyon doğru olarak görünmektedir. Yazıtı yorumlayan Barresi (2003, 359.), bu düşünceden hareketle Khrysaor'un sadece çeşmeyi değil, aynı zamanda çeşmeyle bağlantılı olan su yolunu da inşa ettirdiğini söylemektedir.

⁶⁹² Yazıt Çetin Şahin tarafından İ. S. 450-498 yıllarına konulmaktadır. Çetin Şahin (IStratonikeia III, s. 66), Stratonikeia kent kapısında bulunan bazı su künklerini ve yine ana giriş kapılarının ortasındaki çeşme yapısında yapılan kazılarda gün yüzüne çıkarılarak Özgan (1999, 134-136, no. K-50-51, Pl. 46-47) tarafından İ.S. 460'lı yıllara tarihlenen bir kadın ve erkek büstünün su yolunu yenileyen Apollinarios ve eşine ait olduğunu ve böylece önerdiği tarih aralığının arkeolojik olarak da kanıtlandığını iddia etmektedir.

restorasyon çalışmasının anlatıldığı bir epigramdır. Epigram’da Pindaros’un ünlü sözü ἄριστον μὲν ὕδωρ’a felsefî bir üslupla gönderme yapılmaktadır. Zira epigramda ünlü felsefecilerin dünyanın temel maddesi üzerine yaptıkları tartışmalar yansıtılmakta ve bu bağlamda su, diğer elementler olan hava, toprak ve ateşten üstün sayılmaktadır⁶⁹⁴.

Karia su yollarıyla ilgili anmamız gereken bir diğer ve son yazıt ise Tralleis’ten olup yine bir epigram olarak taş kazınmıştır (T.172). Epigramda, kendisini Ephesos, Klazomenai ve Assos gibi başka Anadolu kentlerinden de tanıdığımız⁶⁹⁵ bir vali olan Lucius Caelius Montius, uzun yıllardır işlev görmeyen ve yıkık dökük bir durumda olan su yolunu yeniden faaliyete sokmuştur ve bundan dolayı kentin *boule*’si heykelini kendi eseri olan akuadüktün yanına dikerek onu onurlandırmıştır. Yazıttan, akuadüktün gerçekten büyük zorluklar içerisinde (tüneller, köprüler vs.) ve hakikaten çok uzak bir mesafeden (300 stadia, yak. 55 km) getirildiği ve suyunu da bir nehirden aldığını öğrenmekteyiz. Yazıtın dilinden anlaşıldığı kadarıyla Tralleis uzun yıllar bu akuadüktü kullanamamış olmalıdır, çünkü burada söz konusu olan neredeyse tüm su yolunun yeni baştan yapılmasıdır. Zira epigramda vali Montius’dan suyu getirmek için 300 *stadion* yol yaptığı ve dağları deldiği için övgü dolu sözlerle bahsedilmektedir. Tralleis kentinin su yolları üzerine bugüne kadar E. Dinç ve E. Owens tarafından bir yüzey araştırılması yürütülmüştür. Buna göre Tralleis kentine su sağlayan iki temel akuadükt sistemi ve ona ait izler ortaya çıkarılmıştır⁶⁹⁶. Bunlardan birisi kentin kuzeyindeki Tabakhane Deresi’nden suyunu almaktadır. Tralleis’in yak. 12 km ötesinde bu su kanalına ait izleri bulmak mümkündür. Ancak hem anıtsal Karakemer su yolu köprüsü gibi fiziki kalıntıları hem de mesafesi bakımından Montius yazıtında bahsedilen su yolu için en uygun aday kentin yak. 35 km kuzeybatısında ilk izlerine rastlanan İkizdere su yolu sistemidir. Dinç ve Owens bu su yolunun da kaynağının henüz bilinmediğini söylemektedirler. Yazıtta verilen 300 *stadion* yani yak 55 km’lik mesafeyi göz önünde bulundurursak, ilk izlerin bulunduğu Çaykavuştuğu köyünün en az 20 km kadar kuzeyinde bir yerlerde bu su yolunun kaynağının aranmasında yarar vardır.

⁶⁹³ Yazıtı ilk defa bilim dünyasına tanıtırken Çetin Şahin (2008, 67) çok ciddi bir hata yaparak γενέτης Ἀπολινάριος Στρατονίκης ifadesinin geçtiği satırı “Stratonike’nin babası Apollinarios” olarak çevirmiş ve Apollinarios’un vatani Stratonikeia’yı çok sevdiği için kızına böyle bir isim vermiş olması gerektiğini iddia etmiştir. Bu hata yazıtın yayımlanmasının hemen ardından Staab (2009, 41), Jones (2009, 146) ve Feissel (BE 2009, no. 627) tarafından derhal düzeltilerek burada şiirsel bir üslupla geç dönemde kentlerin kalkınması ve imarında büyük rol oynayan kişilere verilen bir unvan olan *pater civitatis*’in kastedilmiş olduğunu ve Stratonike ile de kent olan Stratonikeia’nın kastedildiğini belirtmişlerdir. Çetin Şahin 2011 yılında III. bandını çıkardığı Stratonikeia *corpus*’unda ise hatasını kabul ederek gerekli düzeltmeleri yapmıştır (IStratonikeia III, no. 1529).

⁶⁹⁴ Oldukça geç bir dönemde epigramı kaleme alan şairin bu eski aktarımlardan etkilendiği açıktır. Pindaros’un pasajı ve bu epigramla olan ilişkisi Jones (2009, 145-147) ve Staab (2009, 39-42) tarafından detaylı olarak çalışılmıştır.

⁶⁹⁵ Bk. yuk. s. 117

⁶⁹⁶ Dinç 2003, 9-15; Owens ve Dinç 2014, 185-196. Tralleis su yolları hakkında ayrıca bk. Baykan ve Tanrıöver 2006, 133-136.

5.2.2. Çeşmeler

Karia'dan çeşme yapılarına ilişkin 14 yazıt bu güne kadar belgelenebilmiştir. Bu yazıtlar coğrafi olarak geniş bir dağılım göstermektedir. Buna göre 4 tanesi Stratonikeia (biri örnek Lagina ve Panamara'dan ve teritoryumundaki bir *kome* olan Londeis'ten olmak üzere), 3 tanesi Mylasa, 2 tanesi Aphrodisias ve diğerleri Halikarnassos, Keramos, Knidos, Nysa ve Hyllarima'dan olan bu yazıtları burada genel hatlarıyla değerlendirmeye çalışacağız.

Stratonikeia'nın kendisine bağımlı bir kült merkezi olan Panamara'da bulunmuş olan bir yazıt bazı tartışmaların odak noktasını oluşturmuştur (T.159). Bu yazıtta göre Tiberius Flavius Eudemos isimli bir rahip, üvey annesi Flavia Herais ve çocukları Flavius Dionysodoros, Flavius Nikolaos ve Flavia Tryphaine ile birlikte παρθενική (= bakire) adını taşıyan bir çeşme inşa ettirmişlerdir⁶⁹⁷. Laumonier, çeşmeyi Panamara'da bir de tapınağı bulunan Hera ile ilişkilendirmiş; bakire olarak adlandırılmasının nedenini ise bu suyla yıkananların bakireliğini geri kazanması olarak açıklamıştır⁶⁹⁸. Stratonikeia kenti yazıtlarının toplam 3 ciltten oluşan bir *corpus*'unu da yapmış olan ve dolayısıyla kenti ve topografyasını iyi tanıyan M. Ç. Şahin, Panamara ve Lagina gibi kentin dışında kalan ufak yerleşimlerin yazıtlarında geçen büyük yapıların aslında Stratonikeia merkezdeki yapıları işaret ettiği varsayımından yola çıkarak bu çeşmenin de orada olması gerektiğini düşünmüş ve lokasyon olarak kentin kuzeydeki ana kapısının iki girişi arasında kalan çeşmeyi önermiştir⁶⁹⁹. Şahin'in bu konuda öne sürdüğü en önemli argüman kent kapısında ele geçmiş olan 3 m yüksekliğindeki devasa Athena Parthenos heykelidir⁷⁰⁰. Athena'nın çok yaygın bir *epithetonu* olan Parthenos ile çeşme yazıtındaki Parthenike arasında bir bağlantı kurmaya çalışan Şahin, böylece Laumonier'in çeşmenin finansörlerinden Tiberius Flavius Eudemos ve Flavia Herais'in rahiplik yıllarını temel alarak yaptığı İ.S. 96-98 tarihlemesinin yeniden ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır. Çünkü, yapılan son çalışmalarla kentin söz konusu giriş kapısı ve dolayısıyla orada bulunan çeşme İ.S. 200'den sonraki bir tarihe⁷⁰¹ ya da İ.S. 2. yüzyılın ortalarına tarihlenmiştir⁷⁰². Şahin, aynı çeşmede ele geçen ve Özgan tarafından İ.S. 460 yılına tarihlenmiş olan bir kadın ve erkek büstünün ise rahip Eudemos ve Herais'e ait olduğunu öne sürmüştür.

Şahin'e ilk eleştiri A. Chaniotis'ten gelmiştir⁷⁰³. Chaniotis, özetle *Krene Parthenike*'nin Athena Parthenos heykelinin bulunduğu yerde olması gerekmediğini, çeşmeye *Parthenike* denmesinin sebebinin basitçe bakireler tarafından ziyaret ediliyor olmasından ya da evli-

⁶⁹⁷ SEG 55, 1124 = T.137 nolu bir Knidos yazıtında daha yüksek olasılıkla çeşme "bakire" olarak tanımlanmıştır.

⁶⁹⁸ Laumonier 1958, 310.

⁶⁹⁹ Şahin 2005, 13-14.

⁷⁰⁰ Özgan 1999, 118-119, K 25, Pl. 38 a-b.

⁷⁰¹ Mert 1999, 309-317.

⁷⁰² Özgan 1999, 112-114.

⁷⁰³ Chaniotis ve Mylonopoulos 2008, 230-231.

lik ritüelleri bağlamında kullanılıyor olmasından kaynaklandığını açıklamıştır. Chaniotis'in bu düşüncesine destek mahiyetinde III. Antiokhos'un Teos'lular tarafından onurlandırıldığı ve yukarıda ele almış olduğumuz yazıtta özellikle genç kızların evlilik ritüelleri için kullanılan çeşmeyi de örnek gösterebiliriz.

Şahin, rahip Tiberius Flavius Eudemos'un yazıtta Roma'ya elçi olarak gönderilmiş olmasını iddiasına bir destek olarak düşünmektedir⁷⁰⁴. Çünkü elçi Roma'ya Panamara'dan değil Stratonikeia'dan gitmiş olmalıdır ve bu yüzden rahibin yaptırdığı çeşme de Stratonikeia'da aranmalıdır. Burada sıradışı hiçbir şey yoktur; Panamara politik olarak Stratonikeia'ya bağlı olduğu için rahibin elbette ki ana kent adına elçilik yapması gerekmektedir. Bunun aksi zaten düşünülemez, ancak bu rahibin yaptırdığı çeşmeyi Panamara'dan Stratonikeia'ya taşımak için bir kanıt ve gerekçe olmasa gerektir.

Son olarak Stratonikeia giriş kapısındaki kadın ve erkek büstü ile ilgili Şahin'in yorumuna da kısaca değinelim. Şahin, söz konusu yorumlarını yaptığı 2005 yılındaki yayınında nedeni belli olmayan bir şekilde bu büstlerin çeşme yazıtındaki rahipler Eudemos ve Herais'e ait olduğu iddia etmiştir. Oysa aynı yayında verdiği dipnotta R. Özgan'ın bu büst grubunun yukarıda tartıştığımız su yolunu tamir ettiren Apollinarios ve eşine ait olduğu fikrinde olduğunu not düşmüştür⁷⁰⁵. Ancak aynı Şahin, 2011 yılında yaptığı Stratonikeia *corpus*'unda bu defa su yolu tamirat yazıtının tarihlendirmesinin arkeolojik kanıtı olarak söz konusu büstleri göstermiştir⁷⁰⁶ ve Özgan ile aynı noktada buluşarak bir nevi yaptığı hatayı kabul etmiştir. Dolayısıyla ilgili büstlerin çeşmeyi yaptıran rahiplerle bir ilgisi yoktur.

Tüm bu tartışmayı kısaca bir sonuca bağlamaya çalışacak olursak; Hem Chaniotis'in haklı eleştirisi, hem Stratonikeia'da çeşmenin bulunduğu kapının arkeolojik olarak İ.S. 200'lerden sonraya tarihlenmiş olması ve dolayısıyla Laumonier'in rahipler için belirlediği tarih aralığından saparak çok uzaklara gitmesi ve en önemlisi de yazıt taşıyıcısının Panamara'da ele geçmiş olması Şahin'in Panamara'daki çeşmeyi Stratonikeia'ya yerleştirme fikrinin yanlış olduğunu ortaya koymaktadır⁷⁰⁷.

Çeşme yazıtları bakımından istatistiksel olarak Stratonikeia'nın ardından doğusundaki komşusu Mylasa gelmektedir. Mylasa topraklarında daha İ.Ö. 4. yüzyılda bir çeşme olduğu

⁷⁰⁴ Şahin 2005, 13: "Simply because the inscription was found at Panamara does not mean that he was sent to Rome by the Panamareis; he was definitely an ambassador of the main city of Stratonikeia, and not of Panamara. Hence, the κρήνη Παρθενική under discussion was in all probability located at Stratonikeia, and not at Panamara".

⁷⁰⁵ Şahin 2005, 14, dn. 5.

⁷⁰⁶ IStratonikeia III, no. 1529.

⁷⁰⁷ Stratonikeia merkezden ise sadece bir tane çeşme yazıtı bilinmektedir (T.168). Şahin (IStratonikeia II,2, no. 1314) tarafından 1985 yılında *bouleuterion* önünde görülen bu taş, kendisinin ifadesine göre eğer buraya daha önceden arkeologlar tarafından getirilmediyse, bu durum *bouleuterion* yakınlarında bir çeşme yapısının olduğunu gösterir.

çeşmenin bulunduğu arazinin III. Philippos Arrhidaios tarafından *palaistra*'ya su getirmesi koşuluyla Hermaios adındaki birisine verilmesinin anlatıldığı bir yazıtla sabittir (T.149). Mylasa kenti merkezinde ele geçen bir başka Hellenistik yazıtta ise bir su kuyusunun ve kentteki agora, stoa vs. gibi diğer mekanların temizliği konu edilmektedir (T.152). Yerleşimlerin özellikle su tesislerinin bakımına verdiği önemi Pergamon'daki *astynomos* yasası özelinde daha önce tartışmıştık (bk. yuk. s. 30). Mylasa'da bir sinagog inşası sırasında ele geçmiş olan ve sol yanı kırık ve eksik olan yazılı bir bloktan Hyssaldomos olarak da bilinen Aristomenes Matris isimli bir Zeus rahibinin atalarından kalma çeşmelere yine atalarına verdiği söz gereği su yolu ya da daha doğrusu mevcut su yolu hattından bu eski çeşmelere bir yan su bağlantı hattı yaptırdığı öğrenilmektedir (T.150)⁷⁰⁸. Yazıt, ilk satırındaki [- - Σε]βαστοῖς ifadesinden dolayı Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir.

Su yolları ve hamamlar bakımından zengin bir dökümantasyona sahip olan Aphrodisias kenti ise çeşme yazıtları bakımından iki örnekle temsil edilmektedir. Bunlardan birincisi harf karakterine göre İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmiş olup Zenon ismini taşıyan ve ünlü bir aileden geldiği anlaşılan birisinin onurlandırılmasını konu edinmektedir (T.119). Yazıtta Zenon'un ismi okunamayan oğlunun çeşmenin yapımına (ya da onarımına?) kısmen maddi destek verdiği görülmektedir. Bu durumda çeşmedeki inşa ya da onarım işinde aslan payı onurlandırılan Zenon'a ait olmalıdır. Oğlunun bu işe kısmen dahil olması bizce işin Zenon hayatıyken başladığı, ancak ölümü üzerine oğlu tarafından da tamamlanmış olduğu şeklinde yorumlanmalıdır.

İ.S. 4. yüzyıldan sonra artık işlevini yitiren kimi mekanların çeşmeye dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Ephesos'taki Celsus kütüphanesinin ön cephesinin Stephanos isimli birisi tarafından bir çeşmeye çevrildiğine Ephesos bölümünde değinmiştik (bk. yuk). Benzer bir durumun Aphrodisias agorasının doğu kapısı için de söz konusu olduğunu kapının burçları üzerine kazınmış olan epigramlar sayesinde öğrenmekteyiz (T.120). Üç bölümden oluşan epigramın ilk kısmında Nymphe'ler ilk ağızdan konuşarak vatanın babası ve bir *skholastikos*⁷⁰⁹ olan Ampelios'a palmiye ağaçlarıyla kaplı bu yere kattığı güzellikten dolayı şükranlarını sunmaktadırlar. Bu bölümde Nymphe'ler ayrıca Ampelios'un yaptığı işin bu sulara bakan herkesin onu övmesini sağladığı söylemektedirler. Hem "Nymphe" hem de "su" sözcüklerinin aynı anda kullanılması kapının bir *nymphaion*'a dönüştüğünün göstergesidir ve bu arkeolojik

⁷⁰⁸ Bu konuda krş. yuk. böl. 2.

⁷⁰⁹ Epigramda bu unvanlar için σχολαστικός yerine ἱδμων θεσμοσύνης; πατήρ τῆς πόλεως yerine de γενετήρ τιθήνης tercih edilmiştir. Bu konuda detaylı bilgi için bk. Rouché 1987, 70.

verilerle de doğrulanmıştır⁷¹⁰. Ancak epigramın aynı kapıda yer alan diğer bölümlerinde verilen bilgiler konuyu bizce biraz komplike hale getirmektedir, çünkü bu bölümlerin birinde Karia valisi Dulcitius'un Nymphe kutsal alanını yaptırdığı; diğerinde ise uzun yıllardır yıkık dökük durumdaki yapıyı ayağa kaldırdığı yazılıdır. Modern yayınların hiçbirisi buradaki tuhaf durumu ya farketmemiş ya da üzerinde durmadan üstünkörü geçiştirmiştir ve dolayısıyla Ampelios'un kapıyı *nymphaion*'a dönüştüren kişi olduğu genel kabul görerek⁷¹¹ vali Dulcitius'un bu konuda rolüne değinilmemiştir⁷¹². Merkelbach - Stauber, ilk yazıtı "Flavius Ampelius errichtet beim Osttor der Agora ein Brunnenhaus mit Teich", 3. yazıtı ise "Dulcitius hat das Brunnenhaus am Osttor der Agora renoviert" şeklinde başlıklandırarak Ampelios'un *nymphaion*'u inşa ettirdiğini, vali Dulcitius'un ise onu renove ettirdiğini iddia etmiştir⁷¹³. Bu durumda iki yazıtın tarihlemesi arasında belli bir zaman aralığı olması gerekirdi; ancak Merkelbach ve Stauber yaptıkları bu yoruma karşın her iki (hatta üç) yazıtı da Rouché'yi takip ederek İ.S. 450'li yıllara tarihlemiştir. Bu durumda ortaya çıkan sonuç aynı yıl içinde kapının çeşmeye dönüştürülmesi ve fazla zaman geçmeden renove edilmesi olacaktır. Buna karşın, hem iki hem de üç nolu yazıtta kullanılan fiil (ἐγείρω) bir restorasyonu değil yeni bir inşa işine işaret etmektedir. Özellikle 2. yazıtta τόδε Νυμφάων τέμενος ---- ἐγείρε Δουλκίτιος aslında çok açık bir şekilde *nymphaion*'un inşa işinden Dulcitius'un sorumlu olduğunu göstermektedir, zira Νυμφάων τέμενος'u daha öncede vurguladığımız gibi *nymphaion* anlamına gelmektedir. Birinci yazıtı tekrar dönecek olursak; burada Ampelios'un "χώρῳ φυνικόεντι καὶ ἀγλαὸν ὥπασε κάλλος" yani "bu yere mucize ve de parlak bir güzellik" getirdiğini görüyoruz. Yukarıdaki düşünceler doğrultusunda ve ayrıca bu satırlardaki anlatım tarzından Ampelios'un zaten mevcut olan bu yeri (yani *nymphaion*'u) dekoratif olarak donattığı ve güzelleştirdiği sonucunu çıkartabiliriz.

Son olarak Keramos'taki Traianus Devri çeşmesine de kısaca değinip Karia Bölgesi çeşme yazıtları hakkındaki değerlendirmelerimize nokta koyabiliriz. Kemerdere köyündeki bir bahçenin duvarında E. Varinlioğlu tarafından kopyalanan ve Traianus'un aldığı unvanlar dolayısıyla İ.S. 102-116 arasına konulan bir yazıtı göre Lykiskos Dioskourides⁷¹⁴ isimli bir

⁷¹⁰ Erım 1981, 180-181; Erım 1986, 125-126. De Bellefonds'a (1996, 174) göre bu değişim İ.S. 5. yüzyıl ortalarında meydana gelen bir depremin ardından gerçekleşmiştir.

⁷¹¹ Örneğin bk. Dorl-Klingenschmid 2001, 174: "Mit ὕδασι dürfte der Brunnen gemeint sein, der folglich ebenfalls von Flavius Ampelius finanziert wurde". Son olarak ayrıca krş. Christian 2015, 333-335.

⁷¹² İstisna olarak krş. Jacobs ve Richard 2012, 30: "When the agora gate at Aphrodisias was turned into a monumental fountain, both a governor, Dulcitius, and a pater tēs poleos, Flavius Ampelius, were commemorated as its instigators".

⁷¹³ Merkelbach ve Stauber 1998: 715.

⁷¹⁴ Lykiskos Dioskourides, Keramos'daki hamam yapısını ve hamamın tüm iç donanımını temelinden itibaren kendi cebinden ödeyerek yaptıran Hierokles'in dedesidir. Ailenin soyağacı için bk. IKeramos, s. 32.

kimse bu çeşmeyi yaptırarak⁷¹⁵ İmparator Traianus ve Keramos'un yüce tanrılarına adanmıştır (T.133). M. Spanu, 1935 yılında Robert ve Devambez tarafından⁷¹⁶ Zeus Karios Tapınağı olarak tanımlanan bir yapının hidrolik işlevini de ortaya çıkarıp söz konusu yapıyı bir çeşme olarak tanımlamış ve yukarıdaki yazıtla bu çeşmeyi özdeşleştirmiştir⁷¹⁷. Keramos'taki bu yapı, yoğun bir beton kullanımı ve *opus caementicum* tekniğinin çok iyi bir şekilde uygulanmasından ötürü Lykiskos Dioskourides'in bu teknikte uzmanlaşmış bir mimarı İtalya'dan getirterek çeşmeyi inşa ettirdiği şeklinde yorumlanmaktadır⁷¹⁸.

Spanu'nun bu önerisi Campagna tarafından yapılan son bir çalışmada reddedilmiştir. Campagna, buna gerekçe olarak böylesi gösterişli ve anıtsal bir çeşmenin sadece 2,5 cm harf yüksekliğine sahip bir yazıtının olmaması gerektiğini öne sürmüştü ve söz konusu yazıtın bu ölçülerle daha mütevazı bir çeşmeye ait olması gerektiğini savlamıştır⁷¹⁹. Campagna'nın bu savı ilk başta makul gibi görünse de yazıt sıradan bir blok taş üzerine kazındığı ve çeşmenin anıtsallığını simgeleyen bir arşitrav üzerinde durmadığına göre bu harf yüksekliklerini normal kabul etmek gerekir. Örneğin Ephesos'taki Domitianus çeşmesinin adak yazıtlarında ortalama harf yüksekliği 3-4 cm civarındadır (bk. T.35-37). Dolayısıyla bu hususta Campagna'ya hak vermek çok mümkün gözükme de yazıtın gerçekten de Keramos'taki çeşmeye ait olup olmadığı şimdilik açık bırakılmalıdır.

5.2.3. Hamamlar

Hamam yazıtları diğer tüm bölgelerde olduğu gibi Karia'da da tüm su yapı yazıtları arasındaki en büyük paya sahiptir. Hamamların komple ya da *atrium* vs. çeşitli iç mekânlarının yapım ve onarımından temizliğine; yağ ihtiyaçlarının temin edilmesine ya da buhar banyosu için külhan yakılmasına kadar geniş bir konu yelpazesine sahip olan bu yazıtlar bölgede toplam 33 defa belgelenmişlerdir. Bunların arasında Lagina ve Panamara'yı da içine alacak şekilde 13 belge ile Stratonikeia öne çıkmakta; onu 7 belge ile Aphrodisias, 3 belge ile Keramos ve Labraunda, 2 belge ile Knidos ve Mylasa ve birer belge ile Halikarnassos, Tralleis ve Kys izlemektedir⁷²⁰.

⁷¹⁵ Varinlioğlu (IKeramos, s. 30), çeşmenin inşa edildiğini gösteren kısmı (ὁ τῆ[ν] κρήνη [κατασκευάσας - -]) Herrmann 1965, 74-75'teki Teos örneğini temel alarak tamamlamıştır. Bu tamamlamanın doğru olması oldukça yüksek bir olasılık olmakla birlikte sadece Teos örneği ele alınarak tamamlana önerisinde bulunmak kanımızca hatalıdır, çünkü burada bir onarımın da söz konusu olabileceğini unutmamak gerekir. Ancak κατασκευάσειν fiilinin kendisi de her zaman ilk yapımı evresini işaret etmeyebilir, bu konuda krş. böl. 4.4.

⁷¹⁶ Robert – Devambez 1935, 341-344.

⁷¹⁷ Spanu 1997, 114-125.

⁷¹⁸ Spanu 1997, 124-125. Longfellow (2011, 98), Lykiskos'un tıpkı Ephesos'taki Calvisius Ruso'nun yaptığı gibi İtalya'daki mimari tekniklerden etkilendiğini ve bunu Keramos'ta hayata geçirdiğini vurgulamaktadır.

⁷¹⁹ Campagna 2011, 213.

⁷²⁰ Burada sadece en çok belgeye sahip olan Stratonikeia ve Aphrodisias'tan tartışmalı bazı seçmece yazıtlar ele alınmakta olup söz konusu tartışmalar yorumlanarak bazı öneriler getirilmekte ve okuyucular geriye kalan ve

En çok belgeye sahip olan Stratonikeia'daki hamamların tamamı İ.S. 2. ve 3. yüzyıl aralığına konulmakta olup, bu durum söz konusu çağlarda Stratonikeia'da hamam kültürünün oldukça gelişmiş olduğunun bir işareti olarak değerlendirilmelidir. Yazıtlar kentte kadınlar ve erkekler için ayrı hamamlar olduğunu göstermektedir. Yazıtlarda geçen kadın hamamlarının ayrı bir hamam kompleksi mi olduğu, yoksa normal bir hamam içinde kadınlara ayrılan bir salon olarak mı anlaşılması gerektiği çok açık değilse de ikinci seçeneğin daha olası olduğunu belirtmemiz gerekir⁷²¹. Çünkü, Panamara'dan ele geçmiş olan ve Antoninus Pius Dönemi'ne tarihli bir yazıtta göre (T.161) Kleobulos Iason ve Strateia isimli rahip ve rahibe iki hamama yağ bağıışı yaparken (έν τοῖς δυοῖ βαλανείοις ἔθεσαν ἄλειμμα); Marcus Aurelius Dönemi'ne tarihlenen bir başka yazıtta (T.162) ise bu defa Tiberius Flavius Iason isimli bir rahibin sadece kadınlar hamamlarına yağ bağıışı yaptığı görülmektedir (ἔδοσαν ἔλαιον έν τοῖς γυναικείοις βαλανείοις). İkinci yazıtta *balaneion*'un çoğul olarak kullanılmış olması burada en aşağı 2 hamam beklememiz gerektiğini göstermektedir. Söz konusu iki yazıtın kaleme alınış tarihleri arasında çok fazla bir süre olmadığını da hesaba katarsak bu bizi İ.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında Stratonikeia'da en azından 4 tane hamam yapısı olduğu sonucuna götürür. Büyük kentlerde 4 veya daha fazla sayıda hamam olmasını çok büyük bir sürpriz olarak değerlendirmemiz gerekse de bunun en az iki tanesinin sadece kadınların girebileceği yapılar olma ihtimali ise bizce oldukça düşüktür⁷²².

Stratonikeia ve çevresindeki hamam yazıtları arasında göze çarpanlardan birisi, rahip çift Epainetos Pamphilos ve Flavia Artemon'un bir hamamın dekorasyonunu finanse etmesinin anlatıldığı yazıttır (T.147). Yazıtta göre Pamphilos ve Artemon, bayramlar/şenlikler düzenleme, para ve kurban bağıışı vs. gibi yaptıkları çok sayıda hizmetin yanında hamamın *frigidarium*'un yanında duran stoa'yı renkli mozaik taşlarla donatmışlardır. Bu yazıt, *frigidarium* sözcüğünün Eski Yunanca karşılığı olan τὸ ψυχρολούσιον'un yazılı kaynaklarda ilk defa belgeleniyor olmasıyla hamam terminolojisi için önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, yazıtın 12. satırında silik olduğu için okunamayan [--]ανίου βαλανίου ifadesi, hamamın ismi ya da kimler için yapıldığı konusunda bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Wilhelm, 1922 yılında yaptığı çalışmada bu kısmın [Ἀδρια]νίου βαλανίου olarak tamamlanmasını önermiş⁷²³, ancak bu öneri Çetin Şahin tarafından kabul görmeyerek IStratonikeia II.1 no. 706, str. 7-8'deki βαλανιον τῇ πόλι καὶ τοῖς Ἀζανίοις ifadesine dayanılarak [τοῦ Ἀζ]ανίου βαλανίου şek-

herhangi bir tartışma konusu oluşturmeyen ve basmakalıp ifadelerle kaleme alınmış yazıtlar için çalışma sonundaki kataloga yönlendirilmektedir.

⁷²¹ Bk. yuk. böl. 4.3.3.

⁷²² Kadınlar hamamı terminolojisi için bk. yuk. böl. 4.3.3.

⁷²³ Wilhelm 1922, 23-24.

linde değiştirilmiştir⁷²⁴. Arkadia kökenli bir kabile olan bu Azanes'in⁷²⁵ kentteki varlığı, Şahin'e göre Hadrianus'un her yıl Atina'da yapılan Panhellenia Festivali'ne katılabilmesi için Stratonikeia'nın Yunan soyundan geldiğinin bir ispat çabası olarak anlaşılmış ve bu durum R. Merkelbach'ın kendisine vermiş olduğu bilgiler ışığında Arkadia kökenli gençlerden oluşan grubun *gymnasion*/hamam içinde Arkadia geleneklerini yaşatmış olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Çetin Şahin'in bu tamamlaması ve yorumu ikna edici olarak görünse de, kendisi Azanes'lerin bir grup olarak IStratonikeia II, 706 nolu yazıtta plural olarak verilmelerini gözden kaçırmış gibi görünmektedir; dolayısıyla ἀνίου βαλάνιου olarak kalan yerin [τοῦ Ἀζ]ανίου βαλάνιου olarak tamamlanması mümkün değildir. Sonuç olarak Wilhelm'in yıllar önce yapmış olduğu tamamlama aynen kabul edilmeli ve hamamın İmparator Hadrianus'un ismine izafeten adlandırılmış olduğu varsayılmalıdır⁷²⁶.

Aphrodisias'ta İ.S. 2. yüzyılda Hadrianus Dönemi'nde Timeles Nehri'nden su getirilmesine paralel olarak hamamların da ortaya çıkmış olması ise şaşırtıcı olmasa gerektir. Kentin güney agorasının batı ucunda yer alan ve yazıtından dolayı Hadrianus Hamamları olarak bilinen yapı kompleksinde ele geçen ve J. Reynolds tarafından ele alınan yazıtlı bir levha parçası kentin hamamlarının yapı kronolojisinin ve finansmanın nasıl sağlandığının aydınlatılmasına büyük katkı sağlamıştır (T.121). Bu yazıtta göre, bir hamam ve *atrium* inşa edilmiş; finansmanı ise çeşitli kaynaklardan sağlanmıştır. Bunlardan ilki Augustus'ların yaptığı ve olasılıkla ya doğrudan maddi ya da malzeme yardımudur. ὑπὸ τῶν Σεβαστῶν χάριτος şeklinde Augustus'ların plural şeklinde verilmiş olması çok yüksek olasılıkla yardımın tüm imparator ailesi adına yapılmış olmasından ya da belki de yardımı yapan imparatorun ölmesinin ardından onun selefi tarafından kararın onaylanmış olmasından kaynaklanmaktadır⁷²⁷. Yapının finansmanı ve teknik özellikleri hakkında verilen bir sonraki bilgi ise Eusebianus Hamamı'nın malzemesinin kullanılmış olmasıdır. Bu oldukça önemli bir bilgidir. Zira bu bilgi kentte bir başka hamamın artık kullanılamaz olduğu için malzemesinin bir başka yerde değerlendirildiğini işaret etmektedir. Artık işlev görmeyen bu hamam, ismini Eusebes isimli birisinden almış olmalıdır. Propografik ve onomastik açılardan konuya yaklaşan Reynolds, kentten bilinen iki Eusebes'in İ.S. 1. yüzyılda yaşamış olduğunu, bunlardan birisinin Tiberius Dönemi'nde aktif olan ve pek çok kamu binasının yapımına katkı sağladığını, ötekini ise onun torunu olduğu-

⁷²⁴ IStratonikeia II.1, no. 685, str 12.

⁷²⁵ Bk. Olshausen 1997, col. 379.

⁷²⁶ Bu konuda bk. Barresi 2003, 360. Hamamın imparatorun ismiyle adlandırılması finansmanın da onun tarafından üstlenilip üstlenilmediği konusunda bk. yuk. böl. 3.2.1.

⁷²⁷ Reynolds 1995, 399.

nu ortaya çıkarmıştır⁷²⁸. Bu durumda Eusebes tarafından yaptırılan hamam olasılıkla İ.S. 17'deki meşhur depremde ciddi zarar görmüş ya da daha doğrusu tamamen yıkılmış ve ondan geriye kalan malzemeler söz konusu yazıtta bahsi geçen hamamın inşasında kullanılmıştır. Reynolds tarafından yayımlanan bu yazıtın tarihi tam belli değildir, ancak Vespasianus Dönemi bir *terminus post quem* olarak verilebilir, zira yazıtın 8.-9. satırlarında isimleri anılan Titus Flavius Menandros ve oğlu Flavius Attalos *gentilnomen*'lerini ondan almış olmalıdırlar⁷²⁹. Yazıtın ithaf bölümünde Αὐτοκράτορι ifadesi yer almasına rağmen imparatorun isminin anılmamış olmasını Reynolds garip bulmakta ve yazıtı kaleme alanların muhtemelen *damnatio memoriae*'ya uğratılmış olan bir imparatoru doğrudan anmadan ihtiyatlı bir dil kullandıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla Reynolds'a göre buradaki imparator büyük olasılıkla Domitianus ya da Nero olmalıdır ve böyle bir durumda adak bu imparatorlardan birisi zamanında yapılmış ancak yazıt ondan daha sonra bir metin haline getirilerek taş üstüne kazınmıştır⁷³⁰. Reynolds'un bu yorumunun problemliliğini söylememiz gerekir. Çünkü, eğer Aphrodisias kenti hamamı imparatora adama kararı aldıktan sonra imparator tahttan düşüp bir de üstüne lanetlenince ona isim vermeden adakta bulunmak yerine bu adamayı ya hiç yapmaz (çünkü bilindiği gibi mevcut adaklar bile taş üstünden kazınarak silinmekteydi) ya da illa yapacaksa onu mevcut imparatora adardı. Dolayısıyla sadece bu sebepten söz konusu yazıtı Nero ya da Domitianus zamanına koymak kanımızca hatalı olur. Sonuç olarak bu yazıtın Hadrianus Hamamları'nda ele geçmiş olması (eğer malzemeler bir başka yerden oraya getirilmedi ise), Tiberius Dönemi'nde yapılan bir hamamın depremde yıkıldıktan sonra yerine aynı alanda bir başka hamam yapıldığını göstermekte ve Hadrianus Dönemi'nde de genişletilerek kentin en görkemli yapılarından birisine dönüştüğünü ortaya koymaktadır⁷³¹. Hadrianus Hamamlarında bulunan bir arşitrav parçası üzerinde bu yeni yapının finansörlerinin Aphrodite ve Epigonos isimli iki özel şahıs olduğu anlaşılmaktadır (T.122). Bu genişletilme işlemi I Aphrodisias *corpus*'unda genel olarak imparatorun hüküm sürdüğü İ.S. 117-138 yıllarına konulmuştur; ancak bu zaman dilimini daha da sınırlamak mümkündür. Çünkü yazıtta anılan imparatorların unvanlarından birisi olan Panhellenios ancak İ.S. 132 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır⁷³². Bu durumda aynı projeye ait olan *aleipterion*'un inşası da (T.123) yine bu tarihten sonra gerçekleşmiş olmalıdır.

⁷²⁸ Reynolds 1995, 399.

⁷²⁹ Reynolds 1995, 397.

⁷³⁰ Reynolds 1995, 400: "It may be that the Aphrodisians did not feel that their language was at all peculiar; but it strongly recalls the discreet references to disgraced emperors in career inscriptions. If the emperor of this text was a disgraced one, it is clear that the dedication must have been made in one reign and the inscription drafted and cut in another, possibly several years later".

⁷³¹ Raja 2012, 39'da Hadrianus Hamamları altında başka bir hamamın varlığına şüpheyle yaklaşmaktadır.

⁷³² Kienast 2011, 130.

Hadrianus Hamamları epigrafik dökümantasyon bakımından oldukça zengin olup bu veriler hamamın daha sonraki yüzyıllarda çeşitli bakım ve onarım faaliyetlerine de konu olduğunu ispatlamaktadır⁷³³. Bu yazıtlardan birisine göre (T.124), örneğin, Hermias isimli birisi hamama 3 bin *solidus* bağış yapmıştır. O dönem için sıradışı bir tutar olarak değerlendirilen bu bağış miktarı Rouché tarafından Iustinianus Dönemi'nde çıkarılan bir yasa ile ilişkilendirilerek hem yazıtın ait olduğu zaman aralığı hem de bağışın ne için yapıldığı açıklanmaya çalışılmıştır⁷³⁴. *Corpus Iurius Civilis*'in *Novellae* bölümünde Aristokrates isimli bir *pater* önderliğinde bir grup Aphrodisias'lı Iustinianus'a başvurarak çıkarılan yeni bir yasaya göre kente yapılan bağışlardan borç alarak bu parayı kullananların bu miktardan elde ettikleri kârın iki katı kadarını kente vermeleri halinde borçlarından kurtulduklarını ve bunun da kentin gelirlerini düşürdüğü konusunda bir şikâyetle bulunmuşlardır. Aphrodisias'lılara göre bu durum hamamların ısıtılmasını ve diğer kamu işlerini olumsuz yönde etkilemiştir⁷³⁵. İmparator Iustinianus bu dilekçeye verdiği yanıtta yeni yasadaki bu maddenin çıkartıldığını beyan etmiştir. Hermias'ın yaptığı bu yüksek bağış ilk bakışta hamamın onarımı için kullanılmış gibi görünse de⁷³⁶ Rouché'nin gönderme yaptığı bu pasaj yazıtın içeriğine birebir uyduğu için burada söz konusu olan olayın hamamın bakımı ve ısıtılması olduğu daha yüksek bir olasılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

İ.S. 6. yüzyıla gelindiğinde Rhodopaios isimli bir *pater civitatis* tarafından Hadrianus Hamamları'nda bazı çalışmaların yapıldığını görmekteyiz. Bu Rhodopaios, Aphrodisiaslılar tarafından 3 ayrı vesileyle heykelini dikerek onurlandırılmıştır. Bunlardan ilkinde genel ifadelerle vatanına karşı yerine getirmiş olduğu hizmetlerden bahsedilirken⁷³⁷; diğer iki yazıtın (T.126-127). ilkinde hamamlar ve hububat teminiyle vebayı ve kıtlığı ortadan kaldırdığı için övülmüş (τὸν λουτροῖς καὶ σιταρχαῖς λοιμὸν καὶ λιμὸν ἀπελάσαντα), ikincisinde de daha ayrıntı verilerek yazlık Olympios hamamına yapılan bağışın öncüsü olan (τὸν ἀρχηγὸν τῆς φιλοτιμίας τοῦ θερινοῦ Ὀλυμπίου λουτροῦ) ve böylece unutulmuş olan zevk-ü sefayı yeniden başlatan bir kimse olarak tanıtılmıştır. İlk iki yazıt doğrudan Hadrianus Hamamları'nda keşfedilmiş; son yazıtta ait fragmanlar ise kentin kuzeybatısında ele geçmiştir ve buluntu yeri itibarıyla yine Hadrianus Hamamları ile ilişki içinde olmalıdır. Yazıtların dikildiği tarih itibarıyla açık açık belirtilmemiş olsa da hamam yapılarının bir restorasyon ve onarımının konu edil-

⁷³³ Fragman şeklinde günümüze kaldığı için kataloğa alınmayan ve yapının tamiratıyla ilişkili olduğu anlaşılan yazıt parçaları için bk. Rouché 1987, 82-84, no. 48-52.

⁷³⁴ Rouché 1987, 115;124.

⁷³⁵ Nov. 160: καὶ ἀδικεῖσθαι μὲν τὰς ἐκπρώσεις τῶν δημοσίων βαλανείων τὰς ἐντεῦθεν γινομένας, ἐλαττοῦσθαι δὲ τὰ ἔργα τὰ δημόσια, καὶ τὸν ἡμέτερον νόμον κατὰ τὴν ἐκείνων ἐρμηνείαν τῇ πόλει λυμαίνεσθαι.

⁷³⁶ Patlagean 1977, 397-398.

⁷³⁷ Rouché 1987, 136-137, no. 85.

diğine şüphe yoktur. Ancak burada dikkatimizi çeken nokta, hamam restorasyonu için bir yazıtta çoğul kullanıma gidilirken, diğerinde hamamın tekil olarak ifade edilmesidir. Dolayısıyla, Rhodopaios'un en azından iki hamamın işleriyle meşgul olduğunu varsaymamız gerekir. Bunlardan birisi zaten yazıtta belirtildiği üzere Olympios hamamıdır. Olympios, Hadrianus'un da kullandığı bir unvan olduğu için bu hamamın Hadrianus Hamamı olduğu açıktır ve Rhodopaios anlaşılan hamamın yazlık bölümünü onartmıştır⁷³⁸. Rhodopaios'un bu onarımı tamamen kendi cebinden üstlenmediği, sadece yapılan bağışları organize ettiği yazıttaki τὸν ἀρχηγὸν τῆς φιλοτιμίας ifadesinden anlaşılmaktadır⁷³⁹. Rhodopaios tarafından onartılmış diğer hamamın ise kentin ikinci büyük hamamı olan Tiyatro Hamamı olduğunu önerebiliriz⁷⁴⁰. Ancak elbette ki bu konuda daha somut yeni bir veri olmaksızın bu önerinin spekülatif bir nitelikte olacağını da unutmamamız gerekir.

5.3. Lykia

Günümüzde Teke Yarımadası olarak adlandırılan Lykia Bölgesi, ortalama yükseklikleri 2000 m'den oluşan, bazı zirveleri 3000 m'yi aşan aşırı dağlık bir yapıya sahiptir⁷⁴¹. Bölgede tipik Akdeniz iklimi hakim olup, kışlar aşırı yağışlı, yazlar ise aşırı kuraktır. Gerek bu iklimsel özellik gerekse dağların denizden ani yükselişleri ve arazinin aşırı geçirgen karstik yapısı Lykia bölgesi su sistemini de negatif yönde etkilemiştir. Akarsuların boyları kısa, taşıdıkları su miktarı ise azdır. Bu nedenle Lykia'da hiçbir akarsu “nehir” ya da “ırmak” ismini taşımaz; hepsi ya “çay”dır ya da “dere”. Bölgenin en büyük akarsuyu olan Ksanthos Potamos dahi Türkçe'de “Çay” olarak anılmaktadır (Eşen Çayı)⁷⁴². Bu durum Lykialıların, yaşamın her alanında vazgeçilmez bir unsur olan suyu elde etmeleri için ellerindeki bütün imkânları zorlamalarına sebep olmuş ve su, Lykialıların hayatlarında geniş ve önemli bir yer tutmuş, mitolojilerini, kehanetlerini, mimarilerini biçimlendirmiş, hatta “Melite Krene” (Bal Kaynak, Tatlısu Kaynağı⁷⁴³) gibi isimler vermelerine vesile olmuştur. Bu bölümde su konusu Lykia bağlamında incelenmeye çalışılacaktır⁷⁴⁴.

⁷³⁸ Bazı hamamlar, yazlık ve kışlık olmak üzere ikiye ayrılmaktadır ve bu epigrafi ve edebi kaynaklarda rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Bu konudaki ayrıntılar için bk. yuk. böl. 4.3.4.

⁷³⁹ Bu konuda bk. Rouché 1987, 139.

⁷⁴⁰ Tiyatro hamamı önünde vali Dulcitius'un heykelinin dikilmesine dair epigram için bk. Rouché 1987, 73-75, no. 41.

⁷⁴¹ Şahin 2014a, 95.

⁷⁴² Şahin 2014a, 102.

⁷⁴³ Melite isminin etimolojisi ve anlamına dair bk. Neumann 1961, 73-76; Tischler 1977, 100; Bryce 1983, 3.

⁷⁴⁴ Akarsular ve göller bu çalışmanın boyutunu aşacağı için burada ele alınmamıştır. Likya hidroğrafyası için genel olarak bk. Onur 2002a; Onur 2002b, 53-61. Hellenkemper ve Hild 2004, 86-92. Likya su ve su yapıları tarafımızdan Uzunoğlu 2018b'de ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

5.3.1. Su Kaynakları ve Lokalizasyon Sorunları

Antik metinlerde Lykia'da 8 ya da 9 (?) tane kaynak suyu geçmektedir⁷⁴⁵. Bunlardan bazılarının isimleri bizlere antik yazarlarca aktarılırken (örneğin Melite Krene), bazılarının sadece ilgili kentin sınırları içerisinde olduğu ve herhangi bir özel isim taşımadığı (Limyra, Kyaneai bunlara örnek olarak verilebilir) anlaşılmaktadır. Sözü edilen kaynaklardan 3 tanesinin lokalizasyonu bellidir (Kyaneai, Sura ve Telephos Krene), 4 tanesinin yeri (Kabene Krene; Kalbios Krene; Skaroi Krene ve Limyra'daki kaynak) ise ilgili antik yazarların bu konuda herhangi bir ipucu vermemesinden dolayı henüz bilinmemektedir. Antoninus Liberalis ve Probus'un bahsettiği Melite Krene'nin ise hangi kaynak ile özdeşleştirileceği konusu tartışmalıdır. Bu kaynak olasılıkla Eşen Çayı'nın kuzey mecrasında, Lykia'nın sınır bölgesinde aranmalıdır⁷⁴⁶, zira İ. S. 2. yüzyıl yazarı Antoninus Liberalis'e göre Leto, Apollon ve Artemis'i, Delos adasında doğurduktan sonra Lykia'ya getirmiştir. İki coğrafya arasındaki hareket yönü dikkate alındığında yazar, tanrıçanın olasılıkla kuzey ya da kuzeybatıdan Lykia'ya ulaştığını düşünmekte ve bu bağlamda καὶ ἐπεὶ τάχιστα ἐγένετο (Leto) ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἐνέτυχε πρῶτα Μελίτη κρήνη demektedir. Bu kaynak başında sığırlarına su içiren çobanlar, Leto'nun çocuklarını yıkamasını istemezler ve Leto'yu oradan kovarlar. İşte bunun üzerine λύκοι Tanrıçayı ἄχρι πρὸς τὸν ποταμὸν - - τὸν Ξάνθον sevkederler⁷⁴⁷. Benzer hikâyeden İ. S. 1. yy yazarı Probus da bahsetmektedir, yalnız kaynağın ismi Probus'ta Melas olarak geçmektedir⁷⁴⁸.

⁷⁴⁵ **Kabene Krene:** Hdn. 3.1.331.6 ; **Kalbios Krene:** Hdn. 3.1.126.2-4; Steph. Byz. s.v. Kalbios; **Melite Krene:** Ant. Lib. *Met.*, 35; Prob. 1.378; **Skaroi Krene:** Hdn. 3.1.190.9-10; Steph. Byz. s.v. Skaroi; **Telephou Krene:** Hdn. 3.1.119.19-22; Paus. 9.41.132; Steph. Byz. s.v. Telephou Krene; **Sura:** Ael. *NA.* 8.5.9-17; Ath. 8.8; Hdn. 3.1.259.8; Plin. *HN.* 32.17; Steph. Byz. s.v. Soura; **Kyaneai:** Paus. 7.21; **Limyra:** Plin. *HN.* 31.22; **Ksanthos Yakınındaki Kaynak:** Plut. *Alex.* 17 (Melite Krene ya da daha yüksek ihtimalle Telephos Krene ile özdeş).

⁷⁴⁶ Onur (2002a, 56-57), Quintus Smyrnaeus'un (Quint. Smyrn. 11.20-26) Tanrıça Leto'nun Ksanthos Nehri'ni ortaya çıkarırken kullandığı “ἀναρρήγνυμι = (toprağı) eşıyorum” fiilinin *participium*'u olan ἀναρρήξασα'dan (= eşen, kazan) Ksanthos nehrinin bugünkü ismini almış olabileceğini belirtmektedir. Onur (a.g.e.), etimolojik olarak bu fiille ilişkili olan Araksa kenti civarında bulunan kaynakların Ksanthos nehrinin kaynakları olabileceğini öne sürmekte ve Melite Krene'nin de bunlardan biri olmasını yüksek bir ihtimal olarak görmektedir. Ruge (1931, col. 547) sadece kaynağın Ksanthos yakınında olduğundan bahsetmektedir.

⁷⁴⁷ Ant. Lib. *Met.* 35: [Ἱστορεῖ Μενεκράτης Ξάνθιος Λυκιακοῖς καὶ Νίκανδρος.] Λητῷ ἐπεὶ ἔτεκεν Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν ἐν Ἀστερίᾳ τῇ νήσῳ, ἀφίκετο εἰς Λυκίαν ἐπιφερομένη τοὺς παῖδας ἐπὶ τὰ λουτρά τοῦ Ξάνθου· καὶ ἐπεὶ τάχιστα ἐγένετο ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἐνέτυχε πρῶτα Μελίτη κρήνη καὶ προεθυμείτο πρὶν ἐπὶ τὸν Ξάνθον ἐλθεῖν ἐνταυθοῖ τοὺς παῖδας ἀπολοῦσαι. ἐπεὶ δ' αὐτὴν ἐξήλασαν ἄνδρες βουκόλοι, ὅπως ἂν αὐτοῖς οἱ βόες ἐκ τῆς κρήνης πῖωσιν, ἀπαλλάττεται καταλιποῦσα τὴν Μελίτην ἢ Λητῷ, λύκοι δὲ συναντόμενοι καὶ σήναντες ὕφηγῆσαντο τῆς ὁδοῦ καὶ ἀπήγαγον ἄχρι πρὸς τὸν ποταμὸν αὐτὴν τὸν Ξάνθον = *Ksanthos*'lu *Menekrates* ve *Nikandros Lykiaka*'da anlatıyor. Leto, Apollon ve Artemis'i doğurduğunda, çocuklarını Ksanthos'un yıkanma yerlerine götürerek Lykia'ya vardı. Hızlı bir şekilde burada olduğunda, ilkin Melite kaynağına rastladı. Ksanthos nehrine varmadan önce çocuklarını burada yıkamak istiyordu, sığır çobanları sığırlarının kaynaktan su içebilmeleri için onu (Leto) kovunca, Leto Melite'yi terk ederek uzaklaştı. Karşılıklarına çıkan ve kuyruk sallayan kurtlar yolun kılavuzluğunu yaptılar ve onu Ksanthos nehrine kadar götürdüler. (Çev. Onur 2002a, s. 74'ten alınmıştır).

⁷⁴⁸ Prob. 1.378: “*Et ueterem in limo ranae cecinere querelam. In Lycia Latona, aestu exhaustis uberibus educans Apoilinem et Dianam infantes, accessit ad Melam fontem, et cum uellet bibere, prohibuit eam Neodes pastor. Cum autem illa pertinacior esset, prohibuerunt aqua. Itaque deae numine mutati sunt in ranas.*”

Plutarkhos da Ksanthos kenti yakınlarında bir kaynağın varlığından bahseder ve Büyük İskender'in bu kaynağın kabarması sonucu çıkan bronz bir levhadan Persleri yeneceğine dair bir kehanet aldığını belirtir⁷⁴⁹. Bazı araştırmacılar antik yazarlarda anılan bu kaynakların (Melite Krene ve Ksanthos yakınlarındaki kaynak) aynı kaynak olduğunu iddia etmekte⁷⁵⁰ ve Fransız araştırmacı Le Roy'un söz konusu kaynağı Letoon'a yerleştirmesini kabul etmiş görünmektedirler⁷⁵¹. Le Roy bu iddiasını Letoon'da bulunan ve Ἀλέξανδρος βασιλεὺς ἀ[νέθηκε] yazılı bir kaideyi dikkate alarak desteklemektedir⁷⁵². Bunun yanında söz konusu kaynağın antik yazarlarca doğal ve insan eli değmemiş bir kaynağı işaret eden πῆγη değil; kaynak suyunu ortaya çıkarmak ve ondan faydalanmak için çeşme vs. gibi bir yapının da var olduğunu gösteren κρήνη olarak geçmesi de onun en önemli argümanları arasındadır⁷⁵³. Zira bu kaynağın olduğu yerde Roma Dönemi'nde bir *nymphaion* inşa edilmiştir (Fig. 10)⁷⁵⁴.

Buna karşın Sencer Şahin'e göre, Plutarkhos'un İskender'in kehanet aldığını söylediği kaynak Melite Krene'den ayrı bir yer olup, keza o da Letoon'da değil onun yakınında bir yerde aranmalıdır. Çünkü İskender'in hikâyesinde bir kehanet söz konusudur ve Letoon ve Ksanthos herhangi bir kehanet ile şimdiye dek ilişkilendirilememiştir⁷⁵⁵. Oysa, Sikyonlu Menaikhmos (FgrHist IIb, 676 = Steph. Byz. s.v. Telephou Krene) Patara'dan 7 *stadion* mesafede (yak. 1300 m), Troia Savaşı'nın kahramanlarından Telephos'un (Akhilleus tarafından kalçasından vurulunca) yarasını yıkadığı ve bu yüzden de suyunun kirlendiği bir kaynaktan söz etmektedir⁷⁵⁶. Böyle bir kaynak Kısık Boğazı'nın yak. 1 km kuzeydoğusunda gerçekten de

⁷⁴⁹ Plut. *Alex.* 17.4.5: "Ἔστι δὲ τῆς Λυκίας κρήνη περὶ τὴν Ξανθίων πόλιν, ἥς τότε λέγουσιν αὐτομάτως περιτραπίσης καὶ ὑπὲρ βαλοῦσης ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν, τύπους ἔχουσαν ἀρχαίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδηλοῦτο παύσεσθαι τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὑφ' Ἑλλήνων καταλυθεῖσαν. τούτοις ἐπαρθεῖς, ἡπείγετο τὴν παραλίαν ἀνακαθῆρσθαι μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας = *Lykia'nın Ksanthos kenti civarında, kendiliğinden girdaplaşıp taşıdığında, dipten üzerinde Hellenler tarafından yenilerek Pers yönetiminin son bulacağını açıklayan, eski yazı harflerine sahip bronz bir yazılı tablet düştüğünü söyledikleri bir kaynak vardır. (İskender) bunlarla cesaret bularak Phoinike ve Kilikia'ya kadar temizlemek için kıyı boyu ilerledi* (Çev. Onur 2002a, 100'den alınmıştır).

⁷⁵⁰ Metzger 1979, 10; ayrıca krş. Bryce 1983, 3, dn. 10.

⁷⁵¹ Le Roy 1980, 51-56.

⁷⁵² SEG 30, no. 1533.

⁷⁵³ Bu konuda bk. yuk. böl. 4.2.2. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

⁷⁵⁴ Letoon'daki kaynak ve anısal çeşme yapısı için bk. Metzger 1980, 21-28; Balland 1998, 56-57 (non vidi); Dorl-Klingenschmid 2001, Kat. No. 119; des Courtils 2006, 157-162; Longfellow 2012, 146-151. Bu çeşmenin arka duvarındaki merkezi nişin altındaki duvara kazınmış ve İmparator Hadrianus'un onurlandırıldığı bir yazıt-tan (Balland 1981, 57-74, no. 32) hareketle Longfellow (a.g.e., 149-151), söz konusu onurlandırmayı yapan Claudius Marcianus'un sadece imparatorun heykelini dikirmekle kalmayıp bizzat çeşme yapısını da imparatora adadığını (ya da en azından adayanlardan birisi olduğunu) iddia etmektedir.

⁷⁵⁵ Şahin 2014a, 131-132.

⁷⁵⁶ FGrHist IIb, s. 676: "Τηλέφου κρήνη Λυκίας. Μέναιχμος γάρ φησιν ὅτι „ἀπὸ ἐπτά σταδίων Πατάρων Τηλέφου κρήνην δείκνυται, διὰ τὸ Τήλεφον ἀπονίσασθαι ἐκεῖ τὸ τραῦμα, θολερὰν δὲ εἶναι = *Likya'nın Telephos Kaynağı. Menaikhmos, Telephos kaynağının Patara'dan 7 stadia uzaklıkta görüldüğünü söyler. Telephos yarasını orada yıkadığı için (suyu) kirlidir*".

bulunmaktadır (Fig. 11)⁷⁵⁷ ve günümüzde yöre halkı tarafından halen cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılan kükürtlü bir su kaynağıdır⁷⁵⁸. Yine Şahin’e göre kehanetiyle ünlü olan ve yeri bugüne kadar tamamen meçhul kalmış olan Patara Apollon Tapınağı da keza Patara’nın giriş yeri olan Kısık Boğazı’nda bulunmaktaydı⁷⁵⁹. Apollon Tapınağı’nın bu konumu dikkate alındığında İskender ile ilişkilendirilen kaynağın Telephos kaynağı olması daha yüksek bir olasılık gibi durmaktadır, zira böylelikle hem kaynak hem de kehanet topoğrafik olarak birbiriyle daha uyumlu bir ilişki içine sokulmuş olmaktadır. Şahin’e göre⁷⁶⁰ Plutarkhos’un kaynak-tan περὶ τὴν Ξανθίων πόλιν olarak bahsetmesi İskender’in o sırada batıdan gelerek ilkin Ksanthos’ta mola vermiş olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Yukarıda sözü edilen kükürtlü su kaynağı konumu itibariyle Ksanthos ile Patara arasında ve İskender’in yol güzergâhında bulunması nedeniyle *Telephou Krene* “Ksanthos yakınında” bir yer olarak anlaşılabilir⁷⁶¹.

Bunun yanında söz konusu kaynağın antik metinlerde κρήνη olarak geçmesi, ancak bu kaynağın lokalize edildiği yerde bunu işaret eden bir yapının yer almaması soru işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak pasajlarına biraz dikkatli bakıldığında antik yazarların da bu terminolojiye çok sıkı bir şekilde bağlı kalmadığı görülmektedir ve kanaatimizce bu ayrım bir kaynağı lokalize etmek için sağlam bir delil olarak kullanılmamalıdır⁷⁶².

Kaynakların kehanet ile ilişki içinde olması Lykia’da bu örnekle sınırlı değildir. Myra teritoryumunda bulunan Sura yerleşiminde yer alan kaynak bu anlamda en başta zikredilmeye değerdir. Antik Dönem’de balık kehanetiyle ünlü olan ve detaylarına burada giril(e)meyecek olan bu kaynağı Plinius başta olmak üzere çok sayıda antik yazar anmaktadır ve Antik Dönem’de çok sayıda kişinin buradan kehanet aldığı bilinmektedir. Örneğin, G. Bean tarafından yayımlanan⁷⁶³ ve yakın zamanda J. Nollé tarafından etraflıca incelenen bir yazıt olasılıkla Mısır Kralı 10. Ptolemaios’un adamlarından bazılarının da bu kehanet merkezine danıştığını göstermektedir⁷⁶⁴. *Lykiaka* isimli kitabının 2. bölümünde bu kaynaktan ayrıntılı olarak bahseden Polykharmos, su kaynağının aniden girdap yaptığını ve içinde çok sayıda balık çıktığını hayrete düşmüş bir şekilde bizlere anlatmaktadır⁷⁶⁵. Balıkların bu şekilde aniden fırlamasından yola çıkan ve Sura Kaynağı’yla bir analogi kuran L. Robert, yerinin henüz bilinmediğini

⁷⁵⁷ Onur 2002a, 68; Onur 2002b, 55-56.

⁷⁵⁸ Onur 2002b, 55; Tiriyaki 2006, 39; Şahin 2009a, 345; Işık 2011, 112; Şahin 2014a, 131.

⁷⁵⁹ Şahin 2009a, 337-352; Şahin 2014a, 126-131.

⁷⁶⁰ Şahin 2009a, 346; Şahin 2014a, 131.

⁷⁶¹ Şahin 2014a, 132.

⁷⁶² Bu konuda bk. yuk. böl. 4.2.2.

⁷⁶³ Bean 1962, 6-8.

⁷⁶⁴ Nollé 2006, 517-520.

⁷⁶⁵ Ath. 8.8.

daha önce söylediğimiz Skaroi Kaynağı'nın da (krş: σκαίρειν: atlamak, fırlamak) benzer bir kehanet işlevi olduğunu düşünmektedir⁷⁶⁶.

Su kaynakları ile kehanet arasındaki ilişki Orta Lykia'nın önemli iki kenti olan Limyra ve Kyaneai'da da karşımıza çıkmaktadır. Her iki yerleşimde de bu tür bir kehanetin varlığı antik literatürün yanı sıra sikkeler aracılığıyla da kanıtlanmaktadır. III. Gordian Dönemi'ne tarihlenen bu sikkelerin arka yüzlerinde okunan KYANEITΩN XPHΣMOΣ ve ΛIMYPEIΩN XPHΣMOΣ lejantları, yine söz konusu Limyra sikkesinin arka yüzünde bir inek ve köpeğin kaynaktan su içerken tasvir edilmeleri buna güzel bir örnek teşkil etmektedir⁷⁶⁷. Kyaneai'daki kaynak da tıpkı Sura ve Ksanthos yakınlarındaki kaynak gibi Apollon kültü ile bağlantılıdır. Bu bağlantı, kaynağın Pausanias tarafından Apollon Thyrkseus'un kehanet merkezi olarak tanımlanması ve ilgili sikkenin ön yüzünde tanrının tasvir edilmesiyle doğrulanmaktadır⁷⁶⁸.

5.3.2. Lykia Sarnıçları

Lykialılar içme suyu ihtiyaçlarını genel olarak yerleşim yerlerinin hemen yakınlarında yer alan bu tip kaynaklardan ve pınarlardan karşılamaktaydı. Bunun yanında her kent böyle kaynaklara sahip değildi, olsa bile yine de su ihtiyacını bütünüyle karşılamada bu kaynaklar yetersiz kalabilirdi. Ayrıca Lykia Bölgesi'nin uzun mesafelerden suyu yerleşim yerlerine getirmeye çok müsait olmayan engebeli yapısı, kentlerin kış aylarında bol yağın yağmurun suyundan faydalanmak için çok sayıda sarnıç inşa etmelerine sebep olmuştur. Bu, bölgedeki çok sayıda bulunan irili ufaklı yerleşim yerinde (çiftlik yapıları; *demos*, kome vs.) olduğu gibi, *polis*'ler için de geçerli bir durumdur. Orta Lykia (ve özellikle Kyaneai civarı) bu konuda oldukça güzel bir örnek oluşturmaktadır. F. Kolb, ekibinin bölgede uzun yıllar boyunca yürüttüğü yüzey araştırmalarında kent ve teritoryumunda 1000 civarında sarnıç tespit edildiğini söylemektedir⁷⁶⁹. Tarafımızdan yürütülen Stadiasmus Patarensis projesi çerçevesinde 2009-2012 yılları arasında aynı civarda yaptığımız araştırmalarda biz de benzer gözlemlerde bulunduk. Buna ek olarak bu yerleşim yerlerini birbirine bağlayan yol güzergâhlarında yolcuların içme suyu ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla inşa edildiği anlaşılan pek çok sarnıç tarafımızdan kaydedilmiştir. Bu sarnıçlara yönelik bilimsel bir çalışma hâlâ yoktur.

⁷⁶⁶ Robert 1963, 112-113, dn. 9. Ancak, Tischler (1977, 138) Robert'in bu fikrini çok hipotetik bulmaktadır.

⁷⁶⁷ Sikkeler için bk. Aulock 1974, Taf. 6, no. 92 (Kyaneai); Aulock 1974, Taf. 7, no. 109 (Limyra).

⁷⁶⁸ Likya'da su kaynakları ve kült arasındaki ilişki için genel olarak bk. Tiryaki 2006, 33-52. Kyaneai ve Limyra kaynak kültürleri hakkında ayrıca krş. a.g.e., 37-38.

⁷⁶⁹ Kolb 2008, 434.

5.3.3. Lykia Su Yolları

Şimdiye kadar andığımız su kaynaklarının, Patara, Xsanthos, Myra vs. gibi büyük metropol kentleri için yeterli olamayacağı elbette açıktır. Dolayısıyla bu kentler, içme suyu ihtiyaçlarını büyük paralar harcayarak uzak mesafelerdeki kaynaklardan getirmek amacıyla akuadüktler inşa etmek zorunda kalmışlardır. Lykia Bölgesi'nin 43 yılında bir Roma eyaletine dönüştürülmesinden sonra bölgedeki su yapılarında gözle görülür bir artış gözlemlenmektedir. Örneğin, Lykia'nın ilk eyalet valisi Quintus Veranius'un (43-48) hemen ardından göreve başlayan Vilius Flaccus döneminde Patara'nın yak. 11 km kuzeydoğusundaki kaynaklardan su getiren muazzam bir su yolu projesine başlanmış, proje eyaletin bir sonraki valisi Eprius Marcellus tarafından bitirilmiş, 68 yılında meydana gelen depremin ardından su yolu bir müddet devre dışı kalmış (4 ya da 30 ay⁷⁷⁰) ve Vespasianus tarafından valisi Sextus Marcius Priscus aracılığıyla onartılarak tekrar faaliyete geçirilmiştir (T.196). Bu su yolunun en önemli kısmı hiç şüphesiz Patara'nın yak. 6 km kadar kuzeydoğusundaki dağ boynunun iki yakası arasında uzanmakta olan ve Delikkemer ismiyle bilinen basınçlı su kemeridir (Fig. 12). Söz konusu su yolunun yapı kronolojisi hakkında çok önemli bilgiler veren ve 2007 yılında S. Şahin tarafından yayımlanan⁷⁷¹ bu yapıya ait meşhur yazıt (Fig. 12) birçok tartışmaya neden olmuştur⁷⁷².

Lykia bölgesi kentlerine ait su yollarının araştırılmasına yönelik son yıllarca ciddi çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Oinoanda su yolu, İngiliz araştırmacılar J. J. Coulton ve E. C. Stenton tarafından⁷⁷³; Xsanthos su yolu Fransız araştırmacılar J. Burdy – P. Lebouteiller⁷⁷⁴, Balbura su yolu yine Coulton tarafından, Patara su yolu bir Tübitak projesi kapsamında Havva İşkan-Işık ve ekibi tarafından⁷⁷⁵; Phaselis su yolu ise Phaselis yüzey araştırmaları kapsamında N. Tüner Önen ve M. Kürkcü tarafından⁷⁷⁶ araştırılmış ve yayımlanmıştır. Lykia'nın en önemli kentlerinden biri olan Myra'nın büyük oranda kayaya oyularak kente getirilen su yolu sistemi ise J. Borchhardt ve D. French tarafından kısmen incelenmiştir⁷⁷⁷. Biz de bölgedeki

⁷⁷⁰ İlgili yazıtın 5. ve 6. satırlarındaki ἐπεσκεύασε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ὁδραγωγίου καὶ τὸ ὅδωρ μετὰ μῆνας λ' ifadelerinde su yolunun kaç ay boyunca devre dışı kaldığını bildiren rakam Şahin tarafından *lambda* olarak okunmuştur. Buna karşın, rakamın taş üstüne *delta* olarak kazındığı kesinlik kazanmıştır (bk. Fig. 13). Bu fotoğrafı kullanmama izin veren Patara Arkeolojik Kazıları başkanı Prof. Dr. Havva İşkan-Işık'a çok teşekkür ederim. Şahin (2014b, 139) bununla birlikte, öne sürdüğü tarihi ve kronolojik sebeplerden dolayı taş üstünde gerçekten *delta* kazınmış olsa bile bunun bir hata olduğunu ve taşçı ustası tarafından hatanın düzeltilmesi adına *delta*'nın alt çizgisinin boyanmadan bırakılmış olması gerektiğini ifade etmektedir.

⁷⁷¹ Şahin 2007, 99-109.

⁷⁷² Bu tartışmalar hakkında bk. Şahin 2008, 9-18; İşkan-Işık vd. 2008, 115-118; Şahin 2009b, 336-342; Şahin 2014a, 340-344; Şahin 2014b, 131-144; Schuler 2014, 109-112; İşkan 2015, 163-165.

⁷⁷³ Stenton ve Coulton 1986, 15-59.

⁷⁷⁴ Burdy ve Lebouteiller 1998, 227-248.

⁷⁷⁵ İşkan ve Baykan 2013, 93-103. Bu ilk raporun yanı sıra yazarlar Patara su yolunun detaylı bir monografisinin planlandığını söylemektedirler, a.g.e. 94.

⁷⁷⁶ Tüner-Önen ve Akçay 2014, 279-292. Kürkcü 2015, 69-79; Kürkcü 2016, 103-121. Phaselis su yolu üzerine ayrıca bk.: Schäfer 1981, 41-48; Ümit 1996, *passim*.

⁷⁷⁷ Borchhardt 1975, 47-48; French 1993, 90.

araştırmalarımız sırasında, Borchhardt tarafından İ. Ö. 4. yüzyıla tarihlenen (ancak tarihi bu kadar eskiye gitmeyebilir) bu görkemli su yolunu gözlemleme fırsatı bulduk. Bu gözlemlerimiz sonucunda, su yolunun başlangıç noktasının, daha önce iddia edildiği gibi Dereağzı olmadığı, aksine su yolunun Kasaba Ovası'nı geçerek Kıbrıs Kanyonu'na bağlandığını rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Bunu arazide tespit ettiğimiz su yoluna ait kalıntılar açık bir şekilde kanıtlamaktadır. Bunun yanında, Kıbrıs Deresi'nin ovaya çıkışında Kemer isimli bir yerleşimin mevcudiyeti ve ismini yüksek olasılıkla buradaki bir akuadükten almış olması da su yolunun bu mevkiden geçtiğine dair önemli bir veridir. Üstelik Kemer yerleşimi ile Kasaba arasında bulunan pek çok eski değirmen su yolunun muhtemel güzergâhına yönelik önemli ipucu sunmaktadır⁷⁷⁸.

Patara, Ksanthos ya da Myra gibi suyunu böylesi uzun mesafelerden taşımak zorunda kalan kentlere kıyasla hemen yanı başında duran kaynaklardan rahatlıkla su tedarik edebilen bazı şanslı yerleşimler de vardır. Buna verebilecek en güzel örneklerden bir tanesi ise kuşkusuz Arneai kentidir. Likçede “Kaynak yeri” anlamına gelen ve ismi Arne adlı bir *Nymphe* ile ilişkilendirilen kent⁷⁷⁹, yerleşimlerinin yak. 1 km kuzeyinde, kentten ismini alan Ernez köyünün içinde, muazzam bir su kaynağına sahipti. Kente su bu kaynaklardan bir akuadükt aracılığıyla taşınmaktaydı (Fig. 14-15)⁷⁸⁰. Polygonal örgü tekniğiyle inşa edilmiş olan bu su yolunu tarihlemek zor olsa da (çünkü epigrafik olarak herhangi bir kanıtımız olmadığı gibi polygonal duvar yapısı Lykia kentlerinde Klasik Dönem'den Roma İmparatorluk Çağ'ına kadar gözlemlenmektedir) hem kent içinde yeterli sarnıcın olmayışı, hem de kaynaklarla yerleşim arasındaki arazi ve kot durumu su yolunun eski dönemlere (Hellenistik ya da olasılıkla Klasik Dönem'e) tarihlenmesini mümkün kılmaktadır⁷⁸¹.

5.3.4. Lykia'daki Su Yapı Yazıtları ve Vespasianus ile Olan İlişkisi

Lykia'daki su yapılarının epigrafik belgelerdeki durumunu mercek altına aldığımızda hamam yapılarının ezici bir çoğunlukla ön planda olduğu görülmektedir (bk. Tab. 3) Buna göre Lykia'dan toplam 28 tane hamam yazıtı⁷⁸²; 3 tane aquadükt yazıtı; 1 tane yüksek olası-

⁷⁷⁸ Myra su yolu ve Dereağzı'ndan sonraki güzergâhı üzerine yapılan topografik gözlemler üzerine bk. Şahin 2014a, 373, dn. 712.

⁷⁷⁹ Bu konuda bk. Nollé 2009, 21-28.

⁷⁸⁰ Bu su yolunun polygonal duvarı daha önce Hellenkemper ve Hild (2004, 454) tarafından “eine langgestreckte schwere Polygonalmauer (klass. Zeit?)” olarak tanımlanmış ancak bir su yolu ile ilişkilendirilememiştir. Stadiasmus Patarensis çerçevesinde 2010 yılında yapılan araştırmalarda su yolunun kayalara oyulan izleri ve su künkleri tespit edilmiştir. Arneai su yolu, kentte yeni bulunan yeni yazıtlar ve diğer arkeolojik kalıntılar ile birlikte M. Adak ve M. Kadioğlu tarafından yayıma hazırlanmaktadır.

⁷⁸¹ Şahin 2014a, 244.

⁷⁸² AG 9, no. 625 nolu epigramda εἰς ἔτερον λουτρὸν ἐν Λυκίᾳ olarak verilen başlıkta bölge olarak Lykia'nın kastedilip kastedilmediği oldukça şüphelidir (krş. Busch 1999, 287, dn. 39) ve dolayısıyla Lykia hamamları kısmına dâhil edilmemiştir.

lıkla çeşme yazıtı ve 1 tane de künk yazıtı⁷⁸³ olmak üzere 33 tane su ve yapılarıyla ilgili yazıt bilinmektedir.

Yukarıda sıraladığımız su yapı ve yazıtlarına göz attığımızda, bu yazıtların birisi hariç tamamının Roma İmparatorluk Çağı'ndan olduğunu ve büyük kısmının da Vespasianus'un imparatorluk tahtına oturduğu İ. S. 69 ve sonrasına tarihlendiğini görürüz. İstisnai olarak sadece Hippukome isimli yerleşim yerinden Geç Hellenistik Dönem'e ait bir hamam yazıtı vardır⁷⁸⁴. Vespasianus'dan önce, Hippukome'deki hamamdan hariç olmak üzere 2 hamam yapısı daha bilinmektedir. Bunlardan ilki Olympos'ta Vespasianus'un tamir ettirdiği eski bir hamam⁷⁸⁵, diğeri ise 2013'te B. Takmer – M. Oktan tarafından Neisa kentinden yayımlanan ve Sulla erasına göre İ. S. 16-17 yılına tarihlenen bir hamamdır. Su yapıları ve özellikle de hamamlar, Vespasianus Dönemi'nde Lykia'da adeta bir patlama yapmıştır ve Lykia'da hamamlar adeta bir Vespasianus karakteristiği olarak karşımıza çıkmaktadır⁷⁸⁶. Lykia'daki Roma hamamlarını ayrıntılı olarak incelemiş olan Farrington'un arkeolojik olarak ilk yapım aşamasını İ. S. 70'li yıllara tarihllediği pek çok hamamın yanı sıra⁷⁸⁷; Patara (her ne kadar tartışmalı da olsa [T.197]), Olympos (T.193), Kadyanda (T.182) ve Oinoanda (T.190) olmak üzere 4 tanesi epigrafik olarak da kanıtlanmıştır. Vespasianus'un ölümünün hemen ardından oğlu Titus tarafından İ. S. 80/81 yılında Aperlai/Simena'da inşa ettirilen hamam dışında (T.202) diğer hamamlar ise çoğunlukla İ. S. 2. ve 3. yüzyıldandır. Hamamlar dışında, Vespasianus tarafından yenilenen Patara su yolu ve kesin olarak bir Vespasianus dönemi yapısı olan Balboursa

⁷⁸³ Kadyanda teritoryumunda, Dont isimli bir köyden ele geçmiş olan künk yazıtı için bk. T. 181. Dont, yani günümüzdeki adıyla Esenköy'den ele geçen yazıttan sadece ana su hattından kendi evine su çeken şahsın ismini (Phanias) ve ayrıca bu tesisatı döşeyen ustanın ismini (Hermias) öğrenmekteyiz. Harf karakterine göre (lunar epsilon, lunar sigma, yayvan my) olasılıkla İ. S. 3. yüzyıla tarihlenebilecek olan bu yazıttan daha fazla bir bilgi çıkartmak, örneğin Phanias'ın sosyal statüsü vs. zordur. Ancak, ana su yolundan kendi özel mülkiyetine bağlantı yapmanın maliyetinin tamamen ilgili kişi tarafından karşılanması zorunlu olduğu için, en azından Phanias'ın bölgesindeki nüfuslu kişilerden birisi olduğunu düşünmemiz yanlış olmaz. Fistula üzerindeki yazıtlar Roma'dan ve Batı Eyaletleri'nden iyi bilinmesine rağmen (seçmece bazı önemli yayınlar için bk. Eck 1982; Bruun 2010, 41-65), Küçük Asya'da bu tip yazıtlar hakkında derli toplu bir çalışma henüz yapılmamıştır. Burada söz konusu yaptığımız bu künk yazıtı haricinde Anadolu'da değişik dönemlerden türlü örnek göstermek mümkündür: Örneğin Khalkedon'da Domitianus'un isminin *genetivus casus*'unda verildiği ve olasılıkla imparator tarafından finanse edilen bir su yoluna inşa eden yazıt (IKalkhedon, no. 18); ya da Pergamon'da üzerinde Ἀ(ττάλου) β(ασιλεύοντος) damgası yer alan çok sayıda künk, bk. Fränkel 1895, no. 658-663.

⁷⁸⁴ TAM II, no. 168.

⁷⁸⁵ İplikçioğlu 2006, 75-81 = SEG 56, no. 1762 = T.193. Olympos'taki bu hamam, Vespasianus tarafından İ.S. 69/70 yılında restore ettirmiştir, ancak hamamın ne zaman inşa edildiği belli değildir. Aynı hamam kısa bir süre sonra olasılıkla tekrar yıkılmış olmalıdır ki İ.S. 78/79 yılında bu sefer vali Titus Aurelius Quietus aracılığıyla temelinden itibaren yeniden inşa edilmiştir, bk. Adak ve Tüner 2004, 59-60, no. 3 = SEG 54, no. 1355; İplikçioğlu 2006, 76 = SEG 56, no. 1763. İplikçioğlu (a.g.e.), eski hamamın belki de Olympos'un prestijine yakışmayan ve devri geçmiş bir yapı olduğu için yıkılarak yeniden yaptırılmasına karar verilmiş olabileceğini de belirtmektedir.

⁷⁸⁶ Bu konuda krş. Şahin 2008, 6, dn. 17; Şahin 2009b, 334-335.

⁷⁸⁷ Farrington 1995, 79 ve özellikle s. 149-163 (Catalogue).

su yolu haricinde (T.176), Oinoanda su yolu da her ne kadar epigrafik olarak bir belge olmasa da Coulton ve Stenton tarafından yine Vespasianus Dönemi'ne tarihlenmektedir.⁷⁸⁸

Görüldüğü gibi *Pax Romana* ile bağlantılı olarak zaten Küçük Asya'nın hemen hemen bütün kentlerinde çok yaygınlaşan İ. S. 2. yy su yapılarını bir kenara bırakırsak Vespasianus Dönemi'nin Lykia için özel bir konuma sahip olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. İ. S. 69/70 yılında Lykia ile birleştirilerek ortak bir eyalet haline getirilen Pamphylia'ya baktığımızda, mevcut su yapılarının büyük çoğunluğunun İ. S. 2 ve 3. yüzyıllarda inşa edildiğini görmekteyiz. Örneğin Pamphylia'nın önemli kentlerinden Aspendos ancak 2. yüzyılın ortalarında Tiberius Claudius Erymneus sayesinde Patara'dakine benzer bir su yolu ve basınçlı akudükt sistemine kavuşabilmiştir (T.207). Perge'de Vespasianus zamanında yapımına başlanan ve muhtemelen onun ya da en geç Flavius'lar zamanında bitirilen hamam kompleksi haricinde (T.214), Pamphylia'nın herhangi bir kentinde kesin olarak İ. S. 1. yüzyıla tarihlenebilen başka bir hamam yapısı bilinmemektedir. Daha da ilginç olarak, Vespasianus Dönemi'nde Küçük Asya'da belgelenen tüm inşa yazıtları Kilikia'da Seleukia kentindeki bir köprü yazıtı⁷⁸⁹ hariç tamamen Lykia Bölgesi ile ilgilidir.⁷⁹⁰

Bütün bu gözlemlerden sonra şimdi de Lykia'da Vespasianus Dönemi'nde su yapılarında, özellikle de hamamlar bağlamında görülen bu sıra dışılığın muhtemel nedenlerini biraz sorgulayalım. Lykia'nın 43 yılında eyalet yapılmasıyla birlikte altyapı çalışmalarına büyük bir önem verildiği bilinmektedir. Eyaletin ilk valisi Q. Veranius tarafından yaptırılan ve yeniden ölçülen yollar⁷⁹¹, kendisinden hemen sonra göreve gelen V. Flaccus tarafından Patara su yolu projesine başlanması⁷⁹², bir sonraki vali E. Marcellus döneminde yapılan köprü⁷⁹³ vs. bunun en güzel örnekleridir. O güne kadar otonom bir yapıya sahip olan Lykialılar, Roma hâkimiyetine girdikten sonra kısa zamanda yeni düzene ayak uydurmuş ve artık bir Roma eyaleti ola-

⁷⁸⁸ Stenton ve Coulton, 1986, 44: "although certainty is impossible, the Gok Pinar water supply was most probably built in the Flavian period, to which the water supplies of Patara and Balbura also belong". Bachmann (2012, 201 = AE 2012, no. 1665) tarafından kısaca bahsedilen ve şimdi Milner (2016, 95-99) tarafından yayımlanan yeni bir yazıt (T.190), Vespasianus ve oğulları Titus ile Domitianus'a adanmıştır ve Oinoanda *demos*'unun bir hamamı restore ettirdiğinden söz etmektedir. Milner, dolayısıyla bu hamamın Likya'da örneklerine rastlanan erken bir hamam yapısını işaret ettiğini söylemekte ve Olympos ve Patara'yı da bu konuda örnek göstermektedir. Su yolu ve hamam mutlaka birbirine bağlı iki konstrüksiyon olarak düşünülmesi gerektiğinden, bu durumda ya Coulton ve Stenton'un Flavius'lar dönemine tarihlendiği su yolu biraz daha erkene (ama Claudius Dönemi sonrasına) çekilmeli ya da Milner'in kısaca değindiği gibi Flavius'lar Dönemi su yolunun daha erken bir temel üzerine inşa edildiği fikri düşünülmelidir. İlk seçenek daha olasıdır, zira Likya'nın eyaletleştirilmesinden önce kentler hem içme hem de yıkanma için su ihtiyaçlarını daha çok sarnıçlardan sağlıyorlardı. Dolayısıyla Claudius Dönemi'nden daha erkene giden bir su yolunun varlığına oldukça şüpheyle yaklaşılmalıdır.

⁷⁸⁹ IGR III, no. 840

⁷⁹⁰ Krş. Winter 1996, 316-317. Buna karşın Vespasianus'un Küçük Asya'daki çeşitli yol yapım/onarım faaliyetleri yazıtlar aracılığıyla bilinmektedir, örneğin bk. TAM V,2: (Thyateira) Οὐεσπασιανὸς ... τὰς ὁδοὺς ἐποίησεν ; Adak ve Wilson 2012, 8 (Via Sebaste): [Imp(erator) Caesar Aug(ustus)] [Vespasi]anus ... vi[a]m munit.

⁷⁹¹ Şahin ve Adak 2007; Şahin 2014a.

⁷⁹² Bk. yuk. s. 174.

⁷⁹³ Milner 1998, 117-123. Yazıt hakkında ayrıca krş. Şahin 2014a, 200.

rak dönemin teknolojik gelişmelerinden payını almaya başlamış olsa gerektir. Örneğin Roma'da gelişimine İ. Ö. 1. yüzyılda başlayarak İ. S. 1. yüzyılın ortalarında oldukça yoğunlaşan hamamlar⁷⁹⁴, bu dönemden itibaren eyaletlerde de kendisini göstermeye başlamıştır. Bunun yanı sıra özellikle Roma'daki iç savaşların Vespasianus ile birlikte sona ermesi ve sonrasında iki yüzyıl kadar sürecek olan huzur ve refah dönemi kentlerin uzak kaynaklardan güvenli bir şekilde su temin etmelerini kolaylaştırmıştır. Ancak bütün bunlar spesifik olarak Lykia'daki su yapılarının Vespasianus ile olan ilişkisini açıklamak için çok yeterli değildir. Patterson, bu ilişkinin belki de bu dönemde eyalet organizasyonunda yapılan değişiklikten sonra oluşan atmosfer ile ilgisi olabileceğini iddia etmektedir⁷⁹⁵. Lykia hamamlarının tipolojik olarak Pompeii ve Herculaneum hamamlarına olan benzerliğine dikkat çeken Farrington, belki de köken olarak bu bölgelerden gelerek Flavius'lar Dönemi'ndeki eyalet valilerinin ekibinde yer alan bazı mühendisler aracılığıyla bu tip hamamların yoğunlaşmış olabileceği ihtimaline dikkat çekmektedir⁷⁹⁶. Bu hususta elimizde hiçbir belge olmadığı için Farrington'un bu düşüncesini kanıtlayabilme imkânımız yoktur. Kaldı ki bu hakikaten doğru olsa bile, yine de sadece işi bilen mühendislerin bölgede var olması bu inşa faaliyetinin arkasında yatan asıl motivasyonu açıklamaya yetmez. Mevcut veriler ışığında konuya ilişkin en akla yatkın yorum ise şu olmalıdır: Roma, Lykia'nın eyalet yapılmasından sonra bölge üzerinde kurduğu hâkimiyeti sağlamlaştırmak istemiş ve yol, köprü, akuadükt, hamam vs. gibi inşa faaliyetleriyle açıkça emperyal bir propoganda yapmıştır⁷⁹⁷. Diğer eyaletlere nazaran oldukça geç eyalet olan Lykia'da bu faaliyetler Claudius zamanında başlamış ve İ. S. 1. yüzyıl boyunca (özellikle Flavius Hanedanlığı Dönemi'nde yoğun olarak) devam etmiştir. Ancak, yine de, bütün bu açıklamalar Roma hamam kültürünün özellikle neden Vespasianus'un tahta geçişiyle birlikte başladığı ve onun imparatorluğunun ilk yıllarında büyük bir ivme kazandığı konusunda yeterince tatmin edici değildir. Biz de bu noktada farklı bir perspektiften bakarak bir teori üretmeye çalışacağız.

Roma eyaletlerinde yaşayan eşraf sınıftan kimselerin özellikle valiler ile kurdukları dostane ilişkilerle hem kendi kariyerlerine hem de kentlerine bazı çıkarlar sağladıkları iyi bilinmektedir⁷⁹⁸. Plutarkhos, *Morales* adlı eserinde henüz kariyerinin başında olan Sardeis'li

⁷⁹⁴ Fagan 1999, 40-75.

⁷⁹⁵ Patterson 1991, 163-164.

⁷⁹⁶ Farrington 1995, 48.

⁷⁹⁷ Schuler 2014, 116: "Diese Maßnahmen wurden von römischer Seite bewusst zur Herrschaftslegitimation eingesetzt.... In jedem Fall scheint sich am Beispiel Lykiens eine klar durchdachte politische Strategie für den Umgang mit einer Provinz zu zeigen." Ayrıca krş. Dreyer 2010, 120.

⁷⁹⁸ Meyer-Zwiffelhofer 2002, 253-267.

Menemakhos'a verdiği tavsiyelerde bu durum iyi bir şekilde gözlemlenmektedir⁷⁹⁹. Henüz İ.Ö 6/5 yılında Miletos'dan C. Iulius Epikrates, valilerle olan dostluğu ve onları iyi bir şekilde ağırlaması sonucu vatanına sağladığı yararlar vesilesiyle onurlandırılmıştır⁸⁰⁰. Buna benzer pek çok başka örnek göstermek de mümkündür⁸⁰¹.

Ancak ne Nero Dönemi'nde başlayarak Vespasianus'un ilk yıllarına kadar Lykia'da valilik yapan ve yaptığı hizmetlerle çeşitli defalar onurlandırılan S. Marcius Priscus, ne de ondan sonra Flavius'lar Dönemi'ndeki başka herhangi bir valinin bir Lykia kentinde, herhangi bir kişinin φίλος'u olarak tanımlanıp onurlandırıldığı bir örnek yoktur. Ancak biraz gerilere gittiğimizde İ. S. 60-63 yıllarında Lykia valiliği yapan C. Licinius Mucianus bize bu konuda ipucu sunabilir. Olasılıkla İspanya kökenli⁸⁰² olan bu valinin Lykia'daki varlığı 6 yazıttan ve Yaşlı Plinius'un çok sayıdaki pasajından bilinmektedir⁸⁰³. 2012 yılında Chr. Schuler – K. Zimmermann tarafından Patara'dan yayımlanan bir yazıtta Seleukos oğlu Seleukos isimli bir şahsın valiyi **dostu** ve hayırseveri olarak adlandırmış olduğu görülmektedir⁸⁰⁴.

Lykialılarla Mucianus arasındaki yakın ilişki başka yazıtlarda da kendini göstermektedir. Örneğin Oinoanda'daki Licinnii ailesi ya da Kyaneai'dan Gaius Licinnius Parmeniskos ve babası C. Licinnius Pausanias vatandaşlık haklarını bu validen almış olmalıdırlar⁸⁰⁵. Bu valiyi diğer Lykia valilerinden farklı kılan husus ise hiç şüphesiz 69 yılında Vespasianus'u impara-

⁷⁹⁹ Plut. *Mor.* 814 c-d: Οὐ μόνον δὲ δεῖ παρέχειν αὐτόν τε καὶ τὴν πατρίδα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἀναίτιον, ἀλλὰ καὶ φίλον ἔχειν αἰεὶ τινα τῶν ἄνω δυνατωτάτων, ὥσπερ ἔρμα τῆς πολιτείας βέβαιον· αὐτοὶ γάρ εἰσι Ῥωμαῖοι πρὸς τὰς πολιτικὰς σπουδὰς προθυμότεροι τοῖς φίλοις· καὶ καρπὸν ἐκ φιλίας ἡγεμονικῆς λαμβάνοντες, οἷον ἔλαβε Πολύβιος καὶ Παναίτιος τῇ Σκιπίωνος εὐνοίᾳ πρὸς αὐτοὺς μεγάλα τὰς πατρίδας ὠφελήσαντες, εἰς εὐδαιμονίαν δημοσίαν ἐξενέγκασθαι καλόν = (Bir devlet adamı) sadece kendisini ve vatanını yöneticilerimize karşı kusursuz olarak göstermemeli, aynı zamanda adeta iktidarının güçlü bir desteği olarak en yüksek mevkilerden dostlar edinmelidir. Çünkü Romalılar dostlarının siyasi çıkarlarını gözetmede son derece arzuludurlar. Egemenlerin dostluğunu kullanarak, tıpkı Polybios ve Panaitios'un Scipio'nun iyi niyetiyle vatanlarına büyük yarar sağladıkları gibi, kamu refahı için çıkar sağlamak iyi bir şeydir.

⁸⁰⁰ SEG 44, 940, str. 12-13: --- ταῖς τε τῶν ἡγουμένων φιλίας τε καὶ ξενία[ις] | [κα]ταχρώμενος εἰς τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα --- (Kent danışma / halk meclisi), valilerle olan dostluğu ve onları ağırlamasiyla vatanına yararlar sağlayan (C. Iulius Epikrates'i onurlandırdı).

⁸⁰¹ Krş. Quaß 1984, 199-215.

⁸⁰² Syme 1958, 791; Ayrıca krş. Takmer 2006, 77.

⁸⁰³ IGR III, no. 486; Jones 1979, 290-291, no. 5 = AE 1981, no. 791 = Kokkinia 2008, 37-38, no. 9; Takmer 2007, 168-169; SEG 54, no. 1464 (10) ve son olarak Schuler ve Zimmermann 2012, 606-609, no. 88. AE 1915, 48 nolu (= Paribeni ve Romanelli 1914, 36-37, no. 38) yazıt Attaleia'dan ele geçmesine rağmen taşın yüksek olasılıkla Phaselis kentinden getirildiği düşünülmektedir, bu konu hakkında bk. Şahin 2014b, 86, dn. 182; Mucianus, içinde mucizevi olayların (mirabilia) anlatıldığı ve günümüze ulaşmayan bir kitap yazmış; Plinius sayısız kereler bu kitaba atıf yapmıştır. Bu mucizevi olayların üç tanesi de Likya'da geçmektedir: Plin. *H.N.* 12.9; Plin. *H.N.* 13.88; Plin. *H.N.* 21.33. Mucianus'un Likya'daki ve diğer yerlerde başından geçen ve bizzat tanıklık ettiği bu mucizevi olaylarla ilgili daha geniş bilgi ve literatür için bk. Williamson 2005, 219-252; Ash 2007, 1-17.

⁸⁰⁴ Schuler ve Zimmermann 2007, 606-609, no. 88: Γάϊον Λικίννιον | Μουκιανόν, | πρεσβευτήν [[Νέρω[νος]] | Κλαυδίου Καίσαρο[ς] | Σεβαστοῦ Γερμανικ[οῦ] | ἀντιστράτηγον, | Σέλευκος Σελεύκου Ε[2-3] | ΩΝ στρατηγός, τὸν ἑαυ[τοῦ] | φίλον καὶ εὐεργέτην = Seleukos oğlu Seleukos, Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus'un legatus Augusti pro praetor'u ve strategos olan **dostu** ve hayırhahı Gaius Licinnius Mucianus'u (onurlandırdı).

⁸⁰⁵ Behrwald vd. 1998, 185 = SEG 48, no. 1698.

torluğunu ilan etmesi için ikna etmiş ve onu yönlendirmiş birisi olmasıdır⁸⁰⁶. Bundan dolayı modern araştırmacılar tarafından “Kingmaker”⁸⁰⁷ olarak tanımlanan Mucianus, Vespasianus tarafından çeşitli vesilelerle onurlandırılmıştır. Mucianus, Vitellius’un yenilgisinin ardından Vespasianus’tan önce Roma’ya ulaşmış, iç savaşın son kırıntılarını da temizleyerek Vespasianus’un kesin imparatorluğu için Roma’da zemin hazırlamıştır⁸⁰⁸. Nitekim 70 ve 72 yıllarında sırasıyla 2. ve 3. kez *consul* olmuş, *adlectio* yoluyla *Fratres Arvales* arasına alınmış⁸⁰⁹; ve hatta Vespasianus’un kendisi tarafından ἀδελφός olarak adlandırılmıştır⁸¹⁰. Mucianus böylece özellikle Vespasianus’un ilk yıllarında Roma’da önemli bir siyasi figür olmuştur⁸¹¹. Dolayısıyla Lykia’lı “dost(larından)” gelecek olan bazı talepleri kırmayarak Vespasianus’a iletmış olması ve bu yolla Lykia’daki yatırımların önünü açmış olması düşünülebilir. Kentler için temiz içme suyunun önemi düşünüldüğünde, bu yatırımlardan aslan payını ise, akuadükt ve onunla bağlantılı olarak hamamlar almış olabilir. Dileğimiz önümüzdeki yıllarda yaptığımız bu kurgunun daha sağlam temeller üzerine oturmasını sağlayacak epigrafik verilerin çoğalmasındır.

5.4. Pamphylia

Pamphylia Bölgesi, coğrafi sınırları zamanla değişmekle birlikte temel olarak bugünkü Antalya ilinin batısında Phaselis sınırlarından başlayarak doğuda yaklaşık olarak Alanya’ya kadar uzanan sahil şeridinde Antik Dönem’de verilen isimdir. Toros’lardan doğarak bölge sınırları içinde akan 4 büyük ırmak (Katarrhaktēs = Düden; Kestros = Aksu; Eurymedon = Köprüçay; Melas = Manavgat) sayesinde oldukça verimli bir ovaya sahip olan Pamphylia su kaynakları bakımından da zengin bir özellik göstermektedir. Lakin bölgedeki kentleşme İonia, Karia ve Lykia kadar yoğun olmadığı için bu zenginliğin edebi kaynaklara ve yazıtlara fazla sayıda yansımaları söyleyemiyoruz. Edebi kaynaklarda Pamphylia Bölgesi su kaynakları ya da yapıları hakkında bildiğimiz kadarıyla bilgi bulunmamaktadır; epigrafik olarak ise değerlendirmeye alacağımız 15 yazıt vardır. Bunlardan 4 tanesi su yolları ve su kemeri; 7 tanesi çeşme ve 4 tanesi de hamamlarla ilgilidir. Bu yazıtların coğrafi dağılımı sadece üç kent ile sınırlı olup (Aspendos, Side ve Perge), Attaleia, Sillyon gibi diğer Pamphylia kentlerinden çalışmaya dâhil edebileceğimiz bir veri henüz ele geçmemiştir.

⁸⁰⁶ Tac. *Hist.* 2. 76-77; de Kleijn 2009, 311.

⁸⁰⁷ Syme 1958, 598; Levick 1999, 53; Morgan 2006, 174; de Kleijn 2009, 313.

⁸⁰⁸ de Kleijn 2013, 435-436.

⁸⁰⁹ Rémy 1989, 286.

⁸¹⁰ Cass. Dio, 66, 2. 4.

⁸¹¹ Palatinus Tepesi’nde Mucianus damgalı iki *fistula* parçası ele geçmiştir. Bu *fistula* parçalarının söz konusu tepe üzerinde bulunması, haklı olarak Mucianus’un orada bir evinin olması gerektiği şeklinde yorumlanmaktadır. Özellikle İ.S. 1. yüzyılda sadece imparator ve ailesine özgü bir ayrıcalık olan bu durum, Mucianus’un yeni kurulan politik düzen içindeki etkin konumunu göstermesi bakımından önemlidir, bu konuda bk. de Kleijn 2013, 437.

5.4.1. Su Yolları

Bölgedeki su yolları yazıtları arasında en göze çarpanı, özellikle su yollarının finansmanı hakkında yazılıp çizilen hemen her bilimsel yayında ön sıralarda yer almakta olup Aspendos kentinden belgelenmiştir. İ. S. 2. yüzyıla tarihlenen bu yazıt, kentte *dekaprotos*, *arkhiereus*, *demiourgos*, *agonothetes*, *gymnasiarkhos*'luk gibi çok sayıda dini ve idari görevler üstlenmiş olan Tiberius Claudius Eurymneus isimli bir vatandaşın su yolu için 2 milyon dinarlık bir bağış yaptığını ortaya koymaktadır (T.207). Kaynağını yak. 19 km kuzeydoğudaki Gökçepınar'dan alarak bugün hâlâ tüm görkemiyle ayakta duran su kemerleri üzerinden ters sifon sistemiyle (bk. yuk. s. 17) Aspendos akropolüne iletilen bu su yolunun finansörlerinden olan Erymneus'un tüm su yolunun inşasını baştan aşağıya kendi cebinden üstlenmediği [ἐ]πιδόντος εἰς τ[ὴν] [τ]οῦ ὕδατος εἰσαγ[ω]γ[ὴν] ifadesinden anlaşılmaktadır. Teknik olarak bu kadar komplike bir akuadükt sisteminin 2 milyondan daha fazla bir miktara mal olması gerektiği örneğin Aleksandria Troas ve Nikomedia örneklerinden de iyi bilinmektedir⁸¹².

Su yolları hakkında Pamphylia'dan bilinen diğer 3 yazıt ise Side kentinde kaydedilmiştir⁸¹³. Bunlardan ikisi Bryonianus Lollianus'un Melas nehrinden kente gelen su yolunu yenilediğinin anlatıldığı epigram (T.218-219); diğeri ise akuadükt kemerlerinden birisinin kilit taşı üzerinde Side'nin övülmesini konu edinmektedir (T.220).

Bryonianus Lollianus, atlı sınıfına mensup soylu bir kimse olarak senatör sınıfından Quirinia Patra isimli bir kadınla evlenmiş ve böylelikle hem servetine servet, hem de ününe ün katmış olmalıdır⁸¹⁴. Lollianus bu servetinin bir kısmını da Side'nin su temininin tekrar sağlanması için harcamıştır. Kentin bilinen 4 bölgesinden ikisi olan Megalopolitai ve Tetrapolitai *gerousia*'ları⁸¹⁵ yaptığı bu büyük hizmetin karşılığı olarak Lollianus'u onurlandırarak bir heykelini kentin kapısının önündeki anıtsal *nymphaion*'un yakınına dikmişlerdir. Yak. 35 km'lik bir mesafeden, Melas Nehri'nden kente getirilen su yolunun ne zaman inşa edildiğine dair elimizde bir belge yoktur; ancak su yolunun büyük çaplı bir onarımdan geçtiği Lollianus epigramları sayesinde anlaşılmaktadır⁸¹⁶. İlk defa İ.S. 267 yılından sonra ortaya çıkan ó

⁸¹² Bu konu ve ayrıntıları için bk. yuk. böl. 3.

⁸¹³ Side su yolunun arkeolojik kalıntıları hakkında bk. İzmirilgil 1982 (non vidi); Grewe 1994, 192-203; ISide I, s. 11.

⁸¹⁴ Bryonianus Lollianus ve kariyeri hakkında detaylı bilgi için bk. Foss 1977, 161-171 ve özellikle konuya ilişkin zengin literatürü ile birlikte ISide II, s. 399-405.

⁸¹⁵ Kentin yazıtlarda geçen diğer iki bölgesi “Μεγάλου Συνεργίου” ve Βωμίται olarak adlandırılmaktadır. Bu bölgelere ilişkin bk. Mansel 1963, 24-25; Mansel 1978, 32-34; ISide II, s. 402-404.

⁸¹⁶ Aslında T.218 nolu ilk epigramda bir onarım faaliyetinden ziyade yeni bir su yolu inşası söz konusu ediliyor gibi gözükmemektedir. “Yaptırmak, inşa ettirmek” anlamında kullanılan δέμω fiili ve su yolu anlamındaki ὁλκός'un artikelsiz kullanımı esasen buna işaret etmektedir. Lanckoronski de (1890, 143'de) bu yönde bir yorumda bulunmuştur. Ancak T.219 nolu ikinci epigramda su yolunun çok açık bir şekilde onarıldığı anlaşılmaktadır: “Κτίστιε, σοῖς τε πονοῖς ἐς πόλιν ἡγαθήν· | [αὐ]τὸς γὰρ πόρον αὐθις ἀκομήτοιο ρέετθρον | δειμάμενος προχοαῖς

κράτιστος δουκηνάριος unvanının söz konusu yazıtlarda Lollianus tarafından kullanılmış olması nedeniyle bu tarih *terminus post quem* niteliği taşımaktadır⁸¹⁷. Atina'lı tarihçi Deksippos'un verdiği bilgilere göre⁸¹⁸ Side İ.S. 269 yılında yıllardır Anadolu kentlerinin başbelası olan Goth'lar tarafından saldırıya uğramıştır. Lollianus'un Side'nin su yolunu tamir ettirmesinin altında yatan sebep yüksek ihtimalle Goth'ların kentin su yolu sistemini de tahrip etmiş olmalarından kaynaklanmaktadır⁸¹⁹. Bryonianus Lollianus su yolunu kaynaklarından itibaren (ἐκ πηγῶν) bakım ve onarımını yaptırtarak tekrar faaliyete geçirtmiş ve kent böylece saldırılar sırasında mahrum kaldığı suya yeniden kavuşmuştur⁸²⁰. Side kenti bu hayırseverliği dolayısıyla Lollianus'a duyduğu şükran borcunu onun heykelini dikerek ödemiş ve ayrıca onu *Ktistios*, eşi Quirinia Patra'yı ise *Pegasios* lakabıyla onurlandırmıştır⁸²¹. Özellikle Patra'ya layık görülen bu lakap eşinin yaptığı hayırseverlikle yakın ilişki halindedir. Zira, mitolojide kanatlı at olan Pegasos'un Helikon Dağı'nda toynaklarıyla bir kaynak suyu fişkırttığı ve suyun bundan dolayı *Hippokrene* adını aldığı bilinmektedir⁸²². J. Nollé'ye göre Lollianus Sidelilerin gözünde bir Pegasos, eşi Patra da bir Nymphe olmalıydı⁸²³. Anlaşılan Goth saldırılarının ardından kent çok ciddi bir su problemi ile boğuşmuş ve bu vatandaşlar üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır.

5.4.2. Çeşmeler

Pamphylia Bölgesi su yapısı yazıtlarının yarısından fazlası, 3 tanesi Side ve 5 tanesi Perge'ye ait olmak üzere 8 örnek ile çeşmelere aittir. Bu çeşmelerin tamamının İ.S. 3. yüzyıl ve sonrasına ait olması dikkat çekicidir. Side'yi konu alan 3 metinden iki tanesi aslen Side'de bulunmamış ve komşu kentler Karallia ve Kasai'dan ele geçmişlerdir. Bean ve Mitford'un 60'lı yıllarda Doğu Pamphylia ve Dağlık Kilikia'da yaptıkları araştırmaların birer buluntusu

ἡγάγες ὀλλύμενον = *Ey Ktistios, sensin emeklerin ve yardımlarınla geldi bu mukaddes şehre yeniden bu nehir seve seve. Sen yaptın çünkü durmak bilmez bu akıntının yıkık dökük yolunu ve getirdin tekrar nehrin ağzına!*" Bu konuda ayrıca krş. Gliwitzky 2010, 99, dn. 80. Epigramların tarihlendiği İ.S. 269 sonrasına kadar Side gibi önemli bir liman kentinin bir su yoluna sahip olmaması zaten düşünülemezdi.

⁸¹⁷ ISide II, s. 401.

⁸¹⁸ FGRHist 100, 29. Küçük Asya'daki Goth saldırıları hakkında ayrıca krş. Salomon 1971, 109-139.

⁸¹⁹ ISide II, s. 402; Gliwitzky 2010, 100. İ.S. 262'de Goth'ların Ionia'ya yaptığı saldırılar sırasında Didyma'nın yaşadığı benzer su problemi için krş. yuk. böl. 5.1.1.1.

⁸²⁰ Nollé'ye (ISide II, s. 402) göre bu tamirat işi Side gibi bir kentin su ihtiyacı göz önünde tutularak saldırıların püskürtülmesinin hemen ardından yapılmış olmalıdır. Bazı yazılı taşların su yoluna ait kemerlerin ayaklarında kullanılmış olması (bk. ISide I, no. 60; ISide II, no. 90) Nollé tarafından bu işlemin çok hızlı ve acele bir şekilde tamamlanmasının kanıtı olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır.

⁸²¹ Latincesi "signum" olarak bilinen ve bu şekilde terminolojiye geçen bu tip lakaplar İ.S. 2. yüzyılın sonu – İ.S. 3. yüzyılın başı gibi ortaya çıkmaya başlamıştır ve genellikle yazıtların başına ya da sonuna konulmaktadır. Sonu – ius ile biten bu *signum*'lar hem erkekler hem de kadınlar için bu halde kullanılmaktadır. Bu konuda geniş kaynakça ile birlikte bk. ISide II, s. 404, dn. 113.

⁸²² Sittig 1913, col. 1853-1856; Funke 1998, col. 600.

⁸²³ ISide II, s. 404-405.

olan bu yazıtlar, Side'deki *nymphaion*'un yapımı ve onarımı hakkında birbirini tamamlayıcı bilgiler sunmaktadır. İlk yazıt yüksek olasılıkla antik Karallia kentinin⁸²⁴ sınırları içerisine giren Aydolin Kale'sinde ele geçmiştir ve Aurelius Mandrianus Longinus'un yaptığı sayısız hayırseverlikten ötürü Side kenti tarafından onurlandırılmasını konu almaktadır (T.208). Longinus, anlaşıldığı kadarıyla sadece kendi vatanı Karallia'nın politik yaşamında aktif olarak yer almamış; komşuları ve bölgenin Perge ile birlikte en önemli gücü Side'de de oldukça fazla zaman geçirerek Karallia'da olduğu gibi Side meclisinin de üyesi olmuştur⁸²⁵. Yüklü miktarda para harcamayı gerektiren *agonothetes*, *agoranomos* vs. gibi üstlendiği memuriyetlerinin yanında meclis üyelerine ve yurttaşlara para dağıtımı yapmış olması Longinus'un son derece zengin bir şahsiyet olduğunu ispatlamaktadır⁸²⁶. Longinus'un Side'de üstlendiği görevlerden birisi de ἐπιμελητής τοῦ ὑδρείου'dur. Yazıtın tarihi Longinus'un Aurelius isminden dolayı İ.S. 212 sonrasına; yazıtta Longinus'un *agonothetes*'liğini icra ettiği *agon*'un Φοῖβεῖος olarak adlandırılmış olması dolayısıyla da İ.S. 243 yılı öncesine ait olmalıdır. Çünkü *isopythios* (= Pythia'ya denk) bir *agon* olarak yerel bazda kutlanan Side'deki bu *agon*, III.Gordianus tarafından uluslararası bir niteliğe terfi ettirilmiştir⁸²⁷.

Side'deki *nymphaion*'u ilgilendiren bir başka yazıt da antik Kasai teritoryumuna giren Taşahır Kalesi'nden ele geçmiştir (T.209). Marcus Aurelius Obrimianus Konon isimli hayırsever bir Kasai vatandaşı bir heykel kaidesinin ön yüzünde Kasai kent meclisleri tarafından onurlandırılmıştır. Aynı kaidenin yan yüzünde aynı şahsın bu defa Side'de yerine getirdiği görevlerine yer verilmiştir. Bunlar arasında kentin eponym memuriyeti olan *demiourgos*'luk ve yapısı Gordianus tarafından yeniden dizayn edilen *agon*'un (bk. yuk.) ilk düzenlenişi sırasında yaptığı *agonothetes*'lik ve *gymnasiarkhes*'lik görevleri dikkat çekmektedir. Yazıtın satırlarında verilen bilgiye göre Obrimianus Konon aynı zamanda Side'deki *nymphaion*'un inşa edilmesine de 5000 dinarlık bir katkıda bulunmuştur. Yukarıda sözü edilen *agon* dolayısıyla yazıt için *terminus post quem* kesin olarak İ.S. 243 sonrasıdır. Bu yazıtlardan hariç olarak Side *nymphaion*'unda bulunan iki heykel kaidesi ve üzerinde İmparator Caracalla'nın onurlandırıldığı yazıtlar da Caracalla ve *nymphaion*'un inşası arasındaki bağlantı için bir ipucu niteliğindedir⁸²⁸. Tüm bu verileri bir araya toplayan J. Nollé, *nymphaion*'un ilk inşası için Caracalla Dönemi'ni önermiş⁸²⁹; Obrimianus Konon'un ise olasılıkla bir depremin ardından

⁸²⁴ Karallia için bk. Nollé 1987, 235-250.

⁸²⁵ Kendi kentlerinin dışında komşu kentlerde de memuriyet üstlenilmesi sık rastlanan bir fenomendir, bk. özellikle Wörrle 1998b, 49-51; ISide I, s. 197.

⁸²⁶ ISide I, s. 197.

⁸²⁷ Weiss 1981, 332-334; ISide I, s. 196 ve 206.

⁸²⁸ ISide I, no. 39 ve 40.

⁸²⁹ Nollé (ISide I, s. 82, dn. 39), Imhoof-Blumer 1902, no. 19, Taf.XI 24'de Caracalla'nın eşi Plautilla'nın ve bir Nymphenin (?) betimlenmesine dayanarak *nymphaion*'un hizmete girişiyle kentin İ.S. 202 yılında evlenen Cara-

nymphaion'un onarımı için para bağışı yaptığını iddia etmiştir⁸³⁰. Buna göre *nymphaion* inşası bittikten sonra Longinus bakım ve korunması için *epimeletes* olarak atanmıştır⁸³¹. Nollé, Ob-
rimianus'un onur yazıtında $\iota\varsigma\ \tau\eta\nu\ \kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\eta\nu\ \tau\omicron\upsilon\ \acute{\upsilon}\delta\rho\epsilon\iota\omicron\upsilon\ \tau\omicron\upsilon\ \kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\alpha\zeta\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\upsilon$ ifadesinin kullanılmış olmasını ise $\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\alpha}\zeta\omega/\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\eta}$ anlamsal olarak hem tamirat hem de onarım anlamına gelebileceği şeklinde açıklamaya çalışmıştır⁸³². Nollé'nin *nymphaion*'un yapı kronolojisi hakkındaki bu görüşleri Gliwitzky tarafından çok ciddi bir şekilde eleştiriye maruz kalmış ve reddedilmiştir⁸³³. Gliwitzky eleştirilerini şu başlıklar altında toplamıştır: a) yazıtta *nymphaion*'un yapımı değil de tamiratı söz konusu edilseydi, bu Eski Yunanca'da çok daha açık bir ifade olan $\acute{\epsilon}\pi\iota\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\eta}/\acute{\epsilon}\pi\iota\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\alpha}\zeta\omega$ ile yapılırdı⁸³⁴; b) $\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\alpha}\zeta\omega/\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\eta}$ 'nin hem substantif hem de *participium* olarak vurgulanmış olması burada uzun süredir inşası süren bir yapının varlığını gösterir; c) arkeolojik olarak *nymphaion* fasadı homojen bir stilistik göstermekte ve geniş çaplı bir restorasyona maruz kaldığına dair hiçbir emare yer almamaktadır; d) Nolle tarafından yapının Caracalla zamanında inşa edildiğine delil olarak gösterilen heykel kaideleri *nymphaion*'a başka bir yerden getirilmiş olabilir, zira *nymphaion* çevresinde bulunan çok sayıdaki kaidenin tamamının bu yapıya ait olması düşünülemez. Ancak illa bu onur yazıtları ile *nymphaion* ilişki içine sokulmak istenirse, o halde bu kaideler, herhangi bir *damnatio memoriae*'a uğramamış olan ve çıkardığı vatandaşlık kanunu ile halkın gönlünde ayrı bir yere sahip olan Caracalla için *postum* olarak da dikilmiş olabilir.

Gliwitzky'ye göre, bu 4 karşı argümanı göz önünde tutarak *nymphaion*'un yapımına ilk İ.S. 3. yüzyılın ilk yarısında başlanmış, bu sırada inşa işinin denetimini üstlenmek ve tüm organizasyonel işleri yürütmek adına bir *curator* atanmıştır (Aurelius Mandrianus Longinus). İ.S. 243 yılından sonra hâlâ inşaat halinde olan *nymphaion* muhtemelen İ.S. 3. yüzyıl gibi tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Görüldüğü gibi konu son derece tartışmalı olup hem Nollé'nin hem de Gliwitzky'nin haklı olduğu noktalar bulunmaktadır ve yapının kronolojisi hakkında kesin bir iddia öne sürmek mevcut veriler ışığında zor görünmektedir. Ancak Gliwitzky'nin bu itirazlarındaki bazı

calla ve Plautilla'nın evliliğini kutladığını ve bunu sikkelerde de gösterdiğini belirtmektedir. Nollé, Settis 1973, 685-688'e atf yaparak *nymphaion*'ların evlilik ritüellerinin gerçekleştiği bir mekan olmasını da bu savını desteklemek amacıyla kullanmış ve *nymphaion*'da bulunan tanrıların evlilikleri temalı bir kabartmayı da örnek göstermiştir. Buna karşı bk. Gliwitzky 2010, 108, dn. 139.

⁸³⁰ ISide I, s. 101, dn 216; s. 207.

⁸³¹ Gliwitzky (2010, 103), Liebenam'a 1900, 384-386'ya atf yaparak *epimeletes*'lerin vazifesinin kendilerinin sorumluluğuna verilmiş olan yapıların dikimiyle ilgilenmek olduğunu söylese de, bu kişilerin özellikle su yapılarının bakımı ve korunmasına yönelik çalışmaları bilinmektedir.

⁸³² ISide I, s. 207, dn. 58.

⁸³³ Gliwitzky 2010, 100-109.

⁸³⁴ $\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\alpha}\zeta\omega/\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\kappa\epsilon\upsilon\acute{\eta}$ 'nin yapı yazıtlarındaki anlamsal kullanımları böl. 4'te detaylı olarak tartışıldığı için burada yeniden ele alınmayacaktır.

zayıf noktalar Nollé'nin savunduğu tezin doğruya daha yakın olduğuna işaret etmektedir. Gliwitzky tarafından öne sürülen ilk argüman olan κατασκευάζω/κατασκευή Gliwitzky için o kadar da sağlam bir delil değildir; çünkü Nollé'nin belirttiği ve yukarıda detaylarıyla tartıştığımız gibi κατασκευάζω/κατασκευή muğlak bir anlama sahip olup gerçekten zaman zaman onarım/tamirat anlamına da gelebilmektedir. Gliwitzky'nin ikinci argümanı olan yapının inşa evresinin kendisinin iddia ettiği gibi 30-40 yıl sürecek şekilde uzamış olmasını kanıtlamak oldukça zordur. Bu çok ama çok uzun bir süredir. Zira κατασκευαζομένου *participium*'u esasen sadece inşa faaliyetinin hâlâ devam ettiğini vurgulamakta, ne yapının büyüklüğünü ne de uzun süreli bir inşa evresini göstermektedir. Bir yapının inşasının bu kadar sürede tamamlanıyor olduğunu iddia eden bir kişinin bunu iyi bir şekilde temellendirmesi gerekmektedir. Gliwitzky'nin örnek olarak gösterdiği Milet *nymphaion*'unun ise çok daha kısa bir sürede bitirilmiş olduğu kendisinin de atıfta bulunduğu M. Maischberger tarafından kanıtlanmıştır⁸³⁵. Üçüncü argümanında Gliwitzky *nymphaion* fasadında geniş çaplı bir restorasyon izine rastlanmadığını bildirmiştir. Buna karşın yine kendisiyle ters düşerek yapının 269 yılında Goth'ların saldırısı sonucu *nymphaion*'da kapsamlı bir restorasyon çalışması yapıldığını söylemiştir⁸³⁶. Bunun Nollé'nin iddia ettiği gibi 243' yılından sonra olası bir depremin ardından yapılan onarım çalışması olup olmadığı belli değildir. Sonuç olarak, *nymphaion* kesin olmakla birlikte Caracalla zamanında yaptırılmış; İ.S. 243'ten sonraki bir dönemde ise nedeni belli olmayan ancak belki de bir deprem sonucu kısmen tahrip olduktan sonra onarım görerek kente hizmet vermeye devam etmiştir⁸³⁷.

Side'nin komşu kenti olan Perge'nin de çeşme yapıları bakımından zengin olduğunu ve üç büyük çeşme yapısıyla donandığını görmekteyiz. Bunlardan birisi İ.S. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmekte ve konumundan ötürü tiyatro çeşmesi olarak tanınmaktadır⁸³⁸. Bu çeşmeye ait herhangi bir yazıt ele geçmemiştir. Diğer çeşme akropolün hemen güneyinde konumlanmakta olup çeşme, heykel programı, mimari parçalar ve bezemeler dolayısıyla Geç

⁸³⁵ Maischberger 2009a, 105; Maischberger 2009b, 115-116.

⁸³⁶ Gliwitzky 2010, 106: "Ohne der noch folgenden ausführlichen Analyse der Bauornamentik allzu sehr vorgreifen zu wollen, muss schon an dieser Stelle darauf hingewiesen werden, dass die architektonischen Glieder der Nymphäumsfassade formal wie stilistisch sehr einheitlich gebildet sind und somit keinerlei Hinweis auf weitreichende Restaurierungsarbeiten bieten". Gliwitzky 2010, s. 109: "Die Beschädigungen, die das Gebäude bei der Belagerung Sides durch die Goten erlitt, konnten schon bald nach 270 im Rahmen einer umfassenden Restaurierung beseitigt werden".

⁸³⁷ Kentlerin, özellikle de birbiriyle kıyasıya bir rekabet içinde bulunan kentlerin anıtsal yapılar bakımından birbirleriyle yarıştığı iyi bilinen bir konudur. Perge ve Side buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Septimius Severus Dönemi'nde Perge'de Aurelia Paulina tarafından büyük bir *hydreion* inşa edilmiş ve ayrıca diğer bir çeşme de esaslı bir onarımdan geçmiştir (bk. aşağı.). Perge'de bunlar olurken, Side'lilerin rekabete girdikleri kentten geri kalarak bir *nymphaion* yapma işini neredeyse 40 yıla yakın bir süreye yaymış olmalarını düşük bir ihtimal olarak görüyoruz. Bu konuda krş. Longfellow 2011, 188.

⁸³⁸ Dorl-Klingenschmid 2001, 226-228, no. 84.

Hadrianus Dönemi'ne tarihlenmektedir⁸³⁹. Bu çeşmenin orijinal yapı yazıtı silik olsa da doğu kanadındaki duvar kaidesi üzerinde İ.S. 3. yüzyılda tamir gördüğüne işaret eden bir yazıt yer almaktadır⁸⁴⁰. Bu onarımın kimin tarafından gerçekleştirildiği yazıttan anlaşılamamaktadır; yazıtta sadece taşıdığı Aurelius isminden ötürü İ.S. 3. yüzyıla tarihlenen⁸⁴¹ Aur. Silanus Neonianus Stasias'ın *arkhon*'luğu sırasında gerçekleştiği bilgisi verilmektedir (T.212)⁸⁴².

Perge kentinin bilinen üçüncü çeşme yapısı ise finansörü Aurelia Paulina'nın adına izafeten de adlandırılan ve yayınlarda F2/F4 çeşmesi olarak geçen yapıdır. Kent kapısının kuzeyindeki alanda güney hamamlarının hemen bitişiğine konumlanmış olan bu çeşmeye ait iki yazıt bilinmekte olup bu yazıtlar çeşmenin yapı kronolojisine ışık tutacak niteliktedir (T.)⁸⁴³. İlk yazıtta Commodus tarafından Roma vatandaşlığı verilmiş bir Artemis rahibesi olan Aurelia Paulina'nın çeşmeyi temelinden itibaren⁸⁴⁴([ἐκ θεμε]λίων) tüm donanımı ile birlikte (σὺμ παντὶ τῷ περὶ αὐ- [τὸ κόσμῳ]) yaptırdığı söylenmektedir (T.210)⁸⁴⁵. Bu yazıtta Commodus *divus* olarak anıldığı için *terminus post quem* İ.S. 195 yılı olmalıdır. Sencer Şahin, aynı alanda İ.S. 204 yılında yapımı tamamlanmış olan *propylon* ile bu çeşmeyi ilişkilendirerek bu tarihi de *terminus ante quem* olarak önermiştir⁸⁴⁶. Perge'nin yak. 250 m doğusunda bir çiftlik evinin bahçesinde ele geçmiş olan bu yazıtın sözünü ettiğimiz F2/F4 çeşmesine ait olduğu düşüncesi, bu çeşmenin batı köşesindeki kemerli bir niş içinde ele geçen bir ithaf yazıtına dayanmaktadır. Bu ithaf yazıtı, çeşmenin Artemis Pergaia ile İmparator Septimius Severus ve ailesine adandığını göstermekte ve yukarıdaki yazıtın tarihinden dolayı otomatik olarak onun-

⁸³⁹ Dorl-Klingenschmid 2001, 229; Özdizbay 2012, 64.

⁸⁴⁰ Yazıt, Şahin (IPerge II, no. 294) ve Dorl-Klingenschmid'e (2001, 229) göre çeşmenin doğu kanadında yer almaktayken; Özdizbay'a (2012, 65) göre batı kanadında yer almaktadır. Mansel'in (1975b) kazı raporunu dikkate alırsak Özdizbay'da bu bilginin yanlış olarak verildiği görülmektedir.

⁸⁴¹ Özdizbay 2012, 66; IPerge II, s. 20.

⁸⁴² Aur. Silanus Neonianus Stasias'ın Pamphylia ulusunun *arkhon*'u, avukatı ve *synagogos*'u olarak tanımlanması onun Pamphylia *Koinon*'unun diğer bölgeler ile festival koordinasyonun sağlanması için seçilmiş olan bir temsilcisi olduğunu akıllara getirmektedir. Yazıtta çeşmeyi restore eden kişinin ya da kurumun adının geçmemiş olması ve bu kişinin *Koinon* ile olan bağlantısı restorasyonu Pamphylia *Koinon*'unun kasasından karşılanmış olabileceği şeklinde yorumlanmıştır, bk. IPerge II, s. 20; Özdizbay 2012, 66.

⁸⁴³ Perge sütunlu caddenin doğu yakasında ele geçen ve harf kriterlerine göre İ.S. 5./6. yüzyıla tarihlenen bir mermer blokta çeşmenin mermer dekorasyonunun Stephanos isimli *comes* aracılığıyla *epimeletes* Gerontios tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir (T.213). Yazıt *in situ* olarak ele geçmediğinden bu çeşmenin identifikasyonu belli değildir; Şahin yazıtın Aurelia Paulina çeşmesiyle ilişkili olabileceğini düşünmektedir, Şahin 2015, s. 180.

⁸⁴⁴ Martini'ye (2015, 281) göre bu alanda söz konusu çeşmenin bir öncülü olmalıydı. Buna göre, yazıtta beki de Aurelia Paulina bu öncül yapının büyük zarar görmesi ya da tamamen yıkılmış olması dolayısıyla "temelinden itibaren" yaptırdığı bilgisi yer almaktadır.

⁸⁴⁵ *Hydreion*'un alanında, *propylon* içinde ele geçen bir heykelin ikonografik özelliklerinden dolayı Artemis rahibesi olduğu tespit edilmiş (bk. Schmidt-Colinet 1991, 439-445, Taf. 59-50); Şahin de bu heykeli Aurelia Paulina ile özdeşleştirmiştir. Orta yaşlarda bir kadın olarak bu heykelde tasvir edilen Paulina, tıpkı Plancia Magna örneğinde olduğu gibi idealize edilerek resmedilmiştir, bk. IPerge I, s. 236. Ayrıca krş. Fejfer 2008, 362-363.

⁸⁴⁶ Ancak Gliwitzky (2010, s. 23-27; 45; 168) *propylon*'un aslen İ.S. 2. yüzyılda inşa edildiğini ve Şahin'in bahsettiği yazıtın bir onarım sonrası adandığını belirterek çeşmenin tarihi bağlamında değerlendirmeyeceğini ortaya koymuştur.

la bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Şahin, aynı çeşmenin niçin birbirinden ayrı ve farklı biçimde oluşturulmuş iki yazılı levha üzerinde söz konusu edildiğini sorgulamış ve çeşmenin ilki İ.S. 195-204 arası; diğeri de İ.S. 204-211 arası olmak üzere iki ayrı yapı evresi olduğunu tespit etmiştir⁸⁴⁷. Şahin'i bu düşünceye sevkeden nokta, A. M. Mansel'in çeşmenin güneyinde, alanda bulunan Artemis heykelinden dolayı muhtemelen kutsal bir kaynak mağarası olarak tanımlanan yerin üzerine kurulmuş bölümünün daha eski bir yapı olduğu şeklindeki beyanıdır⁸⁴⁸. Bu noktayı göz önüne alan Şahin, Aurelia Paulina'nın belki de o dönemde oldukça yaşlanmış olmasından kaynaklı olarak yapıyı tam olarak bitirememiş olabileceğini belirtmiştir⁸⁴⁹. İki ayrı yapı evresi ve yapının Severus'lar Dönemi'nde genişletilmesi/tamamlanması fikri Dorl-Klingenschmied ve Gliwitzky tarafından kabul görmemiştir. Her iki yazar da arkeolojik buluntuların bu görüşü doğrulamadığı gerekçesiyle çeşmenin kuzey ve güney bölümünün tek bir inşa programı çerçevesinde arada fazla bir yıl farkı olmadan tek seferde gerçekleştiğini iddia etmişler ve tüm bu faaliyetleri genel olarak İ.S. 198-211 yılları arasına yerleştirmişlerdir⁸⁵⁰. Buna karşın Martini'nin yaptığı gözlemler çeşmenin kuzey ve güney bölümleri arasında ciddi stilistik farklar olduğunu ortaya koymuştur⁸⁵¹; ayrıca Şahin'in uzun uzun tartıştığı çeşmenin neden iki yapı yazıtının olduğu sorusu ne Dorl-Klingenschmied ne de Gliwitzky tarafından dikkate alınmıştır. Dolayısıyla Şahin'in çeşmeye ait iki yapı evresi tezi kanımızca henüz çürütülmüş değildir ve bu konu daha kapsamlı bir arkeolojik araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

5.4.3. Hamamlar

Pamphylia Bölgesi'nde Side, Perge, Aspendos, Sillyon ve Lrybe olmak üzere arkeolojik olarak saptanabilmiş toplam 9 hamam yapısı vardır⁸⁵² ancak bunlardan sadece bir tanesinin, yani Perge'deki güney hamamının yazıtları günümüze kalabilmiştir. Bu yazıtların birisi hamamın ilk evresinin ne zaman inşa edilmiş olabileceği hakkında fikir verirken (T.214), di-

⁸⁴⁷ IPerge I, s. 231-235.

⁸⁴⁸ Mansel 1975, 368. Artemis heykelinin bulunduğu yerin ve burada olasılıkla ona adanmış kutsal kaynağın Aurelia Paulina tarafından bir çeşmeye dönüştürülmesi onun Artemis Pergaia rahibesi olarak kült kapsamında oynadığı rolün altını çizmektedir, bk. Longfellow 2011, 187-188.

⁸⁴⁹ IPerge I, s. 235: "Der Anlaß zur Erweiterung bzw. Neugestaltung des Monuments könnte neben den Neubauten an der östlichen Seite der Abschlußmauer zu den Südthermen auch darin gelegen haben, daß Paulina ihr Werk vielleicht nicht ganz vollenden konnte. Denn sie muß damals in einem erheblichen Alter gewesen sein." Ancak yazıtta yapının tüm donanımı ile birlikte yapıldığının açıkça belirtilmesi Şahin'in bu düşüncesine bir tezat oluşturmaktadır.

⁸⁵⁰ Gliwitzky 2010, 44-46; Dorl-Klingenschmid 2001, 229-231. Ayrıca krş. Martini 2015, 281.

⁸⁵¹ Martini 2015, 280: "C. Gliwitzky hat 2004 erkannt, dass beide Teilfassaden entgegen der bisherigen Auffassung zusammengehören. Allerdings weisen beide Flügel wesentliche Unterschiede auf, die Zweifel an einer einheitlichen Errichtung wecken"; s. 281: "Weitere Unterschiede äußern sich in der Ausführung..... auch angesichts der einen Spolie ist es unwahrscheinlich, dass diese Unterschiede auf zwei verschiedene Werkstätten zurückgehen".

⁸⁵² Pamphylia Bölgesi hamamları hakkında genel olarak bk. Abbasoğlu 1982 ve Abbasoğlu 2004.

ğer üçü hamamın *aleipterion*, *himatiophylakion* ve *lakonikon* bölümlerinin çeşitli bağışlar yoluyla hamama eklenmesini konu edinmektedir (T.215-217).

Hamam kompleksinin 7 nolu mekânında ele geçen bir blokta Roma vatandaşları ve Perge halk ve danışma meclislerinin yapıyı İmparator Vespasianus'a adadığı belirtilmektedir (T.214). Yazıtta Flavius *gentilnomen*'inin kullanılmış olması yazıtın tarihi için Vespasianus'un tahta geçtiği ilk dönemleri işaret etmektedir⁸⁵³. Bu tarih, Perge güney hamamının yapılışı (ya da belki de hamamın genişletilmesi⁸⁵⁴) için önemli bir ipucudur⁸⁵⁵ ve dolayısıyla hamamın inşası Vespasianus'dan önce başlamış olmalıdır. Eck, yazıtın adamayı yapan ilk grup olan *cives Romani*'nin (= Roma vatandaşları) insitiyafiyle dikildiğini ve dilinin de bu nedenle Latince olduğunu iddia etmektedir. Profilsiz yazıt bloğunun kalınlığının 29 cm olması Şahin tarafından bunun imparator heykelini taşıyan bir altlık olamayacağı şeklinde yorumlanmış ve işlevi tamamen imparatoru onurlandırmak olarak açıklanmıştır⁸⁵⁶.

W. Eck, imparatoru böyle basit şekilde ve heykelinin üzerinde durduğu bir anıt olmaksızın onurlandırmanın Roma Dönemi'nde bilindik bir uygulama olmadığını ve bunun onurlandırmayı yapan kişi ya da kurumlar için hiçbir prestij taşımayacağı gerekçesiyle bu tezi reddetmiştir⁸⁵⁷. Eck'e göre bu blok, imparatorun atlı bir heykelinin üzerinde duran bir altlığa ait olmalıydı ve yazıtın buluntu yeri olan hamam halkın toplandığı *locus celeberrimus* niteliği taşıyan bir mekân olması dolayısıyla reprezentatif açıdan kontekse oldukça uygun düşmekteydi⁸⁵⁸.

Yukarıda bu hamam kompleksinin bazı mekanlarının bağış yoluyla tamamlandığına yönelik üç yazıt olduğunu söylemiştik. Bunlardan ilki kentin ünlü *euergetis*'i Plancia Magna'nın ağabeyi olan C. Plancius Varus'un tüm donanımıyla birlikte yaptırdığı *aleipterion*'dur (T.215). *Aleipterion* genel olarak yağlanma odası anlamına gelmekte olup özellikle Roma İmparatorluk Dönemi hamam-gymnasion komplekslerinin önemli bir bölümü olarak değeri-

⁸⁵³ Bu konuda krş. Eck 1970, 65-67.

⁸⁵⁴ Şahin'e göre yazıtın içeriği burada yeni bir yapıyla mı, yoksa bir genişletme çalışmasıyla mı karşı karşıya olduğumuz konusunda net bir ipucu vermemektedir. Yapımına ya Vespasianus ya da belki biraz daha önce başlanan hamam, Flavius'lar Dönemi'nde eklenen diğer mekânlarla birlikte tamamen hizmete açılmış gibi görünmektedir, bk. IPerge I, s. 69.

⁸⁵⁵ Şahin (IPerge I, s. 70), kentin Vespasianus ile olan yakın ilişkileri sayesinde hamamın yapımı için finansal destek almış olabileceğini söylemektedir. Eck (2000, 654) haklı olarak böyle bir bilginin yazıttan çıkarılamayacağını; küçük bir ihtimal de olsa *civis Romani*'nin işe müdahil olmasının mümkün olduğunu; ancak bu grubun da Şahin'in iddia ettiğinin aksine kendilerine ait bir kasası olmadığı için bu olasılığın da son derece zayıf olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumda hamam Perge kentinin bizzat kendi kaynaklarından finanse edilmiş olmalıdır.

⁸⁵⁶ IPerge I, s. 69.

⁸⁵⁷ Eck 2000, 652-653.

⁸⁵⁸ Eck (2000, 653-654), yazıtın tarihini Vespasianus'un imparator olmasından hemen sonraki yakın bir döneme koyduğu için bu kadar kısa bir sürede imparator için nasıl bir atlı heykel yapılmış olduğunu sorgulamıştır. *Damatio memoriae*'a uğrayan Nero ve Domitianus'un heykellerinin kendisinden sonra gelen hükümdarlar için yeniden kullanıldığından yola çıkan Eck, belki de Nero'nun portresinde yapılan değişikliklerle aynı heykelin Vespasianus'a uyarlanmış olmasını bir olasılık olarak sunmaktadır.

dirilmektedir⁸⁵⁹. C. Foss, 1975 yılında yaptığı çalışmasında özellikle Sardis'teki hamam-gymnasion kompleksinde ele geçen *aleipterion* yazıtından hareketle terimin geçtiği tüm epigrafik ve edebi metinleri bir araya toplayarak İmparatorluk Dönemi'nde bu terimin sadece bir odayı ifade etmediğini, aynı zamanda tüm hamam-gymnasion kompleksini de kapsadığını sonucuna varmıştır⁸⁶⁰. Özdizbay, Foss'un çıkardığı bu sonuç doğrultusunda imparator Vespasianus'un onuruna yukarıda bahsettiğimiz yazıtın burada bir hamam yapısı olmadan dikilemeyeceğini belirterek hamamın inşasının Vespasianus'un tahta çıkmasından önce başlayıp, imparator ilan edilmesinden hemen önce ya da eş zamanlı olarak bitirilerek hizmete açıldığını söylemektedir⁸⁶¹. Hamamın Vespasianus'dan önce inşa edilmeye başlamış olabileceğini yukarıda ifade etmiştik. Ancak Özdizbay'ın *aleipterion* ile bu bağlantıyı nasıl kurduğunu anlamak pek mümkün değildir; çünkü böyle bir bağ kurabilmek için Varus yazıtının tam tarih aralığını bilmek zorunludur. Oysa yazıt daha somut bir tarih sunmaktan uzak olup genel olarak Özdizbay'ın da kabul ettiği gibi Flavius'lar Dönemine aittir⁸⁶². Üstelik, Özdizbay tarafından tanınmayan yeni bir yayında Foss'un bu sonucu tüm veriler ışığında bir kez daha tartışılmış ve yeterince ikna edici bulunmamıştır⁸⁶³. Ayrıca hamamın önünde imparatoru onurlandıran *boule*, *demos* ve *cives Romani* hamamın yapımından birinci derecede sorumlu kişi ve kurumlar olarak görülmektedir. *Aleipterion*'u hamam ile özdeşleştirip yapının tümünü Varus'a atfetmek dolayısıyla olası gözükmemektedir⁸⁶⁴. Perge güney hamamı kompleksine yine Flaviuslar Dönemi'nde C. Postumius Cornutus tarafından soyunma odası olduğu düşünülen *himatiophylakion* ve terleme odası olarak nitelendirilen *lakonikon* bölümleri eklenmiş ve kompleks tam manasıyla tamamlanmıştır⁸⁶⁵.

5.5. Kilikia

Ovalık (Pedias) ve Dağlık (Trakheia) olmak üzere ikiye ayrılan Kilikia Bölgesi'nin sınırları doğuda Korakesion'dan (Alanya) başlayarak batıda Amanos Dağları'na kadar uzanmaktadır. Bölgenin kuzey sınırını Toros Dağları belirlemekte ve Kilikia Kapıları olarak adlandırılan Gülek Boğazı ovalık Kilikia'dan Anadolu Platosu'na açılan bir geçit niteliği taşı-

⁸⁵⁹ Bk. yuk. böl. 4.3.

⁸⁶⁰ Foss 1975, 217-226.

⁸⁶¹ Özdizbay 2012, 44-45.

⁸⁶² IPerge I, s. 71.

⁸⁶³ Pont 2008, 151-174, özellikle bk. s. 167-168.

⁸⁶⁴ Benzer bir çıkarım için bk. Pont 2008, 157.

⁸⁶⁵ Hamam kompleksinin içinde yer alan ve *aleipterion*, *himatiophylakion* ve *lakonikon* olarak bilinen mekânlar terminolojik olarak bölüm 4'te tartışılmıştır ve burada tekrar değinilmemiştir. Hamam içinde yazıtıyla belgeli olan *sphairisterion* ve *mouseion*'da dâhil olmak üzere bu mekânların Perge güney hamamındaki hangi odalara karşılık geldiği kesin olmamakla beraber bazı öneriler getirilmiştir. Tüm bu öneriler ve tartışmalar hakkında bk. Özdizbay 2012, 42-52.

maktadır. Toros'lardan doğarak Akdeniz'e dökülen çok sayıdaki nehir özellikle doğu Kilikia'da verimli vadilerin ve ovaların oluşmasına sebep olmuştur.

5.5.1. Su Kaynakları

Kilikia Bölgesi'de tatlı su kaynakları bakımından çok zengin bir yer olduğu söylene-
mese de antik kaynaklarda sınırlı bazı bilgilere rastlamak mümkün olabilmektedir. Bunlar
arasından en önemlisi ise kuşkusuz bugün oldukça önemli bir turistik alan olan ve antik yazar-
larca *Korykion Antron* olarak tanımlanan Cennet-Cehennem obruklarıdır⁸⁶⁶. Mersin İli Silifke
İlçesi'nin yak. 20 km kuzeydoğusunda, Narlıkuyu beldesinin 2 km, Korykos antik kentinin ise
ca. 5 km kuzeybatısında bulunan bu obrukların birinde Strabon'un aktardığına göre yer altın-
dan akan ve suyu berrak ve saf olan bir nehir meydana getiren güçlü bir kaynak bulunmakta-
dır. Ünlü coğrafyacı bu suyun “πικρὸν ὕδωρ” yani “acı su” olarak bilindiğini ve yer altından
akarak denize döküldüğünü söylemektedir⁸⁶⁷. Mağara içindeki kaynak Pomponius Mela tara-
fında da nakledilmiş ancak suyun niteliği ya da isimlendirilmesi konusunda herhangi bir bilgi
verilmemiştir⁸⁶⁸. Kaynağın denize döküldüğü yer olan Narlıkuyu köyünde keşfedilen bir yazıt
akan suyun bir hamam için kullanıldığını da ortaya çıkarmıştır (T.231.)

Edebi kaynaklardan Kilikia'daki su kaynaklarına ait iki örnek daha vardır. Bunlardan
birisi Pyramos (Ceyhan) Nehri'nin kaynakları hakkında yine Strabon tarafından nakledilmiş-
tir. Strabon'a göre bir ovanın ortasından doğan Pyramos (Ceyhan Nehri), Kataonia'nın için-
den akarak Toros'ları aşar ve ovalık Kilikia'ya ulaşır⁸⁶⁹. Kilikia'da varlığı edebi kaynaklardan
bilinen bir diğer kaynak ise Mopsoukrene/Mopsoukrenai'dır. Özellikle Sokrates, Ammianus
Marcellinus, Philostorgios gibi Geç Antik Dönem yazarlarınca anılan⁸⁷⁰ ve bugün Tarsus ile
Gülek Boğazı arasında Hacıhamzalı ya da Kırıtlar Köyleri ile özdeşleştirilen⁸⁷¹ Mopsoukrene
bu kaynakların tamamında bir yer ve yol istasyonu olarak geçer ve oradaki kaynak hakkında
hiçbir bilgi verilmez. Ancak isminden ötürü burada kesin olarak bir su kaynağı beklenmesi
gerekir.⁸⁷²

⁸⁶⁶ Birer doğa harikası olan bu obruklar aynı zamanda kült işlevli olarak da kullanılmış ve burada ele geçen ya-
zıtlar mağarada Pan, Hermes ve Zeus'a tapınıldığını ortaya koymaktadır; mağara hakkında bk. Hild ve Hellen-
kemper 1990, 314-315; Şahin vd. 2010.

⁸⁶⁷ Strab. 14.4.5: ἔστι δὲ καὶ ἄντρον αὐτόθι ἔχον πηγὴν μεγάλην ποταμὸν ἐξείσαν καθαροῦ τε καὶ διαφανοῦς
ὑδατος, εὐθὺς καταπίπτοντα ὑπὸ γῆς: ἐνεχθεὶς δ' ἀφανὲς ἔξισιν εἰς τὴν θάλατταν: καλοῦσι δὲ πικρὸν ὕδωρ.

⁸⁶⁸ Mela, 1.74: “*Ibi ingens amnis ingenti fonte se extollens tantummodo se ostendit, et ubi magnum impetum
brevis alveo traxit, iterum demersus absconditur.*”

⁸⁶⁹ Strab. 12.2.4: διὰ δὲ τῆς Καταονίας ὁ Πύραμος, πλωτός, ἐκ μέσου τοῦ πεδίου τὰς πηγὰς ἔχων. Pyramos Nehri
için bk. Tischler 1977, s. 123.

⁸⁷⁰ Socr. II. 47.4; Amm. Marc. XXI.15.2; Philostorg. VI.5.

⁸⁷¹ Hild ve Hellenkemper 1990, 359-360.

⁸⁷² Tischler 1977, 102: “Mopsou Krene: Ort in Kilikien, wo es eine gute Quelle gab”. Bu kaynak hakkında bk.
Ruge 1933, col. 250-251.

Su kaynakları üzerine Kilikia'daki tek epigrafik kaynak Anazarbos (= Anazarva) kentindendir (T.222). Oldukça geç bir döneme, yak. İ.S. 516 yılına tarihlenen bir epigramda su kaynağının Mısır kökenli bir aziz olan ve Diocletianus Dönemi'nde Phrygia'nın Kotiaieion (= Kütahya) kentinde öldürülerek *martyr* olan Menas'ın koruması altına alındığı anlatılmaktadır. Su, burada azizin göğsünden fışkırır şekilde tasvir edilmiş ve azizin bu yolla vatandaşlara genç kızlara özgü bir güzellik getirdiği inancına vurgu yapılmıştır. Su kaynağı için kullanılan Πολυπίδαξ sözcüğü özellikle Homeros'un İlyada destanında İda Dağı için sık sık bol su lu/pınarlı anlamında kullanılmıştır⁸⁷³ ve epigrafik olarak sadece bu yazıttan bilinmektedir. Yine “göğüs, meme” anlamına gelen μαζός sözcüğü ise burada kaynak suyun fışkırdığı/kaynadığı yer olarak algılanmalıdır. Epigramın sonunda *genetivus* halde verilen Φιλαγρίου ἰν|λουστρίου = Philagrios Illustrius epigramı yazan şair olarak değerlendirilmiş ve aynı zamanda yüksek rütbeli bir imparatorluk görevlisi, olasılıkla da bir vali olduğu düşünülmüştür⁸⁷⁴. Merkelbach – Stauber burada sadece bir su kaynağı olmadığını, bu kaynak üzerinde bir de çeşme bulunduğunu söyleyerek Philagrios'un onu inşa ettiren kişi olduğunu iddia etmişse de⁸⁷⁵, böyle bir sonucu epigramdan çıkartmak çok zordur. Burada bir yapı ile ilişkilendirilebilecek tek şey, azizin krali bağışlar yoluyla yaptırılan figürünün “ἀψίδος στροφάλιγγι” yani kemerin kavisli yerine konulmasıdır ve bu da bir kiliseyi işaret etmektedir⁸⁷⁶.

Anazarbos'taki bu kaynak yazıtı da dâhil olmak üzere kataloğa Kilikia'dan toplam 13 yazıt dâhil edilmiştir. Bu yazıtların 6 tanesi su yoluyla (bir tanesi su kemeri ve diğeri künk), 1 tanesi çeşme, 1 tanesi su kaynağı ve geri kalan 5 tanesi ise hamam yapılarıyla ilgilidir. Yazıtların büyük çoğunluğunun Geç Antik Dönem'e ait olması dikkat çekicidir. Nispeten erken dönemlere koyabileceğimiz üç yazıtımız vardır: Anazarbos'taki su yolu inşası (İ.S. 90/91); Ioatepe'deki hamama bağış yazıtı (İ. S. 141 ya da 176 sonrası) ve Olba'daki su kemeri inşası (İ.S. 198-209).

5.5.2. Su Yolları

Su yollarıyla ilgili yazıtlar Anazarbos, Elaioussa Sebaste, Iotape, Olba ve Pompeiopolis kökenlidir. Bunlardan en erkeni olan Anazarbos su yolunun imparator Domitianus tarafın-

⁸⁷³ Hom. *Il.* 8.47 ve 14.283.

⁸⁷⁴ Merkelbach ve Stauber 2002, s. 225. Bu Philagrios'un IKeramos 66 nolu yazıtta geçen şahısla aynı olabileceği düşünülmektedir, bk. PLRE II, s.v. Philagrios (4) [orada hatalı şekilde Aphrodisias denilmektedir].

⁸⁷⁵ Merkelbach ve Stauber 2002, s. 225: “Philagrios, ein kaiserlicher Funktionär, vielleicht Gouverneur von Cilicia, hat ein Brunnenhaus erbaut und es unter den Schutz des Menas gestellt.”

⁸⁷⁶ Gough 1952, 133-134; PLRE II, s.v. Philagrios (4). Halkin 1953, 241'de Menasın resminin kilisedeki bir mozaik üzerine yapılmış olabileceği yönünde bir yorumda bulunmuş olsa da söz konusu figürün epigramda kavisli bir kemer tarafından korunuyor ifadesi buna açık bir tezat teşkil etmektedir.

dan İ.S. 90/91 yıllarında yaptırıldığı anlaşılmaktadır (T.223). Yazıttaki σεβαστὸν ὑδραγωγῆον ifadesinden dolayı Anazarbos *corpus*'u editörü M. H. Sayar da dahil olmak üzere bilim insanları su yolunu imparatorun finanse ettiğini öne sürmüşlerse de bu yorum kanımızca oldukça muğlak olup bölüm 4'te detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Anazarbos'a su taşıyan bu akuadükt kaynağını kentin 25 km kuzeyindeki Sumbaz kaynağından almakta ve akuadüktün izleri kentin kuzeyinde bugün görülebilmektedir⁸⁷⁷.

Bugün Mersin ili Erdemli ilçesinde Ayaş mahallesi sınırları içinde yer alan Elaioussa Sebaste antik kentini Lamos kaynaklarından gelen su ile besleyen akuadüktün İ.S. 5. yüzyılın ortalarında bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır (T.226). 1891 yılında Hicks tarafından kaydedildikten sonra yazıtın ilgili yeri eksik okunduğu ve son derece silik olduğu için içeriği konusunda çeşitli spekülasyonlar yapılmış ve ancak 1986 yılında Avusturyalı ünlü Bizantinist Herbert Hunger tarafından doğru bir kontekste oturtulabilmiştir. Kendisine F. Hild tarafından verilen yazıt fotoğrafları üzerinden yeni okumalar yapan Hunger Illos adındaki bir *comes* ve *pater* zamanında su yolunun tamir edildiğini ortaya çıkarmıştır⁸⁷⁸. Hunger, yazıttaki Illos'un İmparator Zeno'ya karşı bir isyan girişimi başlatmış olan ünlü bir Isauria'lı ile özdeşleştirilmesi durumunda indiksiyonu da hesaba katıp su yolunun restorasyonu için İ.S. 473 tarihini öne sürmüştür. Ancak kendisinin de belirttiği gibi bu yazıtta geçen Illos ile Isauria'lı Illos'un aynı kişi olup olmadığı belli olmadığı için bu tarih kesin değildir⁸⁷⁹.

Silifke'nin yak. 30 km kuzeyinde yer alan ve Dağlık Kilikia'nın en büyük kentlerinden birisi olan Olba yerleşiminin ayakta kalan en görkemli anıtlarından bir tanesi akropolisin doğusundaki vadiyi aşan su kemerleridir. Kaynağını yak. 10 km kuzeyde Lamos (Limonlu) Irmağı üzerindeki Kızılgeçit'ten alan Olba su yolu taş kanallar ve tüneller aracılığıyla akropolün kuzeybatı eteğindeki çeşme yapısına taşınmaktadır⁸⁸⁰. Bahsi geçen su kemerinin üzerine kazınmış olan bir yazıt su yolunun İ. S. 198-209 tarihleri arasında Herakleides isimli bir şahsın miras bıraktığı paralardan yaptırıldığını ve Severus ailesine adandığını göstermektedir

⁸⁷⁷ IAnazarbos, no. 20. Anazarbos su yolu için ayrıca krş. Hellenkemper ve Hild 1986, 128-129; Sayar 1999, 145; Posamentir ve Sayar 2006, 331.

⁸⁷⁸ Hunger 1986, 132-137. Elaioussa antik kenti üzerine E. E. Schneider başkanlığında yoğun çalışmalar yürütmüş olan İtalyan ekip, su yolunun tüm izlerini detaylı olarak belirlemiş ve kayıt altına almışlardır. Bu ekipten Spanu (1999, 83) su yolunun ilk yapılışını İ.S. 1. yüzyılın sonu ya da İ.S. 2. yüzyılın başına yerleştirmekte; Illos zamanındaki onarımının ardından bir de İ.S. 6. yüzyıla kadar giden yeni bir restorasyon olduğunu belirtmektedir. Rouché'nin (1979) yaptığı kapsamlı çalışma, özellikle İ.S. 5. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Aphrodisias başta olmak üzere bazı kentlerde yoğun olarak görülen *pater*'lerin ya kendi kaynaklarından ya da kendilerine teslim edilen kentlerin gelirlerinden bir takım inşa faaliyetlerine giriştiklerini ortaya koymaktadır. Rouché'nin a.g.e. s. 183'te yaptığı "Buildings erected from these revenues (of the cities) are dated by the πατήρ" tespitini göz önünde bulundurduğumuzda su yolunun onarımını Illos'un kendi cebinden karşılamamış olması olasıdır.

⁸⁷⁹ Laminger-Pascher (1974, 67) ve Hild (1988, 434) bu özdeşleştirmeye katılırken, Rouché (1979, 178), Robert (BE 1980, no. 42) ve Dagron ve Feissel (1987, 54, dn. 25) bunu olası görmemektedir. Krş. ayrıca Busch 1999, 117-118.

⁸⁸⁰ Erten vd. 2014, 68.

(T.232). Su yolu kanalının geçtiği bir kaya üzerine kırmızı boya ile yazılmış olan bir yazıt bu su yolunun dörtte birlik bölümünün Doğu Roma İmparatoru II. Iustinus zamanında 15. indik-siyonda (yani İ.S. 566-567 yılında) bir pisikopos olan Kosmas tarafından yenilendiğini ya da onarıldığını göstermektedir (T.233).

Bunlardan başka Kilikia Bölgesi'nde tarihi belli olmayan bir yazıt daha vardır. Gazi-paşa ile Alanya arasında bir liman yerleşimi olan Iotape'de (Aydap Koyu) Paribeni ve Romanelli tarafından kaydedilen bir heykel kaidesi üzerindeki yazıtta Toues isminde bir vatandaş yerine getirdiği *prytanis*, *demiourgos* ve *agoranomos*'luk gibi memuriyetlere ilaveten su yolunun onarımı için bin dinarlık bağış yapmış ve bu vesileyle danışma ve halk meclisleri tarafından onurlandırılmıştır (T.228). Yazıtın tarihi konusunda hiçbir ipucu yoktur; fotoğrafı da bulunmadığı için harf karakterlerinden güvenilir bir şey söylemesi zordur. Ancak aynı yerleşimden ele geçen bir başka yazıtta verilen bir bağış bilgisi bizim için su yolu yazıtını tarihlemeye önemli bir ipucu sayılabilir. Iotape meclisleri tıpkı Toues gibi önemli kent memuriyetleri üstlenmiş olan Kendeas isimli bir vatandaşı onurlandırmışlardır. Bu onurlandırmanın sebeplerinden birisi de Kendeas'ın ortak kullanım için inşa edilen hamama 1025 dinarlık bir yardımda bulunmasıdır. Bu yazıt, Kendeas'ın kızı Mas'ın Faustina kültünün rahibesi olmasından dolayı ya Antonius Pius'un eşinin ölüm tarihi olan İ.S. 141 (Faustina Maior) ya da Marcus Aurelius'un eşini ölüm tarihi olan İ.S. 176'dan (Faustina Minor) sonraya konulabilir. Örneğin Fagan bu son tarihi tercih etmektedir⁸⁸¹. Toues'in su yolu için yaptığı 1000 dinarlık bir bağış ile bir kıyaslama yapılır ve ayrıca ed. pr.'in verdiği çizimdeki harf karakterine bakılınca söz konusu yazıt için İ.S. 2. yüzyılın sonu ya da en geç İ.S. 3. yüzyılın başı gibi bir tarihlemeyi önerebiliriz.

5.5.3. Çeşmeler

Kilikia'daki tek çeşme yazıtı Anazarbos'un yak. 28 km kadar kuzeyinde günümüzde de kullanılmaya devam etmekte olan antik bir çeşme yapısının üzerinde ele geçmiştir ve Anazarbos *era*'sına göre İ.S. 583/584'e⁸⁸², Flaviopolis *era*'sına göre ise İ.S. 490/491 yılına tarihlenmektedir (T.224)⁸⁸³. Çeşmenin yazıtında basitçe Gregoris isimli bir *tekhnites*'in (usta) yapım işini tamamladığı kaydedilmektedir. Böyle kırsal alanlarda çeşme vb su yapılarının varlığı yazıtlardan iyi bilinmektedir⁸⁸⁴.

⁸⁸¹ Fagan 1999, 331, no. 295. Iotape'de 2 tane hamam yapısı bilinmekte ve Farrington tarafından (1995, 168, no. 93-94) kabaca İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmektedir.

⁸⁸² Dagron ve Feissel 1987, 197-198, no. 117; Hellmann 1999, 96, no. 36.

⁸⁸³ SEG 37, no. 1255.

⁸⁸⁴ Bk. Uzunoğlu 2017.

5.5.4. Hamamlar

Kilikia'dan 5 hamam yazıtı bilinmektedir. Bunlardan birisi yukarıda bahsedilen Iotape'den olup diğerleri Kelenderis, Anemurion, Korykos ve Elaioussa Sebaste'den belgelenmiştir. Kronolojik olarak ilk örneğimiz Doğu Akdeniz'in önemli bir liman kenti olan Kelenderis'ten gelmektedir. Limanın batısındaki üç nefli bazilika'nın zemininde devşirme olarak kullanılan 17 parça mermer bloğun birleştirilmesinden sonra M. H. Sayar tarafından geçtiğimiz yıllarda bilim dünyasına tanıtılan bir yazıt (T.230), Antoninus Pius tarafından kente İ.S.141 yılında bir hamam yaptırıldığını göstermektedir. Buluntu yeri yazıtın liman hamamıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Zira yerleşimde bu hamamdan başka bir hamam, en azından bugüne kadar L. Zoroğlu tarafından uzun yıllardır yürütülen kazı çalışmalarında şimdiye kadar saptanamamıştır⁸⁸⁵. Liman hamamının ilk inşası Zoroğlu tarafından İ.S. 4. yüzyılın sonu ya da 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmiştir⁸⁸⁶; ancak Tekocak bazı Kilikia ve Pamphylia hamamlarıyla yaptığı stilistik ve mimari karşılaştırmalar sonucu bu tarihi İ.S. 3. yüzyıla çekmiştir⁸⁸⁷. Bu yeni yazıt buluntusu, Tekocak'ın yaptığı bu yeni tarihlemeyi de daha erkene götürmek durumunda bırakmıştır. Buna karşın İ.S. 141 yılı hamamın ilk inşa edildiği yıl da olmayabilir. Yazıtın ilk 5. satırında Antoninus Pius'un unvanları yer almakta, 7. satırda da βαλανεῖον ἐπο[ίησεν] ifadesi yer almaktadır. Yazıtın 6. satırında, ὑπὸ Θεοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ Π[---] olarak kalan yer ise hamamın belki de Hadrianus tarafından inşa ettirildiğini ve Antoninus Pius tarafından onartıldığının bir göstergesi olabilir⁸⁸⁸. Ancak yazıtta ἐπο[ίησεν] fiilinin tercih edilmiş olmasından inşa işinin Hadrianus Dönemi'nde başlayarak Antoninus Pius Dönemi'nde yani İ.S. 141 yılında sonlandırıldığı sonucunu da çıkartmak mümkündür. Zoroğlu'nun verdiği bilgiler her halükarda geç dönemde hamamın bir onarımdan geçtiği ya da genişletildiğini göstermektedir⁸⁸⁹.

Korykos antik kentinin yak. 2 km batısında deniz kıyısında yer alan Narlıkuyu köyündeki bir evde L. Budde tarafından büyük bir mozaik keşfedilmiştir. Bugün üzerindeki Kharit'ler motiflerinden dolayı Üç Güzeller mozaïği olarak da bilinen bu mozaïğin yazıtlı kısmında Poimenios isimli bir valinin⁸⁹⁰ suyunu *Korykion Antron*'dan gelen kaynaktan alan bir ha-

⁸⁸⁵ Sayar (2013, 596) tarafından yazılan uzun İngilizce özetle kentte mutlaka başka hamamların da olduğu ve bu hamamların toplam sayısının ve tarihlerinin ancak kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılabileceğini ifade etmektedir.

⁸⁸⁶ Zoroğlu 1994, 50.

⁸⁸⁷ Tekocak 2008, 154.

⁸⁸⁸ Sayar 2013, 601. Sayar, bir başka seçenek daha öne sürmektedir. Buna göre ilgili satır Hadrianus tarafından Isauria, Lykaonia ve Kilikia bölgelerinin bir *eparkheia* olarak düzenlenmesiyle de ilgili olabilir.

⁸⁸⁹ Zoroğlu 1994, 45-50; Sayar 2013, 598.

⁸⁹⁰ Epigramda Poimenios'un kutsal adalarda yöneticilik yaptığı yazılıdır. Bu adaların ne olduğu tartışmalıdır; Budde, Diocletianus Dönemi'nde eyalet düzenlemeleri sonrası Ege'deki adaların Asia'dan ayrılmasıyla oluştur-

mam yaptırdığını ortaya koymaktadır (T.231). Epigramda valinin imparatorların *comes*'i olduğundan bahsedilir ve mozaikteki figür ve ornamentlerin de desteğiyle yazıt ya I. Theodosius – II. Valentinianus ya da Arcadius ve Honorius Dönemleri'ne tarihlenir⁸⁹¹.

Kharit'ler burada sadece mozaik üstünde birer figür olarak resmedilmiş olsa da sundukları neşe hamam epigramlarında sık kullanılan bir öğedir⁸⁹². Buna bir başka örnek yine Kilikia'daki Anemurion kentinden verebiliriz. Kentin kuzeyinde yer alan küçük hamam yapısının *apodyterion* bölümünde yine bir mozaik üzerinde 4 satırdan oluşan ve *iambos* vezninde yazılmış bir epigramda hamam yapısının χ[α]ρ[ι]ς'inin ne kadar çok olduğu vurgulanarak hamamın küçüklüğüyle bir kontrast oluşturulmuş; bu mütevazı hamamın sunduğu zevk ve iç döşemesi ile küçük oluşunu dengelediğinin altı çizilmiştir. Böylece Φθόρος yani kıskançlık ve kem gözün bu mozaik'ten ve dolayısıyla hamamdan uzak olması dilenmiştir⁸⁹³. Epigrama göre hamamı yaptıran kişi Mousaios adında bir *strategos*'tur. Mousaios'un tam olarak nasıl bir görev üstlendiği bu muğlak ifadeden anlaşılamasa da yüksek askeri bir yetkili olduğu kesindir⁸⁹⁴. Hamamın ne zaman yapıldığı tam belli değildir, ancak yazıtın dili Geç Antik Dönemi işaret etmektedir. Russell bunun yanı sıra ele geçen çömlleklerin aşağı yukarı İ.S. 5. yüzyılı gösterdiğini belirtmektedir. Hamamın ısıtma odalarında en son İ.S. 601/2 yılına tarihli bir sikkenin ele geçtiği bir define en azından bu tarihten önce hamamın artık kullanılmadığının bir kanıtı olarak gösterilmektedir⁸⁹⁵.

Hamamlarla ilgili Kilikia'dan gösterebileceğimiz son örnek Elaioussa Sebaste'dendir. Bu yerleşimdeki su yolunun Illos isimli *pater* tarafından onartıldığını görmüştük. Kentin yaklaşıp olarak 7 km doğusunda yer alan Akkale isimli bir yerleşimdeki⁸⁹⁶ hamam yapısının kapısının üzerinde yer alan bir epigramda yine Illos ismi anılmıştır (T.227) ve bu iki kişinin özdeş olduğu kanımızca açıktır⁸⁹⁷. Ancak yukarıda da vurguladığımız üzere Elaioussa Sebaste'de bu inşa faaliyetlerini gerçekleştiren Illos ile Zenon'a isyan eden Illos'un aynı kişi olup olmadığı belirsiz olduğu için bu yazıtta da net bir tarih verilememektedir. Merkelbach – Stau-

lan ve Rhodos'un başkent yapıldığı eyaletin kastedildiğini söylerken, Kirsten (1974, 798, dn. 54) ve Robert (BE 1974, no. 612) Propontis'teki adaları önermektedirler. Krş. ayrıca Merkelbach ve Stauber 2002, s. 200.

⁸⁹¹ Budde 1969, 97.

⁸⁹² Busch 1999, 282-290.

⁸⁹³ Russell 1987, 41-44; Busch 1999, 146.

⁸⁹⁴ Iustinianus Dönemi'ne kadar *magister militum*, *comes*, *dux* gibi askeri görevlilerin *strategos* olarak adlandırıldıkları bilinmektedir, bk. Russell 1987, 44. Mousaios'un her halükarda *vir clarrissimus* olduğu λαμπραῖς ἀξίαις ile övülüyor olmasından açıktır, bk. Busch 1999, 147.

⁸⁹⁵ Russell 1987, 48-49.

⁸⁹⁶ Akkale yerleşimi hakkında bk. Hild ve Hellenkemper 1990, 165-166. Yazarlara göre bu yerleşimde söz konusu hamamı besleyecek bir akuadükt izine rastlanmamıştır ve çevrede bir su kaynağı da yoktur. Ancak bu hamam ebat olarak küçük ve kırsal karakterli bir hamam olup suyunu da Likya'da çokça örneklerine rastladığımız gibi hemen yakınındaki büyük bir sarnıçtan alıyor olmalıydı.

⁸⁹⁷ Merkelbach ve Stauber 2002, 203, no. 19/09/01.

ber yazıtı genel olarak İ.S. 5/6. yüzyıla koymuştur⁸⁹⁸. Epigramda Illos'un karakteri ve hamamın niteliği hakkında önemli ipuçları da verilmektedir. Buna göre καθαρός yani “saf, ak, lekesiz” bir kişinin eseri olan hamam ve suyu sahibinin karakterini yansıtarak aynı berraklık ve saflıkla dertlere derman olmaktadır⁸⁹⁹.

⁸⁹⁸ Merkelbach ve Stauber 2002, 203, no. 19/09/01.

⁸⁹⁹ Bu konuda bk. Busch 1999, 120. καθαρός dini bir arınmayı çağırırsa da seküler bir hamam yapısıyla ilişkili olduğundan bu anlamında kullanılmamış olsa gerektir (Busch, a.g.e).

SONUÇ

Su yapıları ve yazıtlarının odak noktasını oluşturduğu bu çalışma için 5 bölgeden toplam 234 yazıt biraraya getirilmiş ve çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir. Çalışmamızın ilk bölümü konuya genel bir giriş yapmak ve suyun Antik Çağ insanı için sahip olduğu öneme değinmek amacını taşımıştır. Bu bağlamda insanların suyu elde edebilmeleri ve kullanıma sunabilmeleri için ne tür zahmetlere girdikleri, yerleşimlerini hangi yapılar ile donattıkları ve suyun Antik Çağ insanının yaşamında oynadığı rol çeşitli örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu ön giriş ve değerlendirmelerin ardından suyun kullanımının yerleşimlerde hangi kurallar çerçevesinde sağlandığı, bu kuralları kentlerin hangi memurlarının aldığı ve uyguladığı, bu kurallara uymayanların nasıl ve hangi cezalara maruz kaldığı Yunan ve Roma hukuki metinleri ve elbette konuyla ilgili mevcut yazıtlar ışığında belirlenmeye çalışılmıştır. Bu belgelerin incelenmesi sonucunda özellikle Yunan dünyasında her yere uygulanabilir ve genel geçer bir yasa bütünlüğü olmamasından dolayı belgelerin çok dağınık olduğu ve bir çok kent özelinde farklı uygulamaların varlığı gözlemlenmişken, Roma İmparatorluk Dönemi'nde derlenen bazı yasalar vasıtasıyla su yönetiminin hem Roma'da hem de eyaletlerde daha sistematik bir yapıya kavuştuğu ortaya çıkmıştır. Çalışmamızın üçüncü bölümü su yapılarının finansmanına ayrılmıştır. Yapı tiplerine göre kategorik olarak hazırlanan bir tablo ile bazı istatistiki bilgiler çıkarılarak, katalogta toplanmış olan yazıtların daha iyi yorumlanabilmesi sağlanmıştır. Her bir dönem için (Hellenistik, Roma ve Geç Antik Dönem) ayrı bir değerlendirme yapılmış olsa da tüm zamanlar için gerçekleştirilen yapı faaliyetlerinde hayırseverlerin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde hayırseverler ezici bir çoğunlukla inşaa işine ön ayak olmuşlardır ve bundan su yapıları da büyük oranda payını almıştır. Hayırseverleri imparatorların izlediğini söyleyebiliriz, ancak imparatorlar doğrudan para yardımında bulunmak yerine çoğunlukla kentlerden alacakları vergilerden feragat ederek bu yapılara destek olmuşlardır. Modern kaynaklar, su yollarının yapımı çok pahalı projeler olması gereğiyle çoğunlukla imparatorlarca finanse edildiği konusunda hem fikirlerdir. Bu bağlamda bazı yazıtlarda karşımıza çıkan *sebaston hydragogion* ifadesi, su yolunu imparatorun finanse ettirdiği şeklinde yorumlanmaktadır. Çalışmamızda ortaya koyduğumuz belgeler, su yolları yapımında imparatorluk kaynaklarının oynadığı rolün düşünüldüğü kadar yüksek olmadığını ortaya çıkarınca *sebaston hydragogion* ifadesi üzerine daha titiz bir araştırma yapılmış ve aslında bu ifadenin imparatorların kentlerine su yolunun yapılması için verdiği onaya istinaden, ona bir nevi şükranlarına sunma amacı güden onursal bir ifade olduğu netlik kazanmıştır.

Çalışmamız tüm bu epigrafik belgelerden elde edilen bilgiler ışığında antik dönemde su yapılarının terminolojisini sorgulamış ve önemli sonuçlara ulaşmıştır. Bu bağlamda akua-dükt, çeşme, hamam ve su kaynakları tüm antik belgeler toplanarak sıkı bir süzgeçten geçirilmiştir. Yaptığımız bu çalışmanın en önemlisi sorularından bir tanesi modern kaynaklarda *nymphaion* olarak bilinen çeşme yapılarının gerçekten Antik Dönem’de de bugün kullandığımız şekliyle adlandırılıp adlandırılmadığı ve bugünkü terminolojinin ne ölçüde gerçekleri yansıtip yansıtmadığı olmuştur. “Das Nymphaeum Traiani” gibi büyük bir monografinin başlığını oluşturacak kadar yaygın bir kullanıma sahip olan *nymphaion* sözcüğüne tüm Antik Dönem boyunca çok az sayıda belgede rastlanması ve mevcut belgelerin ekseriyetle bir Nymphe kültü ile alakalı olması Antik Dönem insanının bu ayrımı bilinçli olarak yaptığını göstermektedir. Yazıtlarda çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkan diğer seküler terimlerin (hyd-reion, hydrekdochion, krene vs.) mevcut çeşme yazıtlarının büyük bölümünü kapsamaması ve Londeis isimli bir kırsal yerleşimde özellikle *nymphaion* ve *krene* sözcüklerinin yan yana belgelenmiş olması bu yorumun en önemli argümanları olarak sunulmuştur. *Nymphaion* sözcüğünün Roma İmparatorluk Dönemi’nde anıtsal çeşme yapısı hüviyetine sahip olduğu tezi ise böylelikle çürütülmüş ve dönemin gösterişli çeşme yapıları ile dini karakterli *nymphaion*’ların aynı şey olmadıkları açığa kavuşmuştur. Hem çeşme yapıları hem de su kaynakları bakımından önemli bir tartışma konusu da *pege* ile *krene* arasındaki fark olmuştur. Daha önceki yıllarda R. Tölle-Kastenbein tarafından yapılan bir çalışma *pege*’nin el değmemiş ve yakınında bir yapılaşma olmayan doğal su kaynağı olduğu, *krene*’nin ise insan eliyle inşa edilmiş bir çeşme yapısı olduğunu ortaya koymuştu. Tölle-Kastenbein, antik metinleri yeterince taramadığı ve coğrafi olarak da kendisini sadece Kıta Yunanistan ve adalarla sınırladığı için savunduğu bu tezin üzerine daha detaylı olarak gidilmiş; onun ulaştığı sonuçlar kısmen teyit edilmiş, bazı noktalarda onun yorumlarına ters düşecek yeni kanıtlar gösterilerek söz konusu araştırmacının *communis opinio* olarak bilim dünyasında kabul edilen tezi revize edilmiştir. Özellikle Augusta Traiana’da (bugünkü Stara Zagora/Bulgaristan) ele geçmiş bir yazıt ve çok sayıda antik aktarımın irdelenmesi sonucu yapılan bu yeni revizyona göre antik kaynaklar bu iki terimi kesin hatlarıyla birbirinden ayırmamıştır. *Pege*’nin *krene* ile olan organik bağı antik metinlerde bu iki terimin iç içe geçmişliğinin ana nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki aynı su kaynağı bir metinde *pege*, öteki metinde ise *krene* olarak görülebilmektedir. Bizim bu karmaşadan ulaşabildiğimiz sonuç ise şudur: hemen su kaynağının yanına inşa edilen bir çeşme, söz konusu kaynakla olan ilişkisinden ötürü hem *pege* hem de *krene* olarak tanımlanırken; su kaynağından uzakta inşa edilen ve suyun kanallar, künkler vs. ile taşındığı bağımsız çeşme yapıları sadece *krene* diye adlandırılmaktadır. Çeşmeler kadar değişik şekillerde

belgelenmiş olan (kadınlar hamamı, yazlık/kışlık hamam vs.) hamam yazıtları da terminolojik olarak bizlere önemli veriler sunmaktadır. Çünkü özellikle Roma İmparatorluk Dönemi yazıtlarında *gymnasion* olarak geçen kimi yapılar başka yazıtlarda *balaneion* ya da *loutron* olarak verilmektedir. Yunan dünyasının geleneksel *gymnasion* kültürünün Roma hamamlarıyla kaynaşması ile oluşan hamam-*gymnasion* kompleksi yazıtlardaki bu terminolojik karmaşasının ana kaynağı olarak göze çarpmaktadır. Bu esasen başlı başına büyük bir çalışmanın konusu olabilecek nitelikte geniş kapsamlı bir iş olsa da, bu soruna çalışmamızda da bazı yanıtlar aranmıştır. Buna göre herhangi bir *gymnasion* yapısı ile hiçbir bağlantısı olmayan tekil hamam yapıları yazıtlarda tamamen *balaneion/loutron* şeklinde anılırken, *gymnasion*’larla içe içe olan ve onun aslında bir parçası olan hamamlar bu karakterlerinden dolayı her iki şekilde kendilerine epigrafik belgelerde yer bulabilmektedirler. Bu konudaki en büyük problem ise genellikle yazıt taşıyıcısının ilgili arkeolojik konteksten ayrı bir yerde ele geçmiş olması ve dolayısıyla hangi yapı ile özdeşleştirilmesi gerektiğinin tam olarak belirlenememesi olduğunun altı bir kez daha çizilmiştir.

Terminolojik olarak üzerinde durulan en önemli konulardan birisi de şüphesiz sadece su yapılarını değil genel olarak tüm yapıları ilgilendirmektedir. Pek çok yapı yazıtında görülen bir fiil olan κατασκευάζω bugüne kadar hep bir yapının temelinden itibaren ilk inşası olarak görüldüğü için yapıların kronolojik tarihi bu fiilin kullanıldığı yazıtların kaleme alındığı tarihle doğru orantılı olarak yorumlanmıştır. Oysa Ephesos’ta Titus Flavius Menandros tarafından Septimius Severus dönemi *hydreion*’unun ya da Patara’daki Nero/Vespasianus hamamının net bir şekilde bu dönemlerden daha erken bir tarihte inşa edildiği arkeolojik olarak kanıtlanmıştır. Bir Roma eyaletine dönüştürüldükten sonra Claudius tarafından Lykia’da ölçümü yaptırılıp ilan edilen yolların Bonda Tepesi’ndeki Stadiasmus Patarensis ile çağdaş olan bir başka anıtta περί τῆς κατα[σκευ]ῆς τῶν ὁδῶν şeklinde anılması, aslında söz konusu terimin sadece inşa değil, aynı zamanda restorasyon, onarım vs. gibi başka anlamları da içerdiğine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Çünkü çok iyi bilinmektedir ki Lykia’da Claudius dönemi öncesi de yollar mevcuttu ve eyaletleşmeden sonra bu yollar genişletilip restore edilmişti.

Çalışmanın son bölümünde Ionia’dan başlanarak Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia Bölgeleri’nin su ve su yapıları ile ilgili olan tüm antik kaynaklar ve yazıtlar titiz bir şekilde analiz edilerek yorumlanmıştır. Ionia Bölgesi’nden her bir kent için belgelenmiş olan yazıt sayısı oldukça fazla olduğu için her kent ayrı bir alt başlık halinde değerlendirilmiş, diğer bölgelere ise toplu olarak göz atılmıştır ve bilimsel olarak tartışmalı pek çok konu bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak bu sorunların çözüme kavuşturulması için öneriler getirilmiştir. Bu bağlamda örneğin özellikle Lykia hamamları üzerine bazı önemli saptamalar yapılmıştır. Da-

ha önce arkeolojik olarak Farrington tarafından yapılan çalışma ve S. Şahin'in ve diğer başka bilim adamlarının epigrafik olarak yaptıkları tespitler bölgede Vespasianus'un imparator olmasından sonra ciddi bir yapılaşma hareketinin başladığını; özellikle de hamamların bundan aslan payını almış olduğunu göstermiştir. Genel olarak Lykia'nın eyaletleşme süreci ile ilişkilendirilen bu durum, Lykia'nın diğer bölgeler ile kıyaslanması ve Vespasianus'un Küçük Asya'nın tamamında uyguladığı yapı politikası ile birlikte yorumlanarak Lykia'nın daha spesifik bir sebep ya da sebeplerle bu yapılaşma sürecine girdiğine kanaat getirilmiştir. Eyalet valilerinin, yönetimi altında bulunan bölge/lerin altyapı ve fiziki şartlarını iyileştirmek ve geliştirmek için imparator ile bir aracılık sağladığı bilinen bir gerçektir. Lykia'da İ.S. 60-63 yılları arası görev yapmış olan C. Licinius Mucianus pek çok Lykia kentinde çeşitli nedenlerle onurlandırılmış, bazı aileler onun vesilesiyle Roma vatandaşlık hakkına kavuşmuş ve nihayetinde kendisinden bir Patara yazıtında φίλος olarak bahsedilmiştir. Mucianus, diğer eyalet valilerinden farklı olarak Vespasianus'un sağ kolu olarak yaptığı yönlendirmeler ile onun imparatorluk tahtına oturmasında büyük bir rol oynamıştır. Öyleki Vespasianus, onu bir ἀδελφός olarak görmüştür. Bütün bu gerekçelerden ötürü çalışmamızda, Lykia ahalisinin Mucianus ile olan yakın ilişkileri Vespasianus Dönemi'nde Lykia'daki yapı politikasına büyük etki etmiş olabileceğinin altı çizilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, Ionia, Karia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia bölgelerindeki su ve su yapıları ile tüm yazıtların bir araya getirildiği, yorumlandığı, tarihi, tarihi-coğrafik ve terminolojik olarak bir çok noktaya temas eden bir çalışma olup, Eskiçağ bilimlerinin diğer disiplinlerinin de faydalanacağı sonuçlara ulaşmıştır. Malzeme fazlalığından dolayı buraya dahil edemediğimiz diğer bölgelerin yazıtlarının da önümüzdeki yıllarda toplanması ve bu çalışmada sağlanan altyapı ve ulaşılan yeni verilerle birlikte değerlendirilmesi durumunda Küçük Asya'nın tarihsel hidrografyasının daha iyi anlaşılmasına önemli bir katkı yapacağı muhakkaktır.

KATALOG

İONİA

DIDYMA

T.1 Olympos oğlu Diodoros'un Çeşme Yapısında Artemis Pythia İçin Diktiği Heykel

Tanım: Mavimsi mermerden heykel kaidesinin yuvarlak gövdesi.

Bul. Yeri: Apollon Tapınağı *adyton*'unda

Ölçüler: Y: 63 cm; Çap: 52,5 cm; Hy: 1,6-1,8 cm.

Yayın: IDidyma, no. 118 = Merkelbach ve Stauber 1998, s. 105, no. 01/19/33

İlgili Kaynakça: Peek 1971, 194-196, no. 3

Tarih: İ. Ö. 2. yüzyıl (Harf karakterine göre)

^{vac.} Ἀρτέμιδι Πυθείη.

[ἀγναῖς] Ναϊάδων σεμνὸν παλάμαισι μ[ολοῦσαι]

[δῶμα π]ρὸ παρθενίου τοῦδε δόμοιο [θεῆ]ς

4 [νᾶμα] ἀρύσασθε τόδε ἀγνόν, ἐπεὶ Διόδωρος Ὀλύμπου

σ[τ]ῆσέ με, Πυθείης Ἀρτέμιδος πρόπολος,

αὔξων εὐσεβίης καλὸν οὔνομα τήν τε ἀπὸ πατρὸς

αἵρεσιν εἰς θεῖην τάξιν ἀμειβόμενος·

8 ὦν ὅδε σεμνοτάτην μνήμην θέτο, παρθένε, μορφὴν

σὴν ὅτε τοῖς χρυσέοις τεύγμασιν ἠγλάισεν·

τοῦνεκεν ἔχ θεῖης χάριτος λάχε τὸμ παρὰ θνητοῖς

αἶνον ἐν εὐλογίῃ πλεῖστον ἔχοντα γέρας.

Str. 2 μ[ολόντες] (Peek)

Str. 3 νᾶμα π] (IDidyma)

Çeviri: “Gelin temiz ellerinizle bakire tanrıçanın şu evinin önündeki Naiad’ların yüce evine!

Çekin bu kutsal suyu, madem ki dikti beni Artemis Pythia’nın hizmetkârı Olympos oğlu Diodoros! Arttırdı o dindarlığının güzel namını, tercih etti çünkü tanrısal düzeni babasına karşı!

Yaptırdı, ey tanrıça, bunun en en kutsal anısı olarak senin heykelini ve altın süslerle donattı seni! Bu yüzden elde etti ölümlüler yanında bir ün, tanrıların lütfu sayesinde! Sahip oldu böylece övgü bakımından en büyük onura!”.

T.2 Su Kuyusunun Duvar Kaplaması Yapılıyor

Tanım: Mermer stel.

Bul. Yeri: Didyma'nın güneyinde bir tarlada.

Ölçüler: Y: 115 cm; G: 54-58 cm; D: 21 cm; Hy: 0,9-1,7 cm.

Yayın: Günther 1969-70, 237-47 = SEG 26, no. 1235

İlgili Kaynakça: Ebert 1976, 126-127

Tarih: İ. Ö. 2 yy. (ed.pr.)

- [ἐπὶ στεφανηφόρου Λυσήους τοῦ . . ca. 6 . . .]
 [. ου, προφητεύον]τος Θράσυ[ο]ς [τοῦ Ἀρκε]-
 [σιλάου,] ταμειυόντων δὲ καὶ παρεδρευ-
 4 όντων ἐν τῷ ἱερῷ Κρίθους τοῦ Σω-
 τάδου, Αὐτοφώντος τοῦ Ἡρώδου, ἀρχιτε-
 κτονοῦντος Δημητρίου τοῦ Γόργου,
 Χάρητος τοῦ Βίωνος ἐπιστατήσαντος
 8 τῆς οἰκοδομίας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλω-
 νος τοῦ Διδυμέως, ἀπολογισμὸς τῶν
 γεγεννημένων ἔργων διὰ τῶν τοῦ θεοῦ σω-
 μάτων· ὑπὸ μὲν τῶν τεταγμένων ὑπὸ
 12 Ἀγαθίαν λίθοι λευκοὶ ὀγδοήκοντα ὀκτώ, ὧν
 ἀμφαρμοὶ ἐπὶ τὸ μέγα θύρωμα τέσσ[α]-
 ρες, διάτοιχοι τέσσαρες, ὑπόσπειρ-^{vac.}
 ον, αὐχένιαι ἕξ κεφαλαὶ {ἕξ}, ὧν στερεοὶ πόδ[ες]
 16 τρισχίλιοι τριακόσιοι ἐξήκοντα ἕξ δάκ||τυ-
 λοι ἕξ, ὧν οἱ τὰς καταγλυφὰς ἔχοντες πόδ||ες
 χίλιοι πεντακόσιοι ἐβδομήκοντα ἑπτὰ ἥ||μι-
 συ.^{vac.} ἔθηκαν δὲ καὶ πετρίνων λίθων πόδας || ἐν[α]-
 20 κοσίους, ὧν αὐτοὶ ἐτέμοσαν πόδας τρια||κοσί-
 ους. ἔθηκαν δὲ καὶ εἰς τὴν ἐνδώμησιν τοῦ λάκ||κου λ[ί]-
 θων πετρίνων πόδας δισχιλίους ἑπτακοσίους|| καὶ Ο[. . .]
 ΛΙΓΜΟΥ πόδας τρισχιλίους τριακοσίους.

Çeviri: “*Lyse stephanephoros, Arkesilaos oğlu Thrasyes prophetes, Sotades oğlu Krithys ve Herodes oğlu Autophon tapınakta tamias ve paredros, Gorgos oğlu Demetrias mimar, Bion oğlu Khares Apollon Didymeus tapınağının inşasının başkanı iken, tanrının köleleri tarafından yapılan işlerinin kaydıdır:*

(Ustabaşı) Agathias’ın emrinde çalışanların (yaptığı işlerin listesi): 4 tanesi bağlantı yerleriyle birlikte büyük kapı üzerine yerleştirilen blok, 4 tanesi bağlantı bloğu, 1 trokhilos, 6 pilaster başlık olmak 88 beyaz taş [mermer blok] = 3366 kübik ayak ($95,315 m^3$), 6 daktyl ($3/8$ kübik ayak), işlendikten sonra geri kalan ise 1577,5 ayak. Ayrıca onlar 900 kübik ayak ($25,485 m^3$) kireçtaşı blok taşıdılar, bunlardan 300 kübik ayaklık miktarı ($8,49 m^3$) kestiler. Çeşmenin duvar kaplaması için 2700 kübik ayak ($76,45 m^3$) kireçtaşı blok ve temeli (?) için de 3300 kübik ayak ($93,44 m^3$) taşıdılar ---”. Yazıtın bundan sonraki kısmı Apollas’ın başında durduğu ekip tarafından yapılan işleri anlatmaktadır, ancak konumuzla ilgisi olmadığı için bu kısımlar dâhil edilmemiştir.

Str. 1-3 arasındaki tamamlamalar Ebert’e aittir, krş. SEG 26, 1235.

T.3 Festus Çeşmesi

Tanım: Mavimsi mermerden stel.

Bul. Yeri: Bizans Dönemi bazilikasının zemininde (tekrar kullanım)

Ölçüler: Y: 88 cm; G: 52,5 cm; Hy: 1-1,2 (Str. 1); 1,8 cm (diğer satırlar)

Yayın: IDidyma, no. 159 = Merkelbach ve Stauber 1998, 108-109, no. 01/19/37

İlgili Kaynakça: Robert 1948, 74-75; Robert ve Robert 1948, 117-122; Hahland 1964, 223-226; Parke 1985, 93-97; Fontenrose 1988, 22-25; Schneider 2009, 159-168; Uzunoğlu 2016, 299-316

Tarih: İ. S. 287

1. Epigram:

- 1 θαῦμα τοῦτο πρόσθε μὲν τοῦ Πυθίου
- 2 πηγῇ, βλύσασα νάμασιν χρυσορρύτοις
- 3 αὐτοῦ ταγαῖσιν, ἥνικ’ Ἄρης βάρβαρος
- 4 συνέκλησεν ἀστούς, οὓς πικρᾷ τετρυμένους
- 5 δίψῃ διέσωσε τήν δ’ ἀναπτύξας φλέβα,
- 6 τὰ νῦν δὲ Φήστου, συνθρόνου χρυσῆς Δίκης.
- 7 κόσμον γὰρ αὐτῇ ξεστὸν ἀμφιθεῖς τόσον
- 8 τοῦ μὲν θεοῦ τὸ δῶρον εἰς μνήμην ἄγει,
- 9 ἀστούς δὲ νυμφεῖοισι διασώζει ροαῖς,

- 10 κοινωνίαν μειούμενους τὴν Δελφικὴν
 11 πρὸς Κασταλίαν. Νύμφαις φίλη γὰρ μαντική,
 12 δι' ὧν προφῆταις πνεῦμα θεῖον ἄρδεται.

Çeviri “*Bu mucize eskiden ‘Pythios’un Kaynağı’ adındaydı, çünkü barbar bir savaş vatan-daşları hapsettiği zaman, onun (Apollon’un) emri üzerine altın akışlı suları ile yukarı fışkırmıştı; o (Apollon), acı bir susuzluktan bitap düşmüş olan onları bu damarı açarak kurtardı. Şimdi ise, altın Dike ile tahtını paylaşan Festus’un (kaynağı)dır. Çünkü o bu kaynağı gösterişli süslerle çevreledi ve tanrının bu armağanını hafızalara kazıdı. Kastalia ile Delphoi ortaklığını/ilişisini örnek alıp, kurtardı vatandaşları Nymphe’lerin akıntılarıyla. Çünkü kehanet yeteneğini sever Nymphe’ler, ki onlar sayesinde peygamberlere tanrısal bir ilham iner”.*

2. Epigram:

- 1 ἐν πολέμῳ μὲν σῶσεν ἑοὺς ἀστούς ποτ’ Ἀπόλλων
 2 δίψῃ τειρομένους τήνδ’ ἀναφηνάμενος.
 3 δῖς δ’ ὕπατος κλεινῆς Ἀσίης Φῆστος κατὰ χρυσῆν
 4 ἱρήνην ναέταις θῆκεν ἄγαλμα πόλει,
 5 πηγὴν κοσμήσας δωμήμασιν ὥς ἐισιδεῖν μὲν
 6 δαίδαλον, ἐς δὲ βίον παντὸς ἄκος θανάτου.

Çeviri “*Bir zamanlar Apollon kurtardı kendi şehrinin savaşta susuzluktan bitap düşmüş vatandaşlarını, bir kaynak suyu çıkararak gün yüzüne. Meşhur Asia Eyaleti’nin ikinci kez (iki yıldır) valisi olan Festus yaptırdı bu eseri şehir için, yaşarken halk altından bir dönemi. Süsledi kaynağı bir yapı ile, görünsün diye böyle gösterişli bir de olsun diye hayat boyu her derde derman!”*

Str. 3: ἀνθύπατος (= proconsul) olarak anlaşılması gereken bu kısım, vezni tutturmak için şair tarafından ὕπατος (= consul) olarak yazılmıştır.

3. Epigram:

- 1 εἰμὶ μὲν Ἀπόλλωνος ὕδωρ, ναέταισι δὲ δῶρον
 2 δῶκέ με Χρυσολύρης ἐν Σκυθικῷ πολέμῳ
 3 ἥνικα δὴ περὶ νηὸν ἐπιβρεῖσαντος Ἄρηος
 4 αὐτὸς ὁ Λητοίδης σῶζεν ἑοὺς ἰκέτας,
 5 λείπε δὲ μούνον ὕδωρ καὶ τείρετο πουλὺς ὄμιλος,
 6 ἀράων δ’ αἶων ρύσεθ’ ὑπὲρ θανάτου,

- 7 νειόθε δ' ἐξανέηκεν ἄναξ κυαναυγέα πηγῆν
 8 τήνδε με, τὴν ὀράας: ἔκτοτε δὲ προρέω.
 9 ἀλλ' ἤδη με πονεῦσαν ἐφημερίων κακότητι
 10 αὖτις ἔδωκε ῥέειν Φῆστος ὁ λαμπρότατος.
 11 αὐτός μοι καὶ κόσμον, ὃν εἰσοράας, κάμε τεύχων
 12 κεῖνος ὁ καὶ πάσης Ἀσίδος ἀνθύπατος.
 13 Λητοῦς καὶ Διὸς ἔρνος, ἀμείβεό μοι κλυτὸν ἄνδρα,
 14 ὅς με πάλιν σηκῶ σῶσεν ἀπολλυμένην.

Çeviri “(Kaynak konuşuyor): Ben Apollon’un suyuym, İskitlerle (Gotlarla) yapılan savaşta altın lirli tanrı beni verdi vatandaşlara hediye olarak. Alınca Ares (=savaş) tapınak çevresini ağır bir baskı altına, bizzat Leto oğlu (gelip) kurtardı kendini yardıma çağırانları! Sadece suydu eksik olan ve artık bitkin düşmüştü yığınla insan. Kulak verip dualara kurtardı onları ölümün pençesinden. Beni, yani şu gördüğün kara parıltılı kaynağı, çıkardı yer altından yu-karı doğru. Çağlıyorum işte o gün bu gündür! Ama günlük yaşayan insanların kötülüğü yü-zünden sıkıntıya düşünce ben, asil insan Festus mümkün kıldı benim yeniden akmamı. Yine bizzat kendisi, tüm Asia’nın valisi, zahmetle yaptırdı benim için gördüğün şu süslü duvarları. Ey Leto ve Zeus’un evladı, neredeyse yok olup gideceğim bir sırada beni çepe çevre bir du-varla kurtaran şu ünlü adama ihsan eyle yaptıklarının karşılığını!”

T.4 Su künkü (?)

Tanım: Pişmiş toprak parçası. Olasılıkla bir su künküne ait.

Bul. Yeri: Tapınağın yak. 40 m kuzeyinde

Ölçüler: Y: 7,5 cm; G: 9 cm; D: 2 cm; Hy: 1,8 cm

Yayın: IDidyma, no. 63

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

EKPHAΕ

T.5 Çeşmeyle İlgili Bir Fragman

Tanım: Beyaz mermerden bir bloğun sağ parçası.

Bul. Yeri: Didyma

Ölçüler: Y: 37,5 cm; G: 26 cm; D: 26 cm; Hy: 1,2 cm.

Yayın: IDidyma, no. 497

İlgili Kaynakça: Peek 1971, 209-210, no. 9; Fontenrose 1985, 241-242, no. B6; Merkelbach ve Stauber 1998, 92, no. 01/19/14.

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

1-2 Vez. 1	[—] λογίο[ισιν?]
3-4 Vez. 2	[---] γ μὲν ἔχρη[σε] [παραί κελαυρύ]σματα κρήνη[ς]
5-6 Vez. 3	[δώμα]τος ὁμφήεντος ^{vac.} [---]ειότερ' εἴπη ^{vac.}
7-8 Vez. 4	[---]ον μείμημα με[--] [-- κε]ύθεσι σειγή ^{vac.}
9-10 Vez. 5	[---]μενον Φοίβοιο π<α>λα[ι]- [οτέρ]οισιν ἐθισμοῖς ^{vac.}
11-12 Vez. 6	[---] Ἄμαδρυνάδες καὶ Νηϊ- [δες οὐ]ρεσίφοιτοι ^{vac.}
13-14 Vez. 7	[ἐνθάδε] καικρυφάλους ἐρα- [τῶν πά]λλοντο κομάω[ν]
15-16 Vez. 8	[---] Παφίης ἐρατο [πλοκάμοιο] με πρώτε ^{vac.}
17-18 Vez. 9	[--- ο]ύρείοισιν ἐθι-[---]α ^{vac.}
19-20 Vez. 10	[----] θήρης [---]ρεια[.]

Metin anlamlı bir çeviri verilemeyecek kadar eksiktir.

T.6 Antigonos ve oğlu Antigonos Angelos kutsal alanına sarnıç yaptırıyor

Tanım: Mavimsi-beyaz mermerden dört köşe blok taş.

Bul. Yeri: Didyma

Ölçüler: Y: 50 cm; G: 110 cm; D: 36,5 cm; Hy: 2,2 cm (str. 13: 1,5 cm)

Yayın: IDidyma, no. 406

İlgili Kaynakça: Fontenrose 1988, 159; Arnold 1995, 77-78; Cramme 2001, 243-244.

Tarih: Erken İmparatorluk Dönemi

ταμίαι πατήρ καὶ υἱὸς Ἀντίγο-	8	διηνεκῶς· οἰκοδόμησαν δὲ
νος Ἀπολλωνίου καὶ Ἀντίγο-		καὶ τὸν περίβολον τῆς Ἀγγέ-
νος Ἀντιγόνου παρήδρευ-		λου ἐκ τῶν ιδίων καὶ ἀνέθη-
4 σαν τῷ θεῷ δι' ὅλου τοῦ ἐνι-		καν τῷ Ἀπόλλωνι βωμόν· λιπόν-
αυτοῦ εὐσεβῶς, τοῖς δὲ ἀν-	12	τος δὲ ὕδατος τῷ τόπῳ ἦντλη-
θρώποις εὐαρέστως, ποιή-		σαν τὰ καινὰ ^{vac.} Φρέατα.
σαντες παραπράσεις πάντων		

Çeviri “*Haznedarlar baba ve oğul, Apollonios oğlu Antigonos ve Antigonos oğlu Antigonos bütün yıl boyunca, (Tanrının nezdinde) makbul olan insanlara sürekli olarak bütün (ürünleri) fiyatının altında satarak dindar bir şekilde tanrının yanında oldular (ona hizmet ettiler). Ken-*

di ceplerinden Angelos'un kutsal alanını çevrelediler ve Apollon'a bir sunak adadılar. Su eksik olduğu için bu yerde yeni su kuyuları kazdılar”.

T.7 Iason ve eşi Mnemosyne su künkleri, sarnıç ve su depoları yaptırıyor

Tanım: Mermer levha. Sağı hariç diğer tarafları tam.

Bul. Yeri: Tapınağın kuzeydoğu köşesindeki Ortaçağ yapısının içinde

Ölçüler: Y: 64,5 cm; G: 46,4 cm; D: 7,5 cm; Hy: 2,8 cm (satır başı 1,5 cm)

Yayın: IDidyma, no. 140

İlgili Kaynakça: Fontenrose 1985, 127; Barresi 2003, 431-432

Tarih: İ. S. 100 civarı

Ἰάσων Ἰάσονος [καὶ ἡ γυνὴ Μνημοσύνη Ἰάσονος μετὰ τοῦ]
 οὐοῦ Ἰάσονος εἰσ[ήγαγον τὸ ὕδωρ καὶ τοῖς θεοῖς καθιέ]-
 ρωσαν ὑπὲρ ὑδροφ[ορίας τῆς θυγατρὸς καὶ ἀδελφῆς Θεο]-
 4 γενίδος κατασκ[ευάζοντες ἐν τῷ ἄλσει καινοὺς ὑπο]-
 νόμους, φρέατα, ὑδρ[εῖα - - - - -]
 τα καὶ στρ[. 4-5.] τήν [- - - - - ἄλ-]
 σος χαρ[ιζόμεν]οι ῥ[- - - - -]
 8 τα τοῦ ἄλσεος ὑπο[—]
 ου τὸ ὕδωρ ῥυτὸν ἰσ[— ἐπί]
 τε τούτοις τειμῆ[θέντες ὑπὸ τε τῆς βουλῆς καὶ]
 τοῦ δήμου ἀνδ[ριᾶσιν, καθὼς τὰ ψηφίσματα δηλοῖ.]

ğ

Çeviri: “Iason oğlu Iason ve eşi Iason kızı Mnemosyne, oğulları Iason ile birlikte kutsal korda yeni su künkleri, sarnıçlar, su tankları inşa ettirerek su tedarik ettiler ve kızı ve kız kardeşi Theogenis'in hydrophoria'sı için tanrılara adadılar. ...”

Yazıtın sonraki 4 satırı oldukça eksiktir. Yaptıkları bu işler dolayısıyla, alınan karar gereği danışma ve halk meclisleri tarafından heykellerinin dikilmesiyle onurlandırılmışlardır.

T.8 Iason, karısı Mnemosyne ile birlikte sarnıçlar ve su tankları inşa ettiriyor

Tanım: Birbirine ait iki mermer parçası.

Bul. Yeri: Bizans Dönemi kilisesinin *adyton* bölümünün zemininde (sonradan kullanım)

Ölçüler: Y: 68 cm; G: 93 cm; D: ölçülemiyor; Hy: 1,8 cm (satır başı 1,2)

Yayın: IDidyma, no. 264

İlgili Kaynakça: Quas 1993, 215, dn. 788; Cramme 2001, 243-244

Tarih: İ. S. 2. yy başları

- προφήτης Ἰάσων [Ἰά]σονος πανηγυρικὸς τρίς [τρ]ιῶν πανηγύρ[εων, --- ονό]-
 μος, προστάτης γερουσίας, πρεσβεύσας πρὸς τὸν Σεβαστόν, πατὴρ
 γυμnasiάρχου γερου[σία]ς, πατὴρ Ἰουλίου Καπίτωνος γυμnas[ιάρχου ---]
- 4 ΤΙΛΛΙΗ. ΛΙΟΥΝΙΟ. [Μ]ιλησι[.]στου, πατὴρ Θεογενίδος ὑδ[δροφόρου, οἶ]
 μετὰ τῆς ιδίας γυναικὸς [Μ]νη[μοσύνης] τῆς Ἰάσονος ἐκ τῶν ιδ[ίων φρέα]-
 τα, ὑδρεῖα Ο..ΟΓΛ.---- Ι ----- ἤγαγον εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Δ[ιδυμέως καὶ]
 τῆ Ἀρτέμιδι τῇν .ΣΟ. . . .c.9. . . [—ο]ν προκιθαριστοῦ πρε[-----]
- 8 στον ὑποσχόμενοι [----- ὁ]πισθ[ο<δο>μ]ο. [τ]ῆς βασιλικῆς ἐνδό[μῃσιν? Στυ]-
 λοβάτας Ε. 2-3. [----- καὶ κεφαλ]ὰς? Εἴκοσι δύο [---- στυλί]-
 δας? σὺν σπε[ίραις] ----- καὶ εἰδ[οφόρο]ις καὶ γ[είσεσιν] γλυ[πτοῖς] ----
 τος ἐπὶ το[.] . . . [.] . ION [αὐ]τοῦ π[α]ρακληθέντες ὑπὸ [το]ῦ δήμου[ν ----]
- 12 καὶ τὸ ἔργον ισ. [. . 5. . .] .c.3. in καὶ ἀνέστησαν ἐκ τῶν ιδ[ίων] -----
 τες τὰ εἶδη . . [. 4. . .] ΟΦ[. . .] τες παραλιπόντες [τῶν ὑ]ποσ[χέσεων] οὐδέν, στυ]-
 λοβάτας καὶ ΕΙ[.] Τ . . . [----- παρεσχηκῶς διανο]-
 μὰς τῇ τε βουλῇ καὶ τ[οῖς] πολεῖταις πᾶσι ---- ταῖς γυ]-
 16 ναιξὶ ἀνανεωσάμεν[ος] -
 τες διὰ ταῦτα π. c.3. [-]
 πιθανῆς. Πατὴρ [Ἰάσ]ο[ν]ο[ς] -

Çeviri “3 panegyris’in 3 kez panegyrikos’u, ... gerousia başkanı, imparatora elçilik yapmış, gerousia’nın gymnasiarkhos’unun babası, gymnasiarkhos Iulius Capito’nun babası eşi Iason kızı Mnemosyne ile birlikte kendi cebinden kuyular, su tankları (inşa ederek) (Apol-lon) Didymeus tapınağına ve Artemis’e (su) tedarik eden hydrophoros Theogenis’in babası Iason oğlu prophetes Iason ...”. Yazıtın geri kalanı oldukça eksik olduğundan tercüme edil-memiştir.

Str. 6: ὑδρεγδοχῖα εἰς]ἤγαγον (McCabe)

Str. 8: ἐνδό[μῃσιν? (McCabe)

T.9 Iason, karısı Mnemosyne ve oğlu Iason ile birlikte sarnıçlar ve su depoları inşa etti-riyor

Tanım: Beyaz mermerden bir tabula ansata. Sağ kısmı kırık, diğer yanlar tam.

Bul. Yeri: CIG'e göre (no. 2885b) Ἀγίου Χαραλαμπου kilisesinde; Le Bas'a göre (no. 225) sur duvarında; IDidyma'ya göre levha, 1913'de kilisenin zemininde tekrar bulunmuştur.

Ölçüler: Y: 44 cm; G: 30 cm; D: 9,5 cm; Hy: 1,5 cm (str. 17 ve 18 2,5-3 cm)

Yayın: IDidyma, no. 327

İlgili Kaynakça: Robert 1960, 464, dn. 4; Quas 1993, 215, dn. 788; Cramme 2001, 243-244

Tarih: İ. S. 2. yy başları

- ὕδροφόρος Ἀ[ρτέμιδος Πυθίης]
 Θεογενίς Ἰάσο[νος, γονέων, προγόνων]
 ὑπάρχουσα λειτο[υργῶν· αὕτη ὕδροφο]-
 4 ροῦσα τὰς θυσία[ς καὶ μυστήρια πάν]-
 τα ἐπετέλεσεν [εὐσεβῶς τοῖς θεοῖς·]
 κατεσκεύασε δὲ [μόνη καὶ πρώτη τῶν]
 ἀπ' αἰῶνος μετὰ τῶ[ν γονέων Ἰάσονος]
 8 τοῦ Ἰάσονος καὶ Μν[ημοσύνης τῆς Ἰά]-
 σονος καὶ τοῦ ἀδελ[φοῦ Ἰάσονος]
 τοῦ Ἰάσονος τοὺς κ[αινοὺς ὑπονόμους]
 καὶ φρέατα καὶ ὕδρεϊα [ἐν τῷ ἄλσει καὶ]
 12 κρήνας ἔνπροσθε τ[οῦ ναοῦ εἰσαγηοχυῖα]
 τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν ιδίων [τοῖς τοῦ ἱεροῦ]
 θεοῖς ἐπὶ τε τούτ[οις ἐτειμήθη ὑπὸ]
 τῆς βουλῆς καὶ τοῦ [δήμου ἀνδριάντι,
 καθὼς τὰ ψηφί[σματα αὐτῶν δηλοῖ·]
 16 προφητεύ[οντος - - - - -]
 Φλαοῦίου Λ[- - - - -]

Çeviri: “*Artemis Pythia'nın hydrophoros'u, ailesinden, atalarının (yaptığı gibi) leitourgia yapmaya söz veren Iason kızı Theogenis: o, hydrophoros'luk yaparken, kurban törenlerini ve gizli dini merasimleri tanrılar için dindar bir şekilde yerine getirdi. Babası Iason ve annesi Iason kızı Mnemosyne ve kardeşi Iason oğlu Iason ile birlikte ezelden beri ilk ve tek olarak kutsal korulukta yeni su künkleri, sarnıçlar, su tankları ve tapınağın önüne çeşmeler inşa ettirdi ve kendi cebinden suyun temin edilmesini (sağladı). Tapınağın tanrıları için yapmış ol-*

duğu bu işlerden ötürü, Flavius ... prophetes iken danışma ve halk meclisleri tarafından alınan karar gereği bir heykel ile onurlandırıldı”.

T.10 Su kuyusuyla ilgili bir fragman

Tanım: Mermerden bir stel parçası. Sağ hariç her yandan kırık.

Bul. Yeri: Tapınağın doğu cephesi

Ölçüler: Y: 28 cm; G: 16 cm; D: 6,5 cm; Hy: 1,5 cm

Yayın: IDidyma, no. 51

Tarih: İ. Ö. 3. yüzyıl

 ---]ας ἐν τῷ ἰ[ε]-
 [ρῶι --- τῇν ---]ην τῆς ὁδο[ῦ]
 -----]ον τῶν ο. [
 4 -----] τοῦ φρέατο[ς]
 -----] τοῖς ἀποῖ
 -----] Βίωνος
 [- - - τ]οὺς ἀπο. ο. .

Metin anlamlı bir çeviri verilemeyecek kadar eksiktir.

T.11 Bir su kaynağıyla (?) ilgili fragman

Tanım: Beyaz mermerden bir levha. Üst kısmı tam, diğer yanlar kırık.

Ölçüler: Y: 18,3 cm; G: 13,5 cm; D: 10 cm; Hy: 0,5-0,8 cm.

Yayın: IDidyma, no. 585; Fontenrose 1988, 242, no. B7

Tarih: Olasılıkla İ. Ö. 3. yüzyıl (Harf karakterine göre: ἈΓΣ)

[—]ξ[ι]μα [—]
 [—]ν εἰς χθόνα [—]
 [—]ηπιοι εἴη^{vac.}
 4 [—]χεύματος [—]
 [—]λιερούντα
 [—]ιη ἀ[ρ]ίστη^{vac.}
 [—]νησις^{vac.}
 8 [— οὐ]κ ἀπὸ γαίης

[—]οισιν ἄμεινο[ν]

[—ι]κέσ[θ]αι vacat

[— π]ρόσθεν α. [—]

vac.?

Metin anlamlı bir çeviri verilemeyecek kadar eksiktir.

T.12 Lucius Apidianus Kallikrates hamama zeytinyağı bağışı yapıyor

Tanım: Beyaz mermerden levha.

Bul. Yeri: Apollon Tapınağı'nın pronaos'unda

Ölçüler: Y: 50 cm; G: 70 cm; D: 17,5 cm; Hy: 1,5-2 cm

Yayın: IDidyma, no. 254

İlgili Kaynakça: Fontenrose 1988, 76; Mantas 1999, 210

Tarih: İ. S. 130-138

[προφήτης εὐσεβῆ]ς Λ(ούκιος) Ἀφιδιανὸς Καλλικρ[άτης]

[φυλῆς . . 6 . . . ἰδο]ς δήμου Πλαταιέων ἀνε[. . 6-8 . .]

[. 4 . . ὑπὲρ τῆς π]ροφητείας ἐν τῇ βασιλικῇ τ[. 4-6 .]

4 [. . . . 10]μματικά ἐνφαρσώματα ξδ'· πεπ[οιημέ]-

[νος δὲ καὶ ἐπιδόσεις διανομῶν τῇ τε βουλῇ δις κ[αὶ πᾶ]-

[σι τοῖς π]ολίταις ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, κ[αὶ τὸ]

[ἔλαιον] μετὰ ἀλείμματος τεθεικῶς πάσαις ταῖς ἐ[ορ]τασ[ί]-

8 [μοις] ἐν τῷ ἱερῷ, ὁμοίως καὶ τῇ πανηγύρει τῶν Ἀ[νο]ι-

[γμῶν] ταῖς γυναιξὶ ἐν πᾶσι τοῖς βαλανείοις, τῇ τε [νο]-

[μιζο]μένῃ ἱερᾷ ἡμέραι τῆς ἐπιδημίας τοῦ Αὐτοκράτορος

[Τραι]ανοῦ [Ἀ]δριανοῦ Καίσαρος θεὸς τὸ ἔλαιον καὶ διὰ ταῦτα [τει]-

12 [μηθ]εὶς ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἀνδριᾶσι καὶ εἰκόσ[ι]

[γρα]πταῖς ὑδροφορούσης Ναῖδος τῆς Ἀγαθόποδος, ταμ[ιευόν]-

[των Αἰ]σχίνου τοῦ Ο[. .]ία φ(ύσει) δὲ Αἰσχ[ί]νου [καὶ Τ]ι(βερίου) Οὐ[ε]ργιλίου [---]

vac.

Çeviri: “*Prophetes, dindar Lucius Apidianus Kallikrates phyle'sinden.... Plateia de-mos'unun ... prophetia için ... 64 adet levha (?) ... : Bağışlar yaparak (bunları) danışma mec-lisine iki defa ve kentteki ve tapınaktaki tüm yurttaşlara dağıttı; tapınaktaki bütün şenlik gün-lerinde ve Anoigmoi festivalinde bütün hamamlardaki kadınlara zeytinyağı verdi; imparator*

Traianus Hadrianus Caesar'ın geldiği mübarek günde zeytinyağı bağışladı ve bütün bunlardan dolayı danışma ve halk meclisi tarafından yaptırılan resim ve heykellerle onurlandırıldı. (Bu onurlandırma) Agathopous kızı Nais hydrophoros, ... oğlu, Aiskhines'ise öz oğlu Aiskhines ve Tiberius Vergilius haznedar iken (yapıldı)".

EPHESOS

T.13 Su kaynaklarına giden yollar

Tanım: Beyaz, mavi damarlı mermerden 4 tane dörtköşe blok. Olasılıkla bir duvara aittir.

Bul. Yeri: İlk 3 blok Ayasoluk Tepesi'nin 2 mil kuzeyinde Kaystros yakınında bir yolda, diğer parça ise Ephesos tiyatrosunda bulunmuştur.

Ölçüler: Y: 50 cm ; G: 218 cm (1. blok); 168 cm (2. blok); 203 cm (3. blok); 159 cm (4. blok); Hy: 1-1,2 cm.

Yayın: IEphesos I, no. 4

İlgili Kaynakça: Körner 1974, 177, dn. 3; Walser 2008, 219-222

Tarih: İ. Ö. 297/296

Yazıt, savaş sonrası bir dönemde arazi sahiplerinin bozulan finansal durumunun yeniden düzenlenmesi ilgili olup, önceki satırları alacaklılarla arazi sahipleri arasında arazi paylaşımı ile ilgili hukuki bir süreci anlatmaktadır.

A Bloğu:

Bu blok, 98 satırdan oluşmaktadır ve sadece konuya ilişkin kısmı burada ele alınmaktadır.

Str. 13-14: ἐξαιρείτωσαν δὲ ἐν τῇ διαίρεσει τῆς χώρας ὁδοὺς πρὸς τε τὰ ἱερὰ καὶ πρὸς τὰ ὕδατα καὶ πρὸς τὰς ἐπαύ[λε]ις καὶ πρ[ὸς] τάφους

Çeviri: “ ... toprağın paylaştırılmasında kutsal alanlara, suya, çiftlik binalarına ve mezarlara giden yol hariç tutulsun”.

T.14 Sur yapımı sırasında suya ihtiyaç duyulması

Tanım: Kireçtaşından dört köşe bir blok taş

Bul. Yeri: Lysimakhos surlarında Paulus kulesi olarak bilinen yapının güneyduvarında.

Ölçüler: Y. 55 cm; G: 119 cm; D: 40 cm; Hy: 1,5 cm

Yayın: IEphesos I, no. 3

İlgili Kaynakça: Körner 1974, 167

Tarih: İ. Ö. 290 civarı

Yazıtta, Ephesos kentinin sur yapmak için Kleitophon isimli birinin çocuklarına ait olan araziye satın alması, surun inşası sırasında yeniden kiraya vermesi ve bu kiralamayla ilgili çeşitli hukuki düzenlemeleri içermektedir. Burada sadece konumuz ile ilgili kısma yer verilmektedir:

Str. 11 λαψόμεθα δὲ λατόμια, ὅσα ἔνεστιν

ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἥ σκληρὰ ἢ πώρινα. χρησόμεθα εἰς τὰ ἔργα καὶ ὁδοῦ,

ὥστε προσάγειν τοὺς λίθους πρὸς τὰ ἔργα, καὶ ὕδατος.

Çeviri: “*Bu arazide bulunan taş ocaklarını, ister sert isterse yumuşak taşlı olsun, alıyoruz. Taşları inşa yerine götürebilmek için bir yola ve de suya ihtiyaç duyacağız*”.

T.15 Augustus *Iulia* su yolunu yaptırıyor

Tanım: Heykel kaidesine ait bir parça.

Bul. Yeri: Tetragonal agoranın güneybatı köşesindeki bina yıkıkları arasında.

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos II, no. 401; Scherrer 2006, 45, no. 1

Tarih: İ. Ö. 27 - İ. S. 14

[Imp(erator) Cae]s(ar) Aug[u]stu[s]

Divi [f(ilius)]

aquam Iuliam

4 adduxit

[c]ivitati Ephesiae

[—] proco(n)s(ule).

Çeviri: “*Divus (Caesar) oğlu, imparator Caesar Augustus, ... proconsul’lüğü sırasında Iulia su yolunu Ephesos kentinin (kullanımına) sundu*”.

T.16 Augustus ve oğlu Tiberius Caesar *Throessitica* su yolunu yaptırıyor

Tanım: Mermerden dört köşe bir blok taşı.

Bul. Yeri: Vedius *gymnasion*’unun batı cephesinde.

Ölçüler: Y: 53 cm; G: 60 cm; Hy: 3,5-2,2 cm

Yayın: Keil 1943, 102-106, no. 2 = IEphesos II, no. 402; Scherrer 2006, 46, no. 2

Tarih: İ. S. 4-14

Imp(erator) Caesar Aug(ustus) et Ti(berius)

Caesar Aug(usti) f(ilius)

aquam Throessiticam

4 induxerunt curam

agentibus C(aio) Sextilio P(ublili) f(ilio) Pollione

et C(aio) Offilio Proculo.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ

8 Σεβαστὸς

καὶ Τιβέριος Καῖσαρ, Σεβαστοῦ

υἱός,

τὸ Θροεσσειτικὸν ὕδωρ εἰσήγαγο[ν]

12 ἐπιμεληθέντων Γαῖου Σεξτίλ[ίου,]

[Ποπλίου υἱοῦ, Πωλλίωνος καὶ Γαῖου]

[Ὀφιλλίου Πρόκλου.]

Çeviri: “*İmparator Caesar Augustus ve oğlu Tiberius Caesar, Publius oğlu Gaius Sextilius Pollio ve Gaius Ofillius Proculus’un epimeteles’liğinde (gözetiminde) Throessitica suyunu (su yolunu) (kente) getirdi*”.

T.17 Gaius Sextilius Pollio su kemeri yaptırıyor

Tanım: Yazıt, Pollio su kemeri üzerinde, alt kemerin üzerindeki arşitrav benzeri profilli 48 cm yüksekliğindeki bir taş bloğu üzerinde yer almaktadır.

Bul. Yeri: Selçuk’un 3,8 km. dışında yolun doğusunda, Yeniköy’ün girişindeki küçük restoranın karşısında bir zeytinliğin içinde.

Ölçüler: Hy: üst: 11,5 cm (str. 1); 7 cm (str. 2); alt: 7,5 cm (str. 1); 6 cm (str. 2-3)

Yayın: IΕphesos VII, no. 3092 = Scherrer 2006, 46, no. 2b

Tarih: İ. S. 4-14

1 Deanae Ephesiae et Imp(eratori) Caesari Aug(usto) et Ti(berio) Caesari Aug(usti) f(ilio) et civitati Ephesiae C(aius) Sextilius P(ublili) f(ilius) Vot(uria) Pollio cum Ofillia A(uli) f(ilia) Bassa uxore sua et C(aio) Ofillio Proculo f(ilio) suo ceterisque leiberis suis pontem de sua pecunia faciundum curavit.

2 Ἀρτέμιδι Ἐφεσ[ί]αι καὶ Αὐτοκράτορι Κ[αί]σαρι Σεβαστῶι καὶ Τιβερίωι Καίσαρι Σεβαστοῦ υἱῶι καὶ τῶι δήμωι τῶν Ἐφεσίων Γάϊος Σεξτίλιος Ποπλίου υἱὸς Οὐοτουρία Πολλίων σὺν Ὀφελλίᾳ Αὔλο[ν] θυγατρὶ Βάσση τῇ ἑατοῦ γυναικὶ καὶ Γαῖωι Ὀφ[ελ]λίωι Πρόκλωι τῶι ἑατοῦ υἱῶι καὶ τοῖς λοιποῖς τέκνοις τὴν γεφύραν ἐκ τῶν ἰδίων ἀνέθηκεν.

Çeviri: “*Publius oğlu, Voturia tribus’undan Gaius Sextilius Pollio, bu köprüyü (su kemerini) eşi Aulus kızı Ofillia Bassa ve oğlu Gaius Ofillius Proculus ve diğer çocukları ile birlikte yaptırarak Artemis Ephesia, imparator Caesar Augustus ve oğlu Tiberius Caesar’a ve Ephesos halkına adadılar.*”

T.18 Ephesos kenti su dağıtımı ile ilgili bir düzenleme yapıyor

Tanım: Beyaz mermerden bir blok taşı.

Bul. Yeri: Tiyyatro

Ölçüler: Y: 64 cm; G: 75 cm; D: 20 cm; Hy: 2,2-3 cm

Yayın: IEphesos VI, no. 2018 = Scherrer 2006, 46-47, no. 2c

İlgili Kaynakça: Körner 1974, 156, dn. 3; 184

Tarih: İ. S. 4-14

- [ἐπὶ πρυτάνεως Ἀλεξ]άνδρου Πασσαλαῖ τὸ β',
 [μηνὸς] Μεταγειτνιώνος ιβ'
 [περὶ ὧν - - -]ήου τοῦ Σωπάτ[ρ]ου Σιμώνηος
 4 [φιλοσέβαστος γραμματ]εὺς τοῦ δήμου, ὁ καὶ αὐτὸς βασιλεὺς
 [καὶ ἱερεὺς Δήμητρος διὰ] γένους, καὶ οἱ στ[ρα]τηγοὶ τῆς πόλεως
 [εὐσεβεῖς φιλοσέβαστοι] εἰσφέρουσιν· τὰς περὶ τῶν ὑδάτων
 [- - -]ς καὶ τὰ [. . . c.9 . . .] περὶ αὐτῶν ἔνγραφα
 8 [- - - π]ροκεκυρω[μέν]α ψηφίσματα ὑπὸ τοῦ δή-
 [μου —]. ἄλλα εἰ[. . . κ]ατὰ τὰς προϋπαρχούσα[ς]
 [— δια]τάξεις [καὶ τὰ] ἔνγραφα·
 [δεδοχθαι —]εἰ[. . . c.8 . . .]αι ἀπομερισμὸν τῶν
 12 [ὑδάτων —]. π[ρὸς] τὴν [—]

Çeviri: “Aleksandros Passalas ikinci kez prytanis iken, Metageitnion ayının 12. gününde, demos'un imparatorsever sekreteri ve ataları gibi Demeter rahibi ve kral olan Sopatros torunu, ... (Simoneos oğlu) Simoneos, ve kentin dini bütün ve imparatorsever strategos'ları (yasa) teklifini sunuyorlar. Su ile ilgili olan şeyleri ... Onlar hakkında olan şeyleri kaydettim ... Demos tarafından önceden onaylanmış yasaları ... daha önceden mevcut olan düzenlemeler uyarınca ... suyun (kanaldan) bölünmesini ...”.

T.19 Bonoî bölgesinden kente su getiriliyor

Tanım: Mavimsi mermer blok.

Bul. Yeri: Iohannes Kilisesi

Ölçüler: Y: 34 cm; G: 87 cm; D: 71 cm; HY: 2,3 cm

Yayın: Knibbe ve İplikçioğlu 1984, 121, no. Inv. 4237 = SEG 34, no. 1122 = Winter 1996, 315, no. 20 = Scherrer 2006, 47, no. 3

Tarih: İ. S. 54-68

Ön Yüz:

[[Νέρων]] Καῖσαρ Σεβαστὸς Γερμανικὸς

2 Αὐτοκράτορ Ἀρτέμιδι ἀποκατέστησεν.

Arka Yüz:

]]Σ[[

2]] τὸ ὕδωρ [[

]] ἐκ Βωνων [[

4 [[]]

Çeviri:

Bloğun ön yüzü: “*Imperator Nero Caesar Augustus Germanicus Artemis için yeniden yaptırdı*”.

Bloğun arka yüzü: “.... *Bonoi (bölgesinden gelen) suyu....*”

T.20 Domitianus Su Yolu ve Çeşmesi

Tanım: Mermer levha

Bul. Yeri: Domitianus çeşmesi yakınında.

Ölçüler: Hy: 4-5 ve 7 cm arası. Diğer ölçüler yayınlarda mevcut değildir.

Yayın: Miltner 1959, 35; IEphesos II, no. 419 = Scherrer, 2006, 49, no. 5d.

İlgili Kaynakça: Dräger 1993, 157-158; Dorl-Klingenschmid 2001, 185; Horster 2001, 112; Longfellow 2011, 62-76.

Tarih: İ. S. 92-93

ὁ δῆμος ὁ Ἐφεσίων

ὑδωρ [[Δομιτιανὸν]] εἰσή-

γαγεν ἐπὶ Καλουεσίου

4 Ῥούσωνος ἀνθυπάτου τοῦ

καὶ φροντίσαντος τῆς [εἰ]σα-

γωγῆς καὶ καθιερώσαντος

[[]]

[[]]

Str. 7-8: [[γ[ρ]αμματε[υ]νον]τος Κλα[υ]δίου [ca. 2-3]]] | [[[ca. 2]ΛΗΝΟΣΤ[ca. 2-3]ΤΟΣ [ca. 2] IT [ca. 2-3] IOY [ca. 3] (Scherrer)

Çeviri: “*Ephesos halk meclisi, (suyun) getirilmesi ve adanması işiyle de ilgilenen Calvisius Ruso'nun proconsul'lüğü zamanında ve Claudius grammateus iken Domitianus su (yolunu kente) getirdi.*”

T.21a Marnas ve Klaseas su yolu**Tanım:** Traianus Çeşmesi'nin ön duvarında yeniden kullanılan bir blok**Bul. Yeri:** Ephesos**Ölçüler:** Y: 75 cm; G: 162 cm; D: 32 cm; Hy: 3,5-6,5 cm**Yayın:** IEphesos II, no. 415 = AE 1967, no. 471; Scherrer 2006, no. 5h**İlgili Kaynakça:** Eck 2007, 53 = Eck 2008, 37-38**Tarih:** İ. S. 92/93

Yazıt, 31b'deki yazıtın aynısıdır ve aslında güney caddesindeki çeşme yapısına ait olup daha sonraki bir dönemde Traianus Çeşmesi'ne getirilmiştir.

[[Δομιτιανῶ]] Σε]βαστῶ [[Γερμανικῶ]] ἀρχιερεῖ μεγίστωι, δημαρ]-

[χικῆς ἐξουσίας] τὸ ιβ', αὐτοκράτορι τὸ κβ', ὑπάτῳι τὸ ιζ', τειμητῇ [διὰ]

[βίου, πατρὶ πα]τρίδος, καὶ τῷ νεωκόρῳ Ἐφεσίων δήμῳ[ι]

4 [- - να] Μάρναντα καὶ Κλασέαν ἢ νεωκόρος'Ε[φε]-

[σίῳι πόλις - -] ἐκ τῶν ιδίων κατεσκεύασεν Ποπλίου [Καλουι-

[σίῳι Ρούσωνος] τοῦ ἀνθυπάτου εἰσαγαγόντος καὶ [καθιερώσαντος.]

Çeviri: “İmparator tapınağının koruyucusu Ephesos kenti, Marnas ve Klareas (su yolunu) kendi kasasından yaptırdı ve pontifex maximus, halkın egemenliğini 12. kez elinde tutan, 22. kez imparator, 16. kez consul, hayat boyu censor, vatanın babası Domitianus Augustus Germanicus'a ve imparator tapınağının koruyucusu Ephesos halkına adadı. Adanma ve suyun getirilmesi işiyle proconsul Publius Calvisius Ruso ilgilendi”.

T.21b Marnas ve Klaseas su yolu (2)**Tanım:** Beyaz mermerden bir kaide ya da levha parçası**Bul. Yeri:** Güney caddedeki çeşme yapısında**Ölçüler:** Y: 65 cm; G: 27 cm; Hy: 2- 2,2 cm**Yayın:** IEphesos II, no. 416 = Scherrer 2006, 50, no. 5g**İlgili Kaynakça:** Dorl-Klingenschmid 2001, 182-184, no. 20**Tarih:** İ. S. 92/93

01 [Δομιτιανῶ Σε]βαστῶ Γερμανικῶ

02 ἀρχιερεῖ μεγίστῳ, δημαρχικῆς]

ἐξουσίας τὸ ιβ', ὑπάτῳι τὸ ιζ', αὐ]το-

[κράτορι τὸ κβ', τει]μητῇ [διὰ] βί-

ου, πατρὶ πατρίδ]ος, καὶ τῷ νε-

- 4 ωκόρω Ἐφεσίων δήμῳ
 [- - να] Μ[ά]ρ-
 [ναντα καὶ Κλα]σέαν ἡ νε
 [ωκόρος Ἐφεσί]ων πόλις
- 8 [ἐκ τῶν ιδίων κατ]εσκεύασεν
 [Πο. Καλουσί]ου Ῥούσωνος
- 12 [τοῦ ἀνθυπάτου εἰ]σαγαγόντος
 [καὶ καθιερ]ώσαντος.

Yazıt, 18a ile özdeş olduğundan burada çevirisi tekrar verilmemiştir.

T.22 Proconsul Calvisius Ruso zamanında kente su getiriliyor

Tanım: Fragman.

Bul. Yeri: Marnas akuadüktü yanı, Ephesos (Selçuk/İzmir)

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir

Yayın: IEphesos II, no. 419a = Scherrer 2006, 49, no. 5e

İlgili Kaynakça: Dräger 1993, 158.

Tarih: İ. S. 92-93

- []ελλοι[τήν εἰσα -
 γωγήν ἐπ[ι Καλουσί -]
 ου Ῥούσων[ος τοῦ ἀνθυπά -
- 4 του τοῦ καὶ φ[ροντίσαν -]
 τος τῆς κατασ[τάσεως αὐ -]
 τῶν καὶ καθ[ιερῶσαν]-
 τος, ἐργεπιστ[ατούν]-
- 8 των τῆς συνα[γωγῆς]
 τῶν νεοποι[ῶν]

Çeviri: “..... (su) getirmesini ... (su yolunun) yaptırılmasıyla ve adanmasıyla proconsul Calvisius Ruso ilgilendi neopoios 'lar synhedrion 'u (yapım) işinin başında durdu”.

T.23 Mezara giden su yoluna ait künkler (?)

Tanım: Mavimsi mermerden bir levha

Bul. Yeri: Pazar civarı, Tire (İzmir). 3 parça halinde ele geçmiştir.

Ölçüler: (a) Y: 80 cm; G: 36 cm; D: 27 cm; Hy: 2 cm; (b) Y: 84 cm; G: 51 cm; D: 22 cm; HY: 2 cm; (c) Y: 35 cm; G: 34 cm; D: 0,12m; Hy: 2 cm

Yayın: IEphesos VII.1, no. 3214

Tarih: İ. S. 1. yüzyılın sonu

Yazıtın önceki satırlarında Peplos isimli şahsın mezar anıtındaki cenaze ritüelleri için gerekli olan eşyalar listelenmektedir. Biz sadece konumuzla ilgili kısmı buraya dâhil ettik:

Str. 16: ἀκοντιστῆρες μόλυβοι δύο, σείφω[νες - - - - λέβης χαλκινος ἔ]

[χων] τρισκελὴν σιδηροῦν κτλ.

Çeviri: “2 kurşun akontisteres, ... sayıda künk, bronz bir.... bir demir üç ayak ile birlikte....”

ἀκοντιστῆρες: Jones’a (1983, s.124) göre bu sözcük, hemen sonrasında gelen σείφωνες ile bağlantılı olarak “musluk vs.” gibi bir anlama gelmelidir.

Σείφωνες: IEphesos editörlerine göre bu sözcük yazıtta adı geçen Peplos isimli şahsın anıt mezarına (heroon) giden su yoluna ait kurşun künklere karşılık gelmekte ya da mezarlara giden sıvı sunularının girişi anlamına gelmektedir.

T.24 Marnas su kaynağından çeşmeye alınan su

Tanım: Güney Caddesi kenarında, “Fontäne” olarak bilinen çeşmenin doğu yakasına ait bir arşitrav parçası.

Bul. Yeri: Ephesos

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos II, no. 414; Scherrer 2006, no. 5f

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 182-184, no. 20

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl veya ortası (Keil)

Ἀρτέμιδι Ἐφεσῖα [καὶ Αὐτο]κράτορι Καί[σαρι - -]

2 σὺν τῇ εἰσαγωγῇ [τοῦ Μαρν]αντιανοῦ ὕδ[ατος - -]

[- - ε]ἰσαγω[- -]

Çeviri: “(Bu çeşme yapısı) Marnas kaynağından suyun getirilmesiyle Artemis Ephesia ve imparator Caesar’a (adanmıştır)”.

T.25 Marnas su kaynağından çeşmeye alınan su

Tanım: Tiyatro yakınındaki çeşmeye ait bir sütun

Bul. Yeri: Ephesos

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos, no. 417 = Scherrer 2006, 50, no. 5.i

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 178-180, no. 15

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl (?)

ἐκ τοῦ

2 Μάρναντος

Çeviri: “ (Çeşme, suyunu), Marnas Kaynağı’ndan (almaktadır).”

Str. 2: Dorl-Klingenschmid (a.g.e.), bu kısmın <φρέατος> Μάρναντος olarak tamamlanabileceğini belirtmektedir, krş. SEG 52, no. 1136 ter. Buna karşı olarak bk. yuk. dn. 477.

T.26 Vali Aulus Vicirius ve Sextus Subrius Dexter Cornelius Priscus’un Ephesos’a su teminiyle ilişkili kararnamesi

a)

Tanım: Mavi mermerden bir levha parçası

Bul. Yeri: Bilinmiyor.

Ölçüler: Y: 41 cm; G: 38 cm; D: 14,5 cm; HY: 2,5 cm (str. 1); 1,2-1,4 cm (str. 2 vdd.)

Yayın: IEphesos VII.1, no. 3217 = SEG 31, no. 953 = Scherrer 2006, 54-55, no. 6b

Tarih: İ. S. 113/114 ve 119/120

Αὔλος Οὐκίρι[ος Μαρτιάλιος]

ἀνθύπατος λέγε[ι —]

Αἰχμοκλέους καὶ Ἀντ[ωνίου? — ἐπι]-

4 μελητῶν ὕδατος τῆ[ς λαμπροτάτης Ἐφε]-

σίων πόλεως εἰσηγμ[ένου ὑπὸ Κλαυδίου]

Ἀριστίωνος ἀνδρὸς ἁ. [— ἐντυχόν]-

των μοι καὶ μενψαμέ[νων τοὺς κτήτορας]

8 [τῶ]ν ἀγρῶν ὡς ἐπὶ τὸν [ὀχετὸν ἀροτριῶν]-

[τας,] δέον ἀπὸ μέτρου [ἀκαινιαίου παρ’ ἐκάτε]-

[ρα τὰ] μέρη ἀροτριά[ν, ἔτι τε τοὺς ἔχοντας]

[ἐν τῇ] πόλει τὰς ο[ικίας ἀδικεῖν τὸ ὕδωρ]

12 [ἀνοί]γματα ποι[οῦντας καὶ εἰς ἄπρε]-

[πείς α]ὐτῷ ὑπηρε[σίας καταχρωμένους]

b)

Tanım: Mermerden dört köşe bir taş

Bul. Yeri: Bilinmiyor.

Şimdiki Yeri: Tire Müzesi (Env. No. 780)

Ölçüler: Y: 107 cm; G: 58 cm; Hy: 2 cm

Yayın: IEphesos VII.1, no. 3217 = SEG 31, no. 953 = Scherrer 2006, 54-55, no. 6b.

Tarih: İ. S. 113/114 ve 119/120

[μεμψ]αμέ[νων]

τοὺς κτήτορας τῶν ἀγρῶν [ώ]ς ἐπὶ τὸν ὀχε[τὸν]

[ἀρο]τριῶντας, δέον ἀπὸ μέτρου ἀκαινίου παρ' ἐ-

4 [κάτε]ρα τὰ μέρη ἀροτριᾶν· ἔτι τε τοὺς ἔχοντας ἐν [τῇ]

[π]ό[λει τ]ὰς οἰκίας ἀδικεῖν τὸ ὕδωρ ἀνοίγματα

[π]οιοῦ[ντα]ς καὶ εἰς ἀπρεπεῖς αὐτῶ ὑπηρεσίας κα[τα]-

[χρ]ωμένους ὡς τῇ ἁμαρτία αὐτῶν πολλὰ ἄτοπα γε-

8 [ν]έσθαι κελεύω τοὺς μὲν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν παρ' ἐκάτε-

[ρα] μέρη ἀπὸ ἀκαίνης ἀροτριᾶν τοῦ ὀχετοῦ, τοὺς δὲ ἐπὶ τῇ[ς]

πόλεως μὴ ἔχειν ὅλως δι' οἰκίας ἢ ἄλλου τινὸς ἀνοι-

γμα, γεινώσκοντας ὅτι ἐὰν παρὰ τοῦτό τις ποιή-

12 σῃ, ζημιώσω αὐτὸν προστείμω εἰς τὴν πόλιν

δηναρίοις μυρίοις δισχιλίοις πεντακοσίοις, καὶ

εἰς τὸν τοῦ ὀσιωτάτου Αὐτοκράτορος Καίσαρος Νέ-

ρουα Τραιανοῦ Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Δακικοῦ

16 φύσκον τῶ αὐτῶ κεφαλαίω

πρόθες.

Σέξτος Σούβριος Δέξτερ Κορ-

νήλιος Πρίσκοις ἀνθύπατος λέγει·

20 ἐνέτυχόν μοι Ρουτεῖλιος Βᾶσσοις κα<ι> Ἰούλιος

Μάξιμος ἐπιμεληταὶ ὑδάτων τῶν εἰσηγμέ-

νων τῇ λανπροτάτῃ πόλι ὑπὸ Κλαυδίου Ἀριστίωνος

ἀνδρὸς διασημοτάτου λέγοντες τοὺς γειτνιών-

24 τας τῶ ἀγωγῶ καὶ τὴν πέριξ κεκτημένους χώ-

ραν μὴ τετηρηκέναι τὸ συνεχωρημένον {τοῖς}

τοῖς ὕδασι εἰς κατασκευὴν καὶ ἀσφάλειαν

- τοῦ ἀγωγοῦ διάστημα, ἀλλὰ ἀκαίνης ἐκατέρω-
- 28 θεν ὠρισμένης, ἦν ἔδει μήτε φυτοῖς μήτε ἀρό-
τροις ἀνοίγεσθαι, κατὰ μείκρον προβαίνοντας αὐτὸν
ἤδη τὸν ὀχετὸν παραξύνειν καὶ ταῖς τε ρείζαις
τῶν φυτῶν καὶ τοῖς ἀρότροις ἀνοίγειν αὐτοῦ
- 32 μέρη πολλὰ· καὶ περὶ τούτου διά<τα>γμα ἀνέγνωσαν
γεγραμμένον {I} Οὐικιρίου Μαρτιαλίου, ἐν ᾧ τό τε
τῆς χώρας ὠρίζει μέτρον, οὗ τοὺς γειτνιώντας
ἐκέλευσεν ἀπέχεσθαι πλέω μὲν ἀκαίνης
- 36 <ὁπ>ωρικοῖς τοῖς φυτεύουσιν, ἄκαιναν δὲ τοῖς εἰς <σ>πό-
ρον γεωργοῦσιν, καὶ πρόστειμον ὠρισεν κατὰ
τῶν ἀπειθούντων· ἐγὼ δέ, εἰ καὶ μὴ τοῦτο ἐφθά-
κει γεγραμμένον ὑπὸ ἀνδρὸς λανπροτάτου, δικά[ι]-
- 40 ον ἂν ἡγησάμην τοὺς βλάπτοντας τὴν κοινὴν
καὶ μεγίστην ὑδάτων εὐχρηστίαν προστείμω
ε<ῖ>ναι ὑπευθύνους· καὶ νῦν οὐ μόνον τηρῶ τὸ διά-
ταγμα Οὐικιρίου Μαρτιαλίου, ἀλλὰ καὶ κελεύω
- 44 τοῖς κρατίστοις ἐπιμεληταῖς οὕτως ἐπε-
ξίναί τὰ γεγραμμένα ἐν αὐτῷ ὥς τῆς [ᾱ]μελί-
ας καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀνηκούσης
propon[e i]ussi

Çeviri: “Aulus Vicirius Martialis bildirir: Pek asil Ephesos kentinin ... bir kimse olan Claudius Aristion tarafından getirilen suyunun gözeticileri Aikhmokles ve Antonius bana başvur-
dular ve tarla sürmek için her iki taraftan da on ayaklık bir mesafenin olması gerekmesine
rağmen tarla sahiplerinin su yoluna kadar (topraklarını) sürdükleri (hususunda), ayrıca kent-
teki ev sahiplerinin de (kanalı) açarak ve uygunsuz hizmetler (amaçlar) için kullanarak su
yoluna zarar verdikleri, yanlış kullanımlar yüzünden böylece pek çok zarar olduğu (husu-
sunda) şikayette bulundular. Tarla sahiplerinin her iki taraftan 10 ayak mesafede (tarlalarını)
sürmelerini, kenttekilerin ise ne evleri için ne de başka bir şey için kesinlikle (kanalı) açma-
malarını emrediyorum. Şunu bilmelidirler ki, eğer her kim bu emre karşı gelirse, onu kente

(ödenmek üzere) 12,500 dinar ve imparator Augustus Caesar Nerva Traianus Germanicus Dacicus'un pek kutsal kasasına aynı miktar cezayla cezalandıracağım. (Bu) ilan edilsin!!

Vali Sextus Subrius Dexter Cornelius Priscus bildirir: Pek seçkin bir kimse olan Claudius Aristion tarafından görkemli kente getirilen suyun gözeticileri Rutilius Bassus ve Iulius Maximus bana başvurdular ve su yoluna yakın (komşu) olanların ve onun çevresindeki arazi sahiplerinin su yolunun güvenliği ve bakımı için üzerinde anlaşılan mesafeye uymadıklarını, aksine, her iki taraftan da ne ağaçlar ne de saban için açılmasına (müsaade olan) 10 ayaklık (mesafe) belirlenmiş olmasına rağmen yavaş yavaş su yoluna doğru ilerleyerek ağaçların kökleriyle ve sabanlarla ona dokunduklarını ve birçok kısmını açtıklarını söylediler. Onlar, bununla ilişkili olarak Vicirius Martialis'in civar yerlerdeki meyve ağacı ekimleri için on ayaktan daha fazla; (diğerlerinin) ekimi için ise 10 ayaklık mesafenin belirlendiği ve buna itaat etmeyenler için bir cezanın belirlendiği kararnamesini iyi biliyorlardı. Her ne kadar asil bir kimse tarafından yazılmış olan bu karar mevcut değilse de, su yolunun ortak ve büyük çıkarına (faydasına) zarar verenlerin cezayla yükümlü olmasını uygun buluyorum. Ve şimdi sadece Vicirius Martialis'in kararnamesini dikkate almıyorum, aynı zamanda bu saygın gözetçilere de bu (kararnamede) yazılanları, ihmalsizlikte bizzat kendileri için de geçerli olmak üzere, uygulamayı emrediyorum. (Bu emir) ilan edilsin!''.

T.27 Tiberius Claudius Aristion tarafından tapınağa su getiriliyor

Tanım: Mermerden ortostatik bir levha

Bul. Yeri: Ephesos Maria Kilise'sinin kuzey yan duvarında devşirme olarak kullanılmıştır.

Ölçüler: Y: 120 cm; G: 74 cm; D: 30 cm; Hy: 3-4 cm

Yayın: IEphesos VII.2, no. 4105 = Scherrer 2006, 55, no. 6c

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl

[- - εἰσήχθη] ἐκ τοῦ

[- - τῶν π]ηγῶν ὑπὸ

[Τιβ(ερίου) Κλαυδίου Ἀ]ριστίωνος

4 [ἀρχιερέως τῆς Ἀ]σίας καὶ

[νεωκόρου τοῦ ἐ]ν'Εφέσῳ

[ναοῦ τοῦτο τὸ] ὕδωρ

[- - εἰς] τὸ ἱερόν.

Çeviri: "Bu su yolu, kaynaklarından itibaren Asia Eyaleti başrahibi ve Ephesos'taki imparator tapınağının koruyucusu Tiberius Claudius Aristion tarafından ... tapınağa getirildi".

T.28 Claudius Diogenes yeni Marnas kaynağından su getiriyor

Tanım: Mermer heykel kaidesi

Bul. Yeri: Magnesia Kapısı yakınları

Yayın: IΕphesos V, no. 1530 = Scherrer 2006, no. 5k

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ilk yarısı

τὸ ὕδωρ

ἐκ τοῦ καινοῦ Μάρναντος

τοῦ εἰσαχθέντος ὑπὸ

4 Κλαυδίου Διογένηος

ἐπιμελητοῦ.

Çeviri: “*Epimeletes (suyun getirilmesinden sorumlu kişi) Claudius Diogenes tarafından yeni Marnas (su yolundan) tedarik edilen su*”.

T.29 Su yoluna ilişkin bir fragman

Bul. Yeri: Yamaç Ev 1

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IΕphesos II, no. 493.

Tarih: Bilinmiyor

[- -] χρηματ [- -]

[- - ἐ]στιν θα. [- -]

[- -] ων εἰς [- -]

4 [- -] ὕδραγ[ώγιον - -]

[- -] ις δ [- -]

[- - γλ]υκ [- -]

[- -] ο [- -]

Metin anlamlı bir çeviri verilemeyecek kadar eksiktir.

T.30 Su tesisatçılarının aldığı ücret

Tanım: Yazıt, Ephesos yamaç evlerinde, 21 nolu avluda, kuzey duvarının orta sütunu üzerinde yer almaktadır.

Yayın: Tauber 2005, no. GR. 30 = SEG 55, no. 1172

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

Ἔλαβον οἱ ὕδραγωγοὶ | μη(νὶ) ς' εἰκάδι * α'

Çeviri: “*Su yolu (tesisatçıları) 6. ayın 20. gününde 1 dinar aldılar*”.

T.31 Tiberius Flavius Athenagoras Cornelianus Furianus bir su deposu yaptırıyor

Tanım: Her yanı profilli mermer bir levha.

Bul. Yeri: Çırpı köyü Örentepe mevki, Torbalı ile Bayındır arası

Ölçüler: Y: 112 cm; G: 62 cm; D: 2,5 cm; Hy: 2-2,5 cm

Yayın: Beden ve Malay 2004, 185-186 = SEG 54, no. 1198 = AE 2004, no. 1409

İlgili Kaynakça: Campagna 2011a, 203-224

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

	Ἀγαθῇ Τύχῃ		Κορνηλιανὸς Φουριανὸς
	κατὰ τὴν δοθεῖ -		συνκλητικὸς τὸ ὕδρεϊ-
	σαν τοῦ ὕδατος δω -		ον τῇ κόμῃ ἀποκατέστη -
4	ρεὰν τῇ Λατορηνῶν	12	σεν, τοῦ περὶ αὐτὸ ἀναλώ -
	κόμῃ ὑπὸ Γ(αῖου) Ἰουλίου		ματος παντὸς γεγενῆ -
	Πούλχρου Ποταμωνια-		μένου ὑπὸ δούλου αὐτοῦ
	νοῦ συνκλητικοῦ		καὶ πραγματευτοῦ Ἀφρο-
8	Τ(ιβέριος) Φλ(αούιος) Ἀθηναγόρας	16	δαισίου.

Çeviri: “*Hayırlı olsun! Senatör sınıfından Gaius Iulius Pulcher Potamonianos tarafından Latorenoi köyüne armağan olarak verilen su (yoluyla ilintili olan) su deposunu senatör sınıfından Tiberius Flavius Athenagoras Cornelianus Furianus, bütün masrafları kölesi ve ticari işlerinin yürütücüsü Aphrodeisios tarafından karşılanmak üzere, köy için onarttı.*”

T.32 Su yolunun korunmasından sorumlu kişinin onurlandırılması (?)

Tanım: Fragman

Bul. Yeri: Tire/İzmir

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos VII.1, no. 3211

Tarih: Bilinmiyor.

	]αιον [. . .] ο [
	ἐπ]ιμελητὴν ὑδάτων [
	]ησθαι τῆς τῶν κατοίκων [
4	τ]ὴν σεμνοτάτην καὶ φιланθρωπο[τάτην θεάν Ἐφεσίαν Ἄρτεμιν.

Çeviri: “ sudan sorumlu kişiyi..... sakinlerin..... pek kutsal insansever Tanrıça Artemis Ephesia’yi...”.

T. 33 Almourenoi katoikia'sı çeşmeyi Caligula'ya adıyor**Tanım:** Mermer bir blok ? (tam tanımı yayınlarda yoktur)**Bul. Yeri:** Eskioba (eski Darmara) köyü (Tire/İzmir).**Ölçüler:** Y: 25 cm; G: 25 cm**Yayın:** IEPhesos VII.1, no. 3250**İlgili Kaynakça:** Pleket 1970, 58-60**Tarih:** İ. S. 39-42

[Μηνὶ Ἀλμουρ]ην[ῶ ?]

καὶ Γαῖωι Καίσαρι Σεβα[στῶ]

ἢ Ἀλμουρηνῶν κατ[οικία ἀνέθη-]

4 κεν τὸ κρήνιον,

ἐπιμεληθέντ[ος]

Σκόρδου ἀργυροτ[αμίου τῆς κα-]

το[ικίας ?]

Çeviri: “*Almourenoi katoikia'sı bu çeşmeyi Men Almourenon'a (?) ve Gaius Caesar Augustus'a adadı. Bu işle katoikia'nın argyrotamias'ı Skordos ilgilendi.*”**T.34 Ephesos, kente bir çeşme yaptırılmasıyla ilgilenen Gaius Laecanius Bassus'u onurlandırıyor****Tanım:** Heykel kaidesi**Bul. Yeri:** Domitianus caddesinin üst bölümünde. Bugün Selçuk Müzesinde. Env. No. 1986.**Ölçüler:** Y: 176,5 cm; G: 48 cm; D 46 cm; Hy: 4 cm (Str. 1); 3,5 cm (Str. 2); 3 cm (Str. 3-6); 2,5 cm (Str. 7-21)**Yayın:** IEPhesos III, no. 695 = Scherrer 2006, 48, no. 4**İlgili Kaynakça:** Knibbe vd. 1974: 55-56; Dräger 1993, 88-89 ve 233-234; Winter 1996, 158; Halfmann 2001, 39-40; Dorl-Klingenschmid 2001, 186-187, no. 24; Tauber 2011**Tarih:** İ. S. 80/81

Γαῖον Λαικά-

νιον Βᾶσσον

τὸν γενόμενον

4 ἀνθύπατον, εὐ-

εργετήσαντα

πολλὰ τὴν πόλιν,

τος τῆς ἀναστάσε-

ως τῶν τειμῶν

Λουκίου Ἐρεννίου

16 Περεγρείνου ἀγνοῦ

καὶ φιλαρτέμιδος,

τοῦ γραμματέως

	προνοήσαντα δὲ	τοῦ δήμου τὸ β΄,
8	κατασκευασθῆναι	20 ψη[φι]σαμένου δὲ
	καὶ τὸ ὑδρεγδοχῆον	[καὶ κα]τασκευάσαν-
	καὶ τὴν εἰσαγωγὴν	[τος Φλ]αβίου Ἀσκλ[η]-
	[τ]ῶν εἰς αὐτὸ ὑδά-	[πιόδ]ώρου τοῦ
12	[τ]ων, ἐπιμεληθέν-	24 [γραμ]ματέως τοῦ
		δήμου.

Çeviri: “ (Ephesos halk ve danışma meclisleri), kente pek çok hayrı dokunan, bir hyekdokheion (çeşme) inşa edilmesini ve bu yapıya su getirilmesiyle ilgilenen proconsul Gaius Laecanius Bassus’u onurlandırdılar. (Ona sağlanan bu onurların [heykelinin]) dikimi işiyle ise günahsız bir kimse ve Artemis dostu olan, demos’un iki kez sekreteri olmuş olan Lucius Herennius Peregrinus ilgilendi. (Bu kararın) oylamaya sunulması ve heykelin dikimi demos’un sekreteri Flavius Asklepiodoros zamanında oldu”.

T.35 Kent çeşmeyi Artemis Ephesia ve Domitianus’a adıyor (1)

Tanım: Profilli bir levha (olasılıkla çeşme ağzı)

Bul. Yeri: Domitianus çeşmesi yakınında.

Ölçüler: Y: 113,5 cm; G: 167 cm; D: 34 cm; Hy: 4-6,5 cm

Yayın: IEphesos II, no. 413 (1) = Scherrer 2006, 48, no. 5a

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 184-185, no. 22

Tarih: İ. S. 93

Ἀρτέμιδι Ἐφεσία καὶ
 Αὐτοκράτορι [[Δομιτιανῶι]]
 Καίσαρι Σεβαστῶι [[Γερμανικῶι]]
 4 ἀρχιερεῖ μεγίστῳ δημαρχικῆς
 ἐξουσίας τὸ ιβ΄, αὐτοκράτορι τὸ κγ΄
 ὑπατῳ τὸ ις΄, τειμητῇ, πατρ[ι πα]τρ[ι]δος

T.36 Kent çeşmeyi Artemis Ephesia ve Domitianus’a adıyor (2)

Tanım: Çeşme korniş.

Bul. Yeri: Domitianus çeşmesi yakınında

Ölçüler: Y: 69 cm; G: 101 cm.

Yayın: IEphesos II, no. 413 (2) = Scherrer 2006, 48-49, no. 5b

Tarih: İ. S. 93

[Ἀρτέμι[δι]Ἐφεσία καὶ Α]ὐτοκράτορι [[Δομι-
τιανῶ]] Κα[ίσαρι Σεβαστῶ] [[Γερμανικῶ]] ἀρχιε-
[ρεῖ] μεγίστ[ω δημαρχικῆς ἐξουσί]ας τὸ ἰβ', αὐτο-
4 [κρά]τορι τὸ κγ' ὑ[πάτω τὸ ις', τειμητῇ, πατρὶ] π[α]τρίδ-
[ος]

Birinci yazıtın içerik olarak tıpa tıp aynısıdır. O yüzden iki yazıtın çevirisi de burada verilmektedir.

Çeviri: “(Bu çeşme yapısı), Artemis Ephesia’ya ve pontifex maximus, halkın egemenliğini 12. kez elinde bulunduran, 23. kez imparator, 16. kez consul, censor, vatanın babası imparator Domitianus Caesar Augustus Germanicus’a (adanmıştır)”.

T.37 Kent çeşmeyi Artemis Ephesia ve Domitianus’a adıyor (3)

Tanım: Beyaz mermerden bir blok

Bul. Yeri: Iohannes Kilisesi

Ölçüler: Y: 36 cm; G: 60 cm; D: 11 cm; Hy: 3-4 cm

Yayın: Knibbe vd., 1993, 125, no. 15; Scherrer 2006, no. 5c

Tarih: Domitianus Dönemi

[[Ἀρτέμιδι]]Ἐφεσία[ι]
[καὶ Α]ὐτοκράτορι
[[Δομιτιανῶι]] Καίσα[ρι]
4 [Σεβασ]τῶι [[Γερμανικῶι]]

Çeviri: “(Bu çeşme yapısı), Artemis Ephesia’ya ve İmparator Domitianus Caesar Augustus Germanicus’a (ithaf edilmiştir)”.

Burada söz konusu edilen yazıt, yukarıda 34-35 nolu yazıtlara olan benzerliği dolayısıyla editörler tarafından olasıkla Domitianus çeşmesi ile ilişkilendirilmiştir.

T. 38 Cornelius çeşme yaptırıyor

Tanım: Mavimsi mermerden dört köşe bir taş parçası. Sağ ve alt kısmı kırık.

Bul. Yeri: Büyük Kale ? (Tire civarı / Ephesos teritoryumu)

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos VII.1, no. 3227

Tarih: Olasılıkla İ. S. 1. yüzyıl

τῇν κρήνη[ν - - -

- 2 Κορνήλιος [
ων ἐπόησε [
ğam [
ğ]

Çeviri: “ *Bu çeşmeyi Cornelius (kendi cebinden) yaptırdı*”.

T.39 Claudius Aristion 210 *stadion* mesafeden su getirip çeşme yaptırıyor

Tanım: Arşitrav (str. 1 friz üzerinde, str. 2 arşitrav fascia’sı üzerinde).

Bul. Yeri: Traianus çeşmesi

Yayın: IEphesos II, no. 424 = Scherrer 2006, no. 6a.

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 188-189, no. 26; Quatember 2011, 49-52 ve 86 = AE 2011, no. 1317; Longfellow 2012, 77-91; SEG 61, no. 898 ve 899.

Tarih: İ. S. 102-114

- 1 [Ἀ]ρτέμιδι Ἐφ[ε]σία κα[ι] Αὐ[τοκράτορι] Νέρουα Τρα[ιανῶι Κα]ίσα[ρι Σε]βαστῶι
Γερμ[ανικῶ] Δακικῶι καὶ τῇ πατρίδι Κλαύδιος Ἀριστίων τρις ἀσιάρχης καὶ
νεωκό[ρος]
- 2 [με]τὰ Ἰουλίας Λυδίας Λα[τερανῆς - - ἰλ]λη[ς] τῇ[ς] γυναικός,] θυγα[τ]ρὸς Ἀσίας,
ἀρχιε[ρείας καὶ πρυτά]νεως [- -] ὕδωρ [εἰσ]αγαγὼν δι’ οὗ κ[ατεσκευάσεν ὁ]χ[ετοῦ]
διακοσίων καὶ δέκα σταδίων καὶ τὸ ὕδρεκδοχίον σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ ἀνέθηκεν ἐκ τῶν
ιδί[ων].]

Str. 2: Λα[τερανῆς] Ὀυαρίλ]λη[ς] (Scherrer); ὕδωρ IEphesos edisyonunundan farklı olarak Quatember (a.g.e.) tarafından köşeli parantezle verilerek tamamlanmıştır. Quatember, bu fragmanın olmadığını söylemektedir. (Kayıp?).

Çeviri: “3 kez asiarkhes ve (İmparator Tapınağı’nın) koruyucusu olan Claudius Aristion, Asia (eyaletinin) kızı, başrahibe ve prytanis olan eşi Iulia Lydia Laterane [Varille?] ile birlikte 210 stadia mesafeden suyu getirerek bu çeşmeyi bütün süsleriyle birlikte kendi cebinden yaptırdı ve Artemis Ephesia’ya, İmparator Nerva Traianus Caesar Augustus Germanicus Dacicus’a ve vatanına adadı.”

T.40 Tiberius Claudius Aristion eşi Lydia Laterane ile birlikte çeşmeyi Traianus’a adıyor

Tanım: Arşitrav parçası.

Bul. Yeri: Magnesia kapısı yakınlarında, kent agorasının (Staatsmarkt) hemen doğusunda yer alan çeşmenin (Straßenbrunnen) yıkıntıları içinde.

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos, no. 424a = Scherrer 2006, 56, no. 7

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 187-188, no. 25; Quatember 2008, 226-227.

Tarih: İ. S. 102-114

[Ἀρτέμιδι Ἐφεσίᾳ καὶ Αὐτοκράτορι Νέρουα Τραιανῶ Καίσα]ρι Σεβαστῶ Γ[ερμανικῶ]
Δακικῶ καὶ τῷ δ[ή]μῳ Ἐφεσίων Τιβ(έριος) [Κλαύδιος Ἀριστίων ἀρχιερεὺς] τῆς Ἀσίας
καὶ νεοκόρος μετὰ Ἰουλίας Λυδίας Λατερανῆς ἀρχιερείας καὶ θυγατρὸς Ἀσίας

2 [σὺν παντὶ] τῷ κόσμῳ.

Çeviri: “*Asia’nın başrahibi ve İmparator Tapınağı’nın koruyucusu Tiberius Claudius Aris-
tion, Asia (eyalatinin) kızı ve başrahibe Lydia Laterane ile birlikte (bu yapıyı) tüm süslemeleri
ile birlikte Artemis Ephesia, İmparator Nerva Traianus Caesar Augustus Germanicus Daci-
cus ve Ephesos halkına (adadı).*”

T.41 Titus Flavius Menandros çeşme (hydreion) yaptırıyor

Tanım: Arşitrav parçası

Bul. Yeri: Hydreion

Ölçüler: Hy: 5 cm

Yayın: IEphesos II, no. 435

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 185-186, no. 23

Tarih: İ. S. 193-211

[Αὐτοκράτ]ορι Καίσαρι [Λουκίῳ Σεπτιμίῳ Σεουήρῳ Περτίνα]κι Σεβ(αστῶ) Εὐσεβεῖ
καὶ Αὐτοκράτο[ρι Καίσαρι Μάρκῳ Αὐρηλίῳ Ἀντωνεῖνῳ Σεβ(αστῶ) καὶ
Αὐτοκράτορι Καίσαρι [[Ποπ]-

[λίῳ Σεπ]τιμίῳ Γέτᾱ]] [καὶ Ἰουλίᾳ Δόμνᾳ Σεβαστῇ καὶ τῷ σύμπαντι οἴ]κῳ τῶν
Σεβαστῶν καὶ τῇ [δὶς νεωκόρῳ Ἐφεσίων πόλει Τί(τος) Φλ(άουιος) Μένανδρος ὁ
ἀσιάρχης]

καὶ γραμματεὺς γενόμ[ε]νος τοῦ δήμου ἐκ τῶν ιδίων καθὰ ὑπέσχετο τὸ ὑ[δ]ρεῖον τῇ
γλυκυτάτῃ πατρίδι κατεσκεύασεν, πρυτανεύον[τος τοῦ ἀδελφοῦ?]

4 αὐτοῦ Τί(του) Φλ(αοῦίου) Λευκίου Ἰέρακος φιλοσεβάστου, γραμματε[ύον]τος τοῦ
δήμου Λ(ουκίου) Αὐ[φιδίου] Εὐφήμου.

Çeviri: “*Başrahip ve halk meclisinin sekreterliğini yapmış olan Titus Flavius Menandros,
kardeşi imparatordestu Titus Flavius Lucius Hieraks prytanis iken ve Lucius Aufidius Eup-
hemos halk meclisinin sekreteri iken söz verdiği gibi bu çeşmeyi pek tatlı vatani için kendi
cebinden yaptırdı ve İmparator Caesar Lucius Septimius Severus Pertinax Augustus Pius ve*

İmparator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus ve İmparator Caesar Publius Septimius Geta ve Iulia Domna Augusta ve tüm İmparator hanesine ve 2. kez imparator tapınağı'nın koruyucusu olan Ephesos kentine adadı”.

T.42 Titus Flavius Lucius Hieraks çeşmeyi Ephesos kentine adıyor

Tanım: Arşitrav parçası

Bul. Yeri: Hydreion

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos II, no. 436.

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın sonu / İ. S. 3. yüzyılın başı

[- - καὶ τῇ δις νεωκόρῳ τῶν Σεβαστῶν Ἐφεσίῳ]ν πόλει Τι(βέριος) Φλ(αούιος) Λεύκιος
Ἱέραξ ὁ πρύτανις

Çeviri: “*Titus Flavius Lucius Hieraks, ... ve 2. kez İmparator Tapınağı'nın koruyucusu olan Ephesos kentine adadı.*”

Bu yazıta ait olduğu düşünülen ve bir korniş parçası üzerinde duran yazıt ise şöyledir:

]λιωπικα[

Not: Titus Flavius Lucius Hieraks, bir önceki yazıtta adı geçen Titus Flavius Menandros'un kardeşi ya da oğlu olmalıdır, bu konuda bk. Dorl-Klingenschmid 2001, s. 186; Weiss 2011, s. 96.

T.43 Lucius Caelius Montius *nymphaion*'un bir bölümünü onarttıran Constans'ın heykelini dikeyyor

Tanım: Mermerden bir heykel kaidesi

Bul. Yeri: Güney Caddesinde önceden geçici olarak “Fontäne” diye tanımlanan çeşmenin önünde.

Ölçüler: Y: 87 cm; G: 53 cm; D: 40 cm; Hy: 3 cm

Yayın: IEphesos IV, no. 1316 = Scherrer 2006, 51, no. 51

İlgili Kaynakça: Longfellow 2011, 205-206

Tarih: İ. S. 337-350

Τῷ δεσπότη ἡμῶν	δισγνώσεων
Κώσταντι	ἀνανεωθέντος
μεγίστῳ νεικητῇ	τοῦ μέρους τοῦ
4 καὶ τροπεούχῳ	12 νυμφείου
διηνεκεῖ Σεβαστῷ	ἀνέστησεν καὶ

Çeviri: “*Gör Stephanos’un bu altın parıltılı eserle Ptelea’yı, Ptelea’nın da Stephanos’u nasıl güzelleştirdiğini!*”

Str. 1: Taşçı ustası tarafından önce τόσω χρυσαυγεί μόχθῳ olarak yazılmış, ancak daha sonra bizzat kendisi tarafından τόσοις χρυσαυγέσιν ἔργοις olarak düzeltilmiştir (Merkelbach ve Stau-ber). Buradaki ἔργοις ifadesi yazıt editörleri tarafından çeşme yapısı olarak yorumlanmaktadır.

Str. 2: Πτελέα = Ephesos (bk. Steph. Byz. s.v. Ἐφεσος· ... ἐκαλεῖτο δὲ Πτελέα; Dionysios Periegetes 827-829: Παρραλίην Ἐφεσον, μεγάλην πόλιν Ἰοχθαίρης, | ἔνθα θεῇ ποτε νηὸν Ἀμαζονίδης τετύκοντο | πρέμνῳ ἐνι πτελέης, περιώσιον ἀνδράσι θαῦμα).

T.46 Çeşmeyle İlişkin Bir Fragman

Tanım: Birbirine ait iki parça

Bul. Yeri: Güney Caddesi kenarında, Fontäne olarak bilinen çeşmenin doğu yakasında.

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos II, no. 480

Tarih: Bilinmiyor

a)

[---]ν καὶ Καλλινε[---]

[---]ς παρ’ ἐκατέρᾳ π[λευρᾷ? --]

[--]σαν^{vac.}

b)

[---]ς τῇ νεωκόρῳ

[---]ας καὶ στεγάσας

Yazıt, anlamlı bir çeviri verilemeyecek kadar eksiktir. Bu yazıtın gerçekten de bir çeşme yapısına ait olup olmadığı belli değildir, ancak buluntu yeri itibariyle bu şekilde değerlendirilmiştir. Eğer bu değerlendirme gerçekten doğruysa, B parçasındaki στεγάσας (στεγάζω = kaplamak, kapatmak) ifadesi çeşmenin çatısıyla ya da çeşmeye akan suyun üstünün örtülmesi ile ilgili olabilir (IEphesos editörleri).

T.47 Eski çeşme ve Marnas su kaynağıyla ilgili bir fragman

Tanım: Alt hariç her yandan kırık beyaz mermerden bir blok parçası.

Bul. Yeri: İohannes kilisesi civarı

Şimdiki Yeri: Selçuk Müzesi. Env. No: 2794

Ölçüler: Y: 32 cm; G: 30 cm; D: 7 cm; Hy: 2,5-1,8 cm

Yayın: Knibbe vd. 1993, 145, no. 71 = Scherrer 2006, 51, no. 5j

Tarih: Bilinmiyor.

[- - κρήνη πα]λαιᾶ [- -]

[- -] . του καιρ[- -]

[- -]εια ὑπηρετ[- -]

4 [- -]η τοῦ Μάρνα[ντος - -]

[- - πηγ]ῶν κατασκ[ευ - -]

[- - κρή]νη παλαιᾶ [- -]

[- -] . Σωτοῦ Φι[- -]

(vac.)

Metin anlamlı bir çeviri verilemeyecek kadar eksiktir.

T.48 Fragman.

Bul. Yeri: Ephesos

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos V, no. 1813.

Tarih: Bilinmiyor.

] τῆς καλημερίας τ[

2] τοῦ]ς λάκκους καὶ τὴν μ[

] φικον τὸ ἔνπροσθεν τ[

Yazıt çok eksik olduğu için anlamlı bir çeviri verilememektedir.

T.49 Yurttaşlar *aleipterion*'da Quintus Caecilius Atticus'u onurlandırıyor

Tanım: Mermer blok.

Bul. Yeri: *Prytaneion*'un batısındaki bir duvarda devşirme

Ölçüler: Y: 28 cm; G: 76 cm; Hy: 2 cm

Yayın: Büyükkolancı ve Engelmann 1991, 142, no. 8 = SEG 41, no. 964

Tarih: İ. Ö. 1 yüzyılın sonu

Οἱ πολεῖται οἱ ἀλειφόμενοι ἐν τῷ

ἀλειπτηρίῳ ἐτίμησαν

Κόιντον Καϊκίλιον Ἄττικον τὸν ἔ-

4 παρχον τοῦ θεοῦ καὶ Αὐτοκράτορος

Καίσαρος διὰ τὰς ἐξ αὐτοῦ εὐεργεσίας

Çeviri: “*Aleipterion*’da yağlanan vatandaşlar, (gördükleri) hayırseverliklerinden ötürü *Imperator divus Caesar*’ın *praefectus*’u *Quintus Caecilius Atticus*’u onurlandırdı”.

T.50 Varius Hamamı’na ait bir fragman

Tanım: Arşitrav parçası

Bul. Yeri: Varius Hamamı

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEPhesos II, no. 500 = SEG 28, no. 862 = Fagan 1999, 335, no. 308

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ilk çeyreği

[— Σεβαστ]ῶ Πόπλιος Κυντιλίω[ς Οὐάλης Οὐάριος —]

2 [---]ρϋ. . αῃ[.]τα[.] ὑπὸ τὸ βαλαν[εῖον --]

Çeviri: “*Publius Quintilius Valens Varius.... Augustus için..... hamamın altına?.....*”

T.51 Hamam inşa eden P. Quintilius Valens Varius’un eşi Quintilia Varilla onurlandırılıyor

Tanım: Beyaz mermerden heykel kaidesinin orta bölümü

Bul. Yeri: Varius Hamamı güneybatı köşesinde.

Ölçüler: Y: 97 cm; G: 60 cm; D: 60 cm; HY: 2,2-2,8 cm

Yayın: IEPhesos III, no. 986

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ilk yarısı

τῆς πρώτης καὶ μεγίστ[ης]

μητροπόλεως τῆς Ἀσίας]

καὶ δις νεωκόρου τ[ῶν Σε]-

4 βαστῶν Ἐφεσίων πόλε[ως]

ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτε[ί]-

μησεν Κυντιλίαν Οὐάρ[ιλ]-

λαν, ἰέρειαν τ[ῆς] Ἀρτέμιδ[ος,]

8 θυγατέρα Πο(πλίου) Κ[υ]ντιλίου Ο[ὐ]-

άλεντο[ς] Οὐαρί[ο]υ τοῦ [τὰ]

ἔργα [τ]αῦ[τ]α κα[τ]ασκευα-

σαμ[ένου ἐκ τῶ]ν ἰ[δί]ων

12 τῇ ἑαυ[τοῦ πα]τ[ρί]δ[ι,]

[μ]ητέρα π[ολλῶν συνκλητικ]ῶν

Çeviri: “*Asia’nın ilk ve en büyük metropolis’i, Augustus’ların tapınağının koruyuculuğunu ikinci kez üstlenmiş olan Ephesos kentinin danışma ve halk meclisi, Artemis baş rahibesi, bu eseri kendi cebinden vatani için inşa eden Publius Quintilius Valens Varius’un kızı, senatör sınıfına mensup pek çok kişinin annesi (?).... olan Quintilia Varilla’yı onurlandırdı.*”

Str. 10: ἔργα [τ]αῦ[τ]α. Burada kastedilen, yazıtın buluntu yeri itibariyle kuşkusuz Varius’un tarafından yaptırılan hamamdır (bk. IEphesos III, s. 264).

T.52 Varius Hamamına bir yapı (oikos) yaptıran Titus Flavius Damianus onurlandırılıyor

Tanım: Heykel kaidesi

Bul. Yeri: Oktagon olarak tanımlanan bir yapının geç dönem surunda devşirme olarak kullanılmıştır.

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEphesos III, no. 672

İlgili Kaynakça: Puech 2002, 191-192, no. 79; Kalinowski 2006a, 53-72; Kalinowski 2006b, 117-132, Aytaçlar 2006, 96-97, no. 25; SEG 56, no. 1221

Tarih: İ. S. 166-167

	Τ(ίτον) Φλάουιον Δαμιανόν,		σχόμενον ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ οἱ-
	γραμματεύσαντα ἐ[πι]-		κον ἐν τῷ Οὐαρίῳ βαλανείῳ μ[ε]-
	φανῶς καὶ μετρήσαν[τα]		τὰ οἰκοδομῆς καὶ παντὸς κόσ-
4	μυριάδας μεδίμνων [εἴ]-	16	μου καὶ μυριάδας ποιήσαντα
	κοσι καὶ χειλίους δια[κοσί]-		περισσὰς ἐκ τῶν προσόδων τῆς
	ους μηνσὶν δεκατρισὶν [δ]-		ιδίας γραμματείας τῇ πόλει
	λοις καὶ ὑποδεξάμενο[ν ἐν]		δεκαδύο καὶ ἑπτακισχέιλια ὁ-
8	τούτοις στρατόπεδα τὰ ἀπὸ τ[ῆς]	20	κτακόσια δεκαἑξ.
	κατὰ Πάρθων νείκης ὑποστ[ρέ]-		ἀναστησάντων τὴν τειμὴν
	φοντα καὶ πανηγυριαρχήσ[αν]-		παρ’ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ
	τα κατὰ τὸ αὐτὸ τῶν μεγάλω[ν Ε]-		ἀνδρὸς τοῦ κατὰ πάντα
12	φροσίων ἐκτενῶς καὶ ἔργον ὑπο-	24	ἀσυνκρίτου.

Çeviri: “*(Ephesos halkı) takdire şayan bir şekilde grammateus’luk yapan, tam 13 ay boyunca 201.200 medimnos buğday tedarik eden, Parthlara karşı yaptığı savaştan zaferle dönen orduya ev sahipliği yapan, aynı zamanda Büyük Ephesia oyunlarında gayretli bir şekilde şenlik başkanlığı yapan, aynı yıl içinde Varius Hamamı’ndaki salonu (oikos) inşası ve bütün süslemesiyle birlikte (yaptırmaya) söz veren, arta kalan 127.816 dinar parayı kendi gramme-*

teus'luğunun gelirlerinden kente veren Titus Flavius Damianus'u (onurlandırdı). Her bakımdan kusursuz bir kimse olan (Damianus'un) heykeli ise agoradaki kimseler tarafından (dikildi)."

Str. 14: ἐν τῷ Οὐαρίου βαλανείῳ (Kalinowski)

T.53 Varius Hamamına bir yapı (oikos) yaptıran Titus Flavius Damianus onurlandırılıyor

Tanım: Mavimsi mermerden bir heykel kaidesinin orta parçası. Alt ve üst profil kısmen korunmuştur.

Bul. Yeri: Tetragonal agoranın kuzeydoğu köşesinde geç döneme ait bir sur duvarında.

Ölçüler: Y: 95 cm; G: 48 cm; D: 48 cm; Hy: 3,5 cm (ilk satır); 1,2-1,5 cm (diğer satırlar).

Yayın: IEPhesos VII.1, no. 3080

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 332, no. 296 = Puech 2002, 190-191, no. 78; Aytaçlar 2006, 95-96, no. 24; SEG 56, no. 1221 ve 1222; Kalinowski 2006, 53-72

Tarih: İ. S. 166-167

	Τ(ίτον) ΦΛ(άουιον) Δαμιανόν		μενον ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ οἰ-
	τὸν ἴδιον εὐεργέτην καὶ		κον ἐν τῷ Οὐαρίῳ Βαλανείῳ
	ἐν πᾶσιν ἀσύγκριτον ἢ	16	μετὰ οἰκοδομῆς καὶ παντὸς
4	πλατεῖα, γραμματεύσαντα		κόσμου, καὶ μυριάδας ποιή-
	ἐπιφανῶς καὶ μετρήσαντα		σαντα περισσείας ἐκ τῶν
	μυριάδας μεδίμνων κ' καὶ		προσόδων τῆς ἰδίας γραμ-
	,ας' μηνὶν γ' ὅλοις, καὶ ὑπο-	20	ματείας τῇ πόλει ἰβ' ,ζωις'.
8	δεξάμενον ἐν τούτοις στρα-		ἐπιμεληθέντος τῆς ἀνασ-
	τόπεδα ἀπὸ τῆς κατὰ Πάρθων		τάσεως τῆς τειμῆς Γ(αῖου) Λικινίου
	νείκης ὑποστρέφοντα, καὶ		Ἀτειμήτου Αὐρηλιανοῦ νεω-
	πανηγυριαρχήσαντα κατὰ	24	ποιοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ γραμμα-
12	τὸ αὐτὸ τῶν μεγάλων Ἐφεσῆ-		τέως τῆς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Ἐφέσῳ.
	ων ἐκτενῶς, καὶ ἔργον ὑποσχό-		

Çeviri: “Plateia (sokak derneği?), kendi hayırseverleri ve her bakımdan eşsiz bir kimse olan, takdire şayan bir şekilde grammateus'luk yapan, tam 13 ay boyunca 201.200 medimnos buğday tedarik eden, Parth'lara karşı yaptığı savaştan zaferle dönen orduya ev sahipliği yapan, aynı zamanda Büyük Ephesia oyunlarında gayretli bir şekilde şenlik başkanlığı yapan, aynı yıl içinde Varius Hamamı'ndaki salonu (oikos) inşası ve bütün süslemesiyle birlikte (yaptır-

maya) söz veren, arta kalan 127.816 dinar parayı kendi grammateus'luğunun gelirlerinden kente veren Titus Flavius Damianus'u (onurlandırdı). Heykeli ise Artemis (tapınağının) koruyucusu (neopoios) ve Asia'nın Ephesos (kentindeki) tapınaklarının sekreteri (grammateus'u) C. Licinnius Ateitos Aurelianus (tarafından dikildi)".

T.54 Ephesos'taki bütün hamamlara yağ tedarik eden Dionysios onurlandırılıyor

Tanım: Heykel kaidesi.

Bul. Yeri: Agora,

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Knibbe 1964-1965, s. 28-31; IEphesos III, no. 661

İlgili Kaynakça: Scherrer 1997, 118, dn. 66 = Fagan 1999, 346, no. 336; Barresi 2003, 418-419

Tarih: İ. S. 130 civarı (Scherrer); İ. S. 140-150 (Fagan)

	[τῆς] πρώτης καὶ με-		γυμνασίῳ, καὶ ἐν τῷ τῆς πρυτανεί-
	[γί]στης μητροπόλεως		ας ἐνι[αυ]τῷ ἐν ταῖς ἐθίμοις ἡμέραις
	τῆς Ἀσίας καὶ δις νεοκό-		θέντα ἔλαιον ἐν πᾶσι τοῖς γυμνα-
4	ρου τῶν Σεβαστῶν Ἐφεσίων	20	σίοις, καὶ τῇ τῶν Καταγωγίων
	πόλεως ἢ βουλῇ καὶ ὁ δῆμος		ἡμέρᾳ ἀγοραίας ἀγομένης ἔλαιον
	ἐτείμησεν		θέντα δρακτῷ ἔν τε τοῖς γυμνασί-
	Διονύσιον Νεικηφόρου		οις καὶ ἐν τοῖς βαλανείοις τοῖς οὖ-
8	τοῦ Διονυσίου, πρυτανεύ-	24	σιν ἐν Ἐφέσῳ πᾶσιν, ὑποσχόμε-
	σαντα φιλοτείμως, παραφύ-		νον ἐν τῷ σταδίῳ σαλίδας δύο, καὶ
	λακα, νεοποιὸν τῆς Ἀρτέμιδος,		ἐν τῷ Σεβαστῷ γυμνασίῳ τοὺς
	[γ]ραμματέα τῆς βουλῆς, πατέρα		λείποντας κείονας Δοκιμηνοὺς
12	[ἰε]ρῆς τῆς Ἀρτέμιδος Ἰουλίας,	28	εἰκοσάποδας πέντε ἥμισυ, καὶ
	[π]ατέρα ἱεροκῆρυκος Νεικηφόρου,		τὰς λοιπὰς ἀρχὰς καὶ λειτουρ-
	ἐλαιοθετήσαντα διὰ τοῦ υἱοῦ Διο-		γίας πάσας ἐκτέλεσαντα
	νυσίου μῆνας τέσσαρες ἐκ τῶν		τῇ πατρίδι φιλοτείμως
16	ιδίων ἄνευ τάγματος ἐν τῷ ἄνω		

Çeviri: “Asia'nın en büyük ve birinci metropolis'i, İmparator Tapınakları'nın ikinci kez koruyuculuğunu üstlenen Ephesos kentinin danışma ve halk meclisleri, onurlu bir şekilde prytanislik yapan, paraphylaks, Artemis (tapınağının) koruyucusu (neopoios), danışma meclisinin

sekreteri, Artemis rahibesi Iulia'nın babası, kurban törenlerinin tellalı (hierokeryks) olan Nikephoros'un babası, oğlu Dionysos aracılığıyla 4 ay boyunca üst taraftaki gymnasium'a kendi cebinden gönüllü olarak yağ tedarik eden, prytanis olduğu yılda, olağan günlerde bütün gymnasium'lara yağ tedarik eden, Katagogia gününde pazar kurulduğunda Ephesos'taki gymnasium'lara ve bütün hamamlara küçük şişede yağ tedarik eden, stadion için 2 oturma sırası ve Augustus gymnasium'u için Dokimeion mermerinden eksik olan 25 buçuk ayak sütunları (yaptırma) sözü veren, geri kalan bütün memuriyetleri ve leiturgia'ları vatani için onurlu bir şekilde yerine getiren Dionysios torunu, Nikephoros oğlu Dionysos'u onurlandırdı".

T.55 İmparator hamamının sorumlusu Marcus Ulpius Domesticus

Tanım: Beyaz mermerden dört köşe bir blok

Bul. Yeri: Liman caddesindeki yıkıntılar arasında.

Ölçüler: Y: 31 cm; G: 17 cm; D: 16 cm; Hy: 2-2,5 cm

Yayın: IEphesos IV, no. 1155

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl ortaları

[ὁ δι' αἰῶνος ἀγ]ωνο-

[θέτης ἀν]έθηκε[ν]

[ἐπιμεληθέντο]ς Μ(άρκου) Οὐλ-

4 [πίου Δομεστι]κοῦ παρα-

[δόξου ξυστά]ρχου,

[ἀρχιερέως] τοῦ σύν-

[παντος ξυστο]ῦ καὶ ἐπὶ

8 [βαλανείων Σεβ]αστοῦ.

Çeviri: "..... hayat boyu agonothetes olan kişi (bu adağı, heykeli?) dikti. Seçkin bir ksystarkhos (atletler birliği başkanı), tüm atletler birliğinin başrahibi ve imparator hamamının sorumlusu Marcus Ulpius Domesticus bu işle ilgilendi".

T.56 İmparator hamamının sorumlusu Marcus Aurelius Demonstratos Damas

Tanım: Profilli blok

Bul. Yeri: Bizans dönemi kent surlarında devşirme

Ölçüler: Y: 40,5 cm; G: 70 cm; D: 42 cm

Yayın: IEphesos IV, no. 1125

İlgili Kaynakça: Çokbankir 2010, 137-138, no. 58b

Tarih: Marcus Aurelius Dönemi

ἀγαθῇ τ[ύχη·]

[M(ἄρκος) Αὐρ(ήλιος)] Δημόστρατος Δαμάς

[ἀρχιε]ρεὺς τοῦ σύμπαντος

4 [ξυστο]ῦ διὰ βίου, ξυστάρχης

[καὶ] ἐπὶ βαλανείων τῶν Σεβ(αστῶν), παν-

[κρατιαστής] περιοδονεῖκ[ης δίς,]

[πύκτης] ἄλειπτος [παράδοξος.]

Çeviri: “Hayırlı uğurlu olsun! Tüm atletler birliğinin hayat boyu başrahibi, atletler birliği başkanı ve imparatorlar hamamının sorumlusu, pankratiastes, iki kez periyodik oyunların galibi olan, yenilmez seçkin boksör Marcus Aurelius Demonstratos Damas.”

T.57 Bir hamam inşası fragmanı

Tanım: Üst ve alttan profilli, beyaz- mavi benekli mermerden levha

Bul. Yeri: Tepeköy Köyü camisi avlusu (Torbalı/İzmir)

Ölçüler: Y: 35 cm; G: 74 cm; D: 22,5 cm; Hy: 2,2-2,6 cm

Yayın: IΕphesos VII.1, no. 3424

Tarih: İ. S. 180 / 192

[ἐπὶ πρυτάνεως Φαβίου Φ]αυστεινιανοῦ, μη(νός) Κλαρεῶν[ος]

]αλανειτῶν κόμης κατασκευα[]

]των τοῦ βαλανείου Μηνοδ[]

4]ολου καὶ Σίμωνα Ἀρ[]

τελεσ]άντων τὸ ἔργον ἐν []

]ς κωμητῶν καὶ τῶν φιλοτ[ειμ]

] τὴν ἐπιγραφὴν γενέσθαι εὐτυ[χῶς]

Çeviri: “Fabius Faustinus prtyanis iken, Klareon ayında, .. lıların köyünün hamamın inşası (?).... işi bitirmiş olmalarından... köylülerin ve yazıtın olması.....”

T.58 Tullia hamam için para bağışı yapıyor

Tanım: Beyaz mermerden dört köşe bir blok taş

Bul. Yeri: Ayasoluk Tepesi Bizans dönemi kent surunda devşirme. Şimdi Selçuk Müzesi Domitianus Tapınağı malzemelerinin bulunduğu depoda muhafaza edilmektedir.

Ölçüler: Y: 43 cm; G: 91 cm; D: 27 cm; Hy: 1,5 cm.

Yayın: Büyükkolancı ve Engelmann 1998, 67, no. 3 = Merkalbach ve Stauber 1998, s. 325, no. 03/02/38-2 = SEG 48, no. 1371.

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 104-105.

Tarih: İ. S. 1. yüzyıl sonu – İ. S. 2. yüzyılın başı

Τύλλια εὐδαιμον, μέγα χάρμα σε πᾶσι πολίτ[αις]

Ἄρτεμις ἥς Ἐφέσου δῶκε σοφὴν πρύτανι[ν]

ἀργυρίων τε δόσεις λαμπραὶ καὶ πανθ[ύ]

4 γυμνασίων λουτροῖς ἔξοχα δ αὖ θυ[

καί σε φίλην Μούσαισιν ἀδελφίαι[

καὶ Χάρισιν Μουσᾶν ἔργα μέγ[α]

vac.

Çeviri: “Ey talihli Tullia, Ephesos’un bilge prytanis’i yaptı Artemis seni; olsun diye büyük bir sevinç bütün yurttaşlara. Büyük para bağışları (yaptın) gymnasion’ların hamamları için, özellikle de (kurbanlar için?)... Mousa’lara dost olan seni.... ve Kharitler için Musaların işlerini....”

T.59 İmparator hamamlarının sorumlusu Marcus Aurelius Philosebastos

Tanım: Mavimsi gri mermerden heykel kaidesi

Bul. Yeri: İncir bahçeleri içindeki köyün güneydoğusunda.

Ölçüler: Y: 74,5 cm; G: 40,5 cm; D: 40,5 cm; Hy: 2-2,7 cm

Yayın: IEphesos IV, no. 1104 = Çokbankir 2010, 156, no. 54

Tarih: İ. S. 3. yüzyılın başı

Μ(ἄρκον) Αὐρήλιον β’ Φιλοσέβ(αστον)

υῖὸν Μ(άρκου) Αὐρηλίου Φιλο-

σεβ(άστου) περιόδου, ἀρχιερέως

4 τοῦ σύνπαντος ξυστοῦ

καὶ ἐπὶ βαλανείων τῶν

Σεβ(αστῶν), νεικήσαντα τὰ με-

γάλα Ἀρτεμείσια, ἐπὶ ἱε-

8 ροκήρυκος Κλ(αυδίου) Δορυφό-

ρου φιλοσεβ(άστου), υἱοῦ γραμ-

ματέως.

Çeviri: “(Ephesos halk ve danışma meclisi?) periyodik oyunların galibi, tüm atletler birliğinin başrahibi ve imparatorlar hamamlarının sorumlusu Marcus Aurelius Philosebastos’un oğlu olan, Büyük Artemisia yarışmalarının galibi, grammateus’un oğlu imparatorsever Claudius Doryphoros’un hierokeryks’lüğü sırasında, Marcus Aurelius Philosebastos II’yi (onurlandırdı).

T.60 Logistes’ler hamam inşası için bağışta bulunuyor

Tanım: Mavimsi mermerden sütun

Bul. Yeri: Tire

Ölçüler: Y: 110 cm; Çap: 124 cm; Hy: 2 cm

Yayın: IEphesos VII.1, no. 3249

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 333-334, no. 300

Tarih: İ. S. 211/212

	Αὐτοκράτορι Καί-		[ἔτει] ἐπὶ μιᾷ φιλοτειμι-
	[σ]αρι Μ. Αὐρ. Ἀντω-		α [καὶ] δόντες τὸν λό-
	[ν]εῖ[νφ [[καὶ Λ. Σεπτ. Γέτα]]]	12	γ[ον, κ]ατὰ τὴν προτροπὴν
4	ἔτους συνθ’· Γλύκων		το[ῦ] ἀξιολογωτάτου Τί(του)
	[καὶ . . .]κος οἱ Παμφί-		Φλ(αοῦιου) Λευκίου Ἰέρακος
	λου ?] [[		ἔδωκαν παρ’ ἑαυτῶν
	[. . . λ]ογιστεύσαντες	16	ἔξωθεν εἰς τὴν ἐπισ-
8	[τῆς] Ἀπατειρηνῶν κα-		κευὴν τοῦ μεγάλου βα-
	[τοικ]ίας ἐν τῷ συνδ’		λανίου ἀργυρίου § συν’.

Çeviri: “İmparatorlar Caesar Marcus Aurelius Antoninus ve Lucius Septimius Geta için 259 yılında (dikildi). - - - - - Apateira katoikia’sının logistes’leri 254 yılında bir philotimia’nın üstüne (bir diğerini de) pek değerli Tiberius Flavius Lucius Hieraks’ın teşvikiyle söz vererek kendi ceplerinden bir de büyük hamamın inşasına 250 dinar bağışladılar”.

T.61 Özel hamam işletmecileri derneği

Tanım: Beyaz mermerden dört köşeli sütun

Bul. Yeri: Liman bataklığının kuzey kenarında.

Ölçüler: Y: 228 cm; G: 29 cm; D: 29 cm; Hy: 2,5 cm

Yayın: IEphesos VI, no. 2078 = Dittmann-Schöne 2001, 155, no. II.1.40

Tarih: Severus Alexander Dönemi

Μ(ἄρκος) Φούλ(βιος) Ποπλικία-

νὸς Νεικηφόρος
 ἀσιάρχης ἐχαρί-
 4 σατο συνεργασία
 βαλανέων πρεβά-
 των τῶν ἐν'Ἐφέ-
 σφ διάστυλον α'.

Çeviri: “*Asiarkhes Marcus Fulvius Publicianus Nikephoros, Ephesos özel hamam işletmecileri derneğine 1 adet diastylon bağışladı*”.

T.62 Lucius Caelius Montius Constantius Hamam'ının atrium'unu inşa ettiriyor

Tanım: Beyaz mermerden heykel kaidesi

Bul. Yeri: Liman Hamamı (= Constantius Hamamı)

Ölçüler: Y: 133 cm; D: 50 cm; Hy: 3,5 cm

Yayın: IEphesos IV, no. 1314

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 241, no. 29

Tarih: İ. S. 340-350

	d(omino) n(ostro) Constanti	8	sacr(arum) cognit(ionum)
	max(imo) vict(ori) ac		atrio thermarum
	triumfatori		Constantianarum
4	semper Aug(usto)		fabricato excul-
	L(ucius) Cael(ius) Montius	12	toque consti-
	v(ir) c(onsularis), procons(ul)		tutit (sic) dedica-
	Asiae, iudex		vitque

Çeviri: “*Consul rütbesine ait bir kişi olan, Asia'nın proconsul'ü, İmparator adına davalara yargıçlık yapan Lucius Caelius Montius, Constantinus Hamam'ının atrium bölümü inşa ettirip ve dekore ettirip en yüce fatih ve galip, ebediyen Augustus olan efendimiz Constans'a (adadı).*”

T.63 Constantinus Hamamı atrium'unun inşası

Tanım: Beyaz mermerden fragman.

Bul. Yeri: Agora (?)

Ölçüler: Y: 19 cm; G: 21 cm; D: 11 cm; Hy: 4- 4,5 cm.

Yayın: IEphesos IV, no. 1315

Tarih: İ. S. 340-350

atri[o thermarum]

Consta[ntianarum]

fabri[cato excul]-

4 to[que —]

Çeviri: “... *Constantinus Hamam’ının atrium bölümü inşa ettirip ve dekore ettirip...*”

T.64 Skholastikia, Varius Hamamı’nı yeniden yaptırıyor

Tanım: Mermerden heykel kaidesi.

Bul. Yeri: Varius Hamam’ının apsisli salonunda *in situ*.

Ölçüler: Hy: 5 cm. Diğer ölçüler yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IEPhesos II, no. 453 = Merkelbach ve Stauber 1998, s. 318, no. 03/02/32

İlgili Kaynakça: Strocka 1985, 229-232; Busch 1999, 185-187; Fagan 1999, 342, no.325

Tarih: İ. S. 4. yüzyıl sonu

1-2 vez. 1 † τύπον γυναικὸς εὐσεβοῦς <λ>ίαν | σοφῆς

2-3 vez. 2 Σχολαστικίας μοι τοῦτο(ν) | ὃ ξένη βλέπεις

3-4 vez. 3 ἥ καὶ κλιθέν|τος ἐνθαδί τινος μέρους

4-6 vez. 4 χρυ|σοῦ παρέσχε πλῆθος εἰς καινου|γίαν.

Çeviri: “*Ey yabancı, dindar ve pek bilge bir kadın olan Skholastikia’nın heykeline bakıyorsun. O, bir bölümü yıkıkken (hamamın), pek çok para verdi onun yenilenmesi için*”.

T.65 İsmi bilinmeyen bir proconsul hamam yaptırıyor

Tanım: Beyaz mermerden heykel kaidesi.

Bul. Yeri: Stadion ve tiyatro arasındaki caddede. Kaide hâlâ aynı yerde *in situ* olarak korunmaktadır.

Ölçüler: Y: 90 cm; G: 55 cm; D: 59 cm; Hy: 3-4 cm.

Yayın: Knibbe ve İplikçioğlu 1984, 127-128; SEG 34, no. 1115 = Merkelbach ve Stauber 1998, 312, no. 03/02/25

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 187-189; Cramme 2001, 166, dn. 634.

Tarih: İ. S. 4-6. yüzyıl

Burada Merkelbach – Stauber’in edisyonu baz alınmıştır. Metin çok eksik olduğu için bazı yerler değişik şekilde yorumlanmıştır ve aşağıda kritik aparat’ta bu yorumlara değinilmiştir. Metnin ed. pr. tarafından yapılan ilk edisyonuna, SEG editörlerinin verdiği bilgiye göre W. Peek tarafından pek çok tamamlama yapılmıştır, ancak Peek’in bu tamamlamaları hangi yayında yaptığı belirtilmemiştir.

1-2 Vez. 1 [τί]ς πόθεν εἶμ’, ὃ ξεῖνε, | [εἰ μ’ ε]ῖρεαι, οὐκ ἐπικεύσω·

3-4 Vez. 2 [...]ον ἀπ’Ἰταλῆς, [...] . πατος γενόμεν

5-6 Vez. 3	[. . .]όμων, καὶ τοῖο [.]ιποιο λοετροῦ
7-8 Vez. 4	[.]σκήσας κείοσι [λ]αῖνέοις,
9-10 Vez.5	[ὡς δά]πεδον λεπτήισι [καὶ ἰθ]εῖηισι λίθοισι,
11-12 Vez. 6	[.] καὶ τόδ' ἄγαλμ' [ἦν, τ]άδε πάντ', ἀπέχει.
13	[ε]ὐτυχῶς.

Çeviri: “Ey yabancı, soracak olursan bana kimim, nereden gelirim; saklamayacağım (senden). İtalya’dan geldim ben, ... bir proconsul idim. Hamamı (yaptırdım), süsleyerek.... ‘yi, tıpkı taştan sütunlarla ve yüzeyini de ince düz taşlarla (kaplattığım gibi). ve bu heykeli de Hepsi böyle işte! benden bu kadar. Sağlıcakla!”

Vez. 2-3: ὑπατος γενόμεν [οἰκοδ]όμων (Peek). Buna göre buradaki ὑπατος sözcüğü *consul* anlamına gelmemekte, mimarların en üstünü olarak anlaşılmalıdır. Merkelbach’a göre ilgili kısım [ἀνθ]ύπατος olarak da tamamlanabilir. Peek’e göre, dördüncü satırın 4 harf boş kalan yeri Κρής (Giritli) ya da Τρώς (Troialı) olarak tamamlanabilir. Ancak böylesi bir tamamlama herhangi bir güvenilir veriye dayanmamaktadır.

Str. 6: τὰδ’ Ἑρμ]ίπ<π>οιο λοετροῦ (Peek); olasılıkla μεθ’ εὐρ]ίποιο (Merkelbach – Stauber). Peek’in edisyonuna göre daha anlamlı görünmektedir, zira bu durumda τὰδ’ sözcüğünün ne-reye bağlı olduğunu ve neyi ifade ettiğini açıklamak oldukça zordur. Peek’in edisyonu kabul edilirse, o zaman belki de hamamı yaptıran ve doğal olarak bir üst satırda ὑπατος ya da ἀνθυπατος olarak gösterilen şahsın adının da Hermippos olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Str. 7-8: ἐρκεῖ: çit, bariyer, duvar anlamlarına gelmektedir. Peek, τεῖχεια’nın şiirsel bir ifadesi olarak onun yerine kullanılan bu sözcüğün ilgili kısmı anlam bütünlüğü açısından ed. pr. tara-fından ikna edici şekilde tamamlanmadığını ve onun yerine “ön cephe” anlamına gelecek bir terim beklenmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Str. 9-10: [ὡς δά]πεδον λεπτήισι | [καὶ ἰθ]εῖηισι λίθοισι: Kastedilen mozaik olmalıdır (Merkel-bach ve Stauber)

T. 66 Yamaç ev 2 latrina’sı duvar yazısı

Tanım: Duvar Yazısı

Bul. Yeri: Yamaç ev 2’nin *latrina*’sının kuzey duvarında.

Kaynakça: Tauber 2010, 473, no. GR 149 = SEG 60, no. 1198

Tarih: Traianus Dönemi

a cun(n)o Libetr(a)e [py]gize (?)

lupos

a{o}Copus

Çeviri: “*Libetra ’nın vajinasından sonra (şimdi de) neşeli oğlanlarla ters ilişki kur!*”

T. 67 Yamaç ev 2 latrina’sı duvar yazısı

Tanım: Duvar Yazısı

Bul. Yeri: Yamaç ev 2’nin latrina’sının güney duvarında.

Kaynakça: Tauber 2010, 473, no. GR 147 = SEG 60, no. 1197

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl başlarından İ. S. 3. yüzyıl ortalarına kadar

ἀγαθὰ τῷ χέζο(ν)τι

Çeviri: “*İyi kaka yapmalar*”

T.68 Varius Hamamı latrina’sı

Tanım: Arşitrav parçası.

Bul. Yeri: Varius Hamamı içerisindeki latrina.

Yayın: IEphesos II, no. 455

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 335-336, no. 309

Tarih: Hadrianus Dönemi

[-- Καίς]αρι Σ[εβαστῶι --]

2 [-- θυγ]ατρὶ φιλοσέ[βαστος --]

[-- ἐκ θε]μελίων τὸν θᾶκον σὺ]ν τοῖς κα]τ’ αὐτοῦ ἐπικειμένοις παιδισκήοις καὶ κοσμήσας πα[--

Yazıt IK editörleri tarafından IEphesos II, 429 nolu yazıtın da yardımıyla aşağıdaki gibi tamamlanmıştır:

[Ἀρτέμιδι Ἐφεσῖαι καὶ Αὐτοκράτορι Τραιανῶι Ἀδριανῶι Καί]σαρι Σ[εβαστῶ καὶ τῶι νεωκόρῳ Ἐφεσίων δήμῳ Πόπλιος Κυντίλλιος] [Ποπλίου υἱὸς Γαλερία Οὐάλης Οὐάριος σὺν - - - γυναικὶ καὶ] [Οὐαρίλλῃ θυγ]ατρὶ φιλοσέ[βαστος ἀποκαταστήσας ἐκ θε]μελίων τὸν θᾶκον σὺ]ν τοῖς κα]τ’ αὐτοῦ ἐπικειμένοις παιδισκήοις καὶ κοσμήσας πα[ντὶ κόσμῳ - - - ἐκ τῶν ἰδίων ἀνέθηκεν]

Çeviri: “*Publius oğlu, Galeria tribus ’undan imparatorsever Publius Quintilius Varius eşi ve kızı Varille ile birlikte bu latrina’yı onun hemen üzerinde bulunan genelevlerle birlikte temelinden itibaren kendi cebinden yaptırarak ve her türlü süsle süsleyerek Artemis Ephesia’ya ve İmparator Traianus Hadrianus Caesar Augustus’a ve (İmparator Tapınakları’nın) koruyucusu Ephesos halkına (adadı)’’.*

T. 69 Vedius *Gymnasion*'u *latrina*'sındaki rezerve yerler

Tanım: Yazıtlar, *latrina* oturaklarının karşısındaki sütunların üzerinde bulunmaktadır.

Yayın: IEphesos II, no. 454

İlgili Kaynakça: Dittmann-Schöne 2001, 78-79; 128-129, no. II.1.2; 131, no. II.1.5; s. 133, no. II.1.8; 142, no. II.1.28; 155, no. II.1.41; Kalinowski 2002, 125; Rohde 2012, 306-307; Doğan 2015, 132-134

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı – İ. S. 3. yüzyılın ortaları (Dittmann-Schöne)

- (a) Τραπεζειτῶν γ = 3 (*yer*) dövizcilerin
- (b) Κανναβαρίων Σερβελίου στοᾶς = *Servilius Stoa'sı kenevir işçilerinin (yeri)*
- (c) ἐριοπωλῶν ἀστιπόλων = *Kentte oturan (?) yün satıcılarının (yeri)*
- (d) πλατείας Βρανχιανῆς = *Brankhiane Plateia'sının (caddesinin yeri)*
- (e) λεντιϋφαντῶν = *linteum (keten elbise) dokumacılarının (yeri)*
- (f) συνεργασίας κανι [[]] τῶν = *sepet dokumacılarının? (yeri)*

T. 70 *Latrina* girişine yazılmış bir epigram

Tanım: Duvar yazısı

Bul. Yeri: Liman hamamı latrinası duvarlarına siyah mavi renkte kazınmıştır.

Yayın: IEphesos, no. 456 (1) = Merkelbach ve Stauber 1998, 333, no. 03/02/47

İlgili Kaynakça: Kokkinia 2001, 179-181

Tarih: İ. S. 4. yüzyıl başları (Kokkinia)

λάξ ποδὶ κινήσας καὶ πύξ χερὶ μάκρον αἰέρας
κ(αὶ) βήξας κραδίηθεν, ὅλον δὲ τ[ὸ] σῶμα δονήσας
ἐξ ὀνύχων χέζων φρένα τέρπεο, μηδέ σε γαστήρ

4 μήποτε λυπήσειεν ἐμὸν ποτὶ δῶμα μολόντα.

Çeviri: “Ayağınla yere vur ve yumruğunu salla, çokca bağır, derinden öksür, bütün vücudunu salla, kakayı yap içinden gelerek, ruhunu eğlendir; girdiğinde benim mekânıma, miden asla sıkıntı vermesin sana”.

T.71 Hayattan zevk almak üzerine *latrina* duvarına yazılmış bir epigram

Tanım: Duvar yazısı.

Bul. Yeri: Liman hamamı latrinası duvarlarına siyah mavi renkte kazınmıştır.

Yayın: IEphesos, no. 456 (2) = Merkelbach ve Stauber 1998, 332, no. 03/02/46

Tarih: Olasılıkla Geç Antik Dönem (Merkelbach – Stauber)

ἄν μή γ' ἔλωμεν τὸν βίον τὸν δραπετήν

πινῶντες ἢ τρυφῶντες ἢ λελουμένοι,
ὁδύνην ἑαυτοῖς προξενούμεν πάντοτε

4 ἀναξίους ὁρῶντες εὐτυχεστέρους.

Çeviri: “Geçirmesek eğer bu geçip giden hayatı içerek, lüks içinde yaşayarak ve de yıkana-
rak, sadece acı veririz kendimize her daim, görünce değersiz kişilerin daha mutlu yaşadığını.”

T.72 Ephesos *latrina*’sı karikatürleri

Tanım: Duvar yazısı. Yazıtlar, güneş saati figürünün önündeki adamın üstüne kazınmıştır.

Bul. Yeri: 2 nolu yamaç evin latrinası

Yayın: IEphesos II, no. 561 = SEG 29, no. 1120

İlgili Kaynakça: Stročka 1977, 88-89, Lev. 182-184; Mielsch 1980, 222

Tarih: İ. S. 5. yüzyıl

(1) τὴν ὥραν ἢ τὸν θάνα-	Ya (uygun) zamanı ya da ölümü (seç?)
τον.	
(2) τρεῖς, ἕξ, ἑνναία.	Üç, altı, dokuz

ERYTHRAI

T.73 Su kaynaklarına, çeşmeye vs. giden yolların listesi

Tanım: Mavi-gri Erythrai mermerinden bir levha.

Bul. Yeri: Erythrai

Ölçüler: Y: 35 cm; G: 35 cm; D: 17 cm; HY: 1 cm

Yayın: IErythrai I, no. 151

Tarih: yak. İ. Ö. 340 (Yazıt stoikhedon formunda kaleme alınmıştır).

Toplam 52 satırdan oluşan yazıt Erythrai kentine ait yol listesi verdiğinden yazıtın burada sadece konumuzla ilişkili olan kısımları alınmıştır.

Str. 1 εἰς τὰ] ἐμ Μαλυεῖηι ὕδατα καὶ [ὕ]δρο[δόχεια

ἐτέρη] ἐκ τῆς ἀγορῆς εἰς Κλέας καὶ εἰς - - -

ὁδὸς δημ]οσίη· ἐτέρη ἐκ τῆς ἀγορῆς πα[ρὰ - - - -

κτλ.

Çeviri: “ .. Malyeie’deki sulara ve çeşmelere (?) ----- bir diğer (yol) agora’dan Klea’ya
kamu yolu ---- bir diğer (yol) agoradan ... boyunca -----.”

Str. 42 [—]ις ἐτέρη ἐκ τῆς [

[ἐπὶ] τὴν κρήνην τῇ[v

π]ρότερον, ἥς [

κτλ.

Çeviri: “bir diğer (yol) ... 'dan ----- çeşme üzerine”

Yazıtı ait bir diğer parça, 1987 yılında yayımlanmıştır. Ölçüleri: Y: 18 cm; G: 19 cm; D: 5 cm; HY: 1 cm

Yayın: Engelmann 1987, 138, no. 4 = SEG 37, no. 920

[— εἰς Κυβ]έλλεια λ[—]

[— ἐτέρη] ἀπὸ τοῦ Ἡρα[κλείου ἐπὶ —]

[—]νου καὶ διώγια [—]

4 [—] ὁδοὶ καὶ ὕδατα . [—]

κτλ.

Çeviri: “----- Kybeleia ‘ya ---- bir diğer (yol) Herakles Tapınağı ‘ndan -- yollar ve sular --- ”

T.74 Sibylla su kaynağı

Tanım: Mağaranın mermerden kapı sövesi

Bul. Yeri: Sibylla mağarası

Ölçüler: Y: 141 cm; G: 47 cm; D: 25-26 cm; Hy: 1 cm

Yayın: IErythrai-Klazomenai II, no. 224 = Merkelbach ve Stauber 1998, no. 03/07/06

İlgili Kaynakça: Larson 2001, 199

Tarih: İ. S. 162

1-2	Vez. 1	ἡ Φοίβου [π]ρόπολος χρη σμηγόρος εἰμι Σίβυλλα
3-4	Vez. 2	νύμφης Ναϊάδος πρεσβυ γενῆς θυγάτηρ·
5-6	Vez. 3	πατρὶς δ’ οὐκ ἄλλη, μούνη δέ μοί ἐστιν Ἐρυθραί
7-8	Vez. 4	καὶ Θεόδωρος ἔφυ θνη τὸς ἐμοὶ γενέτης·
9-10	Vez. 5	Κισσώτας δ’ ἤνεγκεν ἐ μὸν γόνον, ὧι ἐνὶ χρησμούς
11-12	Vez. 6	ἔκπεσον ὠδείνων εὐθὺ λαλοῦσα βροτοῖς.
13-14	Vez. 7	τῆιδε δ’ ἐφεζομένη πέ τρῃ θνητοῖσιν ἄεισα
15-16	Vez. 8	μαντοσύνας παθέων αὐθις ἐπεσσομένων·
17-18	Vez. 9	τρὶς δὲ τριηκοσίοισιν ἐ γὼ ζώουσ’ ἐνιαυτοῖς
19-20	Vez. 10	παρθένος οὐσ’ ἀδνῆς πᾶσαν ἐπὶ χθόν’ ἔβην,
21-22	Vez. 11	αὐθις δ’ ἐνθάδ’ ἔγωγε φίλῃ παρ τῆιδέ γε πέτρῃ
23-24	Vez. 12	ἤμαι νῦν ἀγανοῖς ὕδα σι τερπομένη.

25-26 Vez. 13 χαίρω δ' ὅττι χρόνος μοι | ἐλήλυθεν ἤδη ἀληθής,

27-28 Vez. 14 ὦι ποτ' ἀνανθήσειν αὖθις | ἔφην Ἐρυθράς,

29-30 Vez. 15 πᾶσαν δ' εὐνομίην ἔξειν | πλοῦτόν τ' ἀρετὴν τε

31-32 Vez. 16 πάτρην ἐς φιλίην βάντι|νέωι Ἐρύθρῳι.

Çeviri: “Phoibos’un hizmetkârı kahin Sibylla’yım ben, Nymphê Nais’in asırlık kızı. Vatanım ise yalnızca Erythrai’dır benim başka bir yer değil. Babam da bir ölümlü olan Theodoros’tur. Gerçekleştirdi doğumumu Kissotas (dağı), hemen söylemeye başladım onun üzerinde insanlara kehanetleri, kurtulur kurtulmaz doğum sancılarında. Oturarak bu kayanın üstüne mırıldandım ölümlülere başlarına üşüşecek belaları. 3 kere 3 yüzyıl yaşayarak gezdim bütün yer-yüzünü el değmemiş bir genç kız olarak. Şimdi oturuyorum yine bu hoş kayanın dibinde, keyif alarak tatlı sularından. Ne mutlu bana ki geldi söylediğim doğru zaman, Erythrai’nın tekrar kalkacağı ayağa ve kavuşacağı tümünden bir düzene, zenginliğe ve fazilete, gelince yeni bir Erythros sevgili vatanına”.

T. 75 Marcus Aurelius P., Sibylla mağarasına çeşme inşa ettiriyor

Tanım: Yazıt, çok sayıda mermer bloklardan oluşmaktadır. Bu bloklardan sadece 8 tanesi bulunabilmiştir. Bu blokların ölçüleri ve de fotoğraflarına ise ilgili yayımlardan ulaşılamamıştır.

Bul. Yeri: Sibylla mağarası

Yayın: IErythrai-Klazomenai II, no. 225

İlgili Kaynakça: Elderkin 1941, 135

Tarih: İ. S. 162

- 1 Δήμητρι θεσμοφόρῳ καὶ [. ca.20] καὶ τοῖς αὐτοκράτορ[σι Μάρ]κῳ
Αὐ[ρηλίῳ Ἀντῳ]-
- 2 νείνῳ καὶ Λουκίῳ Αὐρηλίῳ[ι Οὐήρῳ καὶ τῇ γλυκυ]τάτῃ πατρίδι Μάρκ<ο>[ς
Κλαύ]διος Π[. . . ca.10 . . .]
- 3 τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος ἀν[. ca.18 εἰ]σίγαγεν καὶ τὸ ὕδρα[γώγιον σ]ὺν
τοῖ[ς ἀγάλμασιν]
- 4 ἐκ τῶν ἰδίῳ[ν—]

Çeviri: “Marcus Claudius P..., su kaynağını ...’ye getirdi ve bütün heykelleriyle birlikte bu çeşmeyi kendi cebinden yaptırarak Demeter Thesmophoros’a ve İmparatorlar Marcus Aurelius Antoninus ve Lucius Aurelius Verus ve çok tatlı vatanına adadı” .

Str. 3: τὸ ὕδρα[γώγιον: Akuadükt anlamına gelen bu sözcüğün çeşme anlamında kullanılması bildiğimiz kadarıyla buradan başka bir yerde bilinmese de, ὕδρα- harflerinin net okunması mantıklı başka bir tamamlamaya meydan vermemektedir.

T.76 Eutykhianos Sibylla su kaynağı ve mağarayı düzenliyor

Tanım: Mağaranın mermerden bir diğer kapı sövesi

Bul. Yeri: Sibylla mağarası

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IErythrai II, no. 228 = Merkelbach ve Stauber 1998, 382, no. 03/07/07

Tarih: İ. S. 4./5. yüzyıl

ἀγαθῇ τύχῃ·

2-3 Vez. 1	νύμφαις Ναϊάσιν ἀγα<λ> λόμενος, ἔνθα Σιβύλλης,
4-5 Vez. 2	εἰρήνης ἄρξας Εὐτυχίαν ὸς τὸ πάροιθε,
6-8	δαπάναις ἐτοίμοις ἀγο ρανόμος φιλότειμος ἄμφω δ' εὐψύχως, σὺν
9-10	Εὐτυχίανῶ παι δι πανηγυριάρχῃ
11-12 Vez. 3	ἐκ προσόδων ἰδίῳν τῇ πατρίδι τὸ ὕδωρ
13-14 Vez. 4	φαίδρυνέν τε γραφαῖς ἐπικοσμήσας τὸ αὐλιεῖν
15-16 Vez. 5	μνημόσυνον τοῦτο τοῖσιν ἐπεσσομένοις.

Çeviri: “Hayırlı uğurlu olsun! Önceden huzuru koruyan (eirenarkhes), gönüllü bir şekilde yaptığı masraflarla onursever bir agoranomos olan, her iki görevi de arzulu bir şekilde yerine getiren Eutykhianos, Sibylla’nın (mağarasının olduğu) Nais Nymph’e’lerine (= su kaynağına) karşı duyduğu hürmetten ötürü panegyriarkhes olan oğlu Eutykhianos ile birlikte kendi cebinden vatani için gelecek nesillere bir hatıra olsun diye suyu (= su kaynağını) resimlerle güzelleştirdi ve mağarayı süsledi”.

MAGNESIA AD MAEANDRUM

T.77 Kaynak suyu yazıtı

Tanım: Beyaz mermerden bir kaide

Bul. Yeri: Küçük çeşme yapısının yak. 10 m kuzeyinde.

Ölçüler: Y: 60 cm; G: 43 cm; D: 23 cm; Hy: 2,5-4,5 cm

Yayın: Kern 1900, no. 252

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

καλλιπαρθένιος
πηγή άέναος,
νάμα Νυμφών
4 άνέκλειπτον.

Çeviri:

*Bakir bir güzelliğe sahip
Her zaman akar bu kaynak,
Nymphe'lerin akışdır
dinmeyen suyu*

T.78 Kaynaklardan sorumlu Moskhion onurlandırılıyor

Taşın tarifi ve ölçüleri herhangi bir yayında verilmemektedir.

Bul. Yeri: Magnesia ad Maeandrum

Yayın: Kern 1900, no. 164

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ilk yarısı

ή βουλή και ό δήμος και ή γερουσία έτείμησαν
Μοσχίωνα Μοσχίωνος άνδρα φιλότειμον και ένάρε-
τον και από προγόνων εύσχήμονα και ήθει και άγωγή κόσ-
μιον και άρχιερατεύσαντα και γραμματεύσαντα της
5 πόλεως και γυμνασιάρχήσαντα τετράμηνον της
πόλεως έκ τών ιδίων, όμοίως δέ και δίμηνον γερουσίας
γυμνασιάρχήσαντα, έτι δέ και στρατηγήσαντα και παρα-
φυλάξαντα και άγορανομήσαντα τετράμηνον και νεοποι-
ήσαντα και σειτώνην γενόμενον και ζημι<ω>θέντα δηνάρια
10 πεντακισχείλια, ούδέν δέ έλασ[σ]ον και πανηγυριαρχήσαντα
και άργυροταμίαν γενόμενον, γενόμενον δέ και έπί τών έπι[—]
πηγών διετίαν, κατασταθείς δέ και έπί της χαράξεως του λεπτοϋ
χαλκοϋ, και τας λοιπας δέ φιλοτειμίας τελιάσαντα άγνώως και
άμέμπτως.

Çeviri: “*Kent meclisi, danışma meclisi ve gerousia ünsever ve faziletli bir kimse olan, atala-
rından beri soylu, karakteri ve yol göstericiliği bakımından düzgün, kentin başrahipliğini ve
grammateus'luğunu yapan, 3 kez kendi cebinden kentin gymnasiarkhos'u olan, benzer şekilde
2 ay gerousia'nın gymnasiarkhos'u olmuş, bunun yanı sıra strategos, paraphylaks ve 3 kez
agoranomos, neopoios ve sitones olan, 5 bin dinardan az olmayan bir miktarda zararına
(buğday veren), panegyriarkhes ve argyrotamias olan, 2 yıl kaynaklardan sorumlu
olan, küçük bronz sikke basımı işinin başında durmakla görevlendirilen, diğer onurseverlikle-
ri kutsal ve kusursuz bir şekilde yerine getiren Moskhion oğlu Moskhion'u (onurlandırdı)”*

T.79 Kent bir su yolu ve çeşme inşa ettiriyor

Tanım: Yazıt, çeşme havuzunun mermer kaplaması üzerine kazınmıştır.

Bul. Yeri: Tapınak alanının kuzeybatısında.

Ölçüler: Hy: 2,2 - 3 cm.

Yayın: Kern 1900, no. 251

İlgili Kaynakça: Henrichs 1978, 130, dn. 24; Saldana 2015, 36

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

ἡ πόλις τὴν κρήνην καὶ τὰ ζώδια καὶ τὸ ὕδωρ

2 ἐκ τῆς ἐν Ταβάρνει πηγῆς διὰ ἐργεπιστάτου

Αἰλίου Δημονεΐκου.

Çeviri: “Kent, çeşmeyi, (onun heykelle) süslenmesini ve Tabarnis kaynağından getirdiği bir su yolunu ergepistates Aelius Demonikos aracılığıyla (yaptırdı)”.

T.80 Çeşme yapısına ait bir fragman

Tanım: Yazıt, çeşme yapısına ait bir *epistylon* üzerine kazınmıştır.

Bul. Yeri: Morali köyü, Magnesia ad Maeandrum sınırları.

Ölçüler: Y: 38 cm; G: 100 cm; Hy: 8 cm.

Yayın: Kern 1900, no. 253.

Tarih: Olasılıkla Hadrianus Dönemi (Kern)

[- - σὺν τῷ περὶ?] αὐτὸ κόσμῳ καὶ τῷ ὕδ[ατι - -]

Çeviri: “ - - çevresindeki donanımı ve su ile birlikte - - ”

T.81 Hamamın Isıtılması

Tanım: Yazıt iki uzun sütun tamburu üzerine kazınmıştır.

Bul. Yeri: Agoranın batısındaki yıkıntılar arasında.

Ölçüler: Yayında verilmemiştir

Yayın: Deschamps ve Cousin 1888b = Kern 1900, no. 116 = Laum 1914 (II), 115-116, no. 125.

Tarih: Hadrianus Dönemi

Toplam 67 satırdan oluşan bu uzun ve ilginç yazıtın ilk satırları yaşlılar meclisinin (*gerousia*) aldığı bir karar gereğince kentteki yağ tedarikini arttırmak için *gerousia*’nın *leitourgos*, *antigrapheus* ve *pragmetikos* adı verilen üyelerinin ek gelirlerinden bir kısmının bu amaç doğrultusunda kullanılmasını konu almaktadır. Yazıtın ilk 34 satırı bu kararın detaylarından, geri kalan satırları ise söz konusu memurların gelir kalemlerinden oluşmaktadır. Str. 34-41 *leitour-*

gos, 41-54 *antigrapheus* ve 55-67 *pragmatikos*'un gelirleri kaydedilmiştir. Aşağıda sadece konumuzu ilgilendiren kısımlara yer verilmiştir:

Str. 34 καύσεως βαλανείου ἑκατοστή,

Str. 41 καύσεως βαλανείου· § λζ' < κτλ.

Çeviri: (*Leitourgos*) hamamın yakılmasından yüzde birlik oranda (aldığı hak); (*antigrapheus*) hamamın yakılmasından (kazandığı) 37,5 dinar....”

T.82 Hamamın Isıtılması

Tanım: Mermer sütun

Bul. Yeri: küçük bir çeşme yapısında

Ölçüler: Y: 121 cm; Çap: 48 cm; Hy: 2 cm.

Yayın: Kern 1900, no. 179.

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

[ή βουλή καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν]

[-----]

[.]ωτα. .ου Ἀπολλω[ν]ίο[υ] διὰ [τ]ε [τ]ὸ ἥθος

4 καὶ τὴν ἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ κόσ-

μιον ἀναστροφὴν φιλοτειμη-

σάμενον [κ]αὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς

ὑπηρεσίαις, ἀγορανομήσαντα

8 ἐπὶ στεφανηφόρου Τ(ίτου) Φλ(αυίου) Κορδι-

ανοῦ ἥρωος τὸ δ' τὴν τρίτην

τετράμην<ο>ν, ἐν ᾗ δόντα τὰ ἐξ ἔ-

θους καὶ ὠρισμένα ὑπὲρ τῆς καύ-

12 σεως τῆς βαίτης § χ' καὶ ἐκ φιλο-

τειμίας ἰδίας ἔξωθεν καύσαντα

πρῶτον τῶν ἄλλων ἀγορανόμων

τὴν βαίτην ἡμέρας κ', κτλ.

Çeviri: “*Danışma ve halk meclisi, hem karakteri hem de kentine karşı olan düzgün hayat tarzı sayesinde, pek çok başka hizmetleriyle de onur sever bir insan olan, (falanca yılın) üçüncü çeyreğinde 4. defa stephanephoros olan heroos Tiberius Flavius Kordianos'un zamanında*

agoranomos 'luk yapan, bu görevi sırasında hamamın (?) yakılması için ulusun bir yurttaşı olarak üzerine düşen 600 dinarlık parayı veren ve bunun haricinde onurseverliğinden ötürü diğer *agoranomos* 'lar arasından ilk olarak 20 gün boyunca hamamı yaktıran,..... falanca kişiyi (onurlandırdı).

METROPOLIS

T.83 Halk ve danışma meclisi ve vatandaşlar bir hamam yaptırıyor

Tanım: Mermerden bir tabula ansata.

Bul. Yeri: Stoa'nın aşağısındaki yukarı hamam. Env. No.: HM 99-174.

Ölçüler: Y: 52 cm; G: 105 cm; D: 14 cm; Hy: 2,5 cm.

Yayın: Dreyer 2010, 119-120 = SEG 55, no.1261.

İlgili Kaynakça: Dreyer 2015, 144-146.

Tarih: İ. S. 54-68

[[Νέρωνι Κλαυδίω θεοῦ Κλαυδίου]]

[[υἱῷ Καίσαρι Σεβαστῷ Γερμα-]]

[[νικῷ αὐτοκράτορι]]

4 Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος καὶ οἱ ὑποσχό -
μενοι καὶ δόντες ἀργύριον πο-
λεῖται τε καὶ πολεῖτιδες ^{vac}
τὸ βαλανεῖον σὺν τῷ προβαλανείῳ

8 καὶ ἀλειπτηρίῳ καθιέρωσαν.

Çeviri: “Danışma ve halk meclisi, para verme sözü veren ve (parayı) veren kadın ve erkek vatandaşlar, hamamı ön avlusu ve yağlanma odası ile birlikte (yaptırıp) divus Claudius oğlu İmparator Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus’a adadılar”.

T.84 Hamam İmparator Antoninus Pius’a adanıyor

Tanım: Alınlığa ait 8 adet blok parçası

Bul. Yeri: Kentin doğusunda, Han Yıkığı denilen yerde aşağı hamam olarak adlandırılan yapıda.

Ölçüler: Her bir bloğun ölçüleri için bk. Aybek 2014. Hy: 7,5 cm

Yayın: Aybek 2014, 113-114.

İlgili Kaynakça: Dreyer 2015, 144.

Tarih: Antoninus Pius Dönemi

[Θ]εοῖς καὶ Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τ[(ἰτῷ) Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντῶ]νεῖνῳ Σ[εβαστῷ Εὐσεβεῖ]

Çeviri: *(Bu hamam), tanrılara ve İmparator Caesar Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius'a (adanmıştır).*

MILETOS

T.85 Marcus Ulpius Traianus çeşmeyi adıyor

Tanım: Çeşmenin alt arşitravına ait 7 fragman

Bul. Yeri: Çeşme binası

Ölçüler: Fragmanların ölçüleri için bk. Alföldy 1998, 376-377

Yayın: Hülse 1919, 53, no. 1 = Herrmann 1997, 196 = Alföldy 1998, 367-399; AE 1999, no. 1576

İlgili Kaynakça: Cramme 2001, 220-222; Barresi 2003, 433-436

Tarih: İ. S. 79/80

[Aus]pic[iis Imp(eratoris) T(iti)] Caesa[r]is d[ivi] Vespa[sia]ni f(ili) Vespa[siani Aug(usti) pont(ificis) max(imi) trib(unicia) pot(estate) IX imp(eratoris) XV co(n)s(ulis) VIII censoris p(atris) p(atriae) per M(arcum) Ulp]ium Traianum co(n)s(ulem) leg(atum) A[ug(usti) leg(ionis) X fretensis bello Iudaico] et provinciae Syriae proco(n)s(ulem) Asiae et Hispaniae Baeticae Xvvir(um) [s(acris) f(aciundis) sod]alem Flaviallem(!) triumphalibus orn[a]men[t]is ex s(enatus) c(onsulto)

2 [cu]m amplius in eo crevit [aqua nymphaeum dedicatum est].

Çeviri: *“Bu çeşme, divus Vespasianus oğlu, pontifex maximus, halkın egemenlik yetkisini 9. kez kendinde taşıyan, 15. kez İmparator, 8. kez consul, censor, vatanın babası olan Titus Caesar Vespasianus Augustus’un denetiminde; consul, Yahudilerle yapılan savaşta X. Fretensis lejyonunun legatus’u ve Suriye, Asia ve Hispania Baetica eyaletlerinin proconsul’u, quindecimvir sacris faciendis ve sodales Flaviales onursal rahipliklerinin bir üyesi, senato kararıyla zafer süsleriyle donatılmış Marcus Ulpius Traianus tarafından, içinde bol miktarda su hâsıl olduktan sonra, adandı”.*

T.86 Marcus Antonius Gordianus çeşmeyi donatıyor

Tanım: Arşitrav parçası.

Bul. Yeri: Çeşme binası

Yayın: Hülse 1919, 54, no. 2

İlgili Kaynakça: IDidyma, 106-107; Winter 1996, 335, no. 56; Cramme 2001, 222.

Tarih: İ. S. 241-244

ἐπὶ αὐτοκράτορος Μ. Ἀντωνίου Γορδιανοῦ Εὐσεβοῦς Εὐτυχοῦς Σεβ(αστοῦ) καὶ Ἰουλίας Τρανκουιλλείνης Διὰ τε τῶν ἀνδριάντων τῶ[ν]... [χ]αλκῶν... τῆς περὶ τὸ ἰδ... (γα da ἥ περὶ τουδ... ἥ περὶ τὸ ὕδ ...)... προνοίας ἐπεκόσμησεν ἐκ τῶν θείων δωρεῶν.

IDidyma, s. 107, dn. 1'de A. Rehm tarafından yazıt şöyle revize edilmiştir:

ἐπὶ αὐτοκράτορος Μ. Ἀντωνίου Γορδιανοῦ εὐσεβοῦ[ς εὐτυ]χοῦς Σεβ(αστοῦ) καὶ Ἰουλίας Τραν[κουιλλείνης Σεβ(αστῆς)] διὰ τε τῶν ἀνδριάντων τῶ[ν ὃ] χ]αλκῶν [καὶ] τῆς περὶ τὸ ὕδ[ωρ] προνοίας ἐπεκόσμησεν ὃ ἐκ τῶν θείων δωρεῶν.

Çeviri: “*İmparator Marcus Antonius Gordianus Pius Felix Augustus ve Iulia Tranquilla zamanında, tunç heykeller ve su ile ilgili olan öngörüsü aracılığıyla (bu çeşmeyi) tanrısal armağanlarla süsledi.*”

Not: Yazıtın hem ilk hem de Rehm tarafından önerilen versiyonu grammatik açıdan sıkıntılıdır. Çünkü bu haliyle yazıtın öznesi yoktur ve ἐπεκόσμησεν’in kime ait olduğu belirsizdir. Buradaki 3. tekil kişi bugüne kadar hep İmparator Gordianus olarak yorumlanmıştır, ancak imparatorun buradaki varlığı söz konusu işin yapıldığı zaman aralığını göstermesiyle alakalı bir durumdur. ἐκ τῶν θείων δωρεῶν kalıbı olasılıkla imparatorluk kaynaklarının çeşmenin onarım işinde kullandığını göstermektedir. Arşitrav pek çok parça halinde ele geçtiği ve tam bir rekonstrüksiyonu yapılamadığı için burada belki de eyalet valisinin ismi *nominativus* halde durmaktaydı. Mevcut edisyon üzerinden yapılan çeviri dolayısıyla problemlidir.

T.87 Capito Hamamı

Tanım: Arşitrav parçası

Bul. Yeri: Ionische Halle [sütunlu yapı/Ionik stoa] olarak adlandırılan yapının kuzeyinde.

Ölçüler: Hy: 8 cm

Yayın: Von Gerkan ve Krischen 1928, 158, no. 328

İlgili Kaynakça: Winter 1996, 156, dn. 1406; Barresi 2003, 438

Tarih: İ. S. 47-52

Αὐτοκράτορ[ι Τιβερίωι Κλα|υδίωι Καισαρι Σεβαστῶι Γε]|-

2 [ρμανικῶι Γναῖος Οὐεργίλι|ος Γναίου υἱὸς Καπίτων Αἰγ]|-

ύπτου καὶ τῆς Ἀσίας ἐπίτ[ρο]|πος τὸ βαλανεῖον ἀνέθηκεν.

Çeviri: “*Mısır ve Asia’nın procurator’u, Gnaeus oğlu, Gnaeus Vergilius Capito bu hamamı yaptırdı (ve) İmparator Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus’a (adadı)*”

T.88 Faustina Hamamı’na İlişkin Bir Fragman

Tanım: Beyaz mermerden bir levhanın sağ üst köşesi

Bul. Yeri: Faustina Hamamı yakınları (?)

Ölçüler: Y: 40 cm; G: 22 cm; D: 7 cm; Hy: 1-2 cm

Yayın: Rehm 1928, 173, no. 345 = Merkelbach ve Stauber 1998, 121, no. 01/20/05

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın hemen başı

	[— ἐρωτᾷ· ἐ]πεὶ ἐκὼν τᾶ	8	[νον ἔσται — θε]ὸς ἔχρησεν·
	[—]ς ἀποκειμε·		[— τ]εύχουσι προνοία[ι,]
	[—]ινοῦ γυμνασί-		[— ταῦ]τ' ἀγορεύσω·
4	[ου — τ]ὸν ἐν ὑπαίθρ-		[—] προπάροιθεν
	[ωι —] βαλανείου ἀπο	12	[— ἀκ]τῖσι τέτυκτα[ι]
	[—] αὐτοῖς ἐν πολ-		[— κα]τὰ βωμοῦ
	[λοῖς? —]ον κεχαρισμέ-		

Metin anlamlı bir çevirisi yapılamayacak kadar eksiktir.

T.89 Makarios Faustina Hamamı'nı yeniden yaptırıyor

Tanım: Beyaz mermerden kapı çerçevesine ait bir levha

Bul. Yeri: Faustina Hamamı Musalar Salonu

Ölçüler: Y: 184 cm; G: 80 cm; D: 44,7 cm; Hy: 5-6 cm (satır başı 1,5 cm)

Yayın: Rehm 1928, s. 164-165, no. 339 = SEG 4, no. 425 = Herrmann 1997, 112-114; Merkelbach ve Stauber 1998, no. 01/20/16

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 153-169; Fagan 1999, 338-339, no. 315-316

Tarih: İ. S. 262/3 ile İ. S. 3. yüzyıl sonu

Levha üzerinde 4 tane yazıt bulunmaktadır. Yazıtlar birbirinde sarmaşık yaprağı ile ayrılmaktadır.

A

01 [εὐτυχῶς.]

02 [- - - - -]

Μακάριος [δ]ητῶν δ[ῆριν ἀλεξάμενος]

2 ἀνδροφόνων· τὸ δὲ κῦδο[ς ἐ]ν ἀ[στοῖσιν μέγ' ἀέξων?]

ἀντ' ἀσιαρχίης λουτρὸν ἔτευ[ξε νέον]ḡ

b

ḡ[εὐτυχῶς]ḡ

οὗτος ὁ Μακαρίοιο πελώριος ἐνθάδε κόσμο[ς,]

- ὄν κάμεν ἧ πάτρη θρέπτρα χαρίζομενος,
 4 ἀντ' ἀσιαρχίης ὕπατον κλέος ἄστει τεύξας
 Εὐχαρίης ἀλόχου ταῖς ἀγανοφροσύναις ᾗ
 c
 [εὐτυχῶς]
 Μακάριος τὸ λοετρὸν ἐς ἀρχαῖον θέτο κάλλος
 Φαυστίνης καμάτων δεύτερος ἀθλοθέτης.
 4 Τατιανὸς δὲ πόνοιο δικασπὸλος εὖρατο τέρμα
 τὰς νύμφας καλέων τὰς πυρὶ μισγομένας.
 ἄστει δ' ὥπασε κόσμον· [ἐλ]αφρίζουσι δὲ μόχθων
 ᾗ πάντες λυσιπόνοις χεύ[μασι] τερπομένοι<ς> ᾗ
 d
 Φαυστίνης τὸ παλαιὸν ἐπ[ώνυμον] ἦσθα, λοετρὸν,
 ἀλλὰ σε Μακαρίου νῦν κα[λέσει πατρ]ιά,
 οὐνεκ' ἀφειδήσας κτεάν[ων] μεγαλαυχ[εῖ θ]υμῷ
 4 γῆρας ἀποξύσας αὐθί [σ' ἔ]θηκε νέον. ᾗ

Çeviri:

A: “İyi talihle. cani düşmanların saldırısını püskürten Makarios. Arttırsın diye ününü yurttaşların nezdinde fazlaca, yeniden yaptırdı hamamı asiarkhes (olmasının) karşılığı olarak”.

B: “İyi talihle. Bu, Makarios ’un bu yerdeki görkemli bir süsüdür. Yaptırdı onu kendisini yetiştiren vatanına bir şükran borcu olarak, kente böylece pek saygın bir ün kazandırdı asiarkhes (olmasının) karşılığı olarak, eşi Eukharia ’nın uysal doğasının da yardımıyla!

C: “İyi talihle. Getirdi Makarios hamamı yeniden eski güzelliğine, Faustina (onuruna) verilen emeklerin (= oyunların) düzenleyicisi olarak ikinci kez. Yargıç Tatianos ise bu zahmetli işi noktaladı, çağırarak ateşli birleşen Nymphe’leri. Kente bir süs bahşetti; Kurtuluyor böylece herkes, dertleri alıp götüren akıntıların verdiği keyifle!”

D: “Ey hamam, almıştın bir zamanlar adını Faustina’dan; ama vatan şimdi sana Makarios’un adıyla sesleniyor. Çünkü o esirgemedi malını mülkünü gururlu bir tutumla! Söküp attı yaşlılığını ve gençleştirdi seni yeni baştan”.

Str. A 1-2: Bu satırlarda ed. pr. tarafından yapılan tamamlamalar Merkelbach ve Stauber tarafından yeterince ikna edici bulunmayarak boş bırakılmıştır. Buna rağmen, Fagan ve Busch ed. pr’i takip etmişlerdir.

T.90 Tatianos Faustina Hamamı'nı tamamlıyor

Tanım: Pavanazzo mermerinden dorik bir sütun

Bul. Yeri: Faustina Hamamı ana salonda *in situ*.

Ölçüler: Y: 128,5 cm; Çap: 55 cm; Hy: 3-5 cm (2 cm satır başı)

Yayın: Rehm 1928, 166-167, no. 340 = Herrmann 1997, 114-115 ve 213 = SEG 4, no. 425; Merkelbach ve Stauber 1998, no. 01/20/17

İlgili Kaynakça: Robert 1948, 86, dn. 3; Busch 1999, 169-178

Tarih: İ. S. 262/3 ile İ. S. 3. yüzyıl sonu

ἀγαθῇ τύχῃ.

- 2-3 Vez. 1 ἡ στήλη τὸν ἄριστον ἀπαν|[γ]έλλι ναετῆρσι
 3-4 Vez. 2 Τατιαῦ[ό]ν, ἐ[πεῖ] | [ῶ]δε πελώρι[ο]ν ἔργον ἄ[νυσσε·]
 4-6 Vez. 3 Φαυ] στίνης προτέρων γ[ὰ]ρ ὑπέρ|τερος ἰθυντήρων
 6-8 Vez. 4 . [.] | . [.] . . [.] . υ λοετροῖο· χα|ρὰν [αἰ]ῶσι πετάσσας.

Çeviri: “Bu stel ilan eder yurttaşlara Tatianos’un en iyi kişi olduğunu, çünkü o tamamladı Faustina’nın bu muazzam eserini. Yaydı çünkü bu hamamın neşesini sonsuza değin önceki yöneticilerden (= valilerden) iyi bir şekilde.”

T.91 Faustina Hamamı ile ilgili bir fragman

Tanım: Birbiriyle birleştirilen iki blok parça.

Bul. Yeri: Faustina Hamamı ana salonun güneyinde.

Ölçüler: a) Y: 220 cm; G: 70,2 cm; b) Y: 51,5 cm; G: 85 cm.

Yayın: Rehm 1928, 169, no. 342 = Herrmann 1997, 116 ve 213; Merkelbach ve Stauber 1998, 135, no. 01/20/18

İlgili Kaynakça: Robert 1948, 14-15, dn. 5 ve 37, dn. 2; Busch 1999, 181-182.

Tarih: İ. S. 360-364 ya da İ. S. 5./6. yy. (Merkelbach ve Stauber)

-]ιω[
]ις ζωαρκέος αὐγῆς
] βαθὺ γῆρας ἰκέσθαι
 4 πρ]οφερέστερα θήκατο πάτρης.
 ἀπέδ]ειξε νέον πάλιν ὄμμα πόλῃος
]φιν κεχαρισμένον αὐτῷ
]ης κρηπίδ[α] γενέσθαι.

Çeviri: “Yaşamsal ışığın..... derin bir yaşlılığa ulaşmayı..... daha mükemmel bir şekilde vatanın.... Yaptı..... kentin görünümünü tekrar genç gösterdi..... ona hoş görünen temeli olmayı...”

Metin anlamlı bir çeviri verilemeyecek derecede eksiktir.

T.92 Hesykhios Faustina Hamam’ını tamir ettiriyor (1)

Tanım: Mavimsi mermerden bir kapı mazgalına ait 4 blok parça

Bul. Yeri: Faustina Hamamı ana salonun güneyinde.

Ölçüler: a (sol) Y: 100 cm; G: 69 cm; b (orta) Y: 46 cm; G: 90 cm; D: 31 cm; c (sağ) Y: 34,5 cm; G: 70,5 cm; d (sağ alt) Y: 140 cm; G: 73,5 cm; D: 27 cm; Hy: 5 cm (1,5 cm satır başı).

Yayın: Rehm 1928, 168-169, no. 341 = Herrmann 1997, 116 ve 213= SEG 4, 425 = Merkelbach ve Stauber 1998, 136, no. 01/20/19.

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 178-181; Thonemann 2011, 315.

Tarih: İ. S. 5.-6. yüzyıl (Merkelbach ve Stauber)

οὐδὲ σέθ[εν, Μί[λ]ητε, θεὸς λάθε, σὼν δ’ [ἀ]πὸ κόλπων

ἐνναέτη βλάστησε φίλος κρατερῶι βασιλῆϊ

Ἡσυχίος, πατρ[ὸς] μὲν ὁμώνυμος, ἐν δ’ ἄρ’ ὑπάρχων

4 ἀστράπτων ῥητῆρσιν, ἐὼν δ’ ἡλλάξατο δώρων

αἰτῆσαι βασιλῆα φίληι θρεπτήρια πάτ[ρ]η[ι]

ἔνθεν τοῦτο λοετρὸν ἐτῶν ἐκ[α]τὸν μετὰ κύκλα

ἀστοῖσιν ἀδ[ό]κητον ἐὴν π[ά]λιν ἡ[γ]αγε τέρψιν.

Çeviri: “Ey Miletos, unutmadı tanrı seni hiç! Yetiştirdi senin bağrından 9 yıl yüce İmparatorla dost olan Hesykhios, aynı ismi taşıyordu babasıyla ve ışık saçıyordu praefectus hatiplerinin arasında. Yaptığı hizmetlere karşılık istedi İmparator’dan sevgili vatani için kendisini büyütmesinin ödülünü! 100 yıllık bir döngünün ardından çevirdi bu hamamı umulmadık bir şekilde yine neşe saçan bir yere yurttaşlar için!”

T.93 Hesykhios Faustina Hamam’ını tamir ettiriyor (2)

Tanım: Mavimsi mermerden bir sütun.

Bul. Yeri: Faustina Hamamları

Ölçüler: Y: 168 cm; Çap: 50 cm

Yayın: Rehm, 1928, 169-171, no. 343 = Herrmann 1997, 117 ve 213-214 = SEG 4, no. 425 = Merkelbach ve Stauber 1998, 137, no. 01/20/20.

İlgili Kaynakça: Robert 1948, 81, dn. 3; Busch 1999, 182-185; Thonemann 2011, 315-317; SEG 61, no. 931.

Tarih: İ. S. 5.-6. yy (Merkelbach ve Stauber); İ. S. 533 öncesi (Thonemann)

ἀγαθῇ † τύχῃ.

2-3	Vez. 1	Ἑσυχίου τόδ' ἄγαλμα, τὸ δ' αἴτιον οὐ μία μούνη †
4	Vez. 2	πρῆξις, ὅλη δ' ἐστὶν πατρίδος ἀγλαΐη.
5-6	Vez. 3	κίων ὑψιτενῆς ὀχέων βασιληΐδα μορφήν,
7	Vez. 4	Φαυστίνης λοετρόν, νηὸς ἀπειρέσιος,
8-9	Vez. 5	καὶ λοετροῦ πολὺς ὄλβος, ὃν ἀρτιπαγοῦς ἀπὸ γαίης
10	Vez. 6	ᾧ πασεν, ἡ δ' ὅλκοι καλλιρό[ων] ὑδάτων.

Εὐτυχῶς.

†

Çeviri: “Hayırlı uğurlu olsun! Bu heykel Hesychios’undur, (dikilme) sebebi ise bir hizmeti değildir yalnızca, tüm görkemdir onun yurduna (sağladığı): Çok yüksek bir sütun, İmparator’un resmini taşıyan! Faustina hamamı, sonsuz (büyüklükte) bir tapınak ve toprağın sağlamlaştırılmasının ardından bağışladığı hamamın parıltısı ve de içinden güzel akımlı suların geçtiği kanallar”.

NOTION

T.94 Üç yaşında bir çocuk su kuyusunda boğuluyor

Tanım: Gri mermerden mezar steli

Bul. Yeri: Notion

Ölçüler: Y: 47 cm; Hy: 0,7-1 cm

Yayın: Demangel ve Laumonier 1923, 378-380, no. 8; Merkelbach ve Stauber 1998, 365-366, no. 03/05/04

İlgili Kaynakça: Robert 1969b, 1161-1164

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

1 Vez. 1	ἡνίκα δ' ἥελιος μὲν ἔδν πρὸς δώματα [νυκτός]
2-3 Vez. 2	δειπνήσας, ἦλθον μετὰ τοῦ μήτρω λο[έσας] θαι
3-4 Vez. 3	κευθὺς με Μοῖραι προκαθίζανον εἰς φ[ρέ] αρ αὐτοῦ
4-5 Vez. 4	ἔγδυνον γὰρ ἐγὼ{ι} καὶ ἀπῆγέ με Μοῖρα κακίστη
5-6 Vez. 5	χὼς εἶδεν δαίμων με κάτω, παρέδωκε Χ[άρ] ωνει.
6-8 Vez. 6	αὐτὰρ ὁ μήτρως μου ψόφον ἤκουσεν φρεα τισμοῦ,

8-9 Vez. 7	κεῦθὺς μ' ἐζήτει γ' ἄρ'· ἐγὼ δὲ οὐκ ἐλ πιδ' ἄν εἶχον
9-10 Vez. 8	ζωῆς τῆς κατ' ἐμαυτὸν ἐν ἀνθρώ ποισι μιγῆναι
10-11 Vez.9	ἔτρεχεν ἔτρεχεν ἡ νάννη καὶ σχεῖζει τὸν γε χιτῶνα
11-12 Vez.10	ἔτρεχε γ' ἡ μήτηρ καὶ ἴστα το ἦγε τυπητόν.
12-13 Vez.11	κεῦθὺς Ἀλεξάνδρῳ πρὸς γούνατα πρόσπεσε νάννη,
13-14 Vez.12	κοῦκ ἔτ' ἔμελ λεν ἰδών, ἐνπήδα δ' εἰς φρέαρ εὐθύς.
15 Vez.13	ὥς εὐρέν με κάτω βεβυθισμένον ἐξήνευ [κ]εν ἐ<v> κοφίνῳ.
16-17 Vez.14	κεῦθὺς δὴ νάννη με διάβρο χον ἥρπασε θᾶσ<σ>ον,
17-18 Vez. 16	σκεπτομένη ζω ῆς ἢ τιν' ἔχω μερίδα
18-20 Vez.16	ῶι δ' ἐμὲ τὸν [δύσ]τηνον τὸν οὐκ ἐφιδόντα παλαίσ [τρα]ν,
20-21 Vez.17	ἀλλ' ἤδη τριετῇ Μοῖρα [κάλ]υψε κακῇ.

Çeviri: “Güneş batarken gecenin odalarına, yedikten sonra yemeği; gittim dayımla bir kuyuya su almaya! Çeldiler aklımı Moiralar, oturttular beni kuyunun başına. Düştüm ben de (kuyuya); aşağıda gördü daimon beni ve verdi Kharon’a! Duydu yine de dayım düşme sesimi, çalıştı kurtarmaya. Benimse yoktu artık kendimden ümidim yaşayıp insanların arasına karışmaya! Koştı geldi teyzem parçaladı elbisesini; koşup geldi annem başladı göğsüne vurmaya ve kapandı (dayım) Aleksandros’un dizlerine! O ise görünce (bu yakınmaları) hiç etmedi tereddüt, attı kendini hemen kuyuya! Bulunca boğulmuş bir halde beni (kuyunun) dibinde, çıkardı bir sepetin içerisinde dışarıya. Teyzem aldı çabucak ıslak bedenimi, kontrol etmek için yaşamdan yana bir parçam var mı diye! Ancak zalim Moira gömdü (karanlığa) henüz üç yaşında, artık okulu göremeyecek bahtsız beni!

PRIENE

T. 95 Kaynak Tanrıçaları ve Nymphē temenosu

Tanım: Mermerden bir fragman.

Bul. Yeri: Priene’nin batısında, Güllübahçe-Tuzburgazı yolunun kuzeyinde yer alan Boynak köyündeki bir çiftlikte. Taşın oraya nereden geldiği bilinmiyor.

Ölçüler: Y: 13 cm; G: 53 cm; D. ve Hy. yayınlarında verilmemiştir.

Yayın: Staab 2012, 47-54 = IPriene, no. 405

Tarih: İ. Ö. 3.-2. yüzyıl

Vez. 1	[ἐς τέμεν]ος νυμφῶν Μοῖραι με ἠνάγκασαν ἐλθε[ῖν] [κρηναί]αισι θεαῖς συνοπάονα· τῇδε χορεῖαι

Vez. 3 [vac. δ](ἐ) ἐν τεμένει ναὸν καὶ χορὸν ἡμέτερον

[vac. ῥε]σα· τοῦτο ὀπίσω καὶ πατρὶ Φιλίστ[ωι ἀρέσκοι]

Çeviri: “Moirai’lar beni zorladı gelmem için Nympha’lerin kutsal alanına; olayım diye kaynak tanrıçalarına yoldaş. Kutsal alandaki bu koro dansıyla, memnun ettim tapınağı ve koro-muzu. Duysun bundan böyle babam Philistos da bundan mutluluk”.

Str. 2. Buradaki tamamlama Staab tarafından Hom. *Odys.* 17.240’daki Νύμφαι κρηναῖαι ifadesine dayanılarak yapılmıştır. Taştaki eksik harf sayısı da bu tamamlamaya uygundur. Staab, Hesiodos’ta geçen (Fr. 10(a), 17) οὐρειαὶ Νύμφαι θεαί ifadesinden dolayı ilgili yerin [οὐρεῖ]αῖσι şeklinde de tamamlanabileceğini belirtmekte, ancak bunun için 1 harfin eksik kaldığını söylemektedir.

T.96 Su deposu ve su yolları inşa ediliyor

Tanım: Mavimsi mermerden, çeşmeye ait bir payanda.

Bul. Yeri: Su kulesinin altında.

Ölçüler: Y: 114 cm; G: 36,5-47 cm; D: 33 cm; Hy: 2,5 cm

Yayın: Hiller von Gaertringen 1906, no. 208 = IPriene, no. 305

İlgili Kaynakça: Wiegand 1904, 70-72; Pomeroy 1975, 126; Lefkowitz ve Fant 1982, 24, no. 48; Burstein 1985, 59-60, no. 45; Van Bremen 1996, 31; Winter 2003, 181-182; Bielman 2002, 97-99; Fahlbusch 2003, 67; Connelly 2007, 194; Meier 2012, 381-382, no. 56.

Tarih: İ. Ö. 1. yüzyıl – İ. S. 1. yüzyıl (Blümel)

[]η Ἀπολλωνίου,

[γυ]νή δὲ Θεσσαλοῦ

[τ]οῦ Πολυδεύκου,

4 [στ]εφανηφορήσα[σα]

[πρ]ώτη γυναικῶν ἀν[έ]-

θηκε παρ’ ἐαυτῆς τ[ὸ]

ἐγδόχιον τοῦ [ῥ]δατ[ος]

8 καὶ τὰ ἐν τῇ πόλει

ὕδραγωγία.

Çeviri: “Apollonios kızı, Polydeukes oğlu Thessalos’un eşi, kadınlar arasında ilk defa stephanephoros olan ... kendi cebinden su deposunu ve kentteki su yollarını yaptırdı.”

T.97 Çeşme kullanma kuralları

Tanım: Dört köşe blok taş

Bul. Yeri: Yazıt, Priene (Güllübahçe, Söke/Aydın)'de batı kapısına uzanan caddede bulunan çeşmenin duvarındaki bir blok üzerine kazınmıştır.

Ölçüler: Y: 39,5 cm; G: 51 cm; D: ölçülemiyor; HY: 1-1,4 cm.

Yayın: Kah 2012, 55-70 = IPriene, no. 377.

Tarih: İ. Ö. 3. yüzyılın sonu - İ. Ö. 2. yüzyılın başı.

[...]Λ[-----]

[...]ΛΜΛΛ [- - ca.6] ΛΙΗ [- - - - -]

[.]ΣΙΝ[- - ca.5 - -]Ο[.]ΤΟΓΝ[...] .. Σ[- - -]

4 ΕΙΝΩΛ[.]ΠΛΥΣ. .[.]ΑΙ τῶν πλυσίμω[ν]

μηδὲ καθαρμὸν καθαιρέτω ἐπὶ [τῇ]

κρήνηι μηθεὶς μηθένα. Εἰ δὲ μή, ὀ[φει]-

λέτω δραχμὰς πεντήκοντα φ[αι]-

8 [νέτ]ω [δ]ῆ [ὁ] βουλόμενος κατὰ τὸν [νν]

νό[μο]ν τὸμ φασικόν. ^{vac.}

Çeviri: İlk 4 satır çok eksiktir ve anlamlı bir çeviri yapılamamaktadır. Str. 5'den itibaren:

“Kimse hiçbir şekilde çeşme başında arınma işlemi yapmasın. Eğer yaparsa, 50 drakhme borçlu olsun. İsteyen bunu ihbar etme yarası gereği ortaya çıkarsın!”

Aşağıdaki yazıtlar (T.99-100) Priene agorasının kuzeyinde yer alan stoanın duvarına kazınmış olup İ. Ö. 84 yılına aittir. Yazıtlarda, kentin hayırseverlerinden Zosimos isimli birisinin yaptığı işler ve kent tarafından onurlandırılması konu edilmektedir. Burada yazıtlarının sadece komumuz ile ilgili kısımlarına yer verilmiştir:

T.98

Yayın: Hiller von Gaertringen 1906, no. 112 = IPriene, no. 68.

İlgili Kaynakça: Ginouvès 1962, 129-130, dn. 7; Trümper 2014, 221-222; Trümper 2015, 212-213

76

παρ[ατιθεὶς] δὲ καὶ λουτρὸν

δωρεὰν δι' ἐνιαυτοῦ τοῖς τε ἐφήβο[ις καὶ π]αιδευταῖς καὶ τοῖς

συνλουομένοις μετὰ τῶν ἐφήβων νέοι[ς, ἐν δ]ὲ ταῖς ἑορταῖς

- καὶ τοῖς πολεῖταις πᾶσιν καὶ παροίοις [καὶ κα]τοίοις καὶ ξένοις
 80 καὶ Ῥωμαίοις· διαλαβὼν δὲ δεῖν μηδε[μίαν] ἄμιλλαν σωματι-
 [κ]ῆ[ν εἴ]ργ[ειν .c.4.]ισαί[.c.5.] δὲ [.....c.17.....]
 [...c.11.... ἀ]νέθηκεν δι' ἐνιαυτοῦ κα[ὶ ἀμίλλης]
 [ἀγώνων δίπτ]υχα τῶν τε σωματικῶν πάντων κ[αὶ τ]ῶν
 84 [μουσικῶν μαθη]μάτων· βουλευθεὶς δὲ τὴν τε γυμνασιαρ-
 [χίαν αὐτοῦ κ]αὶ τὴν πόλιν ἐπίσημον παρὰ τοῖς εἰς
 [αὐτὴν ἐπιδημοῦ]σιν φαίνεσθαι ξένοις, μετέδωκεν μὲν
 [ἐν τῷ βαλ]αν[ή]φ τοῦ περὶ τὸ ἄλειμμα φιλανθρώπου
 88 [τοῖς εἰ]ς τὴν πανήγυριν παραγενομένοις πᾶσιν,
 [τοῦ τε ἐ]λα[ίου] καὶ ἐπαλείμματος ἐπὶ πάσας τὰς τῆς πανηγύρε-
 [ως ἡμ]έρας..... κτλ.
 95 προ-
 [θυμότ]ερον δὲ ἕκαστον ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος θε-
 [ραπ]είαν καταντᾶν εἰς τὸ γυμνάσιον βουλευθεὶς ἕκαυ-
 σε μὲν τὸ καπνιστήριον διὰ τοῦ χειμῶνος ὅλου
 δ[ι'] ἡμέρα<ς,> κτλ.

Çeviri: “*Ephebos*’lara, öğretmenlere ve *ephebos*’lar ile birlikte yıkanan *neos*’lara ücretsiz olarak yıl boyu, bütün vatandaşların, *paroikos* ve *katoikos*’ların, yabancılardan ve Romalıların ise şenlik zamanlarında (ücretsiz yıkanacakları) bir hamam tedarik etti. Yaptığı *gymnasiarkhia* görevinin ve kentin, oraya gelen yabancılar nezdinde saygın olmasını istediği için, hamamda (kokulu) yağ ile ilişkin olarak şenlik için gelen herkese cömertliğinden pay verdi ve bütün şenlik günlerinde ise zeytin yağı ve vücut bakım yağı (merhem) dağıttı..... Her bir kişinin beden bakımı için *gymnasion*’a gelmesini can-ı gönülden istediğinden bütün kış günleri boyunca buhar banyosu için külhan yaktırdı.”

T.99

Yayın: Hiller von Gaertringen 1906, no. 113 = IPriene, no. 69

76 παρέχων λουτρόν τε δωρεὰν ἐν αὐταῖς τοῖς τε πολίταις

[πᾶσι]ν καὶ παροίοις καὶ κατοίοις καὶ ξένοις καὶ Ῥωμαίοις κ<α>ὶ τοῖς τούτων οἰκέ-

78 [ταις,] τιθείς δὲ ἐπὶ τοῦ βαλανείου καὶ ἔλαιον καὶ ἐπάλιμμα· κτλ.

Çeviri: “Bütün yurttaşlar, paroikos ve katoikos’lar, yabancılar ve Romalılar ve onların köleleri için (şenlik günleri) ücretsiz olarak bir hamam tedarik etti; hamama zeytinyağı ve vücut bakım yağı (merhem) verdi...”

SMYRNA

T.100 Zeus Akraios Tapınağı’na giden su yolu

Tanım: Su künkü (?)

Bul. Yeri: Smyrna. Şimdi kayıp.

Ölçüleri: Yayımlarda verilmemiştir.

Yayın: ISmyrna II.1, no. 680

İlgili Kaynakça: Weber 1899b, 174; Cadoux 1938, 248; Cramme 2001, 79; Alatepeli 2015, 39

Tarih: İ. S. 79/80

ἐκ τοῦ εἰσαχθέντος

ὑδατος ἐπὶ τὸν Δία τὸν

Ἀκραῖον, ἐπὶ Οὐλπίου

4 Τραιανοῦ τοῦ ἀνθυπάτου,

ἐν ταῖς στρατηγίαις

ταῖς Μάρκων’Ιουνίων

υἱοῦ καὶ πατρὸς κατὰ

8 τὸ ἐξῆς.

Çeviri: “Zeus Akraios Tapınağı’na giden su (yolundan). Marcus Iunius’lar- baba ve oğul birbiri ardına strategos olduklarında, Ulpius Traianus proconsul iken”.

T.101 Baebius Tullus su yolunu onartıyor (1)

Tanım: Gri mermerden profilli bir mermer levha

Bul. Yeri: Smyrna. Şimdiki Yeri: Cambridge Fitzwilliam Müzesi

Ölçüler: Y.: 36,5 cm; G: 46 cm; HY: 2,8 cm

Yayın: ISmyrna II.1, no. 681a

İlgili Kaynakça: Weber 1899b, 174; Cramme 2001, 79

Tarih: İ. S. 110/111

Her iki levha da (a ve aşağıda b) su künklerine ait olsa gerektir (Petzl).

Τραιανοῦ

ὕδατος ἀποκα-
 τασταθέντος
 4 ὑπὸ Βαιβίου
 Τούλλου
 ἀνθυπάτου.

Çeviri: “*Proconsul Baebius Tullus tarafından tadilattan geçirilen Traianus su (yolundan)*”.

T.102 Baebius Tullus su yolunu onartıyor (2)

Tanım: Kireç taşından bir levha

Bul. Yeri: Smyrna. Şimdi kayıp

Ölçüler: Y: 36 cm; G: 53 cm; D: 8 cm; Hy: 3,2 cm

Yayın: ISmyrna II.1, 681b

İlgili Kaynakça: Weber 1899b, 174; Cramme 2001, 79

Tarih: İ. S. 110/111

Τραιανοῦ
 ὕδατος ἀποκα-
 τασταθέντος
 4 ὑπὸ Βαιβίου Τούλ-
 λου ἀνθυπάτου

Çevirisi için bk. yuk.

T.103 Venetios bir su deposu (çeşme?) ile birlikte bir dalgakıran yaptırıyor

Epigram, Anthologia Graecae'de (IX 615) ἐν Σμύρνῃ εἰς μῶλον τῇ θαλάττῃ ἐπικείμενον, ἐν ᾧ ἔστι καὶ ὑδρεῖον başlığı altında verilmiştir.

Yayın: Merkelbach ve Stauber 1998, 511, no. 05/01/19

İlgili Kaynakça: Robert 1948, 61, dn. 4; Jones 1994, 220-223; Feissel 1998, 125-144; Rathmayr 2010, 39.

Τίς βυθὸν ἠπεύρωσε; τίς ἐν ῥοθίοισιν ἔτευχεν
 ἀκτὴν ἀμφιρύτην λάεσι μαρμαρέοις
 τίς δ' ἐνὶ κύμασι τεῦξε ποτὸν πλωτῆρας ἀφύσσειν
 4 αὐτῶν ἐκ νηῶν χερσὶν ἀρνομένος
 οὗτος ὁ ποικιλόμητις ἀνὴρ Βενέτιος ἀμύμων
 κτίσμασι νικήσας Θησέα καὶ Πέλοπα

Çeviri: “Kim dönüştürdü denizin dibini bir kara parçasına? Kim azgın dalgaların ortasında yaptı mermer taşlarla her iki yandan çevrelenmiş bir kıyı? Kim sağladı denizcilerin dalgaların içinde gemilerinden elleriyle su çekmesini? O zeki kişi, eserleriyle Theseus ve Pelops’u aşan haşmetli Venetios’tur.”

T.104 Aleipterion’a sütun başlığı

Tanım: Beyaz mermerden üst kısmı kırık bir stel

Bul. Yeri: Smyrna. Şimdi Ashmolean Müzesi’nde.

Yayın: ISmyrna II.1, no. 697

İlgili Kaynakça: Foss 1975, 222; Pont 2010, 161-162

Tarih: İ.S. 123

Yazıt Smyrna’daki çeşitli yapıların inşası ve donanımına katkıda bulunanların bir listesini sunmaktadır ve 45 satırdan oluşmaktadır. Burada sadece konuyla ilgiler bölümlere yer verilmektedir.

16 Κλαυδιανὸς πρύτανις χρυσώ-
σειν τὸν ὄροφον τοῦ ἀλειπτηρίου
τῆς γερουσίας

33 καὶ ὅσα ἐπετύ-
χομεν παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος
Ἀδριανοῦ διὰ Ἀντωνίου Πολέμω-

36 νος·

40 κείονας εἰς τὸ
ἀλειπτήριον Συνναδί[ους οβ’,]
Νουμεδικοὺς κ’, πορφυρείτας ζ’.

Çeviri: “Prytanis Claudianus, gerosia aleipterion’unun çatısını altın kaplattı Şu şeyler efendimiz Caesar Hadrianus tarafından Antonius Polemon aracılığıyla sağlandı: (O), aleipterion için Synnada mermerinden 72, Numidia mermerinden 20 ve 6 adet porfir sütun (başısladı)”.

T.105 Proculus Bito hayırseveri Titus Catius adına hamam yaptırıyor

Tanım: Eserin tanımı ve ölçüleriyle ilgili yayınlarda herhangi bir bilgi yoktur.

Bul. Yeri: Smyrna'dan 6 saat mesafede bir çeşme yakınında (?). Ancak yazıt G. Petzl tarafından ISmyrna kataloğuna dâhil edilmemiştir.

Yayın: Le Bas ve Waddington 1972, 17-18, no. 33 = IGR IV, no. 1440 ve 1490 = Fagan 1999, 334, no. 302

İlgili Kaynakça: Cadoux 1938, 181, dn. 2

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

Ἀπόλλων[ος]

καὶ Σε[ράπιδ[ος]

Σεβαστῶν εἰ[ργ]ά[σατο]

4 τὸ [βα]λανεῖον [σὺν]

παντὶ [τῷ κ]όσμ[ῳ Πρ]ό -

κλο[ς Βί]τ[ω]ν, ψηφ[ί]-

σαντος Τί[τ]ου Κα-

8 τίου [το]ῦ [εὐεργ]έ[του καὶ]

[π]άτρωνος [αὐ]τοῦ, λ(υ)κάσαντος γ'.

Çeviri: “*Proculus Bito, Augustus’ların Apollon ve Serapis hamamını bütün süslemeleriyle beraber patronu ve hayırseveri Titus Catus oylamaya sunduktan sonra 3 yılda yaptırdı*”.

Anthologia Palatina’da geçen Smyrna hamamları

T.106 Epigram, Anthologia Graecae’de (IX 615) εἰς λουτρὸν ἐν Σμύρνῃ başlığı altında verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Robert 1948, 131-132; PLRE II, s. 1094, s.v. Theodoros 48; Merkelbach ve Stauber 1998, s. 508, no. 05/01/14 = Busch 1999, 213-215; Marek 2000, 385, dn. 80

Tarih: İ.S. 5./6. yüzyıl (Busch)

Χῶρος, τίς μερόπων σε λιπαυγέα τὸ πρὶν ἐόντα

πλούσιον ἐν φέγγει θήκατο λουομένοις

τίς δὲ καὶ αἰθαλόεντι ρύπῳ πεπαλαγμένον ἄρτι

4 κεῖνον αἰστώσας φαιδρὸν ἔδειξε δόμον

φρὴν σοφὴ ὡς πᾶσιν Θεοδωρίας, ὥς ἐτεδὸν δὴ

κάν τούτῳ καθαρὴν δεικνύμενος κραδίην·

ὅς γὰρ ἐὼν πόλιος κτεάνων ταμίης τε πατήρ τε

8 κέρδεσιν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἐμήνηε χέρας

ἀλλὰ θεὸς φιλίπατριν, ἐρισθενὲς ἄφθιτε Χριστέ,
πήματος αὐτὸν ἄτερ σῶζε τεῇ παλάμῃ.

Çeviri: “*Ey bu yer [= hamam], hangi insan seni ışıklar içinde ihtişamlı bir hale soktu yıkananlar için? Daha önceden solup gitmiştin sen! Kapkara bir pislikle kirlenmiş olan seni kim arındırarak (pisliklerinden) aydınlık bir mekân haline getirdi? Tıpkı herşeyde olduğu gibi Theodoros’un bilge anlayışıyla oldu bu! Nasıl da gerçekten koydu o temiz kalbini ortaya. Çünkü o, kentin haznedarı ve bir de babası (pater civitatis) olarak kirletmedi elini oralardan gelecek kazançlarla. Ey kudretli tanrı, ölümsüz Khristos! Beladan koru vatanını seven bu kişiyi ellerinle!*”

T.107 Epigram, Anthologia Graecae’de (IX 616) εἰς λουτρὸν ἐν Σμύρνῃ başlığı altında verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Robert 1948, 79; Merkelbach ve Stauber 1998, 508-509, no. 05/01/15; Busch 1999, 305.

ἐνθάδε λουσαμένων Χαρίτων ποτὲ θέσκελα πέπλα

2 βαιὸς Ἔρωσ ἔκλεψε καὶ ὥχετο· τὰς δ’ ἔλιπ’ αὐτοῦ

γυμνὰς αἰδομένας θυρέων ἔκτοσθε φανῆναι

Çeviri: “*Yıkanırken Kharit’ler bir zamanlar burada, çaldı küçük Eros onun giysilerini ve çekti gitti; bıraktı onları arkasında; utanıyorlardı kapının dışında çıplak görünmekten!*”.

T.108 Epigram, Anthologia Graecae’de (AG, IX 631) εἰς τὰ θερμὰ τὰ Ἀγαμεμνόνεια ἐν Σμύρνῃ başlığı altında verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Merkelbach ve Stauber 1998, 509, no. 05/01/16 = Busch 1999, 366-368.

Tarih: İ. S. 570 civarları

Χῶρος ἐγὼ Δαναοῖς μεμελημένος ἔνθα μολόντες

τῆς Ποδαλειρείης ἐξέλαθοντο τέχνης

ἔλκεα γὰρ μετὰ δῆριν ἑμοῖς ἀκέσαντο ῥέεθροις

4 βαρβαρικῆς λόγχης ἰὸν ἀπώσάμενοι

ἔνθεν ἀεξήθην ὀροφηφόρος, ἀντὶ δὲ τιμῆς

τὴν Ἀγαμεμνονέην εὖρον ἐπωνυμίην

Çeviri: “*Danao’lar tarafından (bir zamanlar) pek sevilen bir yerdim ben; gelince onlar bu-
raya unuttular Podaleirios’un sanatını. İyileştirdiler çünkü yaralarını savaştan sonra benim*

akıntularımla, yok ederek barbarların mızrağından kalan pas (izlerini). Sonradan genişletildim ben ve çatı yapıldı üstüme; aldım onursal olarak da Agamemnon'un ismini!"

T.109 Epigram, Anthologia Graecae'da (AG, IX, 678) ἐν κώμῃ τῆς Σμύρνης başlığı altında verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 111-114

Οἶον ἔτλης καὶ τοῦτον, Ἀγακλείδῃ, μέγαν ἄθλον

θυμῷ τολμητῇ κῦδος ἄριστον ἐλών·

Νύμφης ἀρχαίης Βάσσης πολυκαγκέα χώρην

4 ὕδασι καὶ λουτροῖς θῆκας ἀφνειοτέρην.

Çeviri: “*Nasıl da böylesi büyük bir mücadeleye giriştin ey Agakleides, elde ettin cesur yüreğinle en yüksek ünü! Eski Nymphe Bassa'nın kupkuru ülkesine refah getirdin sular ve hamamlarla*”.

T. 110 Agathias latrina'yı onartıyor

Epigram, Anthologia Graecae'da (AG, IX, 662) Σμύρνη bölümü altında Ἀγαθίου σχολαστικοῦ başlığıyla verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Merkelbach ve Stauber 1998, 512, no. 05/01/20 = Busch 1999, 215-217

Tarih: İ. S. 570 civarı (Merkelbach ve Stauber).

Χῶρος ἐγὼ τὸ πρὶν μὲν ἔην στυγερωπὸς ἰδέσθαι

πηλοδόμοις τοίχοις ἀμφιμεριζόμενος.

ἐνθάδε δέ ξείνων τε καὶ ἐνδαπίων καὶ ἀγροίκων

4 νηδὺς ἐπεγδούπει λύματα χευομένη.

ἀλλὰ πατήρ με πόλῃος ἐναλλάξας Ἀγαθίας

θῆκεν ἀρίζηλον τὸν πρὶν ἀτιμότατον.

Çeviri: “*Önceden çamurlu duvarlarla bölünmüş tiksiniş görünümlü bir yer idim. Dökülürken pislikler suya, inlerdi midesi burada yabancıların, yerlilerin ve de çiftçilerin. Fakat kentin babası Agathias önceden hiç değeri olmayan olan beni gösterişli bir yer yaptı.*”

T. 111 Epigram, Anthologia Graecae'da (AG, IX, 642) εἰς σωτήρια ἐν Σμύρνῃ başlığıyla verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Merkelbach ve Stauber 1998, 512, no. 05/01/21

Tarih: İ. S. 570 civarı (Merkelbach ve Stauber)

πᾶν τὸ βροτῶν σπατάλημα καὶ ἡ πολὺολβος ἐδωδή

ἐνθάδε κρινομένη τὴν πρὶν ὄλεσσε χάριν.

Οἱ γάρ φασιανοὶ τε καὶ ἰχθύες αἱ θ' ὑπὲρ ἴγδιν

4 τρίψιες ἢ τε τόση βρωματομιξαπάτη
γίνεται ἐνθάδε κόπρος· ἀποσσεύει δ' ἄρα γαστήρ,
ὅπποσα πειναλὲς δέξατο λαυκανίη.

Ὅψέ δέ γινώσκει τις, ὅτ' ἄφρονα μῆτιν αἰείρων

8 χρυσοῦ τοσσατίου τὴν κόνιν ἐπρίατο.

Çeviri: “İnsanların tüm zevk-ü sefası ve bol yiyeceği, hepsi atılır burada ve sona erer önceki keyfi. Zira öğütülür harcın üstünde sülün kuşları ve de balıklar! Dışkı olur gider yemekten aldığı zevk burada. Ne varsa aç boğazın aldığı, atar mide hepsini yine dışarı. Sonrasında ise anlamsız bir şey yaparak bu kadar çok paraya pislik satın aldığını fark eder insan”.

T. 112 Epigram, Anthologia Graecae'da (AG, IX, 643) εἰς τὸ αὐτό başlığıyla verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Merkelbach ve Stauber 1998, 513, no. 05/01/22

τί στενάχεις κεφαλὴν κεκακωμένος; ἐς τί δέ πικρά

οἰμῶζεις μελέων πάγχυ βαρυνομένων;

ἐς τί δέ γαστέρα σεῖο ῥαπίσμασιν ἀμφιπατάσσεις,

4 ἐκθλίψαι δοκέων μάστακος ἐργασίην;

μόχθων τοσσατίων οὐ σοι χρέος, εἰ παρά δαιτί

μή τοῦ ἀναγκαίου πουλὸν παρεξετάθης.

ἀλλ' ἐπὶ μὲν στιβάδος φρονέεις μέγα καὶ στόμα τέρπεις

8 βρώμασιν εὐτυχίην κεῖνα λογιζόμενος·

ἐνθάδε δ' ἀσχάλλεις, μούνη δ' ἀλιτήματα λαιμοῦ

ἢ γαστήρ τίνει πολλάκι τυπτομένη

Çeviri: “Ne inliyorsun vurarak başına? Bacakların büsbütün sıkıntı içinde diye ne diye acıyla sızlanıyorsun? Niçin vuruyorsun midene her iki yandan darbelerle, ağzınla yediğini çıkartmak isteyip de? Kalmazdı böyle sıkıntılara hiç gerek, götürmeseydin masa başında (mideye) gereğinden fazlasını. Yatağının üzerinde büyük düşünürsün ve hesap ederek o hazzı, doldurursun ağzını yiyeceklerle. (Şimdi) ise sıkındır canın oracıkta; boğazının günahlarını yalnız başına mide (öder) bir çok kez dövülerek!”

T. 113 Epigram, Anthologia Graecae'da (AG, IX, 644) τοῦ αὐτοῦ bölümünde εἰς τὸ αὐτό başlı-
ğıyla verilmiştir.

İlgili Kaynakça: Merkelbach ve Stauber 1998, 513, no. 05/01/23

εὖ γε, μάκαρ τλήθουμε γεωπόνε· σοὶ βίος αἰεὶ,
μῖμνεν καὶ σκαπάνης ἄλγεα καὶ πενίης·
λιτὰ δέ σοι καὶ δεῖπνα, καὶ ἐν ξυλόχοισι καθεύδεις,
4 ὕδατος ἐμπλήσας λαϊμὸν ἀμετροπότην.
ἔμπης ἀρτίπος ἐσσί, καὶ ἐνθάδε βαιὰ καθεσθείς
αὐτίκα γαστέρα σὴν θήκας ἐλαφροτάτην·
οὐδὲ καταψήχεις ἱερὴν ῥάχιν, οὐδὲ τι μηρούς
8 τύπτεις αὐτομάτως φόρτον ἀπωσάμενος.
Τλήμονες οἱ πλουτοῦντες ἰδ' οἱ κείνοισι συνόντες,
οἷς πλεον ἄρτεμῆς εὐαδεν εἰλαπίνην

Çeviri: “*Pekâlâ, ey yüreği pek, mutlu çiftçi, senin için hayat her daim (aynı yerde) durmaktan ve küreğinin ve yoksulluğun sıkıntılarından ibarettir. Basit yemeklerle (yetinirsin) ve boğazını bolca suyla doldurup uyursun ormanlık yerlerde. Yine de sahipsiz güçlü bacaklara ve oturunca buraya kısa bir süre, rahatlayıverir miden anında. Ne kutsal belkemiğini ovarsın; ne de uyluklarına vurursun, attığın için yükünü kendiliğinden. Seninle birlikte olan ve sağlıklı olmaktan daha çok ziyafetin hoşnut ettiği zenginler, (ne kadar da) zavallılar!*”

TEOS

T.114 III. Antiokhos Megas'ın Teoslulara Mektubu: Agora'daki çeşme ve ondan faydalanma kuralları

Tanım: Mermerden blok. Bu eser 4 parça halinde Teos Dionysos Tapınağı kazılarında ele geçmiştir. Burada verilen metin, yazıtın D parçasına aittir.

Ölçüler: Y: 144 cm; G: 64 cm; D: 37-38 cm

Yayın: Herrmann 1965, 29-159

İlgili Kaynakça: Dunst ve Merkelbach 1968, 170-174; Sokolowski 1972, 171-176; Daux 1973, 235-236; SEG 26, no. 1307; Kotsidu 2000, 346-355, no. 239; Ma 2002, 222-223; 308-321; Chaniotis 2005, 188-204; Chaniotis 2007, 156; Ramsey 2011, 514.

Tarih: İ. Ö. 204/3 (ya da 197/6)

Str. 70'den itibaren konumuz ile alakalı kısımlar alınmıştır:

- - - - -

- 70 κατασκευάσαι τήν κρήνην τήν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐπιμεληθῆνα[ι ὅ]-
 πως εἰς αὐτήν τὸ ὕδωρ ἀχθῆ καὶ ἀναθεῖναι τήν κρήνην τῇ ἀδελ[φῇ]
 τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου βασιλίσση Λαοδίκη καὶ εἶναι αὐτήν ἐπώνυμ[ον]
 Λαοδίκης, καὶ ἐπειδὴ ἡ βασίλισσα τά τε πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσεβ[ῶς]
 74 διακεῖται καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους εὐχαρίστως καὶ διὰ ταῦτα κ[α]-
 λῶς ἔχον ἐστὶν ἐκ τῆς ταύτης ἐπωμύμου κρήνης πάντας κα-
 τάρχεσθαι τιμῶντας τοὺς θεοὺς καὶ ἀγνεύοντας· τύχη ἀγαθ[ῇ·]
 ὅσοι ἂν ἱερεῖς ἢ ὅσαι ἱέρειαι πρὸ πόλεως θυσίαν συντελῶσιν, χ[ρῆσ]-
 78 θαι πρὸς τὰς θυσίας ἐν οἷς δεῖ ὕδατι τούτῳ, λαμβάνιν δὲ [καὶ τοὺς]
 συντελοῦντας τὰ λουτρά ἐντεῦθεν, ὑδρεύεσθαι δὲ κα[ὶ ταῖς νύμ]-
 φαις τὰ λο[υ]τρά ἀπὸ τῆς κρήνης ταύτης· ὅσοι δ' ἂν λαμ[βάνωσιν τὸ]
 ὕδωρ εἰς τ[ὰς] χρεῖας τὰς προγεγραμμένας παραγίνεσ[θαι ἐπὶ τῇ]
 82 κρήνην [καὶ ἀ]ποπορεύεσθαι ἐν ἐσθῇτι λαμπρᾷ ἐσ[τεφανω]μ[έ]-
 νους, τὰς δὲ ὑδρ[ε]υομένας τὰ λουτρά ταῖς νύμφαις [. . . 6-8 . . .] . ΤΡΙΔ . Σ . [ῖ]-
 να δὲ σ[υντελῆται] ἡ κρήνη καθότι γέγραπται ἀ[ποδείξαι ἐπι]στάτας δύο
 ἐξ ἀπ[άντων τῶν] πολιτῶν οἵτινες [ἐπιμελήσον]ται τῆς κατασκευῆς
 86 τῆς κ[ρήνης] c. 25]νήν ὕδατος παρεσομε-
 [ν . . . , τὸ δὲ ἐ]σόμενον ἀνάλω[μα τὸ εἰς ταῦτα δι]δόναι τοὺς ταμίας ἐ[κ]
 [τῆς διοι]κῆσεως καθότι ἂν οἱ ἐπὶ τῶ[ν] ἔργων τεταγμένοι παραγγέ[λ]-
 [λωσιν] κτλ.

Çeviri: “... agora’daki çeşme onarıl[sın] (?) ve suyun oraya iletilmesi sağlansın. Çeşme kral Antiokhos’un kızkardeşi kraliçe Laodike’ye adansın ve ismi onun adına izafeten Laodike olsun. Madem ki kraliçe tanrılara karşı olan şeylerde dindar, insanlara karşı olan şeylerde ise müteşekkîr bir şekilde hareket etti, bu yüzden tanrıları onurlandıran ve ak ve pak olan herkesin onun adına izafeten adlandırılan bu çeşmenin (suyundan) dini ritüeller yapması uygundur. Hayırlı uğurlu olsun! Bütün rahip ve rahibeler kent için bir kurban kessin; gerekli görülen kurbanlarda bu sudan faydalanılsın! Su ile sunu yapan kimseler (gerekli suyu) oradan alsın. Gelinlik kızların düğün banyosu için su bu çeşmeden alınsın! Yukarıda yazılı ihtiyaçlar için su alanlar beyaz bir kıyafet içinde çelenkleriyle çeşmeye gelip gitsinler. Düğün banyosu için su alan (gelinlerin) ... Çeşmenin, (yukarıda) yazıldığı gibi düzenlenmesi için bütün vatandaşlar arasından iki epistates görevlendirilsin! Bu kişiler çeşmenin onarımıyla (?) ... ilgilensin.

Bu işler için gerekli olacak olan masrafları haznedarlar, işten sorumlu kişilerin verdiği verdiği talimata göre devlet kasasından karşılaşırlar...”

T.115 Bütün süslemeriyle birlikte hamamın ön avlularını yaptıran N.N. onurlandırılıyor

Tanım: Mermerden profilli heykel kaidesi. Üst kısmı eksik. İç kısmı oyulmuş ve bir su kuyusunun kapağı olarak kullanılmıştır.

Bul. Yeri: Sığacık’tan Seferihisar’a giden caddede, Sığacık’ın doğusunda bir limon bahçesinde.

Ölçüler: Y; 85 cm; G.; 73 cm (profil ile birlikte: 93 cm); D; 75 cm; Hy.; 2,0-2,5 cm.

Yayın: CIG, no. 3080; IGR IV, no. 1572; Le Bas ve Waddington 1972, no. 107.

Tarih: Olasılıkla İ. Ö. 27 / İ. S. 14

- []ιαιοι περὶ τὸ [δια-]
 φθαρὲν, κατασκευάσαντα δὲ ἐκ τόκων [τήν]
 [τ]ε στοὰν τῆς γερουσίας καὶ τὰ προβαλα-
 4 νεῖα πάντα σὺν τῷ λουτρῶνι καὶ τοῖς λοι-
 ποῖς προσκοσμήμασι πᾶσιν ἐκ τῶν ὑπὸ
 [τ]οῦ πατρὸς καταλειφθέντων τῇ πολεῖ χρη-
 μάτων, ἀναδεξάμενον τοῖς ἀνακαιotáτοις
 8 καιροῖς σειτωνίας πλεονάκης ὅτε μηδεῖς,
 καὶ φυλάξαντα τὴν εὐθηνίαν, προκαθιε-
 ρώσαντα τοῖς πατρώοις καὶ μητρώοις
 γερουσιακοῖς χρήμασιν καὶ ἴδιον χρῆμα
 12 εἷς τε τὴν τοῦ Σεβαστοῦ ἐπιταγὴν πείσαν-
 τα διὰ τῆς ἑαυτοῦ μεγαλοφροσύνης πο-
 λείτας ἀ<ὕ>τομόλους στρατεύσασθαι, εὐεργέ-
 την ὄντα τῆς πόλεως ἐν πᾶσιν καὶ διὰ τὰς ἀνυ-
 16 περβλήτους αὐτοῦ περὶ πάντα φιλοδοσίας.

Çeviri: “..... babası tarafından kente bırakılan paranın faizinden gerousia’ya ait stoa’yı ve yıkanma odası ve geri kalan diğer kenar/ilave süslemeleriyle birlikte bütün probalaneion’ları yaptıran, hububatın en yetersiz olduğu zamanlarda hiç kimse üstlenmediği vakit (bu görevi) sık sık üstlenip hububat stokuyla ilgilenen, baba ve annesinin gerousia işleri için bıraktığı mülklere kendi mülkünü de adayarak tahsis eden, Augustus’un emrine binaen kendi cömertli-

ği aracılığıyla vatandaşları gönüllü olarak askere yazılmaya (=asker olmaya) ikna eden, her hususta aşılamaz cömertliğinden ötürü her şeyde kentin hayırhahı olan (falanca kişiyi onurlandırdı).”

KARIA

APHRODISIAS

T.116 Adrastos ve kızı Ammia kente su tesisleri yaptırıyor

Tanım: Mermerden profilli bir blok taş

Bul. Yeri: Doğu surları

Ölçüler: Y: 55 cm; G: 93 cm; D: 44 cm; HY: 1,2-2cm

Yayın: Doublet ve Deschamps 1890, 611-612; Reinach 1906, 223-224, no. 126; SEG 14, no. 731; MAMA VIII, no. 449; IAphrodisias 2007, no. 12.314

İlgili Kaynakça: Cormack 1954, 9-10; BE 1956, no. 276; Chaniotis 2008, 74-76

Tarih: İ. S. 81-96

θεᾷ Ἀφροδείτῃ καὶ αὐτο[κράτ]ορι Δομιτιανῶι Καίσαρι Σεβαστῶι Γερμανικῶι

καὶ τῶι σ[ύμπαν]τι οἴκῳ [τῶν] Σεβαστῶν καὶ τῶι δήμῳ.

Ἄδραστος Ἀπο[λλωνί]ου τοῦ Ὑψ[ικλέ]ους τοῦ Μενάνδρου τοῦ Ζήνωνος ὁ γενόμενος

4 ἱερεὺς Ἥλιου καὶ ἀρχ[ιερ]εὺς Οὐεσπ[ασιανο]ῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ τὰ ὑδρεγδοχεῖα καὶ τ[ὰς]

ἐν αὐτοῖς δεξαμενὰς καὶ τὰ ὕδα[τα κα]θ' ὅλην ῥέοντα τὴν πόλιν ὠνησάμενος [τοὺς]

περικειμένους τόπους πάντας [καὶ] τὰ ἄμφοδα καὶ ἀποκαταστήσας τῇ πόλει κα[ὶ]

κατασκευάσας τὰ ἐν αὐτοῖς [ἔργα σὺν] Ἀμμία Ἀδράστου τοῦ Ἀπολλωνίου τῇ ιδίᾳ

8 θυγατρὶ ἀνέθηκε τοῖς προγεγρ[αμμένοις] θεοῖς καὶ τῶι δήμῳ ἐκ τῶν ιδίων ὑπαρχόντων ἐπιμελ[η]θ[ε]ῖς Ἀμμίας τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ.

Çeviri: “Tanrıça Aphrodite’ye, İmparator Domitianus Caesar Augustus Germanicus’a, tüm Augustus hanesine ve halka (adandı). Helios rahibi ve Vespasianus Caesar Augustus’un başrahibi olmuş olan Zenon oğlu Menandros oğlu Hypsikles oğlu Apollonios oğlu Adrastos, su depolarını ve onların içindeki su haznelerini (sarnıçları?) ve kent boyunca akan suları (kanallarını?), her iki yandaki yerleri (= toprakları) ve caddeleri satın alıp kente geri vermek ve kızı Apollonios torunu Adrastos kızı Ammia ile birlikte bütün bu işleri kendi kaynaklarından yaptırmak suretiyle yukarıda adları geçen tanrılara ve halka adadı. Kızı Ammia bu işin denetimini üstlenmiştir”.

T.117 Hadrianus gladyatör dövüşleri yerine su yolu yapılmasını onaylıyor

Ταμim: Yerel mermerden bir levha. Taş ikiye ayrılmış halde olup sol üstten kırıktır.

Bul. Yeri: Aphrodisias

Ölçüler: Y: 89 cm; G: 81,5 cm; D: 7,5 cm; HY: 1,4 cm

Yayın: Reynolds 2000, 5-20; I Aphrodisias 2007, no. 11.412 = SEG 50, no. 1096

İlgili Kaynakça: Campanile 2001, 138; Chaniotis 2005b, 58-59; Coleman 2008, 31-46; Commito ve Rojas 2012, 289-291

Tarih: İ. S. 125

---- 1.-26. satır arası İmparator'un kentin başka işleriyle ilgili mektubundan parça olduğu için kataloga dahil edilmemiştir -----

- 27 ἐπὶ Κλαυδίου Ὑψικλέους ἥρωος Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ,
[Θ]εοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱός, Θεοῦ Νέρουα υἱωνός, Τραιανὸς Ἀδριανὸς
Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ἕνατον,
30 ὕπατος ^{vvv} τὸ τρίτον, Ἀφροδεισιέων τοῖς ἄρχουσι καὶ τῇ βουλῇ καὶ
τῷ δήμῳ ^v χαίρειν. Τοὺς πόρους οὓς ἀπετάξατε εἰς τὴν τοῦ ὕδατος
καταγωγὴν βεβαιῶ ἐπεὶ δὲ ἦσαν τινες πολεῖται ὑμέτεροι λέγοντες
εἰς ἀρχιερωσύνην ἀδύνατοι ὄντες προβεβλησθαι, ^v ἀνέπεμψα αὐτοὺς
34 ἐφ' ὑμᾶς ἐξετάσ<ο>ντας πότερον δύναται ὄντες λειτουργεῖν διαδύονται,
ἢ ἀληθὴ λέγουσιν ^v εἰ μέντοι φαίνονται τινες αὐτῶν εὐπορώτεροι,
προτέρους ἐκείνους ἀρχιερεῖσθαι δίκαιον συνχωρῶ ὑμῖν παρὰ τῶν
ἀρχιερέων ἀντὶ μονομαχιῶν ἀργύριον λαμβάνειν, καὶ οὐ συνχωρῶ μόνον,
38 ἀλλὰ καὶ ἐπαινῶ τὴν γνώμην οἱ αἰρεθησόμενοι ὑφ' ὑμῶν ἐπιμελεῖται
τοῦ ὕδραγωγίου περὶ ὧν ἂν γνώμης δέονται καὶ συλλήψεως δυνήσονται
τῷ ἐπιτρόπῳ μου Πομπηίῳ Σεβήρῳ ἐντυχάνειν, ᾧ καὶ γὰρ γέγραπ-
φα. ^v εὐτυχεῖτε. ἐπὶ στεφανηφόρου Τιβερίου Κλαυδίου Ὀπλωνος υἱοῦ ^v Ὑ-
42 ψικλέους Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱός, θεοῦ Νέ-
ρουα υἱωνός, Τραιανὸς Ἀδριανὸς Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέ[γιστος],
δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ η', ὕπατος τὸ γ', ^v. Ἀφροδεισιέ[ων τοῖς ἄρ]-
χουσι καὶ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ ^v. Χαίρειν ^v. ὡς ὑπε[... c. 13 ...]
46 ΚΑ ἀθρόοι προσαγορεύσαντες ΜΕ[... ? ...]
ὕδατος καταγωγὴν τυχεῖν[... ? ...]
Διογένους ὃν πρεσβ[εύτην ... ? ...]

ὕμετε[... ? ...]

[... ? ...]

Çeviri: “ --- Heros Claudius Hypsikles (stephanephoros iken). Divus Traianus Parthicus oğlu, divus Nerva torunu, pontifex maximus, halk egemenliğini 9. kez elinde bulunduran, 3. kez consul, İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus Aphrodisias yöneticilerini, danışma ve halk meclisini selamlar. Su yolu için ayırdığınız fonları onaylıyorum. Bazı vatandaşlarınız bu görevi yerine getiremeyecek oldukları halde başrahiplik için aday gösterildiklerini söyledikleri için, bu kimselerin leitourgia işini üstlenecek durumda oldukları halde bu işten sıvışıp sıvışmadıkları ya da gerçeği söyleyip söylemediklerini konusunun araştırılmasını size havale ediyorum. Eğer yine de onlardan bazılarının varlıklı (olduğu) ortaya çıkarsa, öncelikli olarak o kişilerin başrahiplik işini üstlenmesi adildir. Gladyatör dövüşlerinin yerine başrahiplerden (su yolu için) para toplanmasına hemfikirim. Sadece hemfikir değilim, aynı zamanda bu kararı övüyorum. Sizin tarafınızdan seçilen su yolu denetçileri bu konular hakkında kendisine de bizzat yazmış olduğu procurator’um Pompeius Severus’tan destek ve tavsiye alabileceklerdir. Sağlıcakla!” Hoplon oğlu Tib. Claudius Hypsikles stephanephoros iken: Divus Traianus Parthicus oğlu, divus Nerva torunu, pontifex maximus, halk egemenliğini 8. kez elinde bulunduran, 3. kez consul, İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus Aphrodisias yöneticilerini, danışma ve halk meclisini selamlar....”. Yazıtın geri kalan kısmı çok eksiktir ve anlamlı bir çeviri yapılamamaktadır, buna karşın bu satırlar İmparator’un su yolu ile ilgili başka bir mektubu ile ilişkili olsa gerektir.

T.118 Timeles Nehri’nden kente su getiriliyor

Tanım: Yayınlarda verilmemiştir.

Bul. Yeri: Kuzeybatı sur duvarları

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: I Aphrodisias 2007, no. 12.1111

İlgili Kaynakça: Robert ve Robert 1954, 46-49; Thonemann ve Ertuğrul 2005, 80; Pont 2010, 225-226; Commito ve Rojas 2012, 288-289; 298-300; Marzano 2015, 195

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ikinci çeyreği

Toplam 45 satırdan oluşan yazıtın sadece konumuz ile ilgili bölümü aşağıda verilmektedir:

ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀφροδισιέων καὶ ἡ γερουσία

2 Mάρ(κον) Οὔλ(πιον) Καρ(μίνιον) Κλαυδιανόν

23 ἐν τῷ Διογενιανῷ δὲ γυμνασίῳ ἀπὸ ἐ-

τέρων ιδίων χρημάτων τὸ ἀλιπτήριον καὶ τὸν ἐμβασι-
λικὸν αὐτοῦ καὶ τὰς εἰσόδους καὶ ἐξόδους μετὰ τῆς
γυναικὸς Ἀπφίας σκουτλώσαντα

... καὶ ἔλαια δρακτοῖς πολλάκις τεθεικότα

40 ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Τιμέλου ποταμοῦ εἰσαγωγῆς

Çeviri: “*Aphrodisias danışma meclisi, halk meclisi ve gerousia’sı, ---- Diogenes gymnasium’unda başka kaynaklardan (inşa edilmiş olan) aleipterion’u ve onun salonunu, girişi ve çıkışlarını eşi Apphia ile birlikte dekore ettiren, ---- Timeles nehrinin (kente) getirilmesi sırasında sık sık zeytinyağı dağıtan Marcus Ulpius Carminius Claudianus’u (onurlandırdı).*”

T.119 Zenon ve oğlu kente bir çeşme yaptırıyor

Tanım: Beyaz mermerden heykel kaidesi

Bul. Yeri: Aphrodisias

Ölçüler: Y: 37 cm; G: 32 cm; D: 50 cm

Yayın: I Aphrodisias 2007, no. 15.288

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl (harf karakterine göre)

[ἡ βουλὴ καὶ ὁ δ]ῆμος ἐ[τ]εῖ - ν.

[μησαν ? Ζήνω]να Ἀττάλου

[τοῦ .. c. 7 ..]τοῦ Δημέου

4 [?άνδρα γενό]μενον γέ- ν.

[νους ἐνδό]ξου τὴν δὲ τει-

[μὴν .. c. 6 ..]ατο γενεσθαι Ἰ

[.. c. 8 .. ὁ υ]ῖος αὐτοῦ ΟΚΑ ν.

8 [.. c. 8 ..] ἐκ μέρους τὴν ν.

[.. c. 8 ..] γ κρήνην. ^{vac.}

Çeviri: “*Danışma ve halk meclisi, asil soydan gelen bir kimse olan Demeas oğlu Attalos oğlu Zenon’u bir heykelle onurlandırdı. Oğlu çeşmeyi kısmen (yaptırdı?).*”

T.120 Agora kapısı bir çeşmeye dönüştürülüyor

Tanım: Yazıtlar, bloklar halinde agoradaki anıtsal kapının fasadı üzerine kazınmıştır.

Bul. Yeri: Aphrodisias

Ölçüler: Hy: 4 cm (a); 5,5-6 cm (b)

Yayın: Rouché 1989, 67-73, no. 38-40; I Aphrodisias 2007, no. 4.202; Merkelbach ve Stauber 1998, 232, no. 02/09/03 ve 02/09/08

İlgili Kaynakça: Erim 1981, 180-181; de Bellefonds 1996, 186; Jacobs ve Richard 2012, 15; 30; Christian 2015, 333-335

Tarih: İ. S. 5. yüzyıl ortası

a.

ἰδμονι θεσμοσύνης γλυκερῷ γενετῆρι τιθήνης |
Ἀμπελίῳ Νύμφαι χάριν ἴσχομεν οὔνεκα θάμβος |
χώρῳ φυνικόεντι καὶ ἀγλαὸν ὥπασε κάλλος |

4 ὄφρα καὶ ἡμετέροις τις ἐν ὕδασι ὄμμα τιταίνων |
αὐτὸν ἀεὶ καὶ χῶρον ὁμοῦ Νύμφας τε λιγαῖνοι. |
Τραλλιανὸς ῥητῆρ τάδ' ἐγράψατο Πυθιόδωρος

b.

καὶ τόδε [Νυμφάων [τ]έμενος Κ[· c. 5 ·] Λ· ἔγειρε |
Δουλκί[?τιος ?κτίστη]ς τῆς Ἀφ[ρ]οδισιάδος |
οὐδὲν [φεισάμενος] πλούτου δόξης χάριν ἐσθλῆς. |

4 ἦδε γὰρ [αἰδ]ιον μ[ν]ῆμα βροτοῖσιν πέλει.

c.

τὸν καὶ ἀγνοθέτην καὶ κτίστην καὶ φιλότιμον καὶ Μαιουμάρχην |
Δουλκίτιον, ξεῖνε, μέλπε τὸν ἡγεμόνα |
ὅστις κάμει καμοῦσαν ἀμετρήτοις ἐνιαυτοῖς |

4 ἦγειρεν κρατερὴν χεῖρ' ἐπορεξάμενος.

Çeviri: a) “Müteşekkirimiz biz Nymphe’ler bir hukuk bilgini ve vatanın sevgili babası olan Ampe-
lios’a. Bahşetti çünkü o bu palmye ağaçlarıyla kaplı yere mucize ve de parlak bir güzellik, övsün
diye her zaman onu ve bu yeri ve de Nymphe’leri, sizden kim çevirirse gözünü sulara!” Tralleis’li
rhetor Pythiodoros kaleme aldı bu (mısraları).”

b) “Yaptırdı bu Nymphe’lerin kutsal alanını (?) Dulcitius, kurucusu Aphrodisias’ın. Esirgemedi o
servetini iyi bir ün uğruna, sonsuza dek sürecektir bir anıttır çünkü o (ün) ölümlüler için!”

c) “Ey yabancı, agonothetes, kurucu, onursever (bir kişi olan) ve Maiouma festivalini yöneten vali
Dulcitius’u methet. O ki uzatarak güçlü elini, kaldırdı sayısız yıldır cefa çeken beni de ayağa”.

T.121 Eusebianus Hamamları üzerine yeni bir hamam yapılıyor

Tanım: Beyaz mermerden profilli bir tabula ansata'ya sahip bir levha

Bul. Yeri: Hadrianus Hamamları

Ölçüler: Y: 85 cm; G: 151cm; D: 25 cm; Hy: 2,6- 3 cm

Yayın: Reynolds 1995, 397-402 = AE 1995, no. 1522 = SEG 45, no. 1504 = IAphrodisias 2007, no. 5.6

İlgili Kaynakça: BE 1988, no. 382; Commito ve Rojas 2012, 242

Tarih: İ. S. 69 / İ. S. 2. yüzyıl arası

Αὐτοκράτορι, Θεοῖς Σεβαστοῖς Ὀλυμπίοις καὶ Θεᾷ

Ἀφροδείτῃ ἐπιφανεῖ τῇ προμήτορ[ι] τοῦ γένους

τῶν Σεβαστῶν ὁ δῆμος ὁ Ἀφροδισιέων ἐκ τῆς

- 4 ἐπιτραπείσης ὑπὸ τῶν Σεβαστῶν χάριτος καὶ ἐ-
κ τῆς ὕλης τοῦ Εὐσεβιανοῦ βαλανείου καὶ ἐκ τῶν
Ἀτταλίδος τῆς Μενεκράτους χρημάτων, ἐργεπι-
στατησάντων τοῦ βαλανείου καὶ τοῦ ἀτρείου

- 8 Τίτου Φλαβίου, Ζήνωνος υἱοῦ, Κυρεῖνα, Μενάνδρου,
ὑπὲρ οὗ Φλάβιος Ἀτταλος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, συνετέλεσεν,
καὶ Λυσιμάχου τοῦ Ἀττάλου τοῦ Πυθέου, ὑπὲρ οὗ
Ἀτταλος καὶ Πυθέας οἱ Ἀττάλου τοῦ Πυθέου οἱ ἀ-

- 12 δελφοὶ αὐτοῦ συνετέλεσαν, καὶ Ὑψικλέους
Ἀδράστου τετάρτου καὶ Ἀριστοκλέους τοῦ Με-
νεσθέως τοῦ Ἀπολλωνίου Σκοπᾶ vac.

vac. ἐργεπιστατησάντων vac.

Çeviri: “Aphrodisias halk meclisi, Augustus’lar tarafından kendilerine bahşedilen lütuftan ve Eusebianos Hamamı’nın malzemesinden ve Menekrates oğlu Attalis’in kesesinden (bu hamamı inşa ederek) İmparator’a, divus Augustus Olympios’lara, Augustus soyunun dişi atası, gözle görülür tanrıça Aphrodite’ye adadı. Hamamın ve atrium’un inşasının denetimini şu kişiler üstlendi: Zenon oğlu, Quirina tribus’undan Titus Flavius Menandros: onun adına oğlu Flavius Attalos işi tamamladı; Pytheas torunu Attalos oğlu Lysimakhos: onun adına kardeşleri Pytheas torunu Attalos oğlu Attalos ve Pytheas işi tamamladı; III. Adrastos oğlu Adrastos ve Apollonios Skopas torunu Menestheus oğlu Aristokles.”

T. 122 Aphrodite, hamamı Hadrianus’a ve demos’a adıyor

Tanım: 28 parçadan oluşan beyaz mermerden arşitrav blokları

Bul. Yeri: Hadrian Hamamları'nın doğu avlusu

Ölçüler: Çok fazla blok parçadan oluştuğu için Aphrodisias *corpus*'una ve ilgili diğer yayınlara bk.

Yayın: I Aphrodisias 2007, no. 5.5

Tarih: İ. S. 132-138 (Panhellenios unvanından ötürü)

ἡ Ἀφροδείτη Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ Ὀλυμπίῳ Πανελληνίῳ
καὶ τῷ Δήμῳ τὸν ἐπιφερόμενον τοῖς κείουσιν καὶ ταῖς κεφαλαῖς λευκόλιθον κόσμον πάντα
ἐκ τῶν ιδίων καὶ ἐκ τῶν καταλειφθέντων αὐτ[ῆ] ὑπὸ Ἐπιγ[όνου] τοῦ Διοσκουρίδου
ἀνέθηκεν.

Çeviri: “Aphrodite, sütunlar ve başlıklarıyla donatılmış olan bu eseri tüm masraflarını kendi cebinden ve kendisine Dioussourides oğlu Epigonos tarafından bırakılan paralardan karşılamak suretiyle İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus Olympios Panhellenios'a ve demos'a adadı”.

T.123 Hamamın *aleipterion*'u Hadrianus ve Aphrodite'ye adanıyor

Tanım: 7 parçadan oluşan beyaz mermerden arşitrav blokları. Yazıtların arşitravın iki fascia'sı üzerine kazınmıştır.

Bul. Yeri: a-e nolu parçalar Hadrian Hamamları'nın *aleipterion*'un büyük salonunda; f parçası batı kapısı duvarında; g parçası ise hamam fasadında.

Ölçüler: a-e ve g parçalarının ölçüsü verilmemiştir. G parçası: Y: 30 cm; G: 175 cm; D: ölçülemiyor. Hy: a: 5-8 cm; b: 6-7.7 cm; c: str.1 = 6 cm/ str. 2 = 2,5 cm; f: 4,5 cm; g: 7,2 cm.

Yayın: I Aphrodisias 2007, no. 5.9.

Tarih: İ. S. 117-138

a: Θεᾷ Ἀφροδείτῃ καὶ [.. ? ..]

b: [.. ? ..] αὐτοκράτορι Καίσαρι Θεοῦ Τραϊανοῦ Π[αρθικοῦ υἱῷ .. ? ..] Τραϊανῶ Ἀδριανῶ
[.. ? ..]

c: [.. ? ..] Εὐδάμου καὶ Ζήνωνος καὶ Εὐδάμου καὶ Καλλίου τῶν | [.. ? ..]

[.. ? ..] vac. καὶ λουτήρσιν vac. | [.. ? ..]

d: [.. ? .. Ζήν]ωνος τοῦ Εὐδάμου καὶ ὑπὲρ Ἀφ[ί]ω[νος .. ? ..]

e: [.. ? .. ὑπέ]σχετο τὸ ἀλειπτήριον [.. ? ..]

f: [.. ? .. Ζήν]ωνος τοῦ Εὐδάμου καὶ ὑπὲρ Ἀφ[ί]ω[νος] [.. ? ..]

[.. ? .. Ζήν]ωνος τοῦ Εὐ[δάμου]

g: [· ? ·] ἀνέθηκεν [κ]αὶ τῷ [· ? ·]

Yazıt çok eksik olduğu için anlamlı bir çeviri verilememektedir. Ancak bu eksik satırlarda yer alan isimlerden herhangi birisinin hamama bir *alepterion* eklemeye söz verdiğini ve bunu da gerçekleştirerek İmparator Hadrianus ve tanrıça Aphrodite'ye adadığı anlaşılmaktadır.

T.124 Hermias hamama bağış yapıyor

Tanım: Mermerden heykel kaidesi

Bul. Yeri: Hadrian Hamamları

Ölçüler: Y: 108 cm; G: 46 cm; Hy: 3-7 cm

Yayın: Rouché 1989, 115, no. 74; I Aphrodisias 2007, no. 5.204. ii = Merkelbach ve Stauber 1998, 241, no. 02/09/15

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 108-110

Tarih: İ. S. 4. yüzyılın ilk yarısı (Merkelbach ve Stauber); İ. S. 6. yüzyıl (Rouché)

1-4 Vez. 1 † χρυσῶν | χιλιάδας | τρίς ὥπασε | τῷδε λοετρῶι

5-8 Vez. 2 Ἑρμίας | κὲ μνηστὶν ἀειζώουσιν | ἐφεῦρεν †

Çeviri: “Hermias bu hamama 3 bin altın (solidi) verdi ve sonsuz bir ün elde etti”.

T. 125 Hamamın önünde vali Dulcitius'un heykeli dikiliyor

Tanım: Üç yanında profilli kenarları bulunan panellere sahip bir kaide.

Bul. Yeri: Aphrodisias

Ölçüler: Y: 107 cm; G: 44 cm; D: 44 cm; Hy: 2-3 cm

Yayın: Rouché 1989, s. 73-75, no. 41

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 110-111; Merkelbach ve Stauber 1999, 238, no. 02/09/09

Tarih: İ. S. 5. yüzyıl ortası

1-3, Vez. 1 ἦθελεν, εἰ θέμις ἦν, καὶ χρυσίην τάχα μορφὴν ὕ.

3-5, Vez. 2 σῆς ἀρετῆς τεύχειν, ναί μά σε, Δουλκίτιε,

6-7, Vez. 3 ὃς πρῶτος στρατὶς τῆς σῆς πέλε, Βαλεριανός,

8-9, Vez. 4 οὔνεκεν εὐνομίης πύργος ἄρηκτος ἔφυς.

10-11, Vez. 5 νῦν δέ σε μαρμάρειον στήσεν προπάροιθε λοετροῦ

12-13, Vez. 6 μάρτυς σῶν καμάτων ἢ λίθος ὄφρα μένοι.

Çeviri: “Ey Dulcitius, idari ofisinin önde gelen bir kişisi olarak hemen yaptırmak isterdi Valerianus senin erdeminin resmini, mümkün olsaydı eğer! Çünkü oldun sen adaletin yıkılmaz bir kulesi. Şimdi ise dikti senin mermerden bir (heykelini) hamamın önünde; olsun diye bu taş senin emeklerinin bir şahidi”.

T.126 Hamamları onartan Rhodopaios onurlandırılıyor (1)**Tanım:** Mermerden sütun biçimli heykel kaidesi**Bul. Yeri:** Hadrian Hamamları**Ölçüler:** Y: 113 cm; Çap: 44 cm; Hy: 2-4 cm**Yayın:** Rouché 1989, 137, no. 86 = I Aphrodisias 2007, no. 5.17**İlgili Kaynakça:** Robert 1948, 127-128; Busch 1999, 168; Marek 2000, 379-380; Commito ve Rojas 2012, 242**Tarih:** İ. S. 6. yüzyıl

[τὸν ἀ]ληθάργητον εὐ-	[τ]ὸν φιλόπατριν ποθοῦ-
[ερ]γέτην τὸν λου-	[σ]α πόλ[ε]ις δευτέρῃ
[τ]ροῖς καὶ σιταρχίαις	8 [τ]ῇδ' εἰκόνι μαρμάραι
4 λοιμὸν καὶ λιμὸν ἀπε-	κοσμήσασα ἀξίαις
λάσαντα Ῥοδοπαῖον	[ή]μείψατο τιμαῖς.

Çeviri: “Kent, unutulmaz bir hayırsever olan, hamamlarla ve hububat teminiyle vebayı ve kıtlığı ortadan kaldıran ve vatansever Rhodopaios’u ikinci bir mermer heykel ile onurlandırarak (yaptığı işlere karşılık) hak ettiği onurları ona geri verdi”.

T.127 Hamamları onartan Rhodopaios onurlandırılıyor (2)**Tanım:** Beyaz mermerden heykel kaidesi**Bul. Yeri:** Hadrian Hamamları**Ölçüler:** Y: 88 cm; G: 59 cm; D: 34 cm Hy: 2,5-3,75 cm**Yayın:** Rouché 1989, 137-141, no. 87 = I Aphrodisias 2007, no. 11.515**İlgili Kaynakça:** Commito ve Rojas 2012, 242, dn. 19**Tarih:** İ. S. 6. yüzyıl

ἀγαθῇ τύχῃ·	μοῦ δὲ καὶ κτίστην,
τὸν μεγαλοπρεπέ-	12 τὸν ἀνανεωτὴν
στατον Ῥοδοπαῖον	τῶν ληθαργηθισῶν
4 τὸν φιλόπατριν καὶ	τέρψαιων, τὸν δι-
ἀ<ρ>ωγὸν τοῦ δήμου,	ἀ πάντα [ήμῶ]ν ἰδίᾳ
τὸν ἀρχηγὸν τῆς	16 τε καὶ κοινῇ ἀλη-
φιλοτιμίας τοῦ	θάργητον εὐερ-
8 θερινοῦ Ὀλυμπί-	γέτην ἀνδριάν-

ου λουτροῦ

τι κοσμήσασα

καὶ σιτοδότην ὁ-

20 τὸ τρίτον ἢ πόλις.

Çeviri: “Hayırlı uğurlu olsun! Kent, magnificentissimus (= pek asil), vatansever, halkının koruyucusu, yazlık Olympios hamamı(na yapılan başlığı) başlatan, hububat veren ve aynı zamanda kurucu olan, unutulmuş olan zevk-ü sefayı yeniden başlatan, hem özel hem genel olarak herşeyde bizim unutulmaz hayırseverimiz olan Rhodopaios’u üçüncü kez bir heykelle onurlandırdı.”

HALIKARNASSOS

T. 128 Salmakis Çeşmesi

Tanım: Yazıt, in situ olarak yapının duvarına kazınmıştır.

Bul. Yeri: Kaplan Kalesi (Bodrum)

Ölçüler: Y: 51,2 cm; G: 133, 4 cm; Hy: 1 cm

Yayın: Isager 1998, 1-23; SEG 48, no. 1330; Merkelbach ve Stauber 1998, 39-44, no. 01/12/02

İlgili Kaynakça: Lloyd-Jones 1999, 1-14; Ragone 2001, 75-119; Isager ve Pedersen 2004; Pirenne-Delforge 2011, 328-344; Santini 2016, 3-35

Tarih: İ. Ö. 2. yüzyıl ortaları ya da sonu

ἐννεπέ μοι, Σχοινίτι, φίλον τιθάσε[υμα μεριμνῶν,]

Κύπρι, μυροπνεύστων ἐμπελάτειρα πό[θων,]

τῆς Ἀλικαρνάσσου τί τὸ τίμιον; οὐ γὰρ ἔγωγε

4 ἔκλυον· ἦ, τί θροεῖ γαῦρα φρυασσομένη;

15 τόν τ’ ἐρατὸν μακάρεσσιν αἰεδόμενον παρὰ χεῦμα

Σαλμάκιδος γλυκερὸν νασσαμένη σκόπελον

17 νύμφης ἱμερτὸν κατέχει δόμον, ἢ ποτὲ κοῦρον

ἡμέτερον τερπναῖς δεξαμένη παλάμαις

19 Ἐρμαφρόδιτον θρέψε πανέξοχον, ὅς γάμον εὔρεν

ἀνδράσι καὶ λέχεα πρῶτος ἔδησε νόμωι·

21 αὐτὴ τε σταγόνων ἱεροῖς ὑπὸ νάμασιν ἄντρου

πρηύνει φώτων ἀγριοέντα νόον

Çeviri: “Söyle bana, ey Skhoinitis, belaların sevgili yatıştırıcısı! Ey Kypris, mür kokulu arzuları yakınlaştıran! Nedir Halikarnassos’un gurur duyduğu şey? Duymadım zira (bu konuda) bir şey. Ne söyler o gururlandığında neşe ile? ----- (Halikarnassos) oturur Salmakis pınarının yanındaki tatlı bir tepede, söyleyerek ölümsüzlere hoş şarkılar. Barındırır o Nymphe’nin güzel evini; O ki bir zamanlar kabul edip çocuğumuz Hermaphroditos’u büyütmüştü o güzel elleriyle. Herşeyde mükemmel olan o, buldu evliliği erkekler için ve ilk defa o birleştirdi evlilik yatağını bir yasa ile. O (Nymphe Salmakis) mağarasındaki kutsal su damlalarıyla yatıştırıyordu insanların çıldırmış aklını.----”

T.129 Kuyu kazılması ve çevrelenmesi için bağış toplanıyor

Tanım: Beyaz mermerden stel

Bul. Yeri: Halikarnassos

Ölçüler: Y: 52 cm; G: 35,2 - 37,2 cm; D: 8 cm; Hy: 0,5-1 cm

Yayın: Wilhelm 1908, 61-63, no. 4 = Isager 2002, 153-158

İlgili Kaynakça: Migeotte 1992, 251-253; Descat 1997, 411-413; SEG 52, no. 1042; Ashton ve Reger 2006, 135, dn. 33; Pilhofer 2009, 861-863

Tarih: İ. Ö. 2. yüzyıl

ἐπὶ ἱερέως Πολεΐτου τοῦ Ἀνδροσθέ-

νου τοῦ τὸ δεῦτερον νεωποιοῦντος

οἶδε ἐπηγγελάντο εἰς τὴν τοῦ φρέατος

4 ὀρυχὴν καὶ ἐνοικοδομίαν· ὁ ἱερεὺς τῆς Ἀ-

φροδείτης Ἀνδρων Μηνοδότου § ι' καὶ ὑπὲ[ρ]

τῶν υἱῶν Μ<η>νοδώρου καὶ Ἀνδρωνος § ι'

Μητροδώρος Δημητρίου τοῦ Δημητρίου § [.']

8 καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Ἀπολλοφάνου § ε'

Ἑφαιστίων Στράτωνος § ε' καὶ ὑπὲρ [τοῦ]

υἱοῦ Στράτωνος § ε' Παρθένιος Μενεκλ[έ]-

ους § δ' Ἑρμῶναξ Μενε[κλ]έους § δ' Μηνό-

12 δωρος Μηνοδώρου τοῦ Μητροδώρου § ε'

Διονυσόδωρος Ἡρώδου § ε' Ἀπολλω[νί]-

δης Μηνοδώρου § ε' Ἱεροκλῆς Παρθε-

νίου καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Παρθενίου § ε' Ἀ[ν]-

- 16 δρων Δρακοντομένου § ε' Ἑρμων Λεον[τέ]-
 ως § ε' Διαγόρας Θεοδώρου καθ' ὑοθεσ[ίαν]
 δὲ Ἀγαθοκλέους καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Διαγ[ό]-
 ρα § ε' Λεοντιάδης Δρακοντομένου § [.]
- 20 Ἱεροκλῆς Ἀπολλωνίου Φιλιππεύς § [.]
 Μοιραγένης Μενεσθέως § β' Ἀθηναγόρας [Παρ]-
 θενίου καὶ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Παρθενίου τεχνί-
 τας ε' Ἀπολλώνιος Σαραπίωνος ἐ[ρ]-
- 24 γάτας λ' Ἀπολλωνίδης Μενε[κρά]-
 του § β' Θέων Μελανίππου ἐργάτας [.]

Çeviri: “İkinci kez neopoios olan Androsthene oğlu Poleites’un rahipliği sırasında, şu kişiler su kuyusunun kazılması ve çevrelenmesi için bağışta bulundular: Aphrodite rahibi Menedotos oğlu Andron 10 drakhme ve çocukları Menodoros ve Andron adına da 10 drakhme; Demetrios torunu Demetrios oğlu Metrodoros .. drakhme ve çocuğu Apollophanes için 5 drakhme; Straton oğlu Hephaistion 5 drakhme ve çocuğu Straton için 5 drakhme; Menekles oğlu Parthenios 4 drakhme; Menekles oğlu Hermonaks 4 drakhme; Menodoros oğlu Menodoros oğlu Menodoros 5 drakhme; Herodes oğlu Dionysodoros 5 drakhme; Menodoros oğlu Apollonides 5 drakhme; Parthenios oğlu Hierokles ve oğlu Parthenios için 5 drakhme; Drakontomenes oğlu Andron 5 drakhme; Leonteus oğlu Hermon 5 drakhme; Theodoros’un oğlu, Agothekles tarafından ise evlat edinilmiş olan Diagoras ve oğlu Diagoras için 5 drakhme; Drakontemenes oğlu Leontiadēs 5 drakhme; Apollonios oğlu Philippoi’lu Hierokles 5 drakhme; Menestheus oğlu Moiragenes 2 drakhme; Partnenios oğlu Athenagoras ve oğlu Partnenios için 5 usta; Sarapion oğlu Apollonios 30 işçi; Menekrates oğlu Apollonides 2 drakhme; Melanippos oğlu Theon ... işçi.”

T.130 Kutsal hamamda Dionysos mysterileri

Tanım: Mermerden dikdörtgen bir sütun

Bul. Yeri: Halikarnassos. Şimdi British Museum’da.

Ölçüler: Y: 64 cm; G: 24 cm; D: 20 cm

Yayın: GIBM IV, no. 909; SEG 28, no. 841 = Merkelbach ve Stauber 1998, 51, no. 01/12/09

İlgili Kaynakça: Peek 1978, 694-695, no. 4; Schuddeboom 2009, 241, no. D8.

Tarih: İ. Ö. 2. yüzyıl (Hirschfeld) - 1. yüzyıl (Peek)

[----]

[κ]αὶ μορφὰν Βρομίου τὰς [τελετάς τε θεοῦ,
 ὅφρα σὺ γινώσκῃς ἱεροῦ λουτ[ροῖο μετασχών]
 4 πάντα λόγον μύστην παντὸς ἐόντα βίου,
 καὶ σιγᾶν ὃ τι κρυπτὸν ἐπιστάμενος καὶ αὐτεῖν
 ὅσσα θέμις, στείχῃς ὄργια ταῦτα μαθών.

Çeviri: “ *Bromios'un görünüşünü ve tanrının gizemli törenlerini.... , bilmen için kutsal hamamda yer alıp birinin tüm hayatının bütün gizemli öyküsünü, anlayarak gizli kalınması gerekli şeylerde sessiz kalmayı ve haykırmayı, her ne ise töre ve de gelebilmen için yakına öğrenip bu kutsal ayinleri*”.

HERAKLEIA LATMOS

T.131 III. Antiokhos, su yolu için kraliyet kasasından bağış yapıyor

Tanım: Üç parçadan oluşan bir blok taş (Burada sadece A parçasına yer verilmiştir)

Bul. Yeri: Athena Tapınağı'nın kuzeyi

Ölçüler: Y: 42 cm; G: 83 cm; Hy: 1,5 cm

Yayın: Şahin 1987, 55-56, no. 1; Wörrle 1988, 421-470; SEG 37, no. 859 A

İlgili Kaynakça: Bringmann ve Steuben 1995, 363-366, no. 296E

Tarih: İ. Ö. 196-193

[— Λαοδίκ]ην καὶ τὸν υἱὸν Ἀντί[οχον πρὸς τ]αῖς π[αρ']
 [ύμῶν ψηφι]σθείσαις τιμαῖς οἷς διεσαφεῖτε στεφάνοις, ὁμοίως δὲ
 [στεφανώ]σαιτε καὶ Σέλευκον καὶ Μιθριδάτην τοὺς ἄλλους ἡμῶν υἱ-
 4 [οὺς, οὗ]ς καὶ ἀνενέγκαντες οἱ πρεσβευταὶ ἡσπάσαντό τε ἡμᾶς ὑπὲρ
 [τοῦ δ]ήμου καὶ τὸ περὶ τῶν τιμῶν ψήφισμα ἀποδόντες διελέχθησαν
 [καὶ α]ὐτοὶ περὶ ἐκάστων ἀκολούθως τοῖς κατακεχωρισμένοις. Τὰς τε
 [δὴ τι]μὰς καὶ τοὺς στεφάνους ἀπεδεξάμεθα φιланθρώπως καὶ
 8 [ύμᾶ]ς ἐπαινοῦμεν ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ· θέλοντες δὲ καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ πο-
 [λυ]ῶρεῖν ὑμῶν τὰ τε ὑπὸ Ζεύξιδος συγχωρηθέντα ὑμῖν κυροῦμεν
 [καὶ] πρὸς τῷ ὑποκειμένῳ πλήθει εἰς ἐλαιοχρίστιον τοῖς νέοις ἀπο-
 [τάσσομεν κα]τ' ἐνιαυτὸν καὶ ἄλλους μετρητὰς τριάκοντα. Τό τε
 12 [ἐσόμενον ἀ]νήλωμα εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ὕδραγωγίου οἰόμε-
 [θα δεῖν δίδο]σθαι ἐκ βασιλικοῦ ἐφ' ἔτη τρία, καὶ περὶ τούτων γεγράφαμεν
 [. . c. 8 . . . τ]ῷ διοικητῇ·

Çeviri: “ ... çelenklerle açıkça gösterdiğimiz ve tarafınızdan karar altına alınmış onurlarla Laodike’yi ve oğlu Antiokhos’u (onurlandırdınız), aynı şekilde diğer oğullarımız Seleukos ve Mithridates’i çelenklerle onurlandırılıyorsunuz. (Bu kararları) elçiler getirerek bizi halk adına selamladılar ve (verilen) onurlar hakkındaki kararı teslim edip (kararın) içerisindeki detaylar hakkında konuştular. Onurları ve çelenkleri memnuniyetle kabul ettik ve iyi niyetli (tutumunuzdan) dolayı sizi övdük. Gelecekte de size iyi niyetimizi göstermek istediğimiz için Zeuksis tarafından size tanınmış (hakları) onaylıyoruz ve gençler için mevcut miktara ek olarak yıllık olarak 30 metretai daha yağ vereceğiz. Su yolu tamirâtı için yapılacak masrafin 3 yıl boyunca kraliyet kasasından karşılanması gerektiğini düşünüyoruz ve bu hususla ilgili olarak .. dioiketes’e yazmış bulunuyoruz.”

HYLLARIMA

T. 132 Çeşmeye ait bir fragman

Tanım: Mermerden bir blok

Bul. Yeri: Çayboyu köyü [eski ismi Mesevle] / Kavaklıdere, Muğla.

Ölçüler: Y:38 cm; G: 27 cm; D: 10 cm; HY: 1,3-2 cm

Yayın: Laumonier 1934, 376-378, no. 40

Tarih: Bilinmiyor

τ]ῆς πόλεως διὰ [-----]

--- τὰς θυ]σίας μεγαλοπρεπ[ῶς -----]

--- αὐτὸν κ]αὶ τοὺς παῖδας αὐτ[οῦ -----]

4 --- καθώ]ς ἐπί]ζεται καὶ νομί]ζεται ?

--- θυσάντ]ας τοῖς θεοῖς κατὰ [τὰ πάτρια ? --- καθότι --]

^{vac.} γέγραπται ^{vac.}

--- ἡ θυσία ἡ πεντετ]ηρική τοῦ Διὸς τ[οῦ Ἄμ ----]

8 --- μετὰ τὰ] ὥνια· ὁ Ζεὺς ὁ Ἄμ----]

--- παρεξ]εται δὲ πέμματ[α ----]

--- καὶ σπονδοποιοῦ κ----]

--- ἐ]πὶ τὴν κρήνην κα----]

12 --- καθαίροντα ----]

---- T ----]

Metin anlamlı bir çeviri verilemeyecek kadar eksiktir.

KERAMOS**T.133 Lykiskos çeşmeyi İmparator Traianus'a adıyor****Tanım:** Blok taş**Bul. Yeri:** Kemerdere (Ören) köyünde Hüseyin İnce'nin bahçesindeki duvarda**Ölçüler:** Y:33 cm; G: 49 cm; D: 21 cm; Hy: 2,5 cm.**Yayın:** IKeramos, no. 17**İlgili Kaynakça:** Dorl-Klingenschmid 2001, 202, no. 43; Longfellow 2011, 95-100; Campagna 2011, 213; Campagna 2011b, 651**Tarih:** İ. S. 102-116

Αὐτοκρά[τορι Νέρ]ουα θεοῦ

υἱῷ Νέρουα Τραϊανῷ Καίσαρι

κρατίστῳ Σεβαστῷ Γερμανικῷ

4 Δακικῷ καὶ θεοῖς μεγάλοις

Κεραμήταις καὶ τῇ πατρίδι

[Λ]υκίσκος Ἀπολλοκλέους

Διοσκουρίδης ὁ τῇ[ν] κρήνην

8 [κατασκευάσας - - - - -]

Çeviri: “*Apollokles oğlu Lykiskos Dioskourides bu çeşmeyi inşa ettirerek divus Nerva oğlu pek haşmetli İmparator Nerva Traianus Augustus Germanicus Dacicus ve Keramos'un yüce tanrılarına ve vatanına (adadı.)*”

T.134 Hierokles ve eşi Aristonike hamam yaptırıyorlar**Tanım:** Mavi mermerden arşitrav**Bul. Yeri:** Kemerdere köyünde Hüsamettin Aktaş isimli şahsın evinin kuzeydoğu köşesinde yeniden kullanılmış.**Yayın:** IKeramos, no. 19**İlgili Kaynakça:** Delorme 1960, 244, dn. 4; SEG 38, no. 1063. 19/20; Crampa 1988, 607**Tarih:** İ. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı

Ἱεροκλῆς Ἑρμοφάντου ἀρχιερεὺς καὶ στεφανηφόρος καὶ τρίς γυμνασίαρχος, υἱὸς πόλεως, καὶ ἡ

2 γυνὴ αὐτοῦ Ἀριστονείκη Ἀριστοκράτους ἡ ἀρχιέρεια καὶ στεφανηφόρος ἀρχιερατεύοντες καὶ τὸ

βαλανεῖον ἐκ θεμελίων καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἔργα πάντα σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ ἐκ τῶν

4 ἰδίων κατασκευάσαντες ἀνέθηκαν.

Çeviri: “*Hermophantos oğlu Hierokles, başrahip, stephanephoros, 3 kez gymnasiarkhos, kentin oğlu ve eşi Aristokrates kızı Aristonike, başrahibe, stephanephoros, başrahiplik yaptıkları temelden itibaren hamamı, içindeki bütün işleri süslemeriyle birlikte yaptırarak adadılar*”.

T.135 Hierokles hamam yaptırıyor

Tanım: A parçası bir arşitrav bloğu üzerinde; B parçası için herhangi bir tanımlama verilmiştir.

Bul.Yeri: Keramos

Yayın: Ruggieri 2000, 384 = SEG 50, no. 1110

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ikinci yarısı

A. Τῶι δῆμωι Ἱεροκλῆς Ἑρμοφάντου ἀρχιερε[ὺς - - -

B. - - - βαλ]ανεῖον ἐκ θεμελίων καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἔρ[γα

Çeviri: “*Hermophantes oğlu başrahip Hierokles demos için kendi cebinden hamamı ve içindeki işleri (yaptırdı).*”

Th. Corsten (SEG 50, no. 1110), bu iki yazıt parçasının birbirine ait olup olmadığı konusunda şüphelidir. Ancak üstteki yazıt göz önüne alındığında bu iki parçanın birbirine ait olması kamımızca daha olasıdır.

T.136 Hieron hamam yaptırıyor

Tanım: Mermerden sol ve üst yanı kırık levha

Bul. Yeri: Keramos

Yayın: IKeramos, no. 26

İlgili Kaynakça: Crampa 1988, 607-608; Spanu 1997, 188; Barresi 2003, 356

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın ikinci çeyreği (Hadrianus ya da Antoninus Pius Dönemi). Bu konudaki tartışma için bk. aşağı.

[—]

[ἱερο]πολ[ήσαντ]α καὶ ἀγορανο-

[μήσαντα κ]αὶ γραμματεύσαντα καὶ

[καλῶς καὶ σ]εμνῶς καὶ κηδεμονικῶς,

4 [ὑποσχόμε]νον δὲ κατασκευασθῆναι

[τὸ ἀνδρ]έον βαλανεῖον καὶ δόντα εἰς

[τὴν κατ]ασκευὴν αὐτοῦ ἀργύρια καὶ πά-

- [λιν εἰς τῇ]ν συντελείωσιν χαρισάμενον
 8 [μεγαλοψύ]χως ἀργύρια, τιμηθέντα
 [πολλάκι]ς ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δή-
 [μου ταῖς] μεγίσταις τειμαῖς καὶ τὸ δεύτε-
 [ρον συν]γυμνασιαρχήσαντα μετὰ τοῦ
 12 [υἱοῦ αὐτοῦ] Θεοδώρου καὶ τῶν κόμβων δυ-
 [οῖν —σ]τράτου καὶ Ἰέρωνος, ἡ βουλή καὶ
 [ὁ δῆμος εὖ]νοίας καὶ τιμῆς ἔνεκεν τῆς εἰς αὐ-
 [τὸν κατασ]κευάσαντες καὶ ἀναστ<ή>σαντες
 16 [τὸν ἀ]νδριάντα καὶ τὴν εἰκόνα παρ' ἑαυτοῦ.

Çeviri: “ .. güzel, kutsal ve özenli bir şekilde agoronomos'luk ve grammateus'luk yapan, erkekler hamamının inşa edilmesinin sözünü veren ve onun yapımı için para bağışı yapan, tamamlanmış bu iş için yeniden cömertçe para bağışı yapan, sık sık danışma ve halk meclisleri tarafından en yüce onurlarla onurlandırılan, oğlu Theodoros ve iki torunu ve Hieron ile birlikte ikinci defa ortak grammateus'luk yapan, ... (Hieron Hermodoros'u) danışma ve halk meclisi kendisine karşı olan iyi niyeti ve onuru vesilesiyle kendi cebinden bir heykel ve ikon inşa ettirip diktirerek (onurlandırdı).”

Tarihlendirme: Yazıtta onurlandırılan şahıs, E. Varinlioğlu tarafından IKeramos, no. 25'de adı geçen ve *Olympieion*'da İmparator Hadrianus'a bir heykel adayan Hieron Hermodoros ile özdeşleştirilmektedir (ailenin soy ağacı için bk. IKeramos, s. 37). Söz konusu adak, yazıttaki Θεὸν Ἀδριανόν ifadesi dolayısıyla İmparator Hadrianus'un ölümünden sonraya tarihlendirilmektedir. Barresi (a.g.e.), olasılıkla bunu göz önünde bulundurarak, Hieron Hermodoros'un hamam yaptırdığı bu yazıtı Antoninus Pius Dönemi'ne tarihlemektedir. Bu tarihlendirme yüksek ihtimalle doğru olmasına rağmen, Hieron Hermodoros'un Hadrianus zamanında da bu hamamı yaptırmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

KNIDOS

T.137 Boulakrates çeşme yaptırıyor

Tanım: Liman caddesindeki çeşmeye ait mermerden bir arşitrav bloğu

Bul. Yeri: Knidos

Ölçüler: Bilinmiyor.

Yayın: SEG 55, no. 1124 (Özgan 2005, 248, Res. 9'dan okunmuştur.)

Tarih: İ. Ö. 2. yüzyıl (harf karakterine göre)

Βουλακράτης Κλειτοφῶνος ΕΠΙΤΕ - -

2 - - - ρθενίαν ὑδραγωγήματος - - -

ἔταν κρ[α]ναν ανέθη[κε] Τ - -

Çeviri: “*Kleitophon oğlu Boulakrates su yolunun... bakire (?) çeşmeyi dikti.*”

T.138 Antigonos’un kutsal alanında bir hamam

Tanım: Kireç taşından blok.

Bul. Yeri: Knidos. Newton (1863, 472) taşın tam buluntu yerini şöyle tarif ediyor: “*At the distance of about half an hour from the city, the tombs form a regular 293ort h on each side of the ancient road, which, after skirting the steep side of a mountain- spur, may be easily traced under the brushwood as far as the edge of a deep ravine [...]. In this part, between the mountain-spur and the ravine, I discovered under a bush a limestone block, on which was an inscription in elegiac verse*”. Şimdi British Museum’da.

Ölçüler: Y: 30 cm; G: 68 cm; D: 26 cm

Yayın: Newton 1863, 747-749, no. 29 = IKnidos I, no. 301 = Merkelbach ve Stauber 1998, 6-7, no. 01/01/03

İlgili Kaynakça: Delorme 1960, 213-214; Busch 1999, 102.

Tarih: İ. Ö. 282 sonrası

βαιὸν ὁδοιπορίας ἔ[τ]ι λείπεται, ἀλλὰ πρὸς αἶπος

τὴν ὀλίγην ἀνύσεις ἀτραπιτὸν διέπων

χειρὸς ἀφ’ ἡμετέρης λαιῆς, ξένε· καμὲ προσείπας

4 χαίρειν εἰστείχεις πρὸς φίλιου τέμενος

ἥρωος Ἀντιγόνου· Μοῦσαι δέ σοι εἴ τι νέμουσιν

ἐσθλόν, ἀπάρχεσθαι δαίμοσιν ἐγ μελέτης·

καὶ γὰρ αἰδοῖσιν θυμέλη καὶ σηκὸς ὑπ’ ἄγκει

8 τῷ Ἐπιγόνου κούρωι ξυνὸς ὁμευνέτιδος·

καὶ δρόμος ἡϊθέοισιν ἰδρύεται ἡδὲ παλαίστρη,

λουτρά τε καὶ ταρσῶι Πὰν ὁ μελιζόμενος·

ἀλλ’ ἀσινὴς ἔρχευ καὶ ἀπ’ Ἀρκαδίας τεμενουρὸν

12 Ἑρμῆν οὐ μέμψει τρηχέος ἐχ Φενέου

Çeviri: “*Az bir yol parçasıdır geriye kalan, ancak solumdan girerek şu küçük patika yola ulaşırsın yükseklere, ey yolcu, selamlayarak beni, adım atarsın dost canlısı kahraman Antigo-*

nos'un kutsal alanına! Bahsetmişse sana Musa'lar özel bir yetenek, sanatından Daimon'lara bir bölüm ada. Vardır aşağı vadide çünkü şarkıcılar için bir sahne ve de karısıyla birlikte Epigonos'un oğlu için kutsal bir alan. Koşu alanı vardır gençler için, palaistra, hamamlar ve de flütünü öttüren Pan (heykeli). Ama yürü şimdi sağ salım, zarar verme Arkadaia'nın dağlık Pheneos (kentinin) Herme'sine, bu kutsal alanın koruyucusuna".

T.139 Antigone'nin laneti

Tanım: Kurşun tablet

Bul. Yeri: Demeter tapınağında heykel kaideleri yanında

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Newton 1863, 719-731, no. 81 = IKnidos I, no. 147

Tarih: Hellenistik Dönem (Newton, a.g.e., 724: *This resemblance inclines me to assign the Cnidian tablets to a date ranging from B.C. 300 to 100, though it is possible that they may be later.*)

Literatürde “defixio” olarak bilinen bu tür lanet yazıtların içeriği, genel itibarıyla ilgili kişinin kendisine yöneltilen suçlamaları temize çıkartmak ve kendisine iftira atanları tanrılara havale etmektir. Bu yazıtın burada Eski Yunancasını vermediğimiz ilk bölümünde, Antigone isimli birisi, Asklepiades'i öldürmeye teşebbüs etmekle suçlanmıştır. Antigone, yazıtta eğer gerçekten böyle bir şey yapmışsa kendine Demeter'den en ağır cezaların gelmesini dilemiştir. Eğer, aksi olursa da kendisine iftira atanın başına her türlü talihsizlik gelmesini istemiş ve aşağıda Eski Yunancasını verdiğimiz kısımda da kendisi için şunların olmasını dilemiştir:

B:

ἔμοι δ' ὅσια καὶ

εἰς βαλάνεον

καὶ ὑπὸ ταῦτό

4 στέγος εἰσελ-

θεῖν καὶ ἐπὶ τὰ-

ν αὐτὰν τρ<ά>π-

εἶαν.

Çeviri: “Benim için de hamama gitmek, bu çatı altında ve aynı masada (olmak) adil olsun. ”

KYS

T.140 Eratophanes hamamın temizliğini yaptırıyor

Tanım: Eserin tanımı yayınlarda verilmemiştir.

Bul. Yeri: Kys (Bellibol köyü/Muğla).

Yayın: Deschamps ve Cousin 1887, 306-308, no. 1.

İlgili Kaynakça: Lewis 1974, 84-85, no. 26; Danker 1982, 223-224, no. 34; Braund 1985, 92-93, no. 230; Zuiderhoek 2009, 7

Tarih: İ. S. 52

- Τιβέριον Κλαύδιον Καίσαρα Γερμανικὸν αὐτο-
κράτορα Θεὸν Σεβαστόν, ἀρχιερέα μέγιστον,
δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δωδέκατον, ὕπατον τὸ πέν-
4 πτον, αὐτοκράτορα τὸ εἰκοστὸν καὶ ἕκτον, πατέρα πατρί-
δος, Ἐρατοφάνης Χαρεΐνου Ῥόδιος ὁ ἐνεστῶς στεφα-
νηφόρος καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ Σεβαστοῦ καὶ ἀρχηγέτου
τῆς πόλεως Διὸς Ἐλευθερίου, ἐὼν δὲ καὶ γυμνασίαρ-
8 χος καὶ ἐλαιοθετήσας, λούσας δὲ καὶ τὸ βαλανεῖον, ἐν δὲ
τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ καὶ ἀγορανομῶν καὶ παρασχόμενος ἐν τῇ
[ἀ]ρχῇ παράπρασιν τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ πωλουμένων, ἐπευνώσας,
[ἐ]πιτελέσας δὲ καὶ τὰς θυσίας τοῖς τε θεοῖς καὶ τοῖς Σε[β]-
12 [ας]τοῖς ὑπὲρ τῆς τοῦ οἴκου αὐτῶν εἰς ἅπαντα τὸν αἰῶνα δι-
[αμο]νῆς καὶ ὑγείας, ποιησάμενος δὲ καὶ ἕτερα ἀναλώμα-
[τα ἐ]κ τῶν ἰδίων καὶ ἐπανγγελίας ἀργυρικὰς ἐπὶ τῇ κοινῇ τῶν πο-
λιτῶν ὠφελία, καὶ στεφανωθείς ὑπὸ τῆς Ῥοδίων βουλῆς
16 [ἐ]πὶ τῇ εἰς τὸν Σεβαστὸν εὐσεβείᾳ χρυσέῳ στεφάνῳ
καὶ ἀνδριάντι καὶ προσώπου ἀργυρέου ἀναθέσει,
καὶ τειμηθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου τοῦ Κυειτῶν ταῖς {μεγίσ}-
{ταις} μεγίσταις ἐκ τῶν νόμων τειμαῖς ἐπὶ τῇ εἰς τὸν Σεβασ-
20 τὸν εὐσεβείᾳ καὶ τῇ εἰς τοὺς πολεῖτας ἀνυπερ-
βλήτῳ ἐκτενείᾳ, τὸν πάντων ἀνθρώπων σωτῆρα
καὶ εὐεργέτην καθιέρωσεν ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἡ γυνὴ
αὐτοῦ Ἀμμίας Ἰάσονος Ῥοδία καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν Φανί-
24 [ας] καὶ Χαρεῖνος καὶ Ἀρτεμῶ καὶ Μηνίας Ἐρατοφένεως Ῥόδιοι
εὐσεβείας ἕνεκεν καὶ εὐχαριστίας·

^{vac.} Θεοῖς καὶ τῷ Κυειτῶν δήμῳ.

Çeviri: “Görevi başında bir stephanephoros, divus Augustus’un ve kentin kurucusu Zeus Eleutherios’un rahibi ve gymnasiarkhos olan ve yağ bağışı yapan, hamamı yıkatan (temizleten), aynı yıl içinde agoranomos’luk yapıp memuriyeti sırasında agorada fiyatının altında satış yapılmasını sağlayan ve fiyatları düşüren, tanrılar için ve Augustus’ların hanelerinin hayat boyu sürekliliği ve sağlığı için kurbanlar kesen, kendi cebinden başka masraflar da yapan, vatandaşların ortak çıkarı için para çağrısında bulunan, Rhodos danışma meclisi tarafından Augustus’a olan dindarlığı vesilesiyle altın bir çelenk, heykel ve gümüş bir büst adağıyla taçlandırılan, Kys halk meclisi tarafından yasalar uyarınca Augustus’a olan dindarlığı ve vatandaşlara karşı gösterdiği aşilamaz cömertliği sebebiyle en yüksek onurlarla onurlandırılan, Khareinos oğlu Rhodos’lu Eratophanes ve eşi Iason kızı Rhodos’lu Ammias ve çocukları Rhodos’lu Phantias, Khareinos, Artemo ve Eratophanes oğlu Menias, Tanrılara ve Kys halk meclisine duydukları dindarlık ve şükran dolayısıyla, başrahip, halkın egemenliğini 12. kez elinde bulunduran, 5 kez consul, 26. kez imperator, vatanın babası, bütün insanların kurtarıcısı İmparator Tiberius Claudius Caesar Germanicus divus Augustus’a bu adağı kendi cebinden adadı”.

LABRAUNDA

T.141 Tiberius Claudius Menelaos hamamı adıyor

Tanım: Hamamın kapı lentosu

Bul. Yeri: Bizans Kilisesi girişinin önünde

Ölçüler: Y: 29 cm; G: 108 cm; D: 52,5 cm; Hy: 3-3,5 cm

Yayın: Crampa 1972, 18-20, no. 20

İlgili Kaynakça: Barresi 2003, 357-358; Blid 2012, 165

Tarih: İ. S. 1. yüzyılın ortaları

[Θεοῖς Σεβαστοῖς ^{vac.} καὶ Διὶ Λαβραῖνδωι Σω]τήρι ^{vac.} καὶ τῷ δήμῳ ^{vac.}

2 [Τιβέριος Κλαύδιος Χρυσάορος υἱὸς Κυρεῖνα Μ]ενέλαος ^v τὸ βαλανῆον ^{vac.}

[καὶ ἄλλα? ἐκ τῶν ιδίων ἀνέθηκ]εν. ^{vac.}

Çeviri: “Quirina tribus’sundan, Khrysaor oğlu Tiberius Claudius Menelaos bu hamamı ve diğer şeyleri (süslemelerini?) kendi cebinden (yaptırıp) divus Augustus’lara ve Zeus Labraundos Soter’e ve halka adadı”.

T.142 Tiberius Claudius Menelaos hamam yaptırıyor

Tanım: Dört köşe bir heykel kaidesi

Bul. Yeri: Bizans kilisesi duvarında

Ölçüler: Y: 74,5 cm; G: 62 cm; D: 60 cm; Hy: 2,5-3 cm

Yayın: Crampa 1972, 132-133, no. 65

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 334, no. 303

Tarih: İ. S. 1. yüzyılın ortası

^{vac.} ὁ δῆμος ^{vac.}

[Τιβέρι]ον Κλαύδιον Χρυσά-

[ορος υ]ῖδον Κυρεῖνα Μενέ-

4 [λαον ^ν πολλ]ᾶ μὲν καὶ ἄλ-

[λα παρεσ]χημένον ^ν ἀνα-

[τεθει]κότα δὲ Θεοῖς Σε-

[βαστ]οῖς ^ν καὶ Διῖ Λαβραι-

8 [ὑνδ]ωῖ ^{vac.} καὶ τῷ δήμῳ

[ἐκ τ]ῶν ἰδίῳν καὶ τὸ βαλα-

νεῖον. ^{vac.}

Çeviri: “*Halk meclisi, bu hamamı ve bir çok başka (yapıyı da) kendi cebinden yaptırıp Augustus’lara, Zeus Labraiundos’a ve halk meclisine adayan Quirina tribus’undan Khrysaor oğlu Tiberius Claudius Menelaos’u (onurlandırdı).*”

T.143 Titus Flavius Neon hamamın soyunma odasını yaptırıyor

Tanım: Kapı lentosu parçası

Bul. Yeri: Hamamın kuzeybatısı, Dor düzenindeki evin kuzeyinde

Ölçüler: Y: 21,5 cm; G: 42 cm; D: 15 cm (alt) - 25 cm (üst); Hy: 2,6 - 3,4 cm.

Yayın: Crampa 1972, 21, no. 22; Blid 2012, 165

Tarih: Olasılıkla Hadrianus Dönemi (Blid)

[Διῖ Λαβ]ραύνδωι ᾗ Τίτος Φ[λάβιος Νέων ἱερεὺς]

2 [^{vac.} τὸ] ἀποδυτήριον [ἀνέθηκεν. ^{vac.}]

Çeviri: “*Rahip Titus Flavius Neon, bu soyunma odasını Zeus Labraundos’a adadı*”.

LAGINA

T.144 Khrysaor kente bir su yolu getiriyor

Tanım: Çeşmeye ait bir korniş parçası

Bul. Yeri: Lagina

Yayın: Hatzfeld 1920, 96, no. 34 = IStratonikeia II,1, no. 522

İlgili Kaynakça: Laumonier 1938, 269; Barresi 2003, 359

Tarih: İ. S. 1. yüzyıl (Laumonier)

Χρυσάωρ Ἰάσονος τοῦ Χρυσάορος [Κω(ραιεύς) τὸ ὑδραγωγίον] τὸ φέρον ἐπὶ
τὴν κρήνην ἀπὸ τοῦ [--]

Çeviri: “*Khrysaor torunu, Iason oğlu Koraia ’lı Khrysaor, su yolunun’den çeşmeye getirilmesini (sağladı).*”

T.145 Tiberius Claudius Aristetas Menandros ve Aelia Glykinna hamamı yenileiyor

Tanım: Levha. Yazıt taşıyıcısı ile ilgili başka herhangi bir bilgi yoktur.

Bul. Yeri: Lagina (Turgut kasabası yakınları, Yatağan/Muğla) Hekate Tapınağı

Ölçüler: Hy: 2 cm (onun dışındaki ölçüler yayınlarda verilmemiştir.)

Yayın: Newton 1863, 792-793, no. 97 = IStratonikeia II, 1, no. 701

İlgili Kaynakça: Quaß 1993, 219, dn. 810; Robert 1937, 549-550, no. 8; Barresi 2003, 359

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl sonu - İ. S. 3. yüzyıl başı

ἱερεῖς καὶ τῆς ἐπιφανεστάτης θεᾶς Ἑκάτης ὑποσχόμε-
νοι πρόσφατον, Τιβ(έριος) Κλ(αύδιος), Κλ(αυδίου) Ἀριστεύου υἱός, Κ[υρ]εῖνα, Ἀριστεύ-
ας Μένανδρος καὶ Αἰλ(ία), Αἰλ(ίου) Εἰρηναίου θυγάτηρ, Γλύκιννα,
4 μεθ’ ἣν ἐτέλεσαν ἀρχιερωσύνην ἐπὶ φιλοδωρίαις καὶ κυ-
ηγείοις, ἱεράσαντο καὶ τῆς θεοῦ, καὶ τὴν τε πόλιν ἰστί-
ασαν πᾶσαν καὶ ἔδωκαν διανομῆς ἐκάστῳ τῶν πολιτῶν
ἀνὰ δηνάρια δύο ἐν τῷ θεάτρῳ, ἕκαστον δῆμον ἐκ τῶν
8 δέλτων καλέσαντες, ἐγυμνασιά[ρ]χησαν δὲ ἐν τῇ πόλει
τῇ τῆς κλειδὸς πομπῇ ἡμέρας δύο πρῶτοι καὶ ἐν τῷ περι-
πολίῳ τὰς εἰθισμένας ἡμέρας, ἔδωκαν δὲ καὶ τὰ τῆς
Σεβαστῆς δηνάρια χεῖλια ἐν αὐτῷ τῷ τῆς ἱερωσύ-
12 νης ἐνιαυτῷ εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν βαλανεί-
ου, οὗ ὁ πάπ[ρος τ]οῦ Ἀριστεύου Φλά(ουιος) Αἰνέας ἀνέθηκεν
τῇ πόλει, [τοῦτ]ο τοῦ Ἀριστεύου ἀνέντος τῇ πατρί-
δι τῷ [αὐτῷ ἐν]ιαυτῷ τοῦ βαλανείου μέρος.

Çeviri: “*Pek gösterişli tanrıça Hekate’nin rahipliği için söz vermiş olan Claudius Aristetas oğlu Quirina tribus’undan Tiberius Claudius Aristetas Menandros ve Aelius Eirenaios kızı Aelia Glykinna eli açıklıkla ve (yaptırdıkları) hayvan dövüşleriyle rahipliklerini tamamladıktan sonra tanrıçanın rahipliğini yaptılar, tüm kente şenlik düzenlediler, vatandaşlardan her birine tiyatrodan adam başı 2 dinar para dağıttılar, her bir demos’u listelerle çağırdılar, kent-*”

teki anahtar alayında 2 gün ve çevredeki diğer bayram günlerinde gymnasiarkhos'luk yaptılar, rahiplik yaptıkları yıl içinde, Aristetas'ın dedesi Flavius Aineas'ın kente adadığı hamamın restore edilmesi ve (yeniden) inşası için ayın ilk günü (Augustus günü) 1000 dinar verdiler. Hamamın bu bölümünü Aristetas aynı yıl içinde vatani için adadı (?).

T.146 Tiberius Flavius Aineas kadınlar hamamı inşa ettiriyor

Tanım: Mermer blok

Bul. Yeri: Lagina

Ölçüler: Y: 35,5 cm; G: 51,5 cm; D: 51,5 cm; Hy: 1,5 - 1,9 cm

Yayın: IStratonikeia II.1, no. 706a

İlgili Kaynakça: Barresi 2003, 359

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl (Barresi)

- [ἐφιλοτιμή]θησαν? Δὲ γ. ἐο. . . [— πά]-
 λιν τὰς γυναῖκας καὶ ἄνδρας
 τῇ τε τῶν γενεθλίων ἑορτῇ, θε[ν]-
 4 τες ἔλαιον ἡμέραις τε πᾶσιν κα[ι]
 γυναιξί, ποιησάμενοι καὶ ἀπο-
 στολάς, ἀναθέντες καὶ τὸ γυναικ[ι]-
 ον βαλανῖον τῇ πόλι καὶ τοῖς Ἀζα-
 8 νίοις, ἔθεσαν ἔλαιον πᾶσιν καὶ ἐ[ν]
 τῷ γυμνασίῳ τῇ πονπῇ τῆς θε-
 ᾶς, τιμήσαντες καὶ τὰ ἐπιδημήσ[α]-
 [τ]α ἀκροάματα, δόντες ταῖς γυ-
 12 ναιξὶ ταῖς πολίτισιν τῇ ἀρχ<ι>ερω-
 σύνην ἀνὰ 5 θ', συνφιλοτιμουμέ-
 [ν]ων τῶν τέκνων Φαίδρου, Λεογτίδου[ς],
 Αἰνείου Φαίδρου καὶ τ[ῶν] πενθερῶ[ν]
 16 [. c. 5.]ίου Παύλου[ν καὶ —]

Çeviri: “ ... bayramda erkeklere ve kadınlara karşı yine onursever oldular, tüm (bayram) günlerinde kadınlara da yağ verdiler, (orada olmayanlara da paylarını) gönderdiler. Kent için bir kadınlar hamamı yaptırdılar, tanrıçanın (şölen) alayında gymnasion'da da herkese zeytinyağı dağıttılar, orada bulunan şarkıcıları da onurlandırdılar, başrahiplikleri sırasında

vatandaş olan kadınların her birine 9 dinar para verdiler. Bu hayırseverlikleri çocukları Phaidros, Leontis ve Aineas Phaidros ile birlikte yaptılar.”

T.147 Epainetos Pamphilos hamam stoasını renkli mozaik taşlarla donatıyor

Tanım: Birbirine ait iki fragman

Bul. Yeri: Lagina

Ölçüler: Hy: 2-4 cm

Yayın: IStratonikeia II.1, no. 685 = SEG 4, no. 241

İlgili Kaynakça: Quaß 1993, 219, dn. 810; Barresi 2003, 359-360; Dingil 2006, 99

Tarih: Hadrianus Dönemi (İ. S. 117-138 terminus post quem)

[ίερεὺς ἐπ]αν[γειλάμε]νο[ς]

[Επαίνετ]ος δις τοῦ Γαλέστο[υ Πάμ]φιλος Κο(λιοργεύς), δρομεὺς Ἀλιο-

[νίκης ἱερων]ίκης, πλειστονίκης, παρά[δοξ]ος ἱέρια γυνή αὐτοῦ Φλα(ουία)

4 [— θυγάτηρ,] Ἄρτεμον Ἰε(ροκωμήτις), ἐτέλεσαν τὴν [ἱερωσ]ύνην εὐσεβῶς μὲν πρὸς

τὴν θεόν, φιλοτίμως δὲ πρὸς τ[οὺς πολ]εῖτας καὶ ξένους, ἐστιάσαντες

τῇ μὲν Σεβαστῇ τοὺς ἐν τῇ πό[λει πάντ]ας, ἐστιάσαντες δὲ καὶ ταῖς

[έορταῖς] ἐξῆς τοὺς ἐν τῷ περιπολίῳ καὶ [τοὺς πε]ριοικοῦντας πάντας, γυμνα-

8 σιαρχήσαντες δὲ καὶ ταῖς ἐορτ[ασίμοις ἢ]μέραις καὶ τῇ κλειδαγωγ[ῇ]

ἐν τῇ πόλει, θέντες τὸ ἔλαιον ἀν[έδην πάση τύ]χη καὶ ἡλικία, καὶ τοὺς δε[η]-

θέντας καὶ θεατρικοὺς ἐτίμησα[ν, καὶ ἔδωκαν] τῇ τελευταία τριακάδι

διανομὴν τοῖς ἐν τῷ περιπολίῳ, ἐχ[άρισαντο δὲ] καὶ τὰ ἱερὰ τοῖς θύουσιν, ἐσκού-

12 τλωσαν δὲ καὶ λίθῳ ποικίλῳ στοὰν [τοῦ Ἀδρι]ανίου βαλανίου τὴν πρὸς τῷ ψυ-

χρολουσίῳ σὺν καὶ τῷ ἀδελφῷ τοῦ [ἱερέως Γαλ]έστη Ἐπαινέτου ἱερατεύοντι με-

θ' αὐτόν, συνφιλοτιμουμένων ἰς [τὴν θεὸν τοῦ πατρὸς] Ἐπαινέτου τοῦ Γαλέστου

καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γαλέ[στου τοῦ Ἐπαι]νέτου καὶ τῶν ὑῶν τῆς ἱε[ρί]-

16 ας {ς} Φλα(ουίου) Δημητρίου καὶ [— Μέν]τορος Μενέδημος

[— νεω]κόρ[ος —]

Çeviri: “*Rahip olmaya söz veren Galestes oğlu II. Epainetos oğlu, Koliorga yöresinden, koşucu, Haleia Oyunları'nın galibi, kutsal oyun galibi, birçok galibiyet kazanmış olan, seçkin bir kimse olan Epainetos Pamphilos ve eşi Hierokome yöresinden ... kızı Flavia Artemon tanrıçaya karşı dindar bir şekilde, vatandaşlara ve misafirlere karşı ise ünsever bir şekilde rahiplik görevini yerine getirdiler, yılın ilk günü kentteki herkes için bir şölen düzenlediler, son-*

raki bayramlarda peripolion'da ve civar yerlerdeki herkese şölen düzenlediler, kentteki bayram günlerinde ve anahtar alayında gymnasiarkhos'luk yaptılar, her yaştan ve sınıftan insana sınırsız zeytinyağı verdiler, aktörleri onurlandırdılar, ayın 30. (son) gününde peripolion'daki kimselere para dağıttılar, kurban kesecek kimselere kurbanlıklar bağışladılar, kendisinden sonra rahiplik yapan erkek kardeşi Epainetos oğlu Galestes ile birlikte Hadrianus Hammı'nın frigidarium yanında duran stoa'sını renkli mozaik taşlarla donattılar. Tanrıça için yapılan hayırseverliğe Galestes oğlu baba Epainetos ve onun erkek kardeşi Epainetos oğlu Galestes ve rahibenin oğulları Flavius Demetrios ve ... Mentor ve Menedemos da katıldılar”.

LONDEIS

T.148 Tapınak haznedarları Antiphanes ve Melas çeşme ve *nymphaion* yaptırıyor

Tanım: Mermerden bir blok

Bul.Yeri: Londeis (Çiftlik /Muğla)

Ölçüler: Y: 35 cm; G: 21 cm; D: 11 cm; Hy: 1,5-1,9 cm

Yayın: Bresson vd. 2001, 148-150, no. 39 = SEG 51, no. 1498

İlgili Kaynakça: Chanotis ve Mylonopoulos 2007, 251

Tarih: İ. Ö. 150 - 100

Ἀντιφάν[ης]		κεύασαν τήν
Ἑρμία καὶ Μέ -	8	κρήνην καὶ τὸ
λας Μέλανος		νυνφαῖον Δι[ὶ Κ-]
4 [κ]ατασταθέ[ν]-		αρίωι καὶ Λων[δ]-
τες ἱεροτα -		εὔσιν ἀπὸ
μιαί κατεσ-	12	τῶν προσόδων

Çeviri: “Tapınak haznedarları olarak tayin edilen Hermias oğlu Antiphanes ve Melas oğlu Melas, bu çeşmeyi ve *nymphaion*’u (tapınağın) gelirlerinden Zeus Karios ve Londeis’liler için inşa ettiler”.

MYLASA

T.149 III. Philippos Arrhidaios tarafından çeşmesiyle birlikte bir arazi hediye ediliyor

Tanım: Bir mermer parçası

Bul. Yeri: Mylasa. Şimdi Paris Louvre Müzesi’nde (Env. No: MA 2942).

Ölçüler: Y: 40 cm; G: 29 cm

Yayın: IMylasa I, no. 21

İlgili Kaynakça: Körner 1974, 168; Bringmann ve Steuben 1995, 371, no. 298E

Tarih: yak. İ. Ö. 317.

ἀντίγραφον τῆς [ἀναγεγραμμένης]
 ἐν τῇ παραστάδι [τοῦ ναοῦ ἀναθέσεως]
 βασιλεύοντος Φιλίπ[που ἔτους ἔκτου?, Ἀσάνδρου]

- 4 σατραπεύοντος, ἐδό[θη Ἑρμαίωι? ὑπὸ βασιλέ]-
 ως Φιλίππου τὸ χωρίον [τὸ ὑπεράνω τῆς παλαίσ]-
 τρας τῆς Νικάνορος τὸ [τε ἐπαύλιον? ὁ καλεῖ]-
 ται Τεζηρα καὶ ἡ κρήνη ἡ ἐγ [- - - - - καὶ τὰ ἐν]
- 8 Ἀρλαιοι καὶ ἄχρη τῆς χαρά[δρας, ἐφ' ᾧ ἄγοντα]
 ὕδωρ εἰς τὴν παλαίστραν [χρησθαι τῷ λοιπῷ]
 ὅτι ἂν βούληται καὶ ἔχε[ιν ἐν πατρικοῖς Ἑρ]-
 [μα?]ῖος δὲ ἀνέθηκεν τὰ [προγεγραμμένα τῇ πα]-
- 12 [λαίς]τραι καὶ τῷ γυμνασίῳ [τῶν νέων? Καὶ ἐ]-
 [ποί]ησεν ἱερὸν τέμενο[ς Ἑρμοῦ καὶ Ἡρακλέους]

Çeviri: “Ante’de yazılmış olan yazıtın kopyası. Philippos’un 6. krallık yılında, Asandros satrap iken, Nikanor palaistra’sı üzerindeki arazi ve Tezera olarak adlandırılan ahır, çeşme ve nehir yatağına kadar olan Arlaitha’daki topraklar (Hermaios’a) palaistra’ya su getirmesi şartıyla kral Philippos tarafından verildi. Geri kalan (suyu) istediği gibi kullansın ve baba malı sayılsın. (Hermaios) yukarıda yazılı olan şeyleri palaistra’ya ve gençlerin gymna-sion’una adadı ve Hermes ve Herakles için bir kutsal alan yaptı”.

T.150 Aristomenes Matris çeşmeye su getiriyor

Tanım: Mermerden bir blok taş

Bul. Yeri: Milas’ta yeni bir sinagog inşasında.

Ölçüler: Y: 25 cm; G: 112 cm; D: 31 cm; Hy: 1,1 cm.

Yayın: IMylasa I, no. 504.

İlgili Kaynakça: Barresi 2003, 360-361.

Tarih: İ. S. 1. yy.

[- - Σε]βαστοῖς Ἀριστομένης Σκύμνου Μᾶτρης ὁ καὶ Ὑσσαλδωμος

] καὶ στεφανηφόρος καὶ ἱερεὺς Διὸς Ὅσογω εἰσήγαγεν

]σεν τῇ πατρίδι εἷς τε τὰς προγονικὰς κρήνας καὶ τὰ Σεβαστὰ

- 4] τ[ὰ π]αραγώγια κατὰ τὴν τῶν προγόνων ἐπανγελίαν.

Çeviri: “*Skymnos oğlu Aristomenes Matris, nam-ı diğer Hyssaldomos, ... ve stephanephoros ve Zeus Osogoa rahibi, vatani için atalarına (verdiği) söz gereği atalarına ait çeşmelere ve Augustus ... 'larine su (yolları) getirdi ve Augustus 'lara adadı*”.

Str. 1: Θεοῖς Σεβαστοῖς (Barresi)

T.151 Çeşme yazıtı?

Tanım: yok

Bul. Yeri: Mylasa

Ölçüler: Yayınlarda verilmemektedir.

Yayın: Gottwald 1939, Beib.160-164, No. 1 = IMylasa I, no. 727.

Tarih: Bilinmiyor.

χΠρε· ποῖ σπᾶ τὸν ἀκάματο[ν]

ὁ δρόσος

J. Keil, Gottwald'e yaptığı öneride yazıtın şu şekilde de okunabileceğini ve bunun bir çeşme yazıtı olabileceğini söylemektedir:

χΠρε πολῖτα· τῶν ἀκαμάτων ὁ δρόσος γὰρ δὲ τὸν ἀκάματον

ὁ δρόσος

Çeviri: “*selam ey yolcu! Su, durmak bilmez ?*”

T.152 Su kuyusunun temiz tutulmasıyla ilgili bir yazıt parçası

Bul. Yeri: Karanfil sokak, Ahmet Çavuş Mahallesinde bir çevre duvarında (Milas)

Ölçüler: Y: 21 cm; G: 30,5 cm; D: ölçülemiyor; Hy: 1-1,5 cm.

Yayın: Blümel 2004, 5, no. 6 = SEG 54, no. 1098.

Tarih: İ. Ö. 3. yüzyıl.

[]

[]ΜΗΙΑΠ[]

[]αιον εἰς τὸν ἀπὸ.[]

4 []ῆ ἀνακάθαρσις τοῦ φρέα-

[τος τοῦ ὁμ]όρου τόπου τῆς ἀγορᾶς

[]στ]υλίων εἴκοσι τῆς στοᾶς

[]λοιφή τινων οτοῦ ἐκτὸς

8 []σ]υνετελέσθη δὲ τὰ προγε-

[γραμμένα δραχμῶ]ν μυρίων ἑξακισχιλίων

Çeviri: “*su kuyusunun..... agora'nın bitişiğindeki yerin stoa'nın 20 sütununun temizlenmesi..... dıştaki ...'in boyaması (yapıldı). Yukarıda yazılı işler için 16 bin drakhme para harcandı*”.

T.153 Hamam masraflarını karşılayan Ouliades için bir onur dekreti

Tanım: Kireçtaşından sütuna ait bir parça

Bul. Yeri: Mylasa

Ölçüler: Y: 52 cm; G: 55 cm; D: 28 cm; Hy: 0,9 cm

Yayın: IMylasa I, no. 101

İlgili Kaynakça: Quaß 1993, 201, dn. 709.

Tarih: Hellenistik Dönem

- [—]N ἀναλ[ω]μάτων οὐκ ὀλίγων [ἄ]ν[α]δέχεται φιλαγά-
 24 [θως — κελεύο]ντος δὲ καὶ νόμου ὅπως [κατασκε]υασθῇ βαλανεῖ-
 [ον, — καὶ αὐτοῦ διαλεγόμε]νου ὑπὲρ τοῦ τόπου ὃν ἔκρινεν ἐπιτήδειον εἶναι
 [εἰς τὸ βαλανεῖον, καὶ τοῦ δή]μου μέλλοντος ἀγοράσειν αὐτόν, Οὐλιάδης καὶ ἐν
 [τούτῳ προεῖλετο — τ]ῷ τε θεῷ χαρίζεσθαι καὶ τοῖς πολίταις ἐπαγγεῖλαι
 28 [τὴν δαπάνην — καὶ] παραχρῆμα [τῆς] ἀντιγραφῆς ΕΠΕ[—]ΣΕΝ τὴν ΕΝΑΝ-
 [— ὅπως τὸ ἔρ]γο[ν] τοῦ βα[λα]νε[ί]ου λυσιτελῶς κατασκευασθῇ τῷ κτλ...

Çeviri: “----- hamamın yapılabilmesi için .. yasanın emrettiği üzere..... insansever bir şekilde çok sayıdaki masrafı üzerine aldı, hamam için uygun bir yerin belirlenmesi üzerine görüşme yapılmasının ve halk meclisinin bu yerin satın alınmasına niyet etmesinin ardından, Uliades bu yerde tanrıya dua edilmesini ve vatandaşlara (hamamın) masraflarını (karşılama-ya) söz verdiğini ilan etti. ... Hamamın ucuz bir şekilde inşa edilebilmesi için ----”

T. 154 Ephebos'lar aleipterion'dan sorumlu olan Titus Flavius Protleon Sophanes'i onurlandırıyor

Tanım: Üst ve alttan profilli heykel kaidesi

Bul. Yeri: Yol çalışmaları sırasında Milas, Kemerler caddesinde. Şimdi Milas Müzesi'nde.

Ölçüler: Y: 152 cm; G: 69 cm; 94,5 cm (profil); D: 63 cm; 89 cm (profil); HY: 3,3-3,7 cm

Yayın. Blümel 1999, 251-252; = SEG 49, no. 1434 = AE 1999, no. 1594.

İlgili Kaynakça: Pont 2010, 163.

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

	Οἱ συνέφηβοι		τῆς πόλεως τοῦ καὶ
	τὸν ἀνδριάντα ἀνέ-	8	τὸ ἀλιπτήριον πολει-
	θηκαν Τίτου Φλαβίου		τευσαμένου καὶ
4	Πρωτολέοντος Σω-		πολλὰ παρασχομέ-
	φάνους ἥρωος, τοῦ		νου τῇ πόλει τειμῆς
	γενομένου πρώτου	12	χάριν αἰεὶ μνημονευ-
			τοῦ

Çeviri: “*Ephebos’lar derneği kentin önde gelen kişisi olan, aleipterion’un yöneticiliğini yapmış ve kentte pek çok hizmeti olan Titus Flavius Protoleon Sophanes’in heykelini her daim hatırlanacak olan onuru dolayısıyla dikti.*”

NYSA

T.155 Molossos çeşme yaptırıyor

Tanım: Heykel kaidesi

Bul. Yeri: Nysa

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Kontoleon 1886, 520, no. 19

İlgili Kaynakça: Ramsay 1897, 415

Tarih: Bilinmiyor (verilen çizimdeki harf karakterine göre İ. S. 1. veya 2. yüzyıla ait olabilir.)

	[Μ]ολοσσὸς Ἀπολλωνί-	
	ου, φύσει Διονυσίου	
	[ἀ]γνοθετῶν τιθεὶς ἀ-	
4	εἰ τὸ ἄλειμ[μ]α δρακτὸν	
	παρ’ ἑαυτοῦ ἀνέθηκεν	
	τὴν κρήνην καὶ τὸν Ἑρμῆν	
	^{vac.} τῷ τε δῆμῳ καὶ ^{vac.}	
8	^{vac.} Ἑρμῆι καὶ ^{vac.}	
	Ἑρακλεῖ καὶ τοῖς νέοις.	

Çeviri: “*Yarışmalar düzenleyerek her daim avuç dolusu? yağ (tedarik eden) Apollonios’un (üvey) oğlu, Dionysios’un ise öz oğlu Molossos bu çeşmeyi ve Hermes heykelini yaptırarak demos, Hermes, Herakles ve gençler için adadı*”.

PANAMARA

T.156 Marcus Sempronius Clemens su yolları yaptırıyor ve Hekate Tapınağı’na su tedarik ediyor

Tanım: Dikdörtgen bir levha

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Deschamps ve Cousin 1888, 83-85, no. 9 = IStratonikeia I, no. 289

İlgili Kaynakça: Lozano 1998, 161; Barresi 2003, 362-363; Dingil 2006, 133, no. 102

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl (Barresi); İ. S. 2. yüzyıl sonu - İ. S. 3. yüzyıl başı (Lozano)

[ιερεὺς ἐ]πανγελάμενος ἐν Ἑραίοις τὸ β', ιερατεύων κατὰ τὸ [αὐτὸ τῆς μεγίστης] καὶ ἐπιφανεστάτης θεᾶς Ἑκά-

της, Μάρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υἱός, Κλήμης, μετὰ ιερείας [τῆς καὶ ἑαυτοῦ γ]υναικὸς Ἴσοχρύσου τῆς Ἀντιό-
χου Κω(ραιῖδος), μετὰ τὴν ἀρχιερωσύνην καὶ τὴν πρώτην ιερωσύνην [Διὸς] Πα[να]μάρου καὶ τὴν δεκαπρωτείαν, ιερατευ-

- 4 κῶς τῷ ἐξῆς ἐνιαυτῷ τρεῖς ὁμοῦ ιερωσύνας Διὸς Χρυσάορος καὶ Διὸς Ναράσου καὶ Διὸς Λωνδάργου, καὶ τῷ ἐξῆς
εὐθηνιαρχικῶς σειτοδείας οὔσης, καὶ ἀγάλματα ἀνατεθεικῶς ἐν τοῖς ἱεροῖς τῷ τε ἐν Παναμάροις καὶ τῷ ἐν Λαγεί-
νοις καὶ τῷ ἐν Κολιόργοις, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἀγωνοθεῶν καὶ μὴ διαλελοιπῶς μηδὲ ἐνὶ ἐνιαυτῷ τοῦ ἐκ τῶν ιδίων

λιτουργεῖν, ιερατευκῶς ὁμοῦ τὰς δύο ιερωσύνας, ὡς προγέγραπται, ἐν αἷς φιλοτειμότατα καὶ ἀπλούστατα πάντα πρά-

- 8 [ξ]ας, καὶ ταῦτα στενοχωρίας περὶ τοὺς καρποὺς πάντας γενομένης, καὶ γυμνασιαρχίας ἀπλῶς ἐπιτετελεκῶς,

[κ]αὶ ὕδραγῶγια κατεσκεύασεν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἑκάτης καὶ ὕδατα πλούσια εἰσαγείωκχεν ἰδίῳς ἀναλώμασιν,

[κ]αὶ ναὸν κατασκευάσας ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καὶ κοσμήσας ἀξιοπρεπῶς καθιέρωκεν ἀγά<λ>ματα θεῶν Παναμάρου, Ἑκά-

[τ]ης, Ἀρτέμιδος, Ἀσκληπιοῦ, Ὑγείας, καὶ εἰκόνας τέθεικεν κορωνλλικὰς τρεῖς καὶ ἀνδριάντα εἰκονικὸν ἱερατικὸν

- 12 [α]ὐτοῦ, καὶ τὸν ἄλλον κόσμον πάντα πεπόηκεν, καὶ τὰς ἄλλας πάσας φιλοτειμίας πεπόηκεν καθῶς

[κα]ῖ τὰ τειμητικὰ ψηφίσματα μαρτυρεῖ, συνφιλοτιμουμένης ἐν πᾶσιν καὶ τῇ<ς> ἱερείας Ἰσοχρύσου, κα<ῖ> τοῦ υἱοῦ Σεμ(πρωνίου)

[Κλ]ήμεντος καὶ ἐν τοῖς μετὰ τὰς ἱερωσύνας γεγονυίας αὐτοῖς θυγατρὸς Τατίας, καὶ νεωκόρου Φλ(αοῦ) Φαίδρου.

Çeviri: “Marcus oğlu Marcus Sempronius Clemens 2 kez Hera şenliklerinde rahip olmaya söz vermiş, aynı zamanda rahibe ve karısı Koraia’lı Antiokhos kızı Isokhyron ile birlikte pek yüce ve görkemli tanrıça Hekate’nin rahibi olmuştur. Rahipliğinden ve Zeus Panamaros’un birinci rahipliğinden ve dekaproteia’sından ardından, bir sonraki yıl Zeus Khrysaorios, Zeus Narasos, Zeus Londargos rahipliği ile birlikte 3 kez rahiplik yapmıştır. Sonraki yıl, eutheniarkhes olmuş [= yeteri kadar gıda olup olmadığını denetleyen kişi] ve Panamara’da, Lagina’da ve Koliorga’daki tapınaklarda heykeller dikmiştir. 1 yıl agonothes’lik yapmış, kesintisiz olarak bir yıl boyunca kendi cebinden leitourgia’ları üstlenmiştir. Yukarıda yazıldığı gibi 2 rahipliğin yanı sıra rahiplik yaparak bütün onursever ve dürüst işleri yerine getirmiştir. Ürünlerle ilişkin bir sıkıntı baş gösterdiğinde de aynı (şeyleri yapmıştır). Dürüst bir şekilde gymnasiarkhia görevini ifa etmiştir. Hekate Tapınağı’nda su yolları yaptırmış ve kendisi masraf ederek bol miktarda (tapınağa) su getirmiştir. Bouleterion’da bir tapınak inşa etmiş, (onu) uygun bir şekilde donatmış, tanrılar Zeus Panamaros, Hekate, Artemis, Asklepios, Hygeia’ın heykellerini dikmiş, 3 tane mercan (?) heykel ve kendini rahip olarak resmeden bir heykel diktirmiştir. Diğer bütün süslemeleri yaptırmış, onur kararnamelerinin de şahitlik ettiği üzere diğer bütün onurlu işleri yerine getirmiştir. Her işte rahibe Isokhyron ve oğlu Sempronius Clemens onunla birlikte olmuş ve rahipliklerin ardından yapılan işlerde kızı Tatia ve neokoros Flavius Phaidros (onunla birlikte olmuştur).

T.157 Marcus Sempronius Clemens su yolları yaptırıyor ve Hekate Tapınağı’na su tedarik ediyor (2)

Tanım: Stel

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Y: 96 cm; G: 48 cm; D: 30 cm

Yayın: Deschamps ve Cousin 1888, 85-87, no. 10 = Oliver 1941, 153-155, no. 40; IStratonikeia I, no. 293

İlgili Kaynakça: Lozano 1998, 161; Barresi 2003, 362-363

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl (Barresi); İ. S. 2. yüzyıl sonu - İ. S. 3. yüzyıl başı (Lozano)

[ό] δῆμος καὶ αἱ βουλαὶ καὶ ἡ γε[ρ]ου-

- σία ἐτίμησαν ταῖς μεγίσταις καὶ
 ἐξαιρέτοις τειμαῖς Μᾶρκον Σενπρ-
 4 ὄνιον, Μάρκου υἱόν, Κλήμεντα, ἄνδρα ἀξι-
 ὄλογον καὶ ἀσύγκριτον, ἀτελείᾳ καὶ ἀλει-
 τουργησίᾳ ἐκ γένους τετειμημέ-
 νον, ἐπαγγελλόμενον δὲ ἡρχι-
 8 ερατευκότα τῶν Σεβαστῶν πλου-
 σίως, ἱερατευκότα τοῦ Παναμά-
 ρου τετράκις, τὸ δις ἐν Ἑραίοις
 κατὰ πενταετηρίδα, ὅτε δὲ τὸ δεύ-
 12 τερον ἱεράτευεν, ἱερατευκότα καὶ
 τῆς Ἑκάτης ἐν στενοχώροις και-
 ροῖς, ἱερατευκότα τῆς Ἑκάτης ὁμό-
 σε ὅτε καὶ τοῦ Παναμάρου τὸ β', ἱερα-
 16 τευκότα ἐνὶ ἐνιαυτῷ Διὸς Χρυσαορεί-
 ου, Διὸς Ναράσου, Διὸς Λωνδάργου, γεγυ-
 μνασιαρχηκότα ἐπτάκις πλουσίως,
 ἀγωνοθετοῦντα κατ' ἐνιαυτὸν ἐκ τῶν
 20 ἰδίων, εὐθηνιαρχηκότα ἐν στενοχώ-
 ρῳ καιρῷ, δεκάπρωτον, πεπρυτανευ-
 κότα καὶ γεγραμματαυκότα ἐν δυσ-
 κόλοις, καὶ πεποηκότα πάντα ἐπὶ ὥφε-
 24 λία τῆς πόλεως, κατεσκευακότα ὑ-
 δραγώγια καὶ ὕδατα εἰσαγειωκχότα
 εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἑκάτης, ἐν ᾧ ἱεράτευ-
 εν χρόνῳ, κατεσκευακότα ναὸν ἐν τῷ
 28 περιστῶφ τοῦ βουλευτηρί<ου> σὺν τοῖς ἀγάλ-
 μασιν ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, τεθικότα δὲ
 ἀγάλματα τὰ ἐν Παναμάροις καὶ ἐν Λαγείνοις

καὶ ἐν Κολιέργοις. Περὶ πάντων ἐστὶν ψηφίσματα.

Çeviri: “*Halk Meclisi, danışma meclisleri ve gerousia, övgüye layık ve eşsiz bir kimse olan, soyundan gelen (bir hak olarak) vergi ve leitourgia’dan muaf tutularak onurlandırılmış olan, cömert bir şekilde Augustus’ların başrahipliğini yapmaya söz veren, ikisi Hera Tapınağı’ndaki dört yılda bir yapılan festivaller olmak üzere (Zeus) Panamaros’un 4 kez rahipliğini yapan, 2. kez rahiplik yaptığı sırada dar zamanlarda Hekate rahipliğini de üstlenen, (Zeus) Panamaros ile birlikte iki kez de Hekate rahipliği yapmış olan, bir yıllığına Zeus Khrysaorios, Zeus Narasos, Zeus Londargos rahipliğini yapan, 7 kez cömert bir şekilde gymnasiarkhos’lık yapan, kendi cebinden bir yıl için agonothes’lik yapan, dar zamanda eutheniarkhes’lik yapan [= yeteri kadar gıda olup olmadığını denetleyen kişi], zor zamanlarda prytanis ve grammateus’luk yapan, kentin yararı için herşeyi yapan, su yolları yapan ve rahipken Hekate Tapınağı’na su getiren, bouleuterion’un sütunlu avlusuna bütün süslemeleri ve heykelleriyle birlikte bir tapınak yaptıran, Panamara’da, Lagina’da ve Koliorga’da heykeller diken Marcus oğlu Marcus Sempronius Clemens’i büyük ve seçkin onurlarla onurlandırdı”.*

T.158 Marcus Sempronius Clemens su yolları yaptırıyor ve Hekate Tapınağı’na su tedarik ediyor (3)

Tanım: Dikdörtgen blok parçası

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Y: 61 cm; G: 111 cm; D: 38 cm

Yayın: Deschamps ve Cousin 1888, 85-87, no. 11 = IStratonikeia I, no. 16

İlgili Kaynakça: Lozano 1998, 161

Tarih: İ. S. 2. yüzyılın sonu - 3. yüzyılın başı

- [ὁ δῆμ]ος καὶ αἱ βουλαὶ ἐτείμησαν ταῖς μεγίσταις τειμαῖς καὶ διὰ τῶν
[π]λεονάκεις κεκυρωμένων ψηφισμάτων καὶ διὰ τοῦ γεγραμμένου
περὶ αὐτοῦ τῷ κυρίῳ Αὐτοκράτορι ψηφίσματος, Μάρκον Σεμπρώνιον,
4 Μάρκου υἱόν, Κλήμεντα, φιλοκαίσαρα καὶ φιλόπατριν, θεοφιλῆ,
πεντάκις ἱερῇ τοῦ Παναμάρου, τὸ δις ἐν Ἡραίοις, ἱερῇ τῆς Ἑκάτης,
ὅτε τὸ δεύτερον τοῦ Παναμάρου, ἱερῇ ἐνὶ ἐνιαυτῷ Διὸς Χρυσ-
ορείου, Διὸς Νάρασου, Διὸς Λωνδάργου, ἀρχιερῇ τῶν Σεβαστῶν,
8 γυμνασίαρχον δεκάκις, ἀγνοθέτην κατ’ ἐνιαυτὸν ἐκ τῶν ἰδίων,
ἱερῇ διὰ βίου Διὸς Καπετωλίου, Ἀσκληπιοῦ, Ὑγείας, Ἑστιῶν, ἱερὰ καὶ ἀγάλ-
ματα θεῶν κατεσκευακότα, ὑδραγωγία πεποηκότα καὶ ὕδατα εἰσα-

- γειωκχότα εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἑκάτης, πάντα ἀδιαλίπτως πεποηκότα
 12 καὶ μεγαλοψύχως, ἐπαγγελλόμενον ἀτελεία καὶ ἀλειτουργησίᾳ ἐκ
 γένους τετειμημένον, τετελεκότα καὶ πρυτανείαν καὶ γραμμα-
 [τεῖ]αν ἐν δυσκόλοις καιροῖς ἐπὶ ὠφελίᾳ τῆς πόλεως, δεκάπρωτ[ον,]
 [εὐ]θηνιάρχην, πολλὰ καὶ ἄλλα καὶ ἄλλα παρεσχηκότα, ὧν πάν[τα]
 16 [- -] ε [- -] τ [- - μεμαρτύρητ]αι διὰ τῶν ψηφισμάτων καὶ ἐπιγρ[αφῶν]
 [- -]

Çeviri: “*Halk meclisi, danışma meclisleri, imparatorsever ve vatansever, tanrılarca sevilen, 5 kez (Zeus) Panamaros’un rahipliğini yapan, bir yıllığına Zeus Khrysaorios, Zeus Narasos, Zeus Londargos rahipliğini yapan, İmparator’ların başrahibi, 10 kez gymnasiarkhos, bir yıl-
 lığına kendi cebinden agonothes olan, hayat boyu Zeus Capitolius, Asklepios, Hygeia, Hes-
 tia’nın rahipliğini yapan, tapınaklar ve tanrıların heykellerini diken, su yolları yapan ve He-
 kate tapınağına su tedarik eden, ara vermeden bütün herşeyi cömert bir şekilde yapan, so-
 yundan gelen (bir hak olarak) vergi ve leitourgia’dan muaf tutularak onurlandırılmış olan,
 kentinin yararı için sıkıntılı zamanlarda grammateus ve prytanis’lik yapan, dekaprotos ve
 eutheniarkhes olan [= yeteri kadar gıda olup olmadığını denetleyen kişi], pek çok başka şey-
 ler tedarik eden, yazıtlar ve kararnamelerin de şahitlik ettiği gibi herşeyi... Marcus oğlu
 Marcus Sempronius Clemens’i büyük ve seçkin onurlarla ve pek çok kez onaylanan kararna-
 meler ve hakkında İmparator efendimizin de kaleme almış olduğu bir kararname aracılığıyla
 onurlandırdı.*”

T.159 Tiberius Flavius Eudemos “bakire çeşmeyi” yaptırıyor

Tanım: İki parçaya ayrılmış bir kesme taş

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Hy: 2,5 cm

Yayın: IStratonikeia I, no. 220a

İlgili Kaynakça: Laumonier 1958, 310; Çetin-Şahin 2005, 13-14; BE 2006, no. 25; Chaniotis ve Mylonopoulos 2008, 230-231; SEG 55, no. 1133

Tarih: İ. S. 96-98

[ἱερ]εὺς Τ1(βέριος) Φλά(ουιος), [Δημη]τρίου υἱός, Κυρίνα, [Εὐδ]μος Κ(ωρα)ζ(εύς), θέσι δὲ Εὐ - 4 [δῆ]μου Κω(ραιεύς), μετὰ τῶν ἄλ-	μένην Παρθενικὴν ἐκ τῶν ιδίων· ἱέρια Φλα(ουία), Χρυσάορος θυγά - 16 τηρ, Ἑραεῖς [ή] τοῦ υἱοῦ

	[λων] ὧν τῇ πατρίδι πα –		τοῦ ἱερέως μάμμη· συ –
	[ρέσ]χετο καὶ πρεσβεύσας		νφιλοτιμηθέντων
	[προ]ς τοὺς Σεβαστοὺς		Φλα(οῦίου) Δημητρίου, πα –
8	[πλε]ονάκις καὶ ἐπιτυχῶν	20	τρὸς τοῦ ἱερέως, καὶ τοῦ
	[τὴν] ἐλευθερίαν, κα[ὶ]		υἱοῦ Φλα(οῦίου) Διονυσοδώ –
	[με]τὰ τῆς ἱερείας		ρου καὶ τῶν ἀδελφῶν
	[κατασκευάσας]		Φλα(οῦίου) Νικολάου καὶ
12	[τὴν κ]ρήνην τὴν λεγο –	24	Φλα(οῦίας) Τρυφαίνης

Çeviri: “*Kyrina tribus’undan Demetrios’un (öz) oğlu, evlat edinme yoluyla da Korai’lı Eudemos’un oğlu rahip Tiberius Flavius Eudemos, birçok kimseyle birlikte vatanına yararlı oldu ve sık sık Augustus’lara elçi olarak gitti, özgürlüğe nail oldu ve rahiplik (göreviyle) birlikte Parthenike [bakire] olarak adlandırılan çeşmeyi kendi cebinden yaptırdı. Rahibin oğlunun ninesi, Khrysaor kızı rahibe Flavia Herais (’dan başka) bu onurlu işe rahibin babası Flavius Demetrius ve oğlu Flavius Dionysodoros ve kardeşleri Flavius Nikolaos ve Flavia Tryphaine dâhil oldular.*”

T.160 Hamamın atrium bölümünü yaptıran Tiberius Flavius Menandros için onur dekreti

Tanım: Birbirine ait iki parça

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Y: 59 cm; G: 88 cm; D: 28 cm; Hy: 2,5 cm

Yayın: Hatzfeld 1927, 63, no. 6 = IStratonikeia I, no. 15

Tarih: Hadrianus Dönemi (Laumonier 1937, 258, no. 65)

Yazıt, Stratonikeia kentinin bir çok hayırseverlik faaliyetinde bulunan Tib. Flavius Menandros ve eşi Flavia Leontis için uzunca bir onurlandırma dekreti olup burada sadece konumuz açısından ilgili bölüme yer verilmiştir:

7 ----- καὶ μετὰ πολλὰ ἀναλώματα τὰ ἐν τῇ ἀρχιερωσύ[νῃ] κατεσκευάσεν ἐκ τῶν ἰδίων καὶ μέγιστον ἔργον ἄτρειον βαλανείῳ ὃ δέχεται ἀναλώματος οὐκ ὀλίγας μυριάδας·

Çeviri: “..... ve başrahipliği sırasında yaptığı başka birçok masrafın yanında büyük bir iş olan ve çok sayıda onbinlik (dinar) masrafa ihtiyaç duyan hamamdaki atrium bölümünü kendi cebinden yaptırdı”.

T.161 Kleobulos Iason ve Strateia hamamlara yağ bağışı yapıyor

Tanım: Sütun parçası

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IStratonikeia I, no. 281

Tarih: Antoninus Pius Dönemi

Διῖ Πανημερίῳ καὶ Ἡρα· ἱερεῖς ἐξ ἐπαγγελίας ἐν Ἡραίοις μετ[ὰ ἱερεῶ]σύ-
 [νην τῆς Ἑκάτης ἦν ἐτέλεσαν ἐξ ἐπαγγελί]ας μεγαλοπρεπῶς <κ>[αί]
 [φιλοδόξως Κλεόβουλος Ἰάσονος Ἰάσων Κο(λιοργεύς)] καὶ Στρατεία Ἀρτεμῆ
 4 [γ' τοῦ Ἀρτεμιδώρου Κω(ραιῖς), ὑποδεξάμενοι εἰς τὰς τοῦ θεοῦ τραπέζας
 [δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ πᾶσαν τύχην καὶ ἡλικίαν τῶν] ἐγκατοικούντων τὴν
 [πόλιν καὶ τὴν χώραν καὶ πάντων τῶν ἀπὸ τῆς οἰ]κουμένης ἀνθρώπων
 [εἰστίασαν φιλοτίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς] πανδαισία λαμπρᾷ καὶ πολυ-
 8 [τελεῖ καὶ ἀνυπερβλήτῳ, καὶ ἐγυμνασιάρχησαν θέ]ντες τὸ ἔλαιον ἄμετρον
 [πάσῃ τύχῃ καὶ ἡλικίᾳ, τῇ τε τοῦ στεφάνου παρα]λήψει καὶ τὰς τῆς πανη-
 [γύρεως τῶν Παναμαρείων ἡμέρας καὶ νύκτας πά]σας ἀδιαλείπτως ἐν τοῖς δυ-
 [σὶ βαλανείοις ἔθεσαν ἄλειμμα ἡρωματισμέν]ον μετὰ οἶνανθήης, γυμνα-
 12 [σιάρχησαντες πάσῃ τύχῃ καὶ ἡ]λικίᾳ ἀπὸ νυκτὸς μέχρι νυκ-
 [τὸς — θέντες δὲ καὶ τ]ᾶλλα τὰ τοῖς λούτροις ἀκό-
 [λουθα — τὰ ἀνενεχθέντα] τῷ ἱερεῖ καὶ τῇ τραπέζῃ
 κτλ.

Çeviri: “Zeus Panamerios ve Hera’ya: Cömert ve ünsever bir şekilde verdikleri söz gereği yerine getirdiği Hekate rahipliği ile birlikte Hera Tapınağı’nda da sözleri gereği rahip olan Iason oğlu Koliorga Bölgesi’nden Kleobulos Iason ve Artemidoros oğlu III. Artemas kızı Strateia, kentte ve çevresinde ikamet eden ve meskûn mahaldeki tüm insanlardan her yaş ve sınıftan herkese tüm sene boyunca tanrının yemek dolu sofrasını (hazırlamaya) söz vermiş oldukları için, içinde hiçbirşeyin eksik olmadığı, asil, pahalı ve aşilamaz bir şölen düzenlediler. Her sınıftan ve türden insana çelengin devralınmasıyla zeytinyağı vererek gymnasiarkhos’luk yaptılar. Panameiros şenliği günlerinde tüm gün ve tüm gece boyunca kesintisiz bir şekilde üzüm asmasıyla ile birlikte aromalı yağ verdiler. Hamamlar için uygun olan diğer şeyleri de vererek her yaştan ve sınıftan herkese bir geceden öteki geceye kadar süren (=tüm gün) gymnasiarkhos’luk yaptılar.....”

T.162 Kadınlar hamamı için yağ bağışı yapan Tiberius Flavius Iason için bir onur dekreti**Tanım:** Stel**Bul. Yeri:** Panamara**Ölçüler:** Y: 119 cm; G: 51 cm; D: 41 cm**Yayın:** IStratonikeia I, no. 205**Tarih:** Marcus Aurelius Dönemi

ἱερεὺς ἐξ ἱερέων καὶ προγόνων

ἐξ ἐπαγγελίας ἐν Κομυρίοις Τ(ι)β(έριος) Φλ(άουιος),

Τ(ι)β(ερίου) Φλ(αοίου) Αἰνείου υἱός, Κυρεῖνα, Ἰάσων Ἰε(ροκωμήτης), ἰέρεια Αἰλ(ία)

4 Στατιλία, Αἰλ(ίου) Παπίου θυγάτηρ, Πυθιανὴ Ἰε(ροκωμήτης), ἱερατεύ-

σαντες εὐσεβῶς μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς, τὸν Δί-

α καὶ τὴν Ἥραν, φιλοτείμως δὲ πρὸς τοὺς

ἄνθρώπους, παραλαμβάνον-

8 τες μὲν τὸν στέφανον τοῦ θεοῦ

ἐγυμνασιάρχησαν, ἤλειψαν δὲ

καὶ τῇ ἀνόδῳ τοῦ θεοῦ πανδη-

μεῖ τὴν πόλιν ἐν τῷ ἄστει πρῶ-

12 τοι, καὶ τὰς τῆς ἐορτῆς δὲ τῶν Πα-

ναμαρείων ἡμέρας δέκα ἔθεσαν

ἐν τοῖς γυμνασίοις ἔλαιον δρα-

κτῷ πάσῃ ἡλικίᾳ καὶ τύχῃ ἀδιαλεί-

16 πτωσ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ

ἐπαλείμματα, καὶ ταῖς γυναιξὶ δὲ

πάσαις ἔδοσαν ἔλαιον ἐν

τοῖς γυναικείοις βαλανείοις,

κτλ.

Çeviri: “*Rahipler soyundan gelen ve atalarından beri Komyra’da rahip (olma) sözü veren Quirina tribus’undan Hierakome’li rahip Tiberius Flavius Aineas oğlu Tiberius Flavius Iason ve Ailius Papias kızı Hierakome’li rahibe Ailia Statilia Pythiane, tanrılara, Zeus’a ve Hera’ya karşı dindar bir şekilde, insanlara karşı ise onursever bir şekilde rahiplik yaptılar. Tanrının çelengini alarak gymnasiarkhos’luk yaptılar. İlk olarak onlar, tanrının anodos’unda toplu*

olarak kente yağ tedarik ettiler. Panamara'luların bayramının 10 günü boyunca gymnasium'larda her sınıftan ve yaştan insana zeytinyağı ve gece gündüz kesintisiz bir şekilde yağ verdiler. Tüm kadınlar için kadın hamamlarında zeytinyağı tedarik ettiler.”

T.163 İki hamam için yağ başışı yapan Marcus Sempronius Clemens için bir onur dekreti

Tanım: Sütun parçası

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IStratonikeia I, no. 295b

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl (Barresi); İ. S. 2. yüzyıl sonu – İ. S. 3. yüzyıl başı (Lozano)

[ιερεὺς ἐπαγγιλάμενος Μᾶρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υἱός, Π]αλατεῖνα, [Κλή]μης
Κ(ωρα)ζ(εὺς) [ἀλειτουρ]-

[γῆσιᾳ καὶ ἀτελείᾳ τετεμνημένος δόγματι συγκλήτου] ἐκ γένους, ἐπαν[γελ]λόμενος δὲ
[χα]-

[ρίζεσθαι τοῖς θεοῖς καὶ τῇ πατρίδι εὐσεβῶς καὶ φι]λοτείμως ἱερα[τε]ύων ὡς μη[δεμίαν]

4 [καταλιπεῖν ὑπερβολὴν μηδενί, μετὰ ἱερείας Ἰσοχρ]ύσου τῆς Ἀντιό[χ]ου σεμνοτά[της
καὶ]

[ἀξιολόγου γυναικὸς αὐτοῦ Κω(ραιῖδος) τὰς τε τραπέζας ἐπὶ τὰ ἄριστα κ]αὶ τὰ δεῖπνα
ἅπα[σι]ν ἀνθρώ[ποις παρ]-

[έχων, καὶ πάντα τὰ ἀνενεχθέντα τῷ θεῷ ἀπ]οδιδούς τοῖς ἀν]ενένκασι, καὶ
[παρακαλῶν ἅπαντας]

[καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας θυσίας,] ἐγυμνασιά[ρ]χησεν δὲ πά[ση τύχῃ καὶ ἡλικίᾳ θεὸς ἔλαιον]

8 [έλκυστὸν καὶ ἐπαλίμματα ἐν τοῖς δυσὶ βαλανείοις ἄμετρ]α ἀδιαλείπτω[ς] ἡμέρας καὶ
[νυκτός, ...

Çeviri: “Rahip olmaya söz veren, Palatina tribus’undan Koraza’lı Marcus oğlu Marcus Sempronius Clemens atalarından bu yana senato kararıyla vergiden ve liturjik görevlerden muaf olmuş, tanrılara ve vatanına karşı şükran duymaya söz vermiş, hiçbir konuda hiçkimseye üstünlüğü bırakmamış, saygıdeğer ve övgüye layık Antiokhos’un kızı olan Koraia’lı eşi rahibe Isokhryson ile birlikte öğle yemekleri ve şölenler için tüm insanlara masa tedarik etmiş, tanrı için getirilmiş olan her şeyi getirenlere geri teslim etmiş, herkesi diğer kurban törenlerine davet etmiş, gece gündüz durmaksızın her sınıftan ve yaştan insana 2 hamamda iyi işlenmiş zeytin yağı ve yağı sınırsız ve durmaksızın vererek gymnasiarkhos’luk yapmış, ...

T.164 Myonides Damylas alias Menekles hamama yağ bağışı yapıyor**Tanım:** Levha parçası**Bul. Yeri:** Panamara**Ölçüler:** Yayınlarda verilmemiştir.**Yayın:** IStratonikeia I, no. 256**Tarih:** İ. S. 2. yüzyılın üçüncü çeyreği (detaylı yorum için bk. aşağı.)

[ιερεὺς ἐν —ίοις ἐξ ἐπανγγελίας Μυωνίδης Δημητρίου Δαμύλας ὁ καὶ Μενεκλῆς
Ἱε(ροκωμήτης),]

[ἱέρεια ἐξ ἱερέων Τ]ρύφαινα Δημητρίου τοῦ Ἀπολλωνίδου Δα<μ>ύλα ἢ καὶ Δρακοντίς

2 [Ἱε(ροκωμήτης), κλιδοφόρος τῆς μεγίστης] θεᾶς Ἑκάτης, ἱερατεύσαντες εὐσεβ[ῶς] μὲν
πρὸς τὸν θεόν,

[φιλοτείμως δὲ πρὸς τοὺς ἀνθρώπου]ς, ἐδέξαντο τοὺς ἀνελθόντας ἐπὶ τὰς τρ[απ]έζας
πλουσίως καὶ

4 [φιλοτείμως ἐστίασαντες, οὐ μόνον] ἐπὶ τῷ ἀρίστῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ δείπνῳ, ἀπέδωσαν
δὲ καὶ τὰ δεῖπνα

[πᾶσιν καὶ τοῖς βουλευθεῖσιν εὐχαρί]στως θύσαντες τὰ ἱερὰ ἐδώρησαντο καὶ ταῖς
δημοθυνίαις, πάν-

6 [τα ἀξίως τοῦ θεοῦ καὶ τῶν προγόνων ποιήσαν]τες, ἐγυμνασιάρχησαν δὲ καὶ τῇ δ'
παραλαβόντες τὸν θεόν

[καὶ τὰς ι' τῶν Παναμαρείων ἡμέ]ρας ἐν πᾶσι τοῖς βαλανίοις ἐλκυστὸν ἐκ λουτήρων
πάσῃ τύχῃ καὶ

8 [ἡλικία ἔλαιον παρέσχον ἀνδράσι καὶ γ]υναιξίν, κτλ.

Çeviri: “Sözü gereği rahip olan Demetrios oğlu Hierakome’li Myonides Damylas, nam-ı diğer Menekles, sözü gereği rahibe olan ve tanrıça Hekate’nin kleidophoros’u (= anahtar taşıyıcısı) olan Apollonides torunu Hierakome’li Demetrios kızı Tryphaina Damyla, nam-ı diğer Drakontis, tanrıçaya karşı dindar, insanlara karşı ise ünsever bir şekilde rahiplik yaptılar; geri dönenleri masalarda zengin bir şekilde ağırladılar; ünsever bir şekilde ziyafetler vererek sadece sabah değil akşam da yemek verdiler; herkes için yemek şölenleri düzenlediler ve isteyenlere yardımsever bir şekilde kurbanlar keserek kamu şölenlerinde de bağışlar yaptılar; tanrıya ve atalarına layık bir şekilde herşeyi yaptılar; tanrıyı da yanlarına alarak 4. günde gymnasiarkhos’luk yaptılar ve Panamareia bayramlarında 10 gün boyunca bütün hamamlarda her yaştan ve sınıftan kadınlara ve erkeklere iyi işlenmiş zeytinyağını kaplardan tedarik ettiler,.....”

Tarihleme: Myonides Damylas alias Menekles, başka yazıtlardan da bilinmektedir. Bunlardan bizim yazıtımızın tarihlenebilmesi için en önemli olanı IStratonikeia I, 255 no'lu yazıttır. Söz konusu yazıtın 3.ve 4. satırlarındaki [ἐπὶ Αὐτοκρατό]ρων Καισάρων Μάρ(κου) Αὐρ[ηλίου Ἀντωνείου καὶ] [Λουκ(ίου) Οὐήρου Σεβα]στῶν Ἀρμενιακῶν [Παρθικῶν μεγίστων] ifadesi yazıtı İ. S. 165/169 yılları arasına tarihlememize olanak tanımaktadır. Dolayısıyla biz de Myonides Damylas'ın bütün hamamlara zeytinyağı bağışı yaptığı bu yazıtı İ. S. 2. yüzyılın 3. çeyreğine yerleştirebiliriz. Bu hususta ayrıca krş. Laumonier 1937, 280-281, no. 114.

T.165 Marcus Aurelius Arrianus Arbyles ve Aurelia Khotarion kadın hamamlarında gymnasiarkhos'luk yapıyor

Tanım: Her iki yüzü de yazılı stel.

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Y: 27 cm; G: 26 cm

Yayın: IStratonikeia I, no. 311

Tarih: İ. S. 2./3. yüzyıl (Casarico 1982, 120 ve Kirbihler 1994, 64); İ. S. 212 sonrası (Dingil 2006, 53)

[Διῖ Π]ανημέρῳ Ἀργύρου καὶ Ἡ[ρα·]	ον καὶ ἐστιάσαντες τοὺς
[ιε]ρῆς ἐξ ἱερέων ἐν Κο-	πολείτας καὶ τοὺς ξένους,
μυρίῳ Μάρ(κος) Αὐρ(ήλιος) <Ἀ>ρ-	δόντες καὶ ἐν τῇ ἀνόδῳ τῇ
4 ριανὸς Ἀλεξάνδρου Ἀρβύ-	16 ἐν τῷ ἱερῷ ἐκάστη τῶν γυ-
λης καὶ Αὐρ(ηλία) Χωτάριον	ναικῶν § α'· καὶ γυμνασιαρ-
Ἀνδρονίκου δις Λέοντος	χήσαντες σὺν καὶ τῇ παρα-
ὑπόγονον κληθέντες διὰ τὸ	λήψι τοῦ στεφάνου ἡμέ-
8 μηδένα θελῆσαι ὑπομεῖ-	20 ρας κβ' ἐν ἑκατέροις τοῖς
ναι τὴν ἱερεωσύνην διὰ	γυμ<ν>ασίοις καὶ ἐν τοῖς γυναικ-
τὴν γενομένην ἀπροσδό-	ίοις βαλανίοις καὶ ἐν τῷ ἱερῷ
κητον τῶν ἐλαεινῶν καὶ-	τῆς Ἑκάτης, κτλ.
12 σιν, ἱερατεύσαντες Κομύρι-	

Çeviri: “Zeus Panamaros Argyrou ve Hera’ya! Komyra bayramındaki rahiplerden Aleksandros oğlu Marcus Aurelius Arrianus Arbyles ve Leon oğlu II. Andronikos kızı Aurelia Khotarion, zeytin ağaçlarının beklenmedik bir şekilde yanmasından dolayı kimsenin rahiplik yapmaya gönüllü olmamasından ötürü son anda çağrılarak Komyria bayramında rahiplik yaptılar; vatandaşlara ve yurttaşlara ziyafet verdiler; kadınların herbirine anodos (gününde) tapı-

nakta 1 dinar para verdiler; çelengin devralınmasıyla 22 gün boyunca gymnasium'larda ve kadın hamamlarında ve Hekate Tapınağı'nda gymnasiarkhos'luk yaptılar, ...”

Not: Aynı yazıt, söz konusu stelin öteki yüzüne de kazınmıştır, bk. IStratonikeia I, no. 312.

T.166 Publius Aelius Aurelius Theodoros kadınların hamamlarına yağ ve esans tedarik ediyor

Tanım: Her iki yüzü yazılı büyük bir stel

Bul. Yeri: Panamara

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: IStratonikeia I, no.324

İlgili Kaynakça: Laumonier 1958, 285-286; Dingil 2006, 56-57, no. 46

Tarih: İ. S. 3. yüzyılın ortaları (Laumonier)

	Δι̃ Πανημερίῳ	16-20. satırlar kayıp
	καὶ Ἡρᾶ Τελία· ἱερῖς	21 [ἐ]θήκαμεν δὲ κ[αὶ]
	ἐξ ἐπανγγελίας	τῶν γυναικῶν π[ά]-
4	Πόπλιος Αἴλιος	ση τύχῃ καὶ ἡλ[ι]-
	Αὐρήλιος, Σεργία,	κία ἐν τοῖς γυ-
	Θεόδωρος Λοβ(ολδεὺς) κα[ὶ]	26 ναικίοις βαλαν[ί]-
	Βαίβια, Μάρκου θυγά-	οις ἀπὸ νυκτό[ς,]
8	τηρ, Πολύχρυσον	παρασχόντες δ[ὲ]
	[. .] μετὰ ἱερωσύνην τῆς	καὶ μύρα, θέντες
	[Ε]κάτης ἦν ἐτέλεσαν ἐξ ἐ-	καὶ ἔλαιον τῇ π[ροό]-
	πανγγελίας, ἱερατεύσαν-	30 δὲ τοῦ εἰς τ[—]
12	τες φιλοτίμως <ὡς> θαυ-	
	μάσζεσθαι, ἀρχιερατε[ύ]-	
	[σ]αντες δὲ τῶν θεῶ[ν Σε]-	
	[βα]στῶν [—]	

Çeviri: “Zeus Panamaros ve Hera Teleia’ya. Gönüllü olarak rahip olan, Sergia tribus’undan, Lobolda’lı Publius Aelius Aurelius Theodoros ve Marcus kızı Baebia Polykhryson gönüllü olarak yerine getirdikleri Hekate rahipliklerinin ardından hayret uyandıracak kadar cömert bir şekilde rahiplik yaptılar, divus Augustus’ların baş rahipliğini yaptılar, ... her yaş

ve sınıftan kadına kadınlar hamamında gecedan başlayarak zeytinyağı ve esans tedarik etti-ler....”

STRATONIKEIA

T.167 Apollinarios su yolunu yeniliyor

Tanım: Mermerden iki parçaya ayrılmış bir blok taş

Bul. Yeri: Stratonikeia

Ölçüler: Y: 63 cm (A ve B); G: 65 cm (A) / 97 cm (B); D: 75 cm (A ve B); HY: 1,5-3 cm

Yayın: Çetin Şahin 2008, 66-67, no. 32 = IStratonikeia III, no. 1529 = SEG 58, no. 1253

İlgili Kaynakça: Jones 2009, 145-147; Staab 2009, 39-42; BE 2009, no. 627

Tarih: İ. S. 450 - 498 arası

† φορμίζων κιθάρη μελιθεῖ Πίνδαρος εἶπεν
γαίης εὐρυβότοιο καὶ ἡέρος ἀμβροσίοιο
καὶ πυρὸς ἀκαμάτοιο μόνον προφερέστερο εἶναι
4 ὕδωρ ἀγλαόριθρον, ὃ καὶ μάκαρες ποθέουσι.
ὥ πίσυνος γενέτης Ἀπολινάριος Στρατονίκης
ὀλκὸν ὅλον νεότευκτον ἐθήκατο καὶ πόρεν ὕδωρ
ἄσται καὶ ναετῆρσι πόνων ἄμπαυμα μέγιστον.

Çeviri: “Bal tatlısı kithara’sıyla çalarken Pindaros demiştir ki, üstündür bol ürün veren topraktan, ölümsüz havadan, yorgunluk bilmez ateşten parlak akışlı su, ki mutlu kimseler de arzular onu. İkna olup buna Stratonike’nin [Stratonikeia] babası Apol(l)inarios yeniletti bütün su yolunu ve tedarik etti kente ve sakinlerine suyu, (oldu bu) dertlerine çok büyük bir derman”.

T.168 Çeşme, Zeus Panamaros’a adanıyor

Tanım: Mermer parçası

Bul. Yeri: Stratonikeia, bouleuterion önü.

Ölçüler: Y: 37 cm; G: 40 cm; D: 23 cm; Hy: 3,5 cm

Yayın: IStratonikeia II,2, no. 1314.

Tarih: Bilinmiyor

Δι Παν[αμάρω

2] . τήν κρήνην [

] εον [

Çeviri: “[falanca kişi/ler] çeşmeyi Zeus Panamaros’a (adadılar).

T.169 Paideros ve çocukları hamamlara yağ bağışı yapıyor**Tanım:** Mermerden üstü profilli heykel kaidesi**Bul. Yeri:** Stratonikeia**Ölçüler:** Ön Yüz: Y: 117 cm; G: 79 cm; D: 43 cm; Hy: 2-2,7 cm / Yan Yüz: Y: 117 cm; G: 43 cm; D: 79 cm; Hy: 3 cm**Yayın:** IStratonikeia II,2, no. 1325a = SEG 38, no. 1080**Tarih:** İ. S. 1. ya da 2. yüzyıl

ὁ δῆμος καὶ ἡ βουλὴ καὶ ἡ γερουσία
 ἐτείμησαν Παιδέρωτα Ἐκάτωνος
 καὶ υἱοὺς αὐτοῦ Ὀνησικράτην, Ἐπι-
 4 τυνχάνοντα, Διονύσιον, Παιδέρωτα
 Παιδέρωτος Κ(ωρα)ζ(έας) γυμνασιάρχῃσαν-
 τας ἐξ ἐπανγγελίας [τὸ β'] ἐπὶ στεφα-
 νηφόρου Διομήδους [β'] Σωσάνδρου θέ[ν]-
 8 [τ]ας ἐλαῖον ἐν πᾶσιν τοῖς βαλανείοις
 πολυτελῶς καὶ ἐπὶ πολὺ μέρος τῆς νυ[κ]-
 τός, ἀλίψαντας δὲ καὶ τοὺς κατοικοῦντα[ς]
 τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν Ῥωμαίους καὶ
 12 τοὺς παραγενομένους ξένους καὶ ἐν
 ταῖς πατρίοις ἑορταῖς πᾶσαν ἡλικίαν κα[ὶ]
 τύχην καὶ τὸ πλῆθος τῶν γυναικῶν, κ[αύ]-
 σαντας δὲ καὶ τὸ καπνιστήριον πολυτελ[ῶς.]

Çeviri: “Halk meclisi, danışma meclisi ve gerousia, Sosandros oğlu II. Diomedes stephanephoros iken gönüllü olarak iki defa gymnasiarkhos’luk yapan, cömert bir şekilde tüm hamamlara bol miktarda ve gecenin büyük bölümünde zeytin yağı bağışlayan, kentte ve kırdan oturan Romalıları ve çevredeki yabancıları ve geleneksel bayramlarımızda her yaştan ve sınıftan insanın ve kadınların çoğunun yağlanmalarını (sağlayan) ve buhar banyosu yapmaları için külhanı bol bol yaktıran Hekaton oğlu Koraza’lı Paideros ve onun çocukları Onesikrates, Epitynkhanon, Dionysios ve Paideros’u (onurlandırdı)”.

T.170 Hamam için yağ bağışı yapılıyor**Tanım:** Mermerden birbirine ait 4 fragman

Bul. Yeri: Stratonikeia

Ölçüler: Y: 170 cm; G: 62 cm; D: 67 cm; Hy: 23 cm

Yayın: Varinlioğlu 1988, 79-82, no. 1 = SEG 38, no. 1082

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl

	] OINE [] ΣΑΡΕ [ἔ]-	20	[ᾶ]ς καὶ ἔδωκεν παρα-
	[καυ]σεν δὲ καὶ τὸ κ[α]-		χρῆμα.
	[πνιστ]ήριον· ἔθηκεν δ' [ἐν τῇ]		[]Σ
4	[έορ]τῇ τοῦ μεγίστ[ου θεοῦ]		[Ἀπολλ]ώνιος [] ΛΛΕΩΣ
	[Δι]ὸς Παναμάρου [έλκυστὸν]	24	[καὶ Ἰε]ροκλῆς Ἀπολλωνίο[υ]
	[ἔ]λαιον ἐν τοῖς δ[ύσι βα]-		[ὁ υἱὸς] αὐτοῦ ἐγυμνα[σίαρ]-
	[λ]ανε[ί]οις πάση [τύχη καὶ]		[χησαν] καὶ αὐτοὶ τοὺς π[ολί]-
8	[ή]λικί[α]· ἔθηκεν [δὲ καὶ]		[τας τ]ῇ δ' τοῦ ἐνιαυτοῦ
	[ἔ]λαιον ὁμοίως πάση [τύχη]	28	[τοῦ ἐπὶ] Διονυσοκλέους το[ῦ]
	[κ]αὶ ἡ[λι]κία καὶ ἐν τ[ῷ ἰε]		[Παπίο]υ Μέντορος φιλοτε[ί]-
	[ρῶ τῇ]ς Ἑκά[τ]ης ἐν ταῖς [ῆμέ]-		[μωσ κα]ὶ εὐαρέστως πᾶσιν·
12	[ρα]ις ἐο[ρτ]ῆς· ἐκάλε[σεν]		[ἔκαυσα]ν δὲ καὶ τὸ καπνισ-
	[δ'] ἐπὶ τ[ὸ] ἄλειμμα κ[αὶ]	32	[τήρι]ον.
	[ἀγ]έλην τῶν παίδω[ν]		[Οὐλιάδ]ης Οὐλιάδου τοῦ Θε[ο]-
	[ἔν] τε ταῖς γενομέ-		[φάνου]ς Κο(λιοργεύς), Κλεόβουλος
16	ν]αις ἐπανγγελίαις ἰς		[Ιάσ]ονος τοῦ Δημητρ[ί]
	[τ]ὴν διηνεκῇ τοῦ γυ-	36	[ου], Νύμφικος Λέον-
	[μ]νασίου ἐλαιοθεσί-		[τος
	[α]ν ἐπανγείλατο α',		

Çeviri: “..... buğu banyosu için külhan yaktırdı. En büyük tanrı Zeus Panamaros'un bayramında her sınıftan ve yaştan insana iki hamamda da iyi nitelikli zeytinyağı bağışladı. Gene her sınıftan ve yaştan insana Hekate Tapınağı'nda bayram süresince yağ bağışladı ve gymnasium'un sürekli gereksinimini karşılamaya söz verdiğinde çocukların derneğini çağırdı ve 1 (?) dinar para dağıtacağına da söz verdi ve bunu hemen ödedi. Akhilleus oğlu Apollonios'la oğlu Hierokles gymnasiarkhos'luk yaptılar ve kent halkını Papias oğlu Dionysokles Mentor'un yönetim yılında eli açıklıkla hoşnut ettiler ve buğu banyosu için külhan yaktırdılar.

Koliorga Bölgesi'nden Theophanes oğlu Uliades'in oğlu Uliades, ... Demetrios oğlu Iason'un oğlu Kleoboulos, Leon'un oğlu Nymphikos ... (Çev. E. Varinlioğlu)

T.171 Buhar banyosu için külhan yakılıyor

Tanım: Fragman

Bul. Yeri: Stratonikeia

Ölçüler: Yayınlarda verilmemektedir.

Yayın: IStratonikeia II.1, no. 1034 ve 1050

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl

	[Οὐλιάδ]ης Οὐλιάδου τοῦ Θε[ο]-		[ἄλειμμα] καὶ τοὺς κατοι[κοῦν]-
	[φάνου]ς Κο(λιοργεύς), Κλεόβουλος		[τας τή]ν πόλιν καὶ τὴν ἱρά[ν γε]-
	[Ιάσ]ονος τοῦ Δημητρ[ί]-		[ρουσί]αν, ἔθηκαν δὲ ἔλ[αι]-
4	[ου . .] Νύμφικος Λέον-	16	[ον ἐ]λκυστὸν ἐκ λου[τή]-
	[τος? —]ς Ἀριστεύου		[ρων κα]ὶ ἐν ταῖς πατρίοις [έορ]-
	[. . γυμνασι]αρχήσαντες ἐ-		[ταῖς κ]αὶ ἐλευθέ<ρ>οις πᾶσι
	[πὶ στεφα]νηφόρου Λέοντο[ς]		[καὶ] ἔλ<αι>ον ὁμοίως ἐλ[κυ]-
8	[τοῦ Ἀρίστ]ωνος Αἰνέου [ἔ]-	20	[στὸν] ἐκ λ[ο]υτήρων καὶ ἐ[ν τῷ]
	[θηκαν ἔλ]αιον ἐλκυστὸν ἐ[γ]		[ἱερῷ] τῆς Ἑκάτης ἐν ταῖς —]
	[λουτήρω]ν δι' ὅλης ἡμέρας		[—] . ων ἡμέραις, ἔκ[αυσαν]
	[τὸ πλεῖσ]τον μέρος τῆς [νυ]-		[δὲ καὶ τὸ κα]πνιστή[ριον —]
12	[κτός, ἐκά]λεσαν δὲ ἐπὶ [τὸ]		

Çeviri: “*Theophanes torunu, Uliades oğlu Koliorga’lı Uliades, Demetrios torunu, Iason oğlu Kleoboulos, Aristetas torunu, Leon oğlu Nymphikos, Aineas torunu Ariston oğlu Leon stephanephoros iken gymnasiarkhos olarak bütün gün ve gecenin büyük bir bölümü boyunca kaplardan iyi işlenmiş zeytinyağı verdiler; kent sakinlerini, teritoryumdaki yabancılara ve kutsal gerousia’yı yağ (vermek) için davet ettiler; geleneksel bayramlarda tüm özgür yurttaşlar için kaplardan iyi işlenmiş zeytinyağı koydular ve benzer şekilde Hekate Tapınağı’nda da iyi işlenmiş zeytinyağını (dağıttılar); buhar banyosu için külhan yaktılar...*”

TRALLEIS

T.172 Vali Caelius Montius su yolunu yeniletiyor

Tanım: Mermerden bir levha

Bul. Yeri: Tralleis

Ölçüler: Y: 78 cm; G: 56 cm; D: 14 cm

Yayın: ITralleis-Nysa, no. 152 = Merkelbach ve Stauber 1998, 02/02/04

Tarih: İ. S. 340-350

1-2 Vez. 1	καὶ τόδε σῆς ἀρετῆς πανεπίφρονος ἔξοχον ἔργον,
3-4 Vez. 2	Μόντιε κυδήεις, ἀνθυπάτων ὑπατε,
4-5 Vez. 3	ὃς δολιχοῖς α<ι>ῶσι{ν} κατ' οὔδεος ὕδατος ὀλκὸν
6-7 Vez. 4	κείμενον ὀρθώσας ἄστν τόδ' ἡγλάϊσας,
7-9 Vez. 5	καὶ ποταμὸν σταδίοισι τριηκοσίοισιν ὀδεύσας,
9-10 Vez. 6	οὔρεα τετρήνας, πόλιν ἡνύσαο·
10-12 Vez. 7	τούνεκα Τραλλιανῶν ἐπὶ ἔργῳ στήσέ σε βουλή
12-13 Vez. 8	σωτήρα κτίστην Μόντιον ἀζομένη

Çeviri: “Bu senin herşeyi düşünen erdeminin yüce bir eseridir ey şanlı Montius, proconsul’lerin en yücesi. Uzun yıllardır yıkık dökük olan bu su yolunu kaldırarak ayağa donattın bu kenti! 300 stadion yol yaparak ve delerek dağları getirdin nehri(n suyunu) kente kadar. İşte bu yüzden dikti (senin heykelini) Tralleis danışma meclisi eserinin yanında, kurtarıcı, kurucu Montius’un onuruna!”

T.173 Procurator Khresimos hamamın caldarium bölümünü yaptırıyor

Tanım: Beyaz mermerden bir levha

Bul. Yeri: Tralleis

Ölçüler: Y: 77 cm; G: 29 cm; Hy: 3-4 cm

Yayın: ITralleis-Nysa, no. 148

Tarih: İ. S. 96-98

	[Imp(eratori)] Nerva[e Caes(ari) Aug(usto)]
	p(atri) p(atriciae)
	[Chr]esimus [Aug(usti) l(ibertus) proc(urator) lapi]-
4	[cidin]arum çe[llam?]
	[cal]dariam g[ymnasii]
	[Tral]lianoru[m marmoribus]
	[exo]rnatam ad[iectis —]
8	[— d]uobus [dedicavit.]
	[Αὐ]τοκράτορι Νέρ[ουα Σεβαστῶ]
	πατρὶ πατρίδ<ο>[ς]
	Χρήσιμος ἀπε[λεύθερος ἐπί]-

- 12 τροπος λατομε[ιῶν τὸ θερμὸν]
 τοῦ γυμνασίου [παρὰ Τραλ]-
 λιανοῖς τῇι πο[ικιλίαι]
 λίθων κοσμήσ[ας δύο —]
 16 οὺς ἐν αὐτῷ [προσθεῖς]
 . καθιέρωσ[εν.]

Çeviri: “*İmparatorun azatlısı kölesi ve taş ocaklarından sorumlu procurator’u Khresimos, Tralleis’lilerin gymnasium hamamının (caldarium mekanını) renkli taşlardan (yaptırıp) içine iki adet (heykel koyup) süsleyerek vatanın babası İmparator Nerva Augustus’a adadı*”.

LYKIA

ARYKANDA

T.174 İmparator Traianus Hamam Yaptırıyor

Tanım: Her yandan kırık ve birbirine ait iki levha parçası

Bul. Yeri: Tapınak ve *bouleuterion* arasında

Ölçüler: A parçası: Y: 14 cm; G: 14 cm; D: 4,5 cm; Hy: 3 cm / B parçası: Y: 14 cm; G: 12 cm; D: 4,5 cm; Hy: 2,9-3 cm

Yayın: IArykanda, no. 24.

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 329-330, no. 290.

Tarih: İ. S. 97-99

- 01 [Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Νέρ]-
 02 [ουας Τραιανὸς Σεβαστὸς]
 03 [Γερμανικὸς κατεσκεύ]-
 [ασε]ν τὸ βαλ[ανεῖον ἐκ θεμε]-
 [λίων] διὰ πρ[εσβ]ε[υτοῦ]
 [αὐτο]ῦ καὶ ἀντιστρ[ατήγου]
 4 [Λουκίου] Ἰουλίου [Μαρεί]-
 [νου Καικιλίου Σ[ίνπλικος]
 [- - - - -]

Çeviri: “*İmparator Caesar Nerva Traianus Augustus Germanicus valisi (legatus Augusti) Lucius Iulius Marinus Caecilius Simplex aracılığıyla temelinden itibaren hamamı inşa ettirdi*”.

T.175 Hamama yağ bağışı yapan Hermaios'un heroon'u**Tanım:** Kireçtaşından kabartmalı stel**Bul. Yeri:** Nal Tepesi, Arykanda**Ölçüler:** Y: 91,5 cm; G: 70 cm; D: 14 cm; Hy: 2 cm**Yayın:** IARYkanda, no. 162.**İlgili Kaynakça:** Baker ve Thériault 2009, 75-76; Wörrle 2016, 419, dn. 71.**Tarih:** İ.S. 1/2. yüzyıl

Str. 10-12 arasında Wörrle'nin yaptığı düzeltme kullanılmıştır:

τὸ ἡρώων'Ερμαίου τοῦ Τοαλλιο[ς]

[πε]πρυτανευκότος καὶ τὰς ἄλλα[ς ἀρ]-

[χὰς τετε]λεκότος ἐπισήμως· καὶ εἰε[ρα]-

4 τευκότ[ο]ς καὶ κεχυσοφορηκότος τρι[ς]

καὶ ἐπαν[γ]ελίας καὶ ἐπίδοσεις ἀργυρικὰ[ς]

πεποιημ[ένο]ν τ[ῷ δ]ήμῳ καὶ τῇ γερουσίᾳ·

πάλιν δὲ κ[αὶ το]ῖς [γυ]μνασιάρχοις καὶ ὑπο-

8 γυμνασι[άρχοις· καὶ] δεδειπνικότος τῇ[ν]

γερουσί[αν πολλάκ]ις· καὶ γεγυμνασια[ρ]-

χηκότος [ἐκ τῆς ἰδία]ς οὐσίας καὶ τεθει-

κότος τὸ[ἄλεμμα] ἐν τε τῷ γυμνασί[ῳ]

12 καὶ ἐν τῷ [βαλανείῳ] πρώτου, κτλ.

Çeviri: “Prytanis’liği ve diğer memuriyetleri göze çarpar bir şekilde yerine getirmiş, rahiplik ve 3 kez khrysophoros’luk yapmış, halk ve yaşlılar meclisine para sözü vermiş ve para bağışı yapmış ve (bu bağışı) tekrardan gymnasiarkhos ve hypogymnasiarkhos’lara da (yapmış), sık sık gerousia’yı beslemiş, kendi malvarlığından gymnasiarkhos’luk yapmış, ilk olarak gymnasion’a ve hamama yağ tedarik etmiş olan Toallis oğlu Hermaios’un heroon’u!”

BALBOURA**T.176 Balboursa Augustus su yolunu inşa ettiriyor****Tanım:** 4 parçadan oluşan kireçtaşından blok taşı. Blok C *in situ* olarak akuadüktün kuzey duvarının doğu tarafında durmaktadır.**Bul. Yeri:** Balboursa**Ölçüler:** C Bloğu Y: 88 cm; G: 145 cm; D: 90 cm; HY: 7-8 cm

Yayın: Le Bas ve Waddington 1972, no. 1225; IGR III, no. 466; Milner 2012, 83-85, no. 1. Ibb5*

İlgili Kaynakça: Winter 1996, 152 ve 156

Tarih: İ. S. 74/76

- [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Οὐεσπασιανῶ Σεβασ]-
 [τῷ ἀρχιερεῖ μεγίστῳ, δημαρχικῆς ἐξουσίας]
 [τὸ ὕψιστον αὐτοκράτορι τὸ ὕψιστον πατρὶ πατρίδος ὕψιστον]-
 4 [πάτῳ τὸ ὕψιστον ἀποδεδειγμένῳ τὸ ὕψιστον τειμητῇ Τίμῳ]
 [τῷ Καίσαρι Οὐεσπασιανῶ αὐτοκράτορι τὸ ὕψιστον
 ὕψιστον ἀρχι<ερ>εῖ, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ὕψιστον ὕψιστον τὸ ὕψιστον]
 ἀποδεδειγμένῳ τὸ ὕψιστον τειμητῇ, Καίσαρι]
 8 Σεβαστοῦ υἱῷ Δο[μιτιανῶ, ὕψιστον]
 τὸ ὕψιστον τειμητῇ, ὕψιστον Β[α]λβο[υρέων ὁ δῆμος κα]-
 τεσκεύασεν τὸ ὕψιστον ἀρχι<ερ>εῖ, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ὕψιστον ὕψιστον τὸ ὕψιστον]
 διὰ Λουκίου Λουσκίου Ὀκ[ρα πρεσβευτοῦ τ]ῶν
 12 Σεβαστῶν καὶ ἀν[τ]ι[σ]τρα[τήγου, καὶ - - - Π]ομπη-
 ου Πλάντα ἐπιτρόπου.

Çeviri: “*Balbours halk meclisi Augustus su yolunu legatus Augusti Lucius Luscius Ocrea ve procurator Pompeius Planta vasitasiyla yaptırdı (ve) pontifex maximus, halk egemenliğinin .. yılında, .. kez imperator, vatanın babası, .. kez consul, ... kez consul designatus, censor olan İmparator Caesar Vespasianus Augustus’ a ve .. kez imperator, pontifex, halk egemenliğinin .. yılında, .. kez consul, kez consul designatus, censor olan Titus Caesar Vespasianus’a (ve) Augustus’un oğlu Caesar Domitianus’a (adadı).*”

T.177 Balbours kenti çeşmeyi Caracalla ve Geta’ya adıyor

Tanım: Kireçtaşından bir arşitravin üst parçası

Bul. Yeri: Doğu-batı caddesinin batı ucu

Yayın: Milner 1991, 49-52, no. 16 = SEG 41, no. 1356

Tarih: İ. S. 198/211

[- - ? Αὐτοκράτορι Καίσαρι Μάρκῳ Αὐρηλίῳ Ἀ]ντων[ινί]ῳ Σεβαστῷ
 Ε[ὐ]σ[εβ]εῖ Εὐ[τ]υχεῖ [[καὶ Αὐτοκράτορι Καίσαρι Ποπλί]ῳ [Σεπτιμί]ῳ
 [Γ]ε[τ]α Σεβαστῷ τῷ]] [- - ? vac.] | vac. |

- 2 [- - ? Βαλβουρέων ἡ πόλις καθιέρωσεν τὸ ἀπὸ χρημάτων Πολυδεύκους
Θόαντος Μηνοφίλου ? κ]|ατασκευασθὲν ὑδρεῖον σὺ|[ν τῷ - ca. 6 -]|φ καὶ τῷ
ὀπισθοδόμῳ|[φ καὶ συντελεσθὲν ὑπὸ τῆς κληρονόμου αὐτοῦ Γῆς τῆς καὶ
Παυλείνης, λογιστεύοντος Ἀνδροβίου τοῦ καὶ Εἰρηναίου Ἀνδροβίου πεν-
τά]|κι Τλωέος^{vac}.

Çeviri: “*Balboursa kenti Menophilos torunu Thoas oğlu Polydeukes'in parasından yaptırılmış olan ve onun varisi Ge, nam-ı diğer Paulina tarafından tamamlanan çeşmeyi opisthodomos'u ile birlikte, Tlos'lu V. Androbios oğlu Androbios, nam-ı diğer Eirenaios logistes iken İmparator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus Pius Felix ve İmparator Caesar Publius Sestimus Geta Augustus'a adadı*”.

GAGAI

T.178 Opramoas Gagai kentinin hamamı için bağışta bulunuyor

Yayın: TAM II, no. 905, blok XIX D, str. 2 -5 = Kokkinia 2000, 71

(XIX D 2 -5): . . . καὶ Γαγατῶν εἰς κατασκευὴν βαλανείου | κα[ί τοῦ κο]λ[ύ]νβου καὶ τῶν
λοιπῶν χρηστηρίων | ἡ[δη μύρια] ὠκτάκις χεῖλιά, ὑποσχόμενος | π[ληρώσειν] πᾶν τὸ
ἀνάλωμα ----

Çeviri: “*(Opramoas) hamamın, havuz ve diğer yararlı yapıların inşası için Gagai kentine 18 bin dinar (para verdi) ve tüm masrafı (ödemeye de) söz verdi*”.

T.179 Opramoas Gagai Kent Hamamını Yaptırıyor

Yayın: TAM II, no. 905 = Kokkinia 2000, 53, blok XII F, str. 1-11

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 336-337, no. 311.

- Αὐτοκρά[τωρ] Καῖσαρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ υἱός, [θεοῦ Τραιῖ]ανοῦ
- 4 Παρθικ[οῦ] υἱωνός, θεοῦ Νέρουα ἑγγονος, Τίτος Αἰλ[ιος Ἀδρ]ιανός
Ἀντων[εῖ]νος Σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχ[ικῆς ἐ]ξου-
σίας [τὸ] ιδ'αὐτοκράτωρ τὸ β' ὑπατος τὸ [--, π]ατήρ
πατρί[δος], Γαγατῶν τοῖς ἄρχουσι καὶ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δ[ήμ]ῳ χαίρειν.
- 8 Εἰκότ[ως Ὁ]πραμόα Ἀπολλωνίου μαρτυρεῖτε, βαλανεῖ[ον ὑ]μῖν κα-
τασκ[ευά]ζοντι ἐντελὲς καὶ ταῦτα πρὸς πολλοῖς οἷς [ταῖς] ἄλλαις
πόλε[σιν φ]αίνεται πεπονηκώς. Τὸ ψήφισμα ἔπεμψε Ρου[πίλιος Σεου]-
ῆρος, [ὁ κρ]άτιστος τοῦ ἔθνους ἡγεμῶν. Εὐτυχεῖτε.

Çeviri: “*Divus Hadrianus oğlu, divus Trainus Parthicus torunu, divus Nerva’nın soyundan, pontifex maximus, 14. kez halk egemenliğini elinde tutan, 2 kez imperator, ... kez consul olan Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus, Gagai kenti arkhon’larına, danışma ve kent meclisine selam eder. Haklı olarak sizin için eksiksik bir hamam inşa eden ve diğer kentlere pek çok (hayır) yapan Apollonios oğlu Opramoas’ı övüyorsunuz. (Verdiğiniz bu) kararı eyaletin asil valisi Rupilius Severus (bana) gönderdi. Selametle.*”

HIPPUKOME

T.180 Lykia kentleri ortaklaşa Hippukome’ye Hamam Yaptırıyor

Tanım: Kireçtaşından dört yanı yazılı bir blok taş

Bul. Yeri: Hippukome

Ölçüler: Y: 150 cm.; G: 52-54 cm; D: 37-41 cm; Hy: 2 cm

Yayın: TAM II, no. 168.

İlgili Kaynakça: Şahin 2014a, 175-176

Tarih: İ. Ö. 2./1. yüzyıl

	[ἐπὶ ἰ]ερέ[ως Τ]ο[άλλεως τοῦ]		θως καὶ φιλοδόξως διακεί-
	[Πειγάσεω]ς μηνὸς Ἡρα[ῖωνος? . .]	16	μενοι εἰς τὰ κοινὰ τῆς πό-
	[ἐν? Τοῖ]ς ἀρχαιρεσίοις ἐκλησ[ία]ς κυ[ρί]-		λεως πράγματα καὶ τὰς [ἐ]-
4	[ας γεν]ομένης ἔδοξεν Ἰπποκωμητῶ[ν]		παγγελίας πεποημέν[οι]
	[τῇ βο]υλῇ καὶ τῷ δήμῳ ἀρχόντων		εἰς τὴν τοῦ βαλανείου κατα-
	[γν]ώμη Σωσιπόλεως τοῦ Ζήνω-	20	σκευήν, ὅπως οὖν καὶ οἱ λοι-
	νος καὶ Θέωνος τοῦ Μηνοδώρου		ποὶ ζηλωταὶ γείνωνται να.
8	καὶ γραμματέως Ἡφαιστίωνος τοῦ		Τῶν ὁμοίων, δεδόχθαι ἐ-
	Παρδαλέοντος· ἐπεὶ συμφέρον ἐσ-		παινέσαι τε αὐτοὺς καὶ στε-
	τὴν καὶ καλῶς ἔχον κατασκευάσ[αι]	24	φανῶσαι χρυσῶι στεφάνωι,
	στήλην ἣτις ἀνατεθήσεται		ἀναγραφῆναι δὲ καὶ τὰ ὀνόμα-
12	εἰς τὸ ἱερόν τῶν θεῶν Λοαν-		τα τῶν ἐπηγγελημένων κα-
	δέων εἰς ἣν ἀναγραφῆσον-		[θ’?] ὅσον ἕκαστος ἐπηγγείλατο·
	ται οἱ γνησίως καὶ φιλαγά-		κτλ.

Çeviri: “*Peigasis oğlu Toallis rahip iken, Heraion ayında, yüce meclisin toplantısında arkhon’lar Zenon oğlu Sosipolis ve Menodoros oğlu Theon ve grammateus Pardaleon oğlu Hephaistion’un dilekçesi üzerine Hippukome boule ve demos’u karar aldı: Madem ki üzerine ken-*

tin ortak işlerine ve hamamın inşası için açılan bağış kampanyasına asil, iyiliksever ve ünsever bir şekilde yaklaşan kişilerin yazılacağı ve Loanda tanrılarının tapınağına dikileceği bir stelin yapılması güzel ve yararlı bir iştir, diğerleri de benzer şekilde arzulu olsunlar diye şu kişilerin övülmesine ve altın bir çelenkle onurlandırılmasına, her birinin isimlerinin yaptığı bağışın miktarına göre yazılmasına karar verildi”. –isim listesi-

KADYANDA

T.181 Phantias’ın su tesisatı

Tanım: Su künküne ait bir parça.

Bul. Yeri: Esenköy (eski ismi Dont), Kadyanda teritoryumu

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: TAM II.1, no. 128

İlgili kaynakça: Hellenkemper ve Hild 2004, 523.

Φανίου.

2 Ἑρμίας

ἐπόει.

Çeviri: “Phantias’ın su hattı. (Tesisatı) Hermias yaptı”.

T.182 Vespasianus Hamam Yaptırıyor

Tanım: Kapı lentosu

Bul. Yeri: Kadyanda

Ölçüler: Y: 35 cm; G: 175 cm; D: 7 cm

Yayın: Benndorf ve Niemann 1884, 143, no. 122; TAM II, no. 651 = IGR III, no. 507

İlgili Kaynakça: Frézouls vd. 1986, 236; Farrington 1995, 151-152, no. 14; Fagan 1999, 329, no. 288

Tarih: İ. S. 69-79

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Οὐασπασιανὸς Σεβαστὸς

κατεσκεύασεν τὸ βαλανεῖον ἐκ τῶν ἀνασωθέντων χρημάτων ὑπ’ αὐτοῦ

τῇ πόλει.

Çeviri: “İmparator Caesar Flavius Vespasianus Augustus bu hamamı kendisi tarafından kent için ayrılan paralardan yaptırdı.”

KSANTHOS/LETOON

T.183 Ksanthoslular kentlerine hamam yaptıran Gaius Iulius Titianus Claudius Dionysios’u onurlandırıyor

Tanım: Dört köşe bir blok taş. Bul. Yeri: Ksanthos

Ölçüler: Y: 43 cm; G: 39 cm; Hy: 3 cm

Yayın: TAM II,1, no. 361

İlgili Kaynakça: Quaß 1982, 195; Barresi 2003, 512; Dönmez-Öztürk 2012, 84 ve 86

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl başları

Γ(άιον)Ἰούλιον Τίτιανόν·

Κλαύδιον Διονύσιον

Κλαυδία Ἀρ^{vac} ρουν-

4 τία Μαρκέλλα γυ-

νή Ἀρρουντίου

Κλαυδιανοῦ τοῦ

τὸ βαλανεῖον ἀνα-

8 θέντος Ξανθίοις

τὸν ἀδελφόν.

vac.

Çeviri: “Ksanthos’lular için hamam yaptıran Arruntius Claudianus’un eşi Claudia Arruntia Marcella kardeşi Gaius Iulius Titianus Claudius Dionysios’u (onurlandırdı)”.

T.184 [Filanca Kişi/Kişiler] çeşitli Lykia kentlerine yardımda bulunuyor

Tanım: Mermer stel

Bul. Yeri: Letoon

Ölçüler: Y: 121,5 cm; G: 37,5 cm; D: 12,7 cm

Yayın: Balland 1981, 185, no. 67

İlgili Kaynakça: Coulton 1987, 171-178; Fagan 1999, 337-338, no. 313

Tarih: İ. S. 152 sonrası (Balland); İ. S. 141 sonrası (Coulton)

Δωρεὰς ἔδωκεν·

Λυκίων τῷ κοινῷ εἰς μὲν

διανομὰς μ(υριάδας) κε’,

4 εἰς δὲ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ ἔθνικόν

Καισάρειον μ(υριάδας) γ’

Ξανθίοις δὲ γε[ρουσ]ίαι μ(υριάδας) α’,

ὕπερ Ἑλένης μ(υριάδας) γ’, εἰς γυναικεῖ-

- 8 ον βαλανεῖον μ(υριάδας) ^{α'}, εἰς τὰ ἐν τῷ
 ἱερῷ ἔργα μ(υριάδας) ^{ιβ'} (ἥμισυ), εἰς τὸ γυμνάσιον
 καὶ τὸ ἐν αὐτῷ βαλανεῖον μ(υριάδας) ^{δ'} (ἥμισυ)
 εἰς τὴν ἀγορὰν μ(υριάδας) ^{γ'}, ὅ(λον) μ(υριάδας) ^{κε'}.
- 12 Παταρεῦσιν εἰς μὲν στοὰν τὴν
 ὑπ' αὐτοῦ γεγονυῖαν διπλῆν πρὸς
 τῷ λιμένι μ(υριάδας) ^{δ'}, εἰς δὲ σιτομέτριον
 μ(υριάδας) ^{α'}, εἰς δὲ πανήγυριν μ(υριάδας) ^{β'}, β, ὅ(λον) μ(υριάδας) ^{ζ'}, β.
- 16 Μυρεῦσιν εἰς τὸ περίστυλον τοῦ
 γυμνασίου καὶ τὴν σκούτλωσιν
 αὐτοῦ καὶ τοὺς κείονας μ(υριάδας) ^{ε'} ξ'
 Τλωεῦσιν εἰς μὲν βαλανεῖον μ(υριάδας) ^{γ'}
 κτλ.

Çeviri: “(Falanca kişi) Lykia Birliği’ne dağıtılması için 250 bin dinar; eyaletin İmparator Tapınağı’na (ethnikon kaisareion) 30 bin dinar; Ksanthos’lulara gerousia’(ya verilmesi) için 10 bin dinar, Helene için 30 bin dinar, kadınlar hamamı için 10 bin dinar, tapınaktaki işler için 125 bin dinar, gymnasion ve onun içindeki hamam için 45 bin dinar, agora için 30 bin dinar, toplamda ise 250 bin dinar; Patara’lılara liman yakınında kendisi tarafından yaptırılan çift stoa için 40 bin dinar, tahıl dağıtımı için 10 bin dinar, şenlik için 22 bin dinar, toplamda ise 62 bin dinar; Myra’lılara gymnasion peristili, onun dekorasyonu ve sütunları için 50 bin dinar; Tlos’lulara ise hamam için 30 bin dinar bağış yaptı...”.

T.185 Ksanthos’lular hamamın inşasına para bağışı yapan ...’yı onurlandırıyor

Tanım: Heykel kaidesi

Bul. Yeri: Letoon

Ölçüler: Y: 115 cm; G: 165 cm; D: 75 cm; Hy: 2,5 cm

Yayın: Balland 1981, 230-231, no. 69 = AE 1981, no. 834

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 332, no. 297; Reitzenstein 2011, 237-239, no. 117 ve 120

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl

[— — — —]H. 2-3. ΩΝ Τραϊανείων, πατρὸς ἀρχιερέ]-

[ως τῶν Σεβα]στῶν καὶ γραμματέος Λυκίω[ν — —]

[— — — M]εγεδήμου, ἐξάδελφον Φλαυίου [— — —]

- 4 [—]Υ ἀρχιερέων τῶν Σεβαστῶν καὶ γραμμα[τέ]-
 [ων] Λυκίων, ἀπόγονον στρατηγῶν ναυάρχων, γυ-
 μνασιαρχήσαντα τῶν νέων ἐν ἐθνικῇ πανηγύ-
 ρει ἐν ᾧ ἔτει ἡρχιέρato ὁ πατήρ αὐτοῦ, γυμνασιαρχή-
 8 σαῖντα τῶν γ[ε]ραιῶν καὶ ἐν πάσαις ἀρχαῖς φιλοδο-
 ξήσαντα, δεδωκότα δὲ καὶ ἰς τὴν καθ' ἔτος πα-
 νήγυριν μετὰ πατρὸς (δραχμὰς) μυρίας καὶ ἰς βαλανεί-
 ου κατα[σ]κευ[ήν] (δραχμὰς) πεντακισχειλίας, τετειμη-
 12 μένον πεντάκις ὑπὸ Λυκίων τοῦ κοινοῦ καὶ ὑ-
 πὸ τῆς πατρίδος ^{vac.} ταῖς καθ' ἔτος τειμαῖς,
 Ξανθίων τῆς τοῦ ^{vac.} Λυκίων ἔθνους μητρο-
 πόλεος ἢ βουλῇ ^{vac.} Καὶ ὁ δῆμος
 16 τὸν ἴδιον ^{vac.} Πολείτην.

Çeviri: “*Lykia Birliği'nin metropolis'i Ksanthos'un danışma ve halk meclisi, İmparator başrahibi ve Lykia'luların grammateus'u olan Menedemos'un oğlu, İmparator başrahibi ve Lykia'luların grammateus'u olan Flavius ...'un kuzeni, generallerin ve amirallerin soyundan gelen, babasının başrahiplik yaptığı yılda yapılan eyalet çapındaki şenlikte gençlerin gymnasiarkhos'u olan, yaşlıların gymnasiarkhos'luğunu yapan, bütün görevlerinde ünsever bir şekilde davranan, yıllık yapılan şenliğe babasıyla beraber 10 bin drakhme, hamamın yapımına ise beş bin drakhme veren, Lykia Birliği ve vatani tarafından yıllık olarak (verilen) onurlarla onurlandırılmış bir kimse olan 'i (onurlandırmaktadır)’’.*

Not: Bu yazıtların dışında Baker ve Thériault'un verdiği bilgilere göre, kentte çalışan Fransız epigraflar tarafından kopyalanan ancak henüz yayımlanmayan 2 yazıtta daha βαλανεῖον ifadesi geçmektedir. Bu yazıtlardan birinde Eirenaios kızı Ptolemais hamama para bağışı yaptığı için onurlandırılmakta, diğerinde ise Sextus Marcius Apollonides hamama yağ tedarik etmekte ve bundan ötürü yine onurlandırılmaktadır, bk. Des Courtils ve Laroche 2003, 432-433 = SEG 54, no. 1464 (2 ve 6).

KYANEAI

T.186 Kyaneai kenti Ares, Eleutheria, Zeus ve Antoninus Pius'a hamam adıyor

Tanım: Kaide

Bul. Yeri: Kyaneai

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: CIG 4303 h1 = Spratt ve Forbes 1847, 272; Le Bas ve Waddington 1972, no. 1286 = IGR III, no. 700

İlgili Kaynakça: Zimmermann 1992, 72-73; Farrington 1995, 152, no. 19; Kolb 2008, 272-273; Hansen 2010, 227

Tarih: İ. S. 138-140

θεῶ μεγάλῳ Ἄρει καὶ Ἐλευθερ[ί]α

ἀρχηγέτιδι ἐπιφανεῖ θεᾷ καὶ Δί.

Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τίτῳ Αἰλίῳ Ἀ-

4 δριανῶ Ἀντ[ω]νείνῳ Σεβαστῶ Εὐ-

σεβεί, π(ατρὶ) π(ατρίδος), Κυανειτῶν ἡ βουλὴ καὶ

ὁ δῆμος τὸ βαλανεῖον ἀφιέρω-

σεν ἐπὶ Γναίου Ἀρρίου Κορνηλί-

8 ου Πρόκλου πρεσβευτοῦ κ[αὶ]

ἀντισ[τ]ρατήγου.

Çeviri: “*Kyaneai danışma ve halk meclisi, bu hamamı legatus Augusti Gnaeus Arrius Cornelius Proclus aracılığıyla yüce tanrı Ares’e, herşeyi işiten baş tanrıça Eleutheria’ya, Zeus’a ve vatanın babası İmparator Caesar Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius’a adadı.*”

LİMYRA

T. 187 Hamamın temizliği ve kullanılması için para veren Khryso Artemous onurlandırılıyor

Tanım: Kireç taşından birbirine ait üç blok

Ölçüler: Y: 34, 5 cm; G: 72 cm (I. Blok); 73,5 cm (II. Blok); 74 cm (3. Blok); D: 91 cm; Hy: 2,5 cm

Bul. Yeri: Bizans sur duvarında devşirme

Yayın: Wörrle 2016, 404-428.

Tarih: Erken İmparatorluk Dönemi (olasıkla İ.S. 43 sonrası)

0 ve I. Blok:

[Λιμυρέων ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος καὶ οἱ νέοι καὶ] ἡ γερουσία κ[αὶ οἱ]

[κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι ἐτείμησαν] Χρυσῶ Ἀρτεμοῦν Ορνημ[υ]-

[θου τοῦ Μελεάγρου θυγατέρ]α ἀστικὴν, γυναικα γενομέν[ην]

4 -----γυμνασιαρχήσασαν τῶν νέων

[καὶ γερόντων(?)-----] ΤΩΝ γαιῶν καὶ δικαίῳς τὴν ὥνῃ[ν]

[-----καὶ] ἀλείψασαν ἐκκ τῆς ἰδίας οὐσίας[ς]

II. ve III. blok

τούς τε νέους καὶ γέ[ρον]τας καὶ τ[οὺς ἄλλους πολίτας πάντας καὶ πα]-
ροίκους καὶ ξένους καὶ Ῥωμαίους κ[αὶ ἀν]αδοῦσαν [τῇ πόλει τὸ ἀποτε]-
ταγμένον ἔλαιον αὐτῇ ὑπὸ τοῦ δ[ήμ]ου καὶ τὸ ἐκκείμενον ἀρ[γύριον εἰς]

4 τὴν λοῦσιν τοῦ βαλανείου καὶ λού[σα]σαν ἐκκ τῆς ἰδίας οὐσίας

ἀναλογούντας τῇ τῶν προγ[ό]νων ἀρετῇ. ^{vac.}

^{vac.}

Çeviri: “*Limyra danışma ve halk meclisleri, neos’lar, gerousia ve ikamet eden Romalılar, kentli bir kadın olan, neos’ların ve gerontes’in (?) gymnasiarkhos’luğunu yapmış --- malların ve satışını adil bir şekilde ----- kendi cebinden neos’lara, gerontes’e ve diğer tüm yurttaşlara, paroikos’lara, yabancılara, Romalılara yağ tedarik eden, halk meclisi tarafından kendisi için ayrılmış olan zeytinyağını ve parayı hamamın temizliği için kente geri veren, kendi cebinden de atalarının erdemine uygun bir biçimde kendi mal varlığından (insanların) yıkanmasını (sağlayan) Meleagros torunu, Ornimythos kızı Khryso Artemous’u onurlandırdı*”.

MYRA

T.188 Myra kenti, hamamın önüne stoa inşa ettirmiş olan Iason’u onurlandırıyor

Tanım: Yazıt, Kyaneai akropolisinden doğuya doğru, Yavu köyüne gelmeden 1.8 m uzunluğunda ve 15 m genişliğinde bir anakayaya 3 parça olarak oyulmuştur ve literatürde Iason anıtı olarak bilinmektedir.

Ölçüler: Hy: 3 cm.

Yayın: Heberdey ve Kalinka 1896, 1-6 = IGR III, no. 704.

İlgili Kaynakça: Farrington 1995, 154, no. 28; Fagan 1999, 336, no. 310.

Tarih: İ. S. 146

Anıt, Kyaneia’lı meşhur hayırsever Iason’un Myra ve Patara meclisleri tarafından onurlandırılması, Lykia Birliği tarafından İmparator Antoninus Pius’a yazılan mektup ve İmparator’un birliğe olan cevabından oluşmaktadır. Biz burada sadece konumuzla ilgili kısmı veriyoruz:

II.A

10 ----- δωρεάς τε μεγαλοπρεπεῖς

πεποιήται εἰς τε κατασκευῇ[ν] στοᾶς πρὸ τοῦ κατα-

σκευασμένου βαλανείου [πρ]ὸς τῇ [π]λ[α]τεία δηνάρια μύρια

μετὰ καὶ τῆς θ[υ]γατρὸς αὐτοῦ Λυ[κί]ας, κτλ.

Çeviri: “ ---- *ana cadde yanında inşa edilmiş olan hamamın önündeki stoanın yapımı için cömert bir şekilde kızı Lykia ile birlikte 10 bin dinar para bağışı yapan (Iason’u Myra kenti onurlandırmaktadır).*

NEISA

T.189 Hamam onarımı için bağış yapanların listesi

Tanım: Kireçtaşından, üstü profilli bir kaide

Bul.Yeri: Samadin/Samanin mevkii

Ölçüler: Y: 25 cm; G: 31 cm; D: 16 cm; Hy: 1,2 cm.

Yayın: Takmer ve Oktan 2013, 66-69, no. 2.

Tarih: İ. S. 16/7 (Sulla Era’sına göre)

^{vac.} L (ἔτους) ἀρ’ Περιτίου ^{vac.}

[ο]ἶδε φιλοδόξως καὶ εὖν[οῖκῶς]

[δι]ακείμενοι πρὸς τε τὸ[ν δῆμον]

4 [κ]αὶ τοὺς πολίτας πάντας [ἐπηγγεί]-

λαντο ἀναπόδοτα διαφ[έρειν εἰς]

τὴν ἐπισκευὴν τοῦ βαλα[νείου]

Τροκονδας I[.] ^{vac.} Δεῖκ[.]

8 Ἀρτεμ[.] Γ Δεῖκα [.]

ΜΙΣΤΑ ΜΑΝΔΥΒ

Çeviri: “101 yılı, Peritios ayında. Demos’a ve tüm yurttaşlara ünsever ve iyi niyetli davranan bu kişiler, hamamın onarımı için geri ödemesiz katkıda bulunmaya söz verdiler: Artemes’in oğulları Trokondas ve Dikandros – drakhme; Themistas oğlu Dikandros –drakhme; Er-mandyberis oğlu N.N. --- drakhme ---”

OINOANDA

T.190 Oinoanda *demos*’u hamamı onartıyor

Tanım: Kireçtaşından, L biçimli bir blok.

Bul. Yeri: Kuzeydoğu caddesinin güneyinde, agoranın 40 m kadar uzağında

Ölçüler: Y: 78 cm; G: 120 cm; D: 28 cm (üst) / 47 cm (alt); HY: 4-5 cm

Yayın: Milner 2016, 95-99

Tarih: İ. S. 73

Αὐτοκράτορι Καίσαρι Οὐεσ[πασιανῶ Σεβαστῶ ἀρχιερεῖ μεγίσ]

- τω δημαρχικῆς ἐξουσίας [. τὸ αὐτοκράτορι τὸ . . πατρὶ πατρίδος]
 ὑπάτω τὸ δ' ἀποδεδειγμένω[ω τὸ ε' τειμητῇ, καὶ Τίτω Καίσαρι
 4 Οὐεσπασιανῶ αὐτοκράτορι τὸ [. ἀρχιερεὶ δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ .]
 ὑπάτω το β' ἀποδεδειγμένω τ[ὸ γ' τειμητῇ, καὶ Καίσαρι Δομιτιανῶ]
 ὑπάτω το β, ὁ δῆμος, ἀφιεροῦντ[ος Γναίου Ἀνιδίου Κέλερος Φισκιλίου]
 Φίρμου πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρ[ατήγου Σεβ(αστοῦ?)],
 8 [πε]ριλαβόμενος πάσας περισ[τάσεις καὶ ca 11 τὸ βαλανεῖον? ἀπο]-
 [κ]ατέστησεν.

Çeviri: “*Halk meclisi, legatus Augusti pro praetore Gnaeus Avidius Celer Fiscilius Firmus'un adağı yapması ve işi tamamlamasıyla, (işe) tüm portikoları da dahil ettikten sonra hamamı (?) onarttı (ve) pontifex maximus, .. kez halkın egemenliğini üstlenmiş, 4. kez consul, 5. kez consul olmaya aday gösterilmiş, censor olan İmparator Caesar Vespasianus Augustus'a ve .. kez imperator, pontifex, .. kez halkın egemenliğini üstlenmiş, 2. kez consul, 3. kez consul olmaya aday gösterilmiş, censor Titus Caesar Vespasianus'a ve 2. kez consul olan Caesar Domitianus'a adadı*”.

T.191 Opramoas Oinoanda kentinin hamamı için bağışta bulunuyor (1)

Yayın: TAM II, no. 905, blok XVII C = Kokkinia 2000, 66, blok XVII C, str. 12-13

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 336-337, no. 311

.... Οἰνοανδεῦσιν εἰς βαλανεῖου [κατασκευὴν καὶ λοιπῶν χρηστηρί]ων

Çeviri: “*Hamamın inşası ve diğer faydalı yapılar için Oinoanda kentine..... (bağışladı)*”...

T.192 Opramoas Oinoanda kentinin hamamı için bağışta bulunuyor (2)

Yayın: TAM II, no. 905, blok XIX B = Kokkinia 2000, 71

(XIX B, str. 13-14): . . . τῇ Οἰνοαν[δέ]ων εἰς κατασκευ[ήν] βαλανείου § μύρια κ[αὶ τῇ
 Κα]λυνδίων § θ...

Çeviri: “*Opramoas, hamamın inşası için Oinoanda kentine 10 bin dinar (bağışladı)....*”

OLYMPOS

T.193 Vespasianus Hamamı Onartıyor

Tanım: Kireçtaşından kapı lentosu

Bul. Yeri: Büyük hamamın girişinde

Ölçüler: Y: 56 cm; G: 248 cm; D: 46 cm; Hy: 2,2 - 5,8 cm.

Yayın: İplikçioğlu 2006, 75-81 = SEG 56, no. 1762

Tarih: İ. S. 69-70

Αὐτοκρατωρ Καῖσαρ Φλάουιος Οὐεσπασιανὸς Σεβαστὸς

^{vac.} ἐπιφανῆς θεὸς ^{vac.}

Γῆς καὶ θαλάσσης, ἐπεσκεύασεν τὸ βαλανεῖον διὰ τῆς

4 Σέξστου Μάρκιου Πρεῖσκου πρεσβευτοῦ ἰδίου ἀντιστρατή -
γου προνοίας ^{vac.}

Çeviri: “*İmparator Caesar Flavius Vespasianus Augustus, yerin ve denizin gözle görülür tanrısı, legatus Augusti’si Sextus Marcius Priscus’un öngürüsü ile hamamı onarttı*”.

T.194 Vespasianus Hamam Yaptırıyor

Tanım: Kireçtaşından blok. Olasılıkla hamam yapısında lento taşı olarak kullanılmıştır.

Bul. Yeri: Büyük hamamın kuzeybatı köşesinde

Ölçüler: Y: 43 cm; G: 140 cm; D: 38 cm; Hy: 5 cm.

Yayın: Adak ve Tüner 2004, 59-60, no. 3 = SEG 54, 1355 = İplikçioğlu 2006, 76 = SEG 56, 1763.

Tarih: İ. S. 78-79

[Αὐτοκρατωρ Κ]αῖσαρ Οὐεσπασιανὸς Σεβαστὸς[ς]

[ἐπ]ιφανῆς θεὸς γῆς καὶ θαλάσσης, ^{vv}

[δ]ιὰ τῆς Τ(ίτου) Αὐρηλίου Κυήτου πρεσβεῦτου

4 ἰδίου καὶ ἀντιστρατήγου προνοίας ^{vvv}

ἐκ θεμελίων τὸ βα^vλαν^vεῖον ^{vacat}

Çeviri: “*İmparator Caesar Vespasianus Augustus, yerin ve denizin gözle görülür tanrısı, legatus Augusti’si Titus Aurelius Quietus’un öngürüsü ile hamamı temelinden itibaren (yaptırdı)*”.

Str 2: δίκαιος κύριος (Adak ve Tüner)

T.195 Apphia yaptırdığı hamamı Severus'lara adıyor

Tanım: Gri kireçtaşından bir blok. Bizans şapelinin batı kapısında arşitrav olarak yeniden kullanılmış.

Bul. Yeri: Khimaira

Ölçüler: Y: 62 cm; G: 240 cm; D: 92 cm; Hy: 5 cm.

Yayın: Ruggieri 1996, 69-70, no. 1 = SEG 46, no. 1711 = AE 1996, no. 1504

Tarih: İ. S. 209-211

[Υπὲρ τῶν θειο]τάτων [...] Αὐτο<κρα>τόρ[ων]

Λουκίου Σεπτιμίου Σεουήρου Εὐσεβοῦς Εὐτυχοῦς Περτίνα

- κος καὶ Μάρκου Αὐρηλίου Ἀντωνίνου Εὐσεβοῦς Εὐτυχοῦ[ς]
 4 Σεβαστῶν [[καὶ Πουπλίου Σεπτιμίου Γέτα Εὐσεβοῦς Σεβαστοῦ]]
 [[Βρεταννικοῦ ? μεγίστου]] τῶν μεγάλων βασιλέων [καὶ]
 Ἰουλίας Σεβαστῆς μ ητρὸς Σεβαστῶν καὶ τῶν ἱερῶν
 vac. Στρατοπέδων vac.
 8 τὸ βαλανεῖον καθιέρωσεν {εν} Ὀλυν π ηνῶν ἡ πόλις vac.
 ΠΥΑΔΕΙΚ.ΑΙ· Ἀφία [...]ορτου Ὀλυμπ η ν ἡ κατασκευάσασα
 vac. ἐκ τῶν ἰδίων ἀν ἔθηκεν. Vac.

Çeviri: “*Bu hamamı, Olymposlu ... kızı Apphia kendi cebinden yaptırdı ve Olympos kentine, tanrısız İmparator’lar ve yüce hükümdarlar Lucius Septimius Severus Pius Felix Pertinax Augustus ve Marcus Aurelius Antoninus Pius Felix Augustus ve Publius Septimius Geta Pius Augustus ve Augustus’ların ve tüm ordugahların annesi Iulia Augusta’nın ..’si için adadı*”.

PATARA

T.196 Vespasianus, Sextus Marcius Priscus aracılığıyla Patara su yolunu tamir ettiriyor

Tanım: Kireçtaşından blok taş

Bul. Yeri: Yazıt, Patara’nın Patara’nın yak. 6 km kadar kuzeydoğusundaki Delikkemer basınçlı su kemeri üzerinde bulunmaktadır

Ölçüler: Y: 75-80 cm; G: 213 cm; D: 107 cm; Hy: 2 cm (str. 1: 3cm)

Yayın: Şahin 2007, 102-104 = SEG 57, no. 1673

İlgili kaynakça: Şahin 2008, 9-18; Işkan-Işık vd. 2008, 115-118; Şahin 2009, 336-342; Işkan ve Baykan 2013, 98; Şahin 2014a, 340-342; Şahin 2014b, 131-144; Schuler 2014, 107-118; Jones 2014, 59; Deeg 2014, 65-75; Işkan 2015, 163-165

Tarih: İ. S. 69-70

- Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάουιος Οὐεσπασιανὸς Σεβαστὸς ὁ
 τὸ τοῦ ὕδραγωγίου ἀνάλημμα συμπεσὸν σεισμοῖς ἐκ θεμελίων ἀποκατέστησε σὺν
 τοῖς ἐπ’ αὐτῷ λιθίνοις ἐκ τετραπέδου λίθου σωλήσι προστεθέντος καὶ ἑτέρου παρὰ το
 4 ἀνάλημμα θλειμματικοῦ ὕδραγωγίου διὰ τριστίχων σωλήνων ὁστρακίνων παλαιστ-
 αίων ὥστε δυεῖν ὄντων, εἰ θάτερον ἐπισκευῆς δεηθεῖν, μὴ ἐνποδιζέσθαι τὸν δρόμον
 ἀδιαλείπτου μενούσης τῆς χρήσεως·^ν ἐπεσκεύασε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ὕδραγωγίου
 καὶ τὸ ὕδωρ μετὰ μῆνας λ’ παραπεσεῖν εἰσήγαγεν διὰ Σέξτου Μαρκίου Πρεῖσκου
 πρεσβευ-

- 8 τοῦ αὐτοῦ ἀντιστρατήγου ἐκ τῶν συντηρηθέντων τῇ πόλει χρημάτ[ω]ν ἀπὸ κεφαλαίων καὶ
 τὸ ἔθνος συνήνεγκε § ^{vac} μηδεμιᾶς ΚΑΤΑΝΛΙΑ ἐπιγραφῆς γενομένης, τοῦ ἔργου καταρχ-
 θέντος μὲν ὑπὸ Οὐλίου Φλάκκου πρεσβευτοῦ Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου
 συντελειωθέντος δὲ καὶ εἰσαχθέντος τοῦ ὕδατος ἐπὶ Ἐπρίου Μαρκέλλου πρεσβευτοῦ Κλαυδίου
- 12 Καίσαρος Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου. ^{vac}

Çeviri: “İmparator Caesar Flavius Vespasianus Augustus su yolunun depremler dolayısıyla çöken analemma’sını üstünde dört köşe blokların birleştirilmesinden oluşturulmuş taş borularla birlikte temelden itibaren yeniden yaptırdı; diğer taraftan basınçlı su borusunu taşıyan analemma boyunca pişmiş topraktan imal edilmiş dört parmak çapında üç sıra su borusu (döşetti); böylece iki su hattı oluşmuş oluyor ve eğer bunlardan birini onarmak gerekirse, (su) sevkıyatı sekteye uğramayacak ve kullanımının sürekliliği sağlanmış olacaktı. (İmparator) ayrıca su yolunun diğer bölümlerini de onarttı ve 30 aylık bir kesintiden sonra suyu kendi legatus’u ve proprætor’u (askeri valisi) Sextus Marcius Priscus aracılığıyla (kente) sevk etti; masraflar kelle vergilerinin kent için tasarruf edilmiş kısmından karşılandı; Birlik ise, - - herhangi bir yazılı talep olmaksızın (olmadığı halde, olmadığı için) dinar katkıda bulundu. Tesisin yapımına Claudius Caesar Augustus’un legatus’u ve proprætor’u Vilius Flaccus tarafından başlanmış, ama Claudius Caesar Augustus’un legatus’u ve proprætor’u Eprius Marcellus zamanında tamamlanarak suyun (kente) sevkıyatı sağlanmıştı” (Şahin 2014a, s. 342’den alınmıştır). ”

Str. 9: ΚΑΤΑΝΛΙΑ: Bu sözcük, İşkan-Işık vd. (2008, 116-118) ve Schuler (2014, 110-111) tarafından κατ’ ἄνδρα şeklinde anlaşılmak istense de Şahin (2008, .12-18; 2009, 339-342;) bu hususta çekinceli davranmayı tercih etmektedir. Bunun sebebi ise Şahin’e göre sondan üçüncü harfin delta yerine lambda olmasının daha yüksek bir ihtimal olması, aynı zamanda sondan bir önceki harfin bir *rho* mu yoksa *iota* mı olduğunun belli olmamasıdır.

T.197 Vespasianus (?) hamam yaptırıyor

Tanım: Arşitrav bloğu

Bul. Yeri: Patara hamamı

Ölçüler: Y: 89 cm; G: 230 cm; Hy: 4,5 cm.

Yayın: TAM II, no. 396; Eck 2008, 269-275; SEG 57, no. 1671.

İlgili Kaynakça: Farrington 1995, 156-157, no. 38; Şahin 2008, 2-9; 19-26; Şahin 2009, 332-336; Şahin 2014b, 140-143.

- Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάουιος Οὐεσπασι[αν]ὸς
 Σεβαστὸς [-----]
 [-----]
 4 [--- ΙΟΣΛΙ----- Ο -----]
 [----- Ο -----] τὸ βαλανεῖον κατεσκεύασεν
 [ἐκ] θεμελ[ί]ων σὺν τοῖς ἐν αὐτῷ προσκοσμήμασιν καὶ ταῖς
 κολυμβήθραις διὰ Σέξτου Μαρκίου Πρε[ί]σκου πρεσβευτοῦ
 8 [αὐτ]οῦ ἀντιστρατήγου [ἐ]κ τῶν συν[τ]η[ρ]ηθέντων χρημάτων ἔκ
 [τε τ]οῦ ἔθνους (δηναρίων) ... καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Παταρέων πόλεος
 συντελειώσαντος καὶ ἀφιερώσαντος τὰ ἔργα.

İmparator Vespasianus'un isminin yazıtın başına Nero'nun ölümünün ve *damnatio memoriae*'ya uğramasının ardından eklendiğini ve dolayısıyla hamamın aslında Nero devrinde yapıldığını iddia eden W. Eck'in ve onu takip eden SEG'in deşifrasyonu ise aşağıdaki gibidir:

- [[[Νέρων Κλαύδιος Θεοῦ Κλαυδίου υἱός, Τιβερίου Καίσα-
 ρος Σεβαστοῦ καὶ Γερμανικοῦ Καίσαρος ἔκγονος, θεοῦ
 Σεβαστοῦ ἀπόγονος, Καῖσαρ Σεβαστὸς Γερμανικὸς ἀρχι-
 4 ερεὺς μέ]γιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας [τὸ ι]α', [ῥ]πατος [τὸ δ', αὐτο-]
 [κρά]τω[ρ τὸ --, πατήρ] πατρίδος]] τὸ βαλανεῖον κατεσκεύασεν
 ἐκ θεμελ[ί]ων σὺν τοῖς ἐν αὐτῷ προσκοσμήμασιν καὶ ταῖς
 [κο]λυμβήθ[ρ]αις διὰ Σέξτου Μαρκίου Πρεῖσκου πρεσβευτοῦ
 8 [αὐτ]οῦ ἀντιστρατήγου ἐκ τῶν συντηρηθέντων χρημάτων ἔκ
 [τε τ]οῦ ἔθνους §^{vac.} καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Παταρέων πόλεος
^{vac.} συντελειώσαντος καὶ ἀφιερώσαντος τὰ ἔργα. ^{vac.}

Çeviri: “İmparator Caesar Flavius Vespasianus Augustus (Eck’e göre ise: *divus Claudius oğlu, Tiberius Caesar Augustus torunu, pontifex maximus, 11. kez halkın egemenliğini elinde tutan, 4. kez consul, .. kez imperator, vatanın babası Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus*) bu hamamı temelinden itibaren içindeki süslemeleri ve havuzuyla birlikte (Lykia) ulusu

ve Patara kenti tarafından toplanan paralardan legatus Augusti Sextus Marcius Priscus aracılığıyla yaptırdı ve bu işleri sonuçlandırarak kutsadı”.

T. 198 Tiberius Claudius Eudemos’un bıraktığı paranın faizinden agora yanında hamam ve kutsal koruluktaki su kanalları inşa ediliyor

Tanım: Kireçtaşından heykel kaidesi

Bul. Yeri: Bizans Dönemi surlarının 9 nolu kulesinin güneydoğu köşesinde devşirme

Ölçüler: Y: 137 cm; G: 173 cm; D: 132 cm. Hy: 2-3,5 cm arasındaki değişiklik göstermekte.

Yayın: Lepke vd. 2015, 357-375, no. 9

Tarih: İ.S. 150 sonrası

Yazıtlı kaide iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Tiberius Claudius Flavianus Eudemos’u, ikincisi ise eşi Claudia Anassa’yı onurlandırmaktadır. Konumuzla ilgisi olmadığı için ikinci bölümü kataloğa dahil etmedik.

Παταρέων τῆς μητροπόλεως

τοῦ Λυκίων ἔθνους ἡ βουλὴ καὶ ὁ

δῆμος καὶ ἡ γερουσία Τιβέριον Κλαύ-

4 διον Εὐδήμου υἱὸν Φλαουιανὸν Κυρεῖνα

Εὐδημον Παταρέα, ἄνδρα μεγαλόφρονα καὶ φιλό-

πατριν, γένους ἐκ τοῦ πρώτου, πολλὰ καὶ μεγάλα πα-

ρασχόμενον τῇ πατρίδι ἔν τε ἀρχαῖς καὶ λειτουρ-

8 γίαις καὶ ἐπιδόσεσιν, τετειμημένον ὑπὸ τε τοῦ

ἔθνους καὶ τῆς πατρίδος πλεονάκις, διδόντα με-

τὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Κλ(αυδίας) Ἀνάσσης τῷ πολεῖτῃ ἁ-

νὰ δηνάρια ἕξ ἥμισυ, καταλελοιπότα καὶ ἀργυρίου

12 ἡ μυριάδας εἴκοσι πέντε εἰς τὸ ἀπὸ τῶν τόκων

παντὶ τῷ αἰῶνι προσκτίζεσθαι αὐτοῦ τὴν πα-

τρίδα· ἐξ οὗ δὴ πλήθους τοῦ κεφαλαίου ἕως ἀρ-

χιερέος Μεττίου Ἀνδροβίου γεγόνασιν ἐκ τῆς

16 προσόδου τῶν τόκων δηναρίου μυριάδες τρι-

άκοντα τέσσαρες δηνάρια πεντακόσια τριάκον

τα τέσσαρα ἀφ’ οὗ δὴ πλήθους τῶν τόκων ἐπεσκευά-

σθη τὸ γυμνάσιον καὶ ἡ σ<τ>α αὕτη, κατεσκευάσθη δὲ καὶ

- 20 ἡ παρακειμένη ἐξέδρα καὶ τὰ ἐν τῷ θεάτρῳ ἔργα, ἐπεσκευ-
 άσθη δὲ καὶ καισάρεια δύο καὶ ὁ προφητικὸς οἶκος καὶ οἱ
 ἐν τῷ ἄλλει ὄχετοί, ἐπεσκευάσθη δὲ καὶ τὸ πρὸς τῇ ἀγο-
 ρᾷ βαλανεῖον, κατασκευάζεται δὲ καὶ τὰ πρὸς τῇ πύλῃ
 24 ἔργα. ^v καὶ ἡ εἰς τὸν ἀνδριάντα δὲ αὐτοῦ ἔξοδος ἐγέ-
 νετο ἐκ τῶν τόκων τούτων, τὴν δὲ ἀνάστασιν ἐποίησα-
 το ἡ πόλις διὰ ἐργεπιστάτου Τιβ(ερίου) Κλ(αυδίου)
 Ἐπαφροδίτου Παταρέος.

Çeviri: “*Lykia ulusunun metropolis’i olan Patara’lıların boule, demos ve gerousia’sı cömert ve vatansever bir kişi olan, arkhe, leitourgia ve epidosis’lerle vatani için pek çok büyük şeyler (yararlar) sağlayan, ulusu ve vatani tarafından sık sık onurlandırılan; karısı Claudia Anassa ile birlikte her bir vatandaşa 6 buçuk dinar veren, faizinden tüm zamanlar boyunca vatanın inşasının devam etmesi için 250 bin dinar para miras bırakan, önde gelenlerin soyundan bir kimse olan Eudemos’un oğlu Patara vatandaşı Quirina tribus’undan Tiberius Claudius Flavianus Eudemos’u (onurlandırdı). Bu ana paranın faizinden gelen para Mettius Androbios’un başrahipliğine kadar 350 bin 534 dinar oldu. Bu faiz miktarından gymnasion ve bu stoa onarıldı; yanında duran eksedra ve tiyatrodaki işler yapıldı; ayrıca 2 Kaisareion, bir prophetes evi, kutsal korudaki su kanalları ve agora yanındaki hamam onartıldı; kapının yanındaki yapılar inşa edildi. (Eudemos’un) heykelinin masrafı da bu faizden karşılandı. Heykelin dikim işini Patara vatandaşı ergepistates Tiberius Claudius Epaphroditos aracılığıyla kent üstlendi.*”

SIDYMA

T.199 Sidyma’lılar kentlerine hamam yaptıran Maria Rufina ve Lucius Marius Socraticus’u onurlandırıyor

Tanım: Dört köşe bir kaide

Bul. Yeri: Sidyma

Ölçüler: Y: 66 cm; G: 156 cm; D: 65 cm

Yayın: Benndorf ve Niemann 1884, 64, no. 33 = TAM II, no. 193

İlgili Kaynakça: Delorme 1960, 244, dn. 4; Farrington 1995, 160-161, no. 51; Takmer 2010, 102

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

[Σιδυμέων] ὁ δῆμος

[- - - - -] Μαρίαν Πουφείναν Λούκιον Μάριον

Σώνεικον

4 [κατασκευάσαντ]ας τὸ βαλανεῖον.

Çeviri: “*Sidyma halk meclisi hamamı yaptıran Maria Rufina ve Lucius Marius Sonicus’u (onurlandırdı).*”

T. 200 Sidyma kenti hamama yağ bağışı yapan N.N’yu onurlandırıyor

Tanım: Kireçtaşından dört köşe blok taş

Bul. Yeri: Sidyma

Ölçüler: Y: 45 cm; G: 168 cm; Hy: 2-3 cm

Yayın: TAM II, no. 201

İlgili Kaynakça: Delorme 1960, 247, dn. 7; Farrington 1995, 161, no. 52; Takmer 2010, 102, dn. 42.

Tarih: Roma İmparatorluk Dönemi

(I)

[- - - - -]

[. . c.7 . . ἄνδρα ἀγα]-

θὸν καὶ φιλόδοξον

2 [. c.6 . . ὕ]πάρχοντα

II

[- - - - -]

[- - - - - χορη]-

γήσαντα εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ βα-

λανεῖον ἔλαιον δωρεάν, ποιησά-

μενον δὲ καὶ ἐπιδόσεις καὶ ἐστι-

4 ασμοὺς δασιλεῖς, τὸν ἱερέα διὰ βί-

ου τῆς πόλεως ἡμῶν Διονύσου

καὶ δεκάπρωτον.

Çeviri: “*(Sidyma kenti), ünsever ve iyi bir kimse olan, gymnasion ve hamam’a yağ bağışı yapan, bol bol bağış ve festivaller düzenleyen, hayat boyu kentimizin Dionysos rahibi ve dekaprotos olan (falanca kişiyi onurlandırdı).*”

T.201 Sidyma’lılar kentlerine hamam yaptıran Marcia Aurelia KhrySION’u onurlandırıyor

Tanım: Kireçtaşından bir heykel kaidesinin üst kısmı

Bul. Yeri: Sidyma

Ölçüler: Y: 47 cm; G: 139 cm; D: 66 cm

Yayın: Benndorf ve Niemann 1884, 68, no. 43 = TAM II, no. 189

İlgili Kaynakça: Drew-Bear 1972, 208-209; Takmer 2010, 102, dn. 42

Tarih: İ. S. 3. yüzyıl

τὴν ἀξιολογωτάτην καὶ σεμνοτάτην φιλόπολιν καὶ φι-
 λάγαθον Λυκίᾳρχισσαν Μ(αρκίαν) Αὐρ(ηλίαν) Χρυσίον τὴν καὶ Νεμε-
 σοῦν Διονυσίου Ἀλκίμου δις Παταρίδα καὶ Σιδυ-
 4 μίδα γυναῖκα γεγονυῖαν τοῦ ἀειμνήστου θεοῦ
 αὐτῆς Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Εὐκάρπου, μητέρα τοῦ ἀξιο-
 λογωτάτου Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Εὐκάρπου τρίς, γενομένου
 ὑποφύλακος τοῦ ἔθνους καὶ νεοκόρου τῆς προ-
 8 καθηγέτιδος θεοῦ Ἑκάτης, τε<λ>έσασαν
 τῇ πατρίδει ἱερωσύνην Σεβαστῶν καὶ τὰς δῦο
 τῶν νέων γυμνασιαρχίας καὶ τὰς λούσεις κτλ.

Çeviri: “(Sidyma danışma ve halk meclisi), II. Alkimos oğlu Dionysios kızı, Patara ve Sidyma vatandaşı, her zaman anılacak olan amcası Marcus Aurelius Eukarpos’un karısı olmuş olan, övgüye layık, ulusun hypophylaks’ı ve tanrıça Hekate Kathegetis’in (Tapınağı’nın) neokoros’u Marcus Aurelius Eukarpos III’ün annesi, Augustus’ların rahipliği görevini vatani için yerine getiren, gençlerin iki defa gymnasiarkhos’luğunu yapan ve (vatandaşların) yıkanması için (hamam tedarik eden) övgüye layık, saygın, kentsever, insansever lykiarkhissa Marcia Aurelia KhrySION, nam-ı diğer Nemeso’yu (onurlandırdı).

SIMENA/APERLAI

T.202 Aperlai ve sympoliteia ortakları hamam yaptırıyor

Tanım: Arşitrav bloğu

Bul. Yeri: Bir sütun üzerinde

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Texier 1849, 233-234, Lev. 207, Fig. 2 = CIG III.2, 4300w = Le Bas ve Waddington 1972, no. 1292 = IGR III, no. 690

İlgili Kaynakça: Petersen ve Luschan 1889, 49, dn. 6; Şahin 1991, 116; Farrington 1995, 161, no. 54; Dinç 2008, 42, no. T.52, dn. 55 ve 56.

Tarih: İ. S. 80-81

[Αὐτο]κράτορι Τίτῳ θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱῷ Καίσαρι
 [Οὐεσ]πασιανῷ Σεβαστῷ ἀρχιερεῖ μεγίστῳ, δημαρχικῆς
 [ἐξου]σίας τὸ ι', αὐτοκράτορι τὸ [ι]ε', ὑπάτῳ τὸ η', πατρὶ πατρίδος,
 4 τειμητῇ, [[]]
 ἐπὶ Τίτου Αὐρηλίου Κυήτου πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρα-
 [τήγο]υ τοῦ Σεβαστοῦ καὶ Γαίου Βιηνίου Λόγγου ἐπιτρόπου
 [τοῦ] Σεβαστοῦ, Ἀπερλειτῶν καὶ τῶν συνπολιτευομένων
 8 ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τὸ βαλανεῖον καὶ τὸ πρόστοον κατε-
 σκεύασεν ἐκ θεμελίων.

Str. 6: Λ(ουκίου) Οὐειήγου Λόγγου ἐπιτρόπου (Şahin).

Çeviri: “*Titus Aurelius Quietus legatus Augusti iken ve C. Vienus Longus procurator iken, Aperlai ve onun sympoliteia ortaklarının danışma ve halk meclisi, hamamı ve prostoon’u temelinde itibaren yaptırdı (ve) divus Vespasianus oğlu, pontifex maximus, 10. kez halkın egemenliğini elinde bulunduran, 15. kez imperator, 8. kez consul, vatanın babası, censor İmparator Titus Caesar Vespasianus Augustus’a (adadı).*”

TELMESSOS

T.203 Opramoas Telmessos kentinin hamamı için bağışta bulunuyor

Yayın: TAM II, 905, Blok XIX B, str. 7-10 = Kokkinia 2000, 71

İlgili Kaynakça: Fagan 1999, 336-337, no. 311

... τῇ δέ Τελμησισέων πόλει εἰς κατασκευὴν βαλανείου καὶ ἐξέδρας τρισμύρια καὶ
 δηναρία πεντάκις | χεῖλια ...

Çeviri: “*Telmessos kentine hamamın ve eksedra’nın yapımı için 35 bin dinar (bağışladı)*”.

TLOS

T. 204 Apodyterium inşa ettirmiş olan Tiberius Claudius Ktesikles onurlandırılıyor

Tanım: Kireç taşından heykel kaidesi. İki parça halinde ele geçmiştir.

Bul. Yeri: Güney hamamı girişi

Ölçüler: G: 66 cm; D: 53 cm (yükseklik ve 2. parçanın ölçüleri yayında verilmemiştir); Hy: 3,5-4 cm

Yayın: Reitzenstein 2014, 560-564, no. 2 = AE 2014, 1346

Tarih: İ.S. 2. yüzyılın ortaları

	Τιβ(έριον) Κλ(αύδιον) Κλ(αυδίου) 8	ἐξέδραν ἐν ἧ τὰ ἀπο-
	Ψουβριανοῦ	δυτήρια·
	υἷὸν Κτησικλέα Τλω-	Τλωέων ἡ πόλις ἡ
	έα, λυκίάρχην, πρωτεύ-	μητρόπολις τοῦ Λυ-
4	σαντα τοῦ Λυκίων ἔ-	κίων ἔθνους τὸν
	θνους· κατασκευά-	φιλόπατριν καὶ με-
	σαντα ἐκ θεμελίων	γαλόφρονα πολεῖτην
	καὶ τὴν καμαρωτὴν	

Çeviri: “*Lykia ulusunun metropolis’i Tlos kenti vatansever ve cömert bir vatandaş olan, Lykia ulusunun önde gelen bir lykiarkhes’i olan, temelinden itibaren tonozlu eksedra’yi ve içindeki apodyterium’u inşa ettirmiş olan Claudius Rubrianus oğlu Tlos’lu Tiberius Claudius Ktesikles’i (onurlandırdı.)*”

T.205 Tlos’lular hamam için bağış yapan Opramoas’ı onurlandırıyor

Tanım: Kireçtaşından alt ve üst profilili heykel kaidesi

Bul. Yeri: Tlos tiyatrosunda. Y: 179 cm (tamamı); G: 57 cm; D: 65 cm

Yayın: TAM II, no. 578

İlgili Kaynakça: Wurster 1976, 34-35; Fagan 1999, 338, no. 314; Reitzenstein 2014, 552; 562-563

Tarih: İ. S. 152 sonrası

	Τλωέων τῆς μητροπόλ[εως]	Λυκίων τοῦ κοινοῦ, [δι’ ἃ πα]-
	τοῦ Λυκίων ἔθνους ἡ βου-	12 ρέσχεν καὶ τῇ ἡμετέρ[α πό]-
	λῇ καὶ ὁ δῆμος καὶ ἡ γεροισ[ία]	λει, χαρισάμενον καὶ [ἀργυ]-
4	Ώπραμόαν Ἀπολλωνίο[υ]	ρίου δηναρίου μυριάδα[ς ἑξ]
	δὶς τοῦ Καλλιάρχου Τλ[ωέα]	εἰς τὴν τοῦ θεάτρου κα[τα]-
	καὶ Ῥοδιαπολείτην, πο[λει]-	16 σκευὴν καὶ ἐξέδρας τ[ῆς]
	τεύόμενον δὲ καὶ ἐν τα[ῖς]	ἐν τῷ βαλανείῳ, ἄνδρα μ[εγα]-
8	κατὰ Λυκίαν πόλεσι [πά]-	λόφρονα καὶ φιλότιμον [καὶ]
	σας, τὸν ἀρχιερέα τ[ῶν]	φιλάγαθον καὶ πάση ἀρ[ετῇ]
	Σεβαστῶν καὶ γραμμα[τέα]	20 κεκοσμημένον, κτλ.

Çeviri: “Lykia ulusunun metropolis’i Tlos kentinin halk ve danışma meclisi, bütün Lykia kentlerinin vatandaşı, İmparator başrahibi ve Lykia ulusunun grammateus’u, bu görevleri sırasında bizim kentimize de lütuflarda bulunmuş olan, tiyatronun ve hamamdaki eksedra’nın yapımı için 60 bin dinar para bağışı yapan, cömert, ünsever ve iyiliksever bir kişi olan, bütün erdemleriyle temayüz eden, ... Tlos ve Rhodiapolis vatandaşı Kalliades torunu II. Apollonios oğlu Opramoas’ı (onurlandırdı).

* TAM II, no. 579’un içeriği bu yazıt ile tamamen aynı aynı olduğundan ayrıca burada yer verilmemiştir.

T.206 Tlos’lular Constantinus hamamını onartan Flavius Terentius’u onurlandırıyor

Tanım: Kalker taşından bir heykel kaidesinin üst parçası.

Bul. Yeri: Tlos (Bizans Dönemi’nde hamamın *caldarium* bölümünde devşirme)

Ölçüler: Y: 86 cm; G: 33 cm; D: 33 cm; Hy: 2-3 cm.

Yayın: Reitzenstein 2014, 580, no. 9a = AE 2014, 1355

Tarih: Constantinus Dönemi (terminus post quem olarak).

	Φλ(άουιον) Τέρεντιον		καὶ
	Ἐπιδαύριον		κωνσταντινιάνας
	τὸν διασημότατον		τὸ βαλανεῖον
4	ἡγεμόνα	12	ἀνανεώσαντα
	τὸν ἀγνὸν		τὸν ἑαυτῆς
	δικαστὴν,		εὐεργέτην
	μετὰ καὶ τῶν ἑτέρων		ἡ Τλωέων
8	εὐεργεσιῶν	16	[μετρόπολις]

Çeviri: “Tlos metropolis’i, haşmetli ve lekesiz bir vali olan, diğer bütün hayırseverlikleri yanında Constantinus hamamlarını da ayağa kaldıran, kendi hayırseverleri Flavius Terentius Epidaurius’u (onurlandırdı).”

Not: Bu yazıtlara ek olarak, B. İplikçioğlu tarafından Rhodiapolis’te bulunan, ancak henüz yayımlanmayan bir hamam yazıtı daha bulunmaktadır (İplikçioğlu 2010, 157-158). Yazıt, bir *lykiarkhes* olan II. Enteimos’un hamam yaptırmasıyla ilgili olup İplikçioğlu tarafından verilen araştırma raporuna göre İ. S. 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenmektedir.

PAMPHYLIA

ASPENDOS

T.207 Tiberius Claudius Eurymneus su yolu için bağışta bulunuyor

Tanım: Heykel kaidesi. Su yolu yakınlarında bir duvarda tekrar kullanılmıştır.

Bul. Yeri: Aspendos

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Paris ve Radet 1886, 160-161, no. 8; Lanckoronski 1890, 179, no. 64h; IGR III, no. 804

İlgili Yayınlar: Leveau 2001, 91-93; Zuiderhoek 2005, 170; Zuiderhoek 2009, 25 ve 28; Richard 2011, 83, dn. 5

Tarih: İ. S. 2. yüzyıl

	Τιβ(έριον) Κλ(αύδιον) Κυρεῖνα Ἐρυμν[έ]-		Καίσαρῆων ἀγώνων,
	α δεκάπρωτον, γυμνασ[ι]-		[έ]πιδόντος εἰς τ[ῆν]
	αρχήσαντα ἀλείμμασι[ν]	12	[τ]οῦ ὕδατος εἰσαγ[ω]γ[ῆν]
4	ἐλκυστοῖς, υἱὸν Τιβ(ερίου)Κλ(αυδίου)		ἀργυρίου (δην.) μυριάδας σ'
	Ἰταλικοῦ δεκαπρώτου,		καὶ πρεσβεύσαντο[ς]
	ἀρχιερέως, δημιουργοῦ,		πρεσβείας τρεῖς π[ρὸς]
	γυμνασιάρχου καὶ ἁ-	16	τοὺς Αὐτοκράτ[ορας]
8	γωνοθέτου τῶν μεγά-		προῖκα.
	[λ]ων πενταετηρικῶν		

Çeviri: “(Aspendos kenti) dekaprotos, arkhiereus, demiourgos, gymnasiarkhos, dört yılda bir yapılan büyük Kaisareia oyunlarının agonothes'te, su yolu için 2,000,000 dinar para bağışı yapan, 3 kez masraflarını kendi karşılamak üzere Augustus'lara elçi olarak giden Tiberius Claudius Italicus'un oğlu, dekaprotos olan ve rafine yağ (tedarik ederek) gymnasiarkhos'luk yapan Kyreina tribus'undan Tiberius Claudius Eurymneus'u (onurlandırdı).

KARALLIA

T.208 Side kenti, çeşmenin curator'u Aurelius Mandrianus Longinus'u onurlandırıyor

Tanım: Kireçtaşından bir heykel kaidesi.

Bul. Yeri: Aydolin Kalesi (olasılıkla antik Karallia teritoryumu).

Ölçüler: Y: 55 cm; G: 111-242 cm; D: 60 cm; HY: 2-2,8 cm

Yayın: Bean ve Mitford 1970, no. 19 = ISide I, no. Tep.1 = Hagel ve Tomaschitz 1998, 56, no. Ayd 3.

İlgili Kaynakça: Gliwitzky 2010, 102-103.

Tarih: İ. S. 212-243 arası

ή βουλή καὶ ὁ δῆμος τῆς λαμπροτάτης καὶ ἐνδόξου Σιδητῶν πόλεως ἐτείμησεν
 Αὐρήλιον Μανδριανὸν Λογγεῖνον, τὸ[ν]

ἴδιον βουλευτήν, ἀρχιερασάμενον τῷ Σεβαστῷ εὐσεβῶς καὶ φιλοτείμως, ἐπιδόντα
 νομὰς βουλευταῖς τε καὶ πολεῖταις,

ἐπιτελέσαντα θεωρίας παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ μεγαλοπρεπῶς,
 ἀγωνοθετήσαντα σεμνῶς καλουμέ-

4 νου ἀγῶνος Φοιβείου καὶ δόντος ἐπὶ τῇ ἀγωνοθεσίᾳ αὐτοῦ διανομὰς βουλευταῖς τε
 καὶ πολεῖταις, ἀγορανομήσαντα

ἀγνῶς τριμήνου τρίτης, εἰρηναρχήσαντα ἀνδρείως καὶ ἐπιμελῶς, ἀρχισειτωνασιάζμενον,
 πρακτορεύσαντα, προθύσαν-

τα ὑπὲρ τῆς σεμνοτάτης βουλῆς, παραπέμπαντα ἱερὰς ἀννώνας εἰς τὸ Σύρων ἔθνος
 τρίς, συνιερασάμενον τῇ γυ-

ναικὶ αὐτοῦ Αὐρηλία Κιλλαραμωτιανῇ Εἰη τῇ προκαθεζομένῃ θεῷ Ἀθηνᾶ
 πενταετηρίδι, προστατήσαντα κυνη-

8 γεσιῶν καὶ μονομαχιῶν τῶν καταλειφθεισῶν ὑπὸ τοῦ τῆς ἀρίστης μνήμης ὑπατικοῦ
 Τίτου Λικιννίου Μουκιανοῦ

ἐνδόξως καὶ μεγαλοπρεπῶς, γενόμενον καὶ ἐπιμελητὴν τοῦ ὑδρείου καὶ ἐν ἄλλαις
 ἐπιμελείαις πολλαῖς καὶ ὑ-

πηρεσίαις χρησιμεύσαντα τῇ πόλει καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἐν τοῖς πρώτοις
 ἐξητασμένον· τὸν δὲ ἀνδριάντα ἀνέστη-

12 σεν Αὐρ(ηλία) Κιλλαραμωτιανῇ Ἰης ἡ γυνὴ αὐτοῦ φιλανδρίας χάριν.

Çeviri: “Pek ünlü ve parlak Side kentinin danışma ve halk meclisi, kendi meclis üyesi olan, dindar ve onursever bir şekilde İmparator başrahipliği yapan, meclis üyelerine ve yurttaşlara para dağıtımı yapan, başrahipliği sırasında cömert bir şekilde şenliklere elçi heyeti olarak giden, Phoibeios olarak bilinen agon’un yüce bir şekilde agonothes’liğini yapan, agonothesliği sırasında meclis üyelerine ve yurttaşlara para dağıtımı yapan, üç kez üç aylık dönemde (yılın dörtte üçünde) kusursuz bir şekilde agoranomos’luk yapan, cesurca ve titiz bir şekilde eirenarkhes’lik yapan, praktor’luk (= vergi vermeyenleri vs. cezalandıran/tutuklayan kimse) yapan, kutsal danışma meclisi adına prothytes’lik yapan, Syria ulusuna (= eyaletine) 3 kez kutsal annona tedarik eden, eşi Aurelia Killaramotiane İes ile birlikte kentin baştanrıçası Athena için her beş yılda rahiplik yapan, aziz hatırası olan consul Titus Licinnius Mucianus

tarafından miras bırakılan gladyatör ve hayvan dövüşlerine cömert ve ünlü bir şekilde başkanlık eden, çeşmenin de curator'u olan, icra ettiği başka görevlerde ve denetimlerde kent için faydalı bir kişi olan, diğer bütün işleri de denetleyen kimseler arasında en önde gelenlerden birisi olan Aurelius Mandrianus Longinus'u onurlandırdı. Heykelini, eşi Aurelia Killaromotiane İes kocasına olan sevgisi vesilesiyle dikti."

KASAI

**T.209 Kasai kenti, Side'deki çeşmenin inşasına para bağışı yapan Marcus Aurelius Ob-
rimianus Konon'u onurlandırıyor**

Tanım: Kireçtaşından profilli bir heykel kaidesi

Bul. Yeri: Taşahır Kalesi

Ölçüler: Y: 200 cm; G: 80-61 cm; D: 86-60 cm; HY: 2,3-3,2 cm

Yayın: Bean ve Mitford 1970, no. 21 = ISide I, no. Tep.4

İlgili Kaynakça: Gliwitzky 2010, 100-102

Tarih: İ. S. 243 sonrası (3. yüzyıl ortasına daha yakın)

	ή βουλή καὶ ὁ δῆμος τῆς Κασα-	(yan yüz)
	τῶν πόλεως ἐτείμησεν Μ[ᾱρ]-	δημιουργήσαντα δὲ καὶ ἐν
	κον Αὐρήλιον Ὀβριμιανὸν Κ[ό]-	20 [τῇ λαμπροτ]άτῃ καὶ ἐνδόξῳ
4	ωνα νέον, ἄνδρα τῶν πα[ρ' ἡ]-	[Σιδητῶν π]όλι υἱῶς καὶ φι-
	μεῖν πρωτευσάντων, γ[ένους]	[λοτείμως] καὶ ἀγνοθετήσα[ν]-
	τε πρώτου καὶ ἐνδόξ[ου, ἄρξαν]-	[τα καὶ] γυμνασιάρχῃσαντα πο-
	τα τὴν ἐπώνυμον [ἀρχὴν ἀξι]-	24 [λυτ]ελῶς(?) μετὰ τὴν δημιουρ[γί]-
8	ως καὶ ἀμέμπτως [καὶ ἀρχι]-	[α]ν ἀγῶνος ἱεροῦ οἰκουμενικ[οῦ]
	ερασ[ά]μενον φιλο[τείμως τῷ] θε[ί]-	Ἀπολλωνείου Γορδιανείου Ἀντω-
	φ οἴκῳ δις καὶ εἰρηναρχήσ]αντα	νεινίου ἰσοπυθίου ἐκεχειρίου
	[ἐννό]μως καὶ ἀμέ[μπτω]ς, καὶ ἄν-	28 ἰσελαστικοῦ ἰς ἅπασαν τὴν οἰ-
12	[ωνα]ν παραπένψα[ν]τα ἰς τὸ Σύ-	κουμένην κατὰ θεῖαν δωρεὰν
	[ρων ἔθ]νος, καὶ πρεσβεύσαντα	τοῦ πρώτως ἀχθέντος ἐπ' αὐ-
	[προῖκα(?) πρ]ὸς [θε]ὸν Ἀλέξανδρον,	τοῦ, φιλοτειμησάμενον δὲ κα[ί]
	[τὸν δὲ ἀνδρ]ιάντα ἀνέστησεν	32 ἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδρείου
16	Αὐρηλία Κωνωνιανὴ Κλας ἡ θυγά-	τοῦ κατασκευαζομένου ἐν τῇ
	τηρ, τοῦ γλυκυτάτου πατρὸς	λαμπροτάτῃ καὶ ἐνδόξῳ Σιδητῶν

μνήμης χάριν.

πόλι ἀργυρίου δηνάρια πεντακισ-

36

χείλια.

Çeviri: “Kasai kenti danışma ve halk meclisi, bizim nezdimizde önde gelen kimselerden biri olan, ünlü ve önde gelen bir soya mensup, gereğince ve kusursuz bir şekilde eponym memuriyetini idame ettiren, imparatorluk hanesi için iki defa onursever bir şekilde başrahiplik yapan, yasalara bağlı ve kusursuz bir şekilde eirenarkhes’lik yapan, Syria ulusuna (= eyaletine) annona tedarik eden, divus Aleksandros’a masraflarını kendi cebinden karşılayarak elçi olarak giden ünsever genç Marcus Aurelius Obrimianus Konon’u onurlandırdı. Heykelini ise kızı Aurelia Kononiane Klas sevgili babasının anısına dikti. (b) (Bu kişi aynı zamanda) görkemli ve ünlü Side kentinde onursever ve lekesiz bir şekilde demiourgos’luk yaptı; demiourgos’luktan sonra kutsal, ekümenik Apollonios Gordianeios Antoninos isopythios, ekekherios, eis elastikos agon’u bütün dünya için bir imparatorluk hediyesi olarak ilk defa onun zamanında düzenlendiğinde, agonothes’lik ve gymnasiarkhos’luk yaptı; yapılmakta (=onarılmakta) olan çeşmenin inşası için pek ünlü ve görkemli Side kentine 5000 dinar para bağışı yaptı.”

PERGE

T.210 Aurelia Paulina Çeşme yaptırıyor

Tanım: Beyaz mermerden blok

Bul. Yeri: Perge’nin 250 m doğusunda bir çiftlik evinin bahçesinde. Taş, 1992 yılında kazı deposuna taşınmıştır.

Ölçüler: Y: 148 cm; G: 88 cm; D: 31 cm; Hy: 4,5-5 cm

Yayın: IPerge I, no. 195

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 230-231, no. 87; Fejfer 2008, 362-363; Gliwitzky 2010, 44-45; Longfellow 2011, 185-190; Erny 2012, 22-29; Martini 2015, 280-281.

Tarih: İ. S. 195 - 204 arası [yüksek olasılıkla İ. S. 200 civarı] (Şahin); İ. S. 198-211 (Gliwitzky).

[ίέρε]ια θεᾶς Ἀρτέ[μ]ιδος

[Πε]ργαίας ἀσύλου διὰ

[βί]ου Αὐρηλία Παυλίνα

4 [ἀρχ]ιερασαμένη τῶν

[Σεβ]αστῶν ἐν τῇ Σιλλυ-

[έων] πόλει μετὰ τοῦ γενο-

[μέν]ου ἀνδρὸς αὐτῆς Ἀκυ-

- 8 [λίον τ]οῦ φύ(σει) υἱοῦ Κιδραμίου,
 θυγάτ]ηρ δὲ Διονυσίου Ἀπέλλου
 [.] καὶ Αἰλιανῆς Τερτύλλης,
 [τειμηθ]εῖσα δὲ καὶ ὑπὸ θεοῦ Κομό-
 12 [δου πολ]ιτεία Ῥωμαίων, τὸ ὑδρεῖο[ν]
 [ἐκ θεμε]λίων σὺμ παντὶ τῷ περὶ αὐ-
 [τὸ κόσμω] κατασκευάσασα ἐκ τῶν ἰ[δί]-
 [ων] καθιέρωσ[εν]

Çeviri: “Dokunulmaz tanrıça Artemis Pergaia’nın hayat boyu rahibesi olan, .. Apellas oğlu Dionysos’un ve Ailiane Tertulla’nın kızı olan, kocası Kidramuas’ın öz oğlu Aquilius ile birlikte Silyon kentinde Augustus başrahibeliğini yapan, divus Commodus tarafından Roma vatan-daşlığı ile onurlandırılan Aurelia Paulina bu çeşmeyi çevresindeki bütün donanımıyla birlikte yaptırarak adadı”.

T. 211 Çeşme Artemis Pergaia ve Septimius Severus ailesine adanıyor

Tanım: Beyaz mermerden, çerçeveleli bir levha

Bul. Yeri: Güney hamamı yakınındaki hydreion’un batı köşesinde kemerli bir niş içinde bulunmuştur. Şimdi Antalya Müzesinde.

Ölçüler: Y: 155 cm; G: 109 cm; D: 29 cm; Hy: 5 cm

Yayın: IPerge I, no. 196

İlgili Kaynakça: Dorl-Klingenschmid 2001, 229-230, no. 86; Gliwitzky 2010, 44-45; Longfellow 2011, 185-190; Erny 2012, 22-29

Tarih: İ. S. 204-211 (Şahin); İ.S. 198-211 (Gliwitzky)

	Θεῶι Ἀρτέμιδι Περγαία	8	καὶ Ἰουλίᾳ Δόμνῃ · Σεβ.
	ἀσύλωι· καὶ		Μητρὶ Κάστρων
	Αὐτοκράτορσι Καίσαρσι		καὶ τῷ σύμπαντι οἴκῳ
4	Λ. Σεπτιμίῳ Σεουήρῳ Περ-	12	τῶν Σεβαστῶν ᾗ
	τίνακι Σεβαστῷ · καὶ Μάρκῳ		καὶ τῇ γλυκυτάτῃ πατρίδι
	Αὐρ. Ἀντωνίνῳ Σεβ. [καὶ]]		
	[Π. Σεπτιμίῳ Γέται Καίσαρι]]		

Çeviri: “(Bu çeşme), dokunulmaz tanrıça Artemis Pergaia ve İmparator Caesar Lucius Septimius Severus Pertinax Augustus ve Marcus Aurelius Antoninus Augustus ve Publius Septi-

mius Geta Caesar ve karargâhların annesi Iulia Domna Augusta ve tüm Augustus hanesine ve pek tatlı vatanımıza (adanmıştır)''.

T.212 Sütunlu Caddedeki Çeşmenin Tamirâtı (?)

Tanım/Bul. Yeri: Sütunlu caddenin kuzey bitiminde, Akropolis eteklerindeki çeşmenin doğu kanadının saçağı üzerinde

Ölçüler: 640 cm (doğu kanadının tüm uzunluğu); Hy: 7 cm

Yayın: IPerge II, no. 294

İlgili Kaynakça: Mansel 1975, 369-371; Dorl-Klingenschmid 2001, 228-229; Özdizbay 2012, 62-66

Tarih: İ. S. 3. yüzyıl

ἐπὶ ἄρχοντος καὶ προηγόρου καὶ συναγωγέως τοῦ λαμπροτάτου Παμφύλων ἔθνους
Αὐρ(ηλίου) Σειλανοῦ Νεωνιανοῦ Στασίου Περγαίου

Çeviri: “Perge’li Aurelius Silanus Neonianus Stasias görkemli Pamphylia ulusunun ark-hon’u, avukatı ve synagoges’i iken”.

T.213 Stephanos ve Gerontios çeşmenin mermer dekorasyonunu yaptırıyor

Tanım: Gri damarlı mermer bir levha

Bul. Yeri: Kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddenin doğu tarafında bir dükkânın içinde.

Ölçüler: Y: 87 cm; G: 57 cm; D: 4 cm; Hy: 3,5 cm

Yayın: Şahin 2015, 179-180, no. 5

Tarih: İ. S. 5./6. yüzyıl (harf karakterine göre)

† ἐγένετο ἡ μαρμάρωσ[ις]

2 τοῦ ὑδρίου τούτου [διὰ]

τιμασαμένου τοῦ [μεγα]-

4 λοπρ(επεστάτου) κόμ(ητος) καὶ δουκὸς

Στεφάνου καὶ Γεροντίου

6 τοῦ λαμπρ(οτάτου) εκρ. Καὶ πατρ(ὸς)

τῆς μητροπόλεως

Str. 6: εκρ. = ἐκ(π)ρ(οσώπου) ? (Şahin).

Çeviri: “Bu çeşmenin mermer dekorasyonu, pek görkemli comes ve dux Stephanos’un ve parlak bir curator ve metropolis’in babası olan Gerontios’un onursal hediyesi sayesinde oldu”.

T.214 Perge Kenti ve Romalılar Hamam’ı Vespasianus’a adıyor

Tanım: Kireçtaşından bir blok

Bul. Yeri: Güney hamamı

Ölçüler: Y: 103 cm; G: 62 cm; D: 29 cm; Hy: 6 cm

Yayın: IPerge I, no. 54

İlgili Kaynakça: Özdzibay 2012, 188-189, no. 21

Tarih: İ. S. 69-79 arası (yüksek olasılıkla Vespasianus'un ilk yönetim yılları)

Imp. T. Fl.

Vespasiano

Caesari Aug.

4 ci(ves) R(omani) et ordo
et res publica
Pergensium

Çeviri: “Roma vatandaşları ve Perge danışma ve halk meclisi (bu hamamı) İmparator Tiberius Flavius Vespasianus Caesar Augustus’a (adadılar)”.

T.215 C. Plancius Varus *aliptherium*’u yaptırıyor

Tanım: Kireçtaşından bir blok

Bul. Yeri: Güney hamamı

Ölçüler: Y: 30 cm; G: 33 cm; D: 4,5 cm; Hy: 6 cm

Yayın: IPerge I, no. 55

İlgili Kaynakça: Özdzibay 2012, 42-45; 189, no. 22

Tarih: İ. S. 69-79 arası (?)

C. Plan[cius M.f.]

Varus [- - - - -]

alipther[ium cum omni]

4 [orn]ame[nto]

Çeviri: “Gaius Plancius Varus *aliptherium*’u bütün donanımıyla birlikte (yaptırdı).”

T.216 Gnaeus Postumius Cornutus *himatiophylakion* içinde 12 sütunlu bir yapı yaptırıyor

Tanım: 69 parça halinde bulunmuş ve biraraya getirilmiş mermer bir levha.

Bul. Yeri: Güney hamamı. Şimdi Antalya Müzesi’nde.

Ölçüler: Y: 86 cm (korunan); G: 102 cm; D: 5 cm; Hy: 4-7,5 cm.

Yayın: IPerge I, no. 60

İlgili Kaynakça: Herrmann 1999, 31-32; Özdzibay 2012, 45-47; 192, no. 25; 236-237

Tarih: Flavius’lar Dönemi

Γναῖος Ποστο[ύ]μιος Κοῖντου υἱὸς Κολ-

λείνα Κορνοῦ[τ]ος, ἀρχιερεὺς τῶν Σεβασ-
 τῶν καὶ ἀγωνα[θέ]της τῶν μεγάλων πεν-
 4 ταετηρικῶν Κα[ισ]αρήων [ἀ]γώνων ἐκ τῶν
 ιδίων, καὶ ἀγωνοθέτης Ἀρτεμεισείων
 Οὐεσπασιανείων ἀγώνων, φιλόκαισαρ καὶ
 φιλόπατρις, πα[ν]άρετος, υἱὸς τῆς πό-
 8 λεως, τὸ ἐν τῷ ἱματιφυλακίῳ τῶν
 ποικίλων κειόνων δωδεκάστυλον
 καὶ τοὺς πρὸ αὐ[τ]οῦ μέσους τέσσαρας κεί-
 ονας ἐκ τῶν ιδίων ἀνέθηκε καὶ καθιέρω-
 12 σε.

Çeviri: “İmparator başrahibi, masrafları kendi cebinden olmak üzere dört yılda bir yapılan büyük Kaisareia oyunlarının agonothes'te ve Artemesia Vespasianeia oyunlarının agonothes'i, imparatorsever ve vatansever, erdemi bütün, kentin oğlu Collina tribus'undan Quintus oğlu Gnaeus Postumius Cornutus, himatiophylakion'daki 12 sütunlu yapıyı ve onun önündeki 4 orta sütunu kendi cebinden yaptırdı ve adadı”.

T.217 Gnaeus Postumius Cornutus hamamın lakonikon (?) bölümünü yaptırıyor

Tanım: Birbirine ait çeşitli parçalardan oluşan mermer bir levha

Bul. Yeri: Güney hamamı

Ölçüler: Y: 57,5 cm (ana parça); 22 cm (sağ alt parça); G: 69 cm (ana parça); 31 cm (sağ yandan bir parça). D: 4-4,5 cm; Hy: 4-5 cm

Yayın: IPerge I, no. 61

İlgili Kaynakça: Özdzibay 2012, 47-19; 127-128; 92 [No. 26]; 238-239; 288-289

Tarih: Flavius'lar Dönemi

[Γναῖος Ποστ]ούμιος Κορνοῦτος ἀ[ρχιερεὺς]
 [τῶν Σεβαστῶ]ν καὶ ἀγωνοθέτης τ[ῶν μεγάλων]
 [πενταετηρικῶ]ν Καισαρήων ἀγώνων ἐκ τῶν ιδίων],
 4 [καὶ ἀγωνοθέτ]ης πενταετηρικ[ῶν ἀ]γώνων Ἀ[ρτεμει]-
 [σείων Οὐεσπ]ασιανείων, υἱὸς δις δημιουργοῦ γυμ]-
 [νασιάρχου τ]ῶν τριῶν γυμνασίων Κοῖντου Π[οστου]-
 [μίου Κολλεῖν]α Φρόντωνος καὶ ἱερείας τῆς Ἀρτ[έμιδος]

- 8 [— — — — —]ης, ἀδελφ[ὸς ἀρχ]ιερέως τῶν Σε[βαστῶν]
 [— — — Ποστούμίου — — —]ω[— — —]
 [— — — — — — — — —]ς φιλ[όκαισαρ καὶ φιλόπατρις],
 [πανάρετος, — — —] υἱὸς [τῆς πόλεως τὸ λ]ακω[νι]-
- 12 [κὸν(?) — — — — (?)π]ρὸ στ[οᾶς(?) ἀνέθηκε] καὶ καθιέρω[σε]
 [καὶ — — — — —]σιν[— — —]λης τοῦ βα-
 [λανείου — — —]

Çeviri: “*İmparator başrahibi, dört yıllık büyük Kaisareia oyunlarının (masraflarını) kendi cebinden (karşılama üzere) agonotheses’i ve dört yıllık Artemiseia-Vespasianeia oyunlarının agonotheses’i, iki defa demiourgos ve üç gymnasion’un gymnasiarkhos’u Collina tribus’undan Quintus Postumius Fronto’nun ve Artemis rahibesi... ‘in oğlu, İmparator başrahibinin kardeşi, imparatorsever ve vatansever ve erdemi bütün bir kişi olan Gnaeus Postumius Cornutus, stoa önündeki ... lakonikon’u yaptırdı ve adadı hamamın.....’.*”

SIDE

T.218 Bryonianus Lollianus su yolunu tamir ettiriyor

Tanım: Mermerden heykel kaidesi.

Bul. Yeri: Büyük sütunlu caddenin başındaki meydanda

Ölçüler: Y: 154 cm

Yayın: ISide II, no. 105 = Merkelbach ve Stauber 2002, 145, no. 18/15/02

İlgili Kaynakça: Foss 1977, 161-171; Grainger 2009, 199-200; Gliwitzky 2010, 99-109

Tarih: İ. S. 3. yüzyıl sonu

- Βρυωνιανὸν Λολλιανὸν [τὸν κράτ(ιστον)]
 δουκηνάριον, πρεμιπειλά[ριον, ἀπὸ]
 ἐπιτρόπων, συνγενῇ ὑπατικ[ῶν],
- 4 κτίστην καὶ φιλόπατριν · γ[ερουσία τῶν]
 Μεγαλοπυλειτῶν.
- 6 Vez. 1 νηοῦ Νυμφάων σε παράσχεδον ἐστήσα[ντο]
 7 Vez. 2 ἡγεμόνες πυλέων, Κτίστιε, τῶν με[γάλων],
 8 Vez. 3 τερπόμενον ρεῖθροισι διειπετέος πο[ταμοῖο]
 9 Vez. 4 θεσπεσίη τ’ ἡχῇ · ὕδατος ἀενάου·
 10 Vez. 5 ὑψηλῇ κραδίη γὰρ ἐδείμαο σοῖσι τέλεσσ[ι]

11 Vez. 6 αὐτῶν ἐκ πηγῶν · ὁλκὸν ἀπειρέσιον.

12 εὐτύχι, Κτίστι.

Çeviri: “Megalopolitai gerousia’sı, heybetli ducenarius, primipilarius, ex-procurator, consul sınıfından kimselerle akraba, kurucu ve vatansever bir kimse olan Bryonianus Lollianus’u (onurlandırdı).

Dikteler (senin heykelini) ey Ktistios, “Büyük Kapı’nın” önderleri Nymphe’lerin evinin hemen yanına. Mutlusun Zeus’un var ettiği ırmağın akıntılarından ve her daim akan suyun ulu gürültüsünden. Yaptırdın yüce gönlünle kendi cebinden sonsuz bir su yolu, kaynaklarından itibaren. İyi talihle ey Ktistios!”

T.219 Bryonianus Lollianus su yolunu tamir ettiriyor

Tanım: Beyaz mermerden üst ve alt profilli heykel kaidesi

Bul. Yeri: Büyük sütunlu caddenin sağ tarafında

Ölçüler: Y: 135 cm; G: 51 cm; D: 47 cm; Hy: 2,5-3,5 cm

Yayın: ISide II, no. 106 = Merkelbach ve Stauber 2002, 143-144, no. 18/15/01

İlgili Kaynakça: Foss 1977, 161-171; Grainger 2009, 199-200; Gliwitzky 2010, 99-109

Tarih: İ. S. 3. yüzyıl sonu

Βρυωνιανὸν Λολλιανὸν ᾗ

τὸν κράτιστον δουκηνάριον,

ἀπὸ ἐπιτρόπων, πρεμποπειλά-

4 ριον, ἔγγονον καὶ ἀπόγονον ὑ-

πατικῶν, τὸν κτίστην καὶ φι-

λόπατριν. Γερουσία Τετραπω-

λειτῶν.

8 Vez. 1 [ἦλ]υθεν οὐκ ἀέκων ποταμὸς πάλι σαῖσιν ἀρωγαῖς,

9 Vez. 2 Κτίστιε, σοῖς τε πονοῖς ἐς πόλιν ἡγαθέην·

10 Vez. 3 [αὐ]τὸς γὰρ πόρον αὖθις ἀκοιμήτοιο ῥεέθρου

11 Vez. 4 δειμáμενος προχοαῖς ἡγαγες ὀλλύμενον·

12 Vez. 5 [ο]ὔ Τετραπωλεῖται σε χάριν τείουσι γεραιοὶ

13 Vez. 6 εἰκόνι μαρμαρέῃ κρέσσονι χρυσελάτου.

Çeviri: “Tetrapolitai gerousia’sı, heybetli ducenarius, primipilarius, ex-procurator, consul sınıfından kimselerle akraba, kurucu ve vatansever bir kimse olan Bryonianus Lollianus’u (onurlandırdı).

Ey Ktistios, sensin emeklerin ve yardımlarınla geldi bu mukaddes şehre yeniden bu nehir seve seve. Sen yaptın çünkü durmak bilmez bu akıntının yıkık dökük yolunu ve getirdin tekrar nehrin ağzına. Bu yüzden onurlandırıyor seni Tetrapolitai’in yaşlıları altından daha değerli mermerden bir heykelle”.

T. 220 Akvadükt kemeri üzerinde Side’ye bir övgü yazıtı

Tanım: Kırk Kemer akvadüktünün 18. kemerinin (kuzeyden sayılınca) kilit taşı üzerinde.

Yayın: ISide II, no. 165.

Tarih: İ. S. 4. ya da 5. yüzyıl

Αὔξει Σίδη

Çeviri: “Yaşa Side”

T.221 Leontios çeşme yaptırıyor

Tanım: Mermerden profilli bir levha.

Bul. Yeri: Side. Şimdi Side Müzesi’nde.

Ölçüler: Y: 55 cm; G: 78 cm; D: 15 cm; HY: 2,5-4 cm.

Yayın: ISide II, no. 190.

Tarih: İ. S. 4. yüzyıl sonu - 5. yüzyıl başı

[ἐ]πὶ Λεοντίου πρεσβ(υτέρου) καὶ ζυγ(οστάτου)

[κ]αὶ φροντιστοῦ, υεῖοῦ Ἰακῶβ

ἄρχ(οντος) καὶ ζυγ(οστάτου), ἐγένετο ἡ κρήνη

4 σὺν τῷ μεσαύλῳ, ἰνδ(ικτιῶνος) γ’, μη(νὸς) ζ’.

Çeviri: “Arkhon ve sikke denetçisi (?) Iakob’un oğlu olan Leontios, meclis üyesi ve sikke denetçisi (?) ve curator iken, 3. indiksiyonun 7. ayında sütunlu avlusuyla beraber çeşme yapıldı”.

KILIKIA

ANAZARBOS

T.222 Su kaynağı Aziz Menas’ın koruması altına alınıyor

Tanım: Gri-beyaz kireçtaşıdan bir blok.

Bul. Yeri: Batı kent surlarının kuzey girişinde devşirme olarak bulunmuştur ve halen orada korunmaktadır.

Ölçüler: Y: 144 cm; G: 69 cm; D: ölçülemiyor; Hy: 5,5-6 cm

Yayın: IAnazarbos, no. 58; Merkelbach ve Stauber 2002, 225, no. 19/17/05

Tarih: İ. S. 516 civarı

1-3 Vez. 1	† Μηνᾶς ὑψικέλευ θε, τεὸν πολυπίδ[α] κα μαζὸν
3-5 Vez. 2	σῶξε πο[ρ]ῶν ναέτησιν ἔχει[ν] εὐπάρθενον ἥβη[ν]·
6-8 Vez. 3	δωτίναις βασιλῆσι ἔχεις πεφυλαγμέ νον εἶδος
8-11 Vez. 4	ἀψίδος στροφάλιγγι Φι λαγριάδεσσι με ρίμναις. ᾚ
12-13	Φιλαγρίου ἰν λουστρίου. ᾚ

Çeviri: “Ey yüce Menas, koru bol akışlı göğsünü, yurttaşlara bahşederek güzel kızlara has bir gençlik! Krali bağışlar sayesinde sahipsin bir heykele, korunuyor (o heykel) kemerin kavisli yerinde Philagrios’un ihtimam göstermesiyle. Philagrios Illustris’in (şiiri)”.

T.223 Su yolu İmparator Domitianus’a adanıyor

Eserin tanımı, ölçüleri ve fotoğraf-çizimine ilişkin yayınlarda bir bilgi bulunmamaktadır.

Bul. Yeri: Anazarbos

Yayın: IAnazarbos, no. 20

İlgili Kaynakça: Hellenkemper ve Hild 1986, 128-129; Hellenkemper ve Hild 2004, 181

Tarih: İ. S. 90-91

	[Αὐτοκρ]άτορι [[Καίσαρι Δομιτι]- [ανῶι] θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱῶι [Σε]βαστῶι Γερμανικῶι ἀρχιερεῖ
4	μεγίστῳι, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ι', αὐτοκράτορι τὸ κβ', ὑπάτῳι τὸ ιε', πατρὶ πατρίδος, τειμητῇι διὰ βίου, Καισαρέων ὁ δῆμος σεβαστὸν ὑδραγωγῖον.

Çeviri: “Kaisareia halk meclisi, Augustus su yolunu, divus Vespasianus oğlu, pontifex maximus, halk egemenliğinin 10. yılında, 22. kez İmparator, 15 kez consul, hayat boyu censor olan, vatanın babası İmparator Caesar Domitianus Augustus Germanicus’a (adadı).”

T.224 Gregoris çeşme yaptırıyor

Tanım: Çeşme üzerinde bir blok üzerine kazınmıştır

Bul. Yeri: Gafarlı köyünün 6 km kuzeyi

Ölçüler: Y: 41,5 cm; G: 70 cm; Hy: 5,5-6 cm.

Yayın: Dagron ve Feissel 1987, 197-198, no. 117 = SEG 37, no. 1255

İlgili Kaynakça: Hellmann 1999, 96, no. 36.

Tarih: İ. S. 583/584 (Anazarbos Era'sına göre) [SEG]; Dagron – Feissel, yazıtı Flaviopolis Era'sına göre İ. S. 490/491 yılına tarihlenmektedir.

† ἔτους ιφ', ἐπὶ Λου-
κᾶ πρεσβυτέρου
καὶ περιοδευτοῦ,
4 Γρηγόρις τεχνί-
της ἐτέλεσεν.

Çeviri: “510 yılında, Lucas presbys ve periodeutes iken usta Gregoris (bu çeşmenin inşasını) bitirdi.”

ANEMURION

T.225 Mousaios hamam inşa ettiriyor

Tanım: Mozaik

Bul. Yeri: Hamam zemininde

Ölçüler: Yazıtın yer aldığı panelin Y: 45 cm; G: 157 cm; Hy: 7,5 cm (ilk satır 6,5 cm)

Kaynakça: Russell 1987, 39-49, no. 7 = SEG 37, no. 1271 = Hagel ve Tomaschitz 1998, 29, no. Anm. 25 = Merkelbach ve Stauber 2002, 183, no. 19/03/03

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 146-148; Tülek 2005, 231

Tarih: İ. S. 5.-6. yüzyıl

πολλὴ μὲν ἔσ[τι]ν ἡ χά[ρι]ς τῶν κτισμάτων·
κύριος ἀπάντων ὁ στρατη[γὸ]ς Μουσεῖος,
ὃν ἡ φύσις κόσμησε λαμπραῖς ἀξ[ί]αις·
4 Φθόνος τ' ἀπέστω τῆς ἀρετῆς τῆς ψη[φί]δος.

Çeviri: “Fazladır zerafeti bu yapıların; herşeyin sorumlusu ise strategos Mousaios'tur! Donatmıştır doğa onu parlak hünerlerle. Kıskançlık uzak olsun bu mozağin güzelliğinden!”

ELAIOUSSA SEBASTE

T.226 Elaioussa Sebaste su yolu

Tanım: Yazıt, su kemeri üzerine kazınmıştır.

Bul. Yeri: Elaioussa Sebaste

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Hicks 1891, 259, no. 32; SEG 36, no. 1240; Hagel ve Tomaschitz 1998, 312, no. Lamos 3; Hunger 1986, 132-137

İlgili Kaynakça: Heberdey ve Wilhelm 1896, 50; Laminger-Pascher 1974, 67, no. 41; Rouché 1979, 178; BE 1980, no. 542; PLRE II, s. 590, s.v. Imus; Hellenkemper ve Hild 1986, 125, lev. 189; Spanu 1999, 83; Hellenkemper ve Hild 2004, 165; 400-401; Aşkın 2012, s. 108-113.

Tarih: İ. S. 473 (Hunger)

† Ἐγένετο τὸ ἔργον τοῦτ(ο) ὀχ[τ]άρ[ι]-

2 ο ἐπὶ Ἰλλου μεγαλοπρ(επεστάτου) κόμ(ητος) (καὶ) πα-
τρὸς ἐν ἰνδ(ικτιῶνι) ιβ' †

Çeviri: “Bu su yolu işi pek yüce comes ve pater Illos zamanında, 12. indiksiyonda oldu.”

T.227 Illus bir hamam yaptırıyor

Tanım: Kireçtaşıdan bir blok

Bul. Yeri: Akkale köyü

Ölçüler: Y: 69 cm; G: 131 cm; Hy: 5 cm

Yayın: Dagron ve Feissel 1987, 53-54, no. 22 = SEG 37, no. 1325 = Hagel ve Tomaschitz 1998, 21, no. Akk. 2 = Merkelbach ve Stauber 2002, 203, no. 19/09/01

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 118-121; Hellenkemper ve Hild 2004, 165.

Tarih: İ. S. 5./6. yüzyıl (Merkelbach ve Stauber)

01 † [-----]

2-3 Vez. 1 † Ἰλλο[υ ἀ]λεξικ[άκου π]αν|ομοι[ιο]ν ἐ[στι λο]ετρὸν,

3-5 Vez. 2 καλὸν | ἀλεξίκακον κ'ὡς καθαροῦ | καθαρὸν. †

Çeviri: “Tıpatıp aynıdır bu güzel hamam kötülükleri püskürten Illos ile. Püskürtür dertleri ve durudur, olduğu için duru bir kimsenin (eseri)”.

IOTAPE

T.228 Su yolu onarımına bağış yapan Toues onurlandırılıyor

Tanım: Heykel kaidesi

Bul. Yeri: Iotape

Ölçüler: Y: 108 cm; G: 110 cm

Yayın: Paribeni ve Romanelli 1914, 179, no. 124; Hagel ve Tomaschitz 1998, 127-128, no. Iot. 11a

Tarih: Bilinmiyor (çizimde verilen harf karakteri İ. S. 3. yüzyıl sonrası bir dönemi işaret etmektedir)

[ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος]

- ἑτείμησαν Τουέα δῖς τοῦ Κανανη
 ἄνδρα ἀγαθὸν πρυτανεύσαντα
 4 τὸ δεύτερον δημωφελῶς, δη-
 μιουργήσαντα φιλοτείμως
 [ἀ]γορανομήσαντα ἑκτενῶς, πᾶσας ἀρχὰς καὶ λειτουργίας
 καὶ φιλοτειμίας πληρώσαντα
 8 τῇ πατρίδι, ἐπι-
 δόντα καὶ εἰς ἐπισκευὴν τοῦ ὑδραγωγίου (δηνάρια) χεῖλια.
 Τὸν δὲ ἀνδριάντα ἀνέστησαν
 Κῶνις καὶ Μᾶς αἱ θυγατέρες αὐ-
 12 τοῦ κατὰ διαθήκην τοῦ πατρὸς
 μνήμης χάριν.

Çeviri: “(Danışma ve halk meclisi), iyi bir eş olan, iki defa halka yararlı bir şekilde prytanislik yapan, onursever bir şekilde demiourgos’luk yapan, özenli bir şekilde agoranomos’luk yapan, bütün memuriyetleri, hayırseverlikleri ve onursever işleri vatani için yerine getiren, su yolunun onarımı için bin dinar bağış yapan Kananes torunu II. Toues’i onurlandırdı. Kızları Konis ve Mas, babalarının vasiyetine uygun olarak onun anısı vesilesiyle heykelini diktiler.”

T.229 Hamam’a bağış yapan Kendeas onurlandırılıyor

Tanım: Mermerden bir heykel kaidesi

Bul. Yeri: Iotape

Ölçüler: Y: 92 cm; G: 75 cm; Hy: 2-3 cm

Kaynakça: CIG, no. 4411 = Paribelli ve Romanelli 1914, 176, no. 121; IGR III, no. 833a = Bean ve Mitford 1965, 24-25, no. 29a = Hagel ve Tomaschitz 1998, 122, no. Iot. 1a.

İlgili Kaynakça: Hula 1902, 204; Fagan 1999, 331-332, no. 295; Borgia 2010, 34-35

Tarih: İ. S. 141 ya da İ.S. 176 sonrası

- ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος]
 [ἑτείμ]ησαν Κενδεα[ν - - - - - ἄνδρα εὐσχήμο]-
 να καὶ τοῦ βουλευτῖ[κοῦ τ]άγμα[τος, πατέ]ρα Μομψου
 4 Κενδεου φι[λοπάτριδο]ς, [ἀνδρὸς εὐσχημονεστάτου] καὶ
 φιλοτειμ[οτάτου κ]αὶ πρωτεύον[τος τοῦ παρ’ ἡ]-
 μεῖν τάγ[ματος τ]ῆς βουλ[ῆ]ς, ἀρχ[ι]ε[ρ]α[σαμέ]ν[ου]

- τῶν Σεβασ[τῶ]ν [ἀγνῶς, δημιουργ]ήσα[ντος φιλοτεί]-
 8 μως, πρυτα[νεύσαντο]ς τ[ρίς(?)] δημωφελῶς(?), ἀγορα]-
 νομήσαντ[ος] ἑκτενῶ[ς, δεκαπρω]τεύσαν-
 τος πλειστά[κισ] ἐπὶ τῇ[ς εἰσαγω]γῆς τῶν κυ-
 ριακῶν φόρων πιστῶς· [ὃς καὶ να]ὸν θεοῦ
 12 Ποσειδῶνος μετὰ καὶ τοῦ ἐν [α]ὐτῷ εἰδ[ρ]υ-
 μένῳ ἀνδριάντι χαλκῆϕ οἶκ[ο]θεν [τῇ πα]-
 τρίδι κατεσκεύασεν· ἐπιδοὺς καὶ εἰς [τὸ κο]ι-
 νὸν βαλανεῖον κατασκευαζόμενον ο[ἶ]-
 16 κοθεν (δην.) ,ακε', καὶ ἄλλας δὲ μείζονας φιλο-
 τειμίας πεποιημένος, δοὺς εἰς τὸ δημό-
 σιον ἅμα Μα Μομψου τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ἄρ-
 γυρίου (δην.) μ^ν(ριάδας) ε' εἷς τε διανομὰς τῶν βουλευτῶν
 20 καὶ οἰνοδοσίας καὶ γυμνασιαρχίας τῶν πολει-
 τῶν· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Μας, ἀρχιερασαμένη θεᾶς Σε-
 βαστῆς Φαυστείνης, ἔτι καὶ ναὸν θεᾶς Μοίρας μετὰ
 καὶ τοῦ ἀγάλματος οἴκοθεν τῇ πατρίδι κατεσκεύασεν
 24 τὸν δὲ ἀνδριάντα ἀνέστησεν Μομψος

Κενδεου φιλόπατρις.

Çeviri: “Danışma ve halk meclisi, vatansever, pek saygın, onursever bir kimse olan, bizim nezdimizde boule’nin önde gelen (bir üyesi), dindar bir şekilde Augustus’ların başrahipliğini yapmış, onursever bir şekilde demiourgos’luk yapmış, halka yararlı bir şekilde üç kez pryta-nis’lik yapmış, titiz bir şekilde agoranomos’luk yapmış, imparatorluğa ait vergilerin toplan-ması için pek çok defa güvenilir bir şekilde dekaprotos’luk yapmış bir kimse olan Kendeas’un oğlu olan Mopsos’un babası, meclis üyesi sınıfından saygın bir kimse olan Kendeas’ı onur-landırdı. O (Kendeas), içine konulan bronz heykelle birlikte tanrı Poseidon’un tapınağını kendi cebinden vatani için inşa ettirdi; ortak (kullanım) için inşa edilmiş olan hamama 1025 dinar bağışladı; daha büyük pek çok onurseverlikler yaptı; eşi Mompsos kızı Mas ile birlikte devlet (hazinesine) meclis üyelerine dağıtılması, şarap dağıtımı yapılması ve yurttaşların gymnasiarkhia’ları için 50 bin dinar bağış yaptı. Ve bu Mas, diva Augusta Faustina’nın baş-

rahibeliğini yaptıktan sonra, kendi cebinden içindeki heykelle birlikte tanrıça Moira'nın bir tapınağını inşa ettirdi. Heykeli ise Kendeas oğlu yurtsever Momposos dikti."

KELENDERIS

T. 230 Antoninus Pius hamam yaptırıyor

Tanım: Mermer levahalara ait fragmanlar

Bul. Yeri: Limanın batısındaki üç nefli bazilikanın zemininde döşeme

Ölçüler: Y: 77 cm; G: 207 cm; Hy: 3 cm

Kaynakça: Sayar 2013, 595-604 = AE 2013, no. 1674

Tarih: İ.S. 141

[Αὐτοκράτωρ] Καῖσαρ [Θεοῦ] Ἀδριανοῦ [υἱό]ς [Θεοῦ] Τραιανοῦ
 [Παρθι]κοῦ ἔ υἱωνός, θε[οῦ Ν]έρουα ἔκγον[ο]ς Τίτος Αἴλιος
 Ἀδριανός Ἀντενεῖν[ος Σ]εβα<σ>τὸς Εὐσεβῆς ἀρχιερεὺς ἔ
 4 μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ τέταρτον, ὕ[πατος]
 τὸ τρίτον πατὴρ πατροδὸς τῇ Ι[---] ΣΙΤ [---]
 ὑπὸ Θεοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ Π[-----]
 vac. βαλανεῖον vac. ἐπο[ίησεν -----]
 8 [Γάϊο]ς Ἐτρεῖλιος Ῥήγιλλος Λαβέριο[ς Πρίσκος πρεσβευτῆς]
 [Αὐτοκράτ]ορος Κ[αίς]αρος Τίτου Αἰλίου Ἀδ[ριανοῦ Ἀντωνεῖνου]
 [Εὐσεβ]οὺς πατρὸς πατρίδος ἀντ[ιστράτηγος ἐπαρχειῶν]
 [Κιλικίας Ἰσαυρίας Λυκαονίας, ὕπατος -----]

Çeviri: “*Divus Hadrianus'un oğlu, divus Traianus'un torunu, divus Nerva'nın soyundan gelen, pontifex maximus, 4. kez halkın egemenlik gücünü elinde tutan, 3. kez consul, vatanın babası olan İmparator Caesar Titus Ailius Hadrianus Antoninus Augustus Pius, ... divus Hadrianus tarafından..... hamamı yaptırdı. Gaius Etrilius Regillus Laberius Priscus, vatanın babası İmparator Titus Aelius Hadrianus Antoninus Pius'un Kilikia, Isauria, Lykaonia eyaletlerinin legatus Augusti'si..*”

KORYKOS

T.231 Poimenios hamam inşa ettiriyor

Tanım: Mozaik (Üç güzeller mozaïği olarak bilinmektedir)

Bul. Yeri: Hamam zemininde (Narlıkuyu/Silifke)

Ölçüler: Y: 340 cm; G: 40 cm; Hy: 6 cm.

Kaynakça: Budde 1969, 95-98; Budde 1972, 101-104, Res. 92-103; Hagel ve Tomaschitz 1998, 324, no. NaK 1 = Merkelbach ve Stauber 2002, 199-200, no. 19/18/03

İlgili Kaynakça: Busch 1999, 114-116; Robert 1974, 280; BE 1974, 307-308, no. 612; Kirsten 1974, 798, dn. 54; Tülek 2005, 331.

Tarih: İ. S. 4. yüzyıl (Merkelbach ve Stauber); İ. S. 4. yüzyılın son çeyreği (Busch)

Vez. 1 εἰ ζητῖς, ὦ ξεῖνε, τίς εὔρετο καλὰ λoετρά,

Vez. 2 ἐκφῆνας πηγῆν τήν ποτε κρυπτομένην,

Vez. 3 Ποιμένιον γίνωσκε φίλον βασιλεῦσι ἐτέρον

Vez. 4 κὲ νήσων εἰερῶν ἀρξάμενον καθαρώς.

Çeviri: “Eğer sorarsan, ey yabancı, kim akıl etti bu güzel hamamı, çıkartarak ortaya bir zamanlar saklı olan kaynağ! Öğren o halde: bu kişi Poimenios idi, imparatorların sevgili yoldaş! Yönetti o kutsal adaları dürüst bir şekilde”.

OLBA

T.232 Kent, su kemerini Severus'lara adıyor

Tanım: Yazıt, su kemerine ait blok taşlara kazınmıştır.

Bul. Yeri: Olba

Ölçüler: Yayınlarda verilmemiştir.

Yayın: Hicks 1891, 269-270, no. 71; Heberdey ve Wilhelm 1896, 90-91, no. 169; IGR III, no. 848; Hagel ve Tomaschitz 1998, 331-332, no. OLD 38.

İlgili Kaynakça: MAMA III, s. 81-84; MacKay 1968, 118; Aydınoğlu 1999, 166; Erten vd. 2014, s. 66-68

Tarih: İ. S. 198-209 (bk. aşağı.)

Αὐ[τοκράτορι Καί]σαρι Λ. Σεπτ[ιμίῳ] Σεουήρῳ Εὐσε[βεῖ]

Περτ[ί]νακι [Σεβ.] Ἀραβικῷ Ἀδιαβηνικῷ Παρθικῷ μεγίστῳ

καὶ [αὐτο]κράτορι Καίσαρι Μ. Αὐρηλίῳ Ἀντωνείν[ῳ Σ]εβ. Εὐσε[βεῖ]

4 [[]] καὶ Ἰουλία [Σεβαστῇ]

[μ]η[τρι] Κάστρον Ὀλβέων ἡ πόλις ἐ[κ τῆς - - - - -]

[- - - - -]ης τοῦ ὕδατος καὶ ἀπὸ χρ[ημάτων]ν [τῶ]ν

[κα]ταλ[ειφ]θέντων [ύπ]δ'Ηρακλείδ[ου. ἐπὶ] ὑπά[των(?)]

8 [- - - - - Γά]λλο[υ κ]αὶ Οὐ[- - - - - Σατορνείνου(?)]

ἀφιε[ρώσαντος Ἀ]ντωνίου[υ - - - -]λίου [πρε]σβ[ευτοῦ]

ἀντι[στρατήγου τοῦ] λα[μπ]ροτάτο[υ ἡγεμόνος. (?)]

Çeviri: “Olba kenti, bu su (kemerini) Herakleides’den miras kalan paralardan ve.. ‘den (?) yaptıracak, consul’ler Gallus ve Saturninus zamanında, legatus Augusti Antonius ... aracılığıyla (?) İmparator Caesar Lucius Septimius Severus Pius Pertinax Augustus Arabicus Adiabenicus Parthicus Maximus’a ve İmparator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus Pius ve ordugahların annesi Iulia Domna Augusta’ya adadı.”

Str. 8: Consul isimleri çok eksik olduğu için net bir tarihlemeye imkân vermemektedir. Okunan harfler (–llo) 198 yılı consulleri L. Aurelius Gallus ve P. Martius Sergius Saturninus’u işaret etse de, daha sonra net okunan –ou harfleri bu tamamlamayı zorlaştırmaktadır, konuya ilişkin bk. Rémy 1989, 352.

T.233 Olba su yolu yeniden yaptırılıyor

Tanım: Yazıt, su yolunun üzerinden geçtiği bir kaya üzerine kazınmıştır

Bul. Yeri: Örenköy, Olba teritoryumu

Ölçüler: Hy: 12 cm.

Yayın: MAMA III, s. 93, no. 106a

İlgili Kaynakça: Dagron ve Feissel 1987, 29 = SEG 37, no. 1319

Tarih: İ. S. 566-567

† ἐγένετο τὸ [ἐρ]γ[ο]ν . . . Σε . .

[.]η τετάρτη τοῦ ἀγωγοῦ σ[πουδῆ] Κοσ[μᾶ]?

τοῦ [όσιωτά]του ἡμῶν ἐπισκ[όπου] ἐ[πὶ]

4 τ[ῶν σε]β[αστῶν] [ἡ]μῶν δεσ[π]οτῶν [Ιου]στίνου καὶ Σω[φίας]

ἰνδ[ικτιῶνος] ιε'. †

Çeviri: “Bu iş, ... su yolunun dörtte birlik bölümü(nün tamiratı) pek dindar bir piskopos olan Kosmas’ın gayretiyle efendimiz İmparator’umuz Iustinus ve İmparatoriçe’miz Sophia zamanında 15. indiksiyonda oldu.”

POMPEIOPOLIS

T. 234

Tanım: Su künkünün birbirine ait 4 parçası

Bul. Yeri: Pompeiopolis . Şimdi Tarsus Müzesi’nde.

Ölçüler: Y: 83,5 cm (1. Parça); 101 cm (2. Parça); 67,5 cm (3. Parça); 87 cm (4. Parça); HY: 3-3,5 cm

Yayın: Dagron ve Marcillet-Jaubert 1978, 410-411, no. 36 = SEG 28, no. 1288

Tarih: İ. S. 9. yüzyıldan önce

† Ἐπὶ Θεοδώρου ἀγιωτάτου ἡμῶν ἐπισκόπου ἰνδ[ικτιῶνος] δ' †

Çeviri: “*Pek mukaddes piskoposumuz Theodoros zamanında, 4. indiksiyonda*”

T.235 Astynomos Yasası

Tanım: Birbirine ait 12 parçadan oluşan bir levha.

Bul. Yeri: Aşağı agora

Yayın: Saba 2012

Tarih: İ. Ö. 2. yüzyıl

Col. IV

Καζέτωσαν ἐκκαθαίρειν τοὺς ὑπονόμους.

Νννν κρηνῶν νννν περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει

καὶ τοῖς προαστίοις κρηνῶν ἐπιμελὲς γεινέσ-

174 θω τοῖς ἀστυνόμοις, ὅπως καθααί τε ᾧσιν

καὶ οἱ εἰς αὐτὰς ὑπόνομοι εἰσάγοντες καὶ ἐ-

ξάγοντες τὸ [ύ]δωρ εὖρους ὑπάρχωσιν. ἐὰν

δέ τιν<ε>ς ἐπισκ[ε]υῆς προσδέωνται, προσαγ-

178 γελλέτωσαν τοῖς στρατηγοῖς καὶ τῷ ἐπὶ

τῶν ἱερῶν προσόδων, ὅπως διὰ τούτων γεί-

νωνται αἱ ἐκδόσεις. Μηθενὶ δὲ ἐξουσία ἔ-

στω ἐπὶ τῶν δημοσίων κρηνῶν μήτε

182 κτῆνος ποτίζειν μήτε ἱμάτια πλύνειν

μήτε σκεῦος μήτε ἄλλο ἀπλῶς μηθέν.

ὁ δὲ τούτων τι ποιήσας, ἐὰν μὲν ἐλεύθε-

ρος ᾗ, τῶν τε κτηνῶν καὶ ἱματίων καὶ

186 τῶν σκευῶν στερείσθω καὶ αὐτὸς ζη-

μιούσθω δραχμαῖς πεντήκοντα, ἐὰν δὲ

οἰκέτης, ἐὰν μὲν μετὰ τῆς τοῦ κυρίου γνώ-

μης ποιήσῃ τι τούτων, ὁμοίως στερέσθω καὶ

190 αὐτὸς μαστιγούσθω ἐν τῷ κύφῳ πληγαῖς

πεντήκοντα, ἐὰν δὲ ἄνευ τῆς τοῦ κυρίου γνώ-

μης, ὧν μὲν ἂν ἔχη στερέσθω, μαστειγω-

θεὶς δὲ ἐν τῷ κύφῳ πληγαῖς ἑκατὸν δε-

- 194 δέσθω ἐν τῷ ξύλῳ ἡμέρας δέκα καί, ὅταν
ἀφείηται, ἀφειέσθω μαστειγῶθεις μὴ ἐλά<σ>-
σοσιν πληγαῖς πεντήκοντα. ἔστω δὲ τῶν ἄλλ{ι}-
λων τῷ βουλομένῳ ἐπίληψις τῶν κακουρ-
198 γούντων περὶ τὰς κρήνας, καὶ ὁ ἀναγαγὼν ἢ ἀ-
νενέγκας ἐπὶ τοὺς ἀστυνόμους τὰ ληφθέντα
μεριζέσθω τοῦ γεινομένου ἐξ αὐτῶν διαφό-
ρου τ<ὸ> ἡμῖς, τὰ δὲ λοιπὰ κατατασέσθω εἰς τὴν
202 ἐπισκευὴν τοῦ τῶν Νυμφῶν ἱεροῦ.
Νν φρεάτ{ρ}ων νν οἱ καθεσταμένοι ἀστυνόμοι
τὰς ὑπαρχούσας ἐν ταῖς οἰκίαις δεξαμεν[ά]ς
ἀναγραφόμενοι ἐν τῷ Πανθείῳ μηνὶ τι-
206 θέσθωσαν τὴν γραφὴν πρὸς τοὺς στρατηγούς
καὶ ἐπιμελείσθωσαν, ἵνα οἱ κύριοι στεγνὰς
παρέχωνται καὶ μηδεμία τῶν προὔπαρχου-
σῶν ἐνχωννύηται. Εἰ δὲ μή, τοὺς τούτων τι
210 ποιοῦντας ζημιώσαντες καθ' ἐκάστην δε-
ξαμενὴν δραχμαῖς ἑκατὸν πραξάτωσαν
[καὶ ἀνα]γκαζέτωσαν ἐκκαθαῖραι. Καὶ εἴ τινες
δὲ πρότερον ἐνκεχωσμένοι εἰσὶν, παρὰ
214 γελλέτωσαν τοῖς κυρίοις, ὅπως ἐκκαθαίρω-
σιν ἐν μηνὶ ὀκτώ. ἂν δὲ μὴ ποιήσωσι, πρά-
ξαντες καὶ τούτους τὴν αὐτὴν ζημίαν ἐπαναγ-
καζέτωσαν ἐκκαθαίρειν. Τὰ δὲ γεινόμενα δι-
218 ἀφορα τῶν ζημιῶν ἀποδιδόσθωσαν ἐκ μηνὸς
εἰς μῆνα τοῖς ταμίαις καὶ ὑπαρχέτωσαν εἰς τὴν
ἀνακάθαρσιν καὶ κατασκευὴν τῶν δεξαμε-
νῶν, εἰς δὲ ἄλλο μῆθ' ἐν μεταφερέσθω. ὅσοι
222 δ' ἂν φρέατα κεκτημένοι μὴ π[οιοῦ]ντες στε-

- γνὰ βλάπτωσιν τοὺς γείτονας, ἐ[πανα]γκαζέ-
 τωσαν αὐτοὺς οἱ ἀστυνόμοι ζημ[ιοῦντες], καί, ἐ-
 άν τινες διὰ ταῦτα γείνωνται καταδίκ[αι, πρά]-
 226 ξαντες οἱ ἀστυνόμοι ἀποδότησαν τοῖς β[λα]-
 πτομένοις, ὅσοι δ' ἄν τῶν ἀστυνόμων μὴ
 θῶνται τὴν ἐφ' ἑαυτῶν γραφὴν τῶν φρε-
 άτων εἰς τὸ ἀρχεῖον ἢ μὴ ποιήσωσιν καθ' ἃ
 230 ὁ νόμος προστάσσει, πραξάτωσαν αὐτοὺς οἱ
 νομοφύλακες δραχμὰς ἑκατὸν καὶ κατα-
 ταξάτωσαν εἰς τὰς αὐτὰς προσόδους.

Çeviri: “.... Su kanallarını temizlemeleri için zorlasınlar. Çeşmeler: Kent ve çevresindeki çeşmelerin bakımından astynomos’lar sorumlu olsun, böylelikle (çeşmeler) temiz olsun ve onlara su getiren ve götüren kanallar iyi bir şekilde aksın. Eğer herhangi bir (çeşme) onarıma ihtiyaç duyarsa, (astynomos’lar) strategos’lara ve kutsal gelirlerin başında bulunan kişiye düzenlemelerin yapılabilmesi için (durumu) bildirsin. Kamuya ait çeşmelerde hiç kimseye ne hayvanları sulamaya ne çamaşır ne kap-kacak ne de başka bir şey yıkamaya izin olmasın. Bunlardan herhangi birini yapan kişi, eğer özgür biriye, hayvanları, çamaşırları ve kap-kacakları elinden alınsın ve 50 drakhme ceza ödesin. Eğer köleyse, ve eğer sahibinin onayıyla bu işlerden birini yapmışsa, benzer şekilde (yukarıda sayılanlardan) mahrum olsun ve ona boyunduruk altında 50 kırbaç atılsın. Eğer sahibinin onayı olmaksızın yapmışsa, sahip olduğu ne varsa elinden alınsın, boyunduruk altında 100 kırbaç yedikten sonra 10 gün boyunca prangalar içinde tutulsun ve serbest kaldığında 50 kırbaçtan daha az olmayacak şekilde kırbaçlanarak serbest kalsın. İsteyen kişi, çeşmelere zarar veren diğer kişileri yakalama (hakkına sahip) olsun; onları astynomos’lara getiren ya da bildiren kişiye, (suçlu kişinin) el konulan mallarının yarısı verilsin, geri kalanı da Nymphe’lerin tapınağının onarımı için ayrılsın.

Sarnıçlar: Görev başındaki astynomos’lar evlerdeki sarnıçları kaydederek Pantheios ayında listeyi strategos’lara sunsunlar ve (sarnıç) sahiplerinin onları su sızdırmaz hale getirmesine ve hâlihazırda olan sarnıçlardan hiçbirinin toprakla dolu olmamasına ihtimam gösterebilirler. Aksi takdirde bunlardan herhangi birini yapanları her sarnıç başına 100 drakhme ile cezalandırıp parayı tahsil etsinler ve (onları) (sarnıçları) temizlemeye mecbur bıraksınlar. Eğer bazı (sarnıçlar) daha önceden kirlenmişse, (astynomos’lar) sahiplerine 8 ay içinde temizleme-

lerini emretsinler. Eğer yapmazlarsa, aynı cezayı onlardan da tahsil edip temizlemeye mecbur etsinler. Oluşan ceza tutarını aydan aya haznedarlara teslim etsinler ve sarnıçların temizliği ve bakımı (?) için kullansınlar ve (parayı) başka hiçbir yere aktarmasınlar. Hangi sarnıç sahibi, (sarnıcını) su sızmalarına dayanaklı hale getirmeyerek komşularına zarar veriyorsa, astynomos'lar ceza keserek onları (sarnıçları kaplamak için) zorlasınlar. Eğer bunlardan dolayı cezalandırmalar olursa, astynomos'lar parayı tahsil ederek zarar gören kimselere versinler. Hangi astynomos sarnıçların kaydını arşive koymazsa ya da yasaların emrettiği şekilde davranmazsa, nomophylakes'ler onlardan 100 drakhme tahsil etsinler ve aynı gelirlerin içine koysunlar”.

ANTİK KAYNAK EDİSYONLARI VE KISALTMALAR LİSTESİ

Ach. Tat.	Akhilleus Tatios Kullanılan Metin: Achilles Tatius, Leucippe and Clitophon (çev. S. Gaselee), Londra-New York 1917.
Ael. NA.	Claudius Aelianus, <i>De natura animalium</i> Kullanılan Metin: Aelian, On Animals, Volume II (çev. A. F. Scholfield), Londra – Cambridge-Mass. 1959 (The Loeb Classical Library).
Alex. Mon.	Aleksandros Monachus, <i>Laudatio Barnabae apostoli</i> Kullanılan Metin: J. P. Migne (ed.), Patrologiae cursus completus, series Græca, vol. 87.3, s. 4095-4106, Paris 1863.
Amm. Marc.	Ammianus Marcellinus Kullanılan Metin: Ammianus Marcellinus, History I-III (çev. J. C. Rolfe), Londra- Cambridge-Mass. 1939-1950 (The Loeb Classical Library).
Ant. Lib. Met.	Antoninus Liberalis, <i>Metamorphoseon synagoge</i> Kullanılan Metin: The Metamorphoses of Antoninus Liberalis: A Translation with Commentary (çev. F. Celoria), Londra-New York 1992.
Antig.	Antigonos Karystios, <i>Historiarum mirabilium collectio</i> . Kullanılan Metin: Rerum naturalium scriptores graeci minores Vol. 1 Paradoxographi Antigonos, Apollonius, Phlegon, anonymus vaticanus (ed. O. Keller), Leipzig 1877.
Aristid. Or.	Aelius Aristides, <i>Orationes</i> Kullanılan Metin: P. Aelius Aristides: The Complete Works vol. I-II (çev. C. A. Behr), Leiden 1981-1986.
Aristoph. Plut.	Aristophanes, <i>Plutos</i> Kullanılan Metin: Aristophanes: Vol. III: The Lysistrata, The Thesmophoriazusae, The Ecclesiazusae, The Plutus (çev. B. B. Rodgers), Londra – Cambridge-Mass 1946 (The Loeb Classical Library).
Aristot. Ath. Pol.	Aristoteles, <i>Athenaion Politeia</i>

- Kullanılan Metin: The Athenian Constitution. Eudemian Ethics. Virtues and Vices (çev. H. Rackham), Londra 1935 (The Loeb Classical Library).
- Aristot. *Metaph.* Aristoteles, *Metaphysica*
Kullanılan Metin: Aristotle: Metaphysics, Books I-IX (çev. H. Tredennick), Londra 1947 (The Loeb Classical Library).
- Aristot. *Mete.* Aristoteles, *Meteorologika*
Kullanılan Metin: Aristotle, Meteorologica (çev. H. D. P. Lee), Londra 1952 (The Loeb Classical Library).
- Aristot. *Mir.* Aristoteles, *Mirabilia*
Kullanılan Metin: Aristotle, Minor Works: On Colours. On Things Heard. Physiognomics. On Plants. On Marvellous Things Heard. Mechanical Problems. On Indivisible Lines. The Situations and Names of Winds. On Melissus, Xenophanes, Gorgias (çev. W. S. Hett), Londra – Cambridge-Mass. 1936 (The Loeb Classical Library).
- Arr. *Ind.* Arrianus, *Indika*
Kullanılan Metin: Anabasis of Alexander, Volume II (çev. P. A. Brunt), Londra – Cambridge-Mass. 1946 (The Loeb Classical Library).
- Ath. Athenaios, *Deipnosophistae*
Kullanılan Metin: The Learned Banqueters, vols. I-VIII (çev. S. Douglas Olson), Londra – Cambridge-Mass. 2007-2012.
- Callim. *h.* Kallimakhos, *Hymnoi*
Kullanılan Metin: Callimachus: Hymns and Epigrams, Lycophron and Aratus (çev. A. W. Mair - A. W. Mair), Londra 1921.
- Cass. Dio Cassius Dio, *Rhomaika*
Kullanılan Metin: Roman History, vols. I-IX (çev. E. Carry), Londra 1914-1927 (The Loeb Classical Library).
- Cod. Iust. *Codex Iustinianus*
Kullanılan Metin: Corpus Iuris Civilis, vol. 2. Ed. P. Krueger, Berlin 1895 (tıpkıbasım 1968).
- Cod. Theod. *Codex Theodosianus*
Kullanılan Metin: Theodosiani libri xvi cum constitutionibus sir-

- mondianis et leges novellae ad Theodosianum pertinentes. Consilio et auctoritate Academiae litterarum regiae borussicae, vol. 1. Edd. Th. Mommsen – P. M. Meyer, Berlin 1905.
- Dig. Corpus Iuris Civilis, *Digesta*.
Kullanılan Metin: The Digest of Justinian, vols. 1-2 (çev. A. Watson), Philadelphia 1998.
- Diod. Diodorus Siculus, *Bibliothèque Historique*
Kullanılan Metin: Diodorus of Sicily (çev. R. M. Geer), Londra New York 1947 (The Loeb Classical Library).
- Et. Gen. *Etymologicum genuinum*
Kullanılan Metin: Etymologicum Magnum Genuinum, Symeonis Etymologicum una cum Magna Grammatica, Etymologicum Magnum Auctum. Vols 1-2. Ed. F. Lasserre and N. Livadaras, Roma 1976 (Vol. I)- Atina 1992 (Vol. 2).
- Etym. Magn *Etymologicum Magnum*
Kullanılan Metin: Etymologicum Magnum. Ed. T. Gaisford, Oxford 1848.
- Eust. Eustathios
Kullanılan Metin: Eustathii, archiepiscopi thessalonicensis, commentarii ad Homeri Odysseam. Ad fidem exempli romani editi I-VII (ed. J. G. Stallbaum), Leipzig 1825-1830.
- FGRHist Die Fragmente der Griechischen Historiker
- Frontin. Aq. Frontinus, *De Aquaductu Urbis Romae*.
Kullanılan Metinler: Frontinus, Stratagems. Aqueducts of Rome (çev. C. E. Bennett), Londra 1925 (The Loeb Classical Library).
Frontinus, *De Aquaductu Urbis Romae*. Ed. R. H. Rodgers, Frontinus, *De Aquaductu Urbis Romae*. Edited with introduction and commentary, Cambridge 2004 (Cambridge Classical Texts and Commentaries 42).
- Gal. *De comp. med. sec. loc.* Galenus, *De compositione medicamentorum secundum locos*
Kullanılan Metin: Claudii Galeni Opera Omnia. Ed. C. G. Kühn, Leipzig 1821-1833.
- Greg. Nyss. Gregorius Nyssenus
Kullanılan Metin: Gregory of Nyssa : The Letters (çev. ve yor. A.

- M. Silvas), Leiden 2007 (Supplements to Vigiliae Christianae 83).
- Hdn. Aelius Herodianus, *De prosodia catholica*
Kullanılan Metin: Grammatici Graeci vol. 3.1 (ed. A. Lentz), Leipzig 1867 (yeniden basım Hildesheim 1965).
- Hdt. Herodotos, *Historiae*
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Herodotus I-IV (çev. A. D. Godley), Londra – Cambridge-Mass. 1920-1925 (The Loeb Classical Library).
- Hescy. *Lex.* Hesychius Alexandrinus, *Lexicon*
Kullanılan Metinler: Hesychius Alexandrinus, Hesychii Alexandrini lexicon, vols. I-II [A-O]. Ed. K. Latte. Kopenhag 1953-1966.
Hesychius Alexandrinus, Hesychii Alexandrini lexicon, vols. III-IV [Π-Ω]. Ed. M. Schmidt. Halle 1861-1862.
- Hom. *Od.* Homeros, *Odysseia*
Kullanılan Metin: Odysseia (çev. A. Erhat – A. Kadir), İstanbul 1988⁶.
- Iambl. *Myst.* Iamblichus, *De Mysteriis*
Kullanılan Metin: Iamblichus: On the Mysteries (çev. E. C. Clarke), Atlanta 2003.
- Ioh. Mal. Iohannes Malalas, *Chronographia*
Kullanılan Metin: Ioannis Malalae Chronographia. Ed. J. Thurn, Berlin – New York 2000 (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 35).
- Ioseph. *Ant. Iud* Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*
Kullanılan Metin: The Jewish Antiquities vols I-III (çev. H. St. J. Thackeray), vols. III-VII (çev. R. Marcus), vols. VIII-IX (çev. L. H. Feldman), Londra- New York 1927-1965 (The Loeb Classical Library).
- Ioseph. *Bell. Iud.* Flavius Iosephus, *Bellum Iudaicum*
Kullanılan Metin: The Jewish War I-III (çev. H. St. J. Thackeray), Londra- Cambridge, Mass. 1927-1928.
- Lib. *Or.* Libanios, *Orationes*
Kullanılan Metin: Libanii opera, vols 1-4. Ed. R. Foerster, Leipzig 1903-1908 (tıpkıbasım: Hildesheim 1997).

- Longus Longus, *Scriptor eroticus*
Kullanılan Metin: Daphnis and Chloe (çev. G. Thornley), Londra-New York 1916 (The Loeb Classical Library).
- Mela Pomponius Mela
Kullanılan Metin: Pomponius Mela's Description of the World (çev. F. E. Romer), Ann Arbor 1998.
- Men. Dys. Menandros, *Dyskolos*
Kullanılan Metinler: Aspis. Georgos. Dis Exapaton. Dyskolos. Encheiridion. Epitrepontes (çev. W. G. Arnott), Londra- Cambridge, Mass. 1979 (The Loeb Classical Library).
Menandros, Huysuz Adam (çev. C. Şentuna), İstanbul 2001.
- Men. Prot. ELRG Menandros Protektor, *Excerpta de legationibus Romanorum ad gentes*.
Kullanılan Metin: Menandri fragmenta, şurada: Historici Graeci minores, vol. 2. Ed. L. Dindorf, Leipzig 1871.
- Nic. Chon. Nicetas Khoniates, *Historia*
Kullanılan Metin: Nicetae Choniatae Historia (ed. Jan Louis van Dieten), Berlin 1975 (Corpus Fontium Historiae Byzantinae XI).
- Not. urb. Const. *Notitia Urbis Constantinopolitanae*
Kullanılan Metin: Notitia dignitatum: accedunt notitia urbis Constantinopolitanae et Laterculi provinciarum (ed. Otto Seeck), Berlin 1876.
- Nov. Corpus Iuris Civilis, *Leges Novellae*
- Ov. Met. Ovidius, *Metamorphoses*
Kullanılan Metin: Metamorphoses I-II (çev. F. J. Miller), Londra-Cambridge-Mass. 1916 (The Loeb Classical Library).
- Paus. Pausanias, *Periegesis tes Hellados*
Kullanılan Metin: Pausanian Description of Greece I-IV (çev. W. H. Jones), Londra - New York 1918-1935 (The Loeb Classical Library).
- Phil. Philo
Kullanılan Metin: Philo, Vol. II: On the Cherubim. The Sacrifices of Abel and Cain. The Worse Attacks the Better. On the Posterity and Exile of Cain. On the Giants (çev. F. H. Colson – G. H. Whi-

- taker), Londra – Cambridge-Mass. 1929 (The Loeb Classical Library).
- Philostorg. Philostorgios
Kullanılan Metin: Philostorgius. Church History (çev. Ph. R. Amidon), Atlanta 2007.
- Philostr. *Heroikos* Philostratos, *Heroikos/ἥρωικός*
Kullanılan Metin: Flavii Philostrati opera, vol. 2, ed. C. L. Kayser, Leipzig 1871.
- Philostr. *VA* Philostratos, *Vita Apollonii*
Kullanılan Metin: Apollonius of Tyana I-II (çev. F. C. Conybeare), Londra-New York 1912 (The Loeb Classical Library).
- Philostr. *VS* Philostratos, *Vita Sophistae*
Kullanılan Metin: Philostratus, Lives of the Sophists. Eunapius: Lives of the Philosophers and Sophists (çev. W. C. Wright), Londra 1922 (The Loeb Classical Library).
- Pindar. *Ol* Pindaros, *Olympionikai*
Kullanılan Metin: Pindar, Olympian Odes (çev. W. H. Race), Cambridge-Mass. - Londra 1977.
- Pl. *Euthd* Platon, *Euthydemus*
Kullanılan Metin: Plato: Laches, Protagoras, Meno, Euthydemus (çev. W. R. M. Lamb), Cambridge-Mass. 1942 (The Loeb Classical Library).
- Pl. *Nomoi* Platon, *Nomoi*
Kullanılan Metin: Plato, Laws, Vols. 1-2 (çev. R. G. Burry), Londra 1926 (The Loeb Classical Library).
- Plin. *Ep* Plinius minor, *Epistulae*
Kullanılan Metin: Genç Plinius'un Anadolu Mektupları (çev. Ç. Dürüşken – E. Özbayoğlu), İstanbul 2001.
- Plin. *HN* Plinius maior, *Naturalis historia*
Kullanılan Metin: Pliny, Natural History, Volume VIII: Books 28-32 (çev. W. H. S. Jones), Londra – Cambridge-Mass. 1963 (The Loeb Classical Library).
- Plut. Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*.
Alex. (Aleksandros)

- Arist. (Aristides)
 Cat. Mai. (Cato Maior)
 Sol. (Solon)
 Them. (Themistokles)
 Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarch's Lives, vol. I-XI (çev. B. Perrin), Londra - New York 1959 (The Loeb Classical Library).
- Plut. *Mor.* Plutarkhos, *Moralia*
 Kullanılan Metin: Plutarch's Moralia I-XIV (çev. F. C. Babbitt - W. C. Helmbold), Londra-New York 1928-1967 (The Loeb Classical Library).
- Pol. Polybios
 Kullanılan Metin: The Histories, vols. I-VI (çev. W. R. Paton), Londra- Cambridge, Mass. 1922-1927 (The Loeb Classical Library).
- Poll. Polluks, *Onomastikon*
 Kullanılan Metin: Onomasticon cum annotationibus interpretum. Ed. W. Dindorf. Leipzig 1824.
- Porph. Porphyrios, *De Antro Nympharum*
 Kullanılan Metin: On the Cave of the Nymphs in the Thirteenth Book of the Odyssey (çev. T. Taylor), Londra 1917.
- Prob. Marcus Valerius Probus
 Kullanılan Metin: Grammatici Latini Vol. IV: Probi, Donati, Servii qui feruntur de arte grammatica libri, et notarum laterculi. Ed. H. Keil – Th. Mommsen, Cambridge 2009 (digitally printed version).
- Procop. *Aed.* Prokopios, *De Aedificiis*
 Kullanılan Metin: On Buildings (çev. H. B. Dewing), Londra – New York 1940 (The Loeb Classical Library).
- Procop. *Goth.* Prokopios, *Bellum Gothicum*
 Kullanılan Metin: History of the Wars, Vol. IV (H. B. Dewing), Londra – Cambridge, Mass. 1924 (The Loeb Classical Library).
- Quint. Smyrn. Quintus Smyrnaeus
 Kullanılan Metin: The Fall of Troy (çev. A. S. Way), Cambridge-Mass. 1913 (The Loeb Classical Library).
- Schol. Iliad. *Skholia Iliadem*

- SHA, *Aurel.* Scriptores Historiae Augustae, *Aurelianus*
- Socr. Sokrates, *Historia Ecclesiastica*
Kullanılan Metin: Socrates' Ecclesiastical History. Ed. W. Bright, Oxford 1893.
- Soph. *Ant.* Sophokles, *Antigone*
Kullanılan Metin: Antigone. The Women of Trachis. Philoctetes. Oedipus at Colonus (çev. H. L. Jones), Cambridge-Mass. 1994 (The Loeb Classical Library).
- Steph. Byz. Stephanos Byzantios, *Ethnika*
Kullanılan Metin: Stephani Byzantii Ethnica: Vol. I (A- Γ); Vol. II (Δ-I); Vol. III (KO); Vol. IV (IIY). Ed. M. Billerbeck et al., Berlin 2006-2016 (Corpus Fontium Historiae Byzantinae 43.1-4).
- Strab. Strabon, *Geographika*
Kullanılan Metinler: The Geography of Strabo (çev. H. L. Jones), Londra – Cambridge, Mass. 1917-1932 (The Loeb Classical Library).
Strabon, Coğrafya (çev. A. Pekman), İstanbul 2000.
- Suda Suda-Suidas, *Suidae Lexicon*
Kullanılan Metin: Suidae Lexicon. Ed. A. Adler I-IV. Leipzig-Teubner 1928-1971.
- Synes. *Epist.* Synesios, *Epistulae*
Kullanılan Metin: J. P. Migne (ed.), Patrologiæ cursus completus, series Græca, vol. 66, Paris 1859.
- Tac. *Ann.* Tacitus, *Annales*
Kullanılan Metin: Tacitus: Histories, Books IV-V, Annals Books I-III (çev. C. H. Moore – J. Jackson), Londra 1931 (The Loeb Classical Library).
- Tac. *Hist.* Tacitus, *Historiae*
Kullanılan Metin: Tacitus, Histories, books I-III (çev. C. H. Moore), Cambridge-Mass. – Londra 1925 (The Loeb Classical Library).
- Theod. *Prov.* Theodoretos, *De providentia orationes decem.*
Kullanılan Metinler:
J. P. Migne (ed.), Patrologiæ cursus completus, series Græca, vol. 83, s. 556-573, Paris 1864.

Theodoret of Cyrus: On divine providence (çev. T. Halton), New York 1988.

Thuc.

Thukydides

Kullanılan Metin: History of the Peloponnesian War, Volume I: Books 1-2 (çev. C. F. Smith), Londra – Cambridge-Mass. 1956 (The Loeb Classical Library).

Varro, *Ling.*

Varro, *De lingua Latina*

Kullanılan Metin: Varro: On the Latin Language, Vol. I, Books 5-7 (çev. R. G. Kent), Londra – Cambridge-Mass. 1938 (The Loeb Classical Library).

Vitr. *De Arch.*

Vitruvius, *De Architectura*

Kullanılan Metin: On Architecture I-II (çev. F. Granger), Londra-Cambridge-Mass. 1931-1934 (The Loeb Classical Library).

METİNDE KULLANILAN EPİGRAFİK VE DİĞER YAYINLARA İLİŞKİN KISALTMALAR LİSTESİ

AE	L'Année Épigraphique.
AG	Anthologia Graeca.
BE	Bulletin Épigraphique.
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum.
GIBM IV	G. Hirschfeld, The Collection of Ancient Greek Inscriptions in the British Museum. Part IV: Knidos, Halikarnassos and Branchidae, Oxford 1893-1916.
IAnazarbos	M. H. Sayar, Die Inschriften von Anazarbos und Umgebung. Teil 1: Inschriften aus dem Stadtgebiet und der nächsten Umgebung der Stadt, Bonn 2000 (IK 56).
IApameia-Pylai	T. Corsten, Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, Bonn 1987 (IK 32).
IAphrodisias 2007	J. Reynolds – C. Rouché – G. Bodard, Inscriptions of Aphrodisias, 2007 (online corpus. E.T.: 30.03.2017).
IArykanda	S. Şahin, Die Inschriften von Arykanda, Bonn 1994 (IK 48).
IDelos I	A. Plassart, Inscriptions de Délos, Nos. 1-88, Paris 1950.
IDelos VI	P. Roussel – M. Launey, Inscriptions de Délos, Nos. 1497-2219, Paris 1937.
IDidyma	A. Rehm, Didyma 2. Die Inschriften, Berlin 1958.
IEphesos I	H. Wankel, Die Inschriften von Ephesos, Teil 1a: Nr. 1–47, Bonn 1979 (IK 11.1).
IEphesos II	C. Börker – R. Merkelbach, Die Inschriften von Ephesos, Teil 2: Nr. 101–599, Bonn 1979 (IK 12).
IEphesos III	H. Engelmann – D. Knibbe – R. Merkelbach, Die Inschriften von Ephesos, Teil 3: Nr. 600–1000 (Repertorium), Bonn 1980 (IK 13).
IEphesos IV	H. Engelmann – D. Knibbe – R. Merkelbach, Die Inschriften von Ephesos, Teil IV: Nr. 1001–1445 (Repertorium), Bonn 1980 (IK 14).
IEphesos V	C. Börker, Die Inschriften von Ephesos, Teil 5: Nr. 1446–2000 (Repertorium), Bonn 1980 (IK 15).

IEphesos VI	R. Merkelbach – J. Nollé, Die Inschriften von Ephesos. Teil 6: Nr. 2001–2958 (Repertorium), Bonn 1980 (IK 16).
IEphesos VII.1	R. Merkelbach – J. Nollé – R. Meriç – S. Şahin, Die Inschriften von Ephesos, Teil 7.1: Nr. 3001–3500 (Repertorium), Bonn 1981 (IK 17.1).
IEphesos VII.2	R. Merkelbach – J. Nollé – R. Meriç – S. Şahin, Die Inschriften von Ephesos, Teil 7.2: Nr. 3501–5115 (Repertorium), Bonn 1981 (IK 17.2).
IErythrai I	H. Engelmann – R. Merkelbach, Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai. Teil 1: Nr. 1–200, Bonn 1972 (IK 1).
IErythrai II	H. Engelmann – R. Merkelbach, Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai. Teil 2: Nr. 201–536, Bonn 1973 (IK 2).
IG	Inscriptiones Graecae.
IGBulg III,2	G. Mihailov, Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae, Vol. 3,2. Inscriptiones inter Haemum et Rhodopem repertae. Fasciculus posterior: A territorio Philippopolitano usque ad oram Ponticam, Sofya 1964.
IGR	Inscriptiones Graecae aCd res romanas pertinentes. Ed. R. Cagnat, vols. I-IV, Paris 1911-1927.
IHadrianoi	E. Schwertheim, Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianeia, Bonn 1987 (IK 33).
Iiasos I	W. Blümel, Die Inschriften von Iasos. Teil 1: Nr. 1–218, Bonn 1985 (IK 28.1).
IKalkhedon	R. Merkelbach, Die Inschriften von Kalchedon, unter Mitarbeit von Friedrich K. Dörner und Sencer Şahin, Bonn 1980 (IK 20).
IKeramos	E. Varinlioğlu, Die Inschriften von Keramos, Bonn 1986 (IK 30).
IKibyra I	T. Corsten, Die Inschriften von Kibyra, Bonn 2002 (IK 60).
IKnidos I	W. Blümel, Die Inschriften von Knidos. Teil 1, Bonn 1992 (IK 41).
ILAlg I	S. Gsell, Inscriptions Latines d’Algérie. Tome Premier: Inscriptions de la proconsulaire, Paris 1922.
ILaodikeia	Th. Corsten, Die Inschriften von Laodikeia, Bonn 1997 (IK 49).
ILS	Inscriptiones Latinae Selectae.
Imhoof-Blumer 1902	F. Imhoof-Blumer, Kleinasiatische Münzen, Band II, Viyana 1902.
Imhoof-Blumer 1923	F. Imhoof-Blumer, Fluss- und Meergötter auf griechischen und rö-

- mischen Münzen (Personifikationen der Gewässer), SNR 23, 1923, 173-421.
- IMylasa I W. Blümel, Die Inschriften von Mylasa. Teil 1: Inschriften der Stadt, Bonn 1987 (IK 34).
- IMylasa II W. Blümel, Die Inschriften von Mylasa. Teil 2: Inschriften aus der Umgebung der Stadt, Bonn 1988 (IK 35).
- INikaia I S. Şahin, Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia)-İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu Teil I, Nr. 1-633 (IK 9), Bonn 1979.
- IPerge I S. Şahin, Die Inschriften von Perge. Teil 1: Vorrömische Zeit, frühe und hohe Kaiserzeit, Bonn 1999 (IK 54).
- IPerge II S. Şahin, Die Inschriften von Perge. Teil 2: Historische Texte aus dem 3. Jhdt. N. Chr. – Grabtexte aus den 1.–3. Jahrhunderten der römischen Kaiserzeit – Fragmente, Bonn 2004 (IK 61).
- IPriene W. Blümel – R. Merkelbach, Die Inschriften von Priene. Zusammengestellt, übersetzt und kommentiert, in Verbindung mit Frank Rumscheid, Bonn 2014 (IK 69).
- IPrusa ad Olypium Th. Corsten, Die Inschriften von Prusa ad Olypium, I-II, Bonn 1993 (IK 39-40).
- IPrusias ad Hypium W. Ameling, Die Inschriften von Prusias ad Hypium, Bonn 1985 (IK 27).
- ISelge J. Nollé – F. Schindler, Die Inschriften von Selge, Bonn 1991 (IK 37).
- ISide I J. Nollé, Side im Altertum. Geschichte und Zeugnisse. Band 1: Geographie, Geschichte, Testimonia, griechische und lateinische Inschriften (1–4), Bonn 1993 (IK 43).
- ISide II J. Nollé, Side im Altertum. Geschichte und Zeugnisse. Band 2: Griechische und lateinische Inschriften (5–16) – Papyri – Inschriften in sidetischer Schrift und Sprache – Ergänzungen und Berichtigungen – Konkordanzen – Epigraphische Indices, Bonn 2001 (IK 44).
- ISmyrna II.1 G. Petzl, Die Inschriften von Smyrna. Teil 2.1, Bonn 1987 (IK 24.1).
- IStratonikeia I M. Çetin Şahin, Die Inschriften von Stratonikeia. Teil 1: Panamara, Bonn 1981 (IK 21).

- IStratonikeia II.1 M. Çetin Şahin, Die Inschriften von Stratonikeia. Teil 2.1: Lagina, Stratonikeia und Umgebung, Bonn 1982 (IK 22.1).
- IStratonikeia II.2 M. Çetin Şahin, Die Inschriften von Stratonikeia. Teil 2.2: Neue Inschriften und Indices. In Zusammenarbeit mit Arminda Lozano-Velilla, Bonn 1990 (IK 22.2)
- IStratonikeia III M. Çetin Şahin, The Inscriptions of Stratonikeia. Part III, Bonn 2010 (IK 68).
- ITralleis-Nysa F. B. Poljakov, Die Inschriften von Tralleis und Nysa. Band 1: Die Inschriften von Tralleis, Bonn 1989 (IK 36.1).
- MAMA I W.M. Calder, Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Vol. I, Manchester 1928.
- MAMA III J. Keil – A. Wilhelm, Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Vol. III: Denkmäler aus dem rauhen Kilikien, Manchester 1931.
- MAMA IV W. H. Buckler – W. M. Calder – W. K. C. Guthrie, Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Vol. IV: Monuments and Documents from eastern Asia and Western Galatia, Manchester 1933.
- MAMA VII W. M. Calder, Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Vol. VII: Monuments from eastern Phrygia, Manchester 1956.
- MAMA VIII W. M. Calder – J. M. R. Cormack, Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Vol. VIII: Monuments from Lycaonia, the Pisido-Phrygian Borderland, Aphrodisias, Manchester 1962.
- MAMA IX B. Levick – S. Mitchell – J. Potter – M. Waelkens, Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Vol. IX: Monuments from the Aezanitis recorded by C. W. M. Cox, A. Cameron, J. Cullen, Manchester 1988.
- PLRE I A. H. M. Jones – J. R. Martindale – J. Morris, The Prosopography of Later Roman Empire, Vol. 1: A.D. 260-395, Cambridge 1971.
- PLRE II J. R. Martindale, The Prosopography of Later Roman Empire, Vol. 2: A.D. 395-527, Cambridge 1980.
- PLRE III J. R. Martindale, The Prosopography of Later Roman Empire, Vol. 3A: AD. 527-641, Cambridge 1992.
- P. Oxy 12 B. P. Grenfell – A. S. Hunt, The Oxyrhynchus Papyri. Part XII, Londra 1916.
- SEG Supplementum Epigraphicum Graecum.

SIG	Sylloge Inscriptionum Graecorum, ed. W. Dittenberger et al., Leipzig 1883-1924 (4 cilt).
TAM II	Tituli Asiae Minoris, Vol. II: Tituli Lyciae linguis Graeca et Latina conscripti, Ed. E. Kalinka, Viyana, 1920.
TAM III	Tituli Asiae Minoris, Vol. III, Fasc. 1. Ed. R. Heberdey, Viyana, 1941.
TAM V, 1	Tituli Asiae Minoris, Vol. V, Fasc. I, Viyana 1981. Ed. P. Herrmann.
TAM V, 2	Tituli Asiae Minoris, Vol. V, Fasc. 2. Ed. P. Herrmann, Viyana, 1989.
TAM V, 3	Tituli Asiae Minoris, Vol. V, Fasc. 3. Ed. G. Petzl, Viyana, 1997.

KAYNAKÇA

- Abbasoğlu, H. (1982). *Pamphylia Bölgesi Roma Devri Hamamları*. Yayımlanmamış Doçentlik Tezi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Abbasoğlu, H. (2004). “Pamphylia Hamamları. Plan Açısından Bir Değerlendirme”. T. Korkut (ed.), *Anadolu’da Doğdu. 60. Yaşında Fahri Işık’a Armağan* [Festschrift für Fahri Işık zum 60. Geburtstag], İstanbul, 1-9.
- Adak, M. ve Tüner, N. (2004). “Neue Inschriften aus Olympos und seinem Territorium I”, *Gephyra* 1, 53-65.
- Adak, M. ve Wilson, M. (2012). “Das Vespasiansmonument von Döşeme und die Gründung der Doppelprovinz Lycia et Pamphylia”, *Gephyra* 9, 1-40.
- Aicher, P.J. (1995), *Guide to the Aqueducts of Ancient Rome*. Waucaonda-Illinois.
- Alatepeli, S. (2015), “Smyrna Su Yolları Üzerine Bir Değerlendirme”. A. Ersoy – G. Şakar (edd.), *Smyrna/İzmir Kazı ve Araştırmaları. I. Çalıştay Bildirileri*, İstanbul, 29-41.
- Alföldy, G. (1998). “Traianus pater und die Bauinschrift des Nymphäums von Milet”. *REA* 100, 367-399.
- Altınoluk, Z. S. (2005). *Sikkelerin Işığında Küçük Asya’da Irmak Tanrıları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Altınoluk, Z. S. (2010). *Eskiçağ’da Irmak Tanrıları (Türkiye Trakyası ve Anadolu)*. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları Popüler Dizi 27, İstanbul.
- Alzinger, W. (1970). “Ephesos. B. Archäologischer Teil”. *RE Suppl. XII*, 1588-1704.
- Alzinger, W. (1987). “Ephesos”. Frontinus-Gesellschaft (ed.), *Die Wasserversorgung antiker Städte, Bd. II*, Mainz, 180-184.
- Anderson, J. G. C., Cumont, F. ve Gregoire, H. (1910). *Studia Pontica III. Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l’Arménie*, Brüksel.
- Arnold, C. E. (1995). *The Colossian Syncretism: The Interface Between Christianity and Folk Belief At Colossae*, Tübingen.
- Ash, R. (2007). “The wonderful World of Mucianus”. *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 50, 1-17.
- Ashton, R. ve Reger G. (2006). “The Pseudo-Rhodian Drachms of Mylasa revisited”. P. G. van Alfen (ed.), *Agoranomia: Studies in Money and Exchange Presented to John H. Kroll*, New York, 125-150.
- Aşkın, E. (2012). *Dağlık Kilikia’daki Korykos Antik Kentinin Hellenistik ve Roma Dönemlerinde*

- Kentleşme Süreci*. Mersin Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin.
- Athanassiadi, P. (1989-1990). "The Fate of Oracles in Late Antiquity: Didyma and Delphi". *Del-tion christianikés archaiologikés etaireias* 15, 271-278.
- Aulock, H. von (1974). *Die Münzprägung des Gordians III und der Tranquilla in Lykien*. Ist. Mitt. Beiheft 11, Tübingen.
- Avcu, F. (2016). "Küçük Asya Yazıtlarında Nehir Tanrıları". N. E. Akyürek Şahin – M. Ertan Yıldız – H. Uzunoglu (edd.), *Eskiçağ Yazıları 8 [Akron 10]*, İstanbul, 205-246.
- Aybek, S. (2014). "Ausgrabungen am unteren (Han Yıkığı) römischen Bad und an der Palästra in Metropolis (Ionien): Ein kurzer Bericht mit epigraphischem Anhang". B. Dreyer (ed.), *Die Surveys im Hermos- und Kaystrothal und die Grabungen an den Thermen von Metropolis sowie am Stadion von Magnesia am Mäander (Ionien). Neue Methoden und Ergebnisse (Ergebnisse der internationalen und interdisziplinären Konferenz an der Universität Erlangen-Nürnberg vom 3.11.2012, Berlin, 107-123.*
- Aydinoğlu, Ü. (1999). "Doğu Dağlık Kilikia'da Villae Rusticae". *Olba II (Özel Sayı), I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri*, Mersin, 155-167.
- Aytaçlar, P. Ö. (2006). *Yazıtlar ve Antik Kaynaklar Işığında Batı Anadolu'da Entelektüeller*. Ege Yayınları, İstanbul.
- Bachmann, M. (2012). "Oinoanda Araştırmaları 2011. Report on Campaign at Oinoanda in 2011". *ANMED* 10, 195-203.
- Baker, P. ve Thériault, G. (2009). "Notes sur quelques inscriptions grecques de Lycie (Xantos, Arykanda et Kadyanda) et deux nouvelles inscriptions xanthiennes)". *Revue des Études Grecques* 122, 63-83.
- Balland, A. (1981). *Inscriptions d'époque impériale du Létôon*. Fouilles de Xanthos 7, Paris.
- Balland, A. (1998). "Le Nymphée du Létôon", *Les Dossiers de l'Archéologie* 239, 56-57.
- Bannon, C. J. (2009). *Gardens and Neighbours: Private Water Rights in Roman Italy*, Ann Arbor.
- Baran, M. ve Petzl, G. (1977/1978). "Beobachtungen aus dem nordöstlichen Hinterland von Teos", *Istanbuler Mitteilungen* 27/28, 301-308.
- Barnes, T. D. (1982). *The New Empire of Diocletian and Constantine*, Cambridge-Mass. – Londra.
- Barresi, P. (2000). "Architettura e munificenza pubblica in Asia Minore", *Mediterraneo Antico* 3, 309-368.
- Barresi, P. (2003). *Province dell 'Asia Minore. Costo dei marmi, architettura pubblica e commitment*, Roma.

- Baykan, N. O. ve Tanrıöver, Y. E. (2006). "Water Supply System of the Ancient City Tralleis". G. Wiplinger (ed.), *Cura Aquarum in Ephesos I-II. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*, Löwen-Paris, 133-136.
- Bean, G. E. (1950). "Inscriptions". U. Bahadır Alkım, *Üçüncü Mevsim Karatepe Çalışmaları: Kazı ve Geziler (İng. Karatepe: Third Campaign)*, *Belleten XIV*, 515-564.
- Bean, G. E. (1962). "Report on a Journey in Lycia 1960", *Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse* 99, 4-9.
- Bean, G. E. (1966). *Aegean Turkey. An archaeological guide*, Londra.
- Bean, G. E. (1971). *Turkey beyond the Maeander. An archaeological guide*, Londra.
- Bean, G. E. ve Mitford, T. B. (1965). *Journeys in Rough Cilicia in 1962 and 1963*, Viyana.
- Bean, G. E. ve Mitford, T. B. (1970). *Journeys in Rough Cilicia 1964-1968*, Viyana.
- Beck, M. (2015). *Der politische Euergetismus und dessen vor allem nichtbürgerliche Rezipienten im hellenistischen und kaiserzeitlichen Kleinasien sowie dem ägäischen Raum*, Rahden.
- Beden, H. ve Malay, H. (2004). "The Latorenoi in the Cayster Valley". *Epigraphica Anatolica* 37, 185-186.
- Behrend, D. (1970). *Attische Pachturkunden. Ein Beitrag zur Beschreibung der misthosis nach den griechische Inschriften*, Münih.
- Behrwald, R., Blum, H., Schuler, Chr. ve Zimmermann, M. (1998). "Neue Inschriften aus Kyaneai und Umgebung IV". F. Kolb (ed.), *Lykische Studien 4: Feldforschungen auf dem Gebiet von Kyaneai (Yavu-Bergland). Ergebnisse der Kampagnen 1993/4*. Asia Minor Studien 29, Bonn, 177-205.
- Benndorf, O. ve Niemann, G. (1884). *Reisen in Lykien und Karien*, Viyana.
- Benndorf, O. (1906). *Forschungen in Ephesos I*, Viyana.
- Bielman, A. (2002). *Femmes en public dans le monde hellénistique: IVe-Ier s. av. J.-C*, Paris.
- Biswas, A. K. (1970). *History of Hydrology*, New York.
- Blid, J. (2012). "Sacred Movement to Labraunda. An Archaeological Perspective". *Herom* 1, 157-195.
- Blümel, C. (1960). "Drei Weihreliefs an die Nymphen". F. Eckstein (ed.), *ΘΕΩΡΙΑ. Festschrift für W. H. Schuchhardt*, Baden-Baden, 23-28.
- Blümel, W. (1999). "Epigraphische Forschungen im Westen Kariens 1998". *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 17,1, 251-253.
- Blümel, W. (2004). "Neue Inschriften aus Karien II: Mylasa und Umgebung". *Epigraphica Ana-*

tolica 37, 2004, 1-42.

- Boatwright, M. T. (2000). *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, New Jersey.
- Bol, R. (1984). *Das Statuenprogramm des Herodes-Atticus-Nymphäums*, Berlin.
- Borchhardt, J. (1975), (ed.). *Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit*, Berlin.
- Bosch, E. (1967). *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, Ankara.
- Bowersock, G. W. (1973). "Syria under Vespasian", *Journal of Roman Studies* 63, 133-140.
- Borgia, E. (2010). "Note su evergetismo e committenza nella Cilicia romana". *Bollettino di Archeologia on line I (Volume speciale)*, 27-38.
- Bourtzinakou, I. (2011). *Die Prosopographie von Aphrodisias*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Heidelberg Üniversitesi, Heidelberg.
- Bousquet, J. (1992). *Fouilles de Xanthos IX, 1: Les inscriptions Greco-Lyciennes*, Paris.
- Bousquet J. ve Gauthier, Ph. (1994). "Inscriptions du Létoon de Xanthos", *Revue des Études Grecques* 107, 319-361.
- Braund, D. C. (1985). *Augustus to Nero. A Sourcebook on Roman History 31 BC- AD 68*, Londra – Sydney.
- Bresson A., Brun, P. ve Varinlioğlu, E. (2001), "Chapitre V: Les inscriptions grecques et latines". P. Debord – E. Varinlioğlu (ed.), *Les Hautes Terres de Carie*, Bordeaux, 81-307.
- Bringmann K. ve Steuben, H. von (1995). *Schenkungen hellenistischer Herrscher an griechische Städte und Heiligtümer*, Berlin.
- Brinker, W. (1990). *Ein Beitrag zur Frage der Wasserversorgung früherer Städte*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Braunschweig 1990.
- Broughton, T. R. S. (1938), "Roman Asia Minor", T. Frank (ed.), *An Economic Survey of Ancient Rome, IV*, Baltimore, 841-844.
- Brödner, E. (1983). *Die römischen Thermen und das antike Badewesen. Eine kulturhistorische Betrachtung*, Darmstadt.
- Bruun, C. (1991). *The Water Supply of Ancient Rome. A Study of Roman Imperial Administration*, Helsinki.
- Bruun, C. (2000). "Water Legislation in the Ancient World (C. 2000 BC – C. AD. 500)". Ö. Wikander (ed.), *Handbook of Ancient Water Technology*, Leiden, 539-604.
- Bruun, C. (2010). "Onomastics, Social History and Roman Lead Pipes", *Arctos* 44, 41-65.
- Bruun, C. (2015a). "Water Use and Productivity in Roman Agriculture. Selling, Sharing, Servitudes". P. Erdkamp – K. Verboven – A. Zuiderhoek (ed.), *Ownership and Exploitation of Land and Natural Resources in the Roman World*, Oxford, 132-150.

- Bruun, C. (2015b). "Roman Government and Administration". C. Bruun – J. Edmondson (edd.), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford, 275-298.
- Bryce, T.R. (1983). "The Arrival of the Goddess Leto in Lycia", *Historia* 32, 1-13.
- Buckler, W. H. ve Robinson, D. M. (1932). *Sardis. Vol. VII: Greek and Latin Inscriptions. Part I*, Leyden.
- Budde, L. (1969). *Antike Mosaiken in Kilikien, Band I: Die frühchristliche Mosaiken in Misis-Mopsuhestia*, Recklinghausen.
- Budde, L. (1972). *Antike Mosaiken in Kilikien, Band II: Die Heidnischen Mosaiken*, Recklinghausen.
- Bumke, H. (2009). "Didyma in der Spätantike". O. Dally vd. (ed.), *Zeiträume. Milet in Kaiserzeit und Spätantike*, Berlin, 69-81
- Burdy, J. ve Lebouteiller, P. (1998). "L'aqueduc romain de Xanthos", *Anatolia Antiqua* 6, 227-248.
- Burdy, J. (1991). *L'aqueduc romain de l'Yzeron*, Lyon.
- Burdy, J. (1996). *L'aqueduc romain du Gier*, Lyon.
- Burdy, J. (2002). *Les aqueducs romains de Lyon*, Lyon.
- Buresch, K. (1892). "Die Sibyllinische Quellgrotte in Erythrae", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Athenische Abteilung* 17, 1-36.
- Burstein, S. M. (1985). *The Hellenistic Age from the battle of Ipsos to the death of Kleopatra VII*, Cambridge.
- Busch, S. (1999). *Versus balnearum: die antike Dichtung über Bäder und Baden im römischen Reich*, Stuttgart-Leipzig.
- Butcher, K. (2003). *Roman Syria and the Near East*, Londra.
- Büyükkolancı, M. ve Engelmann, H. (1991). "Inschriften von Ephesos", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 86, 137-144.
- Büyükkolancı, M. ve Engelmann, H. (1998). "Inschriften von Ephesos", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 120, 65-82.
- Büyükyıldırım, G. (1994). *Antalya Bölgesi Tarihi Su Yapıları*, Antalya.
- Cadoux, C. J. (1938). *Ancient Smyrna. A history of the city from the earliest times to 324 A.D.*, Oxford.
- Cameron, A. (1970). *Agathias*, Oxford.
- Campagna, L. (2011). "Tou udatos dorea (AE 2004, 1409). Considerazioni sull'evergetismo dell'acqua nelle province dell'Asia Minore", *Mediterraneo Antico* 14, 203-224.
- Campanile, D. (2001). "Noterelle ai nuovi documenti da Afrodisia", *Zeitschrift für Papyrologie*

und Epigraphik 135, 136-138.

Campbell, B. (2012). *Rivers and the Power of Ancient Rome*, North Carolina.

Casarico, L. (1982). "Donne ginnasiarco (A proposito di P.Med.inv.69.01)", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 48, 117-123.

Chanotis, A. (2005). "Akzeptanz von Herrschaft durch ritualisierte Dankbarkeit und Erinnerung". C. Ambos – S. Hotz – G. Schwedler – S. Weinfurter (ed.), *Die Welt der Rituale. Von der Antike bis heute*, Darmstadt, 188-204.

Chanotis, A. (2005b). "Macht und Volk in den kaiserzeitlichen Inschriften von Aphrodisias". G. Urso (ed.), *Popolo e potere nel mondo antico*, Pisa, 47-61.

Chanotis, A. (2007). "La divinité mortelle d'Antiochos III à Téos", *Kernos* 20, 153-171.

Chanotis, A. (2008). "Twelve Buildings in Search of Locations: Known and Unknown Buildings in the Inscriptions". Ch. Ratté – R. R. R. Smith (ed.), *Aphrodisias Papers 4*, Portsmouth, 61-78.

Chanotis A. ve Mylonopoulos, J. (2007). "Epigraphic Bulletin for Greek Religion 2004", *Kernos* 20, 229-327.

Chanotis A. ve Mylonopoulos, J. (2008). "Epigraphic Bulletin for Greek Religion 2005", *Kernos* 21, 211-269.

Chapot, V. (1902). "Antiquités de la Syrie du Nord", *Bulletin de Correspondance Hellénique* 26, 161-208.

Christian, T. (2015). *Gebildete Steine: Zur Rezeption literarischer Techniken in den Versinschriften seit dem Hellenismus*, Göttingen.

Clendenon, C. (2009). "Ancient Greek Hydromyths About the Sub- marine Transport of Terrestrial Fresh Water Through Seabeds Offshore of Karstic Regions", *Acta Carsologica* 38, 2/3, 293-302.

Coarelli, F. (2005). "P. Faianus Plebeius, Forum Novum and Tacitus", *Papers of the British School at Rome* 73, 85-98.

Cole, S. G. (1988). "The Uses of Water in Greek Sanctuaries". N. Marinatos – R. Hägg – G. Nordquist (ed.), *Early Greek Cult Practice. Proceedings of the Fifth International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 26-29 June, 1986*, Stockholm, 161-165.

Coleman, K. M. (2008). "Exchanging Gladiators for an Aqueduct at Aphrodisias (SEG 50.1096)", *Acta Classica* 51, 2008, 31-46.

Comito, A. R. ve Rojas, F. (2012). "The Aqueducts of Aphrodisias". Ch. Ratté – P. D. De Staele, *The Aphrodisias Regional Survey (Aphrodisias V)*, Mainz, 239-307.

Connelly, J. B. (2007). *Portrait of a Priestess: Women and Ritual in Ancient Greece*, Princeton.

- Cormack, J. M. R. (1954). "Epigraphic Evidence for the Water-Supply of Aphrodisias", *Annual of the British School at Athens* 49, 9-10.
- Corrsen, P. (1913). "Die Erythraeische Sibylle", *Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts: Athenische Abteilung* 38, 1-22.
- Coulton, J. J. (1987). "Opramoas and the Anonymous Benefactor", *The Journal of Hellenic Studies* 107, 171-178.
- Coulton, J. J. (1987b). "Roman Aqueducts in Asia Minor". S. Macready – F. H. Thompson (ed.), *Roman Architecture in the Greek World*, Londra, 72-84.
- Coulton, J. J. (2012). "The City water supply". J. J. Coulton (ed.), *Balboursa Survey and Settlement in Highland Southwest Anatolia (British Institute at Ankara Monograph 43), Vol 2*, Ankara, 177-188.
- Courby, F. (1921). "Notes topographiques et chronologiques sur le sanctuaire d'Apollon délie", *Bulletin de correspondance hellénique* 45, 174-241.
- Crampa, J. (1972). *The Greek Inscriptions, part 2 (Labraunda, Swedish Excavations and Researches III:2)*, Stockholm.
- Cramme, S. (2001). *Die Bedeutung des Euergetismus für die Finanzierung städtischer Aufgaben in der Provinz Asia*, Köln Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi. Köln.
- Crampa, J. (1988). "Rev. Die Inschriften von Keramos by Ender Varinlioğlu", *Gnomon* 60.7, 603-609.
- Crouch, D. P. (1993). *Water Management in Ancient Greek Cities*, Oxford.
- Crouch, D. P. (1996). "Priene's streets and water supply", N. de Haan – G. C. M. Jansen (ed.), *Cura Aquarum in Campania. Proceedings of the Ninth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region / Beiträge des neunten internationalen Symposiums zur Geschichte der Wasserwirtschaft und des Wasserbaus im Mediterranen Raum. Pompeii, 1-8 October 1994 (Babesch Supp. 4)*, Leiden, 137-143.
- Curtius, E. (1959). *Griechische Quell- und Brunneninschriften*, Göttingen.
- Çokbankir, N. (2010). *Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya Agonları ve Sporcuları*. Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya.
- Dagron, G. ve Feissel, D. (1987). *Inscriptions de Cilicie*, Paris.
- Dagron, G. ve Marcillet-Jaubert, J. (1978). "Inscriptions de Cilicie et d'Isaurie", *Belleten* Cilt 42, Sayı 167, 373-420.
- Dally, O. (2012). "Bild – Raum – Handlung. Die Faustinathermen in Milet". O. Dally – S. Moraw – H. Ziemssen (ed.), *Bild – Raum – Handlung. Perspektiven der Archäologie*, Berlin,

- Boston, 215-242.
- Danker, F. W. (1982). *Benefactor: Epigraphic Study of a Graeco-Roman and New Testament Semantic Field*, St. Louis.
- Daux, G. (1932). *Fouilles de Delphes. Tome III: Épigraphie. Fasc. III: Inscriptions depuis le trésor des Athéniens jusqu'au bases de Gélon*, Paris.
- Daux, G. (1973). "Un passage du decret de Téos pour Antiochos III", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 12, 235-236.
- de Bellefonds, P. L. (1996). "The Mythological Reliefs from the Agora Gate". C. Roueché – R. R. Smith (ed.), *Aphrodisias Papers 3. The Setting and Quarries, Mythological and Other Sculptural Decoration, Architectural Development, Portico of Tiberius, and Tetrapylon*, Ann Arbor, 174–186
- de Kleijn, G. (2009). "C. Licinius Mucianus, Leader in Time of Crisis", *Historia* 58.3, 311-324.
- de Kleijn, G. (2013). "C. Licinius Mucianus, Vespasian's Co-ruler in Rome", *Mnemosyne* 66, 433-459.
- Deeg, P. (2014). "Die Bauinschrift auf dem Druckrohraquädukt in Patara. Ein Beitrag zur historischen Katastrophenforschung", *Orbis Terrarum* 12, 65-75.
- Deininger, J. (1965). *Die Provinziallandtage der römischen Kaiserzeit von Augustus bis zum Ende des dritten Jahrhunderts n. Chr.*, Münih-Berlin.
- Delorme, J. (1960). *Gymnasion. Étude sur les monuments consacrés à l'éducation en Grèce (des origines à l'Empire romain)*, Paris.
- Demangel, R. ve Laumonier, A. (1923). "Fouilles de Notion", *Bulletin de correspondance hellénique* 47, 353-386.
- des Courtils J. ve Laroche, D. (2003). "Xanthos et le Létôon. Rapport sur la campagne de 2002", *Anatolia Antiqua* 11, 423-456.
- des Courtils, J. (2006). *Ksanthos ve Letoon Rehberi*, İstanbul.
- Descat, R. (1997). "A propos d'un citoyen de Philippes a Theangela", *Revue des Études Anciennes* 99, 411-413.
- Deschamps G. ve Cousin, G. (1887), "Emplacement et ruines de la ville de Kys en Carie", *Bulletin de correspondance hellénique* 11, 305-311
- Deschamps G. ve Cousin, G. (1888), "Inscriptions du temple de Zeus Panamaros [Le Prêtre Sempronius Clemens]", *Bulletin de correspondance hellénique* 12, 82-104.
- Deschamps G. ve Cousin, G. (1888b), "Inscription de Magnésie du Méandre", *Bulletin de correspondance hellénique* 12, 204-222.
- Di Segni, L. (2002). "The water supply of Roman and Byzantine Palestine in literary and epig-

raphical sources". D. Amit – J. Patrich – Y. Hirschfeld (ed.), *The Aqueducts of Israel*, Portsmouth, 37-67.

Dinç, R. (2003). *Tralleis Rehber/Guide*, İstanbul.

S. Dinç, Hellenizm ve Roma Çağları Lykia’ında Sympoliteia’lar, İstanbul 2008 (Yüksek Lisans Tezi).

Dingil, F. (2006). *Principatus Devri Karia’ında Leiturgia ve Arkhe Üstlenen Kadınlar*, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.

Dittmann-Schöne, I. (2001). *Die Berufsvereine in den Städten des kaiserzeitlichen Kleinasien*, Stuttgart.

Doğan, Y. (2015). “Yazıtlar Işığında Ephesos Esnaf ve Zanaatkâr Dernekleri”. N. E. Akyürek Şahin – M. E. Yıldız – H. Uzunoğlu (edd.), *Eskiçağ Yazıları 7 (Akron 9)*, İstanbul, 121-156.

Dorl-Klingenschmid, C. (2001). *Prunkbrunnen in kleinasiatischen Städten. Funktion im Kontext*, Münih.

Doublet, G. ve Deschamps, G. (1890). “Inscriptions de Carie”, *Bulletin de correspondance hellénique* 4, 603-630.

Dönmez-Öztürk, F. (2012). “Ordo Senatorius Mensup Lykialıların Prosopografyası”, *Adalya* 15, 81-114.

Dräger, M. (1993). *Die Städte der Provinz Asia in der Flaviozeit. Studien zur kleinasiatischen Stadt- und Regionalgeschichte*, Frankfurt am Main.

Drerup H., Naumann R. ve Tuchelt, K. (1964). “Bericht über die Ausgrabungen in Didyma 1962”, *Archäologischer Anzeiger* 1964, 333-383.

Drew-Bear, Th. (1972). “Some Greek Words. Part II”, *Glotta* 50, 182-228.

Dreyer, B. (2010). “Inchriften aus Metropolis”. S. Aybek – A. K. Öz (ed.), *Metropolis Ionia II. Yolların Kesiştiği Yer. Recep Meriç İçin Yazılar. The Land of the Crossroads. Essay in honour of Recep Meriç*, İstanbul, 115-121.

Dreyer, B. (ed.). (2014). *Die Surveys im Hermos- und Kaystrothal und die Grabungen an den Thermen von Metropolis sowie am Stadion von Magnesia am Mäander (Ionien). Neue Methoden und Ergebnisse (Ergebnisse der internationalen und interdisziplinären Konferenz an der Universität Erlangen-Nürnberg vom 3.11.2012)*, Berlin.

Dreyer, B. (2015). “Eine Landschaft am Puls der Zeit- Neue Inchriften zum Gymnasion und zum Bad aus Metropolis in Ionien”. P. Scholz – D. Wiegandt (ed.), *Das kaiserzeitliche Gymnasion*, Berlin, 133-148.

Dunant, E. (2006). “Natural Water Resources and the Sacred in Attica”, C. Kosso – A. Scott

- (edd.), *The Nature and Function of Water, Baths, Bathing and Hygiene from Antiquity through the Renaissance*, Leiden – Boston, 227-300.
- Dunst, G. ve Merkelbach, R. (1968). “Zu dem neuen epigraphischen Dokument aus Teos”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 3, 170-174.
- Ebert, J. (1976). “Zum Namen des ΠΡΟΦΗΤΗΣ in zwei Inschriften aus Didyma”, *Philologus* 120, 126-127.
- Eck, W. (1970). “Die Legaten von Lykien und Pamphylien unter Vespasian”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 6, 65-75.
- Eck, W. (1982). “Die Fistulae aquariae der Stadt Rom. Zum Einfluß des sozialen Status auf administratives Handeln”. S. Panciera (ed.): *Epigrafia e ordine senatorio senatorio. Atti del colloquio internazionale AIEGL su Epigrafia e ordine senatorio. Roma, 14-20 maggio 1981. Bd.I*, Roma, 197-225.
- Eck, W. (1982b). “Jahres- und Provinzialfasten der senatorischen Statthalter von 69/70 bis 138/139 (part I)”, *Chiron* 12, 281-362.
- Eck, W. (1983). “Jahres- und Provinzialfasten der senatorischen Statthalter von 69/70 bis 138/139 (part II)”, *Chiron* 13, 147-237.
- Eck, W. (1987). “Die Wasserversorgung im römischen Reich. Sozio-politische Bedingungen, Recht und Administration”. G. Garbrecht (ed.), *Die Wasserversorgung antiker Städte*, Mainz am Rhein, 51-101
- Eck, W. (2000). “Latein als Sprache politischer Kommunikation in Städten der östlichen Provinzen”, *Chiron* 30, 641-660.
- Eck, W. (2007). “Roms Wassermanagement im Osten. Staatliche Steuerung des öffentlichen Lebens in den römischen Provinzen?”. C. Ohlig (ed.), *Von der cura aquarum bis zur EU – Wasserrahmenrichtlinie. Fünf Jahre DWhG (Schriften der Deutschen Wasserhistorischen Gesellschaft (DWhG) e. V. Band 11)*, Siegburg, 7-57.
- Eck, W. (2008). “Die Bauinschrift der neronischen Thermen in Patara. Zur methodischen Auswertung einer partiell eradierten Inschrift”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 166, 269-275.
- Ehrhardt, N. (1984). “Ein milesischer Festkalender aus severischer Zeit”, *Istanbuler Mitteilungen* 34, 371-404.
- Elderkin, G. W. (1941). “The Natural and the Artificial Grotto”, *Hesperia* 10, 125-137.
- Engelmann, H. (1987). “Inschriften von Erythrai”, *Epigraphica Anatolica* 9, 133-152.
- Engelmann, H. (1999). “Inschriften von Metropolis”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 125, 137-146.

- Engelmann, H. (2008). "Eine Ehreninschrift der Presbyteroi von Metropolis (+Taf. 34)". E. Winter (ed.) *Vom Euphrat bis zum Bosphorus. Kleinasien in der Antike. Festschrift für E. Schwertheim zum 65. Geburtstag* (AMS 65), Bonn, 197-198
- Erim, K. (1981). "Recent Archaeological Research in Turkey [Aphrodisias maddesi]", *Anatolian Studies* 31, 177-181.
- Erim, K. (1986). *Aphrodisias. City of Venus Aphrodite*, Londra.
- Erny, G. (2012). *Constructing Gender: Female Architectural Patronage in Roman Asia Minor and Syria in the First through the Sixth Centuries CE* (Classics Honors Projects. Paper 13), Manchester.
- Erol, A. (1999). *Aioia, Ionia, Karia, Lykia, Pisidia, Pamphylia, Kilikia Bölgesi Çeşme Yapıları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Erten, E., Özyıldırım, M. ve Akcay, T. (2014). "Toros Dağlarında Bir Kilikia Kenti: Olba", *Aktüel Arkeoloji Dergisi* 40, 66-77.
- Eschebach, H. (1982). "Katalog pompejanischer Laufbrunnen und Reliefs", *Antike Welt* 13/3, 21-26.
- Fagan, G. G. (1999). *Bathing in Public in the Roman World*, Ann Arbor.
- Fagan, G. G. (2013). "Baths, Bathing". R. S. Bagnall – K. Brodersen – C. B. Champion – A. Erskine – S. R. Huebner, *The Encyclopedia of Ancient History*, 1064-1066.
- Fahlbusch, H. (1987). "Elemente griechischer und römischer Wasserversorgungsanlagen". Frontinus-Gesellschaft (ed.), *Die Wasserversorgung antiker Städte, Bd. II*, Mainz, 135-163.
- Fahlbusch, H. (2003). "Wasserwirtschaftliche Anlagen des antiken Priene. Befundlage aufgrund der Literatur und Ergebnisse der Kampagne 2001". Ch. P. J. Ohling (ed.), *Wasserhistorische Forschungen: Schwerpunkt Antike* (Schriften der Deutschen Wasserhistorischen Gesellschaft Band 2), Siegburg 2003, 65-84.
- Fahlbusch, H. (2006). "Wasserwirtschaftliche Anlagen des antiken Priene", şurada: G. Wiplinger (ed.), *Cura Aquarum in Ephesos I-II. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*, Löwen-Paris, 117-126.
- Farrington, A. (1995). *The Roman Baths of Lycia. An Architectural Study* (British Institute of Archeology at Ankara Monograph No. 20), Ankara.
- Feissel, D. (1998). "Gouverneurs et édifices dans les épigrammes de Smyrne au Bas-Empire", *Revue des Études Grecques* 111, 125-144.
- Feissel, D. (1998b). "Vicaires et proconsuls d'Asie du IVe au VIe siècle. Notes sur l'administration du diocèse asianique au Bas-Empire", *Antiquité Tardive* 6, 91-104.

- Fejfer, J. (2008). *Roman Portraits in Context*, Berlin-New York.
- Fontenrose, J. (1998). *Didyma: Apollo's Oracle, Cult, and Companions*, Berkeley – Los Angeles – Londra.
- Fontrier, A. M. (1884). "Inscription d'Erythrées", *Bulletin de correspondance hellénique* 8, 346-351.
- Foss, C. (1975). "Ἀλειπήριον", *Greek Roman and Byzantine Studies* 16.2, 217-226.
- Foss, C. (1977). "Bryonianus Lollianus of Side", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 26, 161-171.
- Foss, C. (1977b). "Late Antique and Byzantine Ankara", *Dumbarton Oaks Papers* 31, 28-87.
- Foss, C. (1979). *Ephesus after Antiquity: A Late antique, Byzantine and Turkish City*, Cambridge.
- Foss, C. (1983). "Stephanus, Proconsul of Asia, and Related Statues". *Harvard Ukrainian Studies, Vol. 7, Okeanos: Essays presented to Ihor Ševčenko on his sixtieth birthday by his colleagues and students*, Cambridge, 169-219.
- Foss, C. (1986). "Appendix. Inscriptions relating to the complex". F. Yegül, *The Bath-Gymnasium Complex at Sardis*, Harvard, 169-172.
- Fournier, J. ve Prêtre, C. (2006). "Un mécène au service d'une déesse thasienne: décret pour Stilbôn", *Bulletin de correspondance hellénique* 130, 487-497.
- Fränkel, M. (1895). *Die Inschriften von Pergamon, Vol. 1: Bis zum Ende der Königszeit*, Berlin.
- Frantz, A. (1979). "A public building of late antiquity in Athens (IG II², 5205)", *Hesperia* 48, 194-203.
- French, D. (1993). "The Road, Path, and Water Channel". J. Morganstern (ed.), *The Fort at Dereagzi and Other Material Remains in its Vicinity: From Antiquity to the Middle Ages*, Tübingen, 87-90.
- Frezouls, E., Morans, M. J. ve Longpierre, D. (1985). "Urbanisme et principaux monuments de Kadyanda", *Ktema* 11, 225-238.
- Friesen, S. J. (1993). *Twice Neokoros: Ephesus, Asia and the Cult of the Flavian Imperial Family*, Leiden.
- Funck, B. (1978). "Zu den Landschenkungen hellenistischer Könige", *Klio* 60, 45-55.
- Funke, P. (1998). "Hippokrene", *Der Neue Pauly* 5, col. 600.
- Garbrecht, G. (1988). "Mensch und Wasser im Altertum", Frontinus-Gesellschaft (ed.), *Die Wasserversorgung antiker Städte, Vol. III*, Mainz, 13-42.
- Garbrecht, G. (2001). *Die Wasserversorgung von Pergamon (Altertümer von Pergamon I, 4)*, Berlin.

- Gardner, P. (1878). "Greek river-worship", *Transactions of American Philological Association* II/11, 178-219.
- Garlan, Y. (1965). "Études d'histoire militaire et diplomatique", *Bulletin de correspondance hellénique* 89, 332-348.
- Gawlinski, L. (2012). *The sacred law of Andania. A new text with commentary*, Berlin.
- Hirschfeld, G. (1893). *The Collection of Greek Inscriptions in the British Museum, Part IV, Section I: Knidos, Halikarnassos and Branchidae*, Londra.
- Ginouvés, R. (1962). *Balaneutikè; recherches sur le bain dans l'antiquité grecque*, Paris.
- Ginouvés, R. (1969). "Le nymphée de Laodicée et les nymphées romains". J. D. Gagniers – P. Devambez – L. Kahil – R. Ginouvés (edd.), *Laodicée du Lycos: le Nymphée. Campagnes 1961-1963*, Québec-Paris, 136-168.
- Ginouvés, R. (1992). *Dictionnaire méthodique de l'architecture grecque et romaine. Tome II. Eléments constructifs: supports, couvertures, aménagements intérieur*, Roma-Atina.
- Ginouvés, R. (1998). *Dictionnaire méthodique de l'architecture grecque et romaine. Tome III. Espaces architecturaux, bâtiments et ensembles*, Roma-Atina.
- Glaser, F. (1983). *Antike Brunnenbauten (KRHNAI) in Griechenland*, Viyana.
- Glaser, F. (1987). "Brunnen und Nymphäen". Frontinus Gesellschaft (ed.). *Die Wasserversorgung antiker Städte*, Mainz, 103-131.
- Glaser, F. (2000). "Fountains and Nymphaea". Ö. Wikander (ed.). *Handbook of Ancient Water Technology*, Leiden-Boston-Köln, 413-452.
- Gliwitzky, C. A. (2010). *Späte Blüte in Side und Perge: die pamphyllische Bauornamentik des 3. Jahrhunderts n. Chr.*, Bern.
- Gottwald, O. (1939). "Epigraphica", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 31, Beib. 160-164.
- Gough, M. (1952). "Anazarbus", *Anatolian Studies* 2, 85-150.
- Gounaropoulou, L. ve Hatzopoulos, M. B. (1998). *Epigraphes kato Makedonias*, Atina.
- Grainger, J. (2009). *The cities of Pamphylia*, Oxford.
- Grewe, K. (1994). "Die römische Wasserleitung nach Side (Türkei)", *Antike Welt* 25,2, 192-203.
- Grewe, K. (1998). *Licht am Ende des Tunnels: Planung und Trassierung im antiken Tunnelbau*, Mainz.
- Grewe, K. (2008). "Tunnels and Canals". J. P. Oleson (ed.), *Oxford Handbook of Engineering and Technology in the Classical World*, Oxford, 319-336.
- Grewe, K. (2008b). "Tunnel: die Entwicklung der Technik von den Anfängen bis zum Ende des Mittelalters", *Ferrum* 80, 7-16.

- Guarducci, M. (1942). *Inscriptiones Creticae. Opera et consilio Friderici Halbherr Collectae. III. Tituli Cretae Orientalis*, Roma.
- Gül Ocak, S. (2009). *Batı Anadolu Roma Dönemi Örnekleriyle Su Kemerleri Künkleri ve Sarnıçları Üzerine Bir Arastırma ve Uygulama Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Gülbay, O. (2003). *Batı Anadolu ve Metropolis Hamam-Gymnasion Örneğinde Latrinalar*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Günther, W. (1969-1970). “Eine neue didymeische Bauinschrift”, *Istanbuler Mitteilungen* 19/20, 1969-1970, 237-247.
- Günther, W. (2007). “Katalog der Statuenbasen mit zugehörigen Inschriften”. A. Filges (ed.), *Didyma 3,5. Skulpturen und Statuenbasen von der Klassischen Epoche bis in die Kaiserzeit*, Mainz, 123-175.
- Habermann, W. (2000). *Zur Wasserversorgung einer Metropole im kaiserzeitlichen Ägypten. Neuedition von P. Lond III 1177, Text, Übersetzung, Kommentar*, Münih.
- Habicht, Chr. (1960). “Rez. zu T. Wiegand, Didyma. Teil 2: Die Inschriften, von A. Rehm”, *Göttingische gelehrte Anzeigen* 213, 145-166.
- Habicht, Chr. (1989). “Pytheas von Alopeke, Aufseher über die Brunnen Attikas”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 77, 83-87.
- Hagel, S. ve Tomaschitz K. (1998). *Repertorium der westkilikischen Inschriften: nach den Scheiden der kleinasiatischen Kommission der österreichischen Akademie der Wissenschaften*, Viyana.
- Hahland, W. (1964). “Didyma im 5. Jahrhundert v. Chr.”, *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 79, 142–240.
- Halfmann, H. (2001). *Städtebau und Bauherrn im römischen Kleinasien: ein Vergleich zwischen Pergamon und Ephesos*, Tübingen.
- Halkin, F. (1953). “L' inscription métrique d' Anazarbe en l' honneur de Saint Ménas”, *Byzantion* 23, 239-243.
- Hall, A. S. (1984). “A Unidentified Governor of Pamphylia Under Vespasian”, *Epigraphica Anatolica* 4, 27-35.
- Hansen, C. G. (2010). “Das große Bad (Westtherme) (Gebäude 8)”. F. Kolb (ed.), *Lykische Studien 9: Die Siedlung von Kyaneai in Zentrallykien* (Tübinger Althistorische Studien 5), Bonn, 227-253.
- Hatzfeld, J. (1920). “Inscriptions de Lagina en Carie”, *Bulletin de correspondance hellénique* 44, 70-100.
- Hatzfeld, J. (1927). “Inscriptions de Panamara”, *Bulletin de correspondance hellénique* 51, 57-

122.

- Hatzopoulos, M. B. ve Loukopoulou, L. D. (1992). *Recherches sur les Marches Orientales des Temenides (Anthemonte – Kalindoia), Ière Partie* (MELETEMATA 11), Atina.
- Heberdey, R. ve Kalinka, E. (1896). “Eine neue Ehrenliste aus Lykien”, *Serta Harteliana*, Viyana, 1-6.
- Heberdey, R. ve Wilhelm, A. (1896). *Reisen in Kilikien* (Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil. Historische Klasse XLIV), Viyana 1896.
- Hellenkemper, H. ve Hild, F. (1986). Neue Forschungen in Kilikien (Veröffentlichungen der Kommission für die Tabula Imperii Byzantini Band 4; Phil. Historische Kl. Denksch. 186. Band). Viyana.
- Hellenkemper, H. ve Hild, F. (2004). *Tabula Imperii Byzantini: Lykien und Pamphylien, Band 8, Teil 2*, Viyana.
- Hellmann, M. Ch. (1988). “A propos d’un lexique des termes d’architecture grecque”. D. Knoepfler (ed.), *Comptes et inventaires dans la cité grecque. Actes du colloque international d’épigraphie tenu à Neuchâtel du 23 au 26 septembre 1986 en l’honneur de Jacques Tréheux*, Neuchâtel, 239-261.
- Hellmann, M. Ch. (1992). *Recherches sur le vocabulaire de l’architecture grecque, d’après les inscriptions de Délos*, Paris.
- Hellmann, M. Ch. (1994). “Les signatures d’architectes en langue grecque: Essai de mise au point”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 104, 151-178.
- Hellmann, M. Ch. (1999). *Choix d’inscriptions architecturales grecques, traduites et commentées*, Lyon.
- Henrichs, A. (1978). “Greek Maenadism from Olympias to Messalina”, *Harvard Studies in Classical Philology* 82, 1978, 121-160.
- Herrmann, P. (1965). “Antiochos der Grosse und Teos”, *Anadolu* 9, 29-160.
- Herrmann, P. (1993). “Inschriften von Sardeis”, *Chiron* 23, 233-266
- Herrmann, P. (1997). *Inschriften von Milet: Teil I* (Milet. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899, Band VI, Teil I), Berlin-New York.
- Herrmann, P. (1999). “Epigraphische Notizen 18-20”, *Epigraphica Anatolica* 31, 31-34.
- Herrmann, P. (2000). “Eine berühmte Familie in Teos. Epigraphische Nachlese”. C. Işık (ed.), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasien und des ägäischen Bereiches. Festschrift für Baki Ögün zum 75. Geburtstag* (Asia Minor Studien 39), Bonn, 87-97.
- Hicks, E. L. (1891). “Inscriptions from Western Cilicia”, *The Journal of Hellenic Studies* 12, 225-273.

- Hild, F. ve Hellenkemper, H. (1990). *Tabula Imperii Byzantini: Kilikien und Isaurien, Band 5, Teil I*, Viyana.
- Hild, F. (1988). “Rez. G. Dagron – D. Feissel, *Inscriptions de Cilicie*”, *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 38, 433-436.
- Hiller von Gaertringen, F. W. (1906). *Inschriften von Priene*, Berlin.
- Hobson, B. (2009). *Latrinae et Foricae: Toilets in the Roman World*, Londra .
- Hodge, A. T. (2000). “Wells”. Ö. Wikander (ed.), *Handbook of Ancient Water Technology*, Leiden, 29-33.
- Horster, M. (2001). *Bauinschriften römischer Kaiser. Untersuchungen zu Inschriftenpraxis und Bautätigkeit in Städten des westlichen Imperium Romanum in der Zeit des Prinzipats*, Stuttgart.
- Horster, M. (2004). *Landbesitz griechischer Heiligtümer in archaischer und klassischer Zeit*, Berlin.
- Hula, E. (1902). “Dekaprotie und Eikosaprotie”, *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 5, 197-207.
- Humann, C., Cichorius, C., Judeich, W. ve Winter, F. (1898). *Altertümer von Hierapolis*, Berlin.
- Humann, C. (1904). *Magnesia am Maeander*, Berlin.
- Hunger, H. (1986). “Die Bauinschrift am Aquädukt von Elaiussa-Sebaste. Eine Rekapitulation”, *Tyche* 1, 132-137.
- HülSEN, J. (1919). *Das Nymphäum* (Milet. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899, Band I Heft V), Berlin-Leipzig.
- Imhoof-Blümer, F. (1923). *Fluss und Meergötter auf griechischen und römischen Münzen*, Cenevre.
- Iriotis, P. (1914). “Εἰς Αἰγίνης ἐπιφραγὴν (IG IV 176)”, *Archaiologikē Ephēmeris*, 92-94.
- Isager, S. (1998). “The Pride of Halikarnassos. Editio princeps of an inscription from Salmakis”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 123, 1-23.
- Isager, S. (2002). “Halikarnassos and the Well of Aphrodite: On EM 199. Text and Provenance”. K. M. Ascani (ed.), *Ancient History Matters. Studies presented to Jens Erik Skydsgaard on his Seventieth Birthday*, Roma, 153-58.
- Isager, S. ve Pedersen P. (ed.). (2004), *The Salmakis Inscription and Hellenistic Halikarnassos*, Odense.
- İşık, F. (2011). *Caput Gentis Lyciae, Patara. Likya Soyunun Başkenti*, İstanbul.
- İplikçioğlu, B. (2006). “Zwei Statthalter vespasianischer Zeit und die «Grosse» Therme in Inschriften von Olympos (Lykien)”, *Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse* 141, 75–

81.

- İplikçioğlu, B. (2010). “Doğu Lykia – Batı Pamfilya Epigrafik-Tarihi Coğrafi Araştırmalar 2009 / Epigraphic-Historical Geography Surveys in East Lycia – West Pamphylia in 2009”, *ANMED* 8, 157-158.
- İşkan, H. (2015). “Başlıksız Yazı”, *Arkeoloji ve Sanat* 149, 157-184.
- İşkan, H. ve Baykan, N. O. (2013). “Neue Ergebnisse zur Wasserleitung von Patara/Türkei”. G. Wiplinger (ed.), *Historische Wasserleitungen. Gestern-Heute-Morgen. Tagungsband des Internationalen Frontinus-Symposiums. Wien, 19.-23. Oktober 2011 (Babesch Supplements, 24)*, Leuven-Paris-Walpole, 93-103.
- İşkan-İşık, H., Eck, W. ve Engelmann, H. (2008). “Der Leuchtturm Von Patara und Sex. Marcius Priscus Als Statthalter Der Provinz Lycia von Nero Bis Vespasian”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 164, 91-121.
- İzmirligil, Ü. (1982). *Die römischen Wasserversorgungsanlagen von Side*, İstanbul.
- Jacobs, I. ve Richard, J. (2012). “We Surpass the Beautiful Waters of Other Cities by the Abundance of Ours”: Reconciling Function and Decoration in Late Antique Fountains”, *Journal of Late Antiquity* 5.1, 3–71.
- Jobst, W. (1976-1977). “Das öffentliche Freudenhaus in Ephesos”, *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 51, 1976-1977, 61-84.
- Jones, C. P. (1979). “Some new inscriptions from Bubon”, *Istanbulur Mitteilungen* 27/28, 288-296.
- Jones, C. P. (1991). “Aelius Aristides «on the Water in Pergamon”, *Archäologischer Anzeiger*, 111-117.
- Jones, C. P. (1994). “A Geographical Setting for the Baucis and Philemon Legend (Ovid Metamorphoses 8.611-724)”, *Harvard Studies in Classical Philology* 96, 203-223.
- Jones, C. P. (1997). “Epigrams from Hierapolis and Aphrodisias”, *Hermes* 125, 203-214.
- Jones, W. T. (2006). *Klasik Düşünce. Batı Felsefesi Tarihi I. Cilt* (çev. H. Hüner), İstanbul.
- Jones, C. P. (2009). “New Late Antique Epigrams from Stratonicea in Caria”, *Epigraphica Anatolica* 42, 145-151.
- Jones, C. P. (2014). “Earthquakes and Emperors”. A. Kolb (ed.), *Infrastruktur und Herrschaftsorganisation im Imperium Romanum. Herrschaftsstrukturen und Herrschaftspraxis III. Akten der Tagung in Zürich 19.-20.10.2012*, Zürich, 52-65.
- Jung, K. (2006). “Das Hydrekdochion des C. Laecanius Bassus in Ephesos”. G. Wiplinger (ed.), *Cura Aquarum in Ephesos I. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*,

- Löwen-Paris, 79-86.
- Kah, D. (2012). "Eine neue Brunneninschrift aus Priene", *Epigraphica Anatolica* 45, 55-70.
- Kah, D. (2012b). "Paroikoi und Neubürger in Priene". L. M. Günther (ed.), *Migration und Bürgerrecht in der hellenistischen Welt*, Wiesbaden, 51-71.
- Kalinowski, A. (2002). "The Vedii Antonini: Aspects of Patronage and Benefaction in Second-Century Ephesos", *Phoenix* 56, 109-149.
- Kalinowski, A. (2006a). "Of Stones and Stonecutters. Reflections on the Genesis of Two Parallel Texts from Ephesos (IvE 672 and 3080)", *Tyche* 21, 53-72.
- Kalinowski, A. (2006b). "Toponyms in IvE 672 and IvE 3080: interpreting collective action in honorific inscriptions from Ephesos", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 75, 117-132.
- Karwiese, S. (2006). "ΠΟΛΙΣ ΠΟΤΑΜΩΝ- Stadt der Flüsse. Die Gewässer auf den ephesischen Münzen", şurada: G. Wiplinger (ed.), *Cura Aquarum in Ephesos I. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*, Löwen-Paris, 17-22.
- Keil, J. (1943). "Drei neue Inschriften aus Ephesos", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 35, Beib. 102-108.
- Keil, J. (1964⁵). *Ephesos. Ein Führer durch die Ruinenstätte und ihre Geschichte*, Viyana.
- Kern, O. (1900). *Die Inschriften von Magnesia am Mäander*, Berlin.
- Kessener, P. (2000). "The aqueduct at Aspendos and its inverted siphon", *Journal of Roman Archaeology* 13, 104-132.
- Kessener P. ve Piras, S. (1998). "The Aspendos Aqueduct and the Roman-Seljuk Bridge across the Eurymedon", *Adalya* 3, 149-168.
- Kienast, H. J. (1995). *Die Wasserleitung des Eupalinos auf Samos*, Bonn.
- Kienast, D. (2011⁵). *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt.
- Kirbihler, F. (1994). "Les femmes magistrats et liturges en Asie Mineure (Ie s. Av. J.-C. – IIIe s. Ap. J.-C.)", *Ktema* 19, 51-75.
- Kirbihler, F. (2003). *Les Notables d'Ephèse. Essai d'Histoire Sociale (133 av. J.-C. – 262 ap. J.-C.)*. François-Rabelais-Tours Üniversitesi Doktora Tezi, Tours.
- Kirsten, E. (1974). "Elaiussa Sebaste in Kilikien. Ein Ausgrabungswunsch an den Ausgraber von Side und Perge", *Mélanges Mansel II*, Ankara, 777-802.
- Klaffenbach, G. (1936). "Neue Inschriften aus Ätolien". *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Philosophisch-Historische Klasse*, Berlin, 358-388.

- Kleiner, G. (1970). *Das römische Milet*, Wiesbaden.
- Klementa, S. (1993). *Gelagerte Flussgötter des Späthellenismus und der römischen Kaiserzeit*, Köln.
- Klingenberg, E. (1976). *Platons 'Nomoi georgikoi' und das positive griechische Recht*, Berlin.
- Knackfuß, H. (1941). *Didyma I. Die Baubeschreibung in drei Bänden*, Berlin.
- Knibbe, D. (1964-1965). "Epigraphische Nachlese im Bereiche der ephesischen Agora", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 47, Beib. 1-43.
- Knibbe, D. (1985). "Der Asiarch M. Fulvius Publicianus Nikephoros, die ephesische Handwerkszünfte und die Stoa des Servilius", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 56, 71-77.
- Knibbe, D. (2002). "Topographica Ephesiaca. Damianosstoa, Androklosgrab – Olympieion und Koressos", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 71, 207-221.
- Knibbe, D., Bammer, A. ve Fleischer, R. (1974). *Führer durch das archäologische Museum in Selçuk-Ephesos*, Viyana.
- Knibbe, D., Engelmann, H. ve İplikçioğlu, B. (1993). "Neue Inschriften aus Ephesos XII", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 62, 113–150.
- Knibbe, D. ve İplikçioğlu, B. (1984). "Neue Inschriften aus Ephesos IX, Fundjahre 1981/82", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 55, 107-135.
- Knoepfler, D. (1986). "Un document attique à reconsidérer: le décret de Pandios sur l'Amphiaraion d'Oropos", *Chiron* 16, 71-98.
- Koçak M., ve Erkoç, S. (2016). "Patara Nero Hamamı. Likya'da Bilinen En Erken Hamam Yapılarından Biri Üzerine Gözlemler": E. DüNDAR – Ş. AKTAŞ – M. KOÇAK – S. ERKOÇ (edd.), *LYKIARKHISSA. Havva İşkan'a Armağan/ Festschrift für Havva İşkan*, İstanbul, 493-512.
- Kokkinia, C. (2000). *Die Opramoas-Inschrift von Rhodiapolis. Euergetismus und soziale Elite in Lykien*, Bonn.
- Kokkinia, C. (2001). "Homer in der Latrine", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 136, 179-181.
- Kokkinia, C. (2008). *Boubon. The Inscriptions and Archaeological Remains. A Survey 2004-2006*, Atina.
- Kolb, F. (2008). *Burg-Polis-Bischofssitz. Geschichte der Siedlungskammer von Kyaneai in der Südwesttürkei*, Mainz.
- Kolbe, W. (1902). "Die Arbeiten zu Pergamon 1900-1901; Die Astynomeninschrift," *Mitteilun-*

- gen des deutschen archäologischen Instituts: Athenische Abteilung 27, 47-77.
- Kontoléon, A. (1886). "Epigraphai Klarou, Phokaias, Tralleon, Nysis, Thyateiron", *Bulletin de correspondance hellénique* 10, 514-521.
- Kontorini, V. (2007). "Loi inédite de Lindos concernant l'eau". M. M. Olive – G. Baratta – A. G. Almagro (ed.). *Acta XII Congressus internationalis epigraphiae Graecae et Latinae: Provinciae Imperii Romani inscriptionibus descriptae: Barcelona, 3-8 Septembris 2002*, Barcelona, 779-784.
- Kotsidu, H. (2000). *TIMH KAI ΔΟΞΑ. Ehrungen für hellenistische Herrscher im griechischen Mutterland und in Kleinasien unter besonderer Berücksichtigung der archäologischen Denkmäler*, Berlin.
- Körner, R. (1974). "Zu Recht und Verwaltung der griechischen Wasserversorgung nach den Inschriften", *Archiv für Papyrussforschung* 22, 155-202.
- Körner, R. (1993). *Inchriftliche Gesetztexte der frühen griechischen Polis*, Köln.
- Körte, A. (1899). "Kleinasiatische Studien V: Inschriften aus Bithynien", *Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts: Athenische Abteilung* 24, 398-450.
- Kreiler, B. (1975). *Die Statthalter Kleinasiens unter den Flaviern*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Münih.
- Kürkçü, M. (2015). "Phaselis Su Sistemleri ve Hidrografisi Üzerine Genel Değerlendirme", *Phaselis I*, 69-79.
- Kürkçü, M. (2016). "Phaselis Hidrografi Sistemine Dair Değerlendirmeler", *Phaselis II*, 103-121.
- Labuff, J. (2016). *Polis Expansion and Elite Power in Hellenistic Karia*, Londra-New York.
- Laminger-Pascher, G. (1974). "Kleine Nachträge zu kilikischen Inschriften", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 15, 31-68.
- Lanckoronski, K. G. (1890). *Städte Pamphyliens und Pisidiens. Unter Mitwirkung von G. Nie-mann und E. Petersen. Band I*, Prag-Viyana-Leipzig.
- Laroche, E. (1979). "L'Inscription lycienne". H. Metzger (ed.), *Fouilles de Xanthos, Tome VI: La Stèle Trilingue du Létoon*, Paris, 49-127.
- Larson, J. (2001). *Greek Nymphs. Myth, Cult, Lore*, New York.
- Laum, B. (1914). *Stiftungen in der griechischen und römischen Antike, Vols. I-II*, Leipzig-Berlin.
- Laumonier, A. (1934). "Inscriptions de Carie", *Bulletin de correspondance hellénique* 58, 291-380.
- Laumonier, A. (1937). "Recherches sur la chronologie des prêtres de Panamara", *Bulletin de correspondance hellénique* 61, 236-298.

- Laumonier, A. (1938). "Recherches sur la chronologie des prêtres de Lagina", *Bulletin de correspondance hellénique* 62, 251-284.
- Laumonier, A. (1958). *Les Cultes indigènes en Carie*, Paris.
- Le Bas P. ve Waddington, W. H. (1972), *Inscriptions Grecques et Latines, recueillies en Asie Mineure*, Hildesheim.
- Le Roy, C. (1980). "Alexandre à Xanthos". *Actes du colloque sur la Lycie antique*, 1980, 51-62.
- Lefkowitz, M. R. ve Fant, M. B. (1982). *Women's Life in Greece and Rome*, Londra.
- Lepke, A., Schuler, Chr. ve Zimmermann, K. (2015). "Neue Inschriften aus Patara III: Elitenrepräsentation und Politik in Hellenismus und Kaiserzeit", *Chiron* 45, 291-383.
- Leveau, P. (1991). "Research on Roman Aqueducts in the past ten years". A. T. Hodge (ed.), *Future Currents in Aqueduct Studies*, Leeds, 149-162.
- Leveau, P. (2001). "Aqueduct Building: Financing and Costs". R. Blackman – A. T. Hodge (ed.), *Frontinus' Legacy. Essays on Frontinus' de aquis urbis Romae*, Ann Arbor, 85-101.
- Levick, B. (1999). *Vespasian*, Londra-New York.
- Lewis, N. (1974). *Greek historical documents. The Roman Principate: 27 BC–285 AD*, Toronto.
- Liebenam, W. (1900). *Städteverwaltung im römischen Kaiserreiche*, Leipzig.
- Liermann, O. (1889). *Analecta epigraphica et agonistica*, Halle.
- Lolling, H. G. (1880). "Das Nymphaion auf dem Parnes", *Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts: Athenische Abteilung* 5, 290-293.
- Longfellow, B. (2011). *Roman Imperialism and Civic Patronage: Form, Meaning, and Ideology in Monumental Fountain Complexes*, Cambridge.
- Longfellow, B. (2012). "Roman Fountains in Greek Sanctuaries", *American Journal of Archaeology* 116,1, 133-155.
- Louis, P. (1982). "L'eau et sa législation chez Platon et Aristote". *L'Homme et l'eau en Méditerranée et au Proche Orient. II. Aménagements hydrauliques, État et législation. Séminaire de recherche 1980-1981*, Lyon, 103-109.
- Lozano, A. (1998). "Los Sempronii de Estratonicea (Caria)", *Arys: Antigüedad, Religiones y Sociedades* 1, 157-165.
- Ma, J. (2002). *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*, Oxford.
- Maas, P. (1922). "Zum Wortakzent im byzantinischen Pentameter", *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher* 3, 163-164.
- MacKay, T. S. (1968). *Olba in Rough Cilicia*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bryn Mawr.
- Maier, F. G. (1959). *Griechische Mauerbauinschriften. Erster Teil: Texte und Kommentare*, Heidelberg.

- Maier, F. G. (1960). *Griechische Mauerbauinschriften. Zweiter Teil: Untersuchungen*, Heidelberg.
- Maischberger, M. (2009). "Das Nymphäum". O. Dally – M. Maischberger – P. I. Schneider – A. Scholl (edd.), *Zeit Räume. Milet in Kaiserzeit und Spätantike*, Berlin, 97-108.
- Maischberger, M. (2009b). "Das Nordtor des Südmarktes, sog. Markttor". O. Dally – M. Maischberger – P. I. Schneider – A. Scholl (ed.), *Zeit Räume. Milet in Kaiserzeit und Spätantike*, Berlin, 109-120.
- Manderscheid, H. (1981). *Die Skulpturenausstattung der kaiserzeitlichen Thermenanlagen*, Berlin.
- Manderscheid, H. (1988). *Bibliographie zum römischen Badewesen unter besonderer Berücksichtigung der öffentlichen Thermen*, Münih.
- Mansel, A. M. (1963). *Die Ruinen von Side*, Berlin.
- Mansel, A. M. (1975). "Die Nymphaeen von Perge", *Istanbuler Mitteilungen* 25, 367-372.
- Mansel, A. M. (1975b). "Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1957-1972", *Archäologischer Anzeiger* 90, 49-96.
- Mansel, A. M. (1978). *Side. 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları*, Ankara.
- Mantas, K. (1999). "Public and Private", *Polis* 12, 181-228.
- Marek, Chr. (2000). "Dank der Stadt an einen Comes in Amisos unter Theodosius II", *Chiron* 30, 367-387.
- Marksteiner, T. ve Wörrle, M. (2002). "Ein Altar für Kaiser Claudius auf dem Bonda Tepesi zwischen Myra und Limyra", *Chiron* 30, 2002, 545-569.
- Martini, W. (2015). "Nymphäum und Tor. Zur Wasserkultur in Perge in Pamphylien". B. Beck-Brand – S. Ladstätter – B. Yener-Marksteiner (edd.), *Turm und Tor. Siedlungsstrukturen in Lykien und benachbarten Kulturlandschaften. Akten des Gedenkkolloquiums für Thomas Marksteiner in Wien, November 2012*, Viyana, 279-289.
- Marzano, A. (2015). "The Variety of Villa Production. From Agriculture to Aquaculture". P. Erdkamp – K. Verboven – A. Zuiderhoek (edd.), *Ownership and Exploitation of Land and Natural Resources in the Roman World*, Oxford, 187-206.
- McCabe, D. (1986). "Note"- P. Herrmann, Die Weihinschrift der ersten römischen Bühne in Milet. W. Müller-Wiener (ed.), *Milet 1899-1980. Ergebnisse, Probleme und Perspektiven einer Ausgrabung. Kolloquium Frankfurt am Main 1980*, Tübingen, 186-189.
- McCail, R. C. (1970). "On the Early Career of Agathias Scholasticus", *Revue des études byzantines* 28, 141-151.
- Meier, L. (2012). *Die Finanzierung öffentlicher Bauten in der hellenistischen Polis*, Mainz.

- Meriç, R. (2004). *Metropolis. City of the mother Goddess*, İstanbul.
- Merkelbach, R. ve Stauber, J. (1998). *Steinepigramme aus dem griechischen Osten I. Die Westküste Kleinasiens von Knidos bis Ilion*, Stuttgart-Leipzig.
- Merkelbach, R. ve Stauber, J. (2001). *Steinepigramme aus dem griechischen Osten II. Die Nordküste Kleinasiens (Marmarameer und Pontus)*, Münih-Leipzig.
- Merkelbach, R. ve Stauber, J. (2002). *Steinepigramme aus dem griechischen Osten IV: Die Südküste Kleinasiens, Syrien und Palaestina*, Münih-Leipzig.
- Mert, İ. H. (1999). *Untersuchungen zur hellenistischen und kaiserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Köln.
- Metzger, H. (1979). "L'inscription Grecque". H. Metzger (ed.), *Fouilles de Xanthos, Tome VI: La Stèle Trilingue du Létoon*, Paris, 30-48
- Meusel, H. (1960). *Die Verwaltung und Finanzierung der öffentlichen Bäder zur römischen Kaiserzeit*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Köln.
- Meyer-Zwiffelhofer, E. (2002). *Πολιτικῶς ἄρχειν. Zum Regierungsstil der senatorischen Statthalter in den kaiserzeitlichen griechischen Provinzen*, Stuttgart.
- Michaud, J. P. (1969). "Quelques inscriptions de Grèce centrale", *Bulletin de correspondance hellénique* 93, 72-91.
- Mielsch, H. (1980). "Rez. V. M. Strocka, Die Wandmalerei der Hanghäuser in Ephesos", *Gymnasium* 87, 221-223.
- Migeotte, L. (1992). *Les souscriptions publiques dans les cites grecques*, Geneva-Quebec.
- Milner, N. P. (1991). "Victors in the Meleagria and the Balbouran Elite", *Anatolian Studies* 41, 23-62.
- Milner, N. P. (1998). "A Roman Bridge at Oinoanda", *Anatolian Studies* 48, 117-123.
- Milner, N. P. (2012). "The remaining inscriptions from the Balboursa survey Project". J. J. Coulton (ed.), *The Balboursa survey and settlement in Highland Southwest Anatolia, Vol. II: The Balboursa survey: detailed studies and catalogues* (The British Institute at Ankara 43), Oxford, 83-128.
- Milner, N. P. (2016). "Building Roman Lycia: new inscriptions and monuments from the baths and peristyle buildings MI 1 and MI 2 at Oinoanda", *Anatolian Studies* 66, 91-124.
- Miltner, F. (1956). "XXI. Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 43, Beib. 1-64.
- Miltner, F. (1960). "Vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Ephesos", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 45, Beibl. 1-76.
- Mitchell, S. (1987). "Imperial Building in the Eastern Roman Provinces", *Harvard studies in*

- classical philology* 91, 333-365.
- Mitchell, S. (1993). *Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor. Vol. 1: The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*, Oxford.
- Mitchell, S. (1994). "Notes on Military Recruitment from the Eastern Roman Provinces". E. Dabrowa (ed.), *The Roman and Byzantine Army in the East*, Krakow, 141-148.
- Morgan, G. (2006). *69 A.D. : The Year of Four Emperors*, Oxford.
- Mouterde, R. ve Mondésert, C. (1957). "Deux inscriptions grecques de Hama", *Syria* 34, 278-287.
- Murat, L. (2012). "Hititlerde Su Kültü", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* Cilt 31, Sayı 51, 125-158.
- Neudecker, R. (1994). *Die Pracht der Latrine*, Münih.
- Neumann, G. (1961). "Beiträge zum Lykischen I", *Die Sprache* I, 70-76.
- Newton, C. T. (1863). *A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus, and Branchidae, Vol. II.2*, Londra.
- Nielsen, I. (1993²). *Thermae et Balnea. The Architecture and cultural history of Roman Public Baths. Vols I-II*, Aarhus.
- Niewöhner, P. (2016). *Miletos/Balat. Arkaik'ten Osmanlı Dönemi'ne Kadar Kent Planlaması ve Anıtları*, İstanbul.
- Nilsson, M. P. (1955²). *Geschichte der griechischen Religion Bd. 1: Die Religion Griechenlands bis auf die griechische Weltherrschaft*, Münih.
- Nollé, J. (1987). "Pamphyliche Studien 6-10", *Chiron* 17, 235-276.
- Nollé, J. (2006). "Königliches Gefolge beim Fischorakel von Sura". K. Dörtlük vd. (ed.), *The 3rd symposium on Lycia*, Antalya, 515-522.
- Nollé, J. (2009). "Die Nymphe, die „Nein“ sagte: Zur Eponymie des lykischen Arneai. Beiträge zur kleinasiatischen Münzkunde und Geschichte 7", *Gephyra* 6, 21-28.
- Ohling, Ch. P. J. (2001). *De aquis Pompeiorum. Das Castellum Aquae in Pompeji: Herkunft, Zuleitung und Verteilung des Wassers*, Nijmegen.
- Oliver, J. H. (1941). *The sacred Gerousia* (Hesperia Supplements, Vol. 6), Atina.
- Olshausen, E. (1997). "Azanes, Azania (Αζάνης, Ἀζανία)", *Der Neue Pauly* 2, col. 379.
- Onur, F. (2002a). *Lykia Hidroğrafyası*. Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Onur, F. (2002b). "Antik Veriler Işığında Likya'nın Hidrografisi". S. Şahin – M. Adak (ed.), *Likya İncelemeleri I*, 53-61.
- Onur, F. (2016). "The roads, settlements and territories in Stadiasmus Patarensis", *Gephyra* 13,

89-118

- Onur, F. (2016b). “Stadiasmus Patarensis’te Yollar, Yerleşimler ve Teritoryumlar”. N. E. Akyürek Şahin – M. E. Yıldız – H. Uzunoğlu (ed.), *Eskiçağ Yazıları 8 [Akron 10]*, İstanbul 73-126.
- Owens, E. (1983). “The Koprologoi in Athens in the Fifth and Fourth Century B.C.”, *Classical Quarterly* 33, 44-50.
- Owens, E. J. ve Dinç, R. (2014). “The aqueducts and water supply of Tralleis”. Ch. Ohlig – T. Tsuk (ed.), *Cura Aquarum in Israel II. Proceedings of the 15th International Conference on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region Israel 14 – 20 October 2012*, Siegburg, 185-196.
- Özdemir, Y., Kosova A., Çördük, A. ve Öziş, Ü. (2008). “İzmir’in Tarihi Su Yolları”, *Tarihi Su Yapıları Konferansı*, İzmir, 203-206.
- Özdizbay, A. (2012). *Perge’nin M.S. 1.-2. yüzyıllardaki Gelişimi / Die Stadtentwicklung von Perge im 1-2. Jh. n. Chr.*, İstanbul.
- Özgan, R. (1999). *Die Skulpturen von Stratonikeia* (AMS 32), Bonn.
- Özgan, R. (2005). “2003 yılı Knidos Kazıları”, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 26,1, 235-248.
- Öziş, Ü. ve Atalay, A. (1999). “Fernwasserleitungen von Ephesos”. H. Friesinger – F. Krinzinger (edd.), *100 Jahre Österreichische Forschungen in Ephesos. Akten des Symposiums Wien 1995*, Viyana, 405–411.
- Öziş, Ü., Atalay, A., Becerik, M. ve Özdikmen, K. (2005). “Aqua Iulia. Die Kenchrios (Değirmendere)-Fernwasserleitung von Ephesos”. B. Brandt – V. Gassner – S. Ladstätter (ed.), *Synergia. Festschrift für Friedrich Krinzinger*, Viyana, 213-219.
- Quaß, F. (1982). “Zur politischen Tätigkeit der munizipalen Aristokratie des griechischen Ostens in der Kaiserzeit”, *Historia* 31, 188-213.
- Quaß, F. (1984). “Zum Einfluss der römischen Nobilität auf das Honoratiorenregime in den Städten des griechischen Osten”, *Hermes* 112, 199–215.
- Quaß, F. (1993). *Die Honoratiorenschicht in den Städten des griechischen Ostens*, Stuttgart.
- Quatember, U. (2007). “Neue Zeiten – Alte Sitten? Ti. Claudius Aristion und seine Bauten in Ephesos”. M. Meyer (ed.), *Neue Zeiten – Neue Sitten. Zu Rezeption und Integration römischen und italischen Kulturguts in Kleinasien*, Viyana, 101-113.
- Quatember, U. (2008). Der Brunnen an der Straße zum Magnesischen Tor in Ephesos, *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 77, 219-264.
- Quatember, U. (2011). *Das Nymphaeum Traiani in Ephesos* (Forschungen in Ephesos, XI, 2), Viyana.

- Paris, P. ve Radet, G. A. (1886). "Inscriptions d'Attaleia, de Pergé, d'Aspendus", *Bulletin de correspondance hellénique* 10, 148-161.
- Parke, H. W. (1978). "Castalia", *Bulletin de correspondance hellénique* 102, 199-219.
- Parke, H. W. (1985). *The Oracles of Apollo in Asia Minor*, Londra-Sdney.
- Parke, H. W. (1988). *Sibyls and Sibylline Prophecy in Classical Antiquity*, Londra-New York.
- Parsons, A.W. (1943). "Klepsydra and the Paved Court of the Pythion", *Hesperia* 12, 191-267.
- Patlagean, E. (1977). *Pauvreté économique et pauvreté sociale à Byzance 4e – 7e siècles*, Paris.
- Patterson, J. R. (1991). "Settlement, city and elite in Samnium and Lycia". J. Rich – A. Wallace-Hadrill (edd.), *City and Country in the Ancient World*, Londra, 147-168.
- Peek, W. (1971). "Milesische Versinschriften", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 7, 193-226.
- Peek, W. (1978). "Griechische Weihgedichte aus Halikarnassos, Knidos, und Pergamon". S. Şahin – E. Schwertheim – J. Wagner (edd.), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasien. Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag, Band II*, Leiden, 690-711.
- Peek, W. (1980). *Griechische Versinschriften aus Kleinasien (ETAM 8)*, Viyana.
- Peleg, Y. (2006). "Castella are not Reservoirs". G. Wiplinger (ed.), *Cura Aquarum in Ephesos I-II. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*, Löwen-Paris, 343-347.
- Peschlow-Bindokat, A. (2005). *Herakleia am Latmos. Stadt und Umgebung, mit einem Beitrag von Urs Peschlow and Volker Höhfeld*, İstanbul.
- Petersen, E. ve Luschan, F. von (1889). *Reisen in Lykien Milyas und Kibyratis* (Reisen im südwestlichen Kleinasien II), Viyana.
- Petzl, G. (1990). "Epigraphische Funde aus Lydien", *Epigraphica Anatolica* 15, 49-72.
- Pilhofer, P. (2009). *Philippi. Band 2: Katalog der Inschriften von Philippi*, Tübingen.
- Pirenne-Delforge, V. (2011). "La voix d'Aphrodite, le rôle d'Hermaphrodite et la « timè » d'Halicarnasse : quelques remarques sur l'inscription de Salmakis". F. Prescendi – Y. Vokohine (edd.), *Dans le laboratoire del'historien des religions. Mélanges offerts à Philippe Borgeaud*, Cenevre, 328-344.
- Pleket, H. W. (1970). "Nine Greek Inscriptions from the Cayster-Valley in Lydia: a republication", *Talanta* 2, 55-88.
- Pomeroy, S. B. (1975). *Goddesses, Whores, Wives, and Slaves: Women in Classical Antiquity*, New York.
- Pont, A. V. (2008). "Τὸ ἀλειπτήριον dans les inscriptions d'époque impériale", *Revue des Études Anciennes* 110, 151-174.

- Pont, A. V. (2008b). "L'inscription en l'honneur de M. Ulpius Carminius Claudianus à Aphrodisias (CIG, 2782)", *Cahiers du Centre Gustave-Glotz* 19, 219-245.
- Posamentir R. ve Sayar, M. H. (2006). "Anazarbos - ein Zwischenbericht aus einer kilikischen Großstadt", *Istanbuler Mitteilungen* 56, 317-357.
- Preuner, E. (1927). "Rez. Historische griechische Epigramme, ausgewählt von Fr. Frhr. Hiller v. Gaertringen", *Philologische Wochenschrift* 47, 321-332.
- Puech, B. (2002). *Orateurs et sophistes grecs dans les inscriptions d'époque impériale*, Paris.
- Raja, R. (2012). *Urban development and regional identity in the eastern Roman provinces, 50 BC - AD 250: Aphrodisias, Ephesos, Athens, Gerasa*, Kopenhagen.
- Ramsay, W. (1895). *The cities and bishoprics of Phrygia, Vol. 1, Part 1*, Oxford.
- Ramsay, W. (1897). *The cities and bishoprics of Phrygia, Vol. 1, Part 2*, Oxford.
- Ramsey, G. (2011). "The Queen and the City: Royal Female Intervention and Patronage in Hellenistic Civic Communities", *Gender & History* 23.3, 510-527.
- Rathmayr, E. (2010). "Die Präsenz des Ktistes Androklos in Ephesos", *Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse* 145, 19-60.
- Rehm, A. (1928). "Inschriften". A. von Gerkan – F. Krischen (ed.), *Thermen und Palaestren (Milet. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899, Band 1 Heft 9)*, Berlin, 143-195.
- Rehm, A. (1938). "Kaiser Diocletian und das Heiligtum von Didyma", *Philologus* 93, 74-84.
- Rehm, A. (1958). *Didyma 2. Die Inschriften*, Berlin.
- Reinach, T. (1906). "Inscriptions d'Aphrodisias", *Revue des Études Grecques* 19, 205-98.
- Reinach, A. J. (1911). "Inscriptions d'Itanos", *Revue des Études Grecques* 24, 372-425.
- Reitzenstein, R. (1894). "Zu den Pausanias-Scholien", *Hermes* 29, 231-239.
- Reitzenstein, D. (2011). *Die lykischen Bundespriester. Repräsentation der kaiserzeitlichen Elite Lykiens* (Klio. Beiträge zur Alten Geschichte. Beihefte. Neue Folge, no. 17), Berlin.
- Reitzenstein, D. (2014). "Neue Inschriften aus Tlos: Kronoskult, Agonistik und Euergetismus", *Chiron* 44, 551-613.
- Rémy, B. (1989). *Les Carrieres Senatoriales dans les Provinces Romaines d'Anatolie au Haut-Empire (31 Av.J.-C.-284 Ap.J.-C.) Pont-Bithynie, Galatie, Cappadoce, Lycie-Pamphylie et Cilicie*, İstanbul 1989.
- Reynolds, J. (1995). "The dedication of a Bath Building at Carian Aphrodisias". A. Fol – B. Bogdanov – P. Dimitrov – D. Boyadziev (ed.), *Studien in honorem Georgii Mihailov, Sofya* 397-402.
- Reynolds, J. (2000). "New letters from Hadrian to Aphrodisias: trials, taxes, gladiators and an

- aqueduct”, *Journal of Roman Archaeology* 13, 5-20.
- Richard, J. (2011). “In the elites’ toolkit. Decoding the initiative and reference system behind the investment in the architecture and decoration of Roman nymphaea”, *Facta* 5, 65-100.
- Richard, J. (2012). *Water for the City, Fountains for the People. Monumental Pountains in the Roman East. An Archaeological Study of Water Management*, Leuven.
- Ricl M. ve Akat, S. (2007). “A New Honorary Inscription for Cn. Vergilius Capito from Miletos”, *Epigraphica Anatolica* 40, 29-32.
- Ritti, T. (1986). “Un epigramma del tardo impero da Hierapolis”, *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa* 16,2, 691-716.
- Robert, L. (1937). *Études anatoliennes: recherches sur les inscriptions grecques de l’Asie mineure*, Paris.
- Robert, L. (1948). *Hellenica. Recueil d’épigraphie, de numismatique et d’antiquités grecques. Vol. IV*, Paris.
- Robert, L. (1960). *Hellenica. Recueil d’épigraphie de numismatique et d’antiquités grecques, Vol. XI-XII*, Paris.
- Robert, L. (1963). *Noms indigènes dans l’Asie-mineure Gréco-Romaine : première partie*, Paris.
- Robert, L. (1969). *Opera Minora Selecta. Épigraphie et antiquités grecques. Tome I*, Amsterdam.
- Robert, L. (1969b). *Opera Minora Selecta. Épigraphie et antiquités grecques. Tome II*, Amsterdam.
- Robert, L. (1974). *Opera Minora Selecta. Épigraphie et antiquités grecques. Tome IV : Bibliographie et Rapports sur les cours et les travaux*, Amsterdam.
- Robert, L. ve Devambez, P. (1935). “Tête Archaique Trouvée a Keramos”, *American Journal of Archaeology* 39, 341-351.
- Robert, L. ve Robert, J. (1948). *Hellenica. Recueil d’épigraphie de numismatique et d’antiquités grecques, Vol. VI : Inscriptions grecques de Lydie*, Paris.
- Robert, L. ve Robert, J. (1950). *Hellenica. Recueil d’épigraphie de numismatique et d’antiquités grecques, Vol. IX : Inscriptions et reliefs d’Asie Mineure*, Paris.
- Robert, L. ve Robert, J. (1954). *La Carie. Histoire et Géographie historique avec le recueil des inscriptions antiques. Tome II : Le plateau de Tabai et ses environs*, Paris.
- Rohde, D. (2012). *Zwischen Individuum und Stadtgemeinde. Die Integration von collegia in Hafenstädten* (Studien zur alten Geschichte 15), Mainz.
- Rouché, C. (1979). “A New Inscription from Aphrodisias and the Title πατήρ τῆς πόλεως”, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 20, 173-185.

- Rouché, C. (1989). *Aphrodisias in Late Antiquity*, Londra.
- Ruge, W. (1931). “Melite (12)”, *RE XV*, col. 547.
- Ruge, W. (1933). “Mopsukrene”, *RE XVI*, 1, col. 250-251.
- Ruge, W. (1936). “Timeles”, *RE Supp.* VI A, col. 1250.
- Ruggieri, V. (1996). “Epigraphic Testimonies from Chimaera-Yanartaş (Olympos)”, *Epigraphica Anatolica* 26, 67-70.
- Ruggieri, V. (2000). “Archaeological Survey in the Gulf of Gökova 1998”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 17.2, 381-390.
- Rumscheid, F. (1999). “Vom Wachsen antiker Säulenwälder. Zu Projektierung und Finanzierung antiker Bauten in Westkleinasien und anderswo”, *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 114, 19-63.
- Rumscheid, F. (2000). *Küçük Asya'nın Pompeisi Priene Rehberi*, İstanbul.
- Russell, J. (1987). *The Mosaic Inscriptions of Anemurium* (TAM Ergänzungsband 13), Viyana.
- Saba, S. (2009). “Cisterns in the Astynomoi Law from Pergamon”, C. Kosso – A. Scott (edd.), *The Nature and Function of Water, Baths, Bathing and Hygiene from Antiquity through the Renaissance*, Leiden – Boston, 249-262.
- Saba, S. (2012). *The Astynomoi Law of Pergamon. A New Commentary* (= *Die hellenistische Polis als Lebensform; Bd. 6*), Mainz.
- Salamon, M. (1971). “The Chronology of Gothic Incursions into Asia Minor in the 3rd Century AD”, *Eos* 59, 109-139.
- Saldana, M. (2015). *Cave and City: A Procedural Reconstruction of the Urban Topography of Magnesia on the Maeander*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Los Angeles.
- Santini, M. (2016). “A Multi-Ethnic City Shapes Its Past. The 'Pride of Halikarnassos' and the Memory of Salmakis”, *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa* 8.1, 3-35.
- Sayar, M. H. (1998). *Perinthos-Herakleia und Umbegung. Geschichte, Testimonien, Griechische und Lateinische Inschriften*, Viyana.
- Sayar, M. H. (1999). “Kilikia'da Tanrılar ve Kültler”. *Olba II (Özel Sayı)*, I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri, Mersin, 131-154.
- Sayar, M. H. (2013). “Kelenderis'te Antoninus Pius Dönemi'nden Bir Hamam”. M. Tekocak (ed.), *K. Levent Zoroğlu'na Armağan / Studies in honour of K. Levent Zoroğlu*, İstanbul, 595-604.
- Schäfer, J. (1981). *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen*. Tübingen.
- Scherrer, P. (1995). “The city of Ephesos. From the Roman Period to Late Antiquity”. H. Koes-

- ter (ed.), *Ephesos, Metropolis of Asia. An Interdisciplinary Approach to its Archaeology, Religion and Culture*, Harvard, 1-25.
- Scherrer, P. (1997). "Anmerkungen zum städtischen und provinzialen Kaiserkult. Paradigma Ephesos- Entwicklungslinien von Augustus bis Hadrian". H. Thür (ed.), *Und verschöner- te die Stadt. Ein ephesischer Priester des Kaiserkultes in seinem Umfeld*, Viyana, 93-139.
- Scherrer, P. (2001). "The Historical Topography of Ephesos". D. Parrish (ed.), *Urbanism in Wes- tern Asia Minor*, Portsmouth, 57-87.
- Scherrer, P. (2006). "Die Fernwasserversorgung von Ephesos in der römischen Kaiserzeit. Synopse der epigraphischen Quellen". G. Wiplinger (ed.), *Cura Aquarum in Ephesos I-II. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region, Vol. II*, Löwen-Paris, 45-61.
- Schmidt-Colinet, A. (1991). "Eine severische Priesterin aus Syrien in Perge", *Istanbuler Mittei- lungen* 41, 439-445.
- Schmidt-Colinet, A. (2003). "Rev. Claudia Dorl-Klingenschmied, Prunkbrunnen in kleinasiatis- chen Städten", *L'Antiquité classique* 72, 601-602.
- Schneider, P. (2009). "Baureste eines spätantiken Bathrons und das Quellhaus des Titus Flavius Festus im Adyton des Apollontempels von Didyma". R. Einicke – S. Lehmann – H. Löhr – G. –A. Mehnert (edd.), *Zurück zum Gegenstand. Festschrift für Andreas E. Furtwäng- ler*, Langenweißbach, 159-168.
- Schöpsdau, K. (2011). *Platon, Nomoi: Buch VIII – XII (Platon Werke. Übersetzung und Kom- mentar Band IX 2)*, Göttingen.
- Schuddeboom, F. L. (2009). *Greek Religious Terminology – Telete & Orgia. A Revised and Ex- panded English Edition of the Studies by Zijderveld and Van der Burg*, Leiden – Boston.
- Schuler Chr. ve Zimmermann, K. (2012). "Neue Inschriften aus Patara I: Zur Elite der Stadt in Hellenismus und früher Kaiserzeit", *Chiron* 42, 567-626.
- Schuler, Chr. (1998). *Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien*, Münih.
- Schuler, Chr. (2010). "Priester πρὸ πόλεως in Lykien: Eine neue Inschrift aus dem Territorium von Patara", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 173, 69-86.
- Schuler, Chr. (2014). "Fernwasserleitungen und römische Administration im griechischen Os- ten". A. Kolb (ed.), *Infrastruktur und Herrschaftsorganisation im Imperium Romanum. Herrschaftsstrukturen und Herrschaftspraxis III. Akten der Tagung in Zürich 19.- 20.10.2012*, Zürich, 103-120.
- Schuler, Chr. ve Zimmermann, K. "Neue Inschriften aus Patara I: Zur Elite der Stadt in Helle-

nismus und früher Kaiserzeit”, *Chiron* 42, 567-626.

- Schwarz, M. (2006). “Vitruv’s geheimnisvolle collivaria entschlüsselt?”. *Cura Aquarum in Ephesos I-II. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region Vol II*, Löwen-Paris, 327-333.
- Settis, S. (1973). “‘Esedra’ e ‘ninfeo’ nella terminologia architettonica del mondo romano. Dall’età repubblicana alla tarda antichità”, H. Temporini (ed.), *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* I, 4, 1973, 661-745.
- Sherk, R. K. (1992). “The Eponymous Officials of Greek Cities IV. The Register. Part III: Thrace, Black Sea Area, Asia Minor (continued)”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 93, 223-272.
- Sherwin-White, A. N. (1966). *The letters of Pliny*, Oxford.
- Sittig, E. (1913). “Hippokrene”, *RE* 8,2, col. 1853-1856.
- Smith, J. R. (1922). *Springs and Wells in Greek and Roman Literature. Their legends and Locations*, New York – Londra.
- Sokolowski, F. (1972). “Divine Honors for Antiochos and Laodike at Teos and Iasos”, *Greek Roman and Byzantine Studies* 13, 171-176.
- Spanu, M. (1997). *Keramos di Caria: Storia e Monumenti* (Studia archaeologica 89), Roma.
- Spanu, M. (1999). “IV. Analisi di Alcuni Complessi Architettonici. I: Prime note su cisterne e terme della città”. E. E. Schneider (ed.), *Elaiussa Sebaste I. Campagne di scavo 1995-1997*, Roma, 83-114.
- Spiro, F. (1894). “Pausanias-Scholien”, *Hermes* 29, 143-149.
- Spratt, T. A. B. ve Forbes, E. (1847). *Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis, Vol. II*, Londra.
- Staab, G. (2009). “Zu zwei neuen Epigrammen aus Stratonikeia in Karien”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 170, 35-42.
- Staab, G. (2012). “Hellenistisches Gedicht auf ein verstorbenes Mädchen aus dem Gebiet von Priene”, *Epigraphica Anatolica* 45, 47-54.
- Stengel, P. (1920). *Die griechischen Kultusaltertümer*, Münih.
- Stenton, E. C. ve Coulton, J. J. (1986). “Oinoanda: The Water Supply and Aquaeduct”, *Anatolian Studies* 36, 15-59.
- Steskal, M. ve La Torre, M. (2008). *Das Vediumgymnasium in Ephesos. Archäologie und Baubefund* (Forschungen in Ephesos 14/1), Viena.
- Steuernagel, D. (2008). “Der Apollontempel von Didyma und das Orakel in der römischen Kaiserzeit”. G. Schörner – D. S. Erker (ed.), *Medien religiöser Kommunikation im Imperium*

- Romanum*, Stuttgart, 123-140.
- Strocka, V. M. (1977). *Die Wandmalerei der Hanghäuser in Ephesos mit einem Beitrag von H. Vetters. Text und Abbildungen* (Forschungen in Ephesos 8/1), Viyana.
- Strocka, V. M. (1978). “Die frühesten Girlandensarkophage. Zur Kontinuität der Reliefsarkophage in Kleinasien während des Hellenismus und der frühen Kaiserzeit”. S. Şahin – E. Schwertheim – J. Wagner (edd.), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift für F. K. Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976, Band II*, Leiden, 882-913.
- Strocka, V. M. (1985). “Zu viel Ehre für Scholastika”. M. Kandler (ed.), *Lebendige Altertumswissenschaft: Festgabe zur Vollendung des 70. Lebensjahres von Hermann Vetters*, Viyana, 229-232.
- Strocka, V. M. (1989). “Zeus, Marnas und Klaseas. Ephesische Brunnenfiguren von 93 n. Chr.”. N. Başgelen – M. Lugal (ed.), *Festschrift für Jale Inan- Jale İnan Armağanı*, İstanbul, 77-92.
- Syme, R. (1958). *Tacitus, Vol. II*, Oxford.
- Şahin, H., Yüksel, F. A. ve Görücü, Z. (2010). “Korykion Antron ve Göztepesi: Eski Problemler, Yeni Bulgular, Yeni Çözüm Önerileri”, *Adalya* 13, 64-89.
- Çetin Şahin, M. (2005). “The so-called KPHNE ΠΑΡΘΕΝΙΚΗ at Stratonikeia”, *Epigraphica Anatolica* 38, 13-14.
- Çetin Şahin, M. (2008). “Recent Excavations at Stratonikeia and new inscriptions from Stratonikeia and its territory”, *Epigraphica Anatolica* 41, 53-81.
- Şahin, S. (1978). *Bithynische Studien / Bithynia İncelemeleri* (IK 7), Bonn.
- Şahin, S. (1987). “Epigraphica Asiae Minoris Neglecta et Iacentia II. Dokumente aus Herakleia am Latmos”, *Epigraphica Anatolica* 9, 55-60.
- Şahin, S. (1991). “Bemerkungen zu lykischen und pamphyliischen Inschriften”, *Epigraphica Anatolica* 17, 113-138.
- Şahin, S. (2007). “Die Bauinschrift auf dem Druckrohraquädukt von Delikkemer bei Patara”. C. Schuler (ed.), *Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz. Akten des internationalen Kolloquiums München, 24.–26. Februar 2005. Denkschriften der phil.-hist. Klasse 354 Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris* 25, Viyana, 99-109.
- Şahin, S. (2008). “Der neronische Leuchtturm und die vespasianischen Thermen von Patara”, *Gephyra* 5, 1-32.
- Şahin, S. (2009a). “Patara Deniz Feneri. Eleştiriye Eleştiri”. O. Tekin (ed.), *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World. Studies in memory of Clemens E. Bosch Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur*, İstanbul, 331-344.

- Şahin, S. (2009b). “Kragos Oros, Titanis Petra und der Apollontempel von Patara. Lokalisierungsversuche in der historischen Geographie Lykiens”. E. Olshausen – V. Sauer (edd.), *Die Landschaft und die Religion. Stuttgarter Kolloquium zur Historischen Geographie des Altertums* (Geographica Historica Band 26), Stuttgart, 337-352.
- Şahin, S. (2010). “Parerga zum Stadiasmus Patarensis (3): Die Inschrift von Köybaşı in Zentrallykien”, *Gephyra* 7, 137-152.
- Şahin, S. (2014a). *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae. Lykia Eyaleti Roma Yolları* (Gephyra Monografi Serisi 2), İstanbul.
- Şahin, S. (2014b). “Bilim ve Bilirbilmezlik Üzerine Notlar III”, *Arkeoloji ve Sanat* 146, 118-146.
- Şahin, S. (2015). “Spätrömisch- frühbyzantinische Inschriften aus Perge in Pamphylien”. A. Rhoby (ed.), *Inscriptions in Byzantium and Beyond. Methods – Projects – Case Studies*, Viyana, 177-185.
- Şahin, S. ve Adak, M. (2007). *Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae*, İstanbul.
- Takmer, B. (2006). *Lex Portorii Provinciae Lyciae. Likya Eyaleti Gümrük Yasası*. Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Takmer, B. (2007). “Lex Portorii Provinciae Lyciae. Ein Vorbericht über die Zollinschrift aus Andriake aus neronischer Zeit”, *Gephyra* 4, 165-188.
- Takmer, B. (2010). “Stadiasmus Patarensis için Parerga 2: Sidyma I. Yeni Yazıtlarla Birlikte Yerleşim Tarihçesi”, *Gephyra* 7, 95-136.
- Takmer, B. ve Oktan, M. (2013). “Parerga zum Stadiasmus Patarensis (11): Die lykische Stadt Neisa”, *Gephyra* 10, 50-96.
- Tauber, H. (2005). “VI. Graffiti”. H. Thür (ed.), *Das Hanghaus 2 in Ephesos. Die Wohneinheit 4. Baubefund, Ausstattung, Funde* (Forschungen in Ephesos 8/6), Viyana, 132-143.
- Tauber, H. (2010). “Graffiti”. F. Krininger (ed.), *Das Hanghaus 2 in Ephesos. Die Wohneinheiten 1 und 2. Baubefund, Ausstattung, Funde* (Forschungen in Ephesos 8, 8), Viyana, 472-478.
- Tauber, H. (2011). “Der Gaius Laecanius Bassus-Brunnen in Ephesos - privat oder öffentlich finanziert?”. *Imperium and Officium Working Papers. Results of research currently undertaken by the Austrian National Research Network*. <http://iowp.univie.ac.at/?q=node/164>. (Erişim Tarihi: 30.03.2017).
- Tekocak, M. (2008). “Kelenderis Liman Hamamı”, *Olba* 16, 133-161.
- Texier, C. (1849). *Description de l'Asie Mineure: faite par ordre du gouvernement français en 1833 – 1837; beaux-arts, monuments historiques, plans et topographie des cités antiques*,

Band 3, Paris.

- Theodoridis, Ch. (1985). “Die OPOI ENNAIAΣ der Inschriften SEG 19,181.182 und Photius E 989”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 60, 51-52.
- Thomasson, B. E. (1984). *Laterculi praesidum I*, Göteborg.
- Thomasson, B. E. (1985). “Zur Laufbahn einiger Statthalter des Prinzipat”, *Opuscula Romana* 15, 109-141.
- Thomsen, A. (1995). “Suburbane Heiligtümer bei Kyaneai: Eine Quellfassung bei Kyaneai – das Orakelheiligtum des Apollon Thyrxenos”. F. Kolb (ed.), *Lykische Studien 2: Forschungen auf dem Gebiet der Polis Kyaneai in Zentrallykien. Bericht über die Kampagne 1991* (Asia Minor Studien 18), Bonn, 43-48.
- Thonemann, P. (2011). *The Maeander Valley. A Historical Geography from Antiquity to Byzantium*, Cambridge.
- Thonemann, P. J. ve Ertuğrul, F. (2005). “The Carminii of Attouda”, *Epigraphica Anatolica* 38, 75–86.
- Thür, H. (1995). “Der mythische Ktistes Androklos von Ephesos und (s)ein Heroon am Embolos”, *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 64, 63-103.
- Tiryaki, G. (2006). “A Preliminary Evaluation Of The Spring Cult And Related Structures in Lycia”, *Adalya* 9, 33-52.
- Tischler, J. (1977). *Kleinasiatische Hydronomie. Semantische und morphologische Analyse der griechischen Gewässernamen*, Wiesbaden.
- Topaloğlu, A. (2010). *Tralleis Latrinası Işığında Antik Dönemde Latrinalar ve Tralleis Latrinasının 3D Modellemesi*. Aydın Menderes Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın.
- Tölle-Kastenbein, R. (1985). “Der Begriff Krene”, *Archäologischer Anzeiger* 1985, 451-470.
- Tölle-Kastenbein, R. (1990). *Antike Wasserkultur*, Münih.
- Trümper, M. (2014). “Privat versus Öffentlich in hellenistischen Bädern”. A. Matthaei – M. Zimmermann (edd.), *Stadtkultur im Hellenismus. Die hellenistische Polis als Lebensform*, Bd. 4, Heidelberg, 206-247.
- Trümper, M. (2015). “Modernization and change of function of Hellenistic gymnasia in the Imperial period: Case-studies Pergamon, Miletus, and Priene”. P. Scholz – D. Wiegandt (edd.), *Das kaiserzeitliche Gymnasion*, Berlin, 167-221.
- Tuchelt, K. (1973). *Vorarbeiten zu einer Topographie von Didyma: Eine Untersuchung der inschriftlichen und archäologischen Zeugnisse* (IstMitt Beiheft 9), Tübingen.
- Tuchelt, K. (1974). “Bemerkungen zu den Capito- Thermen in Milet”. *Mélanges Mansel I*, İstan-

bul, 147-164.

- Tuchelt, K. (1986). "Fragen zum Naiskos von Didyma", *Archäologischer Anzeiger* 1986, 33-50.
- Tuchelt, K. (1991a). *Branchidai – Didyma. Geschichte, Ausgrabung und Wiederentdeckung eines antiken Heiligtums 1765 bis 1990*, *Antike Welt* 22 (Sondernummer).
- Tuchelt, K. (1991b). "Drei Heiligtümer von Didyma und ihre Grundzüge", *Revue archéologique* 1 (Nouvelle Série, Fasc. 1), 85-98.
- Tuchelt, K. (2000). "Der Vorplatz des Apollontempels von Didyma und seine Umgebung. Eine Fallstudie zur Rekonstruktion von Befund, Prozeß und Gestalt", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 69, 11-356.
- Tülek, F. (2005). *Late Roman and Early Byzantine Floor Mosaics in Cilicia*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Illinois.
- Tüner Önen, N. ve Akçay, A. (2014). "Phaselis Kentinin Su Teminine İlişkin Gözlemler ve Dijital Epigrafi Çalışmaları", *Mediterranean Journal of Humanities* IV/2, 279-292.
- Uğurlu, N. B. (2004). *The Roman Nymphaea in the cities of Asia Minor: Function in context*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Uğurlu, N. B. (2009). *The Roman Nymphaea in the cities of Asia Minor: Function in context*, Saarbrücken.
- Uzunoğlu, H. (2012). *Arkaik ve Klasik Dönemlerde Ionia Bölgesi'nin Politik Yapısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Uzunoğlu, H. (2015). "Das Verkehrsnetz von Nord-Ionien (Teos-Lebedos-Klazomenai) anhand alter und neuer Meilensteine", *Philia* 1, 166-177.
- Uzunoğlu, H. (2016). "Anadolu'dan Epigramlar 6: Didyma Apollon Tapınağı'ndaki Kaynak Suyu Üzerine Üç Epigram". N. E. Akyürek Şahin – M. E. Yıldız – H. Uzunoğlu (edd.), *Eskiçağ Yazıları 8 [Akron 10]*, İstanbul, 299-316.
- Uzunoğlu, H. (2017). "Küçük Asya Kırsal Yerleşmelerinde Su ve Su Yapıları: Epigrafik Bir İnceleme". Ü. Aydınoglu – A. Mörel (ed.), *Antik Dönemde Akdeniz'de Kırsal ve Kent. Sempozyum Bildirileri 4-7 Nisan 2016 / Rural Settlements and Urban Centers in Mediterranean during Antiquity. Symposium Proceedings 4-7 April 2016*, Mersin, 302-316.
- Uzunoğlu, H. (2018a). "On the use of "κατασκευάζειν" in Building Inscriptions", *Olba* 26, 387-404.
- Uzunoğlu, H. (2018b). "Epigrafik ve Edebi Kaynaklar Işığında Likya Bölgesi'nde Su ve Su Yapılarına İlişkin Bazı Gözlemler". T. Kahya – A. Özdzibay – N. Tüner Önen – M. Wilson (ed.), *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri*, Antalya, 735-756.

- Ümit, O. (1996). *Phaselis Tarihsel Su İletimi*. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü Hidrolik Anabilim Dalı Su Kaynakları Bilim Dalı Diploma Çalışması No. 27, Denizli.
- Vallois, R. (1924). “Topographie délienne. I. L'Artémision, le Monument des Hyperboréennes, l'Olivier sacré et le Kératon”, *Bulletin de correspondance hellénique* 48, 411-445.
- van Bremen, R. (1996). *The Limits of Participation. Women and Civic Life in the Greek East in the Hellenistic and Roman Periods*, Amsterdam.
- Vanderpool, E. (1965). “The Acharnian Aqueduct”. *Charisterion eis Anastasion K. Orlandon*, Vol. I, Atina, 166-175.
- Varinlioğlu, E. (1988). “Inscripfen von Stratonikeia in Karien”, *Epigraphica Anatolica* 12, 79-128.
- Viollet, P. L. (2007). *Water Engineering in Ancient Civilizations: 5,000 Years of History*, Florida.
- von Gaertringen, H. (1906). *Inscripfen von Priene*, Berlin.
- von Gerkan, A. (1935). *Die Stadtmauern* (Milet 2,3), Berlin.
- von Gerkan A. ve Krischen, F. (1928). *Thermen und Palaestren. Milet: Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen seit dem Jahre 1899* (Milet 1,9), Berlin.
- Yegül, F. (1992). *Baths and Bathing in Classical Antiquity*, Cambridge.
- Yegül, F. (2010). *Roma Dünyasında Yıkanma*, İstanbul.
- Walser, A. V. (2008). *Bauern und Zinsnehmer. Politik, Recht und Wirtschaft im frühhellenistischen Ephesos*, Münih.
- Weber, G. (1899). “Die Wasserleitungen von Smyrna I”, *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 14, 1899, 4-25.
- Weber, G. (1899b). “Die Wasserleitungen von Smyrna II”, *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 14, 167-188.
- Weber, G. (1904). “Wasserleitungen in kleinasiatischen Städten”, *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts* 19, 91-92.
- Weber, U. (2009). “Der hellenistische Naiskos von Didyma im Licht seiner Versatzmarken des 3. Jhs. v. und des 3. Jhs. n. Chr.”. M. Bachmann (ed.), *Bautechnik im antiken und vorantiken Kleinasien. Internationale Konferenz 13.-16. Juni 2007 in Istanbul (BYZAS 9)*, İstanbul, 295-308.
- Wegner, M. (1989). “Bauschmuck von Side”. N. Başgelen – M. Lugal (ed.), *Festschrift für Jale İnan*, İstanbul, 161-167.
- Weiß, E. (1925). “Der Rechtsschutz der römischen Wasserleitungen”, *Zeitschrift der Savigny-*

Stiftung für Rechtsgeschichte 45, 87-116.

- Weiss, P. (1981). "Ein agonistisches Bema und die isopythischen Spiele von Side", *Chiron* 11, 315-346.
- Weiss, C. F. (2011). *Living Fluidly: Uses and Meanings of Water in Asia Minor (2nd century BCE to 2nd century CE)*. Brown Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Providence / Rhode Island .
- White, L. M. (1995). "Urban Development and Social Change in Imperial Ephesos", şurada: H. Koester (ed.), *Ephesos, Metropolis of Asia. An Interdisciplinary Approach to its Archaeology, Religion and Culture*, Harvard, 27-79.
- Wiegand, Th. (1904). "Die Wasseranlagen". Th. Wiegand – H. Schrader (ed.), *Priene: Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895-1898*, Berlin, 68-70.
- Wiegand, Th. (1924). *Achter vorläufiger Bericht ueber die von den staatlichen Museen in Milet und Didyma unternommenen Ausgrabungen*, Berlin.
- Wilamowitz-Möllendorf, U. von (1899). "Lese Früchte", *Hermes* 34, 203-230.
- Wild, A. (1991). *Water in the Cultic Worship of Isis and Sarapis*, Leiden.
- Wilhelm, A. (1908). "Inschriften aus Halikarnassos und Theangela", *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Instituts in Wien* 11, 53-75.
- Wilhelm, A. (1922). "ΨΥΧΡΟΛΟΓΙΣΜΟΝ", *Philologische Wochenschrift* 42, 23-24.
- Williamson, G. (2005). "Mucianus and a Touch of the Miraculous: Pilgrimage and Tourism in Roman Asia Minor". J. Elsner – I. Rutherford (edd.), *Pilgrimage in Graeco-Roman and Early Christian Antiquity*, Oxford, 219-252.
- Wilson, A. I. (1997). *Water management and usage in Roman North Africa: a social and technological study*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Oxford.
- Wilson, A. I. (2008). "Hydraulic Engineering and Water Supply". J. P. Oleson (ed.), *Oxford Handbook of Engineering and Technology in the Classical World*, Oxford, 285-318.
- Winkelmann, O. (1988). "Hygienische Aspekte der Wasserversorgung antiker Städte". Frontinus-Gesellschaft (ed.), *Die Wasserversorgung antiker Städte, Vol. III*, Mainz, 159-170.
- Winter, E. (1996). *Staatliche Baupolitik und Baufürsorge in den römischen Provinzen des kaiserzeitlichen Kleinasien* (AMS 20), Bonn.
- Winter, B. W. (2003). *Roman Wives, Roman Widows: The Appearance of New Women and the Pauline Communities*, Eerdmans.
- Wiplinger, G. (2006b). "Lysimachische Aquädukt von Ephesos und weitere Neuentdeckungen von 2005", *Schriftenreihe der Frontinus-Gesellschaft* 27, 121-126.
- Wiplinger, G. (2006c). "Wasser für Ephesos, Stand der Erforschung der Wasserversorgung". G.

- Wiplinger (ed.), *Cura Aquarum in Ephesos I-II. Proceedings of the Twelfth International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*, Löwen-Paris, 23–39.
- Wiplinger, G. (2008). “Neue Ergebnisse zur Wasserversorgung in Ephesos”. C. Ohlig (ed.), *Cura Aquarum in Jordania, Proceedings of the 13th International Congress on the History of Water Management and Hydraulic Engineering in the Mediterranean Region*. (Schriften der Deutschen Wasserhistorischen Gesellschaft 12), Siegburg, 313–327.
- Wiplinger, G. (2010). “Die Wasserversorgung von Ephesos in byzantinischer Zeit”. F. Daim – J. Drauschke (edd.), *Byzanz – das Römerreich im Mittelalter: Teil 2, 2 Schauplätze*, Mainz.
- Wiplinger, G. (2013). “Der Değirmendere Aquädukt von Ephesos und seine Zukunft”. G. Wiplinger (ed.), *Historische Wasserleitungen, Gestern – Heute – Morgen. Tagungsband des internationalen Frontinus-Symposiums. Wien, 19.-23. Oktober 2011*, Leuven, 105–129.
- Wiplinger, G. (2016). “Der hadrianische und antoninische Değirmendere Aquädukt von Ephesos”. G. Wiplinger (ed.), *De Aquaeductu Atque Aqua Urbium Lyciae Pamphylicae Pisidiae The Legacy of Sextus Julius Frontinus, Tagungsband des internationalen Frontinus-Symposiums. Antalya, 31. Oktober-9. November 2014*, Leuven, 55–64.
- Wörle, M. (1981). “Wasserrecht und -verwaltung in griechischer Zeit”. Vorträge der Tagung Wasser im Antiken Hellas: in Athen, 4./5. Juni 1981, Atina, 69–97.
- Wörle, M. (1988). “Inschriften von Herakleia am Latmos I: Antiochos III., Zeuxis und Herakleia”, *Chiron* 18, 421–476.
- Wörle, M. (1988b). *Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien*, Münih.
- Wörle, M. (2016). “Epigraphische Forschungen in Limyra XI: Gymnasiarchinnen und Gymnasiarchen in Limyra”, *Chiron* 46, 403–451.
- Wright, G. R. H. (1957). “Cyrene: A Survey of Certain Rock-Cut Features to the South of the Sanctuary of Apollo”, *The Journal of Hellenic Studies* 77, 300–310.
- Wurster, W. W. (1976). “Antike Siedlungen in Lykien. Vorbericht über ein Survey-Unternehmen im Sommer 1974”, *Archäologischer Anzeiger* 1976, 23–49.
- Wycherley, R. E. (1937). “ΤΙΗΓΗ and ΚΡΗΝΗ”, *Classical Review* 51, 2–3.
- Zgusta, L. (1964). *Kleinasiatische Personennamen*, Prag.
- Zgusta, L. (1984). *Kleinasiatische Ortsnamen*, Heidelberg.
- Zimmermann, M. (1992). *Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens*, Bonn.
- Zoroğlu, L. (1994). *Kelenderis I. Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular*, Ankara.
- Zuchtriegel, G. (2008). “Öffentliche Latrinen in der Astynomeninschrift von Pergamon”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 167, 85–87.

Zuiderhoek, A. (2005). "The Icing on the Cake. Benefactors, Economics, and Public Building in Roman Asia Minor". S. Mitchell – C. Katsari (ed.) *Patterns in the Economy of Roman Asia Minor*, Swansea, 167-186.

Zuiderhoek, A. (2009). *The Politics of Munificence in the Roman Empire*, Cambridge.

TABLOLAR

Tablo 1 Ionia Bölgesi Su ve Su Yapıları

IONIA					
	İş Tanımı	Kat. No.	Eski Yunanca / Latince terminolojisi	Finansör	Tarih
Didyma					
1	Su kaynağıyla (?) ilişkin bir fragman	T. 11	τὸ χεῦμα	-	İ. Ö. 3. yy
2	Su kuyusuna ilişkin bir fragman	T. 10	τὸ φρέαρ	-	İ. Ö. 3. yy
3	Çeşmeye Artemis Pythia heykeli dikiliyor	T. 1	τὸ νᾶμα (çeşmeden akan su anlamında)	Diodoros	İ. Ö. 2. yy
4	Çeşmenin duvar kaplaması yapılıyor	T. 2	ὁ λάκκος	Apollon Didymeus tapınağının köleleri	İ. Ö. 2. yy
5	Su kuyusu kazılması	T. 6	τὸ φρέαρ	Antigonos ve onun oğlu Antigonos	Erken İmparatorluk Dönemi
6	Su yolu, su kuyusu ve su deposu inşası	T. 7	ὁ ὑπόνομος ; τὸ φρέαρ; τὸ ὑδρεῖον	Iason - eşi Mnemosyne ile birlikte	İ. S. 2. yy başları
7	Su yolu, su kuyusu ve su deposu inşası	T. 8	ὁ ὑπόνομος; τὸ φρέαρ; τὸ ὑδρεῖον	Iason - eşi Mnemosyne ve oğlu Iason ile birlikte	İ. S. 2. yy başları
8	Su yolu, su kuyusu, çeşme ve su de-	T. 9	τὸ ὕδωρ --- εἰσάγωγεν; τὸ φρέαρ; ἡ κρήνη;	Iason - eşi Mnemosyne ve oğlu Iason ile birlikte	İ. S. 2. yy başları

	posu inşası		τὸ ὑδρεῖον		
9	Hamama zeytinyağı bağıışı	T. 12	τὸ βαλανεῖον	Lucius Apidianus Kallikrates	İ. S. 130-138
10	Su kaynağının bir çeşme haline getirilmesi	T. 3	πηγή	Tiberius Flavius Festus	İ. S. 287
11	Çeşmeyle İlgili Bir Fragman	T. 5	ἡ κρήνη	-	Roma İmparatorluk Dönemi

Ephesos

1	Suya giden yollarla ilgili bir yasa	T. 13	-- ὁδοὺς πρὸς τὰ ὕδατα--	-	İ. Ö. 297/296
2	Sur yapımı sırasında suya ihtiyaç duyulması	T. 14	-- χρῆσόμεθα ... ὕδατος --	-	İ. Ö. 290 civarı
3	Aleipterion'da yağlanma	T. 49	ἀλειπτήριον	-	İ.Ö. 1 yüzyılın sonu
4	Su yolu inşası	T. 15	Aqua Iulia	Augustus	İ. Ö. 27 - İ. S. 14
5	Su yolu inşası	T. 16	Aqua Throessitica	Augustus ve oğlu Tiberius Caesar	İ. S. 4-14
6	Su yolu kemeri inşası	T. 17	ἡ γεφύρα / pons	Gaius Sextilius Pollio – karısı Ofillia Bassa ve oğlu Gaius Ofillius Proculus ve diğer çocukları ile birlikte	İ. S. 4-14
7	Suyun dağıtımını ile ilgili bir düzenleme	T. 18	-- ἀπομερισμὸν τῶν ὑδάτων -	-	İ. S. 4-14
8	Çeşme inşası	T. 33	τὸ κρήνιον	Almourenoi <i>katoikia</i> 'sı	İ. S. 39-42
9	Su yolu onarımı	T. 19	ἐκ Βωνων --- τὸ ὕδωρ ---	Nero	İ. S. 54-68
10	Su yolu ve çeşme inşası	T. 34	τὴν εἰσαγωγὴν	Gaius Laecanius Bassus	İ. S. 80-81

			τῶν εἰς αὐτὸ ὑδάτων; τὸ ὑδρεγδοχίον		
11	Su yolu inşası	T. 22	--- τὴν εἰσαγωγὴν ---	—	İ. S. 92-93
12	Su yolu inşası	T. 20	ὑδωρ Δομιτιανόν	Ephesos halk meclisi	İ. S. 92-93
13	Marnas su yolu inşası	T.21a/b	--- Μάρναντα καὶ Κλασέαν κατεσκεύασεν ---	Ephesos kenti	İ. S. 92-93
14	Çeşme'nin adanması	T.35 - 36.	—	—	İ. S. 93
15	Çeşme'nin adanması	T. 37	—	—	İ. S. 81-96
16	Çeşme inşası	T. 38	κρήνη	Cornelius	Olasılıkla İ. S. 1. yy
17	Peplos'un mezar anıtına giden su hattına ait künkler?	T. 23	σεῖφωνες	—	İ. S. 1. yüzyılın sonu
18	Hamam için para bağışı	T. 58	τὸ λουτρόν	Tullia	İ. S. 1./2. yy
19	Yamaç ev 2 <i>latrina</i> 'sı duvar yazısı	T 66		—	İ. S. 97-117
20	Su yolu ve çeşme inşası	T. 39	ὁ ὄχετος; τὸ ὑδρεκδοχίον	Tiberius Claudius Aristion - karısı Iulia Lydia Laterane [Varille?] ile birlikte	İ. S. 102-114
21	Çeşme inşası	T. 40	—	Tiberius Claudius Aristion - karısı Iulia Lydia Laterane [Varille?] ile birlikte	İ. S. 102-114
22	Varius hamamı ile ilgili bir yazıt fragmanı	T. 50	τὸ βαλανεῖον	Publius Quintilius Valens Varius	İ.S. 2. yüzyılın ilk çeyreği

23	Vali A. Vici- rius ve Pris- cus'un Aris- tion su yolunu korumaya yönelik karar- namesi	T. 26	ὁ ὄχετος / ὁ ἀγωγος / τὸ ὕδωρ	–	İ. S. 113/114 ve 119/120
24	<i>Latrina</i> yapı- mı	T.68	ὁ θᾶκος	Publius Quintilius Valens Varius	İ. S. 117-138
25	Marnas su yolu	T. 27	σὺν τῇ εἰσαγωγῇ [τοῦ Μαρν]αντιανοῦ ὑδ[ατος	–	İ. S. 2. yy'ın ilk yarısı
26	Çeşmeye ge- len suyun kaynağı	T. 25	ἐκ τοῦ Μάρναντος	–	İ. S. 2. yy'ın ilk yarısı (?)
27	Marnas su yolunun yeni- lenmesi	T. 26	τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ καινοῦ Μάρναντος	Claudius Diogenes	İ. S. 2. yy'ın ilk yarısı
28	Hamam inşası yapan Va- rius'un kızı Varilla onur- landırılıyor	T. 51	– (ἔργα ταῦτα)	Publius Quintilius Valens	İ. S. 2. yy'ın ilk yarısı
29	Bütün ha- mamlara yağ tedariği	T. 54	τὸ βαλανεῖον	Dionysios	İ. S. 2. yy'ın ilk yarısı
30	Artemision'a su götürülme- si	T. 27	ἐκ τοῦ [- - τῶν π]ηγῶν ... τοῦτο τὸ] ὕδωρ ... εἰς] τὸ ἱερόν	Tiberius Claudius Aristion	İ. S. 2. yy'ın ilk yarısı
31	İmparator hamamının sorumlusu	T. 55	ἐπὶ βαλανείων τῶν Σεβ(αστῶν)	–	İ. S. 2. yy ortaları

32	İmparator hamamının sorumlusu	T. 56	ἐπὶ βαλανείων τῶν Σεβ(αστῶν)	–	İ. S. 161-181
33	Varius Hamamina bir <i>oikos</i> yaptırılıyor	T. 52 ve T. 53	οἶκος ἐν τῷ Οὐαρίῳ βαλανείῳ	Titus Flavius Damianus	İ. S. 166-167
34	Bir hamam inşası	T. 57	τὸ βαλανεῖον	-	İ. S. 180-192
35	Çeşme inşası ya da onarımı	T. 41	τὸ ὕδρεῖον	Titus Flavius Menandros	İ. S. 193-211
36	Çeşme inşası ya da onarımı	T. 42	–	Titus Flavius Lucius Hieraks	İ. S. 2. yy sonu / İ. S. 3. yy başı
37	Vedius <i>gymnasion</i> 'u <i>latrina</i> 'ndaki rezerve yerler	T. 69	–	–	İ. S. 2. yy'ın ikinci yarısı – İ. S. 3. yy'ın ortaları
38	Yamaç ev 2 <i>latrina</i> 'sı duvar yazısı	T. 67	χέζω	–	İ. S. 2. yy başlarından İ.S. 3. yy ortaları
39	İmparator hamamının sorumlusu	T. 59	ἐπὶ βαλανείων τῶν Σεβ(αστῶν)	–	İ. S. 3. yy'ın başı
40	Hamam inşası için bağış	T. 60	τοῦ μεγάλου βαλανίου	Apateira <i>katoikia</i> 'sının <i>logistes</i> 'leri	İ. S. 211-212
41	Özel hamam işletmecileri derneğine 1 adet diastylon bağışı	T. 61	συνεργασία βαλανέων	Marcus Fulvius Publicianus Nikephoros	İ. S. 222-235
42	<i>Latrina</i> konuşuyor- duvar yazısı	T. 70	χέζω	–	İ. S. 4. yy başları
43	<i>Nymphasion</i> 'un bir bölümünün	T. 43	τὸ νύμφειον	Lucius Caelius Montius - Constantius ve Constans'ın emriyle	İ. S. 337-350.

	onarımı				
44	<i>Nymphaion</i> onarımı	T. 44	–	Lucius Caelius Montius - Constantius ve Constans'ın emriyle	İ. S. 340-350
45	Constantinus Hamam'ının <i>atrium</i> bölümü inşası	T. 62 ve T. 63	<i>atrium</i> thermarum	Lucius Caelius Montius	İ. S. 340-350
46	Varius Hamamı onarımı	T. 64	–	Skholastikia	İ. S. 4. yy sonu
47	<i>Latrina</i> duvar yazısı	T. 72	–	-	İ. S. 5. yy
48	Hamam inşası	T. 65	τὸ λοετρὸν	Belirsiz	İ. S. 4./-6. yy
49	Kütüphane çeşmeye dönüştürülüyor	T. 45	–	Stephanos	Olasılıkla Iustinianus Dönemi
50	Su deposu/rezervuar inşaatı ve onarımı	T. 31	τὸ ὑδρεῖον	Gaius Iulius Pulcher Potamonianos (inşa) / Tiberius Flavius Athenagoras Cornelianus Furianus (onarım)	Roma İmparatorluk Dönemi
51	Su tesisatçıları	T. 30	οἱ ὑδραγωγοὶ	–	Roma İmparatorluk Dönemi
52	<i>Latrina</i> duvar yazısı	T. 71	–	–	Geç Antik Dönem
53	Su yolu inşası?	T. 29	τὸ ὑδραγωγίον	–	–
54	–	T. 47	ἡ κρήνη	–	–
55	–	T. 48	λάκκος	–	–
56	Çeşme çatısının örtülmesi?	T. 46	στεγάζω	–	–
57	Su yolundan sorumlu kişi onurlandırılıyor	T. 32	ἐπιμελητὴς ὑδάτων	–	–
Erythrai					

1	Çeşmelere giden yolların listesi	T. 73	[ὕ]δρο[δόχεια] ; κρήνη	–	yak. İ. Ö. 340
2	Su yolu ve çeşme ? inşası	T. 75	τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος ... εἰ]σίγαγεν; τὸ ὕδρα[γώγιον ?	Marcus Aurelius P ----	İ. S. 162.
3	Su kaynağı konuşuyor	T. 74	–	–	İ. S. 162
4	su kaynağının resimlerle donatılması	T. 76	–	Eutykhianos	İ. S. 4./5. yy

Magnesia ad Maeandrum

1	Su kaynaklarından sorumlu olan Moskhion'un onurlandırılması	T. 78	ἐπὶ τῶν ἐπι[—] πηγῶν διετίαν	–	İ. S. 2. yy'ın ilk yarısı
2	Su kaynağı konuşuyor	T. 77	πηγὴ	–	Roma İmparatorluk Çağı
3	Çeşme yapısına ait bir fragman	T. 80	–	–	Olasılıkla Hadrianus dönemi
4	Su yolu inşası	T. 79	τὸ ὕδωρ ... ἐκ τῆς ἐν Ταβάρνει πηγῆς...	Magnesia kenti	-
5	Hamamın yakılması	T. 81	καύσεως βαλανείου	-	Hadrianus Dönemi
6	Hamamın yakılması	T. 82	καύσεως τῆς βαίτης	-	Roma İmparatorluk Dönemi

Miletos

1	Hamam inşası	T. 87	τὸ βαλανεῖον	Gnaeus Vergilius Capito	İ. S. 47-52
2	Çeşme inşası	T. 85	Nymphaeum (ta- mamlama)	Marcus Ulpius Traianus	İ. S. 79-80
3	Hamamla ilgili bir fragman	T. 88	τὸ βαλανεῖον	–	İ. S. 2. yy'ın he- men başı
4	Çeşmenin donanımı	T. 86	–	Gordianus	İ. S. 241-244
5	Faustina ha- mamının ye- niden yapıl- ması	T. 87	τὸ λουτρόν	Makarios (epigramda işin Tatianos tarafından tamam- landığı bilgisi veriliyor)	İ. S. 364 civarı
6	Faustina ha- mamına ait fragman	T. 91	–	–	İ. S. 364 civarı
8	Faustina ha- mamı tamir ediliyor	T. 92	–	Hesychios	İ. S. 5./6. yy
9	Faustina ha- mamı tamir ediliyor	T. 93	τὸ λουτρόν	Hesychios	İ. S. 5./6. yy
Metropolis					
1	Hamam ya- pımı	T. 83	τὸ βαλανεῖον	Metropolis halk ve danışma meclisi; para vermeye söz veren yurttaşlar	İ. S. 54/68
2	Hamam ya- pımı	T. 84	–	–	İ. S. 138/161
Notion					
1	Su kuyusunda boğulma	T. 94	τὸ φρέαρ	–	Roma İmparator- luk Çağı
Priene					
1	Çeşme kul- lanma kuralla- rı	T. 97	ἡ κρήνη	–	İ. Ö. 3. yy.

2	Kaynak tanrı- çaları ve Nymphē te- menosu	T. 95	αἱ Νύμφαι κρηναῖαι		İ. Ö. 3./2. yy.
3	Su deposu ve su yolları inşası	T. 96	τὸ ὑδραγωγίον; τ[ὸ] ἐγδόχιον τοῦ [ῥ]δατ[ος]	Phile (?)	İ. Ö. 1. yy
4	Hamam ya- pımı ve yağ tedariği	T. 98/99	τὸ βαλανεῖον	Zosimos	İ. Ö. 84
Smyrna					
1	Su yoluna ait bir künk	T. 100	ἐκ τοῦ εἰσαχθέντος ῥδατος	Marcus Ulpius Traianus	İ. S. 79-80.
2	Su yoluna ait bir künk üze- rinde su yolu- nun tamirâtı	T.101/ 102	Τραιανοῦ ῥδατος	Baebius Tullus	İ. S. 110/111
3	Aleipterion'a sütun bağışı	T. 104	ἀλιπτήριον	Claudianus	İ.S. 123
4	Hamam ya- pımı	T. 105	τὸ βαλανεῖον	Proculus Bito (hayırseveri Titus Catius adına)	–
5	Hamam ona- rımı	T. 106	τὸ λουτρόν	Theodoros	–
6	Kharitler Ha- mamda yıka- nıyor	T. 107	τὸ λουτρόν	–	–
7	Hamam konu- şuyor	T. 108	τὸ λουτρόν	–	İ. S. 570 civarları
8	Hamam ya- pımı	T. 109	τὸ λουτρόν	Agakleides	–
9	<i>Latrina</i> ona- rımı	T. 110	–	Agathias	–
10	<i>Latrina</i> konu-	T.		–	–

	şuyor	111-113			
13	Su havuzu yapımı	T. 103	τὸ ὑδρεῖον	Venetios	–
Teos					
1	Çeşme onarımı ve ondan faydalanma kuralları	T. 114	ἡ κρήνη	–	İ. Ö. 204/3 veya 197/6
2	Hamam ve hamam avlusu inşası?	T. 115	τὰ προβαλανεῖα πάντα σὺν τῷ λουτρῶν	–	Olasılıkla İ. Ö. 27 / İ. S. 14

Tablo 2 Karia Bölgesi Su ve Su Yapıları

KARIA					
	İş Tanımı	Kat. No.	Eski Yunanca/Latince terminolojisi	İşi Yapan/Finanse eden Kişi / Kurum	Tarih
Aphrodisias					
1	Kentte akan su kanalları; su depoları ve sarniçlerin inşası	T. 116	τὰ ὕδα[τα κα]θ' ὅλην ῥέοντα τὴν πόλιν.. τὰ ὑδρεγδοχεῖα καὶ ἐν αὐτοῖς δεξαμεναὶ	Adrastos	İ. S. 81-96
2	Hamam inşası	T. 121	τὸ βαλανεῖον; ἄτρειον	İmparator/ların bağışi; Eusebianus Hamamının malzemesi; Attalis'in mali kaynakları	İ. S. 69 – İ.S. 2. yüzyıl arası.
3	Hamam inşası	T. 122	λευκόλιθος κόσμος	Aphrodite ve Epigonos	İ. S. 132-138
4	<i>Aleipterion</i> inşası	T. 123	τὸ ἀλειπτήριον	-	İ. S. 117-138
5	Su yolu yapımı	T. 117	τὸ ὑδραγωγίον	İmparator başrahipleri	İ. S. 125

6	Kente Timeles neh-rinden su getirilmesi	T. 118	ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ Τιμέλου ποταμοῦ εἰσαγωγῆς	–	İ. S. 2. yüzyılın ikinci ya da üçüncü çeyreği
7	Çeşme inşası ya da onarımı	T. 119	ἡ κρήνη	Zenon ve oğlu	İ. S. 2. yy
8	Kent kapısı bir çeşmeye dönüştürülüyor	T. 120	–	Dulcitius	İ. S. 5. yy ortası
9	Hamamın önünde valinin heykeli dikiyor	T. 125	τὸ λουτρόν	Valerianus	İ. S. 5. yy ortası
10	Hamama bağış	T. 124	τὸ λουτρόν	Hermias	İ. S. 4. yy'ın ilk yarısı - İ. S. 6. yy
11	Hamam onarımı	T. 126 ve T. 127	τὸ λουτρόν	Rhodopaios	İ. S. 6. yy
Halikarnassos					
1	Salmakis Çeşmesi	T. 128	χεῦμα Σαλμάκιδος	-	İ. Ö. 2. yüzyıl ortaları ya da sonu
2	Sarnıç kazılması ve çevrelenmesi	T. 129	τὸ φρέαρ	Çok sayıda kişinin bağışlarıyla	İ. Ö. 2. yy
3	Kutsal hamamda mistikler	T. 130	τὸ λουτρόν	–	İ. Ö. 2./1. yy
Herakleia Latmos					
1	Su yolu tamirâtı	T. 131	τὸ ὑδραγωγίον	III. Antiokhos	İ. Ö. 196-193
Hyllarima					
1	Çeşmeye ait bir fragman	T. 132	ἡ κρήνη	–	Bilinmiyor
Keramos					
1	Çeşme inşası	T. 133	ἡ κρήνη	Lykiskos	İ. S. 102-116
2	Hamam yapımı	T. 134	τὸ βαλανεῖον	Hierokles ve eşi Aristonike	İ. S. 2. yy'ın ikinci yarısı

3	Hamam yapımı	T. 136	τὸ βαλανεῖον	Hieron	Hadrianus ya da Antoninus Pius zamanı
Knidos					
1	Antigonos'un kutsal alanındaki hamama giden yol	T. 138	τὸ λουτρόν	–	İ. Ö. 282 sonrası
2	–	T. 139	τὸ βαλανεῖον	–	Hellenistik Dönem
3	Çeşme ve su yolu inşası	T. 137	τὸ ὑδραγωγῆμα; ἢ κρήνη	Boulakrates	İ.Ö. 2. yy
Kys					
1	Hamam temizliği	T. 140	τὸ βαλανεῖον	Eratosthenes	İ. S. 52
Labraunda					
1	Hamam inşası	T. 141 ve 142	τὸ βαλανῆον	Tiberius Claudius Menelaos	İ. S. 1. yy'ın ortaları
2	Hamamın soyunma odasının inşası	T. 143	τὸ ἀποδυτήριον	Titus Flavius Neon	Olasılıkla Hadrianus dönemi
Lagina					
1	Su yolu ve çeşme inşası	T. 144	τὸ ὑδραγωγίον; ἢ κρήνη	Khrysaor	İ. S. 1. yy
2	Hamamın restorasyonu/yeniden inşası?	T. 145	εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν βαλανείου	Tiberius Claudius Aristeas Menandros ve Aelia Glykinna	İ.S. 2. yy sonu / İ. S. 3. yy başı
3	Kadınlar hamamı inşası	T. 146	τὸ γυναικίον βαλανῖον	Tiberius Flavius Aineas	İ. S. 2. yy
4	Hamamın <i>frigidarium</i> bölümünün yanındaki <i>stoa</i> 'nın donanımı	T. 147	στοὰν [τοῦ Ἀζ]ανίου βαλανίου τὴν πρὸς τῷ ψυχρολουσίῳ	Epainetos Pamphilos	Hadrianus Dönemi
Londeis					
1	Çeşme ve nympha-	T. 148	ἢ κρήνη καὶ τὸ	Antiphanes ve Melas	İ. Ö. 150 -

	ion yapımı		νυνφαῖον		100
Mylasa					
1	Hermaios isimli birisine suyu palastraya getirmesi koşuluyla içindeki çeşme vs. ile birlikte bir arazi hediye ediyor	T. 149	--- ἄγοντα ὕδωρ εἰς τὴν παλαίστραν ---	III. Philippos Arrhidaios	yak. İ. Ö. 317.
2	Su kuyusunun temiz tutulması	T. 152	τὸ φρέαρ	—	İ. Ö. 3. yy
3	Hamamın yerinin belirlenmesi, inşası ve masraflarının karşılanması	T. 153	τὸ βαλανεῖον	Ouliades	Hellenistik Dönem
4	Suyun çeşmeye getirilmesi	T. 150	--- εἰς τε τὰς προγονικὰς κρήνας ... τ[ὰ π]αραγώγια --	Aristomenes Matris	İ. S. 1. yy
5	Aleipterion'un yöneticisi için onur yazıtı	T. 154	τὸ ἀλιπτήριον	—	Roma İmparatorluk Dönemi
6	Çeşmeyle ilgili bir yazıt (?)	T. 151	ὁ δρόσος	-	-
Nysa					
1	Çeşme inşası	T. 155	ἡ κρήνη	Molossos	—
Panamara					
1	Çeşme inşası	T. 159	ἡ κρήνη	Tiberius Flavius Eudemos - babası, kardeşleri ve oğluyla birlikte	İ. S. 96-98
2	Hamamın <i>atreium</i> bölümü inşası	T. 160	ἄτρειον βαλανεῖον	Tiberius Flavius Menandros	İ. S. 117-138
3	Hamama yağ bağıışı	T. 161	τὸ βαλανεῖον ; τὸ λουτρόν	Kleobulos Iason ve Strateia	İ. S. 138-161
4	Hamama yağ bağıışı	T. 162	τὸ βαλανεῖον	Tiberius Flavius Iason	İ. S. 161-181
5	Hamama yağ bağıışı	T. 164	τὸ βαλανεῖον	Myonides Damylas alias	İ. S. 2. yy'ın

				Menekles	üçüncü çey- reği
6	Hekate tapınağı için su yolu inşası	T. 156- 158	τὸ ὑδραγωγίον	Marcus Sempronius Clemens	İ. S. 2. yy sonu / İ. S. 3. yy başı
7	Hamama yağ bağıışı	T. 163	τὸ βαλανεῖον	Marcus Sempronius Clemens	İ. S. 2. yy sonu / İ.S. 3. yy başı
8	Hamamda <i>gymnasi-</i> <i>arkhos</i> 'luk görevi	T. 165	τὸ βαλανεῖον	–	İ. S. 2./3. yy
9	Hamama yağ bağıışı	T. 166	τὸ βαλανεῖον	Publius Aelius Aurelius Theodoros	İ. S. 3. yy'n ortaları
Stratonikeia					
2	Hamama yağ bağıışı	T. 169	τὸ βαλανεῖον	Paideros ve çocukları	İ. S. 1. ya da 2. yy
3	Hamama yağ bağıışı	T. 170	τὸ βαλανεῖον	–	İ. S. 2. yy
4	Buhar banyosu için külhan yakılıyor	T. 171	ἔκασανδρὲ καὶ τὸ καπνιστήριον	Uliades ve Leon	İ. S. 2. yy
5	Su yolu yenileme	T. 167	ὁ ὀλκὸς	Apolloniarios	İ. S. 450 – 498 arası
6	Çeşme inşası?	T. 168	ἡ κρήνη	–	-
Tralleis					
1	Hamamın <i>caldarium</i> bölümü yapılıyor	T. 173	-- caldarium gymnasii = -- τὸ θερμὸν τοῦ γυμνασίου	Nerva'nın azatlısı Khre- simos	İ. S. 96-98.
2	Su yolu yenileme	T. 172	ὁ ὕδατος ὀλκὸς	Lucius Caelius Montius	İ. S. 340-350

Tablo 3 Lykia Bölgesi Su ve Su Yapıları

LYKIA					

	İş Tanımı	Kat. No.	Eski Yunanca/Latince terminolojisi	Yerleşimin adı	İşi Yapan/Finanse eden Kişi / Kurum	Tarih
1	Hamam inşası	T. 174	τὸ βαλανεῖον	Arykanda	Traianus	İ. S. 97-99
2	Hamama yağ bağıışı	T. 175	τὸ βαλανεῖον	Arykanda	-	İ.S. 1/2. yüzyıl
3	Su yolu inşası	T. 176	τὸ ὑδραγωγίον Σεβαστὸν	Balboursa	Halk Meclisi	İ. S. 74-76
4	Çeşme inşası	T. 177	τὸ ὑδρεῖον	Balboursa	Polydeukes; iş, varisi Ge alias Paulina tarafından tamamlanıyor	İ. S. 198-211
5	Hamam inşasına bağıış	T. 178-179	τὸ βαλανεῖον	Gagai	Opramoas	İ. S. 2. yy ortaları
6	Hamam inşası	T. 180	τὸ βαλανεῖον	Hippukome	Hippukome ve çevresindeki yerleşimlerin katkılarıyla	İ. Ö. 2./1. yy
7	Hamam inşası	T. 182	τὸ βαλανεῖον	Kadyanda	Vespasianus	İ. S. 69-79
8	Özel su bağlantısı	T. 181	–	Kadyanda teritoryumu	Phanias	İ. S. 3. yy
9	Hamam inşası	T. 183	τὸ βαλανεῖον	Ksanthos	Gaius Iulius Titianus Claudius Dionysios	İ. S. 2. yy başları
10	Hamam için para bağıışı	T. 184	τὸ βαλανεῖον	Letoon	Opramoas ya da adı bilinmeyen bir başka hayırsever	İ.S. 141 ya da 152
11	Hamam için para bağıışı	T. 185	τὸ βαλανεῖον	Letoon	–	İ. S. 2. yy
12	Hamamın önündeki stoa'nın inşası	T. 186	τὸ βαλανεῖον	Kyaneai	Danışma ve Halk Meclisi	İ. S. 138-140
13	Hamamın temizliği	T. 187	τὸ βαλανεῖον	Limyra	-	Erken İmparatorluk

						Dönemi (olasıkla İ.S. 43 sonrası)
14	Hamamın önüne stoa inşası	T. 188	τὸ βαλανεῖον	Myra	Iason	İ. S. 146
15	Hamam onarımı	T. 189	τὸ βαλανεῖον	Neisa	Çok sayıda yurttaşı yaptığı bağışlar ile	İ. S. 16-17
16	Hamam onarımı	T. 190	τὸ βαλανεῖον	Oinoanda	Halk Meclisi	İ. S. 73
17	Hamam inşası İçin para bağış- ı	T. 192- 192	τὸ βαλανεῖον	Oinoanda	Opramoas	İ. S. 2.yy ortaları
18	Hamam onarımı	T. 193	τὸ βαλανεῖον	Olympos	Vespasianus	İ. S. 69-70
19	Hamam inşası	T. 194	τὸ βαλανεῖον	Olympos	Vespasianus	İ. S. 78-79
20	Hamam inşası	T. 195	τὸ βαλανεῖον	Olympos	Apphia	İ. S. 209- 211
21	Su yolu onarımı	T. 196	τὸ ὑδραγωγίον	Patara	Vespasianus (masraflar kelle vergilerinin kent için tasarruf edilmiş kısmından karşılandı)	İ. S. 69-70
22	Hamam inşası	T. 197	τὸ βαλανεῖον	Patara	Vespasianus (?)	Vespasianus'un ilk hükümdarlık yılları
23	Hamam inşası	T. 198	τὸ βαλανεῖον	Patara	Tiberius Claudius Eudemos'un bıraktığı paranın faizinden	İ.S. 150 sonrası
24	Hamam inşası	T. 199	τὸ βαλανεῖον	Sidyma	Maria Rufina ve Lucius Marius Somicus	Roma İmparatorluk Dönemi
25	Hamama yağ bağışı	T. 200	τὸ βαλανεῖον	Sidyma	–	Roma İmparatorluk

						Dönemi
26	Hamam inşası	T. 201	–	Sidyma	Marcia Aurelia KhrySION	İ. S. 3. yy
27	Hamam inşası	T. 202	τὸ βαλανεῖον	Aper-lai/Simena	Titus	İ. S. 80-81
28	Hamam inşası İçin para bağı-şı	T. 203	τὸ βαλανεῖον	Telmessos	Opramoas	İ. S. 2. yy ortaları
29	Hamam eksedrası için bağış	T. 205	τὸ βαλανεῖον	Tlos	Opramoas	İ. S. 2. yy ortaları
30	Apodyte-rium inşası	T. 204	τὰ ἀποδυτήρια	Tlos	Tiberius Claudius Ktesik-les	İ.S. 2. yüz-yılın orta-ları
31	Hamam onarımı	T. 206	τὸ βαλανεῖον	Tlos	Flavius Terentius	Constanti-nus Döne-mi

Tablo 4 Pamphylia Bölgesi Su ve Su Yapıları

PAMPHYLIA						
	İş Tanımı	Kat. No.	Eski Yunanca / Latince terminolojisi	Yerleşimin adı	İşi Ya-pan/Finanse eden Kişi / Kurum	Tarih
1	Su yolu yapımı için para bağışı	T. 207	εἰς τὴν τοῦ ὕδατος εἰσαγωγήν	Aspendos	Tiberius Claudius Eurymneus	İ. S. 2.yy
2	Çeşmenin <i>curator</i> 'u onurlandırılıyor	T. 208	τὸ ὑδρεῖον	Karallia	-	İ. S. 212-243
3	Çeşmenin inşasına para	T. 209	τὸ ὑδρεῖον	Kasai	Marcus Aurelius Obrimianus Ko-	İ. S. 243 sonra-sı

	bağışı				non	
4	Hamam yapımı	T. 214	–	Perge	Roma vatandaşları ve Perge kenti	İ.S. 69-79 arası (yüksek olasılıkla Vespasianus'un ilk yönetim yılları)
5	Alipterium inşası	T. 215	alipterium	Perge	C. Plancius Varus	İ. S. 69-79 arası (?)
6	<i>Himatiophylakion</i> içinde 12 sütunlu bir yapı inşası	T. 216	τὸ ἐν τῷ ἱματιφυλακίῳ τῶν ποικίλων κειόνων δωδεκάστυλον	Perge	Gnaeus Postumius Cornutus	Flavius'lar Dönemi
7	Lakonikon inşası	T. 217	τὸ λακωνικόν	Perge	Gnaeus Postumius Cornutus	Flavius'lar Dönemi
8	Çeşme inşası	T. 210	τὸ ὑδρεῖον	Perge	Aurelia Paulina	İ. S. 195-204 arası
9	Çeşme tamiyatı	T. 212	–	Perge	–	İ. S. 3. yy
10	Çeşmenin mermer dekorasyonu inşası	T. 213	τὸ ὑδρεῖον	Perge	Stephanos ve Gerontios	İ. S. 5./6. yy
11	Su yolu onarımı	T. 218 ve 219	ὁ ὁλκός	Side	Bryonianus Lollianus	İ. S. 3. yy sonu
12	Çeşme inşası	T. 206	ἡ κρήνη	Side	Leontios	İ. S. 4. yy sonu – 5. yy başı
13	Akuadükt kemeri üzerinde Side'ye bir övgü yazıtı	T. 220	–	Side	–	İ. S. 4. ya da 5. yüzyıl

Tablo 5 Kilikia Bölgesi Su ve Su Yapıları

KILIKIA						
	İş Tanımı	Kat. No.	Terminoloji	Yerleşimin adı	İşi Yapan/Finanse	Tarih

					eden Kişi / Kurum	
1	Su yolu inşası	T. 223	τὸ σεβαστὸν ὕδραγωγίον	Anazarbos	Halk meclisi	İ. S. 90 – 91
2	Çeşme inşası	T. 224	–	Anazarbos	Gregoris	İ. S. 490- 491 ya da İ. S. 583-584
3	Su kayna- ğı, Aziz Menas'ın koruması altına alınıyor	T. 222	ἡ πολυπίδαξ	Anazarbos	–	İ. S. 516 civarı
4	Hamam inşası	T. 225	–	Anemurion	Mousaios	İ. S. 5./6. yy
5	Su yolu inşası	T. 226	τὸ ὀχετάριον	Elaioussa Se- baste	-	İ. S. 473
6	Hamam inşası	T. 227	τὸ λουτρόν	Elaioussa Se- baste	Illos	İ. S. 5./6. yy
7	Su yolu onarımına bağış	T. 228	τὸ ὕδραγωγίον	Iotape	Toues	-
8	Hamama bağış	T. 229	τὸ βαλανεῖον	Iotape	Kendeas	İ. S. 141 ya da İ.S. 176 sonra- sı
9	Hamam inşası	T. 230	τὸ βαλανεῖον	Kelenderis	Antoninus Pius	İ.S. 141
10	Hamam inşası	T. 231	τὸ λουτρόν	Korykos	Poimenios	İ. S. 4 yy
11	Su kemeri inşası	T. 232	..ης τοῦ ὕδατος	Olba	Herakleides'den miras kalan paralardan	İ. S. 198- 209
12	Su yolu onarımı	T. 233	ἡ τετάρτη τοῦ ἀγωγοῦ	Olba	Kosmas	İ. S. 566- 567
13	Su künkü	T. 234	–	Pompeioupolis	–	İ. S. 9. yy'dan önce

FIGÜRLER LİSTESİ

Fig. 1: Pont du gard Su Yolu

Kaynak: <http://www.gy.svitavy.cz/kabinety/kabinet-biologie/fotogalerie/z-exkurze-po-jizni-francii/684> (erişim tarihi: 07.06.2018)

Fig. 2: Aspendos Ters Sifon

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/nihatkarabiber/8195911537> (erişim tarihi: 07.06.2018)

Fig. 3: Pollio Kemerı

Kaynak: <http://hdemey.zenfolio.com/p214360918/h2A093D30#h2a093d30> (erişim tarihi: 07.06.2018)

Fig. 4: Bir Kehrız Şeması

Kaynak: Wilson 2008, 292, Fig. 11.1

Fig. 5: Ters Sifon Sistemi

Kaynak: Hodge 1992, s. 148, Fig. 102

Fig. 6: Titus Tüneli

Kaynak: <https://jpkenwood.com/2015/03/04/the-vespasianus-titus-tunnel/> (erişim tarihi: 07.06.2018)

Fig. 7: Nimes Castellum

Kaynak: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/Castellum_PS01.JPG (erişim tarihi: 09.04.2016)

Fig. 8: Traianus Çeşmesi

Kaynak: <https://www.ancient.eu/uploads/images/2416.jpg?v=1485680633> (erişim tarihi: 07.06.2018)

Fig. 9: Miletos Çeşmesi Rekonstrüksiyonu

Kaynak: Hülsen 1919, Taf. 63.

Fig. 10: Letoon anıtsal çeşme

Kaynak: des Courtils 2006, 161, Fig.70

Fig. 11: Telephou Krene

Kaynak: Stadiasmos Patarensis Araştırma Arşivi

Fig. 12: Patara Delikkemer Su Yolu

Kaynak: Işık 2010, 42

Fig. 13: Delikkemer Su Yolu Yazıtı

Kaynak: Schuler 2014, 111, Abb. 3 ve Patara Kazı Arşivi

Fig. 14: Arneai Su Yolu Köprüsü

Kaynak: Stadiasmus Patarensis Araştırma Arşivi

Fig. 15: Arneai Su Yoluna Ait Kanallar

Kaynak: Stadiasmus Patarensis Araştırma Arşivi

Fig. 16: Patara Hamam Yazıtı

Kaynak: Eck 2008, 274, Abb. 1

FIGÜRLER

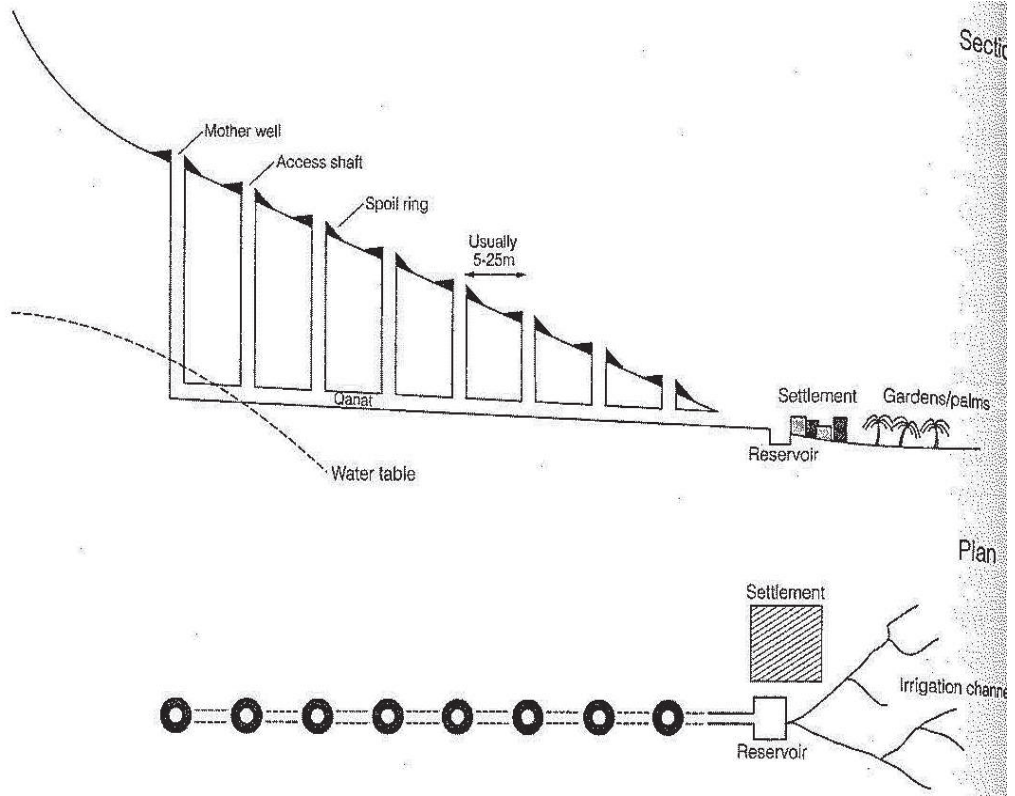
Figür 1: Pont du Gard Su Yolu

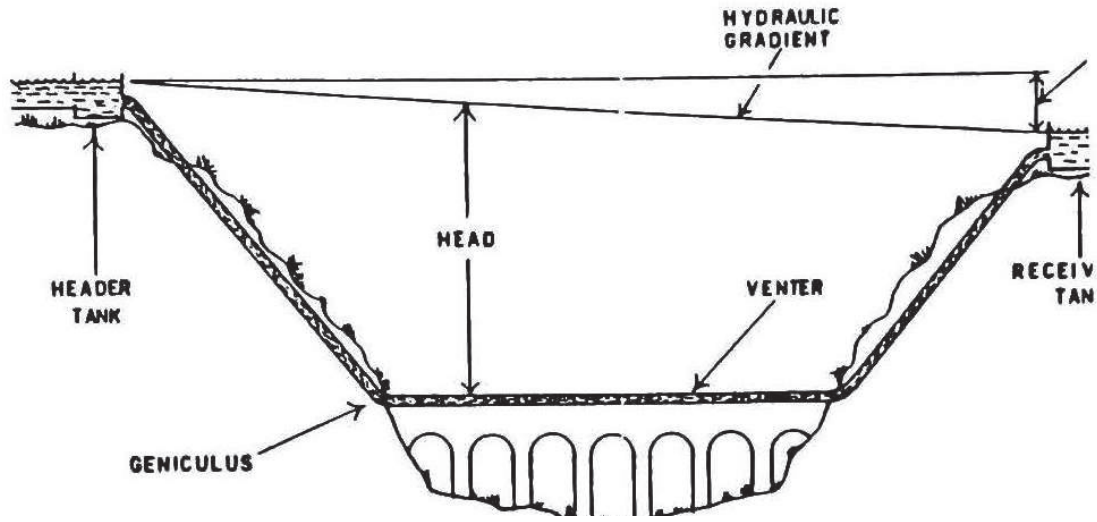
Figür 2: Aspendos Ters Sifon

Figür 3: Pollio Kemer

Figür 4: Bir Kehriz Şeması

Figür 5: Ters Sifon Sistemi

Figür 6: Titus Tüneli

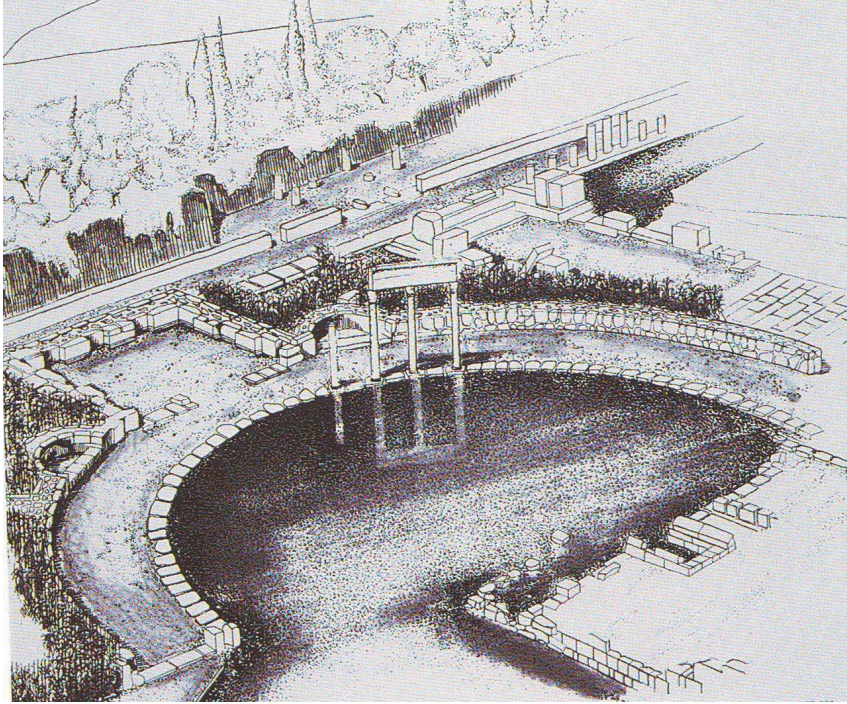
Figür 7: Nîmes Castellum

Figür 8: Traianus Çeşmesi

Figür 9: Miletos Çeşmesi Rekonstrüksiyonu

Figür 10:
Letoon Anıtsal Çeşme

Figür 11: Telephou Krene

Figür 12: Patara Delikkemer Su Yolu

Figür 13 Delikkemer Su Yolu Yazıtı

Figür 14: Arneai Su Yolu Köprüsü

Figür 15: Arneai Su Yoluna Ait Kanallar

Figür 16: Patara Hamam Yazıtı

DİZİN

A

Adrastos, 82, 152
Aelius Aristides, 88, 143, 149
Agakleides, 143
Agathias, 144, 145, 146
agronomos, 32, 33, 34
Akuadükt, 14, 43, 55, 154, 156
Aleksandria Troas, 46, 49, 180
Ampelios, 161
analemma, 16, 60
Andania, 31, 33
Angelos, 105
Anthologia Graecae, 9, 141, 142
Anthologia Palatina, 7, 83, 96
Antoninus Liberalis, 169
Antoninus Pius, 18, 36, 39, 115, 122, 130, 132, 164, 193
Apollinarios, 54, 157
Apollon, 70, 72, 77, 88, 105, 106, 107, 108, 109, 137, 145, 169, 171, 172
Aqua Appia, 15
Aqua Augusta, 6, 51, 52
Aqua Claudia, 9
Aqua Iulia, 56, 111, 112
Aqua Marcia, 15, 46
Aqua Throessitica, 56, 102, 111, 112, 114, 119
Arethousa, 76
Aristion.Tiberius Claudius Aristion
Aristomenes Matris, 161
Aristoteles, 10, 23, 32, 67, 76, 79
arkhon, 185
Arneai, 174
Artemis, 72, 76, 100, 104, 105, 107, 113, 114, 117, 121, 169, 185, 186

astynomos, 7, 12, 23, 29, 30, 31, 32, 33, 90, 161
Athena, 110, 159
Athenaios, 79, 87, 110, 121, 130
Augusta Traiana, 69, 79, 80, 83, 197
Augustus, 15, 19, 38, 47, 53, 102, 110, 111, 112, 113, 119, 124, 137, 148, 165, 178
Aulus Vicirius, 39, 100, 118
Aulus Vicirius Martialis, 39
Aurelia Paulina, 21, 63, 83, 184, 185, 186
Aurelianus, 97, 98
Aurelius Mandrianos Longinus, 70
Aurelius Mandrianus Longinus, 41, 182, 183

B

Bendis, 27, 66
Banoi, 113
Bryonianus Lollianus, 57, 180
Byblis, 130

C

Caligula, 130
Capito, 23, 92, 105, 130, 131, 132
Caracalla, 183, 184
Carminius Claudianus, 155, 156
Castellum, 19, 81
Castellum divisorium, 19
Claudius, 16, 18, 39, 46, 63, 95, 100, 101, 116, 117, 124, 170, 176, 177, 178, 198
Constans, 47, 48, 73, 116, 122
Constantinopolis, 146
Constantius, 47, 48, 73, 116
Cornelius Priscus.*Sextus Subricius Dexter*
Cornelius Priscus
Cornutus, 188
Corpus Iuris Civilis, 34, 59

curator, 15, 34, 37, 40, 183

curator aquarum, 15, 34, 37, 40

Ç

Çeşme, 43, 63, 64, 65, 67, 116, 118, 119, 125,
126, 132, 140, 160

D

Damianus, 120

Datus.*Nonius Datus*

Delikkemer, 5, 16, 50, 58, 60, 61, 173

Delos, 13, 29, 65, 94, 99, 138, 169

Delphoi, 10, 98, 100, 108, 128

Diocletianus, 107, 190, 194

Diodoros, 76, 79, 105

Dionysos, 68, 117, 121, 128, 141, 147

Domitianus, 82, 113, 114, 115, 122, 124, 131,
152, 163, 166, 175, 176, 187, 191

Dulcitius, 162, 168

E

Epainetos Pamphilos, 164

epimeletes, 29, 41, 66, 116, 183, 185

epistates, 33

Eprius Marcellus, 5, 16, 173

Erythros, 126, 127

Eşen Çayı.*Ksanthos Potamos*

euergesia, 6, 45, 46, 48, 116

euergetes, vi, 5, 41, 45, 46, 48, 54, 57, 59, 97,
98, 112, 124, 136

Euergetes, 43, 116

Eupalinos, 14, 17, 19

Eusebianus Hamamı, 165

Eutykhianos, 127

F

Faustina, 54, 130, 132, 134, 135, 136, 192

fistula, 5, 37, 60, 179

Flavia Artemon, 164

Flavius Iosephos, 53, 139

Fontinalia, 10

Frontinus.*Sextus Iulius Frontinus*

G

Gaius Laecanius Bassus, 48, 81

Gaius Ofillius Proculus, 112

Gaius Sextilius Pollio, 60, 112

Gerontios, 54, 185

Gordianus, 182

Gregorius, 86

gymnasion, 9, 21, 22, 23, 47, 57, 91, 92, 93,
94, 95, 113, 116, 119, 121, 122, 123, 124,
129, 132, 133, 141, 165, 188, 198

H

Hadrianus, 39, 41, 49, 52, 82, 90, 91, 94, 96,
100, 115, 131, 153, 154, 155, 156, 165, 166,
167, 170, 185, 193

Hadrianus Hamamları, 165

Hamam, 15, 22, 23, 44, 90, 91, 95, 96, 98, 119,
120, 129, 130, 136, 143, 145, 163, 187, 188

hayırsever.*euergetes*, *euergetes*, *euergetes*,
euergetes

hayırseverlik.*euergesia*

Herodes Atticus, 21, 46, 49, 154

Herodotos, 10, 17, 78, 104, 141, 149

Hesychios, 54, 58, 73, 77, 79, 135, 136

Historia Augusta, 97

Homerios, 59, 78, 88, 124, 141, 190

Hypelaïos, 110

I

Iason, 42, 105, 164
 III. Antiokhos, 33, 45, 147, 151, 152, 160
 III. Philippos Arrhidaios, 161
 Illus, 54, 58
 Iustinianus, 34, 39, 59, 71, 146, 167

K

Kabene Krene, 169
 Kalbios, 169
 Kastalia, 108
katoikia, 113
 Kaystros, 104, 113, 117, 118, 129
 kehanet, 3, 10, 77, 88, 106, 108, 109, 136, 137,
 144, 170, 171, 172
 Kehriz, 13
 Kısık Boğazi, 171
 Klaseas, 56, 114, 115
 Klepsydra, 65, 73, 76
Korykion Antron, 189, 194
 Ksanthos Potamos, 168

L

Laecanius Bassus, 56, 113, 132
 Laodike, 33, 131, 147, 148, 152
 Laodikeia Combusta, 56, 62, 72, 83
latrina, 8, 22, 23, 24, 44, 117, 120, 123, 124,
 141, 146
 Libanius, 97
 Lucius Apidianus Kallikrates, 106
 Lucius Caelius Montius, 47, 73, 116, 122, 124,
 158
 Lucius Verus, 126, 127
 Lydia, 36, 104, 117, 127, 149
 Lykiskos Dioussourides, 162
 Lysimakhos, 111

M

Makarios, 54, 132, 133, 134, 136
 Malalas, 122, 130
 Malyeie, 125
 Marcus Antonius Gordianus, 132
 Marcus Aurelius Oribasios Konon, 70, 182
 Marcus Sempronius Clemens, 157
 Marnas, 8, 56, 112, 114, 115, 118
 Megalopolitai, 180
 Melite Krene, 168, 169, 170
 Montius.*Lucius Caelius Montius*
 Mopsoukrene, 189
 Mousaios, 194
 Mucianus, 178, 179, 199

N

Nero, 47, 50, 95, 102, 113, 114, 129, 130, 166,
 178, 187, 198
 Nikephoros, 121, 123
 Nonius Datus, 18
nymphaion, vi, vii, 6, 21, 47, 48, 62, 64, 65,
 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 81, 85, 100,
 122, 124, 132, 161, 170, 180, 182, 183, 184,
 197
 Nymphe, 10, 28, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 72,
 73, 76, 78, 80, 105, 126, 132, 138, 143, 150,
 161, 174, 181, 197

O

Opramoas, 46, 101
 Ovidius, 67, 130, 150

P

Pausanias, 9, 75, 76, 77, 87, 88, 106, 110, 125,
 130, 138, 141, 144, 147, 149, 151, 172
Pax Romana, 15, 55, 176

Pergamon, 4, 7, 11, 12, 14, 15, 23, 29, 30, 32,
75, 87, 88, 90, 91, 100, 110, 140, 141, 152,
161, 175
Phanias, 175
Philagrios, 190
Philostratos, 49, 123, 141, 144, 154
Pindaros, 9, 158
Platon, 9, 25, 27, 28, 31, 32
Plinius, 9, 13, 18, 49, 110, 112, 116, 125, 151,
171, 178
Plutarkhos, 32, 58, 67, 87, 89, 170, 177
Poimenios, 143, 194
Pomponius Mela, 67, 189
Proclus Bito, 145
prophetes, 105, 108, 132, 137
Publius Calvisius Ruso, 114
Publius Quintilius Valens Varius, 117, 120,
124

Q

Quintilia Varilla, 120
Quintus Smrynaeus, 169
Quintus Veranius, 5, 101, 173

R

Rhodopaios, 53, 96, 167

S

Sagalassos, 21
Saldæ, 18
Salmakis, 67, 150
sarnıç, vi, 8, 12, 13, 15, 28, 29, 30, 31, 44, 85,
86, 87, 89, 90, 105, 129, 138, 151, 172
Seleukia Pieria, 18
Septimius Severus, 73, 85, 94, 102, 119, 184,
186, 198
Septizodium, 73

servitus, 35, 36
Sextus Iulius Frontinus, 2, 15, 34
Sextus Marcius Priscus, 5, 103, 173
Sextus Subricius Dexter Cornelius Priscus, 39
Sibylla, 125, 126
Skaroi, 169, 172
Skholastikia, 120, 124
Soada Dionysiade, 63, 68, 69
Stadiasmus Patarensis, 101, 172, 174, 198
stephanephoros, 45, 82, 138, 139, 140
Stephanos, 54, 76, 87, 125, 161, 185
Stephanos Byzantios, 77, 87
Strabon, 67, 76, 85, 106, 110, 127, 146, 149,
150, 189
su, vi, ix, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,
14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25,
26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51,
52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 64, 66,
67, 68, 69, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81,
82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 97, 98,
100, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111,
112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 124,
125, 126, 127, 128, 129, 130, 134, 135, 136,
137, 138, 140, 141, 142, 143, 145, 147, 148,
149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157,
158, 160, 161, 163, 165, 168, 169, 171, 172,
173, 174, 175, 176, 179, 180, 181, 182, 183,
189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198,
199

T

Tabarnis, 128, 129
Tacitus, 137
tamias, 144, 148
Tatianos, 133, 134, 136
Teke Yarımadası, 168

Telephos, 78, 144, 169, 170
 Termessos, 81
 ters sifon, 14, 16, 117, 180
 Tetrapolitai, 180
 Theodoros, 126, 144, 145, 146
 thermae Constantinianae, 122
Throessitica, 112, 114
 Tiberius Claudius Aristion, 39, 63, 100, 116,
 117, 124
 Tiberius Claudius Erymneus, 46, 154, 176
 Tiberius Claudius Eurymneus, 46, 180
 Tiberius Claudius Flavianus Eudemos, 46
 Tiberius Claudius Ktesikles, 95
 Tiberius Flavius Eudemos, 159, 160
 Tiberius Flavius Festus, 77, 106
 Tiberius Flavius Menandros, 92, 95
 Timeles, 155, 156, 165
 Titus, 18, 80, 120, 124, 131, 166, 175, 176,
 198
 Titus Aurelius Quietus, 175
 Titus Carius, 145
 Titus Flavius Lucius Hieraks, 119
 Titus Flavius Menandros, 102, 119, 166, 198

Traianus, 21, 49, 63, 68, 69, 73, 81, 100, 115,
 117, 118, 119, 131, 141, 142, 162
 Tullia, 92, 121
 Tünel, 17, 18, 19

V

Varius, 22, 119, 120, 121, 124
 Varus, 48, 188
 Vedius, 112, 119, 121, 122, 123, 124
 Venetius, 142
 Vespasianus, 5, 18, 23, 47, 50, 85, 102, 113,
 131, 166, 173, 174, 175, 176, 178, 187, 188,
 198, 199
Vicirius Martialis. Aulus Vicirius Martialis
 Vilius Flaccus, 5, 16, 173
 Vitruvius, 9, 13, 16, 19, 60, 67, 150

Z

Zenon, 161, 195
Zeus, 26, 32, 59, 64, 78, 107, 141, 151, 157,
 161, 163, 189
 Zosimos, 45, 140, 141

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚ ΊNΔΕΚΣ

Şahıs İsimleri

Άγαθίας· τεταγμένων υπό Άγαθίαν 2; πατήρ με πόλῃος έναλλάξας Άγαθίας 110

Άγαθόκλης· Άγαθοκλέους 129

Άγαθόπους· ύδροφορούσης Ναΐδος τῆς Άγαθόποδος 12

Άγακλείδης· Άγακλείδη 109

Άδραστος· Άδραστος Άπο[λλωνί]ου 116; Άμμία Άδράστου 116; Ύψικλέους Άδράστου 121

Άθηναγόρας· Τ(ιβέριος) Φλ(αούιος) Άθηναγόρας Κορνηλιανός Φουριανός συνκλητικός 31

Αιλία· Αιλ(ία), Αιλ(ίου) Ειρηναίου θυγάτηρ, Γλύκιννα 145; Αιλ(ία) Στατιλία, Αιλ(ίου) Παπίου θυγάτηρ, Πυθιανή 162

Αιλιανή· Αιλιανῆς Τερτύλλης 210

Αΐλιος· Αιλίου Δημονεΐκου 79; Αιλ(ία), Αιλ(ίου) Ειρηναίου θυγάτηρ, Γλύκιννα 145; Αιλ(ία) Στατιλία, Αιλ(ίου) Παπίου θυγάτηρ, Πυθιανή 162; Πόπλιος Αΐλιος Αϋρήλιος Θεόδωρος 166

Αινέας· ό πάππ[ος τ]οῦ Άριστέου Φλά(ουιος) Αινέας 145; Αινείου 146; Τ(ι)β(έριος) Φλ(άουιος), Τ(ι)β(ερίου) Φλ(αούιου) Αινείου υίός, Ίάσων 162; έ[πι στεφα]νηφόρου Λέοντο[ς][τοῦ Άρίστ]ωνος Αινέου 171

Αίσχίνης· ταμ[ιευόντων Αι]σχίνου, φ(ύσει) δέ Αίσχ[ί]νου 12

Άκύλιος· Άκυ[λίου] 210

Άλέξανδρος· έπὶ πρυτάνεως Άλεξ[άνδρου] Πασσαλᾶ 18; Άλεξάνδρω 94; Μᾶρ(κος) Αϋρ(ήλιος) <Α>ρριανός Άλεξάνδρου Αρβύλης 165;

Άλκιμος· Διονυσίου Άλκίμου 201

Άμμία· Άμμία Άδράστου 116

Άμμίας· Άμμίας Ίάσονος 140

Άμπέλιος· γλυκερῶ γενετῆρι Άμπελίω 120

Άνάσση· Κλ(αυδίας) Άνάσσης 198

Άνδρόβιος· λογιστεύοντος Άνδροβίου τοῦ καὶ Ειρηναίου Άνδροβίου 177; Μεττίου Άνδροβίου 198

Άνδρόνικος· Αϋρ(ηλία) Χωτάριον Άνδρονίκου 165

Άνδροσθένης· έπὶ ιερέως Πολείτου τοῦ Άνδροσθένου 129

Άνδρων· Άνδρων Μηνοδότου 129; ύπέ[ρ] τῶν υιών Μ<η>νοδώρου καὶ Άνδρωνος 129; Άνδρων

Δρακοντομένου 129

Ἀντίγονος· Ἀντίγονος Ἀπολλωνίου, Ἀντίγονος Ἀντιγόνου 6

Ἀντίοχος· [γ]υναικὸς Ἰσοχρύσου τῆς Ἀντιόχου 156; ἱερείας Ἰσοχρ[ύ]σου τῆς Ἀντιό[χ]ου 163

Ἀντιφάνης· [Ἀ]ντιφάν[ης] Ἑρμία 148

Ἀπέλλας· Διονυσίου Ἀπέλλου 210

Ἀπολλινάριος· 167

Ἀπολλοκλῆς· [Λ]υκίσκος Ἀπολλοκλέους 133

Ἀπολλοφάνης· ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Ἀπολλοφάνου 129

Ἀπολλωνίδης· Ἀπολλω[νί]δης Μηνοδώρου 129; Ἀπολλωνίδης Μενε[κρά]του 129; Ἀπολλωνίδου 164

Ἀπολλώνιος· Ἀντίγονος Ἀπολλωνίου 6; Ἀπολλωνίου 95; Ἄδραστος Ἀπο[λλωνί]ου; 116 Ἀμμία Ἀδράστου τοῦ Ἀπολλωνίου 116; τοῦ Ἀπολλωνίου 121; Ἱεροκλῆς Ἀπολλωνίου 129; [Μ]ολοσσὸς Ἀπολλωνίου 155; Ἱεροκλῆς Ἀπολλωνίου[υ] 170; [Ο]πραμόα Ἀπολλωνίου 179; Ὀπραμόαν Ἀπολλωνίου[υ] δις τοῦ Καλλιάρχου 205

Ἀπφία· γυναικὸς Ἀπφίας 118; Ἀπφία [...]ορτου 195.

Ἀρβύλης· Μᾶρ(κος) Αὐρ(ήλιος) <Ἀ>ρριανὸς Ἀλεξάνδρου Ἀρβύλης 165;

Ἀριστέας· Τιβ(έριος) Κλ(αύδιος), Κλ(αυδίου) Ἀριστέου υἱός, Ἀριστέας 145; ὁ πάπ[πος] τοῦ Ἀριστέου Φλά(ουιος) Αἰνέας 145

Ἀριστίων· ὑπὸ Κλαυδίου Ἀριστίωνος ἀνδρὸς διασημοτάτου 26; [Τιβ(ερίου) Κλαυδίου Ἀ]ριστίωνος [ἀρχιερέως τῆς Ἀ]σίας 26; Κλαύδιος Ἀριστίων 39; Τιβ(έριος) [Κλαύδιος Ἀριστίων 40

Ἀριστόκλης· Ἀρισστοκλέους τοῦ Μενεσθέως 121

Ἀριστοκράτης· Ἀριστονείκη Ἀριστοκράτους 134

Ἀριστομένης· Ἀριστομένης Σκύμνου Μᾶτρης 150

Ἀριστονείκη· Ἀριστονείκη Ἀριστοκράτους 134

Ἀρίστων· ἐ[πὶ στεφά]νηφόρου Λέοντο[ς] [τοῦ Ἀρίστ]ωνος Αἰνέου 171

Ἀρκεσίλαος· προφητεύον[τος] Θράσυ[ος] [τοῦ Ἀρκεσιλάου] 2

Ἀρριανός· Μᾶρ(κος) Αὐρ(ήλιος) <Ἀ>ρριανὸς Ἀλεξάνδρου Ἀρβύλης 165;

Ἀρρουντία· Κλαυδία Ἀρρουντία Μαρκέλλα 183

Ἀρρουντίος· Ἀρρουντίου Κλαυδιανοῦ 183

Ἀρτεμᾶς· Στρατεία Ἀρτεμᾶ [γ'] τοῦ Ἀρτεμιδώρου 161

Ἀρτεμοῦς· Χρυσὴ Ἀρτεμοῦν 187

Ἀρτέμιδωρος· Στρατεία Ἀρτεμᾶ [γ'] τοῦ Ἀρτεμιδώρου 161

Ἄρτεμω· τὰ τέκνα αὐτῶν Ἄρτεμω **140**

Ἀσκληπιόδωρος· Φλ[αβίου Ἀσκλη]-[πιόδ]ωρου τοῦ[γραμ]ματέως **34**

Ἀτειμήτος· Γ(αῖου) Λικινίου Ἀτειμήτου Αὐρηλιανοῦ νεωποιοῦ **53**

Ἄτταλīs· Ἀτταλίδος τῆς Μενεκράτους **121**

Ἄτταλος· Ζήνω]να Ἀττάλου **119**; Φλάβιος Ἄτταλος **121**; Λυσιμάχου τοῦ Ἀττάλου τοῦ Πυθέου **121**;

Ἄτταλος καὶ Πυθέας οἱ Ἀττάλου τοῦ Πυθέου **121**

Αὔλος· σὺν Ὁφελλία Αὔλο[υ] θυγατρὶ Βάσση **17**

Αὐρηλιανός· Γ(αῖου) Λικινίου Ἀτειμήτου Αὐρηλιανοῦ νεωποιοῦ **53**

Αὐρήλιος· Μᾶρ(κος) Αὐρ(ήλιος) <Α>ρριανός Ἀλεξάνδρου Ἀρβύλης **165**; Πόπλιος Αἴλιος Αὐρήλιος Θεόδωρος **166**

Αὐτοφῶν· Αὐτοφῶντος τοῦ Ἡρώδου **2**

Αὐφίδιος· Λ(ουκίου) Αὐ[φιδί]ου Εὐφήμου **41**

Ἀφιδιανός· προφήτης εὐσεβῆ]ς Λ(ούκιος) Ἀφιδιανός **12**

Ἀφροδεΐσιος· πραγματευτοῦ Ἀφροδεΐσιου **31**

Ἀφροδεΐτη· **122**

Αὐρηλία· Αὐρ(ηλία) Χωτάριον Ἀνδρονίκου **165**; Μ(αρκίαν) Αὐρ(ηλίαν) Χρυσίον **200**; Αὐρηλία Κιλλαραμωτιανῇ Εἰη **208**; Αὐρηλία Κωνωνιανῇ Κλας **209**; Αὐρηλία Παυλίνα **210**

Αὐρήλιος· [Μ(ᾶρκος) Αὐρ(ήλιος)] Δημόστρατος Δαμᾶς **56**; Μ(ᾶρκον) Αὐρήλιον β' Φιλοσέβ(αστον) υἱὸν Μ(άρκου) Αὐρηλίου Φιλοσεβ(άστου) περιόδου **59**; Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Εὐκάρπου **201**; Αὐρήλιον Μανδριανὸν Λογγεῖνον **208**; Αὐρήλιον Ὀβριμιανὸν Κ[ό]νωνα **209**; Αὐρ(ηλίου) Σειλανοῦ Νεωνιανοῦ Στασίου **212**

Βαίβια· **166**

Βάσση· σὺν Ὁφελλία Αὔλο[υ] θυγατρὶ Βάσση **17**

Βᾶσσος· Ρουτεῖλιος Βᾶσσος **26**

Βίτων· Πρ[ό]κλο[ς Βί]τ[ω]ν **105**

Βίων· Χάρητος τοῦ Βίωνος ἐπιστατήσαντος **2**; **9**

Βουλακράτης· Βουλακράτης Κλειτοφῶνος **137**

Βρυωνιανός· Βρυωνιανὸν Λολλιανὸν **218, 219**

Γάϊος· ἐπιμεληθέντων Γαῖου Σεξιτιλ[ίου], ἐπιμεληθέντων Γαῖου][Ὁφιλλίου Πρόκλου] **15**; Γάϊος Σεξιτίλιος Ποπλίου υἱός, Γαῖω Ὀφ[ελ]λίω Πρόκλῳ **17**; Γ(αῖου) Ἰουλίου Πούλχρου Ποταμωνιανοῦ συνκλητικοῦ **31**; Γ(αῖου) Λικινίου Ἀτειμήτου Αὐρηλιανοῦ νεωποιοῦ **53**; Γ(αῖον) Ἰούλιον Τιτιανὸν Κλαύδιον Διονύσιον

183

Γαλέστης· [Επαίνετ]ος δις τοῦ Γαλέστο[υ Πάμ]φιλος 147; Γαλ[έστη] Ἐπαινέτου 147; Ἐπαινέτου τοῦ Γαλέστου 147

Γερόντιος· Γεροντίου 213

Γῆ· ὑπὸ τῆς κληρονόμου αὐτοῦ Γῆς 177

Γλύκιννα· Αἰλ(ία), Αἰλ(ίου) Εἰρηναίου θυγάτηρ, Γλύκιννα 145

Γναῖος· Γναῖος Ποστο[ύ]μιος Κοῖντου υἱὸς Κορνοῦ[τ]ος 216, 217

Γόργος· ἀρχιτεκτονοῦντος Δημητρίου τοῦ Γόργου 2

Γρηγόρις· 224

Δαμαῖς· Μ(ἄρκος) Αὐρ(ήλιος)] Δημόστρατος Δαμαῖς 56

Δαμιανός· Τ(ίτον) Φλάουιον Δαμιανόν 52, 53

Δαμύλας· Μυνωίδης Δημητρίου Δαμύλας 164; Δα<μ>ύλα 164

Δημέας· τοῦ Δημέου 119

Δημητρία/Δημήτριος· ἀρχιτεκτονοῦντος Δημητρίου 2; Μητρόδωρος Δημητρίου τοῦ Δημητρίου 129;

Φλα(ουίου) Δημητρίου 147; Τι(βέριος) Φλά(ουιος), [Δημη]τρίου υἱός, [Εὐδη]μος 159; Φλα(ουίου)

Δημητρίου 159; Μυνωίδης Δημητρίου Δαμύλας 164; Τρύφαινα Δημητρίου 164; τοῦ Δημητρ[ίου] 170, 171

Δημόνεικος· Αἰλίου Δημονείκου 79

Δημόστρατος· Μ(ἄρκος) Αὐρ(ήλιος)] Δημόστρατος Δαμαῖς 56

Διογένης· ὑπὸ Κλαυδίου Διογένους ἐπιμελητοῦ 28

Διαγόρας· Διαγόρας Θεοδώρου 129; ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Διαγ[ό]ρα 129

Διόδωρος· ἐπεὶ Διόδωρος Ὀλύμπου 1

Διομέδης· ἐπὶ στεφανηφόρου Διομήδους [β'] Σωσάνδρου 169

Διονύσιος· Διονύσιον Νεικηφόρου τοῦ Διονυσίου 54; υἱοῦ Διονυσίου 54; [Μ]ολοσσός-- φύσει Διονυσίου

155; Διονύσιον 169; Γ(άιον) Ἰούλιον Τιτιανὸν Κλαύδιον Διονύσιον 183; Νεμεσοῦν Διονυσίου 201;

Διονυσίου Ἀπέλλου 210

Διονυσόδωρος· Διονυσόδωρος Ἡρώδου 129; Φλα(ουίου) Διονυσοδώρου 159

Διονυσόκλης· [ἐπὶ] Διονυσοκλέους το[ῦ][Παπί]ου Μέντορος 170

Διοσκουρίδης· ὑπὸ Ἐπιγ[όνου] τοῦ Διοσκουρίδου 122; Διοσκουρίδης 133

Δομεστικός· Μ(ἄρκου) Οὐλ[πίου] Δομεστι[κ]οῦ 55

Δορύφορος· ἐπὶ ἱεροκήρυκος Κλ(αυδίου) Δορυφόρου 59

Δρακοντίς· 164

Δρακόντομενος· ἄνδρων Δρακοντομένου 129; Λεοντιάδης Δρακοντομένου 129

Ειη· Αὐρηλία Κιλλαραμωτιανῇ Ειη 208

Εἰρηναῖος· Αἰλ(ία), Αἰλ(ίου) Εἰρηναίου θυγάτηρ, Γλύκιννα 145; λογιστεύοντος Ἀνδροβίου τοῦ καὶ Εἰρηναίου Ἀνδροβίου 177

Ἑκάτων· Παιδέρωτα Ἑκάτωνος 169

Ἑπαίνετος· [Επαίνετ]ος δις τοῦ Γαλέστο[υ Πάμ]φιλος 147; Γαλ[έστη] Ἑπαινέτου 147; Ἑπαινέτου τοῦ Γαλέστου 147

Ἑπαφρόδιτος· Τιβ(ερίου) Κλ(αυδίου) Ἑπαφροδίτου 198

Ἐπίγονος· ὑπὸ Ἐπιγ[όνου] τοῦ Διοσκουρίδου 122

Ἐπιτύχανων· Ἐπιτυγχάνοντα 169

Ἑρατοφάνης· Ἑρατοφάνης Χαρείνου 140; Μηνίας Ἑρατοφένους 140

Ἑρέννιος· Λουκίου Ἑρεννίου Περεγρέινου 34

Ἑρμαῖος· Ἑρ[μα?]ῖος 149; Ἑρμαίου τοῦ Τοαλλιο[ς] 175

Ἑρμίας· 124; [Α]ντιφάν[ης] Ἑρμία 148; Ἑρμίας 181

Ἑρμοφάντης· Ἱεροκλῆς Ἑρμοφάντου 134, 135

Ἑρμων· Ἑρμων Λεον[τέ]ως 129

Ἑρύμνευς· ἰβ(έριον) Κλ(αυδίου) Ἑρυμν[έ]α 207

Εὔδαμος/Εὔδημος· Εὐδάμου 123; Τι(βέριος) Φλά(ουιος), [Δημη]τρίου υἱός, [Εὔδη]μος 159; Τιβέριον Κλαύδιον Εὐδήμου υἱὸν Φλαουιανὸν Εὔδημον 198

Εὐκαρπος· Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Εὐκάρπου 201

Εὐτυχιανός· εἰρήνης ἄρξας Εὐτυχιαν|ός, Εὐτυχιανῶ παιδὶ 76

Εὐφημος· Λ(ουκίου) Αὐ[φιδί]ου Εὐφήμου 41

Ἑραεῖς· 159

Ἑρακλείδης· [ὑπ]ὸ Ἑρακλείδο[υ] 232

Ἑρώδης· Αὐτοφῶντος τοῦ Ἑρώδου 2; Διονυσόδωρος Ἑρώδου 129

Ἑσύχιος· Ἑσύχιος, πατρ|ός μὲν ὁμώνυμος 92; Ἑσυχίου 93

Ἑφαιστίων· Ἑφαιστίων Στράτωνος 129; γραμματέως Ἑφαιστίωνος τοῦ Παρδαλέοντος 180

Ζήνων· τοῦ Ζήνωνος 116; Ζήνω]να Ἀττάλου 119; Ζήνωνος υἱοῦ 121; Ζήν]ωνος τοῦ Εὐδάμου 123; τοῦ Ζήνωνος 180

Θεογενίς· ὑπὲρ ὕδροφ[ορίας τῆς θυγατρὸς καὶ ἀδελφῆς Θεογενίδος 7; πατὴρ Θεογενίδος ὑδ[ροφόρου 8; ὕδροφόρος Ἀ[ρτέμιδος Πυθίης] Θεογενίς 9;

Θεόδωρος· Διαγόρας Θεοδώρου **129**; μετὰ τοῦ [υἱοῦ αὐτοῦ] Θεοδώρου **136**; Πόπλιος Αἴλιος Αὐρήλιος Θεόδωρος **166**; Ἐπὶ Θεοδώρου ἐπισκόπου **234**

Θεοφάνης· [Οὐλιάδ]ης Οὐλιάδου τοῦ Θε[ο][φάνου]ς **170, 171**

Θεσσαλός· Θεσσαλοῦ [τ]οῦ Πολυδεύκου **96**

Θέων· Θέων Μελανίππου **129**; Θέωνος **180**

Θόας· Πολυδεύκους Θόαντος Μηνοφίλου **177**

Θρασύης· προφητεύον]τος Θράσυ[ο]ς **2**

Ἰακώβ· **221**

Ἰάσων· Ἰάσων Ἰάσονος, ἡ γυνὴ Μνημοσύνη Ἰάσονος **7**; Ἰάσων [Ἰά]σονος πανηγυρικός, μετὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς [Μ]νη[μοσύνης] τῆς Ἰάσονος, Πατὴρ [Ἰά]σο[ν]ο[ς] **8**; Θεογενὴς Ἰάσο[νος], μετὰ τῶν γονέων Ἰάσονος]τοῦ Ἰάσονος, Μν[ημοσύνης] τῆς Ἰάσονος, τοῦ ἀδελ[φοῦ Ἰάσονος]τοῦ Ἰάσονος **9**; Ἀμμίας Ἰάσονος **140**; Χρυσάωρ Ἰάσονος τοῦ Χρυσάορος **144**; Κλεόβουλος Ἰάσονος Ἰάσων **161**; Τ(ι)β(έριος) Φλ(άουιος), Τ(ι)β(ερίου) Φλ(αυίου) Αἰνείου υἱός, Ἰάσων **162**; Κλεόβουλος [Ἰά]σονος **170, 171**

Ἰέραξ· Τί(του) Φλ(αυίου) Λευκίου Ἰέρακος φιλοσεβάστου **41**; Τι(βέριος) Φλ(αούιος) Λεύκιος Ἰέραξ ὁ πρύτανις **42**; Τί(του) Φλ(αυίου) Λευκίου Ἰέρακος **60**

Ἰεροκλῆς· Ἰεροκλῆς Παρθενίου **129**; Ἰεροκλῆς Ἀπολλωνίου **129**; Ἰεροκλῆς Ἑρμοφάντου **134, 135**; Ἰε]ροκλῆς Ἀπολλωνίο[υ] **170**

Ἰέρων· Ἰέρωνος **136**

Ἰλλος· ἐπὶ Ἰλλου κόμ(ητος) **226**; Ἰλλο[υ ἀ]λεξικ[άκου] **227**

Ἰουλία· [με]τὰ Ἰουλίας Λυδίας Λα[τερανῆς] **39**; μετὰ Ἰουλίας Λυδίας Λατερανῆς **40**

Ἰούλιος· πατὴρ Ἰουλίου Καπίτωνος γυμνασ[ιάρχου] **8**; Ἰούλιος Μάξιμος **26**; Γ(αῖου) Ἰουλίου Πούλχρου Ποταμωνιανοῦ συνκλητικῷ **31**; Γ(αῖον) Ἰούλιον Τιτιανὸν Κλαύδιον Διονύσιον **183**

Ἰούνιος· Μάρκων Ἰουνίων υἱοῦ καὶ πατὴρ **100**

Ἰσόχρυσον· [γ]υναικὸς Ἰσοχρύσου τῆς Ἀντιόχου **156**; ἱερείας Ἰσοχρ]ύσου τῆς Ἀντιό[χ]ου **163**

Ἰτάλικος· Τιβ(ερίου)Κλ(αυδίου) Ἰταλικοῦ **207**

Καλλιάδης· Ὀπραμόαν Ἀπολλωνίο[υ] δις τοῦ Καλλιάδου **205**

Καλλικράτης· προφήτης εὐσεβῆ]ς Λ(ούκιος) Ἀφιδιανὸς Καλλικρ[άτης] **12**

Καλλίας· Καλλίου **123**

Κανανης· Τουέα δις τοῦ Κανανη **228**

Καπίτων· πατὴρ Ἰουλίου Καπίτωνος γυμνασ[ιάρχου] **8**

Καρμίνιος· Μᾶρ(κον) Οὔλ(πιον) Καρ(μίνιον) Κλαυδιανὸν **118**

Κάτιος· Τί[τ]ου Κατίου [το]ῦ [εὐεργ]έ[του] **105**

Κενδεας· Κενδεα[ν .. Κενδεου φι[λοπάτριδο]ς **229**

Κιδραμύας· Κιδραμύου **210**

Κιλλαραμωτιανη· Αὐρηλία Κιλλαραμωτιανῆ Εἰη **208**

Κλας· Αὐρηλία Κωνωνιανή Κλας **209**

Κλαυδία· Κλαυδία Ἀρρουντία Μαρκέλλα **183**; Κλ(αυδίας) Ἀνάσσης **198**

Κλαύδιος· ὑπὸ Κλαυδίου Ἀριστίωνος ἀνδρὸς διασημοτάτου **26**; [Τιβ(ερίου) Κλαυδίου Ἀ]ριστίωνος [ἀρχιερέως τῆς Ἀ]σίας **27**; ὑπὸ Κλαυδίου Διογένους ἐπιμελητοῦ **28**; Κλαύδιος Ἀριστίων **39**; Τιβ(έριος) [Κλαύδιος Ἀριστίων **40**; ἐπὶ ἱεροκῆρυκος Κλ(αυδίου) Δορυφόρου **59**; Μάρκ<ο>[ς Κλαύ]διος Π **75**; ἐπὶ Κλαυδίου Ὑψικλέους **117**; ἐπὶ στεφανηφόρου Τιβερίου Κλαυδίου Ὀπλωνος **117**; [Τιβέριος Κλαύδιος Χρυσάορος **141**; [Τιβέρι]ον Κλαύδιον Χρυσά[ορος] Μενέ[λαον **142**; Τιβ(έριος) Κλ(αύδιος), Κλ(αυδίου) Ἀριστέου υἱὸς **145**; Γ(άιον) Ἰούλιον Τιτιανὸν Κλαύδιον Διονύσιον **183**; Τιβέριον Κλαύδιον Εὐδήμου υἱὸν Φλαουιανὸν Εὐδημον **198**; Τιβ(ερίου) Κλ(αυδίου) Ἐπαφροδίτου **198**; Τιβ(έριον) Κλ(αύδιον) Κλ(αυδίου) Ῥουβριανοῦ υἱὸν Κτησικλέα **204**; Τιβ(έριον) Κλ(αύδιον) Ἐρμυν[έ]α **207**; Τιβ(ερίου)Κλ(αυδίου) Ἰταλικοῦ **207**

Κλαυδιανός· Κλαυδιανὸς πρύτανις **104**; Μᾶρ(κον) Οὐλ(πιον) Καρ(μίνιον) Κλαυδιανὸν **118**; Ἀρρουντίου Κλαυδιανοῦ **183**

Κλειτοφῶν· Βουλακράτης Κλειτοφῶνος **137**

Κλεόβουλος· Κλεόβουλος Ἰάσονος Ἰάσων **161**; Κλεόβουλος [Ἰάσ]ονος **170, 171**

Κλήμης· Μᾶρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υἱός, Κλήμης **156**; Μᾶρκον Σεμπρώνιον, Μάρκου υἱόν, Κλήμεντα **157, 158**; Μᾶρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υἱός, [Κλή]μης **163**

Κόιντος· Γναῖος Ποστο[ύ]μιος Κοῖντου υἱὸς Κορνοῦ[τ]ος **216**; Κοῖντου Π[οστού]μιου Κολλεῖν]α Φρόντωνος **217**

Κόνων· Αὐρήλιον Ὀβριμιανὸν Κ[ό]νωνα **209**

Κωνωνιανή· Αὐρηλία Κωνωνιανή Κλας **209**

Κορδιανός· ἐπὶ στεφανηφόρου Τ(ίτου) Φλ(αυίου) Κορδιανοῦ **82**

Κορνήλιος· Κορνήλιος ἐπόησε **38**

Κορνηλιανός· Τ(ιβέριος) Φλ(αυίος) Ἀθηναγόρας Κορνηλιανὸς Φουριανὸς συνκλητικὸς **31**

Κορνοῦτος· Γναῖος Ποστο[ύ]μιος Κοῖντου υἱὸς Κορνοῦ[τ]ος **216, 217**

Κοσμᾶς· σ[πουδῆ] Κοσ[μᾶ]? **233**

Κρίθυς· ταμειούντων δὲ καὶ παρεδρευνόντων ἐν τῷ ἱερῷ Κρίθυος **2**

Κτησίκλης· Τιβ(έριον) Κλ(αύδιον) Κλ(αυδίου) ΄Ρουβριανού υιόν Κτησικλέα **204**

Κυιντίλιος· Πόπλιος Κυιντίλιο[ς Ουάλης Ουάριος **50**; Πο(πλίου) Κ[υι]ντιλίου Ο[υ]άλεντο[ς] Ουαρί[ο]υ **51**; Πόπλιος Κυιντίλλιος] [Ποπλίου υιός **68**

Κυιντιλία· Κυιντιλίαν Ουάρ[ιλ]λαν **51**

Κώνις· **228**

Λατερανή· [με]τὰ ΄Ιουλίας Λυδίας Λα[τερανής **39**; μετὰ ΄Ιουλίας Λυδίας Λατερανής **40**

Λεόντης· ΄Ερμων Λεον[τέ]ως **129**

Λεοντίς· Λεοντίδο[ς,] **146**

Λεόντιος· [ἐ]πὶ Λεοντίου πρεσβ(υτέρου) **221**

Λεοντιάδης· Λεοντιάδης Δρακοντομένου **129**

Λέων· Λέοντος **165**; Νύμφικος Λέον[τος **170**; ἐ[πὶ στεφα]νηφόρου Λέοντο[ς][τοῦ Ἀρίστ]ωνος Αἰνέου **171**

Λικίνιος· Γ(αῖου) Λικινίου Ἀτειμήτου Αὐρηλιανού νεωποιοῦ **53**; Τίτου Λικιννίου Μουκιανοῦ **208**

Λογγεῖνος· Αὐρήλιον Μανδριανόν Λογγεῖνον **208**

Λολλιανός· Βρυωνιανόν Λολλιανόν **218, 219**

Λουκάς· ἐπὶ Λουκᾶ πρεσβυτέρου **224**

Λούκιος· προφήτης εὐσεβῆ[ς] Λ(ούκιος) **12**; Λουκίου ΄Ερεννίου Περεγρέινου **34**; Τί(του) Φλ(αουίου) Λευκίου ΄Ιέρακος φιλοσεβάστου, Λ(ουκίου) Αὐ[φιδίο]υ Εὐφήμου **41**; Τι(βέριος) Φλ(αούιος) Λεύκιος ΄Ιέραξ ὁ πρύτανις **42**; Τί(του)Φλ(αουίου) Λευκίου ΄Ιέρακος **60**; Λούκιον Μάριον Σώνεικον **199**

Λυδία· [με]τὰ ΄Ιουλίας Λυδίας Λα[τερανής **39**; μετὰ ΄Ιουλίας Λυδίας Λατερανής **40**

Λυκίσκος· [Λ]υκίσκος Ἀπολλοκλέους **133**

Λυσῆς· ἐπὶ στεφανηφόρου Λυσήους **2**

Λυσίμαχος· Λυσιμάχου τοῦ Ἀττάλου τοῦ Πυθέου **121**

Μα· Μα Μομψου **229**

Μακάριος· Μακάριος [δ]ηῖων; οὗτος ὁ Μακαρίοιο πελώριος; Μακάριος; Μακαρίου **89**

Μανδριανός· Αὐρήλιον Μανδριανόν Λογγεῖνον **208**

Μάξιμος· ΄Ιούλιος Μάξιμος **26**

Μαρία· Μαρίαν ΄Ρουφείναν **199**

Μαρκέλλα· Κλαυδία Ἀρρουντία Μαρκέλλα **183**

Μαρκία· Μ(αρκίαν) Αὐρ(ηλίαν) Χρυσίον **200**

Μᾶρκος· Μ(άρκου) Οὐλπίου Δομεστι]κοῦ **55**; [Μ(ᾶρκος) Αὐρ(ήλιος)] Δημόστρατος Δαμαῆς **56**; Μ(ᾶρκον) Αὐρήλιον β΄ Φιλοσεβ(αστον) υιόν Μ(άρκου) Αὐρηλίου Φιλοσεβ(άστου) περιόδου **59**; Μ(ᾶρκος)

Φούλ(βιος) Ποπλικιανός Νεικηφόρος **61**; Μάρκ<ο>[ς Κλαύ]διος Π **75**; Μάρκων Ίουνίων υιού και πατρός **100**; Μάρ(κον) Ούλ(πιον) Καρ(μίνιον) Κλαυδιανόν **118**; Μάρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υιός, Κλήμης **156**; Μάρκον Σεμπρώνιον, Μάρκου υιόν, Κλήμεντα **157,158**; Μάρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υιός, Π]αλατεΐνα, [Κλή]μης **163**; Μάρ(κος) Αὐρ(ήλιος) <Α>ρριανός Ἀλεξάνδρου Ἀρβύλης **165**; Βαιβία, Μάρκου θυγάτηρ **166**; Λούκιον Μάριον Σώνεικον **199**; Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Εὐκάρπου **201**

Μᾶς· **228**

Μᾶτρης· Ἀριστομένης Σκύμνου Μᾶτρης **150**

Μελάνιππος· Μελανίππου **129**

Μέλας· Μέλας Μέλανος **148**

Μελέαγρος· Ορνιμ[υθου τοῦ Μελεάγρου] **187**

Μένανδρος· Τί(τος) Φλ(άουιος) Μένανδρος **41**; τοῦ Ὑψ[ικλέου]ς τοῦ Μενάνδρου **116**; Τίτου Φλαβίου Μενάνδρου **121**; Τιβ(έριος) Κλ(αύδιος), Κλ(αυδίου) Ἀριστέου υιός, Ἀριστέας **145**

Μενέδημος· Μενέδημος [— νεω]κόρ[ος —] **147**; Μ]εγεδήμου **185**

Μενέκλης· Παρθένιος Μενεκλ[έ]ους **129**; ὁ καὶ Μενεκλῆς **164**

Μενεκράτης· Ἀτταλίδος τῆς Μενεκράτους **121**; Ἀπολλωνίδης Μενε[κρά]του **129**

Μενέλαος· [Τιβέριος Κλαύδιος Χρυσάορος Μ]εγέλαος **141**; [Τιβέρι]ον Κλαύδιον Χρυσά[ορος] Μενέ[λαον] **142**

Μενέσθευς· Ἀρισστοκλέους τοῦ Μενεσθέως **121**; Μοιραγένης Μενεσθέως **129**

Μέντωρ· [ἐπὶ] Διονυσοκλέους το[ῦ][Παπίου] Μέντορος **170**

Μέττιος· Μεττίου Ἀνδροβίου **198**

Μηνίας· Μηνίας Ἐρατοφένεως **140**

Μηνόδωρος· ὑπὲ[ρ] τῶν υἱῶν Μ<η>νοδώρου καὶ Ἄνδρωνος **129**; Μηνόδωρος Μηνοδώρου τοῦ Μητροδώρου **129**; Ἀπολλω[νί]δης Μηνοδώρου **129**; τοῦ Μηνοδώρου **180**

Μηνόφιλος· Πολυδεύκους Θόαντος Μηνοφίλου **177**

Μητρόδωρος· Μητρόδωρος Δημητρίου **129**; Μηνόδωρος Μηνοδώρου τοῦ Μητροδώρου **129**

Μνημοσύνη· ἡ γυνὴ Μνημοσύνη Ἰάσονος **7**; μετὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς [Μ]νη[μοσύνης] **8**; μετὰ τῶν γονέων Ἰάσονος τοῦ Ἰάσονος, Μν[ημοσύνης τῆς Ἰά]σονος **9**

Μοιραγένης· Μοιραγένης Μενεσθέως **129**

Μολοσσός· [Μ]ολοσσὸς Ἀπολλωνίου **155**

Μόμψος· Μα Μομψου **229**

Μοσχίων· Μοσχίωνα Μοσχίωνος **78**

- Μουκιανός**· Τίτου Λικιννίου Μουκιανού **208**
- Μουσαῖος**· Μουσέος **225**
- Μυωνίδης**· Μυωνίδης Δημητρίου Δαμύλας **164**
- Ναῖς**· ὑδροφορούσης Ναῖδος **12**
- Νεικηφόρος**· Διονύσιον Νεικηφόρου τοῦ Διονυσίου **54**; πατέρα ἱεροκήρυκος Νεικηφόρου **54**; Μ(ᾶρκος) Φούλ(βιος) Ποπλικιανός Νεικηφόρος **61**
- Νεμεσώ**· Νεμεσοῦν Διονυσίου **201**
- Νέων**· Τίτος Φ[λάβιος Νέων **143**
- Νεωνιανός**· Αὐρ(ηλίου) Σειλανοῦ Νεωνιανοῦ Στασίου **212**
- Νικόλαος**· Φλα(ουίου) Νικολάου **159**
- Νύμφικος**· Νύμφικος Λέον[τος **170, 171**
- Ὄβριμιανός**· Αὐρήλιον Ὄβριμιανόν Κ[ό]νωνα **209**
- Ὀλυμπος**· ἐπεὶ Διόδωρος Ὀλύμπου **1**
- Ὀνησικράτης**· Ὀνησικράτην **169**
- Ὀπλων**· ἐπὶ στεφανηφόρου Τιβερίου Κλαυδίου Ὀπλωνος **117**
- Ὀπραμόας**· [Ο]πραμόα Ἀπολλωνίου **179**; Ὀπραμόαν Ἀπολλωνίο[υ] δις τοῦ Καλλιάρχου **205**
- Ὀρνιμθος**· Ὀρνι[υ]θου τοῦ Μελεάγρου] **187**
- Οὔαλης**· Πόπλιος Κυντίλιος Οὔαλης Οὔαριος **50**; Πο(πλίου) Κ[υ]ντιλίου Ο[ὐ]άλεντο[ς] Οὔαρί[ο]υ **51**;
[Πόπλιος Κυντίλιος Οὔαλης Οὔαριος] **68**
- Οὔαρίλλα**· Κυντιλίαν Οὔάρ[ιλ]-λαν **51**; [Οὔαρίλλι θυγ]ατρί **68**
- Οὔαριος**· Πόπλιος Κυντίλιος Οὔαλης Οὔαριος **50**; Πο(πλίου) Κ[υ]ντιλίου Ο[ὐ]-άλεντο[ς] Οὔαρί[ο]υ **51**;
[Πόπλιος Κυντίλιος Οὔαλης Οὔαριος] **68**
- Οὐεργίλιος**· φ(ύσει) δὲ Αἰσχ[ί]νου [καὶ Τ]ι(βερίου) Οὐ[ε]ργιλίου **12**
- Οὐλιάδης**· **153**; [Οὐλιάδ]ης Οὐλιάδου τοῦ Θε[ο][φάνου]ς **170, 171**
- Οὐλπιος**· Μ(άρκου) Οὐλπίου Δομεστι[κοῦ] **55**; Μᾶρ(κον) Οὐλ(πιον) Καρ(μίνιον) Κλαυδιανόν **118**
- Ὁφελία**· σὺν Ὁφελία Αὔλο[υ] θυγατρί Βάσση **17**
- Ὁφίλλιος**· ἐπιμεληθέντων Γαῖου[] Ὁφιλίου Πρόκλου] **16**; Γαῖω Ὁφ[ελ]λίω Πρόκλῳ **17**
- Παιδέρω**· Παιδέρωτα Ἐκάτωνος -- Παιδέρωτος **169**
- Πάμφιλος**· [Επαίνετ]ος δις τοῦ Γαλέστο[υ Πάμ]φιλος **147**
- Παπίας**· Αἰλ(ία) Στατιλία, Αἰλ(ίου) Παπίου θυγάτηρ, Πυθιανή **162**; [ἐπὶ] Διονυσοκλέους το[ῦ][Παπίο]υ
Μέντορος **170**

- Παρδαλέων**· γραμματέως Ἡφαιστίωνος τοῦ Παρδαλέοντος **180**
- Παρθένιος**· Παρθένιος Μενεκλ[έ]ους **129**; Ἱεροκλῆς Παρθενίου **129**; ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Παρθενίου **129**;
Ἀθηναγόρας [Παρ]θενίου **129**
- Πασσαλαῖς**· ἐπὶ πρυτάνεως Ἀλεξ]άνδρου Πασσαλαῖ **18**
- Παυλῖνα**· Παυλείνης **177**; Αὐρηλία Παυλῖνα **210**
- Παῦλος**· Παύλο[υ] **146**
- Πειγασίς**· [ἐπὶ ἰ]ερέ[ως Τ]ο[άλλεως τοῦ] [Πειγάσεω]ς **180**
- Περεγρεῖνος**· Λουκίου Ἑρεννίου Περεγρεῖνου **34**
- Πίνδαρος**· **167**
- Ποιμένιος**· Ποιμένιον **231**
- Πολεῖτης**· ἐπὶ ἱερέως Πολεῖτου τοῦ Ἀνδροσθένου **129**
- Πολυδεύκης**· Θεσσαλοῦ [τ]οῦ Πολυδεύκου **96**; Πολυδεύκου Θόαντος Μηνοφίλου **177**
- Πολύχρυσον**· **166**
- Ποπλικιανός**· Μ(ἄρκος) Φούλ(βιος) Ποπλικιανὸς Νεικηφόρος **61**
- Πόπλιος**· ἐπιμεληθέντων Γαῖου Σεξτιλ[ίου,][Ποπλίου υἱοῦ, Πωλλίωνος **16**; Γάιος Σεξτίλιος Ποπλίου υἱὸς **17**; Πόπλιος Κυντίλιος[ς Οὐάλης Οὐάριος **50**; Πο(πλίου) Κ[υ]ντίλιου Ο[ὕ]-άλεντο[ς] Οὐαρί[ο]υ **51**;
Πόπλιος Κυντίλλιος] [Ποπλίου υἱὸς **68**; Πόπλιος Αἴλιος Αὐρήλιος Θεόδωρος **166**.
- Ποστούμιος**· Γναῖος Ποστο[ύ]μιος Κοῖντου υἱὸς Κορνοῦ[τ]ος **216, 217**; Κοῖντου Π[ο]στούμιου Κολλεῖν]α
Φρόντωνος **217**
- Πούλχερ**· Γ(αῖου) Ἰουλίου Πούλχρου Ποταμωνιανοῦ συνκλητικοῦ **31**
- Ποταμωνίανος**· Γ(αῖου) Ἰουλίου Πούλχρου Ποταμωνιανοῦ συνκλητικοῦ **31**
- Πρόκλος**· ἐπιμεληθέντων Γαῖου][Οφιλλίου Πρόκλου]**15**; Γαῖω Ὀφ[ελ]λίω Πρόκλῳ **17**; Πρ]όκλο[ς
Βί]τ[ω]ν **105**
- Πρωτολέων**· Τίτου Φλαβίου Πρωτολέοντος Σωφάνους **154**
- Πυθέας**· Λυσιμάχου τοῦ Ἀττάλου τοῦ Πυθέου **121**; Ἀτταλος καὶ Πυθέας οἱ Ἀττάλου τοῦ Πυθέου **121**
- Πυθιανή**· Αἰλ(ία) Στατιλία, Αἰλ(ίου) Παπίου θυγάτηρ, Πυθιανή **162**
- Πυθιόδωρος**· Τραλλιανὸς ῥητὴρ τάδ' ἐγράψατο Πυθιόδωρος **120**
- Πωλλίων**· ἐπιμεληθέντων Γαῖου Σεξτιλ[ίου,][Ποπλίου υἱοῦ **16**; Γάιος Σεξτίλιος Ποπλίου υἱὸς Οὐοτουρία
Πολλίων **17**
- Ῥοδοπαῖος**· Ῥοδοπαῖον[τ]ὸν φιλόπατριν **126, 127**
- Ῥουβριανός**· Τιβ(έριον) Κλ(αύδιον) Κλ(αυδίου) Ῥουβριανοῦ υἱὸν Κτησικλέα **204**

Ῥουτείλιος· Ῥουτείλιος Βάσος 26

Ῥουφείνα· Μαρίαν Ῥουφείναν 199

Σαραπίων· Ἀπολλώνιος Σαραπίωνος 129

Σεμπρώνιος· Μᾶρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υἱός, Κλήμης 156; Μᾶρκον Σεμπρώνιον, Μάρκου υἱόν, Κλήμεντα 157,158; Μᾶρκος Σεμπρώνιος, Μάρκου υἱός, [Κλή]μης 163

Σεξτίλιος· ἐπιμεληθέντων Γαῖου Σεξτίλ[ίου] 16; Γαῖος Σεξτίλιος Ποπλίου υἱός 17

Σιμώνης· τοῦ Σωπάτ[ρ]ου Σιμώνης 18

Σκόπας· τοῦ Ἀπολλωνίου Σκοπᾶ 121

Σκόρδος· ἐπιμεληθέντ[ος] Σκόρδου 33

Σκύμνος· Ἀριστομένης Σκύμνου Μᾶτρης 150

Στασίας· Αὐρ(ηλίου) Σειλανοῦ Νεωνιανοῦ Στασίου 212

Στατιλία· Αἰλ(ία) Στατιλία, Αἰλ(ίου) Παπίου θυγάτηρ, Πυθιανὴ 162

Στέφανος· Σ[τέφανο]ς ... Στέφανον 45; Στεφάνου 213

Στρατεία· Στρατεία Ἀρτεμᾶ [γ'] τοῦ Ἀρτεμιδώρου 161

Στράτων· Ἡφαιστίων Στράτωνος .. ὑπὲρ [τοῦ] υἱοῦ Στράτωνος 129

Σχολαστική· σοφῆς Σχολαστικής 64

Σώνεικος· Λούκιον Μάριον Σώνεικον 199

Σώπατρος· τοῦ Σωπάτ[ρ]ου Σιμώνης 18

Σώσανδρος· ἐπὶ στεφανηφόρου Διομήδους [β'] Σωσάνδρου 169

Σωσίπολις· [γν]ώμη Σωσιπόλεως 180

Σωτάδης· παρεδρευόντων ἐν τῷ ἱερῷ Κρίθνος τοῦ Σωτάδου 2

Σωφάνης· Τίτου Φλαβίου Πρωτολέοντος Σωφάνους 154

Τατία· θυγατρὸς Τατίας 156

Τερτύλλη· Αἰλιανῆς Τερτύλλης 210

Τιβέριος· φ(ύσει) δὲ Αἰσχ[ί]νου [καὶ Τ]ι(βερίου) 12; [Τιβ(ερίου) Κλαυδίου Ἀ]ριστίωνος [ἀρχιερέως τῆς Ἀ]σίας 27; Τ(ιβέριος) Φλ(αούιος) Ἀθηναγόρας Κορνηλιανὸς Φουριανὸς συνκλητικὸς 31; Τιβ(έριος) [Κλαύδιος Ἀριστίων 40; Τι(βέριος) Φλ(αούιος) Λεύκιος Ἰέραξ ὁ πρύτανις 42; ἐπὶ στεφανηφόρου Τιβερίου Κλαυδίου Ὀπλωνος 117; [Τιβέριος Κλαύδιος Χρυσάορος 141; [Τιβέρι]ον Κλαύδιον Χρυσά[ορος] 142; Τιβ(έριος) Κλ(αύδιος), Κλ(αυδίου) Ἀριστέου υἱός 145; Τι(βέριος) Φλά(ουιος), [Δημη]τρίου υἱός, [Εὐδη]μος 159; Τ(ι)β(έριος) Φλ(αούιος), Τ(ι)β(ερίου) Φλ(αούιου) Αἰνείου υἱός, Ἰάσων 162; Τιβέριον Κλαύδιον Εὐδήμου υἱὸν Φλαουιανὸν Εὐδημον 198; Τιβ(ερίου) Κλ(αυδίου) Ἐπαφροδίτου 198; Τιβ(έριον) Κλ(αύδιον)

Κλ(αυδίου) Πουβριανού υἱὸν Κτησικλέα **204**; Τιβ(έριον) Κλ(αυδίου) Έρυμν[έ]α **207**; Τιβ(ερίου)Κλ(αυδίου) Ἰταλικού **207**

Τιτίανος· Γ(άιον) Ἰούλιον Τιτιανὸν Κλαύδιον Διονύσιον **183**

Τίτος· Τί(τος) Φλ(άουιος) Μένανδρος **41**; Τί(του) Φλ(αυίου) Λευκίου Ἰέρακος φιλοσεβάστου **41**; Τ(ίτον) Φλάουιον Δαμιανόν **52,53**; Τί(του)Φλ(αυίου) Λευκίου Ἰέρακος **60**; ἐπὶ στεφανηφόρου Τ(ίτου) Φλ(αυίου) Κορδιανού **82**; Τί[τ]ου Κατίου [τοῦ] [εὐεργ]έ[του] **105**; τοῦ ἀτρείου Τίτου Φλαβίου **121**; Τίτος Φ[λάβιος] Νέων **143**; Τίτου Φλαβίου Πρωτολέοντος Σωφάνους **154**; Τίτου Λικιννίου Μουκιανού **208**

Τοαλλίς· Έρμαίου τοῦ Τοαλλιο[ς] **175**; [ἐπὶ] ἐ[ρ]έ[ως] Τ]ο[ά]λλεως τοῦ] [Πειγάσεω]ς **180**

Τούης· Τουέα **228**

Τροκονδας· **189**

Τρυφαΐνη· Φλα(ουίας) Τρυφαΐνης **159**; Τρύφαινα Δημητρίου **164**

Τύλλια· **58**

Υσσαλδωμος· ὁ καὶ Ὑσσαλδωμος **150**

Υψικλῆς· τοῦ Ὑψ[ικλέο]υς τοῦ Μενάνδρου **116**; ἐπὶ Κλαυδίου Ὑψικλέους **117**; Τιβερίου Κλαυδίου Ὀπλωνος υἱοῦ Ὑψικλέους **117**; Ὑψικλέους Ἀδράστου **121**

Φάβιος· ἐπὶ πρυτάνεως Φαβίου Φ]αυστεινιανού **57**

Φαῖδρος· Φαίδρου **146**; νεωκόρου Φλ(αυίου) Φαίδρου **156**

Φανίας· τὰ τέκνα αὐτῶν Φανί[ας] ... **140**; Φανίου **181**

Φαυστεινιανός· ἐπὶ πρυτάνεως Φαβίου Φ]αυστεινιανού **57**

Φιλάγριος· Φιλαγρίου ἰν|λουστρίου **222**

Φιλοσέβαστος· Μ(ᾶρκον) Αὐρήλιον β' Φιλοσέβ(αστον) υἱὸν Μ(άρκου) Αὐρηλίου Φιλο-σεβ(άστου) περιόδου **59**

Φλαουία· ἱέρια Φλα(ουία) **159**

Φλαύιος· Φλαυίου Λ **9**; Τι(βέριος) Φλ(αυίος) Ἀθηναγόρας Κορνηλιανὸς συνκλητικὸς **31**; Φλ]αβίου Ἀσκλ[η]-[πιωδ]ώρου τοῦ[γραμ]ματέως **34**; Τί(τος) Φλ(άουιος) Μένανδρος **41**; Τί(του) Φλ(αυίου) Λευκίου Ἰέρακος φιλοσεβάστου **41**; Τι(βέριος) Φλ(αυίος) Λεύκιος Ἰέραξ ὁ πρύτανις **42**; Τ(ίτον) Φλάουιον Δαμιανόν **52,53**; Τί(του)Φλ(αυίου) Λευκίου Ἰέρακος **60**; ἐπὶ στεφανηφόρου Τ(ίτου) Φλ(αυίου) Κορδιανού **82**; τοῦ ἀτρείου Τίτου Φλαβίου **121**; Φλάβιος Ἄτταλος **121**; Τίτος Φ[λάβιος] Νέων **143**; ὁ πάπ[πος] τ]οῦ Ἀριστέου Φλά(ουιος) Αἰνέας **145**; Φλα(ουίου) Δημητρίου **147**; Τίτου Φλαβίου Πρωτολέοντος Σωφάνους **154**; νεωκόρου Φλ(αυίου) Φαίδρου **156**; Τι(βέριος) Φλά(ουιος), [Δημη]τρίου υἱός,[Εὐδη]μος **159**; Φλα(ουίου) Δημητρίου **159**; Φλα(ουίου) Διονυσοδώρου **159**; Φλα(ουίου) Νικολάου

159; Φλα(ουίας) Τρυφαίνης 159; Τ(ι)β(έριος) Φλ(άουιος), Τ(ι)β(ερίου) Φλ(αούιου) Αινείου υιός, Ίάσων 162; ξάδελφον Φλαυίου 185

Φλαουιανός· Τιβέριον Κλαύδιον Εϋδήμου υιόν Φλαουιανόν Εϋδημον 198

Φούλβιος· Μ(άρκος) Φούλ(βιος) Ποπλικιανός Νεικηφόρος 61

Φουριανός· Τ(ιβέριος) Φλ(αούιος) Ἀθηναγόρας Κορνηλιανός Φουριανός συνκλητικός 31

Φρόντων· Κοῖντου Π[οστούμίου Κολλεῖν]α Φρόντωνος 217

Χαρεῖνος· Ἐρατοφάνης Χαρεῖνου 140

Χάρης· Χάρητος τοῦ Βίωνος ἐπιστατήσαντος 2

Χρυσάωρ· [Τιβέριος Κλαύδιος Χρυσάορος 141; [Τιβέρι]ον Κλαύδιον Χρυσά[ορος] 142; Χρυσάωρ Ἰάσονος τοῦ Χρυσάορος 144; Χρυσάορος θυγάτηρ 159

Χρυσίον· Μ(αρκίαν) Αὐρ(ηλίαν) Χρυσίον 200

Χρυσώ· Χρυσώ Ἀρτεμοῦν 187

Χωτάριον· Αὐρ(ηλία) Χωτάριον Ἀνδρονίκου 165

İmparator ve İmparatorluk Görevlileri

İmparatorlar:

Augustus: [Imp(erator) Cae]s(ar) Aug[u]stu[s] Divi [f(ilius)] / Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Σεβαστὸς 15; Imp(erator) Caesar Aug(ustus) 16; Imp(eratori) Caesari Aug(usto) / Αὐτοκράτορι Κ[αί]σαρι Σεβαστῶι 17

Caligula: Γαῖωι Καῖσαρι Σεβα[στῶ] 33

Claudius: Αὐτοκράτορ[ι Τιβερίωι Κλα|υδίωι Καισαρι Σεβαστῶι Γερμανικῶι] 87; Τιβέριον Κλαύδιον Καῖσαρα Γερμανικὸν αὐτοκράτορα Θεὸν Σεβαστόν 140; πρεσβευτοῦ Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ 196

Nero: [[Νέρων]] Καῖσαρ Σεβαστὸς Γερμανικὸς Αὐτοκράτορ 19; [[Νέρωνι Κλαυδίωι θεοῦ Κλαυδίου υἱῶι Καῖσαρι Σεβαστῶι Γερμανικῶι αὐτοκράτορι]] 83

Vespasianus: ἀρχ[ιερ]εὺς Οὐεσπ[ασιανο]ῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ 116; [Αὐτοκράτορι Καῖσαρι Οὐεσπασιανῶ Σεβασ][τῶ ἀρχιερεῖ μεγίστῳ 175; Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάυιος Οὐάσπασιανὸς Σεβαστὸς 182; Αὐτοκράτορι Καῖσαρι Οὐεσ[πασιανῶ Σεβαστῶ ἀρχιερεῖ μεγίσ]τῳ 190; Αὐτοκρατωρ Καῖσαρ Φλάουιος Οὐεσπασιανὸς Σεβαστὸς 193-194; Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ

Φλάουιος Ούεσπασιανός Σεβαστός **196**; Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάουιος Ούεσπασι[αν]ός Σεβαστός **197**; [Αὐτο]κράτορι Τίτῳ θεοῦ Ούεσπασιανοῦ υἱῷ Καίσαρι [Ούεσ]πασιανῷ Σεβαστῷ **202**; Imp. T. Fl. Vespasiano Caesari Aug. **214**

Titus: Imp(eratoris) T(iti) Caesa[ris d]ivi Vespa[sia]ni f(ili) Vespa[siani] Aug(usti) **85**

Domitianus: [[Δομιτιανῷ]] Σε]βαστῷ [[Γερμανικῷ]] ἀρχιερεῖ μεγίστῳ **21a/b**; [[Δομιτιανῷ]] Καίσαρι Σεβαστῷ [[Γερμανικῷ]] **35-37**; αὐτο[κράτ]ορι Δομιτιανῷ Καίσαρι Σεβαστῷ Γερμανικῷ **116**; [Αὐτοκρ]άτορι [[Καίσαρι Δομιτιανῷ]] θεοῦ Ούεσπασιανοῦ υἱῷ [Σε]βαστῷ Γερμανικῷ **223**

Nerva: [Imp(eratori)] Nerva[e Caes(ari) Aug(usto)]/[Αὐ]τοκράτορι Νέρ[ουα Σεβαστῷ] **173**

Traianus: Αὐτοκράτορος Καίσαρος Νέρουα Τραιανοῦ Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Δακικοῦ **26**; Αὐ[τοκράτορι] Νέρουα Τρα[ιανῷ Κα]ίσα[ρι Σεβαστῷ] Γερμ[ανικῷ] Δακικῷ **39-40**; [Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Νέρ][ουας Τραιανός Σεβαστός Γερμανικός **174**

Hadrianus: ἱερᾶι ἡμέραι τῆς ἐπιδημίας τοῦ Αὐτοκράτορος [Τραι]ανοῦ [Ἀ]δριανοῦ Καίσαρος **12**; Αὐτοκράτορι Τραιανῷ Ἀδριανῷ Καί]σαρι Σ[εβαστῷ] **68**; παρὰ τοῦ κυρίου Καίσαρος Ἀδριανοῦ **104**; Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, [Θ]εοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱός, Θεοῦ Νέρουα υἱωνός, Τραιανός Ἀδριανός Σεβαστός **117**; Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῷ Ἀδριανῷ Σεβαστῷ Ὀλυμπίῳ Πανελληνίῳ **122**; αὐτοκράτορι Καίσαρι Θεοῦ Τραϊανοῦ Π[αρθικοῦ υἱῷ] Τραϊανῷ Ἀδριανῷ **123**

Antoninus Pius: Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τ[(ιτῷ) Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντ]ωνείνῳ Σ[εβαστῷ Εὐσεβεῖ] **84**; Αὐτοκρά[τωρ] Καῖσαρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ υἱός, [θεοῦ Τραῖ]ανοῦ Παρθικ[οῦ] υἱωνός, θεοῦ Νέρουα ἑγγονος, Τίτος Αἰλ[ιος Ἀδρ]ιανός Ἀντων[εῖ]νος Σεβαστός **179**; Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τίτῳ Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντ[ω]νεῖνῳ Σεβαστῷ Εὐσεβεῖ **186**; [Αὐτοκράτωρ] Καῖσαρ [Θεο]ῦ Ἀδριανοῦ [υἱό]ς [Θε]οῦ Τραιανοῦ [Παρθι]κοῦ ὁ υἱωνός, θε[οῦ Ν]έρουα ἑκγον[ο]ς Τίτος Αἴλιος Ἀδριανός Ἀντενεῖν[ος Σ]εβασ[τ]ός Εὐσεβῆς **230**

Marcus Aurelius: Μάρ]κῳ Αὐ[ρηλίῳ Ἀντ]ωνείνῳ **75**

Lucius Verus: Λουκίῳ Αὐρηλίῳ[ι Οὐ]ήρῳ **75**

Commodus: ὑπὸ θεοῦ Κομό[δου] **210**

Septimius Severus: [Αὐτοκράτ]ορι Καίσαρι [Λουκίῳ Σεπτιμίῳ Σεουήρῳ Περτίνα]κι Σεβ(αστῷ) **41**; Λουκίου Σεπτιμίου Σεουήρου Εὐσεβοῦς Εὐτυχοῦς Περτίνακος **195**; Αὐτοκράτορσι Καίσαρσι

Λ. Σεπτιμίωι Σεουήρωι Περτίνακι Σεβαστῶι **211**; Αὐ[τοκράτορι Καί]σαρι Λ. Σεπτ[ιμίῳ]
Σεουήρω Εὐσε[βεῖ] Περτ[ί]νακι [Σεβ.] Ἀραβικῶ Ἀδιαβηνικῶ Παρθικῶ μεγίστῳ **232**

Caracalla: Αὐτοκράτο[ρι Καί]σαρι Μάρκῳ Αὐρηλίῳ Ἀντωνείνῳ Σεβ(αστῶ) **41**; Αὐτοκράτορι
Καί[σ]αρι Μ. Αὐρ. Ἀντω[ν]εῖ[ν]ῳ [[καὶ Λ. Σεπτ. Γέτα]] **60**; Αὐτοκράτορι Καίσαρι Μάρκῳ
Αὐρηλίῳ Ἀ[ν]τω[ν]εῖ[ν]ῳ Σεβαστῶ Ε[ὐ]σ[εβ]εῖ Εὐ[τ]υχεῖ **177**; Μάρκῳ Αὐρ. Ἀντωνίνῳ Σεβ.
[καὶ]211; καὶ [αὐτο]κράτορι Καίσαρι Μ. Αὐρηλίῳ Ἀντωνεῖν[ῳ] Σεβ. Εὐσε[βεῖ] **232**

Geta: Αὐτοκράτορι Καίσαρι [[Ποπ][λίῳ Σεπ]τιμίῳ Γέτα]] **41**; Αὐτοκράτορι Καί[σ]αρι Μ. Αὐρ.
Ἀντω[ν]εῖ[ν]ῳ [[καὶ Λ. Σεπτ. Γέτα]] **60**; Αὐ[τοκράτορι Καίσα]ρι Ποπλίῳ [Σεπτιμί]ῳ [Γ]έ[τ]α
Σεβασ[τῶ]]] **177**; [Π. Σεπτιμίῳ Γέται Καίσαρι]] **211**

Gordianus: ἐπὶ αὐτοκράτορος Μ. Ἀντωνίου Γορδιανοῦ Εὐσεβοῦς Εὐτυχοῦς Σεβ(αστοῦ) **86**

Constans: Τῷ δεσπότη ἡμῶν Κώσταντι μεγίστῳ νεικητῇ **43**; [ο]ί δεσπότηι ἡμῶν Κωνστάντιος
καὶ Κώνστανς ἀνείκητο[ι Α]ὐγγ(οῦστοι **44**; d(omino) n(ostro) Constanti **62**

Constantius: [ο]ί δεσπότηι ἡμῶν Κωνστάντιος καὶ Κώνστανς ἀνείκητο[ι Α]ὐγγ(οῦστοι **44**

Iustinus: ἐ[πὶ] τ[ῶν] σε[β]αστῶν [ἡ]μῶν δε[σπ]οτῶν [Ιου]στίνου **233**

Belirsiz: Αὐτοκράτορος Καίσαρος **49**; εἰς τε τὴν τοῦ Σεβαστοῦ ἐπιταγὴν **115**; Θεοῖς Σεβαστοῖς
Ὀλυμπίοις **121**; Θεοῖς Σεβαστοῖς **141**; περὶ αὐτοῦ τῷ κυρίῳ Αὐτοκράτορι ψηφίσματος **158**; καὶ
πρεσβεύσας [προ]ς τοὺς Σεβαστοὺς [πλε]ονάκις **159**

Eyalet Valileri

Gaius Laecanius Bassus: Γαῖον Λαικάνιον Βάσσον τὸν γενόμενον ἀνθύπατον **34**

Dulcitius: Δουλκίτιος· Δουλκί[?τιος ? κτίστη]ς, Μαιουμάρχην Δουλκίτιον **120**; Δουλκίτιε **125**

Flavius Terentius Epidaurius: Φλ(άουιον) Τέρεντιον Ἐπιδαύριον τὸν διασημότατον
ἡγεμόνα **206**

Gnaeus Avidius Celer Fiscilius Firmus: [Γναίου Ἀυιδίου Κέλερος Φισκιλίου] Φίρμου
πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρ[ατήγου] **190**

Tiberius Flavius Festus: Φῆστου, συνθρόνου χρυσῆς Δίκης, ἔδωκε ῥέειν Φῆστος ὁ
λαμπρότατος **3**

Vilius Flaccus: ὑπὸ Οὐιλίου Φλάκκου πρεσβευτοῦ Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ
ἀντιστρατήγου **196**

Eprius Marcellus: ἐπὶ Ἐπρίου Μαρκέλλου πρεσβευτοῦ Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου **196**

Aulus Vicirius Martialis: Αὔλος Οὐκίρι[ιος Μαρτιάλιος] ἀνθύπατος, τὸ διά-ταγμα Οὐικιρίου Μαρτιαλίου **26**

Lucius Caelius Montanus: Λ(ούκιος) Καίλιος Μόντιος ὁ λαμ(πρότατος) ἀνθύπατος **43**; ἀνθυπατεύοντος Καιλίου Μοντίου **44**; Μόντιε **172**

Lucius Luscius Ocrea: διὰ Λουκίου Λουσκίου Ὁκ[ρα πρεσβευτοῦ τ]ῶν Σεβαστῶν καὶ ἀν[τ]ι[σ]τρα[τήγου **176**

Titus Aurelius Quietus: [δ]ιὰ τῆς Τ(ίτου) Αὐρηλίου Κυήτου πρεσβεῦτου **194**; ἐπὶ Τίτου Αὐρηλίου Κυήτου πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρα[τήγου] τοῦ Σεβαστοῦ **202**

Gaius Etrilius Regillus Laberius Priscus: Γάϊος Ἐτρεΐλιος Ῥήγιλλος Λαβέριο[ς Πρίσκος πρεσβευτῆς] [Αὐτοκράτ]ορος Κ[αίσαρος Τίτου Αἰλίου Ἀδ[ριανοῦ Ἀντωνεῖνου **230**

Sextus Marcius Priscus: διὰ τῆς Σέξτου Μάρκιου Πρεῖσκου πρεσβευτοῦ ἰδίου ἀντιστρατήγου **193**; διὰ Σέξτου Μαρκίου Πρεῖσκου πρεσβευτοῦ αὐτοῦ ἀντιστρατήγου **196**; διὰ Σέξτου Μαρκίου Πρε[ί]σκου πρεσβευτοῦ [αὐτ]οῦ ἀντιστρατήγου **197**

Gnaeus Arrius Cornelius Proclus: ἐπὶ Γναίου Ἀρρίου Κορνηλίου Πρόκλου πρεσβευτοῦ κ[αί] ἀντισ[τ]ρατήγου **186**

Sextus Subrius Dexter Cornelius Priscus: Σέξτος Σούβριος Δέξτερ Κορνήλιος Πρίσκος ἀνθύπατος **26**

Publius Calvisius Ruso: ἐπὶ Καλουεισίου Ῥούσωνος ἀνθυπάτου **20**; Ποπλίου [Καλουι[σίου Ῥούσωνος] τοῦ ἀνθυπάτου εἰσαγαγόντος καὶ [καθιερώσαντος.] **21a/b**; ἐπ[ὶ Καλουισί]ου Ῥούσων[ος τοῦ ἀνθυπάτου **22**

Lucius Iulius Marinus Caecilius Simplex:] διὰ πρ[εσβ]ε[υτοῦ] [αὐτο]ῦ καὶ ἀντιστρ[ατήγου] [Λουκίου] Ἰουλίου [Μαρέινου Καικιλ]ίου Σ[ίνπλικος] **174**

Decimus Rupilius Severus: Ῥου[πίλιος Σεου]ήρος, [ὁ κρ]άτιστος τοῦ ἔθνους ἡγεμῶν **180**

Tatianus: Τατιανὸς δικασπὸλος **89**; Τατιαν[ό]ν **90**

Ulpius Traianus: ἐπὶ Οὐλπίου Τραιανοῦ τοῦ ἀνθυπάτου **100**

Lucius Baebius Tullus: ὑπὸ Βαιβίου Τούλλου ἀνθυπάτου **101, 102**

Venetius: ὁ ποικιλόμητις ἀνὴρ Βενέτιος 103

Diğer Görevliler (procurator vs.)

Quintus Caecilius Atticus: Κόιντον Καικίλιον Ἄττικον τὸν ἑπαρχον 49

Gnaeus Vergilius Capito: Γναῖος Οὐεργίλι|ος Γναίου υἱὸς Καπίτων Αἰγ|ύπτου καὶ τῆς Ἀσίας ἐπίτ[ρο]|πος 87

Caelius Iuanuarianus: πρε[σβ(εύοντος)] Καιλ(ίου) Ἰανουαριανοῦ τοῦ λαμ(προτάτου) 44

Khresimos: Χρήσιμος ἀπε[λεύθερος ἐπί]τροπος 173

Gaius Vienus Longus? Γαίου Βιηνίου Λόγγου ἐπιτρόπου [τοῦ] Σεβαστοῦ 202

Pompeius Planta: Π]ομπηίου Πλάντα ἐπιτρόπου 176

Valerianus: πρῶτος στρατὶς Βαλεριανός 125

Eski Yunanca Kelimeler (Seçme)

ἄγω• τὸ ὕδωρ ἀχθῇ 114; ἐφ' ᾧ ἄγοντα] ὕδωρ εἰς τὴν παλαίστρα 149

ἄγωγος, ὁ• τοὺς γειτνιῶντας τῷ ἀγωγῷ 26; εἰς κατασκευὴν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ ἀγωγοῦ 26; τετάρτη τοῦ ἀγωγοῦ 233

ἀλειπτήριον, τό• οἱ ἀλειφόμενοι ἐν τῷ ἀλειπτηρίῳ 49; σὺν τῷ προβαλανείῳ καὶ ἀλειπτηρίῳ 83; κείονας εἰς τὸ ἀλειπτήριον; τὸν ὄροφον τοῦ ἀλειπτηρίου τῆς γερουσίας 104; ἐν τῷ Διογενιανῷ δὲ γυμνασίῳ τὸ ἀλειπτήριον 118; ὑπέσχετο τὸ ἀλειπτήριον 123; τὸ ἀλειπτήριον πολειτευσάμενου 154

ἄλσος, τό• ἐν τῷ ἄλσει 7; οἱ ἐν τῷ ἄλσει ὄχετοί 198

ἀνακάθαρσις, ἡ• ἀνακάθαρσις τοῦ φρέατος 152

ἀνάλημμα, τό• τὸ τοῦ ὕδραγωγίου ἀνάλημμα 196

ἀνάλωμα, τό• ἀναλώματος παντὸς 31; ἰδίῳ ἀναλώμασιν 156, 157; ἀναλώματος οὐκ ὀλίγας μυριάδας 160

ἀνανέομαι• ἀνανεωθῆναι ἐκέλευσαν 44; κωνσταντινιάνας τὸ βαλανεῖον ἀνανεώσαντα 206

ἄνοιγμα, τό• τὸ ὕδωρ [ἀνοί]γματα ποι[οῦντας] 26

ἀνοίγω• ἔδει μήτε φυτοῖς μήτε ἀρότροις ἀνοίγεσθαι 26

ἄντρον, τό• ὑπὸ νάμασιν ἄντρον 128

ἀποδυτήριον, τό• τὸ] ἀποδυτήριον [ἀνέθηκεν] 143; ἐν ἧ τὰ ἀποδυτήρια 204

ἀπομέρισμος, ὁ• ἀπομερισμὸν τῶν [ὕδάτων —] 18

ἀροτρία, ἡ• παρ' ἐκάτε[ρα τὰ] μέρη ἀροτριά[ν] 26; παρ' ἐκάτε[ρα] μέρη ἀπὸ ἀκαίνης ἀροτριάν τοῦ ὀχετοῦ

ἀροτριώω· ἐπὶ τὸν [ὄχετὸν ἀροτριῶντας] **26**; ἐπὶ τὸν ὄχε[τὸν] [ἀρο]τριῶντας **26**

ἀρύω· ἐκ νηῶν χερσὶν ἀρυόμενος **103**

ἀσφάλεια, **ή**· εἰς κατασκευὴν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ ἀγωγοῦ **26**

ἄτρειον, **τό**· ἐργεπιστατησάντων τοῦ βαλανείου καὶ τοῦ ἀτρείου **121**; κατεσκεύασεν ἔργον ἄτρειον βαλανείῳ **160**

βαίτη, **ή**· ὑπὲρ τῆς καύσεως τῆς βαίτης **82**

βαλανεῖον, **τό**· ἐν πᾶσι τοῖς βαλανείοις **12**; ὑπὸ τὸ βαλαν[εῖον --] **50**; οἶκον ἐν τῷ Οὐαρίῳ βαλανείῳ **52, 53**; ἐν τε τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν τοῖς βαλανείοις **54**; ἐπὶ [βαλανείων Σεβ]αστοῦ **55, 56**; κατασκευα[-] .. τοῦ βαλανείου **57**; ἐπὶ βαλανείων τῶν Σεβ(αστῶν) **59**; εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ μεγάλου βαλανίου **60**; συνεργασία βαλανέων **61**; καύσεως βαλανείου **81**; τὸ βαλανεῖον σὺν τῷ προβαλανείῳ **83**; τὸ βαλανεῖον ἀνέθηκεν **87**; βαλανείου **88**; μετέδωκεν μὲν [ἐν τῷ βαλ]αν[ή]ῳ **98**; τιθεῖς δὲ ἐπὶ τοῦ βαλανείου καὶ ἔλαιον καὶ ἐπάλιμμα **99**; εἰ[ργ]ά[σατο] τὸ [βα]λανεῖον [σὺν] παντὶ [τῷ κ]όσμ[ω] **105**; τοῦ Εὐσεβιανοῦ βαλανείου **121**; ἐργεπιστατησάντων τοῦ βαλανείου καὶ τοῦ ἀτρείου **121**; τὸ βαλανεῖον ἐκ θεμελίων κατασκευάσαντες **134**; --βαλ]ανεῖον **135**; [τὸ ἀνδρ]έον βαλανεῖον **136**; εἰς βαλανέον εἰσελθεῖν **139**; λούσας δὲ καὶ τὸ βαλανεῖον **140**; τὸ βαλανῆον ἀνέθηκ[εν] **141**; ἀνα[τεθει]κότα τὸ βαλανεῖον **142**; εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν βαλανείου **145**; τὸ γυναικ[ί]ον βαλανίον **146**; στοὰν [τοῦ Ἀδρι]ανίου βαλανίου **147**; ἔκρινεν ἐπιτήδειον εἶναι [εἰς τὸ βαλανεῖον **153**; τὸ ἔρ]γο[ν] τοῦ βα[λα]νε[ί]ου λυσιτελῶς κατασκευασθῇ **153**; κατεσκεύασεν ἔργον ἄτρειον βαλανείῳ **160**; τοῖς γυναικείοις βαλανείοις **162**; ἐν τοῖς δυσὶ βαλανείοις **163**; ἐν πᾶσι τοῖς βαλανίοις **164**; ἐν τοῖς γυναικείοις βαλανίοις **165, 166**; ἐν πᾶσιν τοῖς βαλανείοις **169**; ἐν τοῖς δ[ύ]σι βαλ]ανε[ί]οις **170**; κατεσκεύ[ασε]ν τὸ βαλ]ανεῖον **174**; ἐν τῷ [βαλανείῳ] **175**; εἰς κατασκευὴν βαλανείου **178**; βαλανεῖ[ον] ὑ[μ]εῖν κατασκ[ευά]ζοντι **179**; εἰς τὴν τοῦ βαλανείου κατασκευὴν **180**; κατεσκεύασεν τὸ βαλανεῖον **182**; τοῦ τὸ βαλανεῖον ἀναθέντος **183**; εἰς γυναικεῖον βαλανεῖον **184**; εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ βαλανεῖον **184**; εἰς μὲν βαλανεῖον **184**; ἰς βαλανείου κατα[σ]κευ[ήν] **185**; τὸ βαλανεῖον ἀφιέρωσεν **186**; εἰς] τὴν λουῖσιν τοῦ βαλανείου **187**; πρὸ τοῦ κατασκευασμένου βαλανείου **188**; εἰς] τὴν ἐπισκευὴν τοῦ βαλα[νείου] **189**; τὸ βαλανεῖον? ἀπο[κ]ατέστησεν **190**; εἰς βαλανεῖ[ου] [κατασκευὴν **191, 192**; ἐπεσκεύασεν τὸ βαλανεῖον **193**; ἐκ θεμελίων τὸ βαλανεῖον **194**; τὸ βαλανεῖον καθιέρωσεν **195**; τὸ βαλανεῖον κατεσκεύασεν **197**; ἐπεσκευάσθη δὲ καὶ τὸ πρὸς τῇ ἀγορᾷ βαλανεῖον **198**; [κατασκευάσαντ]ας τὸ βαλανεῖον **199**; χορη]γήσαντα εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ βαλανεῖον ἔλαιον δωρεάν **200**; τὸ βαλανεῖον καὶ τὸ πρόστοον κατεσκεύασεν **202**; εἰς κατασκευὴν βαλανείου **203**; ἐξέδρας τ[ῆς] ἐν τῷ βαλανείῳ **205**; κωνσταντινιάνας τὸ βαλανεῖον ἀνανεώσαντα **206**; εἰς [τὸ κο]ινὸν βαλανεῖον κατασκευαζόμενον **229**;

βαλανεῖον ἐπο[ίησεν 230

γεφυρα, ἡ· τὴν γεφύραν ἐκ τῶν ἰδίων ἀνέθηκεν 17

γυμνάσιον, τό· ἐν τῷ ἄνω γυμνασίῳ 54; θέντα ἔλαιον ἐν πᾶσι τοῖς γυμνασίοις 54; ἐν τε τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν τοῖς βαλανεῖοις 54; γυμνασίων λουτροῖς 59; γυμνασί[ου 88; εἰς τὸ γυμνάσιον 98; ἐν τῷ Διογενιανῷ δὲ γυμνασίῳ τὸ ἀλιπτήριον 118; ἔθεσαν ἔλαιον πᾶσιν καὶ ἐ[ν] τῷ γυμνασίῳ 146; ἀνέθηκεν τὰ [προγεγραμμένα τῇ πα[λαίσ]τραι καὶ τῷ γυμνασίῳ 149; ἔθεσαν ἐν τοῖς γυμνασίοις ἔλαιον 162; ἐν ἑκατέροις τοῖς γυμ<ν>ασίοις 165; τὸ θερμὸν] τοῦ γυμνασίου 173; ἐν τε τῷ γυμνασί[ῳ] 175; εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ βαλανεῖον 184; εἰς τὸ περίστυλον τοῦ γυμνασίου 184; ἐπεσκευάσθη τὸ γυμνάσιον 198; χορη]γήσαντα εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ βαλανεῖον ἔλαιον δωρεάν 200; τ]ῶν τριῶν γυμνασίων 217

δεξαμενή, ἡ· τὰ ὑδρεγδοχεῖα καὶ τ[ὰς] ἐν αὐτοῖς δεξαμενάς 116; ἐν ταῖς οἰκίαις δεξαμεν[ὰς] 235; εἰς τὴν ἀνακάθαρσιν καὶ κατασκευὴν τῶν δεξαμενῶν 235

διανόμη, ἡ· παρεσχικῶς διανομὰς τῇ τε βουλῇ καὶ τοῖς πολεῖταις 8

διάταξις, ἡ· δια]τάξεις 18

δρόσος, ὁ· ὁ δρόσος 151

ἐγδόχιον, τό· τ[ὸ] ἐγδόχιον τοῦ [ῥ]δατ[ος] 96

εἰσάγω· τὸ Θροεσσειτικὸν ὕδωρ εἰσήγαγο[ν] 16; ὕδωρ [[Δομιτιανὸν]] εἰσήγαγεν 20; Ποπλίου [Καλουισίου Ρούσωνος] τοῦ ἀνθυπάτου εἰσαγαγόντος 20, 21; εἰσηγμ[ένου ὑπὸ Κλαυδίου] Ἀριστίωνος 26; ἐπιμεληταὶ ὑδάτων τῶν εἰσηγμένων 26; τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ καινοῦ Μάρναντος τοῦ εἰσαχθέντος 28; ὕδωρ [εἰσ]αγαγὼν 39; εἰ]σίγαγεν καὶ τὸ ὕδρα[γῳγιον] 75; ἐκ τοῦ εἰσαχθέντος ὕδατος 100; εἰσήγαγεν .. τῇ πατρίδι εἰς τε τὰς προγονικὰς κρήνας 150; ὕδατα πλούσια εἰσαγειώκχεν 156; ὕδατα εἰσαγειωκχότα εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἑκάτης 158; τὸ ὕδωρ μετὰ μῆνας λ' παραπεσεῖν εἰσήγαγεν 196; εἰσαχθέντος τοῦ ὕδατος 196; οἱ εἰς αὐτὰς ὑπόνομοι εἰσάγοντες 235

εἰσαγωγή, ἡ· φροντίσαντος τῆς [εἰ]σαγωγῆς 20; τὴν εἰσαγωγὴν 22; σὺν τῇ εἰσαγωγῇ [τοῦ Μαρν]αντιανοῦ ὕδ[ατος - -] 24; τὴν εἰσαγωγὴν [τ]ῶν εἰς αὐτὸ ὑδά[τ]ων 34; τῆς τοῦ Τιμέλου ποταμοῦ εἰσαγωγῆς 118; εἰς τ[ὴν][τ]οῦ ὕδατος εἰσαγ[ω]γ[ὴν] 207

εἰσφέρω· εἰσφέρουσιν· τὰς περὶ τῶν ὑδάτων 18

ἐξέδρα, ἡ· ἡ παρακειμένη ἐξέδρα 198; εἰς κατασκευὴν βαλανείου καὶ ἐ|ξέδρας 203; τὴν καμαρωτὴν ἐξέδραν 204; ἐξέδρας τ[ῆς] ἐν τῷ βαλανείῳ 205

ἐνοικοδομία, ἡ· εἰς τὴν τοῦ φρέατος ὀρυχὴν καὶ ἐνοικοδομίαν 129

ἐπιμελέτης, ὁ· ἐπιμελητῶν ὕδατος 26; ἐπιμεληταὶ ὑδάτων 26; κελεύω τοῖς κρατίστοις ἐπιμεληταῖς 26; ὑπὸ

Κλαυδίου Διογένους ἐπιμελητοῦ **28**; ἐπ[ι]μελητὴν ὑδάτων **32**; ἐπιμελεῖται τοῦ ὑδραγωγίου **117**; ἐπιμελητὴν τοῦ ὑδρείου **208**

ἐπισκευάζω· ἐπεσκεύασεν τὸ βαλανεῖον **193**; ἐπεσκεύασε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ὑδραγωγίου **196**; ἐπεσκευάσθη τὸ γυμνάσιον **198**; ἐπεσκευάσθη δὲ καὶ τὸ πρὸς τῇ ἀγορᾷ βαλανεῖον **198**

ἐπισκευή, **ή**· εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ μεγάλου βαλανίου **60**; εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ὑδραγωγίου **131**; εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν βαλανείου **145**; εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ βαλα[νείου] **189**; ἐπισκευὴν τοῦ ὑδραγωγίου **228**

ἐργάζομαι· εἰ[ργ]ά[σατο] τὸ [βα]λανεῖον [σὺν] παντὶ [τῷ κ]όσμ[ω] **105**

ἐργεπιστατεω· ἐργεπιστατησάντων τοῦ βαλανείου καὶ τοῦ ἀτρείου **121**; .. ἐργεπιστατησάντων **121**

ἔργον, **τό**· τὸ ἔργον ... ἀνέστησαν ἐκ τῶν ιδίων **8** χρησόμεθα εἰς τὰ ἔργα **14**; τόσοις χρυσαυγέσιν ἔργοις **45**; τὰ ἔργα [τ]αῦ[τ]α κα[τ]ασκευασαμ[ένου] **51**; ἔργον ὑποσχόμενον **52, 53**; τελεσ[άντων] τὸ ἔργον **57**; πελώρι[ο]ν ἔργον ἄ[νυσσε] **90**; οἱ ἐπὶ τῷ[ν] ἔργων τεταγμένοι **114**; τὰ ἐν αὐτοῖς [ἔργα] **116**; τὰ ἐν αὐτῷ ἔργα πάντα σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ κατασκευάσαντες **134**; τὰ ἐν αὐτῷ ἔρ[γα] **135**; τὸ ἔρ[γο]ν[ν] τοῦ βα[λα]νε[ίο]υ λυσιτελῶς κατασκευασθῇ **153**; κατεσκεύασεν ἔργον ἄτρειον βαλανεῖω **160**; ἐπὶ ἔργῳ στήσέ **172**; καὶ συντελειούντος τὸ ἔργον? **190**; τοῦ ἔργου καταρχθέντος **196**; συντελειώσαντος καὶ ἀφιερώσαντος τὰ ἔργα **197**; Ἐγένετο τὸ ἔργον **226**; ἐγένετο τὸ [ἔρ]γ[ο]ν **233**

θάκος, **ό**· ἀποκαταστήσας ἐκ θε[μελίων] τὸν θάκον σὺ[ν] τοῖς κα[τ]’ αὐτοῦ ἐπικειμένοις **68**

θερινός, **ή**, **όν**· τοῦ θερινοῦ Ὀλυμπίου λουτροῦ **127**

θερμά, **τά**· εἰς τὰ θερμὰ τὰ Ἀγαμεμόνεια **108**; τὸ θερμὸν τοῦ γυμνασίου **173**

ίματιφυλάκιον, **τό**· ἐν τῷ ἱματιφυλακίῳ **216**

καθαρμός, **ή**, **όν**· καθαρμὸν καθαίρέτω ἐπὶ [τῇ] κρήνῃ **97**

καλλίροος, **ον**· ὀλκοὶ καλλιρό[ων] ὑδάτων **93**

καπνιστήριον, **τό**· ἔκαυσε μὲν τὸ καπνιστήριον **98**; κ[αύ]σαντας δὲ καὶ τὸ καπνιστήριον **169**; [ἔκαυσα]ν δὲ καὶ τὸ καπνισ[τήρι]ον **170, 171**

καταγωγή, **ή**· εἰς τὴν τοῦ ὕδατος καταγωγὴν **117**

κατασκευάζω· κατασκευασθῆναι καὶ τὸ ὑδρεγδοχίον **34**; ὕδωρ [εἰσ]αγαγὼν δι’ οὗ κ[ατεσκεύασεν] ὁχ[ετοῦ] **39**; τὸ ὑ[δ]ρεῖον τῇ γλυκυτάτῃ πατρίδι κατεσκεύασεν **41**; τὰ ἔργα [τ]αῦ[τ]α κα[τ]ασκευασαμ[ένου] **51**; κατασκευάσαι τῇ κρήνῃ τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ **114**; κατεσκευακότα ὑδραγωγία **156, 157**; [κατασκευάσας][τὴν κ]ρήνῃν **159**; κατεσκεύασεν ἔργον ἄτρειον βαλανεῖω **160**; κατεσκεύ[ασε]ν τὸ βαλ[ανεῖον] **174**; κα[τεσκεύασεν] τὸ ὑδραγ[ό]γιον Σεβαστὸν **176**; κ[ατασκευασθὲν] ὑδρεῖον **177**; βαλανεῖ[ον] ὑ[μείν] κατασκ[ευά]ζοντι **179**; κατεσκεύασεν τὸ βαλανεῖον **182**; τὸ βαλανεῖον κατεσκεύασεν

197; [κατασκευάσαντ]ας τὸ βαλανεῖον 199; ἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδρείου τοῦ κατασκευαζομένου 209; τὸ ὑδρεῖο[ν] κατασκευάσασα 210; εἰς [τὸ κο]ινὸν βαλανεῖον κατασκευαζόμενον 229

κατασκευή, ἡ· εἰς κατασκευὴν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ ἀγωγοῦ 26; οἵτινες [ἐπιμελήσονται] τῆς κατασκευῆς τῆς κ[ρήνης] 114; βαλανεῖον καὶ δόντα εἰς [τὴν κατ]ασκευὴν αὐτοῦ 136; εἰς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν βαλανείου 145; εἰς κατασκευὴν βαλανείου 178; εἰς τὴν τοῦ βαλανείου κατασκευὴν 180; ἰς βαλανείου κατα[σ]κευ[ήν] 185; ἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδρείου τοῦ κατασκευαζομένου 209

καύσις, ἡ· καύσεως βαλανείου 81; ὑπὲρ τῆς καύσεως τῆς βαίτης 82

καύω· ἐκ φιλοτεμίας ἰδίας ἐξωθεν καύσαντα 82; κ[αύ]σαντας δὲ καὶ τὸ καπνιστήριον 169; [καυ]σεν δὲ καὶ τὸ κ[α][πνιστ]ήριον 170; [ἔκαυσα]ν δὲ καὶ τὸ καπνισ[τήρι]ον 170, 171

κόλυμβος, ὁ· εἰς κατασκευὴν βαλανείου | κα[ί] τοῦ κο[λ]ύ[ν]βου 178

κολυμβήθρα, ἡ· σὺν ταῖς κολυμβήθραις 197

κοσμέω· κόσμησε Σ[τέφανο]ς 45; κοσμήσας πα[ντὶ] κόσμῳ 68; ἐπεκόσμησεν ἐκ τῶν θείων δωρεῶν 86; εἰκόνι μαρμάραι κοσμήσασα 126; ἀνδριάντι κοσμήσασα 127;

κόσμος, ὁ· σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ 39, 40; παντὸς κόσμου 52, 53; κοσμήσας πα[ντὶ] κόσμῳ 68; σὺν τῷ περὶ?] αὐτὸ κόσμῳ καὶ τῷ ὕδ[ρατι] 80; ὥπασε κόσμον 89c; εἰ[ργ]ά[σατο] τὸ [βα]λανεῖον [σὺν] παντὶ [τῷ κ]όσμ[ῳ] 105; λευκόλιθον κόσμον πάντα 122; πάντα σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ κατασκευάσαντες 134; σὺμ παντὶ τῷ περὶ αὐ[τὸ] κόσμῳ κατασκευάσασα 210

κρήνη, ἡ· κελαυρύσματα κρήνης δώματος 5; κατεσκεύασε ... καὶ τὰς κρήνας 8; τὴν κρήνην ἐπόησε 38; κρήνη πα[λαι]ᾷ 47; [ἐπὶ] τὴν κρήνην 73; ἡ πόλις τὴν κρήνην 79; καθαρὸν καθαιρέτω ἐπὶ [τῇ] κρήνῃ 97; κατασκευάσαι τὴν κρήνην τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ 114; ἀναθεῖναι τὴν κρήνην 114; ἐκ τῆς ταύτης ἐπωμύμου κρήνης 114; ὕδατι τούτῳ 114; ὑδρεύεσθαι δὲ κα[ί] ταῖς νύμφαις τὰ λο[υ]τρά ἀπὸ τῆς κρήνης ταύτης 114; σ[υντελῇται] ἡ κρήνη 114; οἵτινες [ἐπιμελήσονται] τῆς κατασκευῆς τῆς κ[ρήνης] 114; ἐκ μέρους τὴν .. κρήνην 119; ἐ[πὶ] τὴν κρήνην 132; ὁ τῇ[ν] κρήνην [κατασκευάσας] 133; ταν κρ[α]ναν ἀνέθη[κε] 137; τὸ ὑδραγωγίον] τὸ φέρον ἐπὶ τὴν κρήνην 144; κατεσκεύασαν τὴν κρήνην καὶ τὸ νυνφαῖον 148; ἡ κρήνη ἡ ἐγ [- - -] 149; εἰς τε τὰς προγονικὰς κρήνας 150; ἀνέθηκεν τὴν κρήνην 155; [κατασκευάσας][τὴν κ]ρήνην τὴν λεγομένην Παρθενικὴν 159; τὴν κρήνην 167; ἐγένετο ἡ κρήνη 221; περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς προαστίοις κρηνῶν 235; ἐπὶ τῶν δημοσίων κρηνῶν 235; περὶ τὰς κρήνας 235

κρήνιον, τό· ἀνέθηκεν τὸ κρήνιον 33

κτίσμα, τό· χά[ρις] τῶν κτισμάτων 225

λάκκον, τό· εἰς τὴν ἐνδώμησιν τοῦ λάκκου 2; τοῦ]ς λάκκους 48

λακωνικόν, τό· τὸ λ[ακω]ν[ι][κὸν(?)] 217

λοετρόν, τό· λοετροῦ **65**; λουτρόν ἔτευξε νέον] **89a**; τὸ λοετρόν ἐς ἀρχαῖον θέτο **89c**; τὸ παλαιὸν ἐπ[ώνυμον] ἦσθα, λοετρόν **89d** Φαυ] |στίνης ... λοετροῖο **90**; τοῦτο λοετρόν .. πά[λι]ν ἥ[γ]|αγε τέρψιν **92**; Φαυστίνης λοετρόν **93**; λοετροῦ πολὺς ὄλβος **93**; παρ[ατιθείς] δὲ καὶ λουτρόν δωρεὰν **98**; εἰς λουτρόν ἐν Σμύρνη **106, 107**; ὥπασε | τῷδε λοετῶι **124**; προπάροιθε λοετροῦ **125**; π]αν|ομοι[ιο]ν λο]ετρόν **227**; εὔρετο καλὰ λοετρά **231**

λοέω/λούω· ἦλθον λο[έσασ]|θαι **94**; λουόμενοις **106**; λουσαμένων Χαρίτων; λούσας δὲ καὶ τὸ βαλανεῖον **140**; λού[σα]σαν ἐκκ τῆς ἰδίας οὐσίας **187**

λουῖσις, ἡ· εἰς] τὴν λούσιν τοῦ βαλανεῖου **187**; τε<λ>έσασαν ... τὰς λούσεις **201**

λουτήρ, ὁ· καὶ λουτήρσιν **123**; ἐκ λουτήρων **164**; ἐ[γ] [λουτήρω]ν **171**

λουτρόν, τό· γυμνασίων λουτροῖς **58**; παρέχων λουτρόν τε δωρεὰν **99**; χώρην ὕδασι καὶ λουτροῖς θήκας ἀφνειοτέρην **109**; λαμβάνιν δὲ [καὶ τοὺς] συντελοῦντας τὰ λουτρά **114**; ὑδρεύεσθαι δὲ κα[ὶ] ταῖς νύμφαις τὰ λο[υ]τρά ἀπὸ τῆς κρήνης ταύτης **114**; τὰ[ς] δὲ ὑδρ]ευομένας τὰ λουτρά ταῖς νύμφαις **114**; τὰ προβαλανεῖα πάντα σὺν τῷ λουτῶνι **115**; λου[τ]ροῖς ... λοιμὸν καὶ λιμὸν ἀπελάσαντα **126**; τοῦ θερινοῦ Ὀλυμπίου λουτροῦ **127**; ἱεροῦ λουτ[ροῖο] **130**; λουτρά **138**; τοῖς λούτροις **162**

νάμα, τό· νάμα Νυμφῶν **77**; ὑπὸ νάμασιν ἄντρου **128**

νυμφαῖον, τό· τοῦ μέρους τοῦ νυμφείου ἀνέστησεν **43**; κατεσκεύασαν τὴν κρήνην καὶ τὸ νυνφαῖον **148**

Νύμφη, ἡ· Νύμφαις φίλη γὰρ μαντική **3**; νύμφης Ναϊάδος **74**; νύμφαις Ναϊάσιν **76**; νάμα Νυμφῶν **77**; τὰς νύμφας καλέων **89c**; [ἐς τέμεν]ος νυμφῶν **95**; Νύμφης ἀρχαίης Βάσσης **109**; ὑδρεύεσθαι δὲ κα[ὶ] ταῖς νύμφαις τὰ λο[υ]τρά ἀπὸ τῆς κρήνης ταύτης **114**; τὰ[ς] δὲ ὑδρ]ευομένας τὰ λουτρά ταῖς νύμφαις **114**; Νύμφαι χάριν ἴσχομεν **120a**; τόδε [Νυμφῶν] [τ]έμενος **120b**; νύμφης δόμον **128**; νηοῦ Νυμφῶν **218**; εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ τῶν Νυμφῶν ἱεροῦ **235**

οἰκοδομή, ἡ· μ[ε]τὰ οἰκοδομῆς **52, 53**

οἰκοδομία, ἡ· τῆς οἰκοδομίας τοῦ ναοῦ **2**

οἶκος, ὁ· οἶκον ἐν τῷ Οὐαρίῳ βαλανεῖῳ **52, 53**

ὀλκός, ὁ· ὀλκοὶ καλλιρό[ων] ὑδάτων **93**; ὀλκὸν ὄλον νεότευκτον ἐθήκατο **167**; ὕδατος ὀλκὸν **172**; ὀλκὸν ἀπειρέσιον **218**

ὀπισθόμος, ὁ· σὺν τῷ ὀπισθοδόμῳ **177**

ὀρυχή, ἡ· εἰς τὴν τοῦ φρέατος ὀρυχὴν **129**

ὀχετάριος, α, ον· τοῦτ(ο) ὀχε[τ]άρ[ι]ο **226**

ὀχετος, τό· ἐπὶ τὸν [ὀχετὸν ἀροτριῶντας,] **26**; ἐπὶ τὸν ὀχε[τὸν] [ἀρο]τριῶντας **26**; παρ' ἐκάτε[ρα] μέρη ἀπὸ ἀκαίνης ἀροτριᾶν τοῦ ὀχετοῦ **26**; ὕδωρ [εἰς]αγαγὼν δι' οὗ κ[ατεσκεύασεν] ὀχ]ετοῦ **39**; οἱ ἐν τῷ ἄλλει

ὄχετοί 198

παλαίστρα, ἡ· ἡδὲ παλαίστρη 138; τὸ ὑπεράνω τῆς παλαίστρας τῆς Νικάνορος 149; ἄγοντα] ὕδωρ εἰς τὴν παλαίστραν 149; ἀνέθηκεν τὰ [προγεγραμμένα τῇ πα[λαί]στρῃ 149

παραγώγιον, τό· τὰ Σεβαστὰ ... τ[ὰ π]αραγώγια 150

περίστασις, ἡ· [πε]ριλαβόμενος πάσας περιστάσεις 190

πήγη, ἡ· Πυθίου πηγή 3; πηγὴν κοσμήσας δωμήμασιν 3; κυαναυγέα πηγὴν 3; πηγ[ῶν] κατασκ[ευ - -] 47; τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος 75; καλλιπαρθένιος πηγή 77; ἐπὶ τῶν ἐπι[—] πηγῶν 78; τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς ἐν Ταβάρνει πηγῆς 79; ἐκ πηγῶν 218; πηγὴν τὴν κρυπτομένην 231

ποιέω· τὴν κρήνην ἐπόησε 38; ὑδραγώγια πεποηκότα 158; Ἑρμίας ἐποίει 181; βαλανεῖον ἐπο[ίη]σεν 230

πολυπίδαξ, ὁ· τεὸν πολυπίδ[α]||κα μαζὸν 222

ποταμός, ὁ· τῆς τοῦ Τιμέλου ποταμοῦ εἰσαγωγῆς 118; ποταμὸν σταδίοισι τριηκοσίοισιν ὁδεύσας 172; ρεῖθροισι διειπετέος πο[ταμοῖο] 218; [ἤλ]υθεν οὐκ ἀέκων ποταμὸς 219

προβαλανεῖον, τό· τὸ βαλανεῖον σὺν τῷ προβαλανείῳ 83; τὰ προβαλανεῖα πάντα σὺν τῷ λουτρῶνι 115

προσκοσμημα, τό· σὺν τοῖς ἐν αὐτῷ προσκοσμήμασιν 197

πρόστοον, τό· τὸ βαλανεῖον καὶ τὸ πρόστοον κατεσκεύασεν 202

προχοή, ἡ· προχοαῖς ἤγαγες 219

ρεῖθρον, το· ἑμοῖς ἀκέσαντο ρεῖθροις 108; ρεῖθροισι διειπετέος πο[ταμοῖο] 218; ἀκοιμήτοιο ρεῖθρου 219

σίφων, ὁ· σείφωνες 23

σωλήν, ὁ· ἐπ' αὐτῷ λιθίνοις σωλῆσι 196; διὰ τριστίχων σωλήνων ὀστρακίνων 196

τεύχω· λουτρὸν ἔτευ[ξε νέον] 89a

ὕδραγωγος, ὁ· ἔλαβον οἱ ὑδραγωγοὶ 30

ὕδραγώγιον, τό· ὑδραγ[ώγιον - -] 29; εἰσ[ί]γαγεν καὶ τὸ ὕδρα[γώγιον] 75; τὰ ἐν τῇ πόλε[ι] ὑδραγώγια 96; ἐπιμεληταὶ τοῦ ὑδραγωγίου 117; εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ὑδραγωγίου 131; τὸ ὑδραγώγιον] τὸ φέρον ἐπὶ τὴν κρήνην 144; ὑδραγώγια κατεσκεύασεν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἑκάτης 156, 157; ὑδραγώγια πεποηκότα 158; κα]τεσκεύασεν τὸ ὑδραγώ[γιον] Σεβαστὸν 176; τὸ τοῦ ὑδραγωγίου ἀνάλημμα 196; θλειμματικοῦ ὑδραγωγίου 196; ἐπεσκεύασε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ὑδραγωγίου 196; σεβαστὸν ὑδραγωγίον 223; ἐπισκευὴν τοῦ ὑδραγωγίου 228

ὕδρεϊον, τό· κατασκευάζοντες.. ὕδρεϊα 7; ὕδρεϊα 8; κατεσκεύασε ... καὶ ὕδρεϊα 9; τὸ ὕδρεϊον τῇ κώμῃ ἀποκατέστησεν 31; τὸ ὕ[δ]ρεϊον τῇ γλυκυτάτῃ πατρίδι κατεσκεύασεν 41; εἰς μῶλον, ἐν ᾧ ἔστι καὶ ὕδρεϊον 103; κ[α]τασκευασθὲν ὕδρεϊον 177; ἐπιμελητὴν τοῦ ὕδρεϊου 208; ἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὕδρεϊου τοῦ κατασκευαζομένου 209; τὸ ὕδρεϊο[ν] [ἐκ θεμε]λίων σὺμ παντὶ τῷ περὶ αὐ[τὸ κόσμῳ] κατασκευάσασα 210;

ἢ μαρμάρωσ[ις] τοῦ ὑδρίου τούτου **213**

ὑδρεγδοχίον, τό· κατασκευασθῆναι καὶ τὸ ὑδρεγδοχίον **34**; κατεσκεύασεν τὸ ὑδρεκδοχίον **39**; τὰ ὑδρεγδοχεῖα ... κατασκευάσας **116**

ὑδρεύω· ὑδρεύεσθαι δὲ κα[ὶ] ταῖς νύμφαις τὰ λο[υ]τρά ἀπὸ τῆς κρήνης ταύτης **114**; τὰ[ς] δὲ ὑδρ]ευομένας τὰ λουτρά ταῖς νύμφαις **114**

ὑδροφορέω· ὑδροφορούσης Ναΐδος τῆς Ἀγαθόποδος **12**

ὑδροφορία, ἡ· ὑπὲρ ὑδροφορίας **7**; πατήρ Θεογενίδος ὑδροφορίου **8**

ὑδροφόρος, ὁ· ὑδροφόρος Ἀρτέμιδος Πυθίης **8**

ὔδωρ, τό· λείπε δὲ μῦνον ὔδωρ **3**; λιπόντος δὲ ὕδατος **6**; εἰσήγαγον τὸ ὔδωρ **7**; τὸ ὔδωρ ῥυτὸν **7**; εἰσαγοχίῃ τὸ ὔδωρ **8**; τὸ Θροεσσειτικὸν ὔδωρ εἰσήγαγο[ν] **16**; εἰσφέρουσιν· τὰς περὶ τῶν ὑδάτων **18**; ἀπομερισμὸν τῶν [ὑδάτων —] **18**; τὸ ὔδωρ ἐκ Βωνων **19**; ὔδωρ [[Δομιτιανὸν]] εἰσήγαγεν **20**; σὺν τῇ εἰσαγωγῇ [τοῦ Μαρν]αντιανοῦ ὕδ[ατος - -] **24**; ἐπιμελητῶν ὕδατος **26**; τὸ ὔδωρ [ἀνοί]γματα ποι[οῦντας] **25**; τετηρηκέναι τὸ συνεχωρημένον τοῖς ὕδασι **25**; τοὺς βλάπτοντας τὴν κοινὴν καὶ μεγίστην ὑδάτων **26**; τοῦτο τὸ ὔδωρ [- - εἰς] τὸ ἱερόν **27**; τὸ ὔδωρ ἐκ τοῦ καινοῦ Μάρναντος τοῦ εἰσαχθέντος **28**; κατὰ τὴν δοθεῖσαν τοῦ ὕδατος **31**; ἐπ[ι]μελητὴν ὑδάτων **32**; τὴν εἰσαγωγὴν [τ]ῶν εἰς αὐτὸ ὑδά[τ]ων **34**; ὔδωρ [εἰσ]αγαγὼν **39**; ἐμ Μαλυεῖνι ὕδατα **73**; ὁδοὶ καὶ ὕδατα **73**; ἀγανοῖς ὕδα[σι] τερπομένη **74**; τὴν πηγὴν τοῦ ὕδατος **75**; τὸ ὔδωρ φαίδρυνέν **76**; τὸ ὔδωρ ἐκ τῆς ἐν Ταβάρνει πηγῆς **79**; σὺν τῷ περὶ[?] αὐτὸ κόσμῳ καὶ τῷ ὕδ[ατι] **80**; περὶ τὸ ὕδ[ωρ]; ὅλκοι καλλιρό[ων] ὑδάτων **93**; τ[ὸ] ἐγδόχιον τοῦ [ὑ]δά[τος] **96**; ἐκ τοῦ εἰσαχθέντος ὕδατος **100**; Τραιανοῦ ὕδατος **101, 102**; χώραν ὕδασι καὶ λουτροῖς θῆκας ἀφνειοτέραν **109**; τὸ ὔδωρ ἀχθῇ **114**; λαμ[βάνωσιν τὸ] ὔδωρ **114**; τὰ ὕδα[τα κα]θ' ὅλην ῥέοντα τὴν πόλιν **116**; εἰς τὴν τοῦ ὕδατος καταγωγὴν **117**; ἐν ὕδασι **120a**; ἄγοντα ὔδωρ εἰς τὴν παλαίστραν **149**; ὕδατα πλούσια εἰσαγείωκχεν **156, 157**; ὕδατα εἰσαγείωκχότα εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἑκάτης **158**; ὔδωρ ἀγλαόριθρον **167**; πόρεν ὔδωρ ἄστει καὶ ναετήρσι **167**; ὕδατος ὅλκον **172**; τὸ ὔδωρ μετὰ μῆνας λ' παραπεσεῖν εἰσήγαγεν **196**; εἰσαχθέντος τοῦ ὕδατος **196**; εἰς τ[ὴν][τ]οῦ ὕδατος εἰσαγ[ω]γ[ὴν] **207**; ὕδατος ἀενάου **218**; τοῦ ὕδατος **232**; ἐπ[ὶ] ὑπά[των(?)] **232**; ἐξάγοντες τὸ [ὑ]δωρ **235**

ὑπόνομος, ὁ· κατασκευάζοντες καινοὺς ὑπονόμους **7**; κατεσκεύασε ... τοὺς κ[αινοὺς] ὑπονόμους **8**; οἱ εἰς αὐτὰς ὑπόνομοι εἰσάγοντες **235**

φρέαρ, τό· ἦντλησαν τὰ καινὰ φρέατα **6**; κατασκευάζοντες.. φρέατα **7**; φρέατα **8**; κατεσκεύασε ... καὶ φρέατα; τοῦ φρέατος **10**; πρὸς τὰ ὕδατα **13**; χρησόμεθα ... πρὸς τὰ ἔργα, καὶ ὕδατος **14**; προκαθίζανον εἰς φ[ρέ]α[ρ] **94**; εἰς τὴν τοῦ φρέατος ὀρυχὴν **129**; ἀνακάθαρσις τοῦ φρέατος **152**; τὴν ἐφ' ἑαυτῶν γραφὴν τῶν φρεάτων **235**

χαράδρα, ἡ· ἄχρι τῆς χαρά[δρας **149**

χεύμα, τό· χεύματος **11**; χεύ[μασι] τερπομένοι<ς> **89c**; παρὰ χεῦμα Σαλμάκιδος **128**

χέζω· τῷ χέζο(ν)τι **67**

χρήμα, τό· ἀπὸ ἐτέρων ιδίων χρημάτων **118**; ἐκ τῶν Ἀτταλίδος τῆς Μενεκράτους χρημάτων **121**; ἀπὸ χρημάτων Πολυδεύκους **177**; ἐκ τῶν ἀνασωθέντων χρημάτων **182**; ἐκ τῶν συντηρηθέντων τῇ πόλει χρημάτ[ω]ν **196**; [ἐ]κ τῶν συν[τ]η[ρ]ηθέντων χρημάτων **197**; ἀπὸ χρ[ημάτω]ν [τῶ]ν [κα]ταλ[ειφ]θέντων [ὑπ]ὸ Ἡρακλείδου **232**

ψυχρολούσιον, τό· πρὸς τῷ ψυχρολουσίῳ **147**

Latince Kelimeler (Seçme)

adducere: aquam Iuliam adduxit **15**

alipterium: alipter[ium cum omni] [orn]ame[nto] **215**

aqua: aquam Iuliam **15**; aquam Throessiticam **16**; aqua nymphaeum dedicatum est **85**

atrium: atrio thermarum **62, 63**

caldaria: [cal]dariam g[ymnasii] **173**

gymnasium: [cal]dariam g[ymnasii] **173**

inducere: aquam Throessiticam induxerunt **16**

nymphaeum: aqua nymphaeum dedicatum est **84**

ornamentum: cum omni] [orn]ame[nto] **215**

pons: pontem de sua pecunia faciundum curavit **17**

thermae: atrio thermarum Constantianarum **62, 63**

KONKORDANS

AE

1967, No. 471 → T. 21a

1981, No. 834 → T. 185

1995, No. 1522 → T. 121

1996, No. 1504 → T. 195

1999, No. 1576 → T. 85

1999, No. 1594 → T. 154

2004, No. 1409 → T. 31

2007, No. 1519 → T. 196

2013, No. 1674 → T. 230

2014, No. 1346 → T. 204

2014, No. 1355 → T. 206

Balland, 1981

No. 67 → T.184

No. 69 → T.185

CIG

No. 3080 → T.115

No. 4303 h1 → T.186

No. 4300w → T.202

No. 4411 → T.229

Crampa, 1972

No. 20 → T.141

No. 65 → T.142

No. 22 → T.143

Dagron ve Feissel, 1987

No. 22 → T.227

No. 117 → T.224

Hagel ve Tomaschitz, 1998

No. Anm. 25 → T.225

No. Lamos 3 → T.226

No. Ayd. 3 → T.208

No. NaK 1 → T.231

No. Iot. 1a → T.229

No. OLD 38 → T.232

No. Iot. 11 → T.228

Herrmann, 1965

S. 29-159 → T.114

Hülsen, 1919

S. 53, No. 1 → T.85

S. 54, No. 2 → T.86

IAnazarbos

No. 20 → T.223

No. 58 → T.222

IAphrodisias 2007

No. 4.202 → T.120

No. 11.412 → T.117

No. 5.5 → T.122

No. 11.515 → T.127

No. 5.6 → T.121

No. 12.314 → T.116

No. 5.9 → T.123

No. 12.1111 → T.118

No. 5.17 → T.126

No. 15.288 → T.119

No. 5.204.ii → T.124

IArykanda

No. 24 → T.174

IDidyma

No. 51 → T.10

No. 118 → T.1

No. 140 → T.7

No. 159 → T.3

No. 254 → T.12

IEphesos

I, No. 3 → T.14

II, No. 401 → T.15

II, No. 402 → T.16

II, No. 413(1) → T.35

II, No. 413(2) → T.36

II, No. 414 → T.24

II, No. 415 → T.21a

II, No. 416 → T.21b

II, No. 417 → T.25

II, No. 419 → T.20

II, No. 419 a → T.22

II, No. 424 → T.39

II, No. 424a → T.40

II, No. 435 → T.41

II, No. 436 → T.42

II, No. 453 → T.64

No. 454 → T.69

II, No. 455 → T.68

II, No. 456 (1) → T.70

II, No. 456 (2) → T.70

II, No. 480 → T.46

II, No. 493 → T.29

II, No. 500 → T.50

II, No. 561 → T.72

III, No. 661 → T.54

IErythrai

I, No. 151 → T.73

No. 162 → T.175

No. 264 → T.8

No. 327 → T.9

No. 406 → T.6

No. 497 → T.5

No. 585 → T.10

III, No. 672 → T.52

III, No. 695 → T.34

III, No. 986 → T.51

IV, No. 1104 → T.59

IV, No. 1125 → T.57

IV, No. 1155 → T.55

IV, No. 1314 → T.62

IV, No. 1315 → T.63

IV, No. 1316 → T.43

IV, No. 1317 → T.44

V, No. 1530 → T.28

V, No. 1813 → T.48

VI, No. 2018 → T.18

VI, No. 2078 → T.61

VII, No. 3080 → T.53

VII, No. 3092 → T.17

VII, No. 3211 → T.32

VII, No. 3214 → T.23

VII, No. 3217 → T.25

VII, No. 3227 → T.38

VII, No. 3249 → T.60

VII, No. 3250 → T.33

VII, No. 3424 → T.57

VII, No. 4105 → T.27

VII, No. 5115 → T.45

II, No. 225 → T.75

II, No. 224 → T.74

IGR

III, No. 466 → T.176

III, No. 507 → T. 182

III, No. 690 → T. 202

III, No. 700 → T. 186

III, No. 704 → T. 188

IKeramos

IKnidos

I, No. 147 → T.139

IMylasa

I, No. 21 → T.149

I, No. 504 → T.150

IPerge

I, No. 54 → T.214

I, No. 55 → T.215

I, No. 60 → T.216

I, No. 61 → T.217

IPriene

No. 68 → T.98

No. 69 → T.99

No. 305 → T.96

ISide

I, No. Tep.1 → T.208

I, No. Tep.4 → T.209

II, No. 105 → T.218

ISmyrna II.1

No. 680 → T.100

No. 681a → T.101

IStratonikeia

I, No. 15 → T.160

I, No. 16 → T.158

I, No. 205 → T.162

I, No. 220a → T.159

I, No. 256 → T.164

I, No. 281 → T.161

I, No. 289 → T.156

II, No. 228 → T.76

III, No. 804 → T. 207

III, No. 833a → T. 229

III, No. 848 → T. 232

IV, No. 1440 → T.105

IV, No. 1572 → T.115

I, No. 301 → T.138

I, No. 727 → T.151

I, No. 101 → T.153

I, No. 195 → T.210

I, No. 196 → T.211

II, No. 294 → T.212

No. 377 → T.97

No. 405 → T.95

II, No. 106 → T.219

II, No. 165 → T.220

II, No. 190 → T.221

No. 681b → T.102

No. 697 → T.104

I, No. 324 → T.166

II,1, No. 522 → T.144

II,1, No. 685 → T.147

II,1, No. 701 → T.145

II,1, No. 706a → T.146

II,1 No. 1034/1050 → T.171

II,2, No. 1314 → T.168

I, No. 293 → T.157

I, No. 295b → T.163

I, No. 311 → T.165

ITralleis-Nysa

No. 148 → T.173

O. Kern, 1900

No. 116 → T.81

No. 164 → T.78

No. 251 → T.79

Knibbe ve İplikçioğlu 1984

S. 121 → T.19

Knibbe vd. 1993

No. 15 → T.37

Le Bas ve Waddington 1972

No. 33 → T.105

No. 107 → T.115

No. 1225 → T.176

Lepke vd. 2015

S. 357-375, No. 9 → T.198

MAMA

III, No. 106a → T.233

Merkelbach ve Stauber 1998

No. 01/01/03 → T.137

No. 01/12/02 → T.128

No. 01/12/19 → T.130

No. 01/20/05 → T.88

No. 01/20/16 → T.89

No. 01/20/17 → T.90

No. 01/20/18 → T.91

No. 01/20/19 → T.92

No. 01/20/20 → T.93

No. 02/02/04 → T.172

No. 02/09/03 → T.120

No. 02/09/09 → T.125

No. 02/09/15 → T.124

No. 03/02/22 → T. 45

No. 03/02/25 → T. 65

II,2 No. 1325a → T.169

III, No. 1529 → T.167

No. 152 → T.172

No. 252 → T.77

No. 253 → T.80

S. 127-128 → T.65

No. 71 → T.47

No. 1286 → T.186

No. 1292 → T.202

VIII, No. 449 → T.115

No. 03/02/38-2 → T. 58

No. 03/02/46 → T.71

No. 03/02/47 → T.70

No. 03/05/04 → T.94

No. 03/07/06 → T.74

No. 03/07/07 → T.76

No. 05/01/14 → T.106

No. 05/01/15 → T.107

No. 05/01/16 → T.108

No. 05/01/20 → T.110

No. 05/01/21 → T.111

No. 05/01/22 → T.112

No. 05/01/23 → T.113

No. 05/01/19 → T.103

No. 03/02/32 → T.64

Merkelbach ve Stauber 2002

No. 18/15/01 → T.219

No. 18/15/02 → T.218

No. 19/03/03 → T.225

Milner 2012

No. 1.Ibb5 → T.176

Milner 2016

S. 95-99 → T.176

Rehm 1928

S. 158, No. 328 → T.87

S. 164-165, No. 339 → T.89

S. 166-167, No. 340 → T.90

S. 168-169, No. 341 → T.92

Rouché 1989

No. 38-40 → T.120

No. 41 → T.125

No. 74 → T.124

Russell 1987

No. 7 → T.225

Şahin 2015

S. 179-180, No. 5 → T.213

SEG

14, No. 731 → T. 116

26, No. 1307 → T. 114

28, No. 862 → T. 50

28, No. 1288 → T. 234

29, No. 1120 → T.72

31, No. 953 → T. 26

34, No. 1115 → T.65

34, No. 1122 → T. 19

36, No. 1240 → T. 226

37, No. 920 → T. 72

37, No. 859A → T. 131

37, No. 1255 → T. 224

37, No. 1271 → T. 225

37, No. 1325 → T. 227

No. 19/09/01 → T.227

No. 19/17/05 → T.222

No. 19/18/03 → T.231

S. 169-171, No. 343 → T.93

S. 169, No. 342 → T.91

S. 173, No. 345 → T.88

No. 86 → T.126

No. 87 → T.127

48, No. 1371 → T. 58

49, No. 1434 → T. 154

50, No. 1110 → T. 135

50, No. 1096 → T. 117

51, No. 1498 → T. 148

52, No. 1042 → T. 129

54, No. 1098 → T. 152

54, No. 1198 → T. 31

54, No. 1355 → T. 194

55, No. 1121 → T. 137

55, No. 1172 → T. 30

55, No. 1261 → T. 83

56, No. 1762 → T. 193

56, No. 1763 → T. 194

38, No. 1082 → T. 170

41, No. 964 → T. 49

41, No. 1356 → T. 177

45, No. 1504 → T.121

46, No. 1711 → T.195

48, No. 1330 → T. 128

Takmer ve Oktan 2013

No. 2 → T. 189

TAM

II, No. 128 → T. 181

II, No. 168 → T. 180

II, No. 189 → T. 201

II, No. 193 → T. 199

II, No. 201 → T. 200

Wörrle 2016

S. 404-428 → T. 187

57, No. 1671 → T. 197

57, No. 1673 → T. 196

58, No. 1253 → T.167

60, No. 1197 → T. 67

60, No. 1198 → T. 66

II, No. 361 → T. 183

II, No. 396 → T. 197

II, No. 578 → T. 205

II, No. 651 → T. 182

II, No. 905 → T. 179

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Hüseyin UZUNOĞLU
Doğum Yeri - Tarihi	Malatya- 18.09.1985
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	H. Hüseyin Köçük Anadolu Ticaret Meslek Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kùltür-leri Bölümü
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Ana Bilim Dalı
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Arkaik ve Klasik Dönem’lerde Ionia Bölgesi’nin Politik Yapısı
Yabancı Dil	İngilizce, Almanca, Fransızca
BİLİMSEL FAALİYETLER	
BİLİMSEL YAYINLAR	
SCI,SSCI,AHCI İndekslerine Giren Dergilerde Yayımlanan Makaleler	
1- H. Uzunoğlu, Bursa Müzesi’nden Ölü Ziyafet Sahneli Yeni Mezar Stelleri, Olba 23, 2015, 397-415.	
2- H. Uzunoğlu, On the use of “κατασκευάζειν” in Building Inscriptions, Olba 26, 2018, 387-404.	
Alan İndekslerine Giren Dergilerde Yayımlanan Makaleler (Scopus & L’Année Epigraphique)	
1- H. Uzunoğlu - E. Taşdelen, Parerga to the Stadiasmus Patavensis (7): New Inscriptions from the territory of Phellos, Gephyra 8, 81-98, 2011.	
2- E. Sağır - H. Uzunoğlu - K. Hançer, Three New Sarcophagi from Kios (Gemlik), Gephyra 8, 31-44, 2011.	
3-H. Uzunoğlu – E. Taşdelen, Parerga zum Stadiasmus Patavensis (14): Die Strecken. 35 (Arkyanda-Arneai) und 37 (Arykanda-Lesei), Gephyra 10, 2013,124-134	
4- H. Uzunoğlu – E. Taşdelen, Some New Inscriptions from the Museum of Bursa, Gephyra 11, 2014, 37-49.	
Diğer Dergilerde Yayımlanan Makaleler	
1- H. Uzunoğlu, Das Verkehrsnetz von Nord-Ionien (Teos - Lebedos - Klazomenai) anhand alter und neuer Meilensteine, Philia 1, 2015, 166–177.	

Kitap veya Kitaplarda Bölümler

- 1- H. Uzunoğlu, Arkaik Çağ'da Tiranlık, şurada: N. E. Akyürek Şahin - B. Takmer - F. Onur (ed.), Eskiçağ Yazıları 1 (Akron 1, Akdeniz Üniversitesi - Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını), İstanbul 2012, 175-190.
- 2 - H. Uzunoğlu, Anadolu'da Roma Lejyonları, şurada: N. E. Akyürek Şahin - B. Takmer -F. Onur (ed.), Eskiçağ Yazıları 2 (Akron 2, Akdeniz Üniversitesi - Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını), İstanbul 2012, 93-127.
- 3- H. Uzunoğlu, Anadolu'nun Önemli Tarihi Yazıtları (3): Erythrai'dan bir Halk Meclisi Kararı ve İÖ. 5. yüzyıl ortasına kadar kentteki siyasal gelişmeler, şurada: N. E. Akyürek Şahin - B. Takmer - F. Onur (ed.), Eskiçağ Yazıları 3 (Akron 3, Akdeniz Üniversitesi - Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını), İstanbul 2012, 241-264.
- 4- H. Uzunoğlu, Anadolu'dan Epigramlar 2: Latince Epigramlar, şurada: N. E. Akyürek Şahin - B. Takmer - F. Onur (ed.), Eskiçağ Yazıları 4 (Akron 6, Akdeniz Üniversitesi - Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını), İstanbul 2013, 207-241.
- 5- H. Uzunoğlu, Anadolu'nun Önemli Tarihi Yazıtları (5): Dirae Teiorum, şurada: N. E. Akyürek Şahin - B. Takmer - F. Onur (ed.), Eskiçağ Yazıları 5 (Akron 6, Akdeniz Üniversitesi - Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını), İstanbul 2013, 105-129.
- 6- H. Uzunoğlu, Eski Yunan Edebi Kaynakları (2): Prokopios, Yapılar Hakkında, Kitap V, 1-5, şurada: N. E. Akyürek Şahin – M. Alkan – E. Yıldız, (ed.), Eskiçağ Yazıları 6 (Akron 8, Akdeniz Üniversitesi - Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını), İstanbul 2014, 271-295.
- 7- H. Uzunoğlu, Didyma Apollon Tapınağı'ndaki Kaynak Suyu Üzerine Üç Epigram, N. E. Akyürek Şahin – E. Yıldız – H. Uzunoğlu (ed.), Eskiçağ Yazıları 8 (Akron 10, Akdeniz Üniversitesi - Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını), İstanbul 2016, 299-316.
- 8- H. Uzunoğlu, Neue Inschriften aus Apollonia ad Rhyndacum, şurada: B. Takmer – E. Arca – N. Gökalp (eds.), Vir doctus anaticus. Studies in memory of Sencer Şahin, İstanbul 2016, 882-890.

Hakemli Konferans/Sempozyum Bildiri Kitaplarındaki Makaleler

- 1- H. Uzunoğlu, Küçük Asya Kırsal Yerleşmelerinde Su ve Su Yapıları: Epigrafik Bir İnceleme, şurada: Ü. Aydınöğlu – A. Mörel (ed.), Antik Dönemde Akdeniz'de Kırsal ve Kent. Sempozyum Bildirileri, Mersin 2017, 302-316.
- 2- H. Uzunoğlu, Epigrafik ve Edebi Kaynaklar Işığında Likya Bölgesi'nde Su ve Su Yapılarına İlişkin Bazı Gözlemler, şurada: T. Kahya – A. Özdzibay – N. Tüner Önen – M. Wilson (ed.),

Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri, Antalya 2018, 735-756.

BİLDİRİLER /SUNUMLAR

1- Akdeniz Üniversitesi, “Yazıtlar Işığında Teos” (5 Nisan 2013).

2- Sempozyum adı: Wasser im Altertum-International Konferenz

Düzenleyen: Der Arbeitsbereich „Historische Geographie des antiken Mittelmeerraumes“ (Freie Universität, Berlin) in Zusammenarbeit mit der Ernst Kirsten Gesellschaft, der Kartographie der Staatsbibliothek Berlin und der Deutschen Wasserhistorischen Gesellschaft.

Bildiri Başlığı: “Water and Water-related Constructions in Lycia”

Tarih: 16 Temmuz 2014- Berlin/Almanya

3- Sempozyum adı: Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu

Düzenleyen: Suna – İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü

Bildiri Başlığı: “Epigrafik ve Edebi Kaynaklar Işığında Likya Bölgesi’nde Su ve Su Yapılarına İlişkin Bazı Gözlemler”,

Tarih: 5 Kasım 2015 – Antalya/ Türkiye

4- Sempozyum adı: Antik Dönemde Akdeniz’de Kırsal ve Kent

Düzenleyen: Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi

Bildiri Başlığı: “Küçük Asya Kırsal Yerleşmelerinde Su ve Su Yapıları: Epigrafik Bir İnceleme

Tarih: 8 Nisan 2016- Mersin/Türkiye

5- Sempozyum adı: V. Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Öğrenci Sempozyumu

Düzenleyen: Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü & Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi

Bildiri Başlığı: Güney ve Güney-Batı Anadolu’daki Antik Su Yapılarının İnşası ve Finansmanı Üzerine Bazı Düşünceler

Tarih: 3 Mayıs 2017- Antalya/Türkiye

6- Sempozyum adı: III. Greek-Turkish Epigraphy Symposium

Düzenleyen: Aristoteles Üniversitesi & Selanik Arkeoloji Müzesi

Bildiri Başlığı: New Epigraphic Contribution to the city walls of Teos

Tarih: 29 Haziran 2017- Selanik/Yunanistan

7- Sempozyum adı: New Voices in Epigraphy

Düzenleyen: Oxford Üniversitesi, Department of Classics, Ioannou Centre for Classical and Byzantine Studies

Bildiri Başlığı: Epigraphic News from Cayster Valley: New Inscriptions from the Tire Museum Tarih: 12 Nisan 2018- Oxford/Birleşik Krallık 8- Sempozyum adı: Uluslararası Küçük Menderes Araştırmaları ve Tire Tarihi Sempozyumu Düzenleyen: Tire Belediyesi & Küçük Asya Araştırmaları Merkezi & Türk Tarih Kurumu Bildiri Başlığı: Yazılı Belgeler Işığında Roma İmparatorluk Dönemi'nde Tire ve Çevresi Tarih: 8 Mayıs 2018 İzmir/Tire	
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Araştırma Görevlisi- Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-Posta	huseyinuzunoglu@akdeniz.edu.tr